ROBERT MUSIL
NİTELİK SİZ ADAM
3

ROBERT MUSIL
NİTELİK SİZ 3 ADAM

ROBERT MUSIL (1880–1942) Avusturyalı romancı ve deneme yazarıdır. Matematik, felsefe ve psikoloji alanlarında yüksek öğrenim görmüştür. Eğitim alanındaki yükselişini, yazarlığa daha çok zaman ayırabilme uğruna arka plana atan Musil, James Joyce, Franz Kafka, Marcel Proust gibi yazarlarla birlikte modern edebiyatın önde gelen yazarlarından sayılmaktadır. Üzerinde uzun yıllar çalıştığı ve türlü nedenlerle tamamlayamadığı *Niteliksiz Adam* adlı yapıtı, en önemli eseri sayılmaktadır. Tüm eserlerinde öncelikli olarak toplumsal sorunlara eğilmiştir. Nietzsche'den etkilenen yazar, eserlerinin karmaşık yapısı nedeniyle kendi dönemi içerisinde yeteri derecede anlaşılmamıştır.

M. SAMİ TÜRK, 1986 İstanbul doğumludur. Lisans öğrenimini Marmara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde, yüksek lisans öğrenimini İstanbul Üniversitesi'nin aynı bölümünde tamamlamıştır. Doktora çalışmasını yaptığı Sakarya Üniversitesi'nin yine aynı bölümünde 2011 yılından beri öğretim görevlisi sıfatıyla bulunmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.

Daha önce E.T.A. Hoffmann, Thomas Mann, Arthur Schnitzler, Franz Kafka, Thomas Bernhard, Elfriede Jelinek ve W. G. Sebald gibi yazarlardan edebi; C. G. Jung ve Thomas Macho'dan fikri eserler çevirmiştir.

Aylak Adam: Roman
©2018, Aylak Adam

ISBN 978-605-2060-73-5

Sertifika No 35073

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

—

I. Basım 2018

Kitabın Özgün Adı *Der Mann ohne Eigenschaften - Zweites Buch*: Dritter Teil (1-38. Kapitel)

Çeviriye Temel Alınan Baskı © 1957, Rowolt Verlag GmbH, Hamburg

Bu kitap Avusturya Federal Kançılaryası'nın desteğiyle yayımlanmıştır

Supported by the Austrian Federal Chancellery

Federal Chancellery

Yayın Koordinatörü Gökhan Sarı

Yayına Hazırlayan Duygu Bolut

Düzelti Gökhan Yavuz Demir

Kapak Tasarım —ousl Studio/ Caner Çokbulan, Gizem Kara

Dizgi ve Mizanpaj Ulaş Kantemir

İç Baskı ve Cilt Altın Kitaplar Matbaa

Adres Göztepe Mah. Kazım Karabekir Cad. No: 32

Mahmutbey-Bağcılar/İstanbul

Telefon (0212) 446 38 88

Sertifika No 10766

—

Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. Ferah Han No: 16/26 Fatih/İstanbul

Telefon (0542) 586 7961

bilgi@aylakadamyayinlari.com • www.aylakadamdukkan.com.tr

facebook.com/aylakadamyayinlari • twitter.com/AylakAdamYayin

ROBERT MUSIL

NİTELİKSİZ ADAM

III. CİLT

ÇEVİREN: M. SAMİ TÜRK

AYLAK ADAM

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ KİTAP

ÜÇÜNCÜ KISIM: BİN YILLIK İMPARATORLUĞA DOĞRU (SUÇLULAR)

1. UNUTULAN KIZ KARDEŞ 11

2. GÜVEN 18

3. MATEM EVİNDE SABAH 31

4. BİR ARKADAŞIM VARDI 41

5. HAKSIZLIK EDİYORLAR 49

6. İHTİYAR BEYEFENDİ NİHAYET HUZURA KAVUŞUYOR 58

7. CLARISSE'TEN MEKTUP GELİR 63

8. İKİ KİŞİLİK AİLE 68

9. ULRICH'LE KONUŞAMADIĞI ZAMANLARDA AGATHE 80

10. GEZİNTİNİN İSVEÇ RAMPASI'NA DOĞRU ALDIĞI SEYİR. SONRAKİ ADIM AHLÂKI 89

11. MUKADDES KONUŞMALAR. BAŞLANGIÇ 105

12. MUKADDES KONUŞMALAR. İSTİKRARSIZ BİR DEVAM 114

13. ULRICH GERİ DÖNER VE GENERAL SAYESİNDE, KAÇIRDIĞI HER ŞEYİ ÖĞRENİR 137

14. WALTER İLE CLARISSE'TEN HAVADİS VAR. TEŞHİRCİ İLE SEYİRCİLERİ 149

15. VASİYET 165

16. DIOTIMA'NIN DİPLOMAT KOCASIYLA YENİDEN GÖRÜŞME 177

17. DIOTIMA OKUDUĞU KİTAPLARI DEĞİŞTİRMİŞTİR 187

18. BİR AHLÂKÇININ MEKTUP YAZARKEN ÇEKTİĞİ ZORLUKLAR 201

19. HEDEF MOOSBRUGGER, İLERİ! 209

20. KONT LEINSDORF SERMAYE VE KÜLTÜR SAHİPLERİNDEN ŞÜPHELENİR 224

21. AYAKKABILAR HARİÇ, NEYİN VAR NEYİN YOK ATEŞE AT 238

22. DANIELLI'NİN İLK GÜNAH ÖNERMESİNE KARŞI KONIATOWSKI'NİN TENKİDİNE DAİR. İLK GÜNAHTAN KIZ KARDEŞİN DUYGU KARMAŞASINA 253

23. BONADEA VEYA NÜKSETME 271

24. AGATHE GERÇEKTEN GELMİŞTİR 288

25. SİYAM İKİZLERİ 297

26. SEBZE BAHÇESİNDE BAHAR 310

27. GENERAL STUMM SAYESİNDE ÇOK GEÇMEDEN
AGATHE'NİN SOSYETİK BİR DEĞER OLDUĞU KEŞFEDİLİR 336

28. ÇOK FAZLA NEŞE 344

29. PROFESÖR HAGAUER KALEME SARILIR 357

30. ULRICH VE AGATHE BİLAHARE SEBEP ARARLAR 367

31. AGATHE İNTİHARA KALKIŞIR VE BİR BEYLE TANIŞIR 377

32. BU ARADA GENERAL, ULRICH İLE CLARISSE'İ TIMARHANEYE SOKAR 392

33. KAÇIKLAR CLARISSE'İ SEÇAMLIYORLAR 398

34. BÜYÜK BİR OLAYIN ELİ KULAĞINDADIR.
KONT LEINSDORF VE INN NEHRİ 418

35. BÜYÜK BİR OLAYIN ELİ KULAĞINDADIR.
HÜKÛMET MÜŞAVİRİ MESERITSCHER 421

36. BÜYÜK BİR OLAYIN ELİ KULAĞINDADIR.
TANIDIKLARA RASTLANILIR 430

37. BİR KIYASLAMA 445

38. BÜYÜK BİR OLAYIN ELİ KULAĞINDADIR.
AMA KİMSE FARKINDA DEĞİLDİR 455

İKİNCİ KİTAP

ÜÇÜNCÜ KISIM
BİN YILLIK İMPARATORLUĞA DOĞRU (SUÇLULAR)

I

UNUTULAN KIZ KARDEŞ

Ulrich aynı gün akşamüzeri ...'ye varıp istasyondan çıkınca karşısında, iki ucu farklı caddelere açılan ve insanın daha önceleri sık sık gördüğü hâlde unutuverdiği bir manzara gibi hafızasını adeta acı verecek derecede hırpalayan geniş ve sıradan bir meydan olduğunu gördü.

"Sizi temin ederim, gelirler yüzde yirmi azaldı, hayatsa yüzde yirmi pahalandı: Alın size yüzde kırk!" "Ve sizi temin ederim ki altı günlük bir yarış, halkları kaynaştıracak bir olay olacaktır!" O esnada kulağında, kompartımandayken işittiği bu cümleler çınlamaktaydı. Sonrasında birilerinin gayet açık, şunları söylediğini işitti: "Yine de ben operanın üstüne tanımam!" "O da size mahsus bir spor herhâlde?" "Spor değil, tutku." –Kulağına kaçan suyu boşaltması gerekiyormuş gibi başını eğdi: Tren ağzına kadar dolu, seyahat uzundu; yolculuk esnasında etraftaki konuşmalardan zihnine işleyen damlalar geri fışkırıyordu. Ulrich, istasyonun cümle kapısını bir borunun ağzı misali meydanın sakinliğine akıtan varış heyecanı ve telaşesinin ortasında, söz konusu akıntı damlalara dönüşene dek beklemişti; şimdiyse gürültünün ardından gelen sessizliğin boşluğunda öylece duruyordu. Sessizliğin, duyuşunda meydana getirdiği huzursuzluk ve aynı anda gözle-

rinin önünde beliren olağandışı huzur dikkatini çekti. Görünürdeki her şey o huzurun içinde her zamankinden daha güçlüydü; meydanın öteki ucuna doğru baktığında, akşamın loşluğunda camların solgun parıltısını Golgota'nın çarmıhları misali kapkara çevreleyen gayet sıradan pencereleri gördü. Kımıldayan her şey caddenin sükûnetinden öyle bir kopuyordu ki çok büyük şehirlerde bile bir benzerine daha rastlamanın imkânı yoktu. Anlaşılan, burada hareketli ve durgun olan her şey, teşkil ettiği önemi arttıracak kadar yere sahipti. İşte, kavuşmadan kaynaklanan azıcık merakla farkına vardığı şeyler bunlardı, derken hayatının kısa ama pek hoş olmayan zamanlarını geçirdiği bu büyük taşra şehrini seyre daldı. Bu şehrin, özünde, vatansız kalmış, sömürgeleri andıran bir şeyler barındırdığını çok iyi biliyordu: Alman burjuvasının asırlar önce Slav toprağına düşen en eski tohumlarından biri burada harap olmuş, öyle ki geriye birkaç kilise ile soyadından başka o tohumu hatırlatan pek bir şey kalmamıştı; zaten o güne kadar ayakta kalmış güzel bir saray dışında şehrin eskiden diyet meclisinin bulunduğu yerde olduğunu gösterecek herhangi bir emare yoktu ama mutlakiyet idaresi devrinde imparatorluk vilayetine ait büyük devlet cihazı, taşranın merkezî daireleri, ilkokulları ve üniversiteleri, kışla, mahkeme, hapishane, piskoposluk, balo salonu, tiyatro ve sayılan mekânların bütün mensupları ile onların da peşlerinden getirdikleri tüccar ve zanaatkârlar bu geçmişin üzerini kaplamış, üstüne bir de buraya göç edip kurdukları fabrikalarıyla banliyödeki bütün evleri dolduran ve şu bir karış toprağın kaderini son kuşaklarda başka hiçbir şeyin etkilemediği kadar etkileyen müteşebbislere ait sanayi kolu da şehirdeki yerini almıştı. Bu şehrin bir tarihi, bir yüzü vardı ama o yüzde gözler ağza, çene saçlara uymuyor, hepsinin üstünde çok hareketli ama manen boş bir hayatın izleri bulunuyordu. Muhtemelen bu hayat, özel şahsî şartlar altında büyük olağandışılıklara iltimas geçiyordu.

Yine itiraz kabul edebilecek bir ifadeyle söylemek gerekirse, Ulrich "ruhen asılsız" bir şeyler hissediyor, o şeyin içindeyken kendini öylesine kaybediyordu ki önü alınamayacak hayallere meyledebiliyordu. Babasının tuhaf telgrafını cebinde taşıyor,

içeriğini ezbere biliyordu: İhtiyar babası, "Gerçekleşen vefatımı sana bildiriyorum," diye haber göndermişti –yoksa haber etmişti mi demek lazımdı?–, zaten telgrafın özü bu cümlede meydana çıkıyordu, zira altına "Baban" diye imza atılmıştı. Ekselansları gizli müşavir* ciddi anlarda asla şaka etmezdi; bundan dolayı mesajın acayip yapısı aslında çok mantıklıydı, çünkü ecelini beklerken bu sözleri kaleme aldığı veya başkasına yazdırdığı ve böylelikle meydana gelen belgenin hükmünü son nefesini verdikten sonraki an için tayin ettiği sırada oğluna haber veren bizzat kendisiydi, hatta belki de bu gerçeği tam olarak ifade etmek mümkün değildi; yine de şimdinin, yaşamaya imkân bulamayacağı bir geleceğe hükmetmeye çalıştığı bu olayın içinden, öfkeyle çürüyüp gitmiş iradenin cesedinden yükselen tekinsiz bir koku yayılıyordu etrafa!

Hangi sebeptendir bilinmez, küçük şehirlerin âdeta özenle yavanlaştırılmış tadını hatırlatan bu durum, kısmen endişelenmeye başlayan Ulrich'in aklına, evlenip taşraya yerleşen ve muhtemelen birkaç dakika sonra karşılaşacağı kız kardeşini getirdi. Yolculuk ederken de onu düşünmüştü, çünkü hakkında pek bir şey bilmiyordu. Zaman zaman babasının mektuplarıyla eline aileyle ilgili alelusul haberler ulaşırdı; mesela mektupların birinde, "Kız kardeşin Agathe evlendi" yazıyor, Ulrich'in o sıralar eve dönmesi mümkün olmadığı için birtakım tamamlayıcı bilgiler de ekleniyordu. Herhâlde bir yıl sonra da genç damadın ölüm haberini almıştı; yanılmıyorsa aradan üç yıl geçince de babasının, "Mutluyum, çünkü kız kardeşin Agathe tekrar evlenmeye karar verdi" haberi eline ulaşmıştı. Beş yıl önceki bu ikinci düğüne katılmış ve kız kardeşini birkaç gün de olsa görmüştü ama hakkında tek hatırladığı; o günlerin bembeyaz eşyalardan oluşan ve durmadan dönen koca bir tekerleğe benzemesiydi. Damadı da hatırlıyordu, ondan pek hazzetmemişti. Agathe o zamanlar yirmi iki, damat da yirmi yedi yaşında olacaktı, çünkü tam o sıralarda doktor unvanını almıştı; demek ki kız kardeşi şu an yirmi yedi yaşındaydı ve Ulrich o günden bu yana kız kardeşini ne görmüş

* Çok kıdemli memurlara "ekselans" sıfatıyla beraber ödül olarak verilen bir unvan. –ç.n.

ne de ona mektup yazmıştı. Ne var ki babası sonraları mektuplarında sık sık, "Kocası mükemmel bir adam olsa da maalesef kardeşinin evliliğinde işler şu aralar pek de beklendiği gibi gitmiyor," diye yazmıştı. "Kardeşin Agathe'nin kocasının son elde ettiği başarılara çok sevindim," yazdığı da olmuştu. Üzücüdür ki asla dikkat göstermediği mektuplarda öyle veya böyle buna benzer şeyler yazmaktaydı ama bir tanesinde –Ulrich gayet iyi hatırlıyordu– kız kardeşinin çocuğunun olmamasından sitemkâr bir ifadeyle bahsedilirken, mizacı gereği asla itiraf edemeyecek olsa da evliliğinden memnun olmasına yönelik bir ümit dile getirilmişti. Ulrich, "Acaba şimdi nasıl görünüyordur?" diye düşündü. İki kardeşi birbirlerinden bu kadar özenle haberdar eden babalarının onları, annelerinin vefatından hemen sonra, daha çocuk yaştayken evden uzaklaştırması adamın kendine has garipliklerindendi; çocuklar ayrı kurumlarda yetiştirilmişlerdi; uslu durmayan Ulrich'in çoğu zaman izinleri iptal ediliyordu, dolayısıyla o da aslında çok seviyor olmasına rağmen kız kardeşini çocukluğundan beri bir daha adamakıllı görmemişti, bir defalığına uzun süreliğine beraber kalmaları müstesnaydı ki onda da Agathe henüz on yaşındaydı.

Bu şartlar altında birbirlerine mektup yazmamış olmaları Ulrich'e gayet tabiî görünüyordu. Hem ne yazacaklardı ki?! Agathe'nin ilk evliliği sırasında, hatırladığı kadarıyla teğmendi ve düelloda yediği kurşundan dolayı hastanede yatıyordu: Tanrım, ne eşeklik etmişti! Aslına bakılırsa, türlü türlü ne eşeklikler etmişti! Teğmenken yediği kurşunu hatırlamanın hiç de yeri olmadığını fark etti: Artık mühendis sayılırdı ve kendisini bir aile kutlamasına gitmekten alıkoyan "önemli işleri" vardı! Sonraları kız kardeşinin ilk kocasını çok sevdiğini duymuştu: Bunu kimden öğrendiğini artık hatırlamıyordu ama zaten "çok seviyor" da ne demekti ki?! Laftan ibaretti. Kız kardeşi tekrar evlenmişti ve Ulrich onun ikinci kocasına tahammül edemiyordu: İşte kesin olan tek şey buydu! Sevmemesinin sebebi yalnızca şahsî izlenimleri değildi, kocasının birkaç kitabını okumuştu ve o günden sonra da kız kardeşini hafızasından silmesinde herhangi bir kastı olduğu söylenemezdi. Gerçi iyi bir davranış olduğu da söylenemezdi

ama itiraf etmeliydi ki onca şey düşündüğü bu geçen yılda bir kez olsun, hatta ölüm haberini aldığında bile onu hatırlamamıştı. Ne var ki kendisini istasyondan almaya gelen ihtiyara, enistesinin evde olup olmadığını sorup da Profesör* Hagauer'in ancak cenazeye yetişebileceğini öğrenince sevindi ve cenazeye olsa olsa iki üç gün kalmasına rağmen bu kadarcık zaman bile ona, sanki dünyanın en samimi insanlarıymışçasına kız kardeşinin yanında geçireceği sınırsız bir yalnızlık gibi göründü. Bunun durumla ilgisini merak etmesi boşuna olacaktı; hani bir türlü bir yere tutunamayan duyguların kendilerine yer bulduğu geniş kapsamlı soyutlamalar vardır ya, muhtemelen "meçhul kız kardeş" düşüncesi de onlardan biriydi.

Ulrich zihni böylesi meselelerle meşgulken yavaş yavaş, önünde kapılarını açan şehre girmişti; şehre hem yabancı hem aşinaydı. Yola çıkmadan önce son anda koyabildiği kadar kitap koyduğu bavulunu, çocukluk hatıralarının bir parçası olan ve kendisini almaya gelen ihtiyar uşakla beraber bir arabayla gönderdi; uşak, hizmetçiliği kâhyalık ve üniversitedeki kâtiplikle öyle bir bağdaştırıyordu ki yıllar geçtikçe işinin manevî sınırlarının üzerine bir belirsizlik perdesi çekilmişti. Babasının, ölümünü bildirdiği telgrafı yazdırdığı kişi de muhtemelen bu mütevazı ve ketum adamdı; Ulrich'in ayakları, şaşırtıcı bir rahatlıkla, eve giden yolda yürürken, artık uyanan ve meraklanan duyuları, kalkınan her şehrin uzun zaman görülmeyince insanı şaşırtan taze izlenimlerini karşılıyordu. Ayakları zihninden daha önce hatırladığı belli bir yerde Ulrich'le birlikte anayoldan saptı, kısa bir süre sonra kendisini sadece iki bahçe duvarıyla sınırlandırılmış dar sokakta buldu. Orta kısmı daha yüksekçe olan iki katlı bina, yanındaki eski at ahırıyla beraber, sokaktan içeri giren bu kişinin hemen çaprazında kalmaktaydı, uşağın karısıyla yaşadığı küçük müştemilat hâlâ bahçenin duvarına yaslı duruyordu; sanki bütün güvenine rağmen hepten ihtiyarlayan babası onları olabildiğince uzağa atmış, bir yandan da duvarlarıyla etraflarını sarmıştı. Ulrich dalgın dalgın yürürken kilit vurulmuş bahçe kapısına var-

* Avusturya'da profesör unvanı lise öğretmenleri için de kullanılmaktadır. –*ç.n.*

dı, yıllanmışlıktan kararan alçak kapıya zil niyetine asılan büyük halkayı vurdu, derken refakatçisi koşa koşa gelip hatasını düzeltti. Zira aslında duvarın etrafından dolanıp arabanın beklediği ön girişe gitmeleri gerekiyordu, kendisini istasyondan almaya gelenin kız kardeşi olmaması ancak oraya varıp da evin kapalı cephesini karşısında görünce dikkatini çekti. Uşak, hanımefendinin migreninin tuttuğunu ve yemekten sonra odasına çekildiğini, ancak doktor bey geldiği vakit uyandırılmak istediğini bildirdi. Ulrich, kız kardeşimin sık sık migreni tutar mı nevinden sorularına devam etti ve daha sorarken baba ocağının bu eski sırdaşı karşısında yabancılığını ifşa eden ve hakkında konuşmamanın daha iyi olacağı aile ilişkilerine dokunan beceriksizliğine pişman oldu. İhtiyar temkinle, görev sahasına girmeyen konulardan anlamadığını temin eden ve nazikçe görmezden gelen bir uşağın yüz ifadesiyle, gayet terbiyeli, "Küçük hanım yarım saat sonra çay servisi yapılmasını söyledi," diye cevap verdi.

Ulrich, Agathe'nin pencerelerin ardında dikilip kendisini seyrediyor olabileceği zannıyla elinde olmadan yukarıdaki pencerelere baktı. Acaba iyi midir, diye merak ederken bir yandan içi daralarak kız kardeşinden hoşlanmaması hâlinde burada kalmasının epey can sıkıcı olacağını fark etti. Ne var ki kardeşinin istasyona da evin kapısına da gelmemesi gözüne güven veren bir hareket olarak göründü, bu hareket onun da benzer duygular beslediğini gösteriyordu, çünkü aslına bakılırsa, kardeşinin koşa koşa karşılamaya gelmesi en az, kendisinin gelir gelmez babasının tabutuna atılmak istemesi kadar anlamsız olurdu. Yarım saat sonra hazır olacağını söyleyip biraz toparlandı. Yerleştiği oda, orta kısmın, çatı katını andıran ikinci katındaydı ve çocukken kaldığı odaydı; tuhaftır, yetişkinleri rahat ettirmek için şuradan buradan toplandıkları anlaşılan mobilyalar konmuştu içeriye. "Muhtemelen evde ölü bulunduğu sürece başka türlü bir düzenleme yapılamaz," diye düşünen Ulrich çocukluğunun harabeleri üzerinde doğrulurken biraz zorluk çekse de, zeminden sis bulutu gibi yükselen hoş duygular hissetti. Üzerini değiştirecekti, o an aklına bavulunu boşaltırken eline geçen pijama benzeri bir ev kıyafeti giymek geldi. "Eve geldiğimde hemen karşılasaydı bari!"

diye düşündü; kız kardeşinin, sergilediği davranış için hoşa gidebilecek bir bahanesi olabileceği hissini kaybetmemesine ve bu his, üzerini değiştirmesi eylemine biraz, güven duygusunu samimiyetle ifade etme inceliği katmasına rağmen pervasızca bu elbiseyi seçmesinde bir miktar sitem de vardı.

Pamuklu kumaştan, yumuşak ve üstüne büyük gelen bir pijama giymişti, pijama bir tür palyaço kostümüne benziyordu, siyahlı grili kare desenliydi, paçaları ve yenleri gibi beli de lastikliydi; merdivenleri inerken, uykusuz geçirdiği geceden ve uzun seyahatinden sonra hoşuna giden rahatlığından ötürü pijamayı sevdiğini düşündü. Ama kız kardeşinin beklediği odaya girince kılığına şaşırdı, çünkü kaderin gizli cilvesine bakın ki karşılaştığı kişi, uçuk gri ve pas rengi çizgileri olan kareli bir elbise giyinmiş, ilk bakışta kendisine çok benzeyen uzun ve sarışın başka bir palyaçoydu.

"İkiz olduğumuzu bilmiyordum!" diyen Agathe'nin yüzü neşeyle aydınlandı.

2

GÜVEN

Birbirlerine hoş geldin öpücüğü vermediler, bunun yerine bir dost edasıyla öylece karşı karşıya durmakla yetindiler, sonra yerlerini değiştirince Ulrich kız kardeşini şöyle bir inceledi. Aynı boydaydılar. Agathe'nin saçları onunkilerden daha açık renkliydi ve teni gibi kuruydu, zaten vücudunda tek sevdiği şey de bu hoş kokulu kuruluktu. Kız kardeşinin göğüsleri kocaman değil ince ve kuvvetliydi, uzuvlarının da sanki, tabii kudreti güzellikle birleştiren uzun, ensiz ve kıvrımlı bir şekli vardı.

Ulrich, "Umarım, migren ağrın geçmiştir, hiç belli olmuyor da," dedi.

Kız kardeşi, "Migrenim falan yoktu, sırf kolaylık olsun diye öyle söylettim," diye açıkladı, "çünkü sana uşakla daha karmaşık bir haber gönderemezdim: tembellik ettim, o kadar. Uyuyordum. Buradaki her boş dakikamda uyumayı alışkanlık edindim. Zaten çoğunlukla tembellik ederim; çaresizlikten galiba. Geleceğini haber alınca, inşallah bu son miskinliğim olur dedim içimden ve bir tür nekahet uykusuna yattım: Uşak daha rahat anlasın diye de iyice düşündükten sonra migrenim tuttu deyiverdim."

"Hiç spor yapmaz mısın?" diye sordu Ulrich.

"Ara sıra tenis. Ama spordan tiksinirim."

O konuşurken Ulrich bir kez daha yüzünü inceledi. Kendi yüzüne pek benzetemediyse de yanılıyor olabilirdi, yüzü yüzünü ancak pastelin gravüre benzerliği kadar andırıyor, o yüzden de malzemenin farklılığından ötürü hatların ve çizgilerin örtüşen yanları gözden kaçıyordu. Bu yüz, nedendir bilinmez, onu tedirgin ediyordu. Bir müddet sonra ne olduğunu anladı, ifadesini bir türlü seçemiyordu. Kardeşinin yüzünde, insanın kişiliği hakkında çıkarım yaptıracak olağan taraflar eksikti. İçerik yönünden zengin bir yüzdü ama herkesin bildiği, karakteri belirginleştiren, vurgulu hiçbir yanı yoktu.

Ulrich, "Böyle giyinmek sana nereden esti?" diye sordu.

Agathe, "Kasıtlı yapmadım," diye cevap verdi. "Güzel olur diye düşündüm."

Ulrich gülerek, "Çok güzel!" dedi. "Tesadüf, hünerini göstermiş resmen! Ayrıca, gördüğüm kadarıyla babamın ölümü seni de pek sarsmamış?"

Agathe ayak parmaklarının ucunda yükselip kendini yavaş yavaş tekrar yere bıraktı.

Ağabeyi sırf konuşmuş olmak için, "Kocan da geldi mi?" diye sordu.

"Profesör Hagauer cenazeye gelecek." Bu adı bu kadar resmiyetle telaffuz edip yabancı bir şeymiş gibi kendinden uzaklaştırabilme fırsatını yakaladığına sevinmiş gibiydi.

Ulrich ne cevap vereceğini bilemedi. "Evet, öyleymiş," dedi.

Tekrar bakıştılar, sonra da âdet yerini bulsun diye cenazenin bulunduğu küçük odaya geçtiler.

Oda bütün gün mahsustan karanlık tutulmuş, siyaha doymuştu. İçeride mumlar yanıyor, buram buram çiçek kokusu geliyordu. İki palyaço cenazenin karşısında dimdik durmuş, sanki ona bakıyorlardı.

Agathe, eteğindeki taşları dökmek için, "Bir daha Hagauer'in yanına dönmeyeceğim," dedi. Söylediklerini cenazenin de işitmesini istiyor gibiydi.

Naaş, aynı verdiği talimattaki gibi kaidesinin üstünde yatıyordu: Frak giymiş, kefeni göğsünün yarısına kadar çekilmişti,

üstünden kolalı gömleği belli oluyordu, elleri aralarına haç konmadan kavuşturulmuş, üstüne nişanları yerleştirilmişti. Kaşları kısa ve keskin hatlı, yanakları ile dudakları çöküktü. Ölünün hâlen varlığının bir parçası olan ve yabancılaşmış, tüyler ürpertici, gözsüz tenine nakşedilmişlerdi; işte hayatın seyahat çantası. Ulrich gayriihtiyari bütün varlığının duygu ve düşüncelerin ötesinde köklerinden sarsıldığını hissetti ama sarsıntı bu kadarla kaldı. Bir şeyler söylemesi gerekse tek diyeceği, sevgiden yoksun, usandırıcı bir ilişkinin bittiği olurdu. Nasıl ki kötü bir evlilik ondan kurtulamayanları kötüleştirirse, insanın içine dert olan ve ebediyete ısmarlanmış her bağ da, fani varlık o bağın altında büzüşüp kaybolunca aynını yapar.

Agathe, "Daha önce gelmeni isterdim," diye anlatmaya devam etti, "ama babam izin vermedi. Ölümüyle alâkalı her şeyi kendi ayarladı. Galiba senin yanında ölmekten utandı. Ben iki haftadır burada kalıyorum; korkunçtu."

Ulrich, "Seni sever miydi bari?" diye sordu.

"Ayarlanmasını istediği her şeyi ihtiyar uşağına ısmarladı, sonrasındaysa işlerini hâlletmiş olup kendini amaçsız hisseden bir insan intibaı uyandırmaya başladı. Ama hemen her çeyrek saatte bir, başını kaldırıp odada mıyım diye bakıyordu. İlk günler böyleydi. Takip eden günlerde çeyrekler yarım, daha sonraları ise yarımlar tam saat oldu ve o korkunç son gününde toplasan iki veya üç kez ancak bakabildi. Bütün bu günler boyunca bir şey sorduğum zamanlar hariç benimle tek kelime konuşmadı."

O anlatırken Ulrich düşünüyordu: "Aslında çetin biri. Daha çocukken bile hiç sesini çıkarmadan son derece inatçı olabiliyordu. Yine de uysal görünüyor?" Sonra birden, bir çığ düştü hatırına. Bir defasında çığın yerle bir ettiği bir ormanda neredeyse hayatını kaybediyordu. Çığ durdurulamaz bir gücün pençesine kapılıp devrilen bir dağ kadar sertleşen yumuşak bir kar bulutundan ibaretti.

"Bana telgrafı sen mi yolladın?" diye sordu.

"İhtiyar Franz varken bana düşer mi! Her şey önceden ayarlanmıştı. Babam kendisine benim bakmama da izin vermedi. Şu-

rası muhakkak ki beni hiç sevmemiş, buna rağmen beni neden buraya getirtti, bilmiyorum. Kendimi kötü hissettim, mümkün olduğunca odama kapandım. Ölümü de odama kapandığım saatlerden birinde gerçekleşmiş."

Ulrich haşin bir tavırla, "Herhâlde odana kapanmakla hata ettiğini ispatlamak istemiştir. Haydi!" deyip onu dışarı çıkardı. "Ama belki de alnını sıvazlamanı istemiştir? Veya döşeğinin yanına diz çökmeni? İnsanın babasıyla son vedalaşmasında böyle yapmasının yakışık alacağını okuyup duruyordu ya, muhtemelen ondandır. Kim bilir, belki senden rica etmeye dili varmamıştır?!"

"Belki," dedi Agathe.

Bir kez daha durup ona baktılar.

Agathe, "Aslında tüm bunlar dehşet verici!" dedi.

"Evet," dedi Ulrich. "Haklarında bildiklerimiz de çok az."

Odadan çıkarlarken Agathe bir kez daha durup Ulrich'e, "Bir şey söyleyeceğim, çok önemseyeceğini sanmam ama babam hastalanınca ben de bir daha katiyen kocamın yanına dönmemeye karar verdim!" dedi.

İnatçılığı ağabeyini elinde olmadan gülümsetti, çünkü Agathe'nin gözlerinin arasında dikine bir kırışık belirmişti, hararetle konuşuyordu; ağabeyinin kendisinden taraf olmayacağından korkuyor gibiydi, çok korktuğu için de cesurca saldırıya geçen bir kediyi andırıyordu.

"O razı mı?" diye sordu Ulrich.

Agathe, "Daha bir şeyden haberi yok," dedi. "Ama razı olmayacaktır!"

Ağabeyi merakla baktı. Ama o hararetle başını sallıyordu. "Yok, yok, düşündüğün gibi değil: Olaya üçüncü biri karışmadı!" diye karşılık verdi.

Böylelikle konuşmaları şimdilik son bulmuştu. Agathe, Ulrich'in açlığını ve yorgunluğunu düşünemediği için af dileyip onu çayın hazırlandığı odaya götürdü, bir şeyler eksik kalmıştı, eksikliği gidermek için kendisi harekete geçti. Ulrich bu yalnızlığı, kız kardeşini anlayabilmek maksadıyla kocasını elinden geldiğince kafasında canlandırmak için kullandı. Kocası sırtı içeri

göçük, çuval gibi pantolonunun sakladığı bacakları tombul, fırça gibi bıyığının altındaki dudakları etli ve sıradan değil, ilerici bir muallim olduğunu belli edeceklerini düşündüğünden olacak, iri desenli kravatlara sevdalı, orta boylu bir adamdı. Ulrich içinde yine Agathe'nin tercihine duyduğu eski güvensizliğinin uyandığını hissetti ama Gottlieb Hagauer'in alnından ve gözlerinden yayılan apaçık parıltıyı hatırlayınca bu adamın gizlice günah işlemesinin söz konusu bile olamayacağını düşündü. "Aydın, liyakatli biri işte, anlamadığı işlere karışmayan ve kendi alanında insanlığı ileriye götüren aklı başında bir adam," diye bir tespitte bulunan Ulrich o esnada tekrar Hagauer'in yazılarını hatırlayıp pek de hoş olmayan düşüncelere daldı.

Böylelerinin seciyesi daha öğrenciyken bile belirlenebilir. Bu tip insanlar –sonucu sebeple karıştırarak söylendiği şekliyle– özenli olmaktan çok düzenli ve pratik yoldan öğrenirler. Sabahleyin çabucak ve hata yapmadan giyinmek istediğimizde nasıl ki akşamdan ertesi günün kıyafetlerini düğmelerine kadar hazırlamak zorunda kalırsak, onlar da her ödevi önce bir düzeltirler; bu şekilde hazırladıkları beş, on düğmeyle akıllarına mıhlayamayacakları hiçbir düşünce silsilesi yoktur, ayrıca kabul etmek lazımdır ki bu silsileler gerçekten mevcut mu diye akıllarına bakmanın da hiç mahzuru olmaz. Bu sayede arkadaşlarını da ahlâken hoşnutsuz etmeden örnek birer öğrenci olurlar ve varlıklarının kâh hafif bir ifrata kâh yine cüzi bir tefrite sevk ettiği Ulrich gibi insanlar, kader misali usul usul sokulan bir tarzla, ne kadar yetenekli de olsalar bu gibilerden geri kalırlar. Ulrich bu örnek insanlardan aslında gizli bir tiksinti duyduğunu fark etti, çünkü onların düşüncelerindeki kesinlik, kendisinin kesinliğe duyduğu hayranlığı biraz temelsiz gösteriyordu. "Ruhtan zerrece nasiplerini almamışlar," diye düşündü, "ama iyi niyetli insanlar; gençler on beş, on altı yaşlarında entelektüel meseleler uğrunda yanıp tutuşurken onlar görünüşte bu gençlerin biraz gerisinde kalırlar ve yeni düşünceleri, yeni duyguları anlayacak yetenekleri olmaz ama o noktada da yine on düğmeleriyle çalışırlar ve gün gelir, her şeyi, 'elbette savunulacak yanları olmayan aşırılıklara kaçmadan' anladıklarını ispat edebilirler ve nihayetinde başka-

ları için çoktan elden kayıp gitmiş gençlik hülyaları veya başıboş mübalağalar hâlini aldıklarında yeni fikirlere hayatın kapılarını açan da yine onlardır!" Yine de Ulrich, kız kardeşi tekrar içeri girdiğinde başına gerçekte neler gelmiş olabileceğini hâlâ tasavvur edemiyor ama adil olmasa da kocasına karşı yürütülecek bir mücadelenin kendisine epey haz verebileceğini hissediyordu.

Agathe kararını makûlce açıklamakta yarar görmüyor gibiydi. Evliliği, dışarıdan bakınca kusursuz bir düzene sahipti, Hagauer gibi bir mizaçtan da zaten başka türlüsü beklenemezdi. Kavga etmiyorlar, pek fikir ayrılığına da düşmüyorlardı, çünkü anlattığına göre Agathe hiçbir meselede kendi fikrini ona açmıyordu. Elbette aşırılık da yoktu, sarhoşluk da, kumar da. Bekârlıktan kalma alışkanlıkları bile yoktu. Gelirlerin adil dağıtılması. Düzenli iktisat. Kalabalıkların arasında hoşsohbet, bir başlarınayken münzevi bir beraberliğin sakin akışı. "Velhasıl onu sebepsiz yere terk edersen," dedi Ulrich, "boşanmanın kabahatini sana yüklerler; tabiî o davacı olursa."

Agathe, "Davacı olsun!" diye meydan okudu.

"Anlaşmalı bir çözüme yanaşırsa ona belki de servetinizden küçük bir iltimas tanımanın faydası olur?"

"Ben yanıma," diye cevap verdi, "üç haftalık bir seyahat için neye ihtiyaç duyulursa sadece o kadarını aldım, bir de Hagauer'den önceki hayatımdan kalan birkaç hatıra ile birkaç çocukluk eşyasını. Geriye ne kalıyorsa onun olabilir, ben istemiyorum. Ama gelecekte benden en ufak iltimas beklememeli!"

Bu cümleleri yine şaşırtıcı bir hararetle haykırmıştı. Bunları, kocasına onca zaman gösterdiği iltimasların öcünü almak istediğine yormak da mümkündü. Bunu görmekten hoşlanmasa da Ulrich'in mücadele hırsı, sportmenliği, zorlukları aşmadaki icat kabiliyeti harekete geçmişti; bu tıpkı yüzeydeki duygulara hiç dokunmazken derindekileri harekete geçiren uyarıcı bir maddenin etkisine benziyordu. Konuyu değiştirdi ve tereddüt içinde, meseleye vâkıf olmaya çalıştı. "Yazdığı bazı şeyleri okudum, hakkında aldığım duyumlar da var," dedi, "bildiğim kadarıyla talim ve terbiye alanında geleceğin adamı sayılıyor!"

"Evet, öyle," diye cevap verdi Agathe.

"Yazdıklarına bakarak şunu söyleyebilirim ki sadece tuttuğunu koparan bir muallim değil; üniversite ıslahatına da herkesten önce taraf olmuş. Bir defasında bir kitabını okumuştum, kitapta bir yandan tarih ve hümanizm derslerinin ahlâkî eğitim için eşsiz değerinden, bir yandan tabiat bilimleri ve matematik derslerinin entelektüel eğitim için eşsiz değerinden, üçüncü olarak da sporun ve askerî talimin insanı zindeleştirip harekete geçiren bir eğitim için eşsiz değerinden bahsediyordu. Doğru mu?"

"Doğrudur herhâlde," dedi Agathe; "ama nasıl alıntı yaptığını gözlemledin mi?"

"Nasıl alıntı yaptığını mı? Dur bir; sahiden de gözüme bir şey ilişti mi, bilmiyorum. Çok alıntı yapıyor. Eski üstatları alıntılıyor. Elbette günümüzdekileri de alıntılıyor – hah, buldum: Bir muallime göre âdeta devrim sayılabilecek bir tarzla yalnızca eğitim camiasının ileri gelenlerini değil uçak mühendislerini, siyasetçileri ve günümüz sanatçılarını da alıntılıyor... Ama zaten demin söylediğim şey değil mi bu?.." diyerek lafını, gireceği rayı kaçıran bir hatıranın durdurma tamponuna bindirdiği süklüm püklüm bir kapanış hissiyle bitirdi.

"Alıntıları şöyle," diyerek onu tamamladı Agathe, "mesela müzikte hiç düşünmeden Richard Strauss'a veya resimde Picasso'ya kadar gider ama yanlış bir şeye örnek vermek için bile olsa, gazetelerde belli bir yer edinmemiş bir adı asla anmaz, o kişiden iyi mi bahsediliyor kötü mü, hiç bakmaz!"

İşte buydu. Ulrich hatıraları arasında bunu aramıştı. Başını kaldırdı. Agathe'nin cevabı Ulrich'i, dile getirdiği zevk ve gözlem becerisiyle memnun etmişti. Ulrich gülerek, "Zamana ilk ayak uyduranlara katılarak zamanla lider oldu," diye onu tamamladı. "Sonradan gelenlerin hepsi onu önlerinde buluyor! Acaba sen bizim önde gidenlerimizi sever misin?"

"Bilmem. En azından alıntı yapmıyorum."

"Neyse, mütevazı olalım," dedi Ulrich. "Kocanın ismi bugün birçoklarının en ileri saydığı bir programı temsil ediyor. Eserleri sağlam ve küçük birer ilerleme teşkil ediyor. Maddî yükselişi

de çok geçmeden başlayacaktır. Ortaokul öğretmeni olarak ekmeğini çıkarmasına rağmen er veya geç en azından üniversitede profesör olacaktır; ya ben, görüyor musun, dümdüz önümde duran şeyden başka yapacak işim olmadığı hâlde bugün öyle bir duruma geldim ki muhtemelen doçent bile olamayacağım: Hadi, buyur bakalım!"

Agathe hayal kırıklığına uğramıştı, suratı bir hanımefendinin porseleni andıran ve hiçbir şey söylemeyen ifadesine bürünürken güler yüzle, "Bilmem, belki de Hagauer'i dikkate almalısındır?" diye karşılık vermesinin sebebi de buydu.

"Ne zaman geliyormuş?" diye sordu Ulrich.

"Cenaze merasiminde; daha fazla vakit ayırmıyor. Ama burada asla kalamaz, müsaade etmiyorum!"

Ulrich ani bir kararla, "Nasıl istersen!" dedi. "Onu alıp bir otele bırakırım. Otelin orada da arzu edersen, 'Sizin odanız burası!' derim."

Agathe şaşırmış ve aniden heyecanlanmıştı. "Para verecek ya, çok kızacaktır, kesin yanımızda kalmayı umuyordur!" Suratı anında değişmiş, haylazlık eden çocuklardaki yaramazlık ifadesine benzer bir hâl almıştı.

Ağabeyi, "Peki, taksimat nasıl yapılmış?" diye sordu. "Bu ev senin mi, benim mi, yoksa ikimizin mi? Vasiyet var mı?"

"Babam bana içinde bilmemiz gereken her şeyin yazdığı büyükçe bir paketin bırakılmasını emretmiş." Cenazenin öbür tarafında kalan çalışma odasına gittiler.

Tekrar mum ışığının, çiçek kokusunun ve artık bir şey görmeyen o iki gözün görüş alanının içinden kayıp geçtiler. Kıpırtılar hâlindeki loşlukta Agathe bir saniyeliğine sarı, gri ve pembe renklerle parlayan bir sis oluverdi. O büyük paketi bulup çay servisinin yapılacağı odaya geri döndülerse de paketi açmayı unuttular.

Çünkü oturduktan sonra Agathe, aynı çatı altında da olsa kocasından hemen hemen ayrı yaşadığını anlattı ağabeyine; ne zamandır böyle yaşadıklarını ise söylemedi.

Bu, Ulrich'te ilkin kötü bir intiba bıraktı. Evli kadınların çoğu ne zaman bir adamın sevgilisi olabileceklerini zannetseler, bu masalı anlatırdı; kız kardeşi söyleyeceklerini mahcup, hatta aslında inatla ve bir şeylere sebebiyet vereceği apaçık sezilen beceriksizce bir kararlılıkla anlatmasına rağmen aklına Ulrich'i kandıracak başka yalan gelmemesi canını sıktı, zaten Ulrich anlatılanları abartıdan ibaret görüyordu. Sonra doğrudan, "Böyle bir adamla nasıl yaşayabildin, aklım almıyor!" diye karşılık verdi.

Agathe bunu isteyenin babası olduğunu söyledi; karşı çıkmak için ne yapabilirdim ki, diye sordu.

"Ama o sırada duldun, çocuk yaşta değildin ki!"

"Sebep de bu ya zaten. Babamın yanına dönmüştüm; herkes yalnız yaşayamayacak kadar genç olduğumu söylüyordu, çünkü dul bile kalmış olsam yaşım daha on dokuzdu; ayrıca buraya katlanamadım."

Ulrich pervasızca, "Ama neden başka bir koca aramadın? Yahut üniversiteye gidip de kendi başına yaşayacağın bir hayata başlamadın?" diye sordu.

Agathe başını iki yana sallamakla yetindi. Ancak kısa bir aradan sonra cevap verdi: "Tembel olduğumu söylemiştim."

Ulrich bunu pek cevaba benzetemedi. "Yani Hagauer'le evlenmek için özel bir sebebin vardı!?"

"Evet."

"Sevip de kavuşamadığın bir başkası mı vardı?"

Agathe duraksadı. "Müteveffa kocamı seviyordum."

Ulrich sevgi sözünü, nitelediği sosyal kurumların önemini mutlak sayacak kadar usulen kullanmış olduğuna üzüldü. "İnsan teselli vermek isteyince hemen dilenciye kuru somunu uzatıyor!" diye düşündü. Buna rağmen canı aynı şekilde konuşmaya devam etmek istedi. "Sonra da başına geleni anladın ve Hagauer'e zorluk çıkardın," dedi.

Agathe, "Evet," diyerek doğruladı. "Ama hemen çıkarmadım; sonraları çıkardım," diye de ekledi. "Hatta çok sonraları.

Bu noktada belli belirsiz bir tartışmaya tutuştular.

Anlaşılıyordu ki bu itiraflarda bulunmak, onları kendi isteğiyle anlatmasına ve yaşı gereği cinsî hayatını herkes için önemli bir sohbet konusu olarak gördüğü belli olmasına rağmen Agathe'yi zorluyordu. Meseleyi daha ilk seferinde anlayış veya anlayışsızlığa bağlamak ister gibiydi, güven arıyordu ve ağabeyini hem açıksözlülük hem de tutkuyla fethetmeye kararlıydı. Ahlâkî rehberlikte cömert davranmaya devam eden Ulrich ise kardeşine hemen karşılık veremedi. Ruhunun kuvvetine rağmen, zihninin zemmettiği peşin hükümlerden asla her zaman azade olamıyordu, çünkü hayatını çok sık oluruna bırakmış ama zihnini başka yollara sevk etmişti. Kadınlar üstündeki nüfuzunu da sık sık bir avcının avını yakalamaktan ve gözlemlemekten duyduğu zevkle sonuna kadar kullanıp istismar ettiği için hemen her zaman, kadının, erkeğin aşk mızrağıyla yığılıp kalan bir yaban hayvanı olduğu tabloyla karşılaşmıştı; erkek, küçük görülmeye boyun eğen kadınsı şehvet, hafızasında yer etmişken, benzer bir fedakârlıktan fersah fersah uzak duruyordu. Erkekteki bu "kadın zayıf olur" tasavvuru, gençliğin birbirini takip eden dalgalarıyla yanında yeni yeni anlayışlar peyda olmasına rağmen bugün bile gayet olağandır, işte Agathe'nin Hagauer'e bağımlılığını ele alışındaki tabiîlik de ağabeyini bu yüzden incitiyordu. Kız kardeşi kendisinin hazzetmediği bir adamın nüfuzu altına girip yıllar boyu sabır göstermesi gerekince galiba fark etmeden bir rezalet yaşamıştı. Ulrich bunu dile getirmediyse de Agathe, yüzünden benzer bir şeyler okumuş olacaktı ki aniden şöyle dedi: "Evlenince yanından hemencecik kaçamadım; deli derlerdi bana!"

Hâlâ ağabeylik ve terbiye açısından akıl kıtlığı dağıtma konumunda bulunan Ulrich yerinden hızla kalkıp haykırdı: "Duyduğun tiksintinin ıztırabını çekmek ve derhâl gereğini yapmak gerçekten de delilik mi olurdu?!" Hemen akabinde gülümseyip kız kardeşine olabildiğince dostane bir ifadeyle bakarak sözlerini yumuşatmaya çalıştı.

Agathe de ona bakıyordu; gözleri Ulrich'in yüz hatlarını araştırırken çektiği zorlukla hepten savunmasız kalmıştı. "Sağlıklı

bir insan nahoş durumlara karşı o kadar hassas değildir yani?!" diye tekrar etti. "Hem ne önemi var!"

Bunun sonucunda Ulrich toparlanıp zihnini nefsinin belli bir parçasına daha fazla teslim etmekten vazgeçti. Anlayışı yeniden tamamıyla objektif bir hâl kazanmıştı. "Doğru söylüyorsun," dedi, "olaylar buraya varmışken ne önemi var! Mesele o olayları ele almaya dönük tasavvurlar sistemidir, o olayların dâhil edileceği şahsî sistemdir."

Agathe işkillenerek, "Kastettiğin nedir?" diye sordu.

Ulrich soyut ifade tarzından ötürü af diledi ama kolay anlaşılacak bir teşbih ararken kardeşliğin verdiği kıskançlık geri dönüp tercihini etkiledi: "Farz edelim, lakayt kalamayacağımız bir kadın tecavüze uğrasın," diye açıkladı. "Kahramanca bir tasavvur sistemine göre intikam veya intihar, kinik ve ampirik bir sisteme göre de kadının bir tavuk gibi silkinip olaydan sıyrılmasını beklememiz gerekir; günümüzde olanlar galiba bu ikisinin karışımıdır: İçimizdeki cehâlet ise her şeyden daha çirkindir."

Ama Agathe meselenin böyle anlatılmasına da razı olmadı. "Sana bu kadar korkunç mu geliyor?" diye soruverdi.

"Bilmem. Sevmediğin biriyle yaşamak alçaltıcı görünüyor bana. Ama şimdi... Nasıl istersen!"

"Boşanmasının üstünden daha üç ay geçmeden tekrar evlenmek isteyince devletin talimatıyla kadının rahminin resmî bir hekimce miras hukuku gerekçesiyle hamile mi diye muayene edilmesinden daha mı kötü? Böyle bir şey varmış, okudum!" Agathe'nin alnı, yaptığı savunmanın hiddetiyle kırışır gibi oldu ve kaşlarının arasında yine o küçük, dikine kırışık belirdi. "Gerçi illa yapılacaksa üstesinden gelemeyecek kadın yoktur!" dedi küçümseyerek.

"Sana katılmıyor değilim," diye karşılık verdi Ulrich, "bütün olaylar bir defa gerçekten yaşandı mı yağmur ve güneş ışığı gibi geçer gider. Olanları tabii karşılıyorsan muhtemelen benden çok daha akıllısındır ama erkeğin tabiatı tabiî değildir, tabiatı değiştiricidir, o yüzden de bazen çılgınca görünür." Gülümsemesi arkadaşlık arıyor, gözleri, kız kardeşinin yüzünün aslında ne kadar

taze olduğunun ayırdına varıyordu. Bu yüz, heyecanlanınca neredeyse hiç kırışmıyor, aksine, ardında olup bitenlerden ötürü, içindeki yumruk sıkılınca gerilen eldiven misali daha da düzleşiyordu.

Kız kardeşi şimdi de, "Bu konuda hiç o kadar genel düşünmemiştim," diye cevap verdi. "Ama seni dinleyince, korkunç bir haksızlığa uğramışım gibi geldi yine!"

Ulrich bu karşılıklı suç itiraflarına şakayla karışık, "Tüm bunlar," diye mukabelede bulundu, "bana bunca şeyi gönüllü olarak söylemenden ileri geliyor ama asıl mesele bu değil. Hagauer'i nihayet terk etmene sebep olacak adam hakkında bana açılmazsan nasıl isabet kaydederim!"

Agathe ona bir çocuk veya mürebbisinin sözlerinden incinen bir öğrenci gibi baktı: "Ortada bir erkek olmak zorunda mı acaba?! Kendiliğinden olamaz mı? Sevgilim olmaksızın ondan kaçmakla yanlış bir şey mi yaptım? Hiç sevgilim olmadı dersem belki yalan söylemiş olurum; o kadar gülünç duruma düşmek istemem ama yok ve Hagauer'den ayrılmak için illa olması lazım sanıyorsan alınırım!"

Ağabeyi için ihtiraslı kadınların, kocalarından sevgilileri olmadan da kaçtıklarını ve kendi fikrine göre bunun daha şerefli olduğunu temin etmekten başka çare kalmıyordu. Onları bir araya getiren çay saati vakitsiz, gelişigüzel bir akşam yemeğine evrildi, çok bitkin olduğundan akşam yemeğini isteyen Ulrich olmuştu, çünkü yapılacak işlerden ötürü bir yığın sıkıntıya gebe olan ertesi güne uykusunu almış olarak başlamak için erkenden yatmak istiyordu. Ayrılmadan önce sigaralarını içtiler, Ulrich kız kardeşini çok iyi tanımıyordu. Meçhul ağabeyini karşılarken giydiği geniş paçalı pantolonuyla karşısında oturmasına rağmen üzerinde ne özgür kadınlara ne bohemliğe mahsus havadan eser vardı. Şu an, daha ziyade bir hermafroditi andırıyor gibi geliyordu Ulrich'e; üzerindeki rahat kıyafeti sohbetin harareti içerisinde sudaki yansımaların o yarı şeffaflığıyla giysisinin altındaki zarif hatları sezdiriyordu, oysa kız kardeşi bağımsız ve hür bacakları bir yana, güzel saçlarını kadınsı bir havayla tepesinde toplamıştı.

Fakat bu ikircikli izlenimin merkezini hâlâ üst seviyede bir kadın cazibesine sahip olan çehresi teşkil ediyordu, ne var ki bu çehrede de künhüne vâkıf olamadığı bir eksiklik ve çekingenlik vardı.

Öbür yandan, hakkında bu kadar az şey bilmesi ve onunla böylesi bir mahremiyet içerisinde, erkekliğini düşünecek bir kadınla oturacağından bambaşka şartlar altında vakit geçirmesi, boyun eğmeye başladığı yorgunluk içinde Ulrich'e çok hoş geliyordu.

"Dünden bugüne büyük değişim!" diye düşündü.

Bu değişime minnettardı ve vedalaşırken Agathe'ye kardeşçe bir samimiyetle bir şeyler söylemeye çaba gösterse de bu durumlara pek alışkın olmadığından aklına bir şey gelmedi. O yüzden de kardeşine sarılıp onu öpmekle yetindi.

3

MATEM EVİNDE SABAH

Ertesi sabah Ulrich uykusundan erkenden ve balığın sudan fırlaması kadar diri kalktı; geçen günün rüyasız ve deliksiz uykuyla atlatılmış yorgunluğunun sonucuydu bu. Kahvaltılık bulma amacıyla evin içinde dolandı. Matem, eve henüz tam anlamıyla hâkim olmamıştı, bütün odalarda, havada asılı duran kokusu hissediliyordu yalnızca: Ev Ulrich'e, sabahın erken saatinde dışarıda henüz kimseler yokken kepenklerini açmış bir dükkânı hatırlattı. Sonra bavulundan bilim çalışmasını çıkarıp babasının çalışma odasına yöneldi. İçinde bir sobanın yandığı oda, ortasında dururken, önceki akşama göre daha insanî görünüyordu: Kitap raflarının hizasında simetrik biçimde karşılıklı duran alçı büstler de dâhil olmak üzere içerisi her ihtimali ölçüp tartan titiz bir zihnin eseri olduğu hâlde, yerlerinde durmuş bekleyen çok sayıdaki küçük şahsî eşya –kurşunkalemler, monokl, termometre, açık bir kitap, kalemlikler ve daha niceleri– odaya yine de yeni terk edilmiş bir yaşam alanının dokunaklı boşluğunu kazandırıyordu. Ulrich odanın ortasında, pencerenin yakınında bulunmakla beraber odanın belkemiğini oluşturan yazı masasında oturuyor, iradesinde garip bir ağırlık hissediyordu. Duvarlarda atalarının portreleri asılıydı, mobilyaların bir kısmı da onların devrinden kalmaydı;

burada oturan kişi onların hayatının kabuklarından kendi hayatının yumurtasına biçim vermişti: Artık ölüydü, eşyalarıysa törpülenerek odadan ayrılmış gibi gayet keskin hatlı duruyordu ama içerisinin düzeni pul pul dökülüp halefine boyun eğmek üzereydi; eşyanın daha uzun olan ömrünün, donuk yas çehresinin ardından belli belirsiz yeniden fışkırmaya başladığı hissediliyordu.

Ulrich bu ruh hâli içerisinde haftalar, hatta aylar önce yarıda bıraktığı çalışmasını açar açmaz gözleri, suyun fizikî benzetmelerini yazarken tıkanıp kaldığı yere ilişti. Yeni bir matematik ihtimali göstermek için suyun üç hâli üzerinden örnek çıkardığında Clarisse'i düşündüğünü hayal meyal hatırlıyordu; sonra Clarisse dikkatini dağıtmıştı. Bununla birlikte hatırlamak vardır, sözü değil konuşulduğu havayı canlandırır, nitekim Ulrich de birden, "Karbondioksit..." diye düşündü ve âdeta hiç yoktan, karbondioksitin kaç hâli olduğunu o an bilse işinin ilerleyeceği izlenimine kapıldı ama aklına gelmiyordu, bunun yerine, "İnsanın iki hâli var. Kadın ve erkek," diye düşündü. Bir müddet düşünmeye devam etti, insanın iki farklı daimi hâlde yaşamasının ne matah bir keşif anlamına geldiğinden hayrete kapılıp hareketsiz kalmış gibiydi. Ne var ki düşüncesinin bu durgunluğunda başka bir tezahür gizliydi. Çünkü kişi sert, bencil, gayretli ve deyim yerindeyse dış dünyaya karşı katı bir duruş sergileyip kendini aniden hem aynı filanca Ulrich hem de onun tam tersi olarak hissedebilir, etrafındaki her şeyin tarifsiz duyarlılığa sahip ve yine bir şekilde müstağni hâli içerisinde, kendinden geçmişçesine mutlu bir varlık olarak dibe kadar batmıştır. Sonra kendi kendine sordu: "Bunu en son hissedişimin üstünden kaç zaman geçmiştir?" Şaşırtıcıdır, yirmi dört saatten birazcık fazla olmuştu. Ulrich'in etrafını kuşatan sessizlik ferahlatıcıydı, hatırladığını fark ettiği durum ona her zamanki kadar olağandışı gelmiyordu. Sakinleşerek, "Hepimiz birer organizmayız," diye düşündü, "kasvetli bir dünyada tüm gücümüz ve arzularımızla birbirimize lafımızı geçirmek zorundayız. Fakat herkes düşmanları ve kurbanlarıyla beraber yine de bu dünyanın bir parçacığı ve çocuğudur; belki onlardan hiç de sandığı kadar kopuk ve müstakil değildir." Bunu şart koşunca dünyadan ara sıra birlik ve sevgiye dair bir sezginin

yükselmesi hiç de anlaşılmaz görünmüyordu, olağan şartlarda hayatın elle tutulur zaruretlerinin, varlıkların bütün insicamının ancak yarısını idrak ettirdiğine dair bir kesinlikti bu neredeyse. Bunun, matematik ve tabiat bilimlerine meyli ve onlar hakkında kesin bir hissiyatı olan bir insanın incinmesini gerektirecek bir tarafı yoktu: Hatta Ulrich bunun kendisine, şahsî ilişkiler dolayısıyla irtibatının olduğu bir psikoloğun çalışmalarını hatırlattığını görüyordu: Bu çalışmalar, birbirine zıt iki büyük tasavvur öbeği olduğunu, öbeklerden birinin tecrübelerin içeriklerince kuşatılmaya, öbürünün de kuşatmaya dayandığını konu edinip şu kanaati geliştiriyordu: Böylesine bir "bir şeyin içinde oluş" ve "bir şeye dışarıdan bakış", bir "konkav" ve "konveks duyuş", bir "mekâna" ve "nesneye bağlı oluş", bir "izan" ve "görüş" daha başka o kadar çok tecrübe zıtlığında ve o zıtlıkların dildeki suretlerinde tekerrür ediyorlardı ki arkalarında insan yaşayışının kadim bir ikili biçimi var zannedilebilirdi. Katı ve objektif değil daha ziyade hayalgücüyle ihtimalleri önceleyen incelemelerden biriydi bu, meydana gelişini de gündelik bilim faaliyetinin dışında yer alan bir saike borçluydu ama temelleri sağlam ve hissedişin kadim sisler ardında gizli birliğine doğru yol alan sonuçlarının gerçeklik ihtimali yüksekti; en nihayetinde kadın ve erkek yaşayışının zıtlığı etrafında belli belirsiz bir düzen kurup esrarengiz biçimde eski hayallerin gölgesinde kalan günümüz davranışları Ulrich'in zannınca o sonuçların çeşitli değişimlere uğramış harabelerinden meydana gelmiş olabilirdi.

Ulrich burada –tıpkı tehlikeli bir tırmanma yerinden inerken ipe ve tırmanma kancasına ihtiyaç duyulması gibi– kendini emniyete almaya çalışıp başka bir düşünceye geçti:

"Felsefenin bizim için neredeyse anlaşılmaz derecede karanlık kalan en eski nakilleri sık sık bir kadın, bir de erkek 'unsurundan' bahseder!" diye düşündü.

"Kadim dinlerde ilahların yanında yer alan ilaheler gerçekte artık bizim hissedişimiz için ulaşılamaz hâldedirler," diye düşündü. "Bu insanüstü güçleri olan kadınlarla ilişki kurmak bizim için mazoşizmden farksız olurdu!"

"Ama tabiatın," diye düşündü, "erkeğe meme ucu, kadına da erkeklik organının bakiyesini vermesinden atalarımızın hermafrodit olduğu sonucuna varılamaz. Öyleyse ruhen de hünsa olmayacaktırlar. O zaman, verici ve alıcı görüş imkânının bir kez olsun tabiatın iki taraflı yüzü olarak karşılanmış olması gerekir; bütün bunlar da daha sonraları o imkânla ruhanî kıyafetlerini tamamlamış olan cinslerin ayrımından, öyle veya böyle, çok daha eskidir..."

Bunları düşünürken öyle bir şey oldu ki çocukluğundaki bir ayrıntıyı hatırlamasıyla dikkati dağıldı, çünkü ne zamandır tecrübe etmediği bir şey oldu: Hatırlamak ona zevk verdi. Devam etmeden önce belirtmek gerekir ki Ulrich'in babası eskiden ata binerdi ve çok sayıda binek atı vardı, Ulrich'in eve vardığında bahçe duvarının yanında ilk gördüğü boş ahır da işte bunun deliliydi. Babasının derebeyi dostlarına hayranlığı içinde haddini aşarak edindiği biricik aristokratik eğilim de herhâlde atlarla sınırlıydı ama Ulrich o zamanlar küçük bir çocuktu ve atların yüksek ve adaleli bedenlerinin onlara hayranlık duyan bir çocuk için sahip oldukları, deyim yerindeyse, sonsuzluk veya en azından ölçülemezlik, hissiyatında, tepesine saçlardan oluşma bir çalılığın geçirildiği, çalıların arasından da tendeki seğirmelerin rüzgârın dalgaları gibi aktığı, masallardaki ürkütücü sıradağlar örneği tekrar tecelli etti. Fark ettiği üzere bu, ışıltısını arzularını gerçekleştirmek isteyen bir çocuğun kendinden geçmişliğinden alan hatıralardan biriydi ama böyle söylemek de bu hatırayı âdeta tabiatüstü olan parıltının büyüklüğüyle veya küçük Ulrich'in kısa bir süre sonra ilk parıltıyı ararken parmak uçlarıyla dokunduğu ve inanılmazlıkta öbüründen aşağı kalmayacak parıltıyla kıyaslandığı zaman pek bir şey ifade etmez. Çünkü o sıralarda şehrin her tarafına, üzerinde sadece atların değil aslanların, kaplanların ve onlarla arkadaşça yaşayan büyük ve görkemli köpeklerin de yer aldığı sirk ilanları asılmış ve Ulrich bu rengârenk kâğıtlardan birini ele geçirip hayvanları kesip çıkarana ve küçük tahta desteklerle dik durmalarını sağlayana dek o ilanlara uzun uzun bakmıştı. Sonrasında olanlarsa ne kadar devam ettirseniz de susuzluğu tamamen dindirmeyen bir içişle kıyaslanabilirdi ancak,

çünkü olanların ne bir dayanağı vardı ne de haftalara yayılmaları sonucunda bir ilerleme kaydedilmişti; ayrıca, hayranlık duyduğu bu yaratıklardan bir türlü aklını alamıyor, onlara baktığı zaman kimsesiz bir çocuğun tarifsiz mutluluğuyla hepsine birden sahip olduğunu zannediyor, öbür taraftan o yaratıklarda hiçbir şeyin tamamlayamayacağı son bir eksik olduğunu hissediyor ve o eksiklikle beraber arzusu, bütün vücudunu saran ışıltıya kavuşuyordu. Ama şimdi tuhaftır, sınırları olmayan bu hatırayla birlikte gayet tabiî bir biçimde, unuttuğu çocukluk devrinden, yine kısa bir süre sonra yaşadığı başka bir tecrübe yükseliyor, çocuksu zayıflığına rağmen uyanıkken rüya gören bu iri vücudu ele geçiriyordu: Söz konusu tecrübesi, yalnızca iki niteliği olan küçük bir kızla yaşadığı bir hatıraydı: Niteliklerden biri kızın Ulrich'e ait olma mecburiyeti, öbürü de Ulrich'in bu yüzden öbür oğlanlarla giriştiği kavgaları kazanmasıydı. O niteliklerden de gerçek olan yalnızca kavgalardı, çünkü küçük kız aslında yoktu. Tercihince kendisinden daha büyükse ve ona sır tutabilecek tenha bir sokakta rastlamışsa, at üstündeki bir şövalye misali meçhul hasmının boğazına atıldığı ve gafil avladığı hasmıyla güreştiği garip zamanlardı bunlar! Bu yüzden az dayak yememiş, bazen de büyük zaferler kazanmış ama sonuç ne olursa olsun, beklediği tatmin duygusuna erişemediğinde kandırıldığını hissetmişti. Gerçekte tanıdığı küçük kızların, uğrunda kavga ettiği kızla aynı yaratıklar olduğu şeklindeki makûl düşünceye ise duyguları aldırış etmiyordu, çünkü dişilerin bulunduğu yerde akranı tüm oğlanlar gibi saçmalayıp donakalıyordu; tâ ki bir gün bir istisna yaşanana kadar. Agathe'nin bir çocuk şenliğine gitmek üzere giydirildiği akşamı, aklına gelen sahne yıllar öncesine doğrultulmuş bir dürbünün merceğinde duruyormuş gibi gayet net hatırlıyordu. Üzerinde kadifeden elbise vardı, saçları açık renk kadifeden dalgalar misali elbisenin üstüne dökülüyordu, Ulrich ona bakınca aniden, kendisi de korkunç bir şövalye kostümü giymiş olmasına rağmen, tıpkı sirk hayvanlarına duyduğu özleme benzeyen tarifsiz hisle bir kız çocuğu olmak istedi. O zamanlar kadınlar ve erkekler hakkında o kadar az bilgisi vardı ki kız çocuğuna dönüşmeyi tamamen imkânsız görmüyordu, yine de çocukların hep yaptığı

gibi arzusunu zorla gerçekleştirmeye kalkışmayacak kadar bilgisi vardı; bugün bunu tarif edecek bir ifade bulmaya çalışsa, bulacağı ifade şöyle bir duruma denk düşerdi: Âdeta karanlıkta el yordamıyla kapıyı arıyordu, kanlı canlı veya tatlı bir sıcaklığı olan bir mukavemetle karşılaşıyor, söz konusu mukavemet onu yarıp geçme isteğine şefkatle karşılık veriyor ama geçmesine müsaade etmeyince Ulrich durmadan üstüne abanıyordu. Bu durum belki de özlemini çektiği varlığı emerek benliğine katan vampirce bir tutkunun zararsız bir çeşidine benziyordu, bununla beraber bu küçük adam o küçük kadını kendine değil kendini tamamıyla onun yanına çekmek istiyor, isteği de ancak cinselliğin ilk tecrübelerine mahsus o göz kamaştırıcı narinlikle gerçekleşiyordu.

Ulrich ayağa kalktı, dalgınlığına şaşırıp kollarını şöyle bir uzattı. On adım ötesinde, duvarın ardında babasının naaşı duruyor, Ulrich etrafında insanların yerden bitmişçesine belirmeye başladığını daha yeni fark ediyor, bu insanlar ölüp gittiği hâlde yaşamaya devam eden evde bir şeylerle meşgul oluyorlardı. Yaşlı kadınlar halı seriyor, mumları yeniliyorlardı, merdivenlere çekiç vuruluyor, üst kata çiçekler taşınıyor, zemin mumlanıyordu, etrafındaki hareketlilik şimdi ona da bulaşmaya başlamıştı, zira Ulrich'e sürekli birilerinin geldiğini haber veriyorlardı, bu kimseler ya bir şey almak veya öğrenmek istedikleri için bu kadar erkenden ayaklanmışlardı, zaten o saatten sonra da artları arkaları bir daha kesilmedi. Üniversite mezar yeriyle alâkalı bir şeyler öğrenmesi için birini yollamıştı, eskicinin teki gelip utana sıkıla elbiseleri sordu, bir Alman şirketinin isteği üzerine şehirdeki bir antikacı özür dileye dileye müteveffanın kütüphanesinde bulunması muhtemel nadir bir hukuk eseri için fiyat teklif etmek istediğini bildirdi, bir belirsizlikten ötürü papazlık makamının emri üzerine gelen bir papaz yardımcısı Ulrich'le görüşmek istedi, hayat sigortası yapan bir şirketten gelen bir bey uzunca bir izahatla içeri girdi, birisi ucuza bir piyano arıyordu, bir emlakçı evin satılma ihtimali olursa diye kartını bıraktı, emekli bir memur mektup zarflarını yazmayı teklif etti; böylelikle, işte bu verimli sabah saatlerinde boyuna gelip giden, bir şeyler soran birileri oldu, istekler hiç bitmiyordu, yaşlı uşağın elinden geldiğince insanları

savuşturduğu cümle kapısında ve Ulrich'in aradan sızanları yine de kabul etmek zorunda kaldığı üst katta meseleyi teknik bir dille ölüm vakasına bağlayanlar, yazılı ve sözlü olarak yaşam hakkını talep edenler oluyordu. Kaç insanın başkalarının ölümünü nazikçe beklediğine ve kaç yüreğin kendi yüreğiniz durduğu anda harekete geçtiğine dair Ulrich'in hiç fikri olmamıştı; biraz şaşırmıştı, ölü bir böceğin ormanda yattığını ve karınca, kuş ve salına salına uçan kelebekler gibi başka böceklerin başına toplandığını görüyordu.

Çünkü bu menfaat çarkının faaliyetinin dört bir yanına ormanın derinlerinde titreşip duran bir karanlık çökmüştü. Merhamet ile takım elbise arasında bir şey diye nitelenebilecek siyah kıyafetinin üstüne siyah krep geçirmiş bir bey eşikte durup da ya kendisinin ya Ulrich'in hüngür hüngür ağlamasını bekler gibi bir tavır takındığı sırada, müteessir gözleri şahsî menfaatin ışıltılarını saçıyordu. Ama ağlayan olmayınca galiba elindekiyle yetinmek durumunda kaldı, çünkü sonunda o da herhangi bir tüccar gibi eşiği aşıp odaya girmişti, konuşmaya başlayınca adamın, Ulrich şimdiye kadarki gidişattan memnun kaldı mı diye sormaya gelmiş olan cenaze levazımatçısının müdürü olduğu anlaşıldı. Adam kalan işlerin de, hiçbir şeyden kolay kolay memnun olmadığı bilinen rahmetli babası beyefendinin bile sağ olsa muhakkak razı geleceği şekilde yapılacağını temin etti. Ulrich'in eline cetveller ve karelerle dolu bir parça kâğıt tutuşturup siparişin çeşit çeşit her kademesi için bir şeylerin yazıldığı sözleşme taslağındaki ... sekiz koşumlu ve iki koşumlu ... çelenkli araba ... rakamı ... başına koşum ... gümüş plakalı, refakatçi atlı ... başına refakat Marienburg usulü meşaleler Admont usulü refakatçi sayısı ... ışıklandırma tarzı ... yanma süresi ... tabutun ağacı ... süs bitkisi ... ad, doğum, cinsiyet, meslek ... öngörülemeyecek bütün sorumlulukların reddi gibi kelimeleri tek tek okumaya zorladı. Ulrich bu kısmen eski moda tabirlerin nereden çıktığını anlamayınca adama sordu, müdür şaşkınlıkla baktı, kendisi de bilmiyordu. Ulrich'in karşısında, insan beyninin bir bilinç meydana getirmeksizin uyarma ve eylemi birbirine bağlayan bir sinapsı gibi dikiliyordu. Bu matem tüccarına asırlık bir tarih

emanet edilmişti, o da aldığı emanetle mallarını niteliyordu fakat Ulrich'in yanlış vidayı gevşettiği hissine kapılınca konuyu teslimatın tahakkukuna döndürecek bir lafla, gevşeyen vidayı çabucak sıkmaya çalıştı. Ne yazık ki bütün bu ayrımların imparatorluğun Cenaze Levazımatı Müteşebbisleri Derneği'nin sözleşmesinde geçtiğini ama talimatlara uyulmamasının pek bir önemi olmadığını açıkladı ki zaten uyan da yoktu ve Ulrich imzasını atarsa –kız kardeşi hanımefendi imzasını dün ağabeyi beyefendi olmadan atmak istememişti– bu, beyefendinin babasının verdiği siparişe razı olması anlamına gelecek ve birinci sınıf bir iş yerine getirilerek beyefendinin bulacağı tek bir kusur bile olmayacaktı.

Ulrich imzasını atarken adama, şehirde, kasasının üstünde kasaplar loncasının koruyucusu olan Aziz Luka bulunan elektrikli sucuk makinelerinden birini görüp görmediğini sordu; kendisi bir tanesini Brüksel'de görmüştü – ama cevabı beklemeye bile fırsat bulamadan adamın yerine yeni bir şeyler isteyen bir başkası geçmişti, bu kişi vilayet gazetesinde müteveffaya yazılacak anma yazısı için malûmat toplayan bir gazeteciydi. Ulrich istenileni verdi ve levazımatçıyı uğurladı ama babasının hayatındaki en önemli şey nedir sorusuna cevap vermeye henüz başlamıştı ki neyin önemli neyin önemsiz olduğunu unutunca imdadına ziyaretçisinin yetişmesi gerekti. Ancak meslekî bakımdan ilgi çekici bilgileri bulup çıkarmak için eğitim görmüş bir merakın soru kıskaçlarıyla kavranınca yol almaya başlayabildiler; Ulrich o an sanki dünyanın yaradılışını seyrediyormuş gibi bir hisse kapıldı. Genç bir adam olan gazeteci, ihtiyar beyefendinin ecelinin uzun ıztırapların ardından mı yoksa ansızın mı geldiğini sordu ve Ulrich babasının geçen haftaya kadar derslerini vermeye devam ettiğini söyleyince gazeteci aldığı cevabı, "çalışacak kadar zinde ve sağlamdı" şeklinde düzenledi. Sonra ihtiyarın hayatından yontula yontula ancak birkaç kaburga ile birkaç boğum kaldı geriye: 1844 yılında Protivin'de doğdu, filanca okullara gitti, ... tarihinde ... olarak tayin edildi; beş tayin ve ödül tevcihiyle meselenin özü hâllolmuştu. Arada, bir evlilik. Birkaç kitap. Bir defasında neredeyse adalet bakanı olacaktı; birileri direnç gösterince muvaffak olamadı. Gazeteci yazıyor, Ulrich değerlendiriyordu, doğruydu.

Gazeteci gerekli satır sayısını yakalamış, memnun olmuştu. Ulrich hayattan artakalan bu bir parça kül yığınına hayret etti. Gazetecinin, aldığı bütün bilgiler için hazırda altı ve sekiz heceli formülleri vardı: Büyük âlim, açık dünya görüşü, dikkatli ve yaratıcı siyasetçi, cihanşümul yetenek vesaire; herhâlde uzun zamandır kimse ölmemiş, bu kelimeler ne zamandır kullanılmamış, kullanılmaya susamıştı. Ulrich düşünüyordu; babasıyla ilgili iyi bir şeyler de söylemek isterdi ama işin kesin tarafını sorup öğrenen, şu an yazı malzemelerini toplayan gazeteci olmuştu, gerisi su dolu bir bardağın muhtevasını bardak olmadan eline almak istemeye benziyordu.

Bu arada gidiş gelişler azalmıştı, önceki gün Agathe herkesi ağabeyine sevk edince bu fazlalık son bulmuştu, muhabir de gidince Ulrich yalnız kaldı. Öfkelendiği bir şeyler vardı. Babası bilgi çuvallarını peşinden sürükleyip yığın yığın bilgi tanelerini biraz eşeleyip bir yere koyduktan sonra kudretli olduğunu sandığı hayata boyun eğmekle doğru olanı yapmamış mıydı?! Ulrich çalışma masasında el değmeden duran çalışmasını hatırladı. Muhtemelen babasının arkasından söylendiği gibi bir eşeleyici olduğu bile söylenmeyecekti kendisi hakkında! Ulrich ölünün tabutunda yattığı küçük odaya girdi. İçeriden yayılan huzursuz canlılığın ortasındaki bu kaskatı, düz duvarlı hücre inanılmaz derecede tekinsizdi; ölü, meşguliyetin dev dalgaları arasında bir tahta parçası gibi eğilip bükülmeden yüzüyordu ama an geliyor resim tersyüz olabiliyor, sonra da ölünün etrafındaki tüm canlılık kaskatı görünüyor ve ölü, olağanüstü sakin bir hareketlilik içinde kayıp gidiyor gibi oluyordu. Sonra, "Limanlardan ayrılırken arkasında bıraktığı şehirler," diyordu, "seyyahı ırgalar mı? Ben burada oturdum ve istendiği şekilde davrandım ama artık tekrar yola koyuluyorum!" Başkalarının arasında onlardan farklı şeyler isteyen insanın güvensizliği Ulrich'in yüreğini sıkıştırıyordu: Babasının yüzüne baktı. Babasının şahsının özelliği saydığı ne varsa, çocukken elde ettiği ve bu yüze bağımlı olan bir tezattan hiç de farklı olmayabilir miydi? Bir ayna bakındı ama ortada ayna da, bu kör surattan başka ışık saçan bir şey de yoktu. Bu suratta benzerlikler aradı. Belki benzerlikler vardı. Irk, bağlılık,

gayrişahsîlik, insanın yalnızca bir kıvrımdan ibaret olarak kaldığı veraset silsilesinin akışı, kısıtlanma, yıldırma, ruhun Ulrich'in yaşama iradesinin derinlerinden nefret ettiği sonsuz tekerrürleri ve daireler çizişi, belki de hepsi bu surattaydı!

Cesaretini kıran bu hadiseyle aniden bavullarını toplamaya heveslendi ve cenazeden önce yola çıkmasının daha iyi olup olmayacağını düşündü. Hayatta gerçekten bir şeyleri yoluna koyabilecekse burada daha ne işi vardı ki!

Ama kapıdan çıkarken yan odada kız kardeşiyle rastlaştı, kardeşi onu arıyordu.

4

BİR ARKADAŞIM VARDI

Ulrich dünkü izleniminden sonra onu ilk kez sırtında kadın elbiseleriyle görünce âdeta kostüm giydiğini sandı. Açık kapıdan kuşluk vaktinin titrek griliğine suni bir ışık sızıyor, bu sarı saçlı siyah giyimli kişi, içinden ışıl ışıl bir parlaklık akan ve havadan ibaret bir mağarada duruyormuş gibi görünüyordu. Agathe'nin saçları sıkıca toplanmıştı, bu yüzdendir ki yüzü de önceki güne göre daha kadınsı bir etki bırakıyor, narin ve kadınsı göğsü incilerin tüy kadar hafif sertliğine mahsus, boyun eğiş ile direnç arasındaki o mükemmel dengeyle usulüne uygun elbisesinin siyahına gömülüyordu, dün gördüğü ince, uzun ve kendi bacaklarına benzeyen bacaklarının üstünden de etekler sarkmaktaydı. Bütüne bakıldığında bu kılığın dünkü kıyafetiyle alâkası olmadığı için yüzündeki benzerliği bu kez fark etti. Sanki kapıdan girip üzerine doğru gelen kendisiydi: Tek farkla ki bu kişi kendisinden daha güzeldi ve hiç görmediği bir ışıltı saçmaktaydı. Kız kardeşinin kendisinin rüya gibi bir tekrarı ve değişik bir hâli olduğu fikrine kapıldı ilk kez ama bu izlenim yalnızca bir an sürdüğünden tekrar unutuverdi.

Agathe neredeyse uyuyakalıp kaçıracağı görevleri çabucak hatırlatmak için gelmişti: Vasiyeti elinde tutuyor, aceleyle yerine

getirilmesi gereken talimatlara dikkat çekiyordu. Uşak Franz'ın da haberdar olduğu, ihtiyarın nişanlarıyla ilgili biraz garip bir talimata bilhassa dikkat edilmesi lazımdı, Agathe vasiyetnamedeki o kısmı, biraz saygısızca da olsa, hararetle kırmızıya boyamıştı. Ölü, sayısı azımsanamayacak nişanlarıyla beraber gömülmek istiyordu ama onlarla gömülmek istemesi kendini beğenmişliğinden ileri gelmediği için isteğinin peşine derin anlamları olan uzun bir gerekçe koymuş, kızı gerekçenin yalnız başını okumuş, kalanını anlatmayı ağabeyine bırakmıştı.

Ulrich okuduktan sonra, "Sana nasıl açıklasam?!" dedi. "Babam nişanlarıyla gömülmek istiyor, çünkü ferdiyetçi devlet teorisini yanlış addediyor! Bize üniversal devlet teorisini tavsiye ediyor. İnsan kişilerüstü bir amacı, iyilik ve adaleti ancak devletin yaratıcı topluluğundan elde edermiş; tek başınayken bir işe yaramazmış, monark da bu yüzden ruhanî bir sembol anlamına gelirmiş. Neyse, kestirmeden söyleyeyim: Sözümona nasıl ölen bir denizci bayrağa sarılıp denize bırakılırsa insan da ölünce nişanlarına sarılmalıymış!"

"Ama nişanların geri verilmesi gerektiğini okudum?" diye sordu Agathe.

"Nişanların vârisler tarafından mabeyinciye iade edilmesi gerekiyor. Babam da o yüzden kopyalarını tedarik etmiş. Ama kuyumcudan aldıkları herhâlde gözüne gerçek nişan gibi gelmemiş olacak ki göğsüne takılanları ancak tabutu kapandıktan sonra değiştirmemizi istiyor: Zor olan da bu ya! Kim bilir, belki de kurallara karşı başka türlü dile getiremediği sessiz bir protestodur bu."

Agathe, "Ama o zamana kadar buraya yüz kişi gelir, biz de değiştirmeyi unuturuz!" diye tasalandı.

"Şimdi de yapabiliriz!"

"Şu an vaktimiz yok; sonrakini oku, Profesör Schwung hakkında ne yazmış: Profesör Schwung her an gelebilir, dün bile bütün gün onu bekledim!"

"Öyleyse Schwung geldikten sonra yapalım."

"Arzusunu yerine getirmemek," diye itiraz etti Agathe, "çok can sıkıcı."

"Ama bilmeyecek ki."

Ağabeyine şüpheyle baktı. "Emin misin?"

Ulrich gülerek, "Hah!" diye haykırdı, "Sen emin değilsin galiba?!"

"Hem de hiçbir şeyden," diye cevap verdi Agathe.

"Emin olmasak ne yazar; onu zaten hiç memnun edemedik ki!"

"Doğru," dedi Agathe. "Öyleyse daha sonra yapalım. Ama bir şey soracağım," diye ekledi: "Senden istenenleri hiç umursamaz mısın?"

Ulrich duraksadı. "Terzisi iyiymiş," diye düşündü. "Kasabalı olabilir diye boş telaşlara kapılmama gerek yokmuş!" Ama bu sözlerin, geçen akşamla bir şekilde alâkası olduğundan, hakikaten işe yarayacak ve kendisine yardımı dokunacak bir cevap vermeyi arzuladı ama yanlış anlamaması için söze nasıl başlayacağını bilmiyordu ve sonunda, istemediği hâlde bir genç edasıyla şöyle söyledi: "Sadece babam ölmedi, onu çevreleyen seremoniler de öldü. Vasiyeti öldü. Buraya gelen insanlar öldü. Maksadım kötü bir şeyler söylemek değil; yeryüzünün sağlamlığına katkıda bulunan varlıklara ne kadar müteşekkir olmalıyız, Tanrı bilir: Ama tüm bunlar denizin değil hayatın kirecinin bir parçası!" Kız kardeşinin bakışlarında bir tereddüt sezdi ve ne kadar anlaşılmaz şeyler gevelediğini idrak etti. Gülerek, "Toplumun erdemleri azizlere zül gelir," diye lafını tamamladı.

Tenezzülen veya kibirli denebilecek bir tavırla sırf mahcubiyetten ötürü ellerini omzuna koydu. Agathe ise aldırış etmeyerek, ciddiyetle geri çekildi. "Kafandan mı uydurdun bunu?" diye sordu.

"Hayır, sevdiğim bir adamın sözleri."

Agathe ağabeyinin cevaplarını şu cümlede özetlerken, düşünmenin eziyetini çeken bir çocuğun keyifsizliğini andıran bir hâl vardı üzerinde: "Yani dürüst birini sadece alışkanlıktan ötürü iyi diye nitelendirmezdin? Ama kalbi yerinden fırlayacak gibi olurken ilk kez hırsızlık yapan hırsız için iyi diyebilirsin?!"

Ulrich bu biraz tuhaf sözlere şaşırıp ciddileşti. "Gerçekten bilmiyorum," diye kestirip attı. "Ne var ki şahsen, bir şey doğru sa-

yılıyormuş, yanlış sayılıyormuş, yeri gelir umursamam ama bu hâl üzereyken insanı yönlendirebilecek bir kural da söyleyemem sana."

Agathe arayış içindeki bakışlarını yavaşça ondan ayırıp vasiyeti tekrar eline aldı: "Okumaya devam etmeliyiz, burada altı çizili bir cümle daha var!" diye kendi kendine hatırlatmada bulundu.

İhtiyar yatağa son yatışından önce bir dizi mektup kaleme almış, vasiyetinde de mektupların nasıl anlaşılacaklarını ve nereye gönderileceklerini açıklamıştı. Özellikle altı çizilen kısımlar Profesör Schwung'la alâkalıydı; Profesör Schwung, kendisiyle bir ömür boyu arkadaşlık ettikten sonra babalarının ömrünün son yılını cezaî ehliyetin azalması paragrafı hakkındaki mücadeleden ötürü zehreden o eski meslektaşıydı. Ulrich tasavvur ve irade, hukukun kesinliği ve tabiatın belirsizliğiyle ilgili iyi bildiği o uzun tartışmaları hemen tanıdı, babası da ölmeden önce bir kez daha tartışmaların bir hülasasını bırakmıştı, sanki son günlerinde onu, mensubu olduğu sosyal ekolü Prusya zihninin ifrazatı diye karalamak kadar uğraştıran başka bir şey olmamıştı. Zayıf düştüğünü hissedip muharebe alanını hasmına kaptırdığını görünce öfkeyle, "Devlet ve Hukuk veya Sonuç ve Karalama" başlığını taşıyan bir risale hazırlamaya başlamıştı. Ancak yaklaşan ecelin ve şöhretini korumak gibi mukaddes bir mücadelenin söyleteceği cinsten ciddi sözler sarf ederek çocuklarını, eserini çürümeye bırakmamakla görevlendirmişti, özellikle de oğlunu, babasının yorulmak nedir bilmez ihtarları sayesinde nüfuzlu çevrelerle kurduğu ilişkilerini, Profesör Schwung'un çabalarını gerçekleştirme ümitlerini kökünden kurutmak için kullanmakla mükellef tutmuştu.

İş bitirildikten veya bitirilmesi öngörüldükten sonra böyle şeylerin yazılması, eski bir dostun alçakça kibirlenmekten ötürü düştüğü yanılgıları affetme ihtimalini dışlamaz. Kişi çok ıztırap çekmeye ve henüz diriyken fani vücudunun yavaş yavaş kabına sığmayışını hissetmeye başlar başlamaz bağışlamaya ve bağışlanma dilemeye meyilli olur ama iyileşince niyetini geri alır, çünkü sağlam vücudun, tabiatı gereği uslanmaz bir tarafı vardır: Anlaşılan ihtiyar ölüm döşeğinin değişken hâllerinde bu iki du-

rumla da tanışmış, her iki durum da ona aynı haklılıkta görünmüş olmalıydı. Fakat böylesi bir durum saygın bir hukukçu için dayanılmazdır, bu yüzden ihtiyar tecrübeli mantığıyla, sağ kalanlara iletmek adına son isteğini ruhunun sonradan ters yönde vereceği vesveselere kapılmadan eksiksiz yerine getirtmek için bir yol bulmuştu: Bir af mektubu yazmış ama mektubu ne imzalamış ne de başına tarih koymuş, öldüğü günün tarihini koymakla Ulrich'i; imzayı atmakla da –ölüm döşeğindeki kişinin imzalamaya takatinin olmadığı sözlü vasiyetnamelerdeki gibi– kız kardeşinin şahitliğinde yine Ulrich'i vazifelendirmişti. Hayatın hiyerarşisine boyun eğen ve onu hırslı bir hizmetkârı gibi savunan ama içinde, tercih ettiği hayat yolunun hiç dile gelemediği türlü isyanlar barındıran bu küçük ihtiyar, idrak etmek istemese de aslında kendi hâlinde garip adamın tekiydi. Ulrich'in aklına kendisine gönderilen ve muhtemelen aynı ruh hâliyle yazılmış olan ölüm ilmühaberi geldi, hatta o yazıda neredeyse kendisiyle bir benzerlik göreceği geliyordu ama bu kez öfkeli değildi, merhamet duyuyordu, en azından babasının kendini ifade etme iştahına bakınca, onun yakışıksız serbestilerle hayatını kolaylaştıran oğluna duyduğu nefreti anlıyordu. Çünkü oğulların yaşam çözümleri babalara hep böyle görünür, derken Ulrich kendi içinde bulunan çözümsüzlüğü hatırlayınca içinde bir hürmet duygusu uyandı. O çözümsüzlüğe adilce ve Agathe için de anlaşılır bir biçim verecek vakti bulamadı, zaten mekânın loşluğu şiddetli bir hücumla odaya birini taşıdığında düşünmeye yeni başlamıştı. Bu kimse kendi hareketinin hızıyla içeri savrularak mum ışığına kadar yürüdü, katafalktan birkaç adım ötede, umursamadığı babasının uşağı gelen kişiyi bildiremeden elini şöyle bir savurarak gözlerinin önüne doğru kaldırdı. Ziyaretçi temkinli bir sesle, "Saygıdeğer dost!" diye seslendi, çenesi bağlı küçük ihtiyar, düşmanı Schwung'un önünde yatıyordu.

Beriki, "Genç dostlarım, yıldızlı göğün mehabeti üstümüzde, ahlâk yasasının mehabeti içimizdedir!" diye devam etti ve donuk gözlerle fakülte yoldaşına baktı. "Bu soğumuş göğüste ahlâk yasasının mehabeti yaşamıştır!" Ancak ondan sonra dönüp kardeşlerle tokalaştı.

Ulrich ilk fırsattan istifade, görevini yerine getirmeye davrandı. "Saray Müşaviri Beyefendi ile babam maalesef son zamanlarda hasım olmuşlar?" diyerek nabız yokladı.

Sanki aksakallının söyleneni anlamadan önce hafızasını yoklaması gerekmişti. Ölüye samimiyetle bakarak, âlicenap bir tavırla, "Fikir ayrılıkları... Konuşmaya değmez!" diye karşılık verdi. Ama Ulrich kibarca ısrar edip vasiyetin söz konusu olduğunu hissettirince, hani bir meyhanede herkes, işte şimdi biri masanın altında bıçağını çekti ve birazdan kıyamet kopacak, diye sezer ya, odadaki hava da aniden öyle gerildi. Demek ihtiyar ölürken bile meslektaşı Schwung'a nasıl sıkıntı çıkaracağını anlamıştı! Böylesine eski bir düşmanlık elbette artık bir his değil, bir düşünme alışkanlığıydı; herhangi bir şey düşmanlık duygularını yeniden tahrik etmedikçe düşmanlık yok hükmünde oluyordu; geçmişteki sayısız nahoş olayın biriken içerikleri, duyguların gelgitlerinden peşin hükümsüz bir hakikat kadar bağımsız olan aşağılayıcı bir yargı biçiminde üst üste toplanmıştı. Profesör Schwung da bunu tıpkı artık ölü olan saldırganının hissettiği gibi hissediyordu; affetmek ona tamamen çocukça ve lüzumsuz görünüyordu, çünkü ölümden önceki, uysal ve üstüne üstlük ilmî bir itiraz değil bir duygudan ibaret olan bir kıpırtının, yıllardır süren bir tartışmanın tecrübeleri karşısında elbette hiçbir ispat kuvveti yoktu ve Schwung'un nazarında ancak, utanmazca bir tavırla zaferi istismar ederek o tartışmayı haksız bir konuma düşürmeye yarardı. Tabiî ki Profesör Schwung'un ölen dostuyla vedalaşmaya ihtiyaç duyması bambaşka bir şeydi. Tanrım, henüz doçent oldukları bekârlık günlerinden beri tanışıyorlardı! Hatırlar mısın, Burggarten'de oturup akşam güneşine karşı içer, Hegel tartışırdık? O günden beri kim bilir kaç güneş batmıştır ama ben özellikle o güneşi hatırlıyorum! Ya bizi neredeyse daha o zamanlar düşman edecek ilk ilmî tartışmamızı hatırlar mısın? Ne güzeldi! Şimdiyse ölüsün, bense ne saadet ki hâlâ ayaktayım, tabutunun başında bile olsam! Bilindiği üzere yaşlıların, emsalleri ölürken hissettikleri duygular bu türdendir. Kişi buz devrine ulaşınca şiir ortaya çıkar. On yedi yaşından beri şiir filan yazmamış nicelerinin yetmiş yedi yaşında vasiyetlerini yazarken şiir yazacakları

tutar. Nasıl mahşer günü ölüler bir bir çağırılacaksa –hâlbuki batık gemilerdeki yükler gibi onlar da zamanın dibinde kendi asırlarıyla beraber sükûn hâlindedirler!– vasiyetnamede de eşyalar isimleriyle çağırılır ve tedavülden kalkmış kişiliklerine tekrar kavuşur. Ölüm döşeğinde yazılmış böylesi yazılarda, "Çalışma odamda duran, üstünde bir puro yanığı olan Buhara halısı" veya "1887 Mayısında *Sonnenschein & Winter* firmasından aldığım gergedan boynuzu saplı şemsiye" gibi tanımlar geçer; hisse senetleri bile tek tek numaralarıyla anılır ve belirtilir.

Her bir nesnenin ışıldamasıyla o nesneyi, çöküşün etrafında bir kez daha ortaya çıkan ve sezilmeyen nice şeye güçlü bir formülle hitap edecek bir ahlâk, bir ikaz, bir nimet ve bir kanunla ilişkilendirme isteğinin de uyanması tesadüf değildir. O yüzdendir ki vasiyet vaktinin şiiriyle aynı zamanda felsefe de uyanır ve bu felsefenin çoğu zaman, aradan elli yıl geçip unutulduktan sonra tekrar gün yüzüne çıkarılan eski ve tozlu bir felsefe olması gayet normaldir. Ulrich birdenbire iki ihtiyarın da asla boyun eğemediğini anladı. Kişi birkaç ay veya yıl sonra prensiplerinin kendisinden çok yaşayacağını bilince, "Hayat ne isterse yapsın, prensiplere dokunulmasın yeter!" demek çok akıllıca bir ihtiyaca dönüşür. Yaşlı saray müşavirinin zihninde iki dürtünün hâlâ birbiriyle mücadele ettiği açıkça görülüyordu: Romantizmi, gençliği ve şiiri, büyük ve güzel bir tavır, asil bir söz talep ediyorlardı; oysa felsefesi, akıl yasasının, ölen düşmanının kurduğu tuzaklardaki gibi ani duygu akınları ve geçici duygu zaaflarından masuniyetini dile getirmesini istiyordu. Schwung iki gündür, o artık öldü, cezaî ehliyetin azalmasına dair görüşümün önünde artık engel kalmadı, diye kafasında kurup kaldırıyordu; velhasıl duyguları ihtiyar dostunun üstüne dalga dalga akmış, Schwung ise veda sahnesini beklediği tek harekete geçme sinyali olan ve üzerinde özenle çalışılmış bir seferberlik planı gibi tasavvur etmişti. Ama o sahneye sirke sıkılmış ve durumu berraklaştırmıştı. Schwung işe kuvvetli bir hareketle başlamıştı ama şimdi hani insan şiirin ortasında akıllanır da son mısraları bir türlü bulamaz ya, ona da tıpkı böyle olmuştu. Böylece birinin ak düşmüş sakalı ile ak sakalının kılları amansızca çenesine yapışan diğeri karşı karşıya öylece beklediler.

Olayı merakla seyreden Ulrich, "Peki ne yapacak?" diye merak etti. Nihayet Saray Müşaviri Schwung'un verdiği tekliflere göre ceza hukukunun 318. maddesinin kabul edileceğinden duyduğu kendinden emin neşesi öfkesine galebe çaldı, Schwung elinden gelse kötü düşüncelerden kurtulduğu için, iyileşmeye yüz tutan yegâne hissini dile getirmek adına, "Bir arkadaşım vardı..."* diye şarkı söylemeye başlardı. Ama elinden gelmeyince Ulrich'e dönüp şöyle dedi: "Bana inanın, dostumun genç oğlu, her şeyin öncüsü ahlâkî buhrandır, sosyal çöküş de peşinden gelir!" Sonra Agathe'ye dönüp devam etti: "Babanız beyefendinin yüceliği, hukukun temellerindeki idealist bir görüşün ortaya çıkmasına yardımcı olmaya daima hazır olmasından ileri geliyordu." Sonra Agathe'nin ve Ulrich'in ellerini tutup sallayarak haykırdı: "Uzun süreli teşrik-i mesaide bazen kaçınılmaz olan küçük fikir ayrılıklarına babanız fazla önem atfetti. Hiç şüphe duymadım, hassas hukuk anlayışından ötürü suçlamalara maruz kalmamak için bunu yapması gerekiyordu. Yarın birçok profesör onunla vedalaşacak ama hiçbiri onun gibi olmayacak!"

Böylelikle olay barış içinde son buldu, Schwung giderken bile Ulrich'e, şayet akademik kariyere karar verirse babasının dostlarına güvenebileceğini belirtti.

Agathe bunları gözlerini iri iri açarak dinlemiş ve hayatın insana verdiği tekinsiz nihai biçimi seyretmişti. Sonradan ağabeyine, "Alçıdan yapılma bir orman gibiydi!" dedi.

Ulrich gülümseyerek cevap verdi: "Dolunay vaktinde köpeklerin kapıldığı kadar yakıcı hisler peyda oldu içimde!"

* 1809'da kaleme alınıp 1825'te bestelenen şiir. Gerek Almanya, gerek Avusturya silahlı kuvvetlerinde cenaze merasimlerinde çalınmaya devam etmektedir. –ç.n.

5

HAKSIZLIK EDİYORLAR

Agathe bir müddet sonra, "Hatırlar mısın," diye sordu, "ben daha küçücüktüm, arkadaşlarınla oynarken suya düşüp beline kadar ıslanmıştın ama kimsenin bilmesini istemiyordun. Elbisenin üst tarafı kuru kalmış olsa da sofradayken dişlerinin takırdamasından alt tarafının ıslak olduğunu anlamışlardı?"

Ulrich çocukken, tatillerde ne zaman yatılı okuldan eve gelse –uzun zaman boyunca tek gelişi o olayın yaşandığı zaman olmuştu– işlediği bir hatayı itiraf etmezken inkâr da edememesine rağmen pişmanlık duymaya direndiği sık sık görülüyordu, içeride yatan bu küçük ve büzüşmüş ceset o sıralar iki kardeş için neredeyse her şeye gücü yeten bir adamdı. Üstü başı ıslanan Ulrich'in adamakıllı ateşi çıkmış, derhâl yatağa yatırılması gerekmişti. Bunları hatırlayan Agathe, "İçmen için çorba vermişlerdi yalnızca!" dedi.

Ağabeyi gülümseyerek, "Doğru!" diye tasdik etti. Ceza gördüğünün hatırlatılmasının –ki artık hiç umursamadığı bir şeydi– yine hiç umursamadığı çocukluk ayakkabılarının yerde durduğunu görmesinden çok da farkı yoktu.

"Sırf ateşin çıktığı için bile bir tek çorba içebilirdin zaten," diye tekrarladı Agathe, "buna rağmen çorbayı sana yine de ceza olsun diye vermişlerdi!"

Ulrich bir kez daha, "Doğru!" diye tasdik etti. "Ama bunu tabiî ki nefretten yapmamışlardı, güya görevlerini ifa ediyorlardı." Kız kardeşinin nereye varmak istediğini bilmiyordu. Kendisiyse hâlâ çocukluk ayakkabılarını görüyordu. Görmüyordu aslında, âdeta kafasında canlanıyorlardı. Yine, büyüdüğü için duymadığı hakaretleri de hissediyordu. Şöyle düşünüyordu: "İnsanın ömrünün hiçbir devresinde tamamen kendi kendine olamayışı, ifadesini bir şekilde bu 'umursamazlıkta' buluyor!"

"Ama bir tek çorba içebilirdin zaten!!" diye bir kez daha tekrarlayan Agathe ardından şunu ilave etti: "Galiba bunu anlayamayan belki de tek insan olmaktan ömrüm boyunca korktum!"

Her ikisinin de bildiği bir geçmişten bahseden iki insanın hatıraları, birbirlerini yalnızca tamamlamayıp, daha telaffuz edilmeden kaynaşabilir mi? O an benzer bir şey oldu! Paylaştıkları bir durum kardeşleri şaşırttı, hatta paltonun altından umulmadık anda, umulmadık yerde birbirlerine dokunan eller misali kafalarını karıştırdı. Birden her ikisi de geçmiş hakkında, bildiğini zannettiğinden fazlasını öğrendi, Ulrich de tıpkı şu an durdukları odada mumların alevleri misali ateşler içinde yatarken gördüğü, zeminden duvarlara tırmanan ışığı tekrar hissetti; sonra babası gelmiş, masa lambasının ışığında yavaşça yanına yaklaşıp yatağının kenarına oturmuştu. "Yaptıklarını, sonuçlarını düşünmeden yaptıysan gözüne daha masum görünebilirler fakat böyleyse bile bunu önce kendine itiraf etmen lazım!" Hafızasına kazınmış bu sözler belki vasiyetnameden, belki de 318. madde hakkındaki mektuplardandı. Yoksa ne ayrıntıları ne de lafzı hafızasında tutardı; zaten o yüzdendir ki koca koca cümle öbeklerinin hafızasında aniden canlanmasının çok olağandışı bir tarafı vardı ve sanki Ulrich'teki bu değişikliği meydana getiren kız kardeşinin yakınlığıymış gibi, bu durum, karşısında duran kız kardeşiyle de alâkalıydı. "Seni zorlayan her zaruretten bağımsız olarak, kendi kendine bir kötülüğe karar verecek kuvvetin olduysa, kabahatli olduğunu da kabul etmek zorundasın!" diye devam etti ve "Seninle de böyle konuşmuş olmalı!" gibi bir iddiada bulundu.

Agathe, "Tam olarak öyle olmayabilir," diyerek ufak bir düzeltme yaptı. "Çoğunlukla 'psikolojik durumumun yarattığı özürlerime' rıza gösterirdi. İstemek düşünmeye bağlı bir davranıştır, sezgilere bağlı değildir, diye de ikide bir tembihlerdi."

"Akıl ve idrak yavaş yavaş gelişirken," diye alıntıladı Ulrich, "arzuları ve dürtüleri, düşünme ve düşünmenin sonuçları vasıtasıyla dize getirmek zorunda olan, iradedir!"

Kız kardeşi, "Doğru mu bu?" diye sordu.

"Neden sordun?"

"Herhâlde aptal olduğumdan."

"Aptal falan değilsin!"

"Hep zor öğrenmiş, anlatılanları asla doğru anlamamışımdır."

"Bu pek bir şeyi ispatlamaz."

"O zaman da anladığımı özümseyemediğim için kötü sayılırım herhâlde."

Yan odaya açılan ve Profesör Schwung giderken açık kalan kapının pervazına dayanmış, yan yana duruyorlardı; güneşin ve mumların ışıkları suratlarında oynaşıyor, sesleri karşılıklı okunan kilise ilahilerindeki gibi birbirine karışıyordu. Ulrich cümlelerini okumaya devam etti, Agathe'nin dudakları onu sükûnetle takip ediyordu. Yapılan ikazların, yadırgadığı çetin bir düzeni çocuğun narin ve anlayışı kıt beynine zorla sokarak yarattığı acılar onlara zevk veriyor, o acılarla oyun oynuyorlardı.

Bahsedilen konularla hiç alâkası olmamasına rağmen Agathe birdenbire, "Tüm bunların yapılan her şeye yayıldığını bir düşünüver, işte sana Gottlieb Hagauer!" diye haykırdı. Sonra da kocasını mektepli bir çocuk gibi taklide başladı: "Gerçekten de *Lamium album*'un beyaz ballıbaba olduğunu bilmiyor musun?" "Ya endüksiyonun yanılgılarla ve binlerce yıllık zahmetli çalışmalarla insan ırkını bugünkü bilgi seviyesine adım adım ulaştıran çetin yolundan gitmez ve sadık bir rehberin elinden tutup o yolu katetmezsek başka nasıl ilerleriz?!" "Düşünmenin de ahlâkî bir ödev olduğunu anlayamıyor musun, sevgili Agathe? Yoğunlaşmak demek kendi rahatlığını daimi olarak aşmak demektir." "Zihin disiplini, zihnin disipline edilmesidir; o disiplinledir ki

insan, kendi fikirlerine durmadan şüphe duyarak, aklen, yani kusursuz kıyaslarla, silsileli mukayeselerle ve endüksiyon veya işaretlerden yapılan çıkarımlarla uzun uzun düşünce silsilelerini gitgide daha çok işleyecek ve sonuçta vardığı hükmü, bütün düşünceleri birbirine intibak edene dek, doğrulamaya tâbi tutacak duruma ulaşır!" – Ulrich kız kardeşinin hafıza performansına şaşırdı. Tanrı bilir nereden, belki de bir kitaptan ezberlediği bu öğretmen cümlelerini sarf etmek ve ezberinden kusursuzca okumak Agathe'ye önü alınamaz bir zevk veriyor gibiydi. Agathe kocasının böyle konuştuğunu iddia ediyordu.

Ulrich inanmadı. "Bu kadar uzun ve karmaşık cümleleri nasıl olur da konuşma sırasında ezberleyebilirsin?!"

"Aklımda kalmışlar," diye cevap verdi Agathe. "Ben böyleyim."

Ulrich, "Peki," dedi ve hayretler içinde sordu, "işaretten yapılan çıkarım veya doğrulama nedir, biliyor musun?"

Agathe gülerek, "Hiç fikrim yok!" dedi. "Belki o da bir yerlerde okumuştur. Ama konuşması böyle. Pek çok anlamsız söz gibi bunları da o söylerken ezberledim. Galiba öfkeden, sırf o böyle konuşuyor diye. Sen benden farklısın: Benim her şey aklımda kalıyor, çünkü onları ne yapacağımı bilmiyorum – hafızam bunun için iyi. Aptal olduğum için son derece güçlü bir hafızam var!" Üzerinden atması gereken hüzünlü bir hakikati barındırıyormuşçasına coşkuyla sözlerine devam etti: "Hagauer teniste bile böyle: 'Tenis oynamayı öğrenirken uçuşundan o âna dek memnun olduğum topa artık belli bir yön vermek üzere raketimi ilk kez kasti olarak belli bir konuma getirdiğimde tezahürlerin akışına müdahale etmiş olurum: İşte buna deney yapmak denir!'"

"İyi tenis oynar mı?"

"Onu altı sıfır yenmişliğim var."

Güldüler.

"Biliyor musun," dedi Ulrich, "meselenin aslına bakarsan, Hagauer, ona söylettirdiğin her şeyde haklı?! Ama sözleri kulağa komik geliyor."

"Belki de haklıdır," diye karşılık verdi Agathe, "ben zaten anlamıyorum. Ama biliyor musun, bir defasında okulundaki bir ço-

cuk Shakespeare'den bir şiiri kelimesi kelimesine şöyle tercüme etmiş: 'Ödlekler çok zaman ölmeden ölürler, / Cesurlar ölümün tadına asla bir defadan fazla bakmazlar. / Duyduğum tüm mucizeler arasında, / Bir tanesi çok tuhaf gelir bana, o da insanların korkmasıdır, / Göz göre göre, mecburi bir son olan ölümün, / Ne zaman isterse o zaman gelmesinden.' O da düzeltmiş, defteri kendi gözümle gördüm: 'Ödlek ölmeden önce kaç defa ölür! / Cesurlar ölümü yalnız bir kez tadarlar. / Duyduğum tüm mucizelerden, / Benim için en büyüğü...' Schlegel tercümesinin zırıltısına uyarak işte böyle devam ediyor! Bir yer daha biliyorum! Sanırım Pindar'da geçiyor: 'Bütün ölümlülerin ve ölümsüzlerin kralı olan tabiat kanunu, en büyük zorbalığa göz yumarak kadir-i mutlak eliyle hüküm sürer!' O da 'son bir el' daha vurmuş: 'Bütün ölümlülerin ve ölümsüzlerin üstünde hükümran olan tabiat kanunu, zorbalığa bile göz yumarak kadir-i mutlak eliyle hükmünü sürer.'

"Hem okulundaki memnun kalmadığı o küçüğün," –diye sordu– "satırları kopup dağılmış taş yığınları misali önünde bulduğu şekliyle kelimesi kelimesine ve tüyler ürpertici biçimde çevirmesi güzel olmamış mı?" Sonra tekrar etti: "Ödlekler çok zaman ölmeden ölürler – Cesurlar ölümün tadına asla bir defadan fazla bakmazlar – Duyduğum tüm mucizeler arasında – Bir tanesi çok tuhaf gelir bana, o da insanların korkmasıdır – Göz göre göre, mecburi bir son olan ölümün – Ne zaman isterse o zaman gelmesinden ...!!"

Elini, bir ağacın gövdesini sarar gibi kapının pervazına sarmıştı, bu kaba saba mısraları bir köşeye büzülmüş bir talihsizin gençliğin gururunu aksettiren bakışlarının altında kalmasından hiç rahatsızlık duymaksızın bütün vahşet ve güzellikleriyle haykırıyordu.

Ulrich alnını kırıştırıp kız kardeşine dik dik baktı. "Eski bir şiiri düzeltmeyip uğradığı tahribat sonucu kısmen mahvolmuş anlamıyla öylece bırakan biri, burnu eksik olan eski bir heykele asla mermerden yeni bir burun eklemeyecek birine benzer," diye düşündü. "Buna tarz duygusu denebilir ama aslında öyle değildir. Hayalgücü bu eksiklikten rahatsızlık duymayacak kadar canlı

olan insan da değildir o. Daha ziyade bütünlüğe değer vermeyen ve vermediği için duygularından da 'bütün' olmalarını talep etmeyecek olan insandır. Kız kardeşim bütün vücudu parçalarına ayrılmadan," diyerek ani bir dönüşle bir çıkarımda bulundu, "öpmüş olabilir!" O an kız kardeşinin asla "bir şeye kendini veremediğini", onun da aynı kendisi gibi "tutkulu yarım yamalak işlerin" insanı olduğunu anlamak için hakkında bu ateşli mısralardan başka bir şey bilmesine gerek duymadığını hissetti. Hatta bu hisse kapılıp varlığının ölçü ve hâkimiyet isteyen öbür yarısını unuttu. Kız kardeşine şu an, hiçbir yaptığının en yakın çevresine uymadığını, tüm eylemlerinin kesinlikle son derece şüpheli ve çok geniş bir çevreye, hatta deyim yerindeyse başı sonu olmayan bir çevreye bağımlı olduğunu söyleyebilir, böylelikle ilk akşamın çelişkili izlenimleri uygun bir açıklamaya kavuşurdu. Ama alıştığı çekimserlik baskın çıktı ve Agathe'nin tırmandığı yüksek ağaçtan nasıl ineceğini merakla, hatta şüphe duyarak bekledi. Agathe şimdilik kapının pervazındaki kolunu yukarı kaldırmış, orada dikiliyordu, bir an daha beklemesi bütün olayı bozabilirdi. Ulrich, dünyaya bir ressam veya rejisör tarafından yerleştirilmiş gibi davranan veya sesleri, Agathe'nin yaşadığına benzer bir heyecandan sonra sanatkârane bir hafiflikle kesilen kadınlardan tiksiniyordu. "Belki de," diye düşündü, "transtan çıkan medyum gibi biraz budala ve uyurgezerce bir ifadeyle heyecanının doruğundan ansızın aşağı kayabilir; zaten muhtemelen başka çaresi kalmayacak ama bulduğu çare de biraz utanç verici olacak!" Ama Agathe sanki durumun farkındaydı veya ağabeyinin bakışlarından kendisi için pusuda bekleyen tehlikeyi sezmişti: Bulunduğu yükseklikten heyecanla aşağı, iki ayağı üstüne atlayıp Ulrich'e dil çıkardı!

Ama sonra ciddileşti, suskunlaştı, tek kelime daha etmeyip nişanları almaya gitti. Böylelikle iki kardeş babalarının son arzusunun tersine davranmaya koyuldular.

İşi yapan Agathe oldu. Ulrich'in içinde, olduğu yerde çaresizce yatan ihtiyara dokunmaya karşı bir ürkeklik belirdi ama Agathe yanlış bir şey yaparken, yaptığının yanlış olduğunu hiç

belli etmiyordu. Ellerinin ve gözlerinin hareketleri bir hastaya bakan bir kadınınkilere benziyor, bazen de sahipleri seyrediyor mu diye emin olmak için oyunlarına ara veren yavru hayvanlara has o dokunaklı tavrı gösteriyordu. Ulrich çıkarılan nişanları alıp yedekleri uzattı. Bu ona kalbi yerinden fırlayacakmış gibi atan bir hırsızı hatırlatmıştı. O an kapıldığı, yıldızların ve haçların kız kardeşinin elinde kendi elindekinden daha canlı ışıldadıkları, hatta tabiri caizse sihirli nesnelere dönüştükleri izleniminin; geniş yapraklı bitkilerin yansımalarıyla dolan siyahlı, yeşilli odaya taalluk eden bir gerçeklik payı olabilirdi ama söz konusu manzara şundan da ileri gelebilirdi ki Ulrich kız kardeşinin iradesinin, kendi iradesini bir genç tavrıyla yakaladığını ve tereddütle hareket ettiğini sezmekteydi; kız kardeşinin iradesinin kasıtlı olduğu da söylenemeyeceğinden, böylesi katışıksız temas anlarında her ikisinin varlığından boyutları olmayan, o yüzden de akıl almaz şekilde kuvvetli bir his meydana geliyordu.

O sırada Agathe durdu, iş tamamdı. Geriye yapılmayan tek bir şey kalmıştı; kısa bir müddet düşündükten sonra gülümseyerek dedi ki: "Her birimiz küçük kâğıtlara güzel bir şeyler yazıp cebine mi koysak?" Ulrich bu kez kız kardeşinin ne dediğini hemen anladı, çünkü bahsettiği, sahip oldukları az sayıdaki ortak hatıradan biriydi; vakti zamanında, öldükten sonra kimselerin hatırlamadığı insanları anlatan hüzünlü mısralara ve hikâyelere büyük bir sevgi besledikleri geldi aklına. Bu sevginin sebebi belki de çocukluklarında yaşadıkları terk edilmişlik hissiydi, sık sık birlikte hikâyeler uydurdukları da olurdu; Ulrich yalnızca gözüpek ve kalpsiz olan daha erkeksi teşebbüslerde başı çekerken; Agathe daha o zamanlar bile uydurdukları hikâyeleri canlandırmaya meylederdi. Nitekim bir defasında Agathe'nin aklına bir fikir gelmişti, ikisi de bir tırnağını kesip bahçeye gömecekti, Agathe tırnakların yanına sarı saçlarından da bir tutam koymuştu. Ulrich gururla, belki yüz yıl sonra birinin bunlara rast gelip şaşırarak kime ait olduklarını merak edeceğini açıklamıştı, onu bu açıklamaya sevk eden, kendinden sonraki nesillere de ulaşma niyetiydi; küçük Agathe için önemli olansa gömme işinin kendisiydi, kendine ait bir parçayı saklayacağı ve çok fazla umursa-

madığı pedagojik taleplerinden ürker gibi olduğu bir dünyanın gözetiminden sürekli mahrum bırakacağı hissine kapılmıştı. O sıralar tam da hizmetçiler için bahçe kenarındaki küçük ev inşa edildiğinden, olağandışı bir şey yapmak için sözleştiler. İki ayrı kâğıda harika mısralar yazmak, yazanların kim olduğunu da belirtmek istemişlerdi, kâğıtlar evin duvarları örülürken sıvaların içlerinde kalacaktı, gelgelelim çok güzel olacakları düşüncesiyle yazmaya başlasalar da akıllarına ne o gün ne de sonrasında tek bir mısra bile gelmedi, hâlbuki duvarlar temeli aşıp iyice yükselmişti. Vaktin iyice daraldığı noktada Agathe aritmetik kitabından bir cümle, Ulrich de, "Ben–" yazdı ve arkasına da adını not etti. Buna rağmen bahçede inşaat yapan iki duvarcıya usul usul yaklaşırlarken yürekleri küt küt atmaya başlamıştı, Agathe kendi kâğıdını, içine saklandıkları çukura atıp kaçtı. Büyük ve erkek çocuk olması hasebiyle duvarcıların onu durdurup şaşkınlıkla ne istediğini sormalarından elbette daha çok korkan Ulrich ise heyecandan ne kolunu ne bacağını kımıldatabiliyordu, o yüzden başına bir şey gelmediği için cesaretini toplayan Agathe geri dönüp onun kâğıdını da elinden aldı. Sonra gezmeye çıkmış safdil biri gibi kâğıtla ilerledi, az önce örülmüş bir sıranın en uç tarafındaki bir tuğlaya baktı, tuğlayı hafifçe kaldırdı ve birileri onu oradan uzaklaştırmadan önce Ulrich'in notunu oraya iliştirmeyi başardı; o sırada Ulrich kız kardeşini tereddütle izliyor ve o bunları yaparken göğsünü korkunç derecede sıkıştıran daralmanın, bir an sonra hızla dönen keskin bıçaklı bir çarka dönüşerek havai fişeklerin etrafa saçılan ışıltıları gibi saçaklandığını hissediyordu. – İşte Agathe'nin zihninde bağdaştırdığı hatıra buydu, Ulrich uzun bir süre hiç cevap vermeyip olayı geçiştirmek ister gibi gülümsemekle yetindi, çünkü böyle bir oyunun benzerini ölüyle tekrarlamanın uygun düşeceğini zannetmiyordu.

Ama Agathe eğilmiş, kemerin yükünü hafifletmek için taktığı, ipekten geniş bir çorap bağını bacağından sıyırmıştı, sonra tabutun kapağını kaldırıp bağı babasının cebine soktu.

Ya Ulrich? Tekrar canlandırılan bu hatırayı görünce ilkin gözlerine inanamadı. Sonra neredeyse araya girip engel olacaktı,

çünkü yapılan, bütün kurallara aykırıydı. Ama kız kardeşinin gözlerinde, henüz gündelik telaşın bulanıklığının düşmediği, seher vaktinin saf çiy tazeliğine sahip bir kıvılcım yakaladı ve bu kıvılcım onu kız kardeşine engel olmaktan alıkoydu. Sessizce ikaz ederek, "Ne yapıyorsun öyle?!" dedi. Kız kardeşinin yanlış bir şeyler yapıldığı için ölünün gönlünü mü almak yoksa ölü çok yanlışlar yaptığı için onun yanına iyi bir şeyler mi koymak istediğini bilmiyordu: Ulrich maksadını sorabilirdi ama buz kesmiş ölünün yanına, kızının bacağının sıcaklığıyla ısınmış bir çorap bağı koymak gibi barbarca bir tasavvur boğazını düğümledi ve fikrini allak bullak etti.

6

İHTİYAR BEYEFENDİ NİHAYET HUZURA KAVUŞUYOR

Cenaze törenine kadar kalan kısa süre, alışılmadık ufak tefek görevlerle doldurulduğundan çabucak geçmiş ve sonunda, gelişleri bütün saatleri siyah bir ip misali saran ziyaretçiler, cenaze götürülmeden hemen önceki son yarım saatte siyah bir şenlik alayına dönüşmüşlerdi. Cenaze levazımatçısının işçileri –insanın canını emanet ettiği ve o an itibariyle artık tek laf söyleyemeyeceği bir cerrah ciddiyetiyle– öncekinden daha da çok çekiç vurmuş, etrafı eşelemiş ve evin geri kalan kısımlarının el değmemiş sıradanlığına kapıdan başlayıp merdivenlere, oradan da tabutun bulunduğu odaya kadar uzanan, tören hisleri yaşatan bir geçit yerleştirmişlerdi. Ziyaretçileri karşılayan çiçekli ve bol yapraklı bitkiler, siyah kumaş ve krep örtüler, gümüş şamdanlar ve alevlerin titreyen küçük altın dilleri görevlerine, cenazeye katılmaya gelenleri hane halkı adına selamlamak zorunda olan ve babalarının ihtiyar uşağı çaktırmadan çok seçkin konuklara dikkatlerini çekmese ancak çok azının kim olduğunu bilebilecek Ulrich ile Agathe'den daha çok hâkimdi. Gelen herkes yanlarından geçip gidiyor, arkalara kayıyor ve hiç hareket etmeden iki kardeşi gözlemleyerek mekânın bir yerinde tek başına veya küçük gruplar

hâlinde demir atıyordu. Tâ ki cenaze levazımatı şirketinin kap kacakçısı veya sahibi –çizelgeleriyle Ulrich'i ziyarete gelen ve son yarım saatte merdivenleri en az yirmi kez bir aşağı bir yukarı çıkan aynı adam– Ulrich'in yanına yaklaşarak, bir geçit resminde generale haber getiren yaver misali önemli bir iş yaptığını temkinli bir edayla gösterircesine her şeyin hazır olduğunu iletene dek kardeşlerin yüzlerine kaskatı bir ifade ve ciddi bir kendine mukayyet olma tavrı hâkimdi.

Cenaze alayı törenle şehrin içinden geçeceği için arabalara daha sonra binildi, Ulrich'in bir ayan meclisi azasının son uykusu şerefine gelmiş bulunan majesteleri imparatorun ve kralın valisiyle beraber diğerlerinin önünde yürümesi gerekiyor; bir tarafında da yine ayan meclisinin üç kişilik delegasyonunun en yaşlısı kıdemli bir beyefendi ile üniversitenin rektörü ve senatörleri yürüyordu; Agathe ise ancak sayılan bu kişilerin arkasında ve önden arkaya yavaş yavaş vakarı azalan çeşitli devlet erkânının silindir şapkalarının engin deryasının önünde, etrafı siyahlı kadınlarla çevrelenmiş hâlde ve resmî dairelerin müdürlerinin arasında kendi hissesine düşen ıztırabın yer aldığı noktayı imlercesine yürüyordu, çünkü "sadece acıyı paylaşanların" kuraldışı katılımı, ancak resmî nitelikle gelenlerin ardında başlıyordu; o katılımın sadece, alayın arkasında bir başlarına ilerleyen yaşlı uşak ile karısından ibaret olması bile mümkündü. Velhasıl bu alay, bilhassa erkeklerden oluşmaktaydı; Agathe'nin yanında yürüyen kişiyse Ulrich değil kocası Profesör Hagauer'di; Agathe kocasının, dudaklarının üstündeki tırtıla benzeyen fırça bıyığından dolayı kırmızı elmayı andıran suratını yadırgamıştı, bu surat kocasını gizlice gözlemlemesine izin veren kalın ve siyah örtünün ardından bakınca koyu mavi görünüyordu. Geride bıraktıkları saatler boyunca sürekli kız kardeşiyle beraber olan Ulrich de bir anda, üniversitenin kuruluş devrinden kalma kadim cenaze düzeninin kız kardeşini elinden aldığı hissine kapıldı ve dönüp onu görmek için arkasına bile bakamadan kız kardeşinden mahrum bırakıldı; tekrar görüştüklerinde selamlaşırken yapacağı bir şaka düşündü ama hükümran bir tavırla suskun suskun yanında yürüyen vali yüzünden düşünceleri özgürlüklerini kaybediyor,

bununla birlikte vali kendisine arada bir sessizce birkaç söz söylüyor ve Ulrich de o sözleri ekselanslarından tutun rektöre ve dekanlara kadar kendisine teveccüh gösteriliyormuş gibi yakalamak zorunda kalıyordu, çünkü herkes onu Kont Leinsdorf'un gölgesi sayıyor ve kontun vatanseverlik faaliyetine karşı dört bir taraftan yükselen güvensizlikler aslında Ulrich'e itibar kazandırıyordu.

Üstelik yol kenarlarında, pencerelerin ardında meraklılar birikmişti ve Ulrich, tıpkı bir tiyatro temsilindeki gibi bir saat içinde her şeyin geride kalacağını bilmesine rağmen bugün hadiseleri kanlı canlı yaşıyor, herkesçe yazgısına gösterilen alâka, allı pullu bir palto gibi omuzlarına yük oluyordu. Geleneğin tutumundaki doğruluğu ilk kez hissetti. Yol kenarında laflayan, susan ve soluklanan kalabalığın alayın önünden bir dalga gibi ilerleyen duygulanımı, ruhbanın büyüsü, toprak parçalarının tahtaya çarparken çıkaracakları boğuk seslerin gelmek üzere oluşunun sezilmesi, alayın âdeta istiflenen suskunluğu, bütün bunlar eski bir müzik enstrümanıymışçasına vücudu omurgasından kavrıyor ve Ulrich iç âleminde tarifsiz bir çınlama hissediyordu, vücudu o çınlamanın salınımlarında sanki etrafını çevreleyen ağırbaşlılık gerçekten kendisini de taşıyormuş gibi doğruluyordu. Bugün diğer günlere nasıl daha yakınsa; şayet kısmen unutulmuş bir hatıra şimdiye taşınacak olsaydı gerçekten büyük bir gücün vârisi sıfatıyla etrafta dolanmasının, yaşanan şu debdebenin aslî anlamına uygun düşecek şekilde ne kadar farklı olacağını aynen öyle tasavvur etti. Bunları düşünürken hüzünlü hadise bir anda yok oluverdi ve ölüm, korkunç bir şahsî mesele olmaktan çıkıp resmî törenle gerçekleşen bir geçide dönüştü; varlığına alışkın olduğumuz her insanın, ortadan kaybolduğu ilk günlerde geride bıraktığı, dehşetle bakılan boşluk artık yoktu, müteveffanın yerine halefi geçiyor, kalabalık ona bakarak nefes alıyordu, artık kılıcı devralan ve ilk kez öncüsü olmaksızın, yalnız başına kendi sonuna yürüyen kişi için cenaze töreni aynı zamanda bir erkeklik kutlaması da oluyordu. Ulrich gayriihtiyari, "Babamın," diye düşündü, "gözlerini benim kapatmam lazımdı! Sırf onun için değil, bilakis benim için de–" bu düşünceyi nasıl sona erdireceğini

bilmiyordu ama bu düzene bakınca ne babasının onu ne de onun babasını sevmiş olması Ulrich'e, şahsî önemini biraz mübalağa etmek gibi geldi, zaten ölüm öncesinde insanın düşüncelerinde yavan bir bir-şey-söylemezlik tadı oluyor, oysa o ânın kendisinde önemli olan ne varsa insanlardan oluşan yolda yavaş yavaş ilerleyen alayın teşkil ettiği devasa bedenden yayılıyormuş gibi görünüyordu, o bedenin içine isterse aylaklık, merak ve düşüncesiz bir katılım sokuşturulmuş olsun, fark etmezdi.

Ne var ki müzik bir yandan çalmaya devam ediyordu; hafif, açık, muhteşem bir gündü, Ulrich'in duyguları mukaddesler mukaddesinin üzerindeki tören alayında taşınan sayvan misali sağa sola sallanıyordu. Ulrich bazen önünden giden cenaze arabasının aynalarına bakıyor, aynada şapkası ve omuzlarıyla birlikte başını görüyor, zaman zaman da taşıtın zemininde, armalarla süslü tabutun kenarında, önceki cenazelerden kalma, düzgün temizlenmemiş olan eski mum izlerini seçiyor; o zaman başka bir şey düşünmeksizin, babası, yolda ezilmiş bir köpekmişçesine merhamet uyandırıyordu içinde. Sonra yaşaran gözleri onca siyahlığın üstünden yol kenarındaki seyircilere kayınca, hepsini yaprakları nemlenmiş renkli çiçekler gibi görüyordu, şu an tüm bunları gören kişinin, bütün ömrünü burada yaşayan, üstelik törenleri de ondan daha çok seven babası değil de Ulrich olması tasavvuru öyle acayipti ki babasının genel itibariyle iyi bulduğu bir dünyadan ayrılıp burada olamaması gözünde neredeyse imkânsız bir hâl alıyordu. Bu durum içine dokunuyordu dokunmasına ama Katolik alayını mezarlığa götüren ve nizamı sağlayan cenaze levazımatçısı çalışanının veya müdürünün otuzlu yaşlarda iri, kuvvetli bir Yahudi olduğu da gözünden kaçmıyordu: Adamın sarı bıyıkları iyice uzamıştı, cebinde seyahat rehberine benzer kâğıtlar taşıyor, bir ileri bir geri koşturuyor, kâh şurada bir atın koşum takımının bir tarafını düzeltiyor kâh öte yanda mızıkacıların kulağına bir şeyler fısıldıyordu. Bu manzara Ulrich'e şunu da hatırlattı: Babasının naaşı, özgür araştırmacı bir ruhla yazdığı vasiyetinde bedenini bilimin emrine vermek yolundaki son isteğine uygun olarak son gün evden çıkarılmış ve ancak cenazeden hemen önce geri getirilmişti; ihtiyar beyefendide bu anatomik

müdahaleden sonra açılan yaraların üstünkörü dikilerek birleştirilmiş olacağına şüphe yok gözüyle bakılabilirdi; demek ki Ulrich'in suretini yansıtan camların ardında gelişigüzel dikilerek kapatılmış bir şey büyük ve güzel tören tahayyülünün merkez noktasında yuvarlanıp gidiyordu. Ulrich mahcup, "Nişanlarıyla mı, nişanları olmadan mı?!" diye merak etti; bunu bir daha düşünmemişti, ayrıca kapatılan tabut eve geri dönmeden önce anatomi enstitüsünde babasını tekrar giydirip giydirmediklerini de bilmiyordu. Agathe'nin çorap bağının kaderinde bir belirsizlik vardı; belki bağı bulan olmuştu. Ulrich öğrencilerin esprilerini kafasında canlandırabiliyordu. Bütün bunlar son derece utanç vericiydi, böylelikle hâlihazırın itirazları, duyuşunu bir anlığına neredeyse, yaşayan bir rüyanın dümdüz kabuklarına çevirip yuvarladıktan sonra tekrardan ayırıp ayrıntılara boğdu. Artık tek hissettiği beşerî düzenin ve bizzat kendi benliğinin sağa sola savrulan abes taraflarıydı. "Artık dünyada yapayalnızım–" diye düşündü, "gemiyi bağlayan halat koptu – yukarı çıkıyorum!" Etten duvarların arasında yürümeye devam ederken duyguları tekrar, babasının ölüm haberini aldığında içine dolan ilk düşüncelerin hatırasına daldı.

7

CLARISSE'TEN MEKTUP GELİR

Ulrich tanıdıklarından kimseye adresini bırakmamıştı ama Clarisse, adresi ona kendi çocukluğu kadar aşina olan Walter'den öğrenmişti.

Şöyle yazıyordu:

"Sevgili Ulrich'ciğim – Korkakcığım –CIĞIM!

Bu 'cığım' eklemesi ... nedir, bilir misin? Ben anlayamıyorum. Belki Walter de bir 'zavallıcığım'dır. (-cığım hecelerinin altı, her geçtiği yerde kalın kalın çizilmişti.)

Yanına sarhoşken geldiğimi mi sanıyorsun?! Ben sarhoş olamam! (Erkekler olur, ben olamam. Tuhaf şey.)

Ama sana neler anlattığımı bilmiyorum; hatırlayamıyorum. Söylemediğim şeyleri söylediğimi zannetmenden korkarım. Onları ben söylemedim.

Ama mektup yazacaktım – birazdan! Önce: Rüyalar nasıl açılır, bilirsin. Rüya görünce bilirsin ki bazen: Daha önce orada bulunmuş, o kişiyle konuşmuşsundur veya – sanki hafızana tekrar kavuşmuşsundur.

Uyanıksam, uyanık olduğumu bilirim!

(Benim uyku arkadaşlarım var.)

Moosbrugger kim, hatırlıyor musun acaba? Sana bir şey anlatmam lazım:

Birden adı tekrar ortaya çıktı.

Üç müzikal hece.

Ama müzik dalaveredir. Yani tek başına olduğunda öyledir. Tek başına müzik estetikçiler filan içindir; yaşama zaafıdır. Fakat müzik suretle birleşince duvarlar sallanır ve gelenler hâlihazırın mezarından kalkarlar. Ben o üç müzikal heceyi sadece duymadım, gördüm de. Hatıramda *ortaya çıktılar*. Aniden anlarsın ki onların ortaya çıktığı yerde başka bir şey daha vardır! Hani bir defasında senin konta Moosbrugger'le ilgili mektup yazmıştım: Gerçi böyle bir şey unutulabilir mi hiç! Eşyanın ayakta durduğu ve insanların yürüdüğü bir dünyayı işit-görüyorum, her zaman bildiğin gibi bir dünya ama *tınlayan-görünen*. Bunu açıkça tasvir edemem, ancak üç hecesi ortaya çıktı. Anlıyor musun? Belki bundan bahsetmek için henüz çok erkendir.

Walter'e dedim ki: 'Moosbrugger'le tanışmak istiyorum!'

Walter sordu: 'Moosbrugger de kimmiş?'

Cevap verdim: 'Ulo'nun arkadaşı, katil.'

Gazete okuyorduk; sabah saatleriydi, Walter'in büroya gitmesi lazımdı. Hatırlıyor musun, bir defasında üçümüz birden gazete okumuştuk? (Senin hafızan *zayıf*, hatırlamayacaksındır!) Ben Walter'in bana verdiği kısmı açmıştım – bir kolum sağda, bir kolum soldaydı: Aniden sert odunu hissettim, çarmıha gerilmiştim. Walter'e sordum: 'Gazetede daha dün Budweis yakınlarındaki tren kazası hakkında bir şeyler yazmıyor muydu?'

'Evet,' diye cevap veriyor. 'Neden sordun? Küçük bir kaza, bir veya iki ölü.'

Bir müddet sonra diyorum ki: 'Çünkü Amerika'da da bir kaza olmuş. Pennsylvania ne tarafta?'

Bilmiyor. 'Amerika'da,' diyor.

Ben de diyorum ki: 'Makinistler lokomotiflerini asla kasten çarpıştırmazlar!'

Bana bakıyor. Beni anlamadığı yüzünden anlaşılıyordu. 'Elbette çarpıştırmazlar,' diyor.

Siegmund'un bize ne zaman geleceğini soruyorum. Tam olarak bilmiyor.

İşte görüyorsun: Makinistler trenlerini elbette bile bile çarpıştırmazlar; *ama o zaman niye çarpıştırırlar?* Sana söyleyeyim: Tüm yerküreyi saran muazzam ray, makas ve sinyal şebekesinde hepimiz vicdanın gücünü kaybederiz. Çünkü kendimizi bir kez daha sınama ve görevimize bir kez daha dikkat etme kuvvetine sahip olsaydık o zaman daima gerekeni yapar, kazadan kaçınırdık. *Kaza, sondan bir önceki adımımızı atarken durmamızdır!*

Elbette Walter'in bunu hemen anlaması beklenemez. Sanırım ben vicdanın o muazzam gücüne ulaşabilirim, Walter gözlerimde çakan yıldırımları fark etmesin diye gözlerimi kapamak zorunda kaldım.

Bütün bu sebeplerden Moosbrugger'le tanışmayı görevim addediyorum.

Biliyorsun ki kardeşim Siegmund hekimdir. Bana yardım edecek.

Onu bekliyordum.

Pazar günü bize geldi.

Biriyle tanıştırıldığı vakit der ki: 'Ben ne –, ne de müzikal bir kişiliğimdir.' İşte onun espri anlayışı. Adı Siegmund diye ne Yahudi ne de müzikal sayılmak ister. *Onun tohumu Wagner sarhoşluğu içinde atılmıştır.* Onu makûl bir cevaba sevk etmek imkânsızdır. Onu ikna etmeye çalıştığım süre boyunca saçma sapan homurdandı sadece. Bir kuşa taş attı, bir sopayla karı kurcaladı. Kürekle yol açmak istiyordu; söylediğine göre bize sık sık çalışmak maksadıyla geliyormuş, çünkü evde karısının ve çocukların yanında olmaktan hoşlanmıyor. Ona hiç rastlamamış olman şaşırtıcı. 'Sizde *Fleurs du mal*,* bir de bahçe var!' diyor. Kulaklarını çekip mahsustan göğsüne vurdum ama işe yaramadı.

Sonra eve, elbette ki piyanonun başında oturmakta olan Walter'in yanına gittik, Siegmund ceketini koltuğuna sıkıştırmış, elleri dirseklerine kadar çamur olmuştu.

Walter'in önünde ona, 'Siegmund,' dedim, 'bir müzik eserini ne zaman anlarsın?!'

* Charles Baudelaire'in *Elem Çiçekleri* kitabından kinaye. –*ç.n.*

Sırıttı ve cevaben, 'Hiç ama hiçbir zaman,' dedi.

'Kendin içinden çalarsan,' dedim. 'Bir insanı ne zaman anlarsın? Onunla aynı hissiyatı paylaşman lazım.' Aynı hissiyatı! İşte bu büyük bir sırdır, Ulrich! Sen de onun gibi olmalısın: Ama sen onun içine girmeyeceksin, o senin içinden çıkacak! Biz çıkararak kurtarıyoruz: İşte *güçlü* tarz budur! İnsanların eylemlerine güveniriz ama o eylemlerin içlerini doldurur ve ötelerine geçeriz.

Bu konudan böyle uzun uzadıya bahsettiğim için affedersin. Ama trenler çarpışıyor, çünkü vicdan son adımı atmıyor. Şayet onları oldukları yerden çekmezsek dünyalar ortaya çıkmaz. Başka bir sefer daha çok yazarım. *Dâhi insanın görevi saldırmaktır!* Onda bu saldırı için muazzam bir kuvvet vardır! Ama ödlek Siegmund saate baktı ve eve gitmesi gerektiği için akşam yemeğini hatırlattı. Biliyor musun, Siegmund kendini daima, mesleki becerisi hakkında iyi düşünmeyen tecrübeli bir hekiminki ile sözlü kültürün ötesine geçerek bir kez daha sadeliğin ve bahçe işlerinin titizliğine ulaşmış olan çağdaş insanın bıkkınlığı arasında dengede tutar. Ama Walter o sırada haykırdı: 'Yahu Tanrı aşkına, neden böyle şeyler konuşuyorsunuz?! Şu Moosbrugger'den istediğiniz nedir!' Ve bağırması işe yaradı.

Bunun üzerine Siegmund, 'Adam ya akıl hastası ya cani, doğru. Peki ama ya Clarisse onu iyileştirebileceğini hayal ediyorsa? Ben bir hekimim ve hastane papazının böyle vehimlere kapılmasına da izin vermek zorundayım! Niyeti kurtarmak mıymış? Peki, zaten onu sadece görmekten ne çıkar ki?!' dedi.

Paçalarını fırçaladı, sakin bir tavır takınıp ellerini yıkadı; akşam yemeğinde de her şeyi kararlaştırdık.

Dr. Friedenthal'e de gitmiştik; Siegmund'un tanıdığı asistana. Siegmund, beni yazarmışım ve adamı sadece görmek istiyormuşum diye sahte bir unvanla içeri sokmanın sorumluluğunu üstleneceğini açıkça söyledi.

Ama hataymış, çünkü böyle açık açık sorunca doktorun tek cevabı hayır oldu. 'Selma Lagerlöf olsaydınız, ziyaretinizden mest olurdum, öbür türlü de elbette mest olurum ama burada maalesef yalnızca bilimin menfaatleri takdir görmektedir!'

Yazar yerine konmak çok hoştu. Asistana dik dik bakıp dedim ki: 'Bu durumda ben Lagerlöf'ten fazlasıyım, çünkü ziyareti araştırma amacıyla istemiyorum!'

Bana baktı ve şöyle dedi: 'Tek tavsiyem şu olabilir, elçiliğinizden alacağınız tavsiye yazısıyla kliniğin müdürüne uğrayın.' – Beni ecnebi bir yazar sandı ve Siegmund'un kız kardeşi olduğumu anlamadı.

Sonunda hasta değil tutsak Moosbrugger'i görmemde uzlaştık. Siegmund bana bir hayır kurumundan referans, eyalet mahkemesinden de izin temin etti. Sonradan da bana, Dr. Friedenthal'in psikiyatriyi kısmen sanatkârane bir bilim addettiğini anlattı ve onu bir cin sirkinin müdürü olarak niteledi. Sirk müdürünü tercih ederdim.

İşin en güzel yanı kliniğin eski bir manastırda bulunmasıydı. Koridorda beklememiz gerekti, amfi bir şapelin içindeydi. Kiliselerinki gibi kocaman pencereleri vardı, avludan bakınca içeriyi görebiliyordum. Hastaların üzerlerinde beyaz kıyafetler vardı, profesörün kürsüsünün dibinde oturuyorlardı. Belki şimdi Moosbrugger'i getirirler, diye düşündüm. Getirirlerse yüksek pencere camından geçip amfinin içine uçmak istediğim hissine kapıldım. Diyeceksin ki uçamazsın: Yani pencereden içeri mi atlardım? Atlamasına kesinlikle atlamazdım, çünkü hissettiğim bu değildi.

Umarım yakında dönersin. İnsan eşyayı *asla* dile getiremez. Hele mektupla hiç."

Alt tarafa da altı iyice çizilerek, "Clarisse" yazılmıştı.

8

İKİ KİŞİLİK AİLE

Ulrich der ki: "İki adam veya iki kadın uzun zaman birbirleriyle bir mekânı paylaşmak zorunda kalırlarsa –yolculukta, yataklı vagonda veya kalabalık bir lokantada– harika bir arkadaşlık kurmaları işten bile değildir. Herkesin ağız çalkalama veya ayakkabılarını çıkarırken eğilme veya yatağa yatacağı zaman bacağını bükme tarzı başkadır. Bütüne bakıldığında aynı çamaşırlar ve elbiseler, tek tek bakıldığında gözle görülebilecek sayısız küçük farklılık gösterir. Muhtemelen günümüz yaşam tarzının aşırı gergin ferdiyetçiliğinden olacak, başlangıçta bir direnç vardır, hafif bir tiksinmeye benzer ve fazla yakınlaşmayı, öz şahsiyetin ihlâlini, o direnç aşılana kadar geri püskürtür, sonra da bir yara gibi olağandışı bir asliyet gösteren bir topluluk teşekkül eder. Çoğu insan bu dönüşümden sonra normalde olduğundan daha şen şakrak, birçoğu daha zararsız, çoğu daha geveze ama hemen hepsi daha dostane davranır. Kişilik değişmiştir, hani neredeyse tenin altında daha az kendine has bir kişilikle takas edilmiştir, denebilir: Ben'in yerine; bariz bir rahatsızlık duyan ve bir azaltma olarak görülmekle beraber karşı konulmaz olan ilk, biz yaklaşımı geçmiştir."

Agathe cevap verir: "Yakın beraberliklerdeki bu tiksinme bilhassa kadınlar arasında görülür. Ben kadınlara hiç alışamadım."

"O tiksinme kadın ile erkek arasında da var," der Ulrich. "Ne var ki orada dikkati derhal kendine hasreden sevgi alışverişinin yükümlülükleriyle üstü örtülür. Ama o alışverişe karışmış kimselerin aniden uyanıp kendilerine gelmelerine pek ender rastlanmaz, o zaman –kendi tarzlarınca hayret, ironi veya firar dürtüsüyle– yanı başlarında yedi kat yabancı bir varlığın serpildiğini görürler; hatta bazı insanlar seneler geçince bile bu hâli atlatamazlar. Sonrasındaysa hangisinin daha tabiî olduğunu söyleyemezler: Başkalarıyla irtibatları mı yoksa benliklerinin bu irtibattan incinip çabucak benliğin biricikliği vehmine dönmesi mi – zira ikisi de tabiatımızda vardır. Sonra ikisi de aile kavramında birbirine dolaşır! Aile hayatı tam hayat değildir; gençler aile çevresindeyken bir şeylerinin çalındığını, azaldığını, kendi başlarına olmadıklarını hissederler. Kız kurularına bir bak: Ailelerince sömürülmüş, âdeta gençlikleri yağmalanmıştır; her birinden ben ile biz arasında gayet tuhaf hünsalar meydana gelmiştir."

Ulrich, Clarisse'in mektubundan rahatsız olmuştur. Mektuptaki daldan dala konan feveranlar, apaçık çılgınca bir plan adına içten içe sarf ettiği sakin ve neredeyse makûl görünümlü çabadan çok daha az tedirgin edicidir. Ulrich içinden, eve döndükten sonra herhâlde Walter'le bu hususta konuşmak zorunda kalacağını geçirmiştir, o zamandan beridir de bile isteye başka şeylerden bahseder.

Divana uzanan Agathe bir dizini karnına çekmiştir ve hararetle Ulrich'in fikirlerini anlamaya çalışmaktadır: "Söylediklerinde neden tekrar evlenmek zorunda olduğumu bizzat açıklıyorsun!" der.

"Bununla birlikte şu 'kutsal aile hissi' dedikleri şeyde, bu birbirine adanış, birbirine hizmet ediş, kapalı bir çevrede diğerkâmlıkla hareket ediş" – Ulrich umursamaksızın konuşmaya devam eder, Agathe ise ağabeyinin sözlerinin dip dibe gelmişken bile yanından sürekli uzaklaşmasına hayret etmektedir. "Bu kolektif 'ben' çoğunlukla bir kolektif egoistten ibarettir, nitekim güçlü bir

aile hissi insanın tasavvur edebileceği en dayanılmaz şey olur; bu mutlaka birbirinin yardımına koşma, beraber mücadele etme ve birbirinin yaralarını sarma eylemlerini insanlık çağının derinlerinde yatan, hatta hayvan sürülerinde bile karakteristik olan çok hoş bir duygu hâlinde kafamda canlandırabilirim," – dediğini işitiyordu ama işittiklerinden pek bir şey çıkardığı söylenemezdi. Sonraki cümlede de çıkaramadı: "Kökünü yitirmiş bütün eski durumlarda olduğu gibi bu durum da kolayca yozlaşabilir." Ancak Ulrich, "Tek tek fertlerin oluşturduğu bütün, abuk sabuk bir resim olmayacaksa, herhâlde fertlerin bir düzen içinde yaşamalarını talep etmek gerekecektir!" sözleriyle lafını bitirirken onun yanında rahat ettiğini hisseder ve ona bakarken gözlerinin kapanmasına izin vermek istemez ki o arada ağabeyi ortadan kaybolmasın, çünkü karşısında oturup yükseklerde kaybolup giden ve birden dalların arasında bir yerde kalmış lastik bir top gibi yine aşağı düşen şeylerden bahsetmesini harika bulmuştur.

İki kardeş ikindinin ilerleyen saatlerinde kabul odasında buluşmuş, cenazeden bu yana beraber birkaç gün geçirmişlerdi.

Uzunlamasına bir biçimi olan bu salon yalnızca burjuva zevkiyle değil gerçekten o zevke uygun ampir üslubu eşyalarla donatılmıştı; pencerelerin arasında düz altın çerçevelerle kaplı, yüksek, dört köşeli aynalar asılıydı, ölçülü bir resmiyeti olan sandalyeler ise duvarlara dayalı duruyor, böylelikle boş zemin, odayı karelerinin karartılmış parıltısıyla taşıyor ve insanın ayağını tereddütle soktuğu sığ bir havuzu dolduruyormuş gibi görünüyordu. Salonun bu, tarz sahibi nobranlığının bir köşesinde –çünkü ilk sabah oturup kaldığı çalışma odası Ulrich'e kalmıştı– aşağı yukarı, sobanın çıkıntılı nişte sert bir direk misali durduğu ve tepesinde bir vazo taşıdığı yerde (ön kısmının tam ortasında, bel hizasında etrafını bir raf dolanıyor ve üzerinde de tek başına bir şamdan duruyordu) Agathe kendine bir yarımada yaratmıştı. Yarımadasına bir sedir koydurmuş, ayaklarının altına da halı sermişti; oldukça eskimiş halının yatılacak kısmında manasız bir sonsuzlukla kendini tekrar eden Türk motifiyle beraber, kızıla çalan mavimsi rengi, makûl ve pek iddialı olmayan kurşunî

hatlarıyla birbirlerine şuhça meydan okuyorlar, bu meydan okuma mekânın içerisinde atalarının hatırı sayesinde yer buluyordu. Ayrıca Agathe evdeki matem süslerinden bir kenara ayırıp sepetiyle birlikte "orman" niyetine sedirin baş tarafına koyduğu, adam boyundaki yeşil ve iri yapraklı bir bitkiyle bu disiplinli ve zarif iradeye hakaret ediyordu – öbür tarafa da, yatarken okumasını kolaylaştıracak ve odanın klasisist üsluptaki manzarasında projektör veya anten direği izlenimi yaratan büyük, aydınlık bir lambader yerleştirmişti. Tavanı bölmelere ayrılmış, duvarlara bitişik sütunları ve incecik dolaplarıyla bu salon yüz yıldan beridir çok az değişmişti, çünkü nadiren kullanılıyordu ve hiçbir zaman sonraki sahiplerinin hayatına tam olarak dâhil edilememişti; belki iki nesil öncesinde duvarlara şu anki açık renk boyanın yerine zarif kumaşlar gerilmekte, belki sandalyelerin kılıfları da biraz farklı görünmekteydi ama Agathe bu salonu çocukluğundan beri şimdiki hâliyle tanıyor, salonu böyle döşeyenler büyük dedesi mi yoksa yabancı birileri miydi, onu bile bilmiyordu, çünkü bu evin içinde büyümüştü ve bu odaya daima, çocuklara kolaylıkla mahvedebilecekleri veya kirletebilecekleri her nesne karşısında zerk edilen o ürpermeyle ayak basması dışında bildiği pek bir şey yoktu. Ama artık geçmişin son sembolünü, yani matem elbisesini çıkarmış ve tekrar pijamalarını giymişti, içeriyi başkaldırırcasına istila etmiş divanında yatıyor, kuşluk vaktinden beridir sağdan soldan toparladığı iyisinden, kötüsünden türlü kitaplar okuyor ve sadece yemek yemek veya kestirmek için ara veriyordu; işte böylelikle geçirdiği gün akşama uzanırken, odanın alacakaranlığına tamamen gömülerek pencerelerin önünde yelken gibi kabaran açık renkli perdelere doğru baktı ve bakarken kendini sanki lambasının oluşturduğu ışık çelengine sarmalanarak bu hem katı hem kırılgan mekânın içinde seyahat ediyormuş da az önce durmuş gibi hissetti. Onu bu hâlde bulan ağabeyi, ışıklı eğlence mekânını tek bakışla kavramıştı, zira kendisi de bu salonu iyi biliyor, hatta kız kardeşine, evin ilk sahibinin zengin bir tüccar olduğunu, sonraları işlerinin bozulduğunu, imparatorluk noteri olan büyük büyükbabasının da bu sayede, bu hoş mülkü rahatlıkla edinebilecek konumda bulunduğunu anlatıyordu. İyice bakıp

incelediği bu salon hakkında daha birçok şey biliyordu, büyük büyükbabasının zamanında böylesine resmî eşyaların deyim yerindeyse son derece tabiî karşılandığını açıklaması kız kardeşini bir hayli etkilemişti; bunu anlaması kolay olmadı, çünkü bu eşyalar ona geometri kitabından fırlamış ucubeler gibi geliyordu; zihninde bir çağın düşünme tarzının belirginleşmesi için belli bir süreye ihtiyaç duydu, o çağ Barok devrinin sırnaşık biçimleriyle öylesine dolup taşmaktaydı ki makûl olduğu düşünülen saf ve sade bir karakterle hareket etmek gibi kırılgan bir kuruntu Agathe'nin katı sayılabilecek simetrik tavrının üstünü örtüyordu. Ama nihayet kavramlardaki bu dönüşümü Ulrich'in anlattığı tüm ayrıntılarıyla zihninde canlandırınca, hayatta kazandığı tecrübelerle o güne dek küçümsemiş olsa da, çok şey bilmek gözüne hoş göründü; ağabeyi ne okuduğunu öğrenmek isteyince, kötü kitaplarla meşgul olmayı da iyi kitapları okumak kadar sevdiğini pervasızca iddia etmesine rağmen hemen tüm vücuduyla kitap öbeğinin üstüne kapaklandı.

Ulrich öğleden önce çalışmış, sonra da evden çıkmıştı. Toparlanma ümidi o güne dek gerçekleşmemiş, alışageldik hayatının uğradığı kesintiden umulacak teşvik edici etki, yeni şartların beraberinde getirdiği dikkat dağınıklığıyla dengelenmişti. Ancak cenazeden sonra dış dünyayla gayet canlı bir manzara arz eden ilişkileri ansızın kopunca bir değişiklik yaşadı. Babalarının bir nevi temsilcileri olarak, birkaç günlüğüne genel bir ilginin merkezine oturmak suretiyle konumlarının sağladığı çeşitli ilişkileri sezen kardeşler, bu şehirde Walter'in yaşlı babasından başka ziyaret edebilecekleri kimseyi tanımıyor, yas tuttuklarını bildikleri için kimse de onları davet etmiyordu, cenazeden sonra eve bir tek Profesör Schwung geldi, ölen dostu cezaî ehliyetin azalması meselesi hakkında ölümünden sonra yayımlanması beklenebilecek müsveddeler bıraktı mı, öğrenmek istiyordu. Fokur fokur kaynayan bir hareketliliğin ardından gelen kurşun gibi sessizliğe bu kadar hızlı bir geçiş yapmak âdeta fizikî bir şok yaratıyordu. Üstelik hâlâ çocukken kaldıkları odalarda uyuyorlardı, zira evin misafir odası yoktu, çatı katında zaruret hâlinde kullanılan yataklarda yatıyorlardı, etraflarında çocukluklarından kalma

birkaç öteberi vardı; hepsi kudurmuş birinin hücresindeki tek tük eşyayı andırıyor ve masaların üstündeki muşambanın yavan parıltısıyla veya ıssızlığı içerisinde, vaktiyle oyuncak inşaat kutusunun, mimarisindeki sabit fikirleri kustuğu linolyum kaplamayla rüyalarına bile giriyordu. Hazırlık yapmaları gereken hayat kadar anlamsız ve sonsuz bu hatıralar, sadece giyinme ve ardiye odalarıyla birbirinden ayrılmış yatak odalarının en azından yan yana bulunuyor olmasını kardeşlere hoş gösteriyordu; banyo bir kat aşağıda olduğundan uyandıktan sonra da birbirlerine muhtaçtılar, sabahtan itibaren merdivenlerin ve evin boşluklarında rastlaşıyorlar ve birbirlerini gözetmeleri gerekiyordu, birdenbire başlarına kalan yabancı bir evin idaresinin yüklediği tüm sorumlulukların üstesinden beraber gelmeleri gerekiyordu. Böylelikle elbette bu samimi, samimi olduğu kadar da önceden tahmin edilemeyecek buluşmanın tuhaflığını da hissediyorlardı: Söz konusu tuhaflık onları çocukluklarının ıssız adasına sürükleyen bir gemi kazasının macera dolu tuhaflığını andırıyordu; her iki durum da, gidişatına bir etkide bulunamadıkları ilk günlerin hemen ardından tek başlarına hareket edebilmeyi arzulamalarına yol açıyor ama ikisi de bunu kendinden çok yekdiğerini gözettiği için yapıyordu.

O yüzdendir ki Ulrich, daha Agathe salondaki yarımadasını kurmadan önce kalkmış ve usul usul, yarıda bıraktığı matematik çalışmasını tekrar ele aldığı çalışma odasına geçmişti, bununla birlikte niyeti vakit öldürmekten çok başarıya ulaşmaktı. Fakat şaşırtıcıdır, aylarca dokunmadan bıraktığı her şeyi, birkaç önemsiz ayrıntı hariç, bir öğleden öncesinin birkaç saati içerisinde bitirmişti. Bu beklenmedik çözüme ulaşmasında istisna kabîlinden bir düşünce imdadına yetişmişti; böylesi düşüncelerin, ancak artık ümit kesildiği vakit ortaya çıkmalarından ziyade birdenbire parlayarak yaptıkları sürprizin, bir sevgilinin yapacağı türden sürprizlere benzediği söylenebilir, o sevgili ki şaşkına dönen taliplisi başkalarını onunla denk tutamayacağını görene dek zaten öbür kızların arasında öylece beklemektedir. Böylesi fikirlerde yalnızca aklın değil ihtirasın da bir payının olması her daim şarttır, Ulrich de kendini şu an hazır ve serbest olmak

zorundaymış gibi hissediyor, görülebilecek ne sebep ne amaç olduğu için işini vaktinden önce bitirmiş gibi bir ruh hâlinde, kalan enerjisiyle hayallere yelken açıyordu. İnsanın, sorununu çözen düşünceyi çok daha çetin meselelere uygulayabilecek olması imkânını fark ediyor, böyle bir sistematiğin hayalini ilkin üstünkörü tasarlıyor ve mutluluk duyduğu bu rahatlama ânında Profesör Schwung'un fısıltısıyla, mesleğine geri dönüp kendisine saygınlık ve nüfuz sağlayacak bir yol tutmayı arzuluyordu. Fakat birkaç dakikalık entelektüel huzurdan sonra, hırsına yenik düşüp sonradan akademik yola girmenin ne gibi sonuçlar doğuracağını soğukkanlılıkla kafasında canlandırınca, ilk defa kendini bir teşebbüs için fazla yaşlı hissetmek gibi bir durumla karşılaştı; zaten çocukluğundan beridir bu kısmen gayrişahsî yıl kavramını müstakil içeriği olan bir şeymiş gibi duyumsamamış, keza, 'filanca şeyi artık yapmaya muktedir değilsin' düşüncesini de o güne dek tanımamıştı!

Ulrich bunları sonradan ikindi üzeri kız kardeşine anlatırken tesadüfen, onun ilgisini uyandıran kader lafını kullandı. Kardeşi "kader" nedir, bilmek istiyordu.

"'Diş ağrılarım' ile 'Kral Lear'ın kızı' arasında bir şey!" diye karşılık verdi Ulrich. "Ben bu lafı kullanmaktan hoşlananlardan değilim."

Ama bu laf gençler için hayat şarkısının bir parçasıdır; bir kaderleri olsun isterler, kaderin ne olduğunu ise bilmezler.

Ulrich cevap verdi: "Geleceğin bilgi bakımından daha zengin çağlarında kader lafı muhtemelen istatistiki bir içerik kazanacak."

Agathe yirmi yedi yaşındaydı. Yaşı insanın çocukluk çağlarında içinde oluşan boş duygu biçimlerinden birkaçını hâlâ muhafaza edecek kadar küçük, içini gerçekliğin doldurduğu diğer içerikleri sezecek kadar da büyüktü. Cevap verdi: "Herhâlde yaşlanmak bile başlı başına kaderdir!" ve gençliğin verdiği hüznün bir şekilde, anlamsız bulduğu böyle bir tarzda dile geldiği bu cevaptan hiç memnun kalmadı.

Ama ağabeyi buna dikkat etmeyip bir örnekle devam etti: "Ma-

tematikçi olmak isterken," diye anlattı, "bilimde başarıya ulaşmayı arzuluyordum ve bu arzuyu başka bir şeyin ön safhası diye görsem de var gücümü o başarıya adadım. Ve ilk çalışmalarım gerçekten de –bütün başlangıçlar gibi elbette mükemmel değillerdi– öyle düşünceler barındırıyordu ki hepsi de o zamanlar ya yeniydi ve hiç göze çarpmamışlardı veya söylediğim başka ne varsa kabul görmesine rağmen mukavemetle karşılaşmışlardı. Nitekim artık bu takoza tüm gücümle vuracak kadar sabrımın kalmamasına kader denebilir."

Erkek işleriyle alâkalı bu kelimenin telaffuz edilmesi sanki sıkıntı çıkarmazsa olmazmış gibi, Agathe, "Takoz mu?" diyerek sözünü kesti. "Takoz demenin sebebi ne?"

"Çünkü başta yapmak istediğim sadece şuydu: Takoza vurur gibi ilerlemek istiyordum ama sonra sabrım kalmadı. Bugün, belki de o güne kadar uzanan son çalışmamı bitirdiğimde anladım ki o zamanlar biraz daha talihli olsam veya biraz daha sebat göstersem kendimi muhtemelen bir hareketin lideri olarak görmekte haksız sayılmayacaktım."

Agathe tekrar, "Hâlâ telafi edebilirsin!" dedi. "Bazı şeyleri yapmak için erkeklerin yaşı kadınlarınki kadar kolay geçmiyor."

"Hayır," diye cevap verdi Ulrich, "telafi etmek istemiyorum! Çünkü şaşırtıcı olsa da gerçek şu ki telafi etmemle teknik olarak –eşyanın gidişatında ve bizzat bilimin gelişiminde– değişen hiçbir şey olmayacaktı. Belki zamanımın on yıl kadar ilerisindeydim ama benim olsun olsun biraz daha hızlı götüreceğim yere başkalarının biraz daha yavaş ve başka yollardan ben olmadan da ulaşmaları bir yana, yeni bir sıçrayışla hedefin ötesine atılmak hayatımı bu şekilde değiştirmem için yeterli gelir miydi, orası bile şüphelidir. İşte, al sana şahsî kader denen şeyin bir parçası fakat dikkat çekicidir, onun da vardığı nokta gayrişahsî olandır."

"Zaten ne kadar yaşlanırsam" –diye devam etti– "dolambaçlı yollardan da olsa benim yolumla aynı tarafa yönelen, dolayısıyla da varolma hakkını ha deyince reddedemeyeceğim bir şeylerden o kadar çok nefret eder oldum yahut uğrunda gayret gösterdiğim fikir veya olaylarda birtakım ziyanlar baş göstermeye başladı.

Yani uzun vadede insan heyecanlanmış, heyecanını şu veya bu yolda kullanmış; sanki hepsi aynı kapıya çıkıyor. Her şey aynı hedefe varıyor ve bilmedik, şaşmaz bir gelişmeye hizmet ediyor."

Agathe alnını kırıştırarak, "Eskiler bunu Tanrı'nın hikmetinden sual olunmaz hükümlerine isnat etmişler," diye karşılık verdi, ses tonu bizzat yaşadıklarından bahseden birininki gibi biraz saygısızcaydı.

Ulrich onun manastırda yetiştirildiğini hatırladı. Kız kardeşi uzun paçalarını bağladığı bir pantolon giymişti, uzandığı divanın ayakucunda Ulrich oturuyor, lambader ikisini birden aydınlatıyor, böylelikle zeminde koca bir ışık demeti meydana geliyor, demetin üstünde ikisi de karanlıkta kalıyorlardı. "Günümüzde kader daha ziyade bir kitlenin üstün hareketiymiş gibi bir intiba uyandırıyor," dedi Ulrich. "Hareketin içinde duruyor, beraber yuvarlanıyoruz." Bir defasında şöyle bir fikre kapıldığını hatırlıyordu: Günümüzde her hakikat, ikiye bölünerek dünyaya gelir, buna rağmen tek tek herkesin, bu çalımlı ve hareketli tarz karşısında eksiksiz bir görev için ciddiyetle çaba göstermesiyle daha büyük, topyekûn bir sonuç ortaya çıkabilir. Yine de büyük bir düşünce olmadığı söylenemeyecek, özbilincine bir kanca misali ilişmiş bu düşünceyi bir defasında, insan ne isterse yapabilir gibi ciddiye almadığı bir sonuca vararak ortaya koymuştu. Çünkü hiçbir şey ona bu sonuç kadar uzak değildi; hele de şu an, kaderi onu yere indirmişken ve onu eski günlere bağlayan son şeyi de, yani erteleyip durduğu bu çalışmayı da tuhaf bir dürtü sonucunda bitirdiği, hırsı açısından tehlike arz eden, tam da âdeta dımdızlak kaldığı şu anda, kendinden el çekmek yerine, yola çıktığından beridir baş göstermiş olan o yeni gerginliği hissediyordu. O gerginliğin adı yoktu; yeri geldi mi genç bir akrabasının ondan tavsiye istediği söylenebileceği gibi başka bir şey de söylenebilirdi: Gelgelelim Ulrich, odanın siyahlı yeşilli fonu üzerinde Agathe'nin soytarılarınkileri andıran kıyafetinin küçük kareleriyle altından yapılmış ışıl ışıl hasırı, kendisini ve beraberliklerindeki hatları aşırı belirgin, karanlıktan çıkarılmış bu tesadüfü de şaşırtıcı bir keskinlikle görüyordu.

"Neyi kastediyorsun?" diye sordu Agathe.

"Günümüzde şahsî kader denen şeyin yerini kolektif olan, sonuçta da istatistikle anlanabilen olaylar almaktadır," diye tekrarladı Ulrich.

Agathe düşündü, sonra gülesi geldi. "Dediklerini elbette anlamıyorum ama istatistik bizi tasfiye etse harika olmaz mıydı, zira aşkın bu işi yaptığı çoktandır görülmüyor!" dedi.

Bu da Ulrich'i aniden, işini bitirdikten sonra elinde son kalan amaçsızlığı bir şeylerle doldurmak üzere evden ayrılıp şehir merkezine gittiğinde başına neler geldiğini anlatmaya sevk etti. Aslında anlatmak istememiş, olay gözüne çok şahsî bir mesele gibi görünmüştü. Çünkü yolculuklarının onu hiç alâkasının olmadığı şehirlere her götürüşünde meydana gelen özel kimsesizlik hissini çok severdi ve o his hiç bu defaki kadar kuvvetli olmamıştı. Tramvayın, arabaların, vitrinlerin, kapıların renklerini, kilise kulelerinin, suratların ve binaların cephelerinin biçimlerini görmüştü; tüm bunlar Avrupa'nın geneliyle benzerlik göstermesine rağmen insanın nazarı, yabancı renklerin cazibesine kapılarak yolunu şaşıran ve istediği hâlde bir türlü bir yere yerleşemeyen bir böcek misali hepsinin üzerinden uçar, ötelere gider. Bu amaçsız gidiş, yani hummalı bir şekilde kendi kendisiyle meşgul olan bir şehirdeki belirgin maksat; yabancılık artınca tecrübenin geriliminin de artması, üstelik bir de meselenin insanın kendisi değil, bu suratların sayısı, bedenden kopup kendi aralarında kollar, bacaklar veya dişler ordusu hâlinde toplanmış ve istikbalin sahibi birer hareket olduklarına kanaat getirilmesiyle söz konusu yabancılığın güçlenmesi – bunların tümü, henüz bütün ve kapalı bir hâlde kendi başına gezinen birisi olarak insanın kendi kendisine, deyim yerindeyse asosyal ve canice görünmesi hissini uyandırabilir; ama bu hisse boyun eğmeye devam edilirse ondan kaşla göz arasında öyle ahmakça bir fizikî hoşluk ve sorumsuzluk çıkabilir ki vücut artık nefsani benliğin, küçük sinir kordonlarına ve sinir kaplarına sıkıştırıldığı bir dünyaya değil, tatlılıkla dolan, uyku hâlindeki bir dünyaya aitmiş gibi olur. Ulrich'in kardeşine bu sözlerle tasvir ettiği şey belki amacı ve ikbal

hırsı olmayan bir durumun veya yoğunluğu azaltılmış şahsiyet tahayyülünün sonucunun ne olduğuydu, belki de, bir avcı misali dosdoğru peşlerine düştüğü "tanrıların kadim mitosundan", şu "tabiatın ikili yüzünden", şu "verici" ve "alıcı" görüşten başka bir şey değildi. Şimdi de, acaba Agathe kendisinin de böyle intibalardan haberdar olduğuna dair olumlu bir işaret verecek veya gösterecek mi, diye merakla bekliyordu ve işaret gelmeyince bir kez daha açıkladı: "Hafif bir bilinç yarılması gibi. İnsan sarılıp sarmalandığını, kucaklandığını hissediyor, iradesiz ve hoş bir muhtaçlığın tâ kalbine kadar işlediğini duyuyor ama öte yandan uyanık kalıyor; zevk eleştirisi yapmaya muktedir ve hatta küçük dağları ben yarattım diyen bu şeyler ve kişilerle dalaşmaya bahane arıyor. Sanki içimizde normalde epey dengede duran, nispeten müstakil oldukları söylenebilecek iki farklı yaşam tabakası varmış gibi. Hem madem kaderden bahsettik, bu durum insanın iki kaderinin olmasına da benziyor: Bunlardan biri gerçekleşen, faal ve önemli olmayan, biri de insanın asla öğrenemediği faal ve önemli olan kaderdir."

Onca zamandır hiç kıpırdamadan ağabeyini dinlemiş olan Agathe damdan düşer gibi dedi ki: "Tıpkı Hagauer'in öpücüklerine benziyor!"

Başını dirseğine dayamış, gülüyordu; divana sere serpe uzanmış, hâlâ dinleniyordu. Sonra ekledi: "Tabiî senin tarif ettiğin kadar güzel olmadı!" Ulrich de güldü. Neden güldükleri pek belli değildi. Bir şekilde havadan veya evden yahut son günlerde faydasız yere ahirete temas eden ciddi hadiselerin üzerlerinde bıraktığı şaşkınlık ve huzursuzluk izlerinden veya muhabbetten aldıkları olağandışı hazdan ötürü gülmüşlerdi herhâlde, çünkü insanların son raddesine kadar geliştirdikleri bütün âdetler değişimin nüvesini içlerinde taşır ve olağanlığı aşan her heyecan çok geçmeden bir hüzün, abeslik ve aşırı doygunluk nefhasıyla kaplanır.

Bu hâl üzere ve bu dolambaçlardan geçtikten sonra en nihayetinde, tabiri caizse dinlenme maksadıyla, ben ve biz ve aile hakkındaki zararsız sohbete başlamışlar ve alay ile şaşkınlık

arasında gidip gelen şu keşfe varmışlardı ki ikisi birlikte bir aileydiler. Ulrich toplumla münasebette bulunma isteğinden söz ederken –yine tabiatına aykırı acılara yol açan bir adamın hırsıyla konuşuyor fakat o acının, hakiki mi yoksa farazi tabiatına mı aykırı olduğunu bilmiyordu– Agathe onun sözlerinin bir yaklaşıp bir uzaklaştığını duyuyor; Ulrich'se Agathe'nin parlak ışıkta ve aklına estiği gibi giydiği kıyafetinin içindeyken önünde gayet korunmasız görünen hâliyle, huyu kurusun, ikide bir nefretini uyandıracak bir şeyler aradığını ama hiçbir şey bulamadığını fark ediyor, karşılığında da normalde hiç hissetmediği saf ve sade bir muhabbetle şükrediyordu. Sohbetten mest olmuştu. Ama konuşmaları bitince Agathe saf saf, "Peki şimdi sen acaba aile dediğin şeyden taraf mısın yoksa ona karşı mısın?" diye sordu.

Ulrich meselenin bununla alâkası olmadığı cevabını verir, çünkü asıl bahsettiği kendi kararsızlığı değil dünyanın kararsızlığıdır.

Agathe buna kafa yorar.

Ama sonunda damdan düşer gibi der ki: "Bunun hükmünü ben veremem! Ama bir defa olsun kendimle bütün ve kendimden razı olmak isterim, bir de...: işte, bir şekilde öyle yaşamak isterim! Bunu sen de denemek istemez misin?"

9

ULRICH'LE KONUŞAMADIĞI ZAMANLARDA AGATHE

Agathe'nin trene binip babasının yanına gitmek üzere yolculuğa çıktığı anda şaşırtıcı bir kopuşa tıpatıp benzeyen bir şey olmuş ve iki parçaya ayrılan yola çıkış ânının bu parçaları birbirlerinden öyle bir uzaklaşmıştı ki sanki hiç, bir arada olmamışlardı. Kocası onu istasyona bırakmış, şapkasını hafifçe kaldırmış ve Agathe uzaklaşırken o yuvarlak, siyah ve gitgide ufalan melon şapkayı, veda ederken âdet olduğu üzere hafifçe eğerek başının önünde tutmuş, Agathe ise ayrılışını, tıpkı tren ilerlerken istasyon salonu da geriye doğru hareket ediyormuş gibi hissetmişti. Daha demin şartların kesinkes gerektirdiğinden daha fazla kalmayacağını zannetmesine rağmen – o an bir daha geri dönmemeye karar verdi ve bilinci kendini birden hiç haberi olmadığı bir tehlikeden kaçarken bulan bir yürek kadar tedirgin oldu.

Agathe sonradan bunları düşündüğünde davranışından hiç memnun kalmadı. Hoşuna gitmeyen şey davranış şeklinin, okula yeni başladığı sıralarda yakalandığı garip bir hastalığı hatırlatmasıydı. Bir yıldan fazla, ne çıkan ne düşen, hafife de alınmayacak bir ateşin derdini çekmiş, bir deri bir kemik kalmış; zayıflaması, sebebini bir türlü bulamayan hekimleri kaygılandırmıştı. Bu has-

talık sonraları da açıklığa kavuşturulamadı. Herhâlde vakur ve bilge tavırlarla ilk kez odaya giren koca koca üniversite hekimlerinin haftalar geçtikçe güvenilirliklerini kaybetmesi hoşuna gitmişti; kendisine yazılan bütün ilaçları eksiksiz almasına, hatta sırf birileri istiyor diye gerçekten de sağlığına kavuşmayı arzulamasına rağmen, verdikleri talimatlarla hekimlerin bunu başaramamasına seviniyor, vücudu gitgide ufalırken kendisini tabiatüstü veya en azından olağanüstü bir durumdaymış gibi hissediyordu. Hasta olduğu müddetçe büyüklerin düzeninin, üzerinde bir yaptırımının kalmamış olmamasından gurur duyuyor, küçük vücudunun bunu nasıl başardığını bilmiyordu. Ama vücudu sonunda kendi isteğiyle ve görünüşte yine olağandışı bir şekilde sağlığına kavuştu.

Bugün hizmetçilerin daha sonraları kendisine anlattığından fazlasını bilmiyordu; sık sık eve gelen ama kaba davranışlarla eşikten döndürülen bir dilenci kadının ona büyü yaptığını iddia ediyorlardı: Bu hikâyenin ne kadarının gerçek olduğunu Agathe hiç öğrenememişti, çünkü evdekiler birçok imada bulunarak kendilerini kaybediyorlar ama babasının koyduğu söylenen katı bir yasak sebebiyle asla korkularını açıklamaya yanaşmıyorlardı. Hafızasında o zamana ait tek bir tane fakat oldukça canlı bir resmi muhafaza etmişti: Babasını karşısında, öfkeden köpürerek şüpheli görünümlü bir kadına vururken ve elinin tersiyle kadının yanağına fiske üstüne fiske atarken görüyordu; normalde dürüstlüğü âdeta eziyete dönüşen bu ufak tefek ve makûl adamı ömründe sadece o zaman böylesine değişmiş ve aklını yitirmiş hâlde görmüştü ama hatırladığı kadarıyla dayak hadisesi hastalığından önce değil hastalığı sırasında olmuştu, çünkü o esnada yatakta yattığını ve yatağının çocuk odası yerine bir kat aşağıdaki oturma odalarından birinde, "yetişkinlerin yanında" bulunduğunu hayal meyal hatırlıyordu; dilenci kadın ev işlerinin görüldüğü yerlerde ve merdivenlerde yabancı sayılmasa da, hizmetçiler onun oturma odalarına girmesine asla izin vermezlerdi. Hatta Agathe'ye öyle geliyordu ki bu olay daha ziyade hastalığının son zamanlarına denk gelmişti ve olaydan birkaç gün sonra aniden iyileşmiş, hastalığın başladığı gibi beklenmedik anda bitişiyle gelen o tuhaf sabırsızlık küçük kızı yataktan kaldırmış olsa gerekti.

Bütün bu hatıralar gerçeklikten mi ileri geliyordu yoksa ateşin yol açtığı hezeyanlardan mı ibaretlerdi, Agathe bunu elbette bilmiyordu. "Muhtemelen hatıraların tek acayip yanı," –diye düşündü keyifsizce– "bu resimlerin zihnime hakikat ile vehim arasında, daha ben içlerinde olağandışı bir şeyler bulamadan tutunmuş olmalarıdır!" – Taşları özensiz döşenmiş sokaklarda dolanan taksi öyle sarsılıyordu ki konuşmaya engel oluyordu. Ulrich yağışsız kış havasını, gezintiye çıkarak değerlendirmeyi teklif etmiş, hedef de göstermişti, aslında hedef değil kısmen hatırladıkları manzaralara doğru bir taarruzdu bu. Şu an onları şehrin kıyısına götürecek bir arabada bulunuyorlardı. Agathe demin düşündüğü gibi, içinden yine, "Tek acayip tarafı bu olacaktır muhakkak!" diye tekrarladı. Okulda da benzer bir tavırla ders çalışır, o yüzden aptal mı akıllı mı, istekli mi isteksiz mi olduğunu bir türlü ayırt edemezdi, kendisinden istenen cevaplar kolayca aklına yerleşir ama bu öğretici soruların amacını kavrayamaz, o amaçtan iç âlemindeki derin bir kayıtsızlık sayesinde korunduğunu hissederdi. Hastalığından sonra da okula tıpkı önceden olduğu kadar istekli gitmiş ve hekimlerden biri onu babaevinin yalnızlığından koparıp akranlarıyla bir araya getirmenin faydalı olabileceği tavsiyesine kendini kaptırınca ruhban enstitüsüne yerleştirilmişti: Neşeli, akıllı uslu bir çocuk olduğu orada da fark edildi, ardından liseye devam etti. Bir şeyin gerekli veya gerçek olduğu söylenmesin, hemen ona uyuyor ve kendisinden talep edilen her şeyi uysalca sineye çekiyor, çünkü böylesi en az yorucu olan seçenekmiş gibi görünüyordu gözüne; kendisiyle alâkası olmayan ve anlaşıldığı kadarıyla babaların isteklerine göre kurulmuş sağlam müesseselere karşı bir şeyler yapmaya kalkışmak ona anlamsız geliyordu. Ama öğrendiklerinin tek kelimesine inanmıyor ve görünüşteki uysal davranışlarına rağmen katiyen örnek bir öğrenci olmadığı ve arzularının kanaatlerine aykırı düştüğü yerde rahat bir tavırla aklına eseni yaptığı için arkadaşlarından saygı görüyor, hatta okulda keyfine göre davranan tiplere karşı duyulan hayranlığa benzer tavırlarla karşılaşıyordu. Hatta şu tuhaf çocukluk hastalığını da buna göre ayarlamış olması mümkündü, çünkü o biricik istisna hariç hiç hastalanma-

mış, pek de asabileşmemişti. Tereddütle, "Demek ki miskin ve değersiz bir mizaç!" diye tespitte bulundu. Arkadaşlarının yatılı okulun katı disiplinine kendisinden çok daha şiddetle kazan kaldırdıklarını ve düzeni ihlâl edişlerini ne gibi öfke prensipleriyle donattıklarını hatırlıyordu ama gözlemleyecek duruma geldi mi, hele de ayrıntılara gayet muhteris bir şekilde isyan edenler yok mu, hayatın bütünüyle araları en iyi olanlar işte onlardı ve o kızlar, çocuklarını kendi gördükleri terbiyeden pek de farklı eğitmeyen, hâli vakti yerinde kadınlara dönüşmüşlerdi. O yüzdendir ki kendinden hoşnut olmamasına rağmen, faal ve iyi bir mizaca sahip olmanın daha iyi olduğuna da kani değildi.

Agathe kadınlardaki, kuluçka ihtiyacıyla yuvalarını erkeğe yaptırma dürtüsünü nasıl küçümsüyorsa, kadının özgürleştirilmesinden de tiksiniyordu. Göğüslerinin ilk kez elbisesini sıktığını hissettiği ve yanan dudaklarını yolların serinletici havasında dolaştırdığı zamanı hatırlamaktan hoşlanıyordu. Ama kadının, kızlık çağının örtüsünden yuvarlak bir dizin pembe tülden sıyrılması gibi kurtulan gelişkin erotik meşguliyetleri, onda ömrü boyunca küçümseme hissi uyandırmıştı. Asıl itikadının ne olduğunu kendine sorduğunda, içinden bir ses ona, olağandışı ve başka türlü bir şeyler yaşamak üzere seçildiği cevabını veriyordu; hem de daha dünyadan neredeyse bîhaberken ve kendisine öğretilen az buz bilgilere dahi inanmazken bile. Vakti gelince, şayet icap ederse, onları peşinen gözünde büyütmeksizin başına geleceklere gıkını çıkarmamak, Agathe'ye hep o izlenime uygun, esrarengiz bir eylem gibi gelmişti.

Agathe ciddi ve katı bir edayla arabada sallanan Ulrich'e yandan yandan bakıyordu; kocasını sevmemesine rağmen, daha gerdek gecesinde yanından kaçmayışını, buluştukları ilk akşam ağabeyinin ne kadar zor anlayabildiğini hatırladı. Gelmesini beklediği müddetçe ağabeyine son derece güçlü bir saygı duymuştu ancak şu an gülümsüyordu ve Hagauer'in kalın dudaklarının, topak topak bıyığının altında aşk ile değirmilendiği ilk aylarda üzerinde bıraktıkları izlenimi hafızasında gizlice tazeledi: Bütün suratı kalın kalın kırışıklarla dolup ağzının kenarlarına

doğru büzüşüyor, Agathe de doyumu andıran bir hisle, Aman ne çirkin adam! diye geçiriyordu içinden. Hagauer'in mülayim öğretmenlik kibrine ve iyiliğine de, içinden çok dışında bulunan salt cismanî bir fenalık olarak katlanmıştı. İlk şaşkınlığı atlattıktan sonra onu şurada burada başkalarıyla aldatmıştı: "Duyuları suskun, tecrübesiz bir kadına ilk anda, kendi erkeği olmayan bir erkeğin çabaları kapıya güm güm vurulması gibi geliyorsa," diye düşündü, "varsın öyle olsundu!" Çünkü sadakatsizliğe pek yatkın değildi: Hele bir tanışsın, sevgililer de gözüne kocalardan daha zorlayıcı görünmüyorlar, çok geçmeden, Avrupa erkeğinin takındığı aşk maskelerini ancak bir zenci kabilesinin dans maskeleri kadar ciddiye alabileceğini zannediyordu. Bu düşünceyle hiç kendinden geçmediği sanılmasındı ama daha ilk tekrar denemelerinde aynı düşüncenin sihri kaybolup gidiyordu! Hayalleri gerçek olmuş dünyanın ve aşkın teatralliği ona vız geliyordu. Esasen erkeklerin geliştirdiği bu ruhanî reji talimatları ki hepsi çetin hayatın arada bir zayıf bir saati olmalıdır mantığındaydı –zayıf düşmenin batmak, yavaş yavaş ölmek, alınmak, kendini vermek, yenik düşmek, çıldırmak vesaire gibi bazı alt türleriyle–, işte o talimatlar Agathe'ye yağcılıkla abartılmış gibi geliyordu, çünkü erkeklerin kuvvetiyle böylesine mükemmelen inşa edilmiş bir dünyada kendini zaten her an zayıf hissediyordu.

Agathe'nin bu şekilde edindiği felsefe kül yutmayan ve erkek cinsinin yutturmaya çalıştığı külleri elinde olmadan gözlemleyen kadın cinsinin felsefesinden başka bir şey değildi. Hatta felsefe bile değil inatla dalga geçilen bir hayal kırıklığıydı; o hayal kırıklığı belki de hâlâ dışa yansıyan isyan azaldığı ölçüde artış gösteren meçhul bir çözülmeyi tutuk vaziyette hazır beklemekle karışık hâldeydi. Agathe tahsilli olduğundan ama tabiatı gereği teorilere kulak asmadığından ne zaman kendi yaşadıklarını kitapların ve tiyatronun idealleriyle kıyaslasa, ne kendisini baştan çıkaranların, o zamanlar bir kadınla kaçamak yapan erkeklerin edindiği tavırla Don Juan'ın portresine uyacak şekilde bir tuzağın vahşi hayvanı kapması misali kendisini büyülemelerine ne de kocasıyla beraberliğinin Strindberg usulü, yani modaya uyaraktan esir kadının zorba ve çolpa tavırlı efendisine hileyle ve za-

aflarını kullanarak ölümüne eza ettiği cinsiyetler mücadelesine dönüşmesine sık sık şaşırma fırsatı oluyordu. Hagauer'e duyduğu daha derin hislerin aksine aralarındaki ilişki her daim gayet iyi olmuştu. Ulrich ilk akşam bu ilişki için korku, şok, tecavüz gibi hiçbiri doğru olmayan koca koca laflar etmişti. Agathe bunu hatırlarken bile inatla, melek gibi davranamadığıma üzülüyorum, diye düşünüyordu, bu evlilikteki her şey aslen gayet yolunda gitmişti. Babası bu adamın evlenme isteğini makûl sebeplerle desteklemiş, kendisi de tekrar evlenmeye karar vermişti: Peki, o zaman evlenilecek ve evliliğin iktiza ettiği ne varsa, hiçbirinin olmasına ses çıkarılmayacaktı; bunlar ne fazlasıyla güzel ne de son derece nahoştu! Şu an bile Hagauer'i, bile isteye incitmesi canını yakıyor ama incitmeyi de muhakkak istiyordu! Arzuladığı, aşk değildi; bir şekilde yürür, diye düşünmüştü, en nihayetinde kocası iyi bir adamdı.

Şüphesiz Hagauer her zaman iyi davranan insanlardandı; yine de onların içlerinde iyilik yoktur, diye düşündü Agathe. Görünen o ki iyilik, iyi niyet veya eylem hâlini aldığı ölçüde insanın içinden yok olmaktadır! Ulrich nasıl demişti? Fabrikaların çarklarını döndüren nehirde su seviyesi düşer. Bunu da söylemişti ama aradığı söz bu değildi. İşte bulmuştu: "Görünen o ki aslında yalnızca çok fazla iyilik yapmayan kimseler bütün iyiliklerini muhafaza etmeyi beceriyorlar!" Ama bu cümle, hem de Ulrich'in söylemiş olacağı şekliyle hatırladığı anda ona büsbütün anlamsız geldi. Cümleyi içinde geçtiği sohbetin unuttuğu bağlamından tek başına koparmak mümkün değildi. Kelimeleri farklı yerlere koymaya çalıştı, benzerleriyle değiştirdi ve nihayetinde doğru olanın ilk cümle olduğu ortaya çıktı, çünkü diğerleri boşuna çene yormaya benziyor ve arkalarında da pek bir şey bırakmıyorlardı. Demek Ulrich böyle demişti ama, "Kötü davranan insanlara nasıl iyi denir?" diye düşündü. "Gerçekten saçmalık!" Fakat biliyordu ki: Ulrich bu kelimeleri telaffuz ederken iddiası, içeriği zengin olmasa da, kulağa harika gelmişti! Harika, durumunu açıklamazdı, cümleyi işittiğinde neredeyse mutluluktan fenalık geçirecekti! Böylesi cümleler onun tüm hayatını açıklıyordu. Mesela bu cümle, cenazeden sonra ve Profesör Hagauer'in tekrar yola çıkması-

nın ardından yaptığı son uzun konuşması sırasında söylenmişti; Agathe sürekli ne kadar ihmalkâr davrandığının farkına varmıştı aniden ama "iyi biri" olduğu için Hagauer'le işler "bir şekilde" yürüyecektir, diye düşündüğünde de ihmalkârlık etmişti! Ulrich sık sık Agathe'nin içini birkaç lahzalığına büsbütün mutluluk veya mutsuzlukla dolduran böylesi laflar eder, hâlbuki insan, lahzaları "muhafaza" edemezdi. Mesela, diye merak etti Agathe, gerekirse bir hırsızı sevebilecekken alışkanlıktan ötürü dürüst birini asla sevemeyeceğini ne zaman söylemişti? Şu an hatırlayamıyordu ama işin enfes tarafı şuydu ki çok geçmeden bunu iddia edenin o değil, bizzat kendisi olduğunu fark etmişti. Aslında onun söylediği birçok şeyi kendisi düşünmüş, sadece dile getirmemişti, çünkü eskiden olduğu gibi yalnızca kendine muhtaçken bu tip belli başlı iddiaları asla öne sürmezdi! Çakır çukur banliyö yollarında ilerleyen ve konuşmaktan âciz bu iki kardeşi mekanik sarsıntı ağlarıyla sarmalayan arabanın itiş kakışları arasında kendini o zamana dek gayet iyi hisseden Agathe, kocasının ismini, düşüncelerinin ortasında yalnızca bir zaman ve içerik belirleyicisi olarak, başka herhangi bir his beslemeden kullanmıştı ama şu an özel bir sebebi olmasa da içini dipsiz bir korku sarmaya başlamıştı, zira Hagauer bizzat yanına gelmişti! Şimdiye değin onu düşünürken benimsediği adalet kaybolup boğazı acıyla düğümlendi.

Hagauer cenaze sabahı gelmiş, gecikmesine rağmen sevecen bir acelecilikle kayınpederini görmeyi arzulamış, anatomi enstitüsüne gitmiş, tabutun kapatılmasını geciktirmiş, çok görgülü, dürüst ve göze çarpmayan bir tavır sergileyerek bir hayli müteessir olmuştu. Agathe cenazeden sonra dermanı kalmadığına dair bir bahane ileri sürmüş, bu yüzden Ulrich de eniştesiyle dışarıda yemek yemek zorunda kalmıştı. Sonradan anlattığına göre Hagauer'in bilfiil yanında olması daracık bir gömlek yakası gibi öfkeden gözünü döndürmüş, bu sebeple ondan olabildiğince çabuk kurtulmak için her şeyi yapmıştı. Hagauer'in niyeti bir eğitim günü vesilesiyle başkente seyahat etmek, orada bir gününü daha bakanlıktaki görüşmelere ve şehirde gezinmeye hasretmekti, öncesindeyse nazik bir koca olarak iki gününü karısının yanında geçirmeye ve onun mirasıyla ilgilenmeye ayırmıştı fakat Ulrich,

kız kardeşiyle kararlaştırdıkları üzere Hagauer'in evde kalmasını imkânsızlaştıran bir hikâye uydurmuş ve şehrin en iyi otelinde kendisine bir yer ayırtıldığını bildirmişti. Hagauer beklendiği gibi tereddüt etmişti; otel rahatsız ve pahalı olur, terbiyesi gereği konaklama ücretini bizzat ödemesi gerekirdi; öbür yandan başkentteki görüşme ve gezintiler için söz konusu iki günü de ayırabilir, şayet yolculuk gece yapılırsa bir gecelik konaklamadan tasarruf edilebilirdi. Velhasıl Hagauer üzülmüş gibi yaparak Ulrich'in ihtimamından faydalanmanın kendisine çok zor geldiğini hissettirmiş, en son da pek değiştirme imkânı bulunmayan, akşam yola çıkma kararını açmıştı. Böylelikle geriye bir tek veraset meselelerinin hâlledilmesi kalıyordu, o noktada da Agathe tekrar gülümsedi, çünkü arzusu üzerine Ulrich, kocasına vasiyetnamenin ancak birkaç gün sonra açılabileceğini anlatmıştı. Hagauer'in haklarını korumak için zaten Agathe'nin burada olduğunu ona söyledi, ayrıca Hagauer hukuka uygun resmî malûmat da alacak, mobilyalar, hatıra eşyaları vesaireye gelince, Ulrich bekâr bir erkek olarak kız kardeşinin arzularına tâbi kılmayacağı hiçbir istekte bulunmayacaktı. Son olarak Hagauer'e, kimsenin kullanmadığı evi satmak isteseler razı olup olmayacağını sordu, sorusunun elbette bağlayıcılığı yoktu çünkü vasiyetnameyi henüz kimse görmemişti; Hagauer de, elbette yine bağlayıcılığı olmaksızın şu an buna itiraz edilebileceğini sanmadığını ama vasiyetin uygulanacağı zaman takınacağı tavrı belirleme hakkını elbette mahfuz tutmak zorunda olduğunu açıkladı. Bütün bunları söylemesini ağabeyine Agathe teklif etmiş, ağabeyi de hepsini tekrarlamış, zira herhangi bir sakınca görmemişti, ayrıca Hagauer'den bir an önce kurtulmak istiyordu. Fakat Agathe birden kendini yine acınacak hâlde hissetti, çünkü işleri başarıyla yoluna koyduktan sonra kocası onunla vedalaşmak için ağabeyiyle beraber tekrar yanına gelmişti. Agathe bu esnada alabildiğine kaba davranmış ve eve ne zaman döneceğinin hiç belli olmadığını söylemişti. Kocasını tanıdığı kadarıyla buna hiç hazırlıklı olmadığını hemen anlamıştı, ayrıca yolculuğuna hemen devam etme kararıyla da katı yürekli biri görüntüsü çizmek durumunda kalmasına içerlemişti; derken ansızın, otelde kalması gerek-

tiğine dair ricasına ve gördüğü soğuk muameleye de kızdı ama planlı bir adam olduğundan hiç ses etmedi, karısını daha sonra tenkit etmeye karar verdi ve şapkasını aldıktan sonra onu alelusul dudaklarından öptü. Ulrich'in seyrettiği bu öpücük Agathe'yi mahvetmişti sanki. Agathe hayretler içinde, "Nasıl oldu da," diye merak ediyordu, "bunca zaman bu adamın yanında sabrettim? Ama ben zaten bütün hayatımı karşı koymaksızın sineye çekmiş değil miyim?!" Sonra da kendi kendisine çıkıştı: "Birazcık kıymetim olsa işlerim asla bu raddeye gelemezdi!"

Agathe o âna dek baktığı Ulrich'ten yüzünü çevirip pencereden dışarı odaklandı. Alçak banliyö evleri, buz tutmuş yol, kalın kalın giyinmiş insanlar: Yuvarlanarak önlerinden geçip giden çirkin bir ıssızlığın izlenimleriydi ve hepsi kendi hayatının, ihmalkârlığından ötürü içine düştüğünü hissettiği tenhalığını yüzüne vuruyordu. Artık dik oturmuyordu, pencereden daha rahat bakabilmek için faytonun, üzerine eski kokusu sinmiş koltuğunda hafifçe kaykılmıştı ve arabanın sarsıntılarını doğrudan karnında hissedip sürekli sağa sola savrulmasına neden olan bu sevimsiz duruşu inene kadar değiştirmedi. Bu vücut paçavra misali savrulmalarıyla tekinsiz bir his duymasına yol açıyordu, çünkü vücudu sahip olduğu tek şeydi. Bazen pansiyonda kalırken sabahın alacakaranlığında uyandığında vücudunun içinde kendisini, bir kayığın kalaslarının arasında geleceğe doğru taşıdığı izlenimine kapılırdı. Şimdi yaşı o zamankinin aşağı yukarı iki misliydi. Arabanın içi de aynı o zamanki kadar loştu. Ama hayatının nasıl olacağını hâlâ tasavvur edemiyordu ve ne yapacağına dair fikri de yoktu. Erkekler öz vücudunun ikmali ve bütünlemesiydi ama ruhanî bir içerikten yoksundular; onlar size nasıl davranırsa siz de onlara öyle davranırdınız. Vücudu ona birkaç yıla kalmadan güzelliğini yitirmeye başlayacağının işaretlerini veriyordu: Yani doğrudan kendine güveninden ortaya çıkarak ancak cüzi bir parçasıyla kelimeler veya düşünceler sayesinde ifadesini bulabilen duygularını kaybetmeye başlayacaktı. Sonra herhangi bir şey yaşanmadan her şey geçecekti. Ulrich'in, yaptığı sporun faydasızlığından da benzer şekilde bahsettiği aklına geldi ve yüzünü pencereden çevirmemek için kendini zorlarken onu sorgulamaya niyetlendi.

10

GEZİNTİNİN İSVEÇ RAMPASI'NA DOĞRU ALDIĞI SEYİR. SONRAKİ ADIM AHLÂKI

İki kardeş şehir hududunda, hepten köy evine dönen son alçak binaların başladığı yerde arabadan indi, tekerlek izleriyle kaplı geniş şosenin hafif bayırını tırmandılar, yoldaki buz tutmuş tekerlek izleri ayaklarının altında tuzla buz oluyordu. Ayakkabıları çok geçmeden arabacılar ile köylülerin kullandığı bu parke yolun sefil grisiyle kaplanmıştı, bu grilik zarif şehirli kıyafetleriyle çelişki oluşturduğundan epey sırıtıyordu; hava soğuk olmamasına rağmen tepeden çok keskin bir rüzgâr yüzlerine vuruyor, rüzgârla birlikte yanakları kızarmaya başlıyor, böylelikle cam gibi bir kırılganlık konuşmalarını engelliyordu.

Hagauer'i hatırlamak Agathe'yi ağabeyine açılmaya zorluyordu. Bu uygunsuz evliliğin ağabeyi için her bakımdan, hatta en basit sosyal taleplere göre bile anlaşılmaz olacağına kaniydi: Bununla birlikte kelimeler zihninde hazır beklemesine rağmen bayır çıkmanın, soğuğun ve yüzüne vuran rüzgârın mukavemetini aşıp aşmamak konusunda karar veremiyordu. Ulrich yol niyetine kullandıkları, sürtünmeyle oluşmuş geniş izi takip ederek önün-

den yürüyordu; Agathe onun geniş ve ince omuzlarını görüp duraksadı. Belki de hakkında babasından, ara sıra da Hagauer'den duyduğu ayıplamalardan etkilenerek bakarak ağabeyini daima sert, boyun eğmez ve biraz da garip biri olarak tasavvur etmiş, hayata karşı boyun eğmişliğinden ötürü de aileye yabancılaşmış, hepsinden kopuk yaşayan ağabeyinden utanmıştı. "Benimle ilgilenmemekte haklıymış!" diye düşündü, münasip olmayan hâllerde sık sık sabretmekten duyduğu şaşkınlık tekrar etti. Gerçekteyse içinde, babasının cenaze odasının kapısında beklerken o vahşi mısraları haykırmasına sebebiyet veren aynı gözüpek ve çelişkili tutku vardı. Ulrich'e yanaşmak için hızlandı, hızlanmasıyla nefessiz kaldı ve birden bu amaca uygun yolun muhtemelen hiç duymadığı türden sorular, peş peşe savrularak ortalıkta çınladı; kelimeler, köyün tepeden esen rüzgârının hiçbir kardeşinin daha önce taşımadığı cinsten bir esintiyle parçalarına ayrıldı.

Agathe, "Hatırlarsın–" diye bağırdı, sonra da edebiyattan hatırladığı meşhur birkaç örneği saydı: "Bir hırsızı mazur görebilir misin, söylemedin bana ama şu katilleri iyi buluyorsundur herhâlde?!"

Ulrich de, "Elbette!" diye bağırdı. "Yani... Hayır, dur biraz; belki de bunlar sadece iyi tıynetli insanlardır, kıymetli kimselerdir. Bu hâl cani olunca da üzerlerinde kalır. Ama iyilikleri kalmaz!"

"Ama işledikleri cürümden sonra onları nasıl olur da sevmeye devam edersin?! Eski iyi tıynetlerinden ötürü değildir herhâlde, aksine, hâlâ hoşuna gittikleri için seviyorsundur!"

"Her zaman öyle değil midir," dedi Ulrich. "Eyleme karakterini veren insandır, tersi olmaz! İyi ile kötüyü birbirinden ayırırız ama bir bütün olduklarını da içten içe biliriz!"

Kelimelerle hem ifade olunan hem saklanan sorularının heyecanı içinde, tek çaresi kitaplarla bağlantı kurmak olunca Agathe soğuğun verdiği kırmızılığın da ötesinde kızarmıştı. "Kültürel meselelerin" sürekli istismarı o kadar fenadır ki rüzgârın estiği, ağaçların dikildiği yer onların yeri değilmiş gibi bir his yaratır; beşerî kültür tabiatın bütün yapıtlarının bir özeti değilmiş sanırsınız! Ama Agathe kendisiyle gayet cesurca mücadele etmiş ve ağabeyinin koluna girmişti, şimdi de bağırmasına gerek kal-

madan kulağına yanaşıp yüzünde oynaşan garip bir taşkınlıkla cevap veriyordu: "Herhâlde, kötü insanları yok etmemize rağmen gayet kibar davranarak önlerine son defa yemek koymamız da o yüzdendir!"

Yanı başındaki ihtirası biraz sezen Ulrich kız kardeşine doğru eğildi ve işitilebilecek yükseklikte bir sesle kulağına dedi ki: "Herkes, kendisini iyi insan olarak görür de asla kötü bir şey yapabileceğini sanmaz!"

Bunları konuşurken şosenin bayırının bitip geniş ve ağaçsız bir yaylanın talazlarıyla kesildiği tepeye varmışlardı. Rüzgâr aniden durmuş, soğuk hava yumuşamış ama bu hoş sessizlikte sohbetleri de bıçak gibi kesilmişti, konuşmaya devam edemiyorlardı.

Bir zaman sonra Ulrich, "Nasıl oldu da rüzgârın ortasında Dostoyevski ile Beyle'e* takıldın?" diye sordu. "Biri duysa, deli olduğumuzu sanırdı!"

Agathe bir kahkaha kopardı. "O kişi kuşların bağırışından ne kadar anlarsa bizim konuştuklarımızdan da o kadar anlardı!.. Ayrıca daha geçenlerde bana Moosbrugger'den bahseden sendin."

Adımlarını açtılar.

Bir müddet sonra Agathe dedi ki: "Ama ben ondan hoşlanmadım!"

"Ben de neredeyse unutmuşum," diye karşılık verdi Ulrich.

Bir müddet daha yine susarak yürüdükten sonra Agathe durdu. "Nasıl oluyor?" diye sordu. "Muhakkak ki sorumluluğunu alamayacağın birçok şey yapmışsındır? Mesela bir defasında kurşun yiyip hastanede yattığını hatırlıyorum. Bence sen de her şeyi vaktinde düşünmüyorsundur?.."

Ulrich "Ne garip sorular sordun bugün!" dedi. "Buna ne cevap vermemi istiyorsun?!"

Agathe çabucak, "Yaptıklarından hiç pişman olmaz mısın?" diye sordu. "Yaptığın hiçbir şeyden pişman olmazmışsın gibi bir intiba uyandırıyorsun bende. Bir defasında kendin de benzer bir laf etmiştin."

* Bahsettiği, Stendhal müstear adıyla bilinen Fransız yazar Marie-Henri Beyle'dir. –*ç.n.*

Adımlarını yeniden açan Ulrich cevaben, "Yüce Tanrım," dedi, "her ekside bir artı vardır. Belki böyle bir şey demişimdir ama illa kelimesi kelimesine anlamak gerekmez."

"Her ekside artı mı?"

"Her kötülükte bir iyilik vardır. Veya en azından çoğu kötülükte. Çoğunlukla, insanın eksi varyantında farkına varılmamış artı bir varyant vardır; muhtemelen bunu söylemek istemişimdir. Hem, bir şeyden pişman olursan, daha önce hiç yapmadığın türden bir iyiliği yapma gücünü tam da onda bulabilirsin. Belirleyici olan asla kişinin yaptığı değil sonrasında ne yaptığıdır!"

"Ya bir gün birini öldürmüş olsan, sonrasında ne yapabilirsin?!"

Ulrich omuz silkti. Tutarlılıktan hareketle cevap vermek istedi canı. "Belki o sayede binlercesine manevî hayatımı aktaran bir şiir yazmaya veya büyük bir icat yapmaya muktedir olurum!" demek istediyse de kendini tuttu. "Asla böyle bir şey olmazdı!" dedi içinden. "Ancak bir akıl hastası bunun hayalini kurar. Yahut on sekizindeki bir estetikçi. Nedenini Tanrı bilir ama tabiatın yasalarına aykırı düşünceler bunlar. Hem–" diyerek lafını düzeltti, "ilk insanda bile böyle olmuştur; o da adam öldürmüştür, çünkü insanı kurban etmek büyük bir dinî şiirdi!"

Ne bunu ne öbürünü dile getirdi, Agathe ise devam etti: "İtirazlarım sana budalaca gelebilir ama mesele insanın atmaya koyulduğu adım değil her zaman bir sonraki adımdır dediğini duyunca şunu tasavvur ettim: O zaman insan manen uçabilse, deyim yerindeyse ahlâken uçmayı başarabilse ve durmadan büyük bir süratle yeni düzeltmelere varabilse o zaman pişmanlık nedir bilmezdi! Sana çok imrendim!"

Ulrich üstüne basa basa, "Saçma," diye karşılık verdi. "Ben dedim ki, mesele yapılan bir hata değildir, o hatadan sonraki adımdır. Ama ya sonraki adımın ardından önemli olan nedir? Herhâlde ondan sonraki? Ya *n* artı ilk adımı takip eden *n*'inci adımdan sonra?! Böyle bir insan bir son ve sonuç olmadan, hatta tabiri caizse gerçeklik olmadan yaşamak zorundadır. Yine de mesele daima bir sonraki adım olacaktır. Hakikat şu ki sükûn bulmayan bu diziyle başa çıkabilecek bir metodumuz yok. Canım," diye an-

sızın sözünü bitirdi, "bazen bütün ömrümden pişmanlık duyuyorum!"

Kız kardeşi, "İsabet kaydedemediğin nokta tam da orası işte!" dedi.

"Neden etmiyormuşum? Özellikle burada etmemem nedenmiş?!"

"Benim," diye cevap verdi Agathe, "yaptığım hiçbir şey yok, o yüzden de birkaç teşebbüsümden pişmanlık duymaya hep vaktim oldu. Eminim ki sen, insanın bir ışık göremediği böylesi hâller nasıldır, bilmezsin! Gölgeler çıkar ortaya, olup bitenlerin ağırlığı üzerime çöker. En küçük detaylarıyla bile oradadırlar, hiçbir şeyi unutamam, hiçbir şeyi kavrayamam. Çok nahoş bir durum..."

Bunları heyecansız ve gayet mütevazı söyledi. Ulrich hayatın şu geriye doğru akışını sahiden de bilmiyordu, çünkü kendi hayatı daima genişlemeye ayarlanmıştı ve bu ona yalnızca kız kardeşinin bazen dikkat çekici bir şekilde kendinden yakındığını hatırlattı. Ama soru sormayı kaçırdı, çünkü o arada yürüyüşlerinin hedefi olarak planladığı bir tepeye varmışlar, tepenin kenarına doğru yürüyorlardı. Burası Otuz Yıl Savaşları'ndaki bir İsveç işgali efsanesiyle bağlantısı olduğu düşünülen kocaman bir yükseltiydi, biraz fazla irice de olsa bir tür rampaya benziyordu, çalısı ağacı olmayan, şehre bakan tarafından dikine, aydınlık bir kayalıkla kesilmiş tabii bir tabyaydı. Burayı tepelerden oluşan derin ve boş bir dünya çevreliyordu; ne köy ne hane, görünürde bir tek bulutların gölgesi ve kurşunî meralar vardı. Ulrich gençlik hatıralarından bildiği bu yerin yine etkisinde kaldı: Şehir hâlâ çok ileride, çukurda kalıyordu, korku içinde birkaç kilisenin arasına sıkışmıştı; kiliseler şehrin içinde yavrularıyla dolanan tavuklara benziyor; o yüzden de insan, elinde olmadan, bir sıçrayışta onlara ulaşma, aralarına oturma veya onları devasa bir elin kavrayışıyla avucuna alma arzusu duyuyordu. Kız kardeşine burasının önemini izah etmesinin ardından, "Haftalarca tırıs gittikten sonra böyle bir yere varınca ve oturdukları eyerden ganimetlerine ilk kez bakınca İsveçli maceraperestlerin içini muhteşem bir his kaplamış olmalı!" dedi. "Hayatın zorluğu –hepimizin ölmeye mahkûm; her şeyin bu denli kısa ve muhtemelen bu denli beyhu-

de olması gibi omuzlarımıza gizliden gizliye yük olan bu keyifsizlik!– haddizatında ancak böylesi anlarda üstümüzden kalkıyor!"

"Hangi anları kastediyorsun?!" diye sordu Agathe.

Ulrich ne cevap vereceğini bilemedi. Zaten cevap veresi de yoktu. Gençken buraya ne zaman gelse dişlerini sıkıp susma ihtiyacı hissettiğini hatırlıyordu. Nihayet cevap verdi: "Olayların bizimle beraber koşturduğu sıradışı anlarda, aslına bakarsan manasız anlarda!" Bunu söylerken başını boynunun üzerinde duran kof bir cevize benzetti, içinde de "Ölümden ötesi yok" veya "Dünyada dikili ağacım yok" gibi eskilerin ulusözleri, bir de yılların, yaşam beklentisi ile yaşam arasındaki sınırın henüz kalkmadığı, sesi yavaş yavaş kesilmiş *fortissimo*'su vardı. Düşündü: "O günden beri sarih ve mutlu denebilecek ne gibi şeyler yaşadım? Hiç."

Agathe karşılık verdi: "Ben daima manasız yaşadım, bu da insanı ancak mutsuz kılar."

İlerleye ilerleye kenara bir hayli yanaşmıştı; ağabeyinin sözlerine kulağı sağırdı, dediklerini anlamıyor, önünde hüznü kendisininkiyle örtüşen ciddi ve kel bir manzara görüyordu. Arkasını dönünce, "Tam intihar edilecek bir yer," deyip gülümsedi; "kafamın boşluğu bu manzaranın boşluğunda sonsuz bir yumuşaklıkla yok olup giderdi!" Birkaç adım gerileyip Ulrich'in yanına geçti. "Ömrüm boyunca," diye devam etti, "iradem yok diye, hiçbir şeyi sevmiyorum, hiçbir şeyi saymıyorum, kısacası yaşamaya kararlı bir insan değilim diye bana sitem ettiler. Babam hep bir şeyleri yüzüme vurdu, Hagauer bende hep kusur buldu: Şimdi sen söyle, Tanrı aşkına, n'olur söyle, hayatta bir şeyin gözümüze gerekli göründüğü anlar hangileridir?!"

Ulrich ters ters, "Yatakta dönüp durduklarımızdır!" diye açıkladı.

"O ne demek?!"

"Bu sıradan örneği," diye rica etti, "bağışla. Ama gerçekten de öyledir: Konumundan rahatsızsındır; boyuna değiştirmeyi düşünür, peş peşe nelere niyetlenir ama hiçbirini yapmaz, sonunda da pes edersin: Derken birdenbire arkanı dönmüşsündür! Aslında arkana döndürülmüşsündür, demek lazım. Hem tutkularında hem de uzun uzun planlayarak aldığı kararlarında insanın

hareket ederken örnek aldığı tek bir şey yoktur." Bu esnada ona bakmıyor, kendi kendine cevap veriyordu. Hâlâ içinde, "Burada dikilip bir şey istedim, isteğim hiç tatmin edilmedi," hissi vardı.

Agathe şimdi de gülümsüyor ama tebessümü dudaklarından acı veren bir hareket gibi geçiyordu. Yine eski yerine döndü, uzaktaki o sıradışı diyarlara sessizce bakıyordu. Kürk mantosu gökyüzüyle koyu bir kontrast oluşturuyor, zarif endamı manzaranın geniş sessizliğiyle ve manzaranın üzerinden geçen bulutların gölgesiyle etkili bir zıtlık teşkil ediyordu. Bu manzara karşısında Ulrich olan bitene dair tarifsiz kuvvette bir hisse kapıldı. Eyerli bir atın yanında durmak yerine bir kadınla beraber bulunmaktan neredeyse utandı. Bunun sebebinin o an kız kardeşinin teşkil ettiği huzurlu figürün etkisi olduğunu gayet net fark etmesine rağmen kendi başına bir şey gelmiyormuş da dünyanın herhangi bir yerinde bir şey yaşanıyormuş ve kendisi bunu kaçırıyormuş gibi bir izlenime kapıldı. Kendini gülünç buldu. Bununla birlikte yaşadığı hayattan pişmanlık duyduğuna dair düşünmeden dile getirdiği iddiasının doğru bir tarafı vardı. Bazen bir güreşin içinde olmak gibi olaylara karışmayı özlüyordu, isterse manasız veya canice olsunlar, kabul görmeleri yeterliydi. Nihai olmaları; insanın, yaşadıklarının fevkinde kaldığında olayların sahip olduğu sürekli geçicilik olmaksızın. Şu an ciddi ciddi bir ifade arayan Ulrich, "Yani kendi içinde bir sonu olan, kabul gören bir şey," diye düşündü ve bu düşünce ansızın hayalî olaylara kaymayı bırakıp bizzat Agathe'nin, onun yansımasının ta kendisinin böylesi anlarda arz ettiği manzaraya bakınca son buldu. Böylelikle iki kardeş belli bir süre birbirlerinden ayrı, tek başlarına durdular da tezatlarla dolu bu duraksayış durumlarını değiştirmelerine müsaade etmedi. Ama bundan ötürüdür ki galiba işin en acayip tarafı şuydu: Ulrich o sıralarda bir şeylerin cereyan etmiş olması gerektiğini düşünmeden edemiyordu, zira dünyadan bîhaber enistesine Agathe'nin emriyle ve ondan kurtulma arzusuyla, ancak birkaç gün sonra açılabilecek kapalı bir vasiyetname mevcut diyerek yalan söylemiş, keza hilafının doğru olduğunu bildiği hâlde Agathe'nin onun haklarını gözeteceğini temin etmiş, Hagauer de bunu daha sonra iltimas diye adlandırmıştı.

Her birinin kendi âlemine daldığı bu yerden, dertleşmeden bir şekilde beraberce uzaklaştılar. Rüzgâr tazelenince, Agathe de yorgunluk alâmetleri gösterdiği için Ulrich yakınlarda olduğunu bildiği bir çoban evine uğramayı teklif etti. Çok geçmeden karşılarına taş bir kulübe çıktı, içeri girdiklerinde başlarını eğmek zorunda kaldılar, çünkü çobanın karısı onlara reddeder bir mahcubiyetle dik dik bakıyordu. O yörede kullanılan ve kendisinin de hayal meyal hatırladığı Almanca-Slavca karışımı dilde Ulrich, ısınmak ve eve sığınıp yanlarında getirdikleri nevalelerini yiyebilmek için izin istedi ve isteğini biraz parayla öylesine gönüllü destekledi ki gönülsüz ev sahibesi korkunç bir biçimde çark ederek tiksinti uyandıran yoksullukları içinde "bu kadar güzel konukları" daha iyi şartlarda ağırlayamamasından şikâyete başladı. Kulübenin penceresinin kenarında duran yağlı masayı sildi, çalı çırpıyla yaktığı ocaktaki ateşi körükledi ve üstüne keçi sütü koydu. Agathe ise hemencecik masanın yanından geçip güç bela pencere kenarına ulaştı ve katlanılan zahmetlere zerrece dikkat sarf etmedi, sanki nerede olduğu fark etmeksizin bir yerlerde başını sokacak ev bulmak, gayet normal bir şeydi. Pencerenin dörde bölünmüş bulanık ve küçük camlarından "rampanın" arkasında şehre doğru bakan, etrafı rahat rahat gözlemlemeye imkân sağlayan ve yeşil su taraklarıyla kuşatılmış bir yüzücünün kapıldığı hissiyatı andıran çevreye göz gezdirdi. Gerçi gün henüz batmaya meyletmiyordu ama güneş, zirvesini aşmış, ışığı da azalmıştı. Agathe aniden, "Neden benimle hiç ciddi konuşmuyorsun?!" diye sordu.

Ulrich kısa süreliğine gözlerini kaldırıp masumiyet ve şaşkınlık dolu bir bakış atmaktan daha doğru bir cevap verebilir miydi?! Sucuk, pastırma ve yumurtaları, kendisi ve kız kardeşinin arasına serdiği bir kâğıt yaprağının üstüne yaymakla meşguldü.

Agathe ise devam ediyordu: "Biri kazara vücuduna çarpsa canını yakar ve muazzam farktan ötürü korkuya kapılır. Ama sana kritik bir şey sormak isteyince puf diye havaya karışıyorsun!" Ulrich'in önüne ittirdiği nevaleye dokunmadı, hatta bir kır ziyafetiyle günü bitirmekten duyduğu tiksintiyle öyle bir doğruldu ki masaya bile dokunmadı. Yine şose bayırını çıkarken yaşadıkları-

na benzer bir şey tekrar ediyordu. Ulrich demin ocaktan masaya ulaşan ve böylesi zevklerden habersiz burunlara çok nahoş bir koku yayan keçi sütü dolu kapları kenara itti; bu esnada hissettiği alelade tiksinti, bazı zamanlar ani bir ıztırabın yaptığına benzer şekilde insanın kendine çekidüzen vermesini andıran bir etki gösterdi. "Seninle hep ciddi konuşmuşumdur," diye cevap verdi. "Hoşuna gitmiyorsa elimden bir şey gelmez, çünkü cevaplarımın hoşlanmadığın tarafı çağımızın ahlâkıdır." O an kendini ve biraz da Agathe'yi anlamak için bilmesi gereken her şeyi kız kardeşine elverdiğince eksiksiz bir şekilde açıklamak istediğinin farkına vardı. Sonra da her kesintiyi fuzuli gören bir erkeğin kararlılığıyla uzunca bir nutka başladı:

"Başkaları ne derse desin çağımızın ahlâkı başarı ahlâkıdır. Az çok aldatıcı beş iflas, şayet beşinin peşinden bir bereket ve o bereketin taksimi gelirse iyidir. Başarı her şeyi unutturabilir. Seçim paralarının bağışlandığı ve resimlerin satın alındığı noktaya kadar varılınca kişi devletin hoşgörüsüne de kavuşur. Bunun yazılmamış kaideleri vardır: Bir kimse, kilisenin amaçları, hayır işleri ve siyasî partiler için bağış yaparsa, iyi niyetini sanatı teşvik etmekle göstermeyi aklına getirdiği takdirde, bağışı, yapması gereken masrafın en fazla onda biri olsa yeter. Başarının da sınırları vardır: Henüz her yoldan her şeye ulaşılamıyor; tacın, aristokrasinin ve toplumun bazı esasları, 'sonradan görmeleri' belli ölçüde frenlemeye yetiyor. Diğer yandan devlet; iktidar, medeniyet ve ihtişamın yaratılabilmesi için şahıslar üstü şahsı adına en yalın biçimde, kişinin soygun yapabileceği, adam öldürebileceği ve sahtekârlık edebileceği esaslarını kabul eder. Elbette bütün bunların teorik bakımdan da takdir gördüğünü iddia etmiyorum, zira teorik bakımdan hepsi daha ziyade belirsizdir. Ama bunları söyleyerek sana en sıradan gerçekleri açıklamış oluyorum. Bunun yanında ahlâk argümanı, insanı bir amaca daha götürebilen bir araçtır, bir mücadele aracıdır, ondan da aşağı yukarı yalan kadar istifade edilir. İşte erkeklerin yarattığı dünyanın hâli... Kadınlar erkekleri sevmese, kadın olmak isterdim!

"Günümüzde bizi bir yerlere getireceği yanılsaması yaratan şey iyi sayılmaktadır ama bu kanaat tam olarak, senin pişmanlık

duymaksızın uçan insan dediğin, benimse çözümü için metodumuzun olmadığı bir problem diye tavsif ettiğim şeydir. Bilim eğitimi görmüş birisi olarak ben her durumda bilgilerimin eksik ve ancak bir kılavuz olduğu ve belki hemen yarın, bugünkünden farklı düşünmemi sağlayacak yeni bir tecrübe yaşayabileceğim hissini taşırım; öte yandan tamamen duygularının esiri olmuş biri, senin tahayyül ettiğin şekliyle 'yükselişteki insan' her eylemini bir sonrakine yükseltileceği bir basamak olarak duyumsayacaktır. Demek ki zihnimizde ve ruhumuzda bir şey var, bir 'sonraki adım ahlâkı' diye bir şey ama bu yalnız beş iflas ahlâkı olmakla mı kalır, çağımızın girişimci ahlâkı bu kadar derinlere uzanır mı yoksa yalnızca zahirî bir anlaşma mıdır yahut kariyer yapanların ahlâkı daha derin tezahürlerin vaktinden önce dünyaya gelmiş bir garabeti midir? Şu an cevabını veremem!"

Ulrich'in açıklamalarının arasında verdiği kısa nefes molası tamamıyla retorikti, çünkü görüşlerini daha da geliştirmeye niyetliydi. Bazen kendisine mahsus o canlı-cansız tarzıyla şimdiye kadar söylenenleri dinleyen Agathe ise sohbete, cevabın kendisi için önemsiz olduğunu belirtmekle plana aykırı bir seyir kazandırdı, çünkü tek bilmek istediği Ulrich'in şahsî tavrıydı, insanların düşünebileceği her şeyi idrak etmeye zaten gücü yetmezdi. "Ama benden herhangi bir biçimde bir şeyler başarmamı isteyecek olursan, o zaman kesinlikle ahlâkımın olmamasını yeğlerim," diye ekledi.

"Tanrı'ya şükür!" diye haykırdı Ulrich. "Zira ne zaman gençliğine, güzelliğine ve kuvvetine baksam ve sonra senden hiç enerjin olmadığını duysam seviniyorum! Çağımızın her yerinden zaten azim akıyor. Çağımız artık düşünce değil sadece eylem görmek istiyor. Bu korkunç azim de kimsenin yapacak işi olmamasından ileri geliyor. Manevî işleri kastediyorum. Ama sonuçta her insan maddî olarak da ömrü boyunca bir tek eylemi tekrar ediyor: Mesleğine başlıyor ve bu yolda ilerliyor. Sanırım bu noktada tekrar bana az önce açık havada sorduğun soruya dönüyoruz. Eylem gücüne sahip olmak çok basit, eylem duygusunu aramaksa çok zordur! Bugün bunu çok az kişi kavrayabiliyor. O yüzden eylem insanları Napoléon benzeri tavırlarıyla dokuz tahta lobutu devi-

rebilen bovling oyuncularına benziyorlar. Son kertede sırf, bütün eylemlerin bile yetersiz kalmasını kavrayamayışlarıyla başa çıkamadıkları için, zor kullanıp birbirlerinin üstüne çullansalar şaşırmam!.." Hararetle başlamıştı ama tekrar düşünceli bir havaya büründü, hatta bir müddet sustu. En sonunda gülümsemekle yetinip başını kaldırdı ve şöyle söylemekle yetindi: "Senden ahlâkî bir gayret göstermeni talep edecek olsam beni hayal kırıklığına uğratacağını söylüyorsun. O zaman ben de diyorum ki, benden ahlâkî tavsiyeler talep edecek olursan seni hüsrana uğratırım. Demem o ki birbirimizden isteyeceğimiz belirli bir şeyimiz yok; hepimizi kastediyorum: Hakikaten birbirimizden isteyeceğimiz eylem değil önce eylemlerin şartlarını hazırlamaktır; işte benim hissettiklerim!"

"Peki o nasıl yapılacakmış?!" dedi Agathe. Ulrich'in girizgâh yaptığı uzun ve genel nutuktan sapıp kendisini daha çok şahsî olarak ilgilendiren bir konuya daldığını pekâlâ fark ediyordu ama kendi zevki için bu da fazla genel kalıyordu. Bilindiği üzere Agathe'nin genel incelemelere karşı peşin hükümleri vardı, deyim yerindeyse üstesinden gelemeyeceği her çabayı oldukça ümitsiz addediyor ve bunlarla bizzat uğraşması gerekirse o zaman kendinden emin davranıyor ama peşin hükmünü muhtemelen başkalarının genel iddialarına da teşmil ediyordu. Yine de Ulrich'i gayet iyi anlıyordu. Ağabeyinin başını eğmiş, azmin aleyhinde konuşurken farkında olmadan elinden bırakmadığı çakısıyla sessizce masanın yüzeyine çizikler attığı gözüne ilişti, elinin tüm sinirleri gerilmişti. Elinin bu gayriihtiyari ancak neredeyse tutkulu denebilecek hareketi, Agathe'ye doğrudan doğruya genç ve güzel olduğunu söylemesi; işte bunlar, hiçbir anlam yüklemeden burada oturup dinlemekle kaldığı diğer kelime orkestrası eşliğinde manasız bir düet yapmaktan ibaretti.

Ulrich şimdiye kadarki tarzını devam ettirerek, "Ne mi yapılacak?" diye karşılık verdi. "Kuzinimizin evindeyken bir defasında Kont Leinsdorf'a, kiliseye gitmeyenler de ne yapacaklarını bilsinler diye kesinlik ve ruh için bir genel sekreterlik kurmasını teklif ettim. Elbette mahsustan söylemiştim, çünkü hakikatlerin ortaya çıkması için bilim yaratılalı uzun zaman oluyordu ama geriye

kalanlar için de benzer bir şey istenecek olsa, bir budalalık daha yaptığımız için handiyse utanmamız gerekirdi. Bununla birlikte ikimizin şu âna dek tüm konuştukları bu sekreterliğe kapı aralayacaktır!" Nutuk çekmekten vazgeçmişti, oturduğu bankta doğrulup arkasına yaslandı. "Ama ilaveten, bugün o işin sonucu nasıl olurdu gibi bir soru sorsam herhâlde yine kendi sözlerimi hükümsüz kılardım, değil mi?!" diye sordu. Agathe cevap vermeyince ortalık sessizleşti. Bir süre sonra Ulrich şöyle dedi: "Hem bazen kendim de bu kanaate tahammül edemediğimi sanıyorum! Demin seni ayakta görünce," diye sesini alçaltarak konuşmasına devam etti, "şu rampadayken, nedendir bilmem ama birden bir şeyler yapmak için karşı konulmaz bir ihtiyaç hissettim. Geçmişte bazen gerçekten de düşüncesizce işler yaptığım oldu ama işin büyüsü de burada ya: Her şey bir kez olup bittiğinde, yanımda başka bir şey daha bulunuyordu. Bazen kendime diyorum ki insan suç işlemekle bile mutlu olur, çünkü suç ona belli bir ağırlık, dolayısıyla da daha istikrarlı bir seyir kazandırır."

Kız kardeşi bu defa da hemen cevap vermedi. Ulrich onu sakince, hatta belki de merakla ama bahsettiği tecrübesi tekrar etmeden, evet, aslında hiçbir şey düşünmeden seyretti. Kısa bir süre sonra Agathe ona şöyle sordu: "Suç işlesem bana darılır mıydın?"

Yine bıçağının üstüne eğilen Ulrich, "Şimdi buna ne cevap vereyim?!" dedi.

"Cevap yok mu?"

"Hayır, bugün gerçek bir cevap yok."

Sonra Agathe, "Hagauer'i öldürmek istiyorum," dedi.

Ulrich başını kaldırmamak için kendini zor tuttu. Kelimeler kulağından içeri kolayca ve sessizce girmişlerdi ama geçerlerken hafızasında geniş bir tekerlek izine benzer bir iz bırakmışlardı. Cümlenin tonlaması hemen aklından silinmişti, kelimelerin nasıl anlaşılması gerektiğini kavramak için bu sözleri sarf eden kişinin suratına bakması gerekirdi ama surata da pek o kadar önem atfetmek istemiyordu. "İyi," dedi, "neden yapmayacakmışsın ki! Hem bugün, hayatında bir kez olsun böyle bir şeyi arzulamamış olan kim vardır zaten?! Gerçekten elinden geliyorsa, durma yap!

Onu hatalarından ötürü sevmek istiyorum demenle hemen hemen aynı şey bu!" Ancak şimdi tekrar doğrulup kız kardeşinin yüzüne baktı. İnatçı ve şaşırtıcı derecede asabiydi. Kız kardeşinin bakışlarını önemsemeyip yavaşça açıkladı: "Bak, burada doğru olmayan bir şey var; içimizde olup bitenler ile dışarıda yaşananlar arasındaki bu sınırın günümüzde herhangi bir bağlantısı kalmamış, muazzam kayıplar vererek birbirlerinin şekillerini alıyorlar, hepsi bu. Hani neredeyse insanın, şerir arzularımız gerçekte sürdürdüğümüz hayatın gölgede kalan yanıdır, diyesi geliyor, gerçekte sürdürdüğümüz hayat da iyi arzularımızın gölgede kalan yanıdır. Bir düşünsene, istediğini gerçekten yapsan ne olur? Yaptığın şey aslında kastettiğin şeyin yanına yaklaşamaz ve son derece büyük bir hayal kırıklığına uğrardın..."

Agathe, "Belki aniden başka biri olabilirdim, bunu kendin de itiraf etmiştin!" diyerek sözünü böldü.

Ulrich o an yan tarafa bakınca yalnız olmadıklarını, iki kişinin daha sohbetlerine kulak kabarttığını hatırlayıverdi. Yaşlı ev sahibesi –aslında yaşı kırktan biraz fazla olabilirdi, onu büyük gösteren yalnızca üstündeki paçavralar ve mütevazı hayatının izleriydi– güler yüzle ocağın yanına çökmüştü, hararetle kendi kendileriyle meşgul olan misafirler fark etmeden, sohbet esnasında kulübesine dönen çoban da karısının yanına oturmuştu. İki ihtiyar ellerini dizlerine koymuş, göründüğü kadarıyla gururları okşanmış ve hayrete düşmüş bir hâlde, kulübelerini dolduran konuşmayı dinliyor ve tek kelimesini dahi anlamasalar da sohbetten fazlasıyla keyif alıyorlardı. Sütün içilmediğinin, sucuğun yenmediğinin farkındaydılar ancak bir sahne oyunuydu bu; hem kim bilir, heyecan verici olduğu bile söylenebilirdi. Birbirleriyle fısıldaşmıyorlardı bile. Ulrich'in bakışları iki ihtiyarın üzerlerine diktikleri gözlerine daldı, sonra mahcubiyetten ötürü onlara gülümsedi fakat gülümsemesine sadece kadın karşılık verirken adam hürmetkâr bir mesafede durmuş ciddiyetle bekliyordu.

Ulrich kız kardeşine İngilizce, "Yememiz lazım!" dedi. "Yaptıklarımıza şaşırıyorlar!"

Agathe itaat ederek ekmek ile etten birer lokma aldı, Ulrich ise kararlılıkla yemeye koyuldu, hatta sütten de biraz içti. Fakat

bu sırada Agathe yüksek sesle ve safiyane dedi ki: "Kendimi şöyle bir yokladığımda, onun canını ciddi anlamda yakma tasavvuru hoşuma gitmiyor. Yani onu belki de öldürmek istemiyorumdur. Ama yok etmeyi istiyorum! Lime lime etmek, havanda dövmek ve tozunu suya karıştırıp eritmek; işte istediklerim bunlar! Olanları bütünüyle imha etmek istiyorum!"

Ulrich, "Biliyor musun, şu konuştuklarımız gerçekten komik," dedi.

Agathe bir süre sustu. Ama sonra dedi ki: "İlk gün, Hagauer'e karşı yanımda duracağına söz vermiştin!"

"Elbette yanında dururum. Ama böyle olmaz."

Agathe yine sustu. Sonra aniden dedi ki: "Araba almak veya kiralamak istersen Iglau üzerinden benim eve gidebilir, sonra da daha uzun yoldan, sanırım Tabor üzerinden geri dönebiliriz. Gece oraya gidebileceğimiz kimsenin aklına gelmez."

"Ya evin çalışanları? Bereket araba falan kullanamıyorum!" Ulrich güldü ama sonra isteksizce başını salladı: "Zamane fikirleri işte!"

"Evet, ne demezsin," dedi Agathe. Tırnağının ucuyla bir parça pastırmayı düşünceli düşünceli bir sağa bir sola ittirdi, bu dokunuşlarla üzerinde minik bir yağ lekesi oluşan tırnağı kendi başına hareket ediyor gibiydi. "Ama toplumun erdemleri azizlere zül gelir, diyen de sendin!"

Ulrich, "Ne var ki toplumun zül addettiği azizler için erdemdir, demedim!" diye düzeltti. Güldü, Agathe'nin elini yakalayıp mendiliyle temizledi.

"Her lafını da hemen geri alıyorsun!" diye azarlayan Agathe memnuniyetsizce gülümserken yüzüne kan hücum etti, çünkü parmağını kurtarmaya çalışıyordu.

Bunun mukabilinde, en başından beri ikisini izleyen ocak başındaki iki ihtiyarın yüzlerine de geniş birer gülümseme yayıldı.

Agathe, "Sen benimle bir öyle bir böyle konuşunca," diye kesik kesik, sessizce konuştu, "kendimi kırık bir aynanın parçalarında görüyormuşum gibi bir hisse kapılıyorum: İnsan senin yanındayken tüm endamını göremiyor hiç!"

Ulrich, elini bırakmadan, "Hayır," diye karşılık verdi, "günümüzde insan ne tüm endamını görebiliyor ne de öyle hareket edebiliyor! Asıl mesele de bu ya!"

Agathe pes ederek elini çekiştirmeye son verdi. "Benim aziz değil tam tersi olduğum kesin," diye sessizce açıkladı. "Belki de bu kayıtsızlıkla, bir kapatmadan bile daha beter durumdayım. Girişken olmadığım da muhakkak, belki kimseyi de öldüremeyeceğim. Ama hani ilk seferinde azizler hakkında söylediğin gibi, epey oldu gerçi ama zamanın birinde 'tüm endamıyla' gördüğüm bir şey oldu!.." Ya düşünmek veya yüzünün görülmesine engel olmak amacıyla başını öne eğdi. "Bir aziz gördüm, galiba bir kuyunun üstünde duruyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse belki de gördüğüm hiçbir şeydi ama böyle ifade edilmesi gereken bir şeyin varlığını hissettim. Su akıyordu; aziz her ne yapıyorsa kuyunun kenarından da taşıyordu, sanki dört bir tarafa doğru yavaş yavaş taşan bir kurnaydı. O an işte böyle olmak lazım dedim, o zaman her işin doğru olur; şunu yapmışsın, bunu yapmışsın hepsi bir."

Ulrich kısık sesle, "Agathe kendini kutsi bir feyz içerisinde ve dünyada işlediği günahlardan ötürü titrer vaziyette görür ve yılanlar ile gergedanların, dağlar ile uçurumların sessizce ve olduklarından çok daha küçük bir hâlde ayaklarının dibinde durduğunu fark eder ve gözlerine inanamaz. Peki, bu durumda Hagauer'e ne olur?" diyerek kız kardeşine takıldı.

"Mesele de o zaten. Onun burada olmaması gerekiyor. Gitmesi lazım."

Ağabeyi, "Ben de sana bir şey anlatacağım," dedi. "Ne zaman müşterek bir şeye, herhangi bir insanlık meselesine katılmak zorunda kalsam, son perdeden önce hava almak için kısa süreliğine tiyatrodan çıkan, pek çok yıldızın olduğu kocaman karanlık boşluğu görüp de kaçarken şapkasını, ceketini ve temsili geride bırakan bir adam gibi hissetmişimdir kendimi."

Agathe ona merakla baktı. Bu, cevap olarak hem uygun hem de değildi.

Ulrich de onun yüzüne baktı. "Sana da, içinde var olan ve henüz sempatik bir yönü bulunmayan hoşnutsuzluk sıkıntı ve-

riyor," deyip düşündü: "Bana gerçekten benziyor mu?" Yeniden, belki bir pastelin gravüre benzerliği kadar, diye geçirdi içinden. Kendini daha sağlam olan taraf olarak görüyordu. Ama kız kardeşi ondan daha güzeldi. Çok hoş bir güzelliği vardı. Şimdi de parmağını bırakıp bütün eline uzandı; hayat dolu, sıcak ve uzun bir eldi, onu şimdiye kadar yalnızca selamlaşırken avucuna almıştı. Küçük kardeşi heyecanlanmış, gözleri yaşarmadıysa da nemlenmişti. "Birkaç güne sen de yanımdan ayrılacaksın," dedi, "ya o zaman her şeyin üstesinden nasıl geleceğim?!"

"Beraber kalabiliriz, benimle gelebilirsin."

"O nasıl olacakmış?" diye soran Agathe'nin alnında o küçük endişe kırışıklığı belirdi.

"Şey, henüz bir fikrim yok, öyle bir aklıma esti." Ayağa kalktı ve "çakıyla kazıdığı masa için" çobana biraz daha para verdi. Agathe bir sis perdesinin arasından köylülerin sırıttığını, başlarını salladıklarını gördü, kısa, anlaşılmaz kelimelerle neşeli bir şeyler söylüyorlardı. Yanlarından geçerken dört konuksever gözü çıplak ve müteessir, yüzünde hissetti ve tartışıp tekrar barışan sevgililer sanıldıklarını anladı. "Bizi âşık bir çift sandılar!" dedi. Coşkuyla ağabeyinin koluna girerken içinden bütün neşesi fışkırıverdi. "Bana bir öpücük vermelisin!" deyip kulübenin eşiğinde durdukları ve alçak kapı akşamın karanlığına açıldığı sırada gülerek Ulrich'in kolunu vücuduna bastırdı.

II

MUKADDES KONUŞMALAR. BAŞLANGIÇ

Ulrich'in orada bulunduğu sürenin kalanında Hagauer'in pek sözü edilmedi ama buluşma sürelerini uzatma ve müşterek bir hayata başlama fikrinin konusunu da uzun zaman açmadılar. Buna rağmen Agathe'nin, kocasını bertaraf etmek için duyduğu dizginlenemeyen istekte birden alevlenen ateş, küllerinin altında için için yanmaya devam ediyordu. Sonu gelmemekle beraber yeniden başlayan sohbetlerde büyüdükçe büyüyordu; belki de şöyle demek lazımdı: Agathe'nin ruhu serbestçe yanabilmek için fırsat arıyordu.

Çoğunlukla böylesi konuşmalara başladığında, derinlerinde izin isteme maksadı güden belli, şahsî bir soru soruyordu. Özündeki kanun tanımazlık o güne kadar, her şeye izin çıkabileceğine ama bunları yapacak takatinin olmadığına dair hüzünlü ve bitkin bir kanaati benimsiyordu, böylelikle küçük kız kardeşinin soruları bazen Ulrich'in üzerinde haklı olarak, bir çocuğun âciz bedeninin minnacık elleri kadar sıcak olan sorularının bıraktığına benzer bir intiba uyandırıyordu.

Verdiği cevaplarınsa onun için daha az niteleyici olmayan başka bir şekli vardı: Hayatının ve düşüncelerinin verdiği se-

merenin bir parçasını arada bir paylaşmaktan hoşlanıyor, alışık olduğu gibi kendini hem açık hem de manen girişken bir tavırla ifade ediyordu. Her defasında çok geçmeden, kız kardeşinin bahsettiği "hikâyeden çıkarılacak dersin" sözünü ediyor, formüller biçiminde özetler çıkarıyor, kendini kıyas mevzuu hâline getirmekten hoşlanıyor ve böylelikle Agathe'ye de kendisi, özellikle de daha önceki hareketli hayatı hakkında çok fazla şey anlatıyordu. Agathe ona kendisinden hiç bahsetmiyor ama ondaki, kendi hayatından böyle söz edebilme yeteneğine hayranlık duyuyor ve bizzat sunduğu teklifleri ağabeyinin ahlâkî mülahazaya alması da işine geliyordu. Çünkü ahlâk ruhun ve eşyanın, bu ikisini kuşatan düzeninden başka bir şey değildir, bu yüzden de yaşama isteğinin henüz hiçbir tarafı körelmemiş olan genç insanların ahlâktan bahsetmesi tuhaf kaçmaz. Ulrich'in yaşındaki ve onun tecrübesine sahip bir adam içinse açıklama zaruridir, çünkü erkekler ahlâktan ancak meslekî anlamda, resmî jargonlarının parçasıysa bahsederler yoksa meşgaleleri bu sözü çoktan yutmuştur ve kurtulacak hâli de kalmamıştır. O yüzdendir ki Ulrich'in ahlâktan söz etmesi, Agathe'yi de aynı ruh hâliyle cezbeden derin bir düzensizliğe sevk ediyordu. Agathe şu an "kendisiyle tamamen barışık" yaşamak istediğine dair o biraz safdil itirafından utanıyordu, çünkü itirafının önüne nasıl karmaşık şartların dikildiğini anlıyor ama yine de ağabeyinin sonuca kendisinden daha hızlı varmasını sabırsızlıkla arzuluyordu, zira sık sık, ağabeyinin söyledikleri tam da bu minvalde hareket ediyor, hatta sonlara doğru gittikçe daha kesin bir tavra bürünüyor ve her defasında, ancak eşikten atacağı, teşebbüsünden vazgeçtiği son adımda duraklıyormuş gibi geliyordu Agathe'ye.

Bu dönüşün ve bu adımların bir yeri vardı ki yıldırıcı etkisi Ulrich'in gözünden de kaçmıyordu, işte o yer en genel anlamıyla şöyle nitelendirilebilir: Avrupa ahlâkına dair her cümle işlerin durduğu bir noktaya varır, öyle ki yaptıklarının hesabını veren birinde, ilkin ayağının altında sabit kanaatler hissettiği müddetçe sığ sularda yürüyormuş gibi tavır takınır ancak biraz ilerledikten sonra aniden boğuluyormuşçasına korkutucu bir hâle bürünür; âdeta hayatın zemini, sığ sulardan ayrılıp doğruca fevkalade

güvensiz bir derinliğe düşüyordur. Bu düşüş iki kardeşte belli bir şekilde maddeten de ifadesini buluyordu: Ulrich ilk kendisinin açtığı her mevzuda, konuya akıl perspektifinden iştirak edebildiği sürece sakin ve açıklayıcı konuşabiliyor, Agathe de benzer bir gayreti, dinlerken hissediyordu. Ama konuşmayı bitirip sustuklarında yüzlerinde çok daha asabi bir gerilim beliriyordu. Böylelikle bir defasında o güne değin farkında olmadan riayet ettikleri sınırın ötesine geçmiş oldular. Ulrich şu iddiada bulunmuştu: "Ahlâkımızın yegâne esaslı alâmeti, buyruklarının birbiriyle çelişmesidir. Bütün önermelerin en ahlâkî olanı da, istisnalar kaideyi bozmaz cümlesidir!" Ulrich'i bunu söylemeye sevk eden galiba ahlâkî süreçlerden duyduğu tiksintiydi, o süreç boyun eğmiyor ve ne zaman boynunu eğmeye kalkışan olsa pes etmek zorunda kalıyor, böylelikle de önce tecrübeye dikkat edip kanunu tecrübenin müşahedesinden çıkaran kesin bir gidişatla tezat oluşturuyordu. Ulrich tabiat ve ahlâk kanunları arasında, birini ahlâksız tabiata bakıp anlayacağımız, diğerini ise daha az inatçı olan insan tabiatına yüklemek zorunda kalacağımız şekilde yapılan ayrımı elbette biliyordu; bununla birlikte o, günümüzde bu ayrımın bir tarafının artık doğru olmadığı kanaatindeydi ve ahlâkın bu noktada yüz yıl geride kalmış bir düşünme safhasında bulunduğunu, o yüzden de değişen ihtiyaçlara intibakının çok zor olacağını söyleyesi gelmişti. Ama açıklamalarını o raddeye getiremeden Agathe, çok basit görünmekle birlikte Ulrich'i o an afallatan bir karşılıkla lafını böldü.

Ağabeyine, "İyi olmak iyi değil midir?" diye sordu; gözlerinde tıpkı babasının nişanlarıyla muhtemelen herkesin tasvip etmeyeceği bir şey yaptığı zamankine benzer bir şeyler vardı.

Ulrich canlanarak, "Haklısın," diye cevap verdi. "Hakikaten de insan aslî manayı tekrar hissetmek istiyorsa önce böyle bir cümle kurmalı! Ama çocuklar iyi olmayı şekerlemeleri sevdikleri kadar seviyorlar hâlâ–"

Agathe, "Kötü olmayı da seviyorlar," diye tamamladı lafını.

"Ama iyi olmak yetişkinlerin ihtiraslarından mıdır?" diye sordu Ulrich. "Onların esaslarındandır! Yetişkinler iyi değildir-

ler, iyi olmak onlara çocukça gelir, onlar ancak iyi davranırlar; iyi insan, iyi esasları olan ve iyi ameller işleyen kimsedir: Bunu yaparken çok büyük tiksinti uyandırabilmesi de herkesin bildiği bir sırdır!"

Agathe, "Mesela Hagauer," diye tamamladı.

"O iyi insanlarda paradoksal bir manasızlık vardır," dedi Ulrich. "Durumu talep, merhameti norm, mevcudiyeti hedef yaparlar! Bu iyiler ailesinde ömürleri boyunca yalnızca artıklar yenir fakat artıkların geçenlerdeki bir ziyafetten kaldığı söylentisi dolaşır! Elbet zaman zaman bazı erdemler yeniden rağbet görür ama daha rağbet görür görmez tazeliklerini yeniden kaybederler."

Agathe bu kez de, "Bir defasında, aynı eylem, bağlama göre iyi veya kötü olabilir, demiştin?" diye sordu.

Ulrich doğruladı. Teorisine göre ahlâkî değerler mutlak büyüklükler değil de fonksiyon belirten kavramlardı. Ama bir şeyi ahlâkîleştirip genelleştirdiğimizde onu tabiî bütünlüğünden koparıyorduk: "Erdeme giden güzergâhtaki bir şeyin, yolunda olmadığı yer de muhtemelen burasıdır," dedi.

Agathe, "Aksi takdirde," diye tamamladı, "ahlâklı insanların iyi olma niyetlerinin, akla gelebilecek en güzel, en zor ve en neşelendirici şey olması gerekirken o insanlar nasıl bu kadar sıkıcı olabilirlerdi!"

Ağabeyi bocalıyordu ama aniden ağzından kaçan bir iddiayla birlikte her ikisi de çok geçmeden kendilerini olağandışı ilişkilere kapılmış hâlde buldu. "Bizim ahlâkımız," diye açıklıyordu Ulrich, "ahlâktan tamamen farklı olan manevî bir hareketin billurlaşmasıdır! Söylediklerimizin doğru hiçbir tarafı yoktur! Herhangi bir önermeyi düşün, mesela benim aklıma demin şu geldi: 'Hapishanede pişmanlık hüküm sürmelidir!' İnsanın vicdan azabı duymadan söyleyebileceği bir cümle; ne var ki kimse lafzına bakmıyor, yoksa zindana atılanlar için hazırlanmış cehennem ateşiyle karşılaşırlardı! Peki, neyine bakıyorlar? Pişmanlığın ne olduğunu sorsan bilen azdır ama nerede hüküm sürmesi gerektiğini herkes bilir. Veya düşün ki seni neşelendiren bir şeyler var: O şey nasıl olup da ahlâkî bir unsura dönüşmüştür? En son ne za-

man neşeyle, yüzümüz toz toprak içinde yatmışızdır yatağımıza? Veya bir düşüncenin içine dokunması ne demektir, kelimesi kelimesine anlıyor musun? Bu karşılaşmayı bu kadar cismanî olarak sezdiğin anda deliler âleminin sınırlarından içeri adım atmışsın demektir! Böylelikle her kelime, lafzına bakılmasını ister, yoksa yalan olup çürür gider; ne var ki biz, hiçbir kelimenin lafzına bakamayız, aksi takdirde dünya koca bir tımarhaneye döner! İnsanın içinde rastgele bir esrime peyda olur ve bazı bazı, yaşadığı her şey eski bir bütünün bir kereliğine de olsa yanlış tamamladığı kopuk ve perişan bir parçasıymış gibi düşüncelere kapılır."

Bu lafların geçtiği konuşma, kütüphaneli çalışma odasında yapılmaktaydı, Ulrich seyahate çıkarken yanına aldığı birkaç eserin karşısında otururken, kız kardeşi vârislerinden olduğu hukuk ve felsefe kitapları terekesini karıştırıyor, ona bu soruları sorduran da kısmen bu kitaplar oluyordu. Son gezintilerinden bu yana iki kardeş nadiren evden çıkmıştı. Evdeyken de kendilerini böyle meşgul ediyorlardı. Kış mevsiminin, çıplak fundalıklarının yapraklarını soyduğu, dolayısıyla bütün fundalıkların altından ıslaklıktan kabarmış toprağın meydana çıktığı bahçede bazen şöyle bir dolaşıyorlardı. Bu manzara işkence gibiydi. Havanın rengi, uzun süre suda beklemiş bir nesne misali soluktu. Bahçe büyük değildi. Yollar çok geçmeden birbirine kavuşuyordu. Bu yollarda yürürken iki kardeş, akıntının bir engelle karşılaşıp da kabararak daireler çizmesine benzer bir daire çiziyorlardı. Eve döndüklerinde oturma odaları karanlık ve korunaklı oluyor; pencereler, gün ışığının fildişi görünümlü incecik şeritlerinin kırılgan ve donuk donuk içeri girdiği derin aydınlık bacalarına benziyordu.

Ulrich'in son hummalı seslenişinden sonra Agathe tepesine oturduğu kütüphane merdiveninden aşağı inmiş; cevap vermeksizin, kolunu ağabeyinin omzuna koymuştu. Bu alışılmadık ölçüde şefkatli bir hareketti, zira biri ilk karşılaştıkları akşamki, diğeri de çoban kulübesinden çıkıp evin yoluna revan oldukları birkaç gün önceki olmak üzere iki öpücüğün dışında, tabiî kardeşlik çekingenliği kelimelerden veya ufak tefek nezaketlerden öteye geçerek çözülememiş, o iki seferin üzeri de hem beklenme-

dik bir tavrın hem taşkınlığın mahrem dokunuşunun etkisiyle örtülmüştü. Ama Ulrich bu kez hemencecik, kız kardeşinin sıra sıra kelimeler dizecek yerde ölünün yanına koyduğu çorap bağını hatırladı. Bir de aklından şu geçti: "Bir sevgilisinin olduğu kesin ama çok umursamıyormuş gibi bir hâli var, yoksa burada bu kadar sakin duramazdı!" Kız kardeşinin bir kadın olarak Ulrich'ten bağımsız bir hayat sürdüğü ve sürmeye devam edeceği belliydi. Ulrich'in omzu, üzerindeki ağırlık dağılımından bile kız kardeşinin kolunun güzelliğini duyumsuyor; açık tenli koltuk altının yakınlığını ve göğsünün konturunu belli belirsiz hissediyordu. Ama öylece oturup bu sessiz kucaklamaya direnç göstermeden maruz kalmış olmamak için Agathe'nin, boynunun yakınındaki parmaklarını eliyle kavrayıp dokunuşuna karşılık verdi. Sonrasında biraz da keyfi kaçarak, "Şu konuştuklarımız sence de biraz çocukça değil mi," dedi. "Dünya faal kararlarla dolu, bizse oturmuş tembel tembel iyi olmanın tatlığından ve o tatlılıkla doldurabileceğimiz teorik kaplardan bahsediyoruz!"

Agathe parmaklarını kurtarıp elini tekrar aynı yere çekti. "Acaba her gün okuduğun şu kitaplar nedir?" diye sordu.

"Sanki bilmiyorsun," diye cevap verdi Ulrich, "arkamdan sık sık, okuduğum kitaba baktığını biliyorum!"

"Evet ama pek anladığım söylenemez."

Hesap verse mi bilemedi. Bir sandalye çekmiş olan Agathe arkasına oturmuş, yüzünü sessiz sakin Ulrich'in saçlarının arasına gömmüştü, uyuyor gibiydi. Tuhaftır, bu tavır Ulrich'e, düşmanı Arnheim kolunu omzuna doladığında başka bir varlığın düzensizce akan temasının bir gedikten geçercesine içine nüfuz ettiği ânı hatırlattı. Ama kendi tabiatı bu kez yabancı olanı tard etmedi, aksine ona uzun bir ömür sürmüş bir kimsenin kalbini dolduran güvensizlik ve tiksinti kalıntılarının altında gömülü bir şeyler gönderdi. Agathe'nin Ulrich'le, kız kardeş ile kadın, yabancı adam ile kız arkadaş arasında gidip gelen ancak bunların hiçbiriyle denk tutulamayacak ilişkisi –Ulrich sık sık bununla ilgili düşüncelere dalmıştı– düşüncelerin veya duyguların oldukça ileri safhalara taşınabilecek ölçüde örtüşmesine de dayan-

mıyordu; Ulrich'in şu an neredeyse şaşkınlıkla fark ettiği üzere bu ilişki, Agathe'nin dudaklarının herhangi bir talep olmaksızın saçlarına değmesi ve saçının onun nefesiyle ısınıp ıslanması gerçeğiyle tamamen birleşmişti ki bu gerçek birkaç gün içinde, öyle hemen tekrarlanamayacak sayısız izlenimle ortaya çıkmıştı. Bu ilişki hem cismanî hem ruhanîydi, çünkü Agathe sorusunu tekrarlayınca Ulrich'i inançlı gençlik günlerinden beri hissetmediği türden bir ciddiyettir almış ve arkasındaki mekândan, düşüncelerini meşgul eden kitaba kadar bütün vücudunu saran bu ağırlıksız ciddiyet bulutu, tekrar kayıplara karışmadan önce Ulrich, kendisini içeriğinden ziyade ironiden tamamen âri ses tonuyla şaşırtan bir cevap vermişti: "Mukaddes yaşamın yolları hakkında bilgi ediniyorum."

Ayağa kalkmıştı ama kalkması kız kardeşinden birkaç adım ayrılarak uzaklaşmak için değil onu belli bir mesafeden görebilmek içindi. "Gülmene gerek yok," dedi. "Dindar değilim; mukaddes yola acaba motorlu bir taşıtla da çıkılabilir mi sorusunu sorarak bakıyorum!"

"Gülmemin tek sebebi," diye cevap verdi Agathe, "söyleyeceklerini çok merak etmemdir. Yanında getirdiğin kitapları bilmiyorum ama bana öyle geliyor ki hiç anlayamayacağım türden kitaplar da değiller."

"Şunu bilir misin?" diye soran ağabeyi, bildiğinden zaten emindi: "En şiddetli hareketlerin ortasında kalabiliriz ama gözümüz aniden dinden, dünyadan el etek çekmiş herhangi bir şeyin oyununa ilişir ve bir daha kendimizi ondan alamayız ya hani?! Birdenbire cüz'i varlığımız bütün ağırlığından ve gücünden sıyrılıp benliğimizi rüzgârda uçuşan bir tüy misali taşır ya?!"

"Üstüne basa basa söylediğin şiddetli hareket hariç, sanırım biliyorum," diyen Agathe'nin, ağabeyinin suratında beliren ve ince duygulu sözlerine hiç uymayan o zorbaca utangaçlığa yine gülesi geldi. "İnsan bazen görmeyi ve duymayı unutuyor, hiç konuşası kalmıyor. Bununla birlikte tam da böylesi zamanlarda bir anlığına kendine geldiğini hissediyor."

Ulrich, "Bence bu," diyerek hararetle devam etti, "üzerine bir şeylerin aksettiği büyük bir su birikintisinin yüzeyine bakmaya benzer: Her şey o kadar aydınlıktır ki göz, karanlığı gördüğünü sanır ve karşı kıyıda hiçbir şey yerle temas etmiyordur da âdeta acı ve şaşkınlık veren narin ve abartılı bir belirginlikle boşlukta sallanıyordur. Bu izlenimde bir yükseliş olduğu kadar kaybediş de vardır. İnsanın her şeyle bağlantısı vardır ama hiçbir şeye yanaşamaz. Sen buradasındır, dünya orada; ben'e ve nesneye ait olanın ötesindedir ama ikisi de neredeyse ıztıraplı bir belirginliğe sahiptir, normalde birbirine karışanları ayırıp bağlayan şey karanlık bir pırıltı, bir taşma ve yok ediş, salınımın başlayışı ve bitişidir. Sudaki balık gibi yüzer yahut havadaki kuşlar gibi uçarsın ancak bu eylemler sırasında ortada ne kıyı ne de dal bulursun!" Ulrich herhâlde edebiyat yapıyordu; bununla birlikte kullandığı dilin harareti ve sağlamlığı, narin ve muallak içeriğinden madenî bir tınıyla sıyrılıyordu. Normalde benliğine hâkim olan temkin hâlini silkinip atmış gibiydi, Agathe ona hayretle, aynı zamanda da huzursuz bir sevinçle baktı.

"Peki, sence," diye sordu, "bunun arkasında bir şey mi var? 'Kapristen' biraz fazlası ya da ona benzer, iğrenç derecede hafifletici başka türlü sözler mesela?"

"Bence kesinlikle var!" Ulrich tekrar yerine oturdu, Agathe ona yer bırakmak için ayakta dikilirken masada duran kitapları karıştırdı. Sonra, "Azizler bunu şöyle tasvir ederler" kelimeleriyle başlayan yazılardan birini açıp yüksek sesle okumaya başladı: "Bu günler geçerken ben gayet huzursuzdum. Kâh biraz oturuyor kâh evin içinde bir o yana bir bu yana yürüyordum. İşkence gibiydi, yine de işkenceden ziyade tatlı bir telaş olarak da adlandırılabilirdi, çünkü içinde bezginlik yoktu, tuhaf ve büsbütün tabiatüstü bir hoşluk vardı. Karanlık kuvvete varana dek tüm kudretimi aşmıştım. Ses olmadan işitiyor, ışık olmadan görüyordum. Sonra gönlüm temelinden, ruhum biçiminden ve tabiatım özünden ayrıldı." İki kardeşe, bu kelimelerde o ikisini eve ve bahçeye savuran huzursuzlukla bir benzerlik varmış gibi gelmişti, bilhassa Agathe azizlerin bile gönülleri için temelsiz, ruhları için biçim-

siz demelerine şaşırdığını hissetti; Ulrich ise çok geçmeden yine aynı ironik edaya kapılır gibi oldu.

Şöyle izah ediyordu: "Azizler der ki, bir zamanlar kilitli kalmıştım, sonra beni benden çıkarıp ne olduğunun farkına varamadan Tanrı'ya daldırdılar. Tarih kitaplarımızda haklarında bir şeyler okuduğumuz ava çıkmış kayserler bunu başka türlü tarif ediyorlar: Anlattıklarına göre bir geyik, boynuzlarında bir haçla belirivermiş, öyle olunca da kayserlerin cinayet işleyecekleri mızrakları ellerinden kayıp düşmüş, bu yüzden ava devam edebilmek için olayın yaşandığı yere bir şapel yaptırmışlar. Görüştüğüm zengin ve akıllı hanımefendilere böyle bir şey soracak olursan sana cevaben hemen, böyle yaşantıları resmetmiş son kişinin van Gogh olduğunu söyleyeceklerdir. Belki de resimler yerine Rilke'nin şiirlerinden bahsedeceklerdir ama mükemmel bir yatırım aracı olduğundan ve eşyanın vecdine kıyasla resminden daha az tatmin olduğu için kulaklarını kesen van Gogh'u çoğunlukla tercih ederler. Oysa halkımızın ekseriyeti kulaklarını kesmenin Almanlara has bir duygu ifadesi olmadığını söyleyecektir, kendilerine has ifade biçimleri, dağların doruklarında yaşanan, yüksekten bakmanın yarattığı besbelli boşluk hissidir. Onlara göre yalnızlık, çiçekler ve şarıldayan sular insanî yükselişin timsalidir: Bu çığ tabiat zevkinin asil gabîliğinde bile esrarengiz bir ikinci hayatın yanlış anlaşılmış nihai etkisi vardır ve topyekûn bir bakışla o hayat da herhâlde var olmalıdır veya olmuştur!"

Bilme hırsıyla kaşlarını çatan ve etrafa sabırsızlık pırıltıları saçan Agathe, "O zaman bununla dalga geçmesen iyi edersin," diye itirazda bulundu.

Ulrich de kısaca, "Sırf sevdiğimden dalga geçiyorum," diye karşılık verdi.

12

MUKADDES KONUŞMALAR. İSTİKRARSIZ BİR DEVAM

Konuşmaların ardından masanın üstünde hep Ulrich'in bir kısmını evden getirdiği, bir kısmını da sonradan satın aldığı bir yığın kitap oluyor ve Ulrich kâh irticalen konuşuyor kâh bir şeyi ispatlamak amacıyla veya bir sözü harfiyen aktarmak istediği için, bu kitapların sayfalarının aralarına sokuşturduğu kâğıtlarla imlediği notlara başvuruyordu. Önünde duranlar çoğunlukla mistiklerin özgeçmişleri ve şahsî ifadeleri yahut haklarında yazılmış bilimsel çalışmalardı, Ulrich çoğu zaman, "Haydi, olabildiğince sakin bir bakışla burada neler oluyormuş bir bakalım," sözleriyle konuyu saptırıyordu. Bu onun bile isteye, öyle kolay kolay bırakmayacağı temkinli bir tutumdu, nitekim bir defasında da şöyle dedi: "Geçen asırlarda yaşamış erkekler ile kadınların Tanrı'ya meftunluk hâllerine ilişkin arkalarında bıraktıkları bu anlatımların tamamını okuyabilseydin, bütün harflerin arasında hakikat ve gerçeklik olduğunu görürdün, lakin o harflerle öne sürülen iddialar hâlihazırdaki iradenle son derece çelişirdi." Ve devam etti: "Her yere saçılan bir parıltıdan bahsediyorlar. Engin bir genişlikten, sonsuz bir nurlar âleminden. Bütün eşyanın ve ruhanî kuvvetlerin muallaktaki 'birliğinden'. Gönlün mucizevî ve

tarifsiz coşkunluğundan. Hepsi aynı anda olacak kadar hızlı ve dünyaya düşen ateş damlalarına benzeyen idrak edişlerden. Öte yandan, bir unutuştan ve kaybolan bir kavrayıştan, hatta eşyanın zevalinden de bahsediyorlar. İhtiraslardan arınmış muazzam bir sakinlikten bahsediyorlar. Bir sessizleşmeden. Düşüncelerin ve niyetlerin kayboluşundan. Bir körlükten ki o körlükte apaçık görürler, bir açıklıktan ki o açıklıkta ölü ve ziyadesiyle canlıdırlar. Bu hâle 'olmayış' diyor, yine de hiç olmadığı kadar dolu dolu yaşadıklarını iddia ediyorlar: Çetrefilli ifadelerle kusursuzca gizlenmiş olsalar da bütün bunlar, kalp tesadüfen –onların deyişiyle 'hırsla ve doyuma ulaşarak!'– engin bir şefkat ile sonsuz bir kimsesizliğin arasında bir yerlerde olan ve aslında hiçbir yerde bulunmayan o ütopik mıntıkalara düşünce, insanın bugün bile kapıldıklarıyla aynı duygulanımlar değil midir?!"

Ulrich'in verdiği küçük düşünme molasına Agathe'nin sesi karıştı: "Senin bir defasında içimizde üst üste bulunan iki tabaka dediğin şey bu."

"Ben mi... Ne zaman?"

"Amaçsızca şehre inmiştin, sanki şehrin içinde yok olup gitmiştin ama aynı zamanda şehri de sevmemiştin, ben de sana, aynı hislere benim de sık sık kapıldığımı söylemiştim."

"Ha, o mu! Hatta bunun üzerine sen *Hagauer*'den dem vurmuştun!" diye haykırdı Ulrich, "ve gülmüştük, şimdi hatırladım. Ama maksadımızda pek ciddi değildik. Sana onun haricinde de verici ve alıcı görüşten, erkeklik ve dişilik prensibinden, kadim fantezideki hermafroditizmden ve benzeri şeylerden bahsetmiştim: Bunlar hakkında durmadan konuşabilirim! Sanki ağzım benliğimden, geceleyin gevezelik edecek bir tanıdığa ihtiyaç duyduğumuzda daima hazır bekleyen ay kadar uzakmış gibi! Ama bu dindarların, ruhanî maceralarından anlattıkları," diye devam etti, sözlerinin acısına biraz objektiflik, biraz da hayranlık karışıyordu, "işte bu anlatılanlar bazen Stendhal'vari bir incelemenin kuvvetiyle ve pervasız kanaatiyle yazılmış oluyor. Fakat yalnızca," –sözlerini sınırlandırıyordu– "salt tezahürlerle sınırlı kaldıkları ve Tanrı'yı doğrudan yaşamak için bizzat Tanrı

tarafından seçildikleri gibi gurur okşayıcı bir itikatla tahrif edilen hükümleri, anlattıklarına karışmadığı müddetçe. Çünkü o an itibariyle bize anlattıkları, elbette isim ve fiiller içermeyen zor tasvir edilir gözlemler olmaktan çıkıyor ve faili ile nesnesi olan cümlelerle konuşuyorlar, çünkü ruhlarına ve Tanrı'ya tıpkı açılarak aralarından mucizelerin taşıvereceği iki kapı kanadına inanır gibi inanıyorlar. Ruhlarının bedenlerinden çıkarılıp Rabb'in içine daldırılması veya Rabb'in içlerine maşuk gibi girivermesi gibi ifadeleri işte böyle ortaya çıkıyor; Tanrı onları yakalıyor, yutuyor, gözlerini kör ediyor, gasp ediyor, ırzlarına geçiyor veya ruhları Tanrı'ya doğru genişliyor, onun içine giriyor, tadına bakıyor, onu aşkla kuşatıyor ve O'nun konuştuğunu duyuyor. Bunun dünyadaki modeli gayet aşikârdır: Bu tasvirler artık muazzam keşiflere benzemiyor, yalnızca bir aşk şairinin, hakkında tek bir görüşün benimsenebileceği konusunu süslerken kullandığı biraz tekdüze görüntülerden ibaretler. Bu anlatılanlar en azından alçakgönüllülük üzere terbiye edilmiş olan şahsımı işkence tahtasına geriyor, çünkü seçilmişler tam da Tanrı'nın onlara hitap ettiğini veya bitkilerin ve hayvanların dillerini anladıklarını belirttikleri anda kendilerine ne bildirildiğini bana söylemiyorlar; hadi söyleyecek olsalar, ortaya bir tek şahsî meseleleri veya bilindik kilise haberleri çıkıyor. Titiz araştırmacıların hayal görmemesi ne kadar yazık!" diyerek uzun cevabını sonlandırdı.

Agathe, "Sence görebilirler miydi?" diyerek onu sınadı.

Ulrich bir an duraksadı. Sonra inançlı biri gibi cevap verdi:

"Bilmiyorum; belki benim de başıma gelir!" Ağzından çıkanları duyunca onları tekrar sınırlandırmak amacıyla gülümsedi.

Agathe de gülümseyerek karşılık verdi; arzu ettiği cevabı işte şimdi almış gibiydi, yüzü bir gerilimin aniden kesilmesini takip eden kısa ama tam bir hayal kırıklığı ânını yansıtıyordu. O yüzden belki de muhalefet etmesinin tek sebebi ağabeyini tekrar harekete geçirmek istemesiydi.

"Biliyorsun," diye açıkladı, "ben çok dindar bir kurumda terbiye gördüm: Bu terbiyeden ötürüdür ki biri dindar ideallerden bahsetmeye kalktı mı, içimde o kişiyi karikatürize etmek için

garip bir şevk beliriyor. Mürebbilerimiz iki farklı rengi bir haç oluşturan elbiseler giyerlerdi, elbette bu da bütün gün aklımızdan çıkarmamamız gereken yüce fikirlerden birini hatırlatırdı bize ama biz bir saniye bile o fikri düşünmezdik, rahibelere de görünüşlerinden ve ipek yumuşaklığındaki konuşmalarından ötürü haçlı örümcek derdik. Sen az önce o satırları yüksek sesle okurken benim de bir gülesim bir ağlayasım geldi."

Ulrich, "Bu neyi ispatlar, biliyor musun?" diye haykırdı. "Öyle veya böyle içimizde mevcut olan iyilik kudretinin, birileri onu sabit bir şekle hapsedince derhâl duvarları kemirip, açtığı delikten fırlayıp hemen kötülüğün yanına kaçmasından başka hiçbir şeyi! Bana subaylık yaptığım ve dostlarımla kilise ile devletin beraberliğini desteklediğimiz zamanları hatırlattı: Hayatımda bir daha hiç, bu iki kavram hakkında bizim arkadaş çevremizde konuşulduğu kadar serbestçe konuşulduğunu duymadım! Duygular bir yere bağlanmayı kaldıramaz, hele de bazıları. Eminim ki edepli mürebbileriniz size vazettiklerine bizzat inanmışlardır ama iman bir saat bile eskiyemez! Mesele bu!"

Ulrich aceleden o rahibelerdeki imanın, Agathe'nin inanma arzusunu kıran bir tür "konserveden" ibaret olduğunu gönlünce ifade edememiş olmasına rağmen, Agathe söylediklerini net olarak kavradı. Gerçi bu konserve, deyim yerindeyse, kendi tabiatı içinde saklanmıştı ve hiçbir inanç niteliği kaybolmamıştı ama buna rağmen taze değildi, hatta tam anlamıyla ispatlanamayacak olsa da âdeta aslî hâlinden çıkıp bambaşka bir şekle bürünmüştü; o aslî hâl ki kutsiyetin elinden kaçıp gitmiş dikbaşlı yetiştirmesinin gözleri önünde o anda muhtemelen sezgi olarak bulunuyordu.

Ahlâk üzerine yaptıkları diğer sohbetlerle birlikte bu konu da, ağabeyinin Agathe'nin içine ektiği etkileyici şüphe tohumlarından biri ve Agathe'nin o günden bu yana farkına varmaksızın duyduğu manevî uyanışın bir parçasıydı. Çünkü kasten sergilediği ve içinde bulunmasına göz yumduğu lakaytlık hâli, hayatına her zaman hükümran olmuş değildi. Bir defasında bir şey yaşanmış, bu kendini cezalandırma ihtiyacı da o esnada derin bir yılgınlık-

tan ortaya çıkmıştı; işte bu yılgınlık Agathe'yi liyakatsiz gösteriyordu, çünkü genç kadın yüce duygulara sadık kalmanın kendisine müyesser olmadığını sanıyor ve yüreğindeki miskinlikten ötürü o gün bu gündür kendini küçük görüyordu. Söz konusu olay, babaevindeki kızlık hayatı ile Hagauer'le yaptığı anlaşılmaz evlilik arasında yaşanmıştı ve sınırları o kadar dardı ki neler olduğunu sormak bugüne kadar Ulrich'in bile aklına gelmemişti. Olan bitenler birazdan anlatılacaktır: Agathe on sekizindeyken kendisinden yalnızca birkaç yaş büyük bir adamla evlenmiş ve düğünleriyle başlayıp kocasının ölümüyle biten bir seyahat sırasında, daha müstakbel ikametgâhlarını bile seçmemişlerken kocası, yolda kaptığı bir hastalık yüzünden birkaç hafta içinde elinden kayıp gitmişti. Doktorlar tifüs demişti, Agathe de onların dediklerini tekrarlıyor ve bunda bir düzen emaresi buluyordu, çünkü olayın başkalarının kullanması için çapakları alınmış tarafı buydu ama çapaklı tarafında durum farklıydı: Agathe o güne dek babasının yanında yaşamıştı, cümle âlem babasına saygı gösteriyordu, o yüzden Agathe de şüpheye düşüp, onu sevmezse haksızlık edeceğini zannetmiş, enstitüde belirsizlik içinde kendi olmayı beklemek de, beklemenin içinde uyandırdığı güvensizlikten ötürü dünyayla irtibatını berkitememişti; oysa sonraları aniden uyanan yaşama şevkini çocukluktaki oyun arkadaşıyla birleştirince, daha gencecik hâliyle birkaç ay zarfında evlenme arzusunun karşısına çıkan bütün engelleri (hâlbuki sevenlerin ailelerinin evliliğe hiç itirazları yoktu) aşınca birdenbire yalnızlığı sona ermiş ve tam da bu sayede kendisi oluvermişti. Herhâlde buna aşk denebilirdi; gelgelelim âşıklar vardır, aşka güneşe bakar gibi bakar ve kör olduklarıyla kalırlar ama bazı âşıklar vardır ki aşkın ışığı vurunca şaşırır, yaşadıklarını ilk kez fark ederler: Agathe de sonunculardandı ve aydınlanmamış dünyanın dilinde enfeksiyon hastalığı denen şey hayatlarına girdiğinde henüz, sevdiğinin yoldaşı mı yoksa daha başka bir varlık mı olduğunu kavrayacak kadar zamanı olmamıştı. Hayatın yaban ellerinden apansız kopup geliveren bir dehşet fırtınası, bir karşı koyuş, bir alevlenip sönüş, birbirine sımsıkı tutunmuş iki kişinin uğradığı bir felaket ve safdil bir dünyanın istifra, dışkı ve korkuya batışıydı bu.

Agathe duygularını yok eden bu olayı asla kabullenememişti. Çaresizlikten şaşkına dönmüş, ölüm döşeğindeki kocasının başucunda diz çökmüş ve çocukken kendi hastalığını yenmesini sağlayan gücü tekrar ortaya çıkarabileceğine kendini inandırmıştı; buna rağmen çöküş ilerleyip kocası şuurunu da kaybedince, yabancı bir otel odasında olup bitenleri anlamaktan âciz, o metruk yüze gözlerini dikmiş, tehlikeye aldırmadan ölüm döşeğindeki kocasını kollarıyla sarmalamış ve öfkeli bir bakıcı kadının belirttiği gerçeği önemsemeden saatlerce eşinin sağırlaşan kulağına, "Ölemezsin, ölemezsin, ölemezsin!" diye mırıldanmaktan başka bir şey yapmamıştı. Fakat hepsi geçince hayretler içinde ayağa kalkmış ve özel bir şeye inanmadan veya hiç düşünmeden, münzevi bir mizacın rüya görebilme yeteneği ile başına buyrukluğundan hareketle, bu boş şaşırma ânından itibaren olup bitenleri sanki yaşananlar değiştirilebilirmiş gibi zihninde işlemişti. Kötü bir haber aldığında buna inanmak istemeyen veya sonucu değiştirilemeyecek bir olayı teselli bulurcasına yumuşatan hemen her insanın tavrı buna benzer; Agathe'nin davranışının özel tarafıysa verdiği bu tepkinin şiddeti ve yayılımı, hatta aslında dünyaya karşı aniden patlak veren küçümseyişiydi. O gün bu gündür tüm yenilikleri kasten, sanki son derece belirsiz bir şeyden daha az güncellermiş gibi karşıladı, ezelden beri gerçekliğe duyduğu güvensizliği de bu davranışı konusunda işini oldukça kolaylaştırmıştı; yaşadıkları, yediği tekmelerin yanında donuk kalıyor ve zaman, onları normalde hatıraları taşıdığından çok daha yavaşça alıp götürüyordu. Ama bunun rüyaların anaforuyla, tek taraflılıklarla ve hekimi sahneye çağıran çarpık şartlarla alâkası yoktu; aksine Agathe dışarıdan gayet berrak görünerek, kanaatkârlık erdemiyle, yalnızca biraz canı sıkkın bir hâlde, gerçekten de çocukken gayet tuhaf bir gönüllülükle ıztırabını çektiği ateşe benzer hafif bir yaşama isteksizliğinin neşesiyle hayatını idame ettiriyordu. Yaşadığı bütün korkutucu anılar, izlenimlerini hayatının hiçbir döneminde kolayca genel olaylara dökemeyen hafızasında beyaz kefene sarılı bir ceset misali her saat taze kalıyor, bu da hatırasının sahip olduğu kesinliğin getirdiği bütün acılara rağmen onu bahtiyar ediyordu, çünkü henüz her şeyin

bitmemiş olması da esrarengiz şekilde geç kalmış bir ima etkisi bırakıyor ve çökmeye başlayan ruhu belirsiz ama âlicenap bir gerilimi muhafaza ediyordu. Esasında bütün bunların vardığı tek nokta Agathe'nin, varlığının manasını kaybetmiş olması ve kendi iradesiyle özvarlığını yaşına hiç uygun olmayan bir duruma sokmasıydı, çünkü geçmiş zamanda yaşadıkları tecrübelerinde ve başarılarında ısrarcı davranıp şimdiki zamanla irtibat kuramadan yaşayanlar yalnızca yaşlılardır. Ama Agathe'nin şansına, o sıralar içinde bulunduğu yaşta, insanlar planlarını pekâlâ ebediyete yönelik yaparlar ama teraziye vurunca bir yıl neredeyse yarım ebediyet kadar gelirdi, nitekim birkaç zaman sonra baskılanmış tabiatının ve zincire vurulmuş hayalgücünün kendilerini güç bela kurtarmaları da an meselesiydi. Olan bitenin ayrıntılarının ehemmiyeti yoktu; başka şartlar altındayken uğraşsa bile dengesini bozamayacak bir adam, sevgilisi olmayı başardı ve bu teşebbüs, bağnaz ümitlerle geçen kısacık bir zamandan sonra tutkulu bir ayılmayla son buldu. Agathe şimdi hem gerçek hem gerçekdışı hayatı tarafından tard edildiğini ve büyük planlar yapmaya layık olmadığını hissediyordu. Bir noktada ansızın paniğe kapılana dek uzun zaman kıpırdamadan bekleyebilen türden sert mizaçlı insanlardandı, o yüzden de yaşadığı hüsrana rağmen çok geçmeden ve fazla düşünmeden yeni bir karara varıyordu ve kısaca belirtmek gerekirse kararı şundan ibaretti: Günah işleyince kendini zıt bir şekilde cezalandırmış, içine hafif bir tiksinti veren bir adamla hayatını paylaşmaya şahsını mahkûm etmişti. İşte ceza amacıyla seçtiği bu adam, Hagauer'di.

Agathe, "Ona karşı tavırlarım hiç şüphesiz ki ne adil ne de saygılıydı," diye kendine itirafta bulundu, bu itirafın o anda dahi ilk kez gerçekleştiği kabul edilmeliydi, çünkü adalet ve saygı gençlerin sevdiği erdemler değildir. Yine de onun bu beraberlikte "kendini çarptırdığı ceza" da az buz olmamıştı, Agathe şimdi bu meseleyi sınamaya devam ediyordu. Konudan epey uzaklaşmıştı, Ulrich de kitaplarında bir şeyler arıyor, sohbeti devam ettirmeyi unutmuşa benziyordu. "Eski asırlarda olsa," diye düşündü, "benim ruhiyatımdaki biri manastıra kapanırdı" Bunun yerine, evlenmiş olmasıysa o güne kadar gözden kaçırdığı masum bir

komediden azade değildi. Ne var ki fark edemeyecek kadar genç olduğu bu komedi, çağımızın komedisinden farklı değildi, çağımız komedisi de dünyadan kaçma ihtiyacını en kötü ihtimal bir turist lokantasında ama çoğunlukla Alpler'deki bir otelde tatmin eder, hatta cezaevlerini bile güzel mobilyalarla donatmaya gayret gösterir. Bu da Avrupa'nın hiçbir şeyi abartmamaya dönük derin ihtiyacıdır aslında. Günümüzde hiçbir Avrupalı kendini kamçılamaz, küle bulamaz, dilini kesmez, kendini büsbütün feda etmez veya insanlardan el etek çekmez, tutkuyla kendinden geçmez, birilerini tekerlek altında ezerek infaz etmez veya şişlemez ama gün gelir herkes uzaklaşmaya ihtiyaç duyar, dolayısıyla kaçınılmaya değer şeyin aslında arzulamak mı yoksa yapmamak mı olduğunu söylemek zordur. Şu hâlde mesela takvalı birisi neden açlık çeksindi, açlık onu ancak rahatsız edici kuruntulara sevk etmez miydi?! Makûl bir takva hayatı düzgün bir beslenme düzeninde ancak yemekten tiksinmekle olur! Böylesi bir takva hayatının vaadi uzun ömürlülük olur ve zihin, tutkulu bir isyanla bedene bağımlı olunca ona sahip olmadığı hürriyeti bağışlar! Ağabeyinden dinlediği böylesi acı verici ama yine de keyifli açıklamalar Agathe'ye artık epey iyi geliyordu, çünkü "trajik olanı" –kaldı ki buna körü körüne inanmak, tecrübesizliği yüzünden Agathe'ye uzun zaman bir yükümlülük gibi gelmişti– ne ismi ne de hedefi olan, o yüzden de yaşadıklarıyla işini asla bitirmeyen bir tutku ve ironi hâlinde parçalarına ayırıyorlardı.

Böylelikle ağabeyiyle beraber kalmaya başladığı günden beri şunu idrak ediyordu ki sorumsuzca sürdürdüğü yaşam ile ıztırabını çektiği tekinsiz hayalgücü arasındaki dev yarığa kurtarıcı ve kurtarılanı birbirine yeniden bağlayan bir hareket katılmaktaydı. Mesela şu an, ağabeyiyle aralarında hüküm süren, kitaplar ve hatıralarla derinleşen suskunluk sırasında, Ulrich'in amaçsızca yürürken nasıl da şehrin derinlerine nüfuz ettiğini ve şehrin de onun iliklerine işlediğini tasvir edişini hatırladı: Tam da Agathe'nin yaşadığı birkaç haftalık mutluluğu hatırlatıyordu, güldüğü de doğruydu, evet. Ulrich bunları anlatırken tamamen sebepsiz ve manasız yere gülmüştü, çünkü ağabeyinin bahsettiği dünyanın bu ters yüz oluşunun, bu mesut ve komik alt üst edili-

şin bir parçasının, Hagauer'in onu öpmek için büzüştürdüğü etli dudaklarında olduğunu fark etmişti. Şüphesiz bunu düşünmek ürpermesine neden olmuştu ama öğlen vakti parlak gün ışığında bile, diye düşündü, ürperebilir insan, bu düşünceyle birlikte elindeki tüm fırsatların kaçmamış olabileceğini de hissetmişti. Bir hiçlik, geçmiş ile günümüz arasında daima var olan bir kesinti, son zamanlarda uçup gitmişti. Gizlice etrafına bakındı. İçinde bulunduğu oda, yazgısının yaşandığı mekânların bir kısmını teşkil etmişti; bunu burada bulunduğundan beridir ilk defa şu an düşünüyordu. Çünkü babasının evden çıktığı zamanlar, birbirlerini sevmek gibi büyük bir karara vardıklarında oyun arkadaşıyla burada buluşmuş, "liyakatsizi" de bazen burada ağırlamış, gizli kapaklı öfke veya çaresizlik yaşlarıyla pencerelerde dikilmişti ve sonuçta yine, babasının teşvikiyle, Hagauer'in onu istemeye geldiği yer de burası olmuştu. Olayların arka yüzleriyle onca zaman ilgilenilmeyince, ortam tekrar görüldüğünde yaşanan o hatırlama ânında mobilyalar, duvarlar ve içeri garip bir biçimde hapsedilmiş ışık inanılmaz bir somutluk kazandı; odada geçen garip olaylar artık müphem bir yanı kalmamış öylesine cismanî bir geçmiş yaratıyordu ki küle dönmüş veya kömürleşmiş oduna benziyorlardı. Olup bitenlerden geriye bir tek tuhaf ve belli belirsiz bir his, insanın kuruyup toz hâline gelmiş eski hatıralarına bakınca hissettiği ve akabinde ne üzerinden atabildiği ne de dayanmayı başarabildiği şu olağanüstü gıdıklanma hissi kalmıştı, ayrıca şiddetini de giderek dayanılmaz ölçüde artırmaktaydı.

Agathe, Ulrich'in kendisine bakıp bakmadığından emin olduktan sonra elbisesinin göğüs kısmını açtı, yıllardır yanından ayırmadığı küçük resmin bulunduğu kapsülü göğsünde muhafaza ediyordu. Pencerenin kenarına geçip dışarı bakıyormuş gibi yaptı. O minnacık altın istiridyenin kapağını dikkatle açıp ölen sevgilisine baktı gizliden gizliye. Sevgilisinin dudakları dolgun, saçları yumuşak ve gürdü; henüz yarısı hafifçe şişmiş gibi görünen yüzünü süsleyen gözlerinde yirmilik bir gencin babayiğit bakışları vardı. Agathe uzun süre ne düşündüğünü anlamadı ama birden, "Tanrım, yirmi bir yaşında bir insan!" diye düşündü.

Gençler birbirleriyle neler konuşurlar? Dertlerine ne gibi anlamlar yüklerler? Çoğu zaman ne de komik ve haddini bilmez olurlar! Fikirlerinin canlılığı, esas değerleri konusunda nasıl da yanıltır hepsini! Agathe eski lakırdıları hatıraların pelür kâğıdı arasından merakla çıkardı, neyse ki akıllılık edip bu hatıraları hafızasında saklamıştı: Tanrım, hani neredeyse önemliymiş, diye düşündü ama aslında bunu bile kesinkes iddia etmenin imkânı yoktu, fakat isimlerini bilmedikleri bütün o tuhaf çiçekler, yorgun ayyaşlar misali üzerlerine konan kelebekler ve sanki yer ile göğün içine karışıp kaybolduğu çehrelerinden sızan ışıkla bu sözlerin konuşulduğu bahçeyi tasavvur etmek lazımdı; Agathe, geçen yılların sayısı pek de fazla olmamasına rağmen o günleri ölçü aldığında, bugün yaşlı ve tecrübeli bir kadın sayılırdı, yirmi yedi yaşında olmasına rağmen şimdiye dek hep o yirmilik genci sevmesindeki oransızlığı kafası biraz karışarak fark etti: Sevgilisi ona göre fazla genç kalmıştı! Merak etti: "Madem şu yaşımda, oğlan çocuğuna benzeyen şu adam gerçekten de hayatta en çok önemsediğim şey, o hâlde benim ne gibi hislerimin olması gerekir?!" Herhâlde pek tuhaf hisleri olmuştu; hislerinin Agathe için hiçbir anlamı yoktu, onlara dair net bir tasavvur bile oluşturamıyordu. Aslında her şey hiçlik içinde kayboluyordu.

Agathe yoğun ve giderek kabaran duygularla şunu kavrıyordu: Ömrünün yegâne mağrur tutkusu içerisinde bir yanılgıya yenik düşmüştü ve bu yanılgının özü, dokunmaya da kavramaya da izin vermeyen alev alev bir sisten ibaretti, isterse iman bir saat bile eskiyemez densin, ister başka bir ifade kullanılsın; beraber kaldıklarından beridir ağabeyinin bahsettiği hep buydu, türlü türlü kavramlardan söz ederek zahmetlere girse ve kız kardeşinin sabırsızlığına gösterdiği dikkat çoğu zaman fazlasıyla yavaş kalsa da bahsettiği aslında hep Agathe'nin kendisiydi. Durup durup aynı konuya dönüyorlar, Agathe Ulrich'in hararetinin azalmamasını isterken dahi yanıp tutuşuyordu.

Ulrich'e laf attığında o, aradan geçen uzun süreyi hiç fark etmemişti. Ama bu iki kardeşin arasında olanlara dair ipuçlarını çözemeyenler kitabı bir kenara bıraksınlar, çünkü burada anla-

tılan hikâye asla tasvip edemeyecekleri bir maceradır: Bu macera aslında imkân dâhilindeki olayların sınırlarında ilerleyip imkânsızlık ve gayritabiîliğin, hatta tiksindiriciliğin tehlikelerinin yakınlarında dolanan, belki de her seferinde dolanmakla yetinmeyen bir yolculuktur: Ulrich'in daha sonradan söylediği gibi, kısıtlı ve özel bir hükmü olan bir "sınır durumu", matematiğin hakikate varmak amacıyla ara sıra abesle iştigal etmek için kullandığı özgürlüğü hatırlatan bir durumdur. O ve Agathe, Tanrı meftunlarının işleriyle şöyle böyle ilgisi olan bir yola düşmüşlerdi ama o yolda, dindar olmadan, Tanrı'ya veya ruha, hatta ahirete ve ölümden sonraki hayata dahi inanmadan yürüyorlardı; onlar bu dünyanın insanları olarak bu yola düşmüşlerdi ve orada böyle kimseler olarak ilerliyorlardı, işte dikkate değer olan da buydu. Agathe'nin kendisine yeniden hitap ettiği an hâlâ kitaplarıyla ve onların sırtına yüklediği meselelerle meşgul olan Ulrich, yine de kız kardeşinin hocalarının dindarlığına ve kendisinin "titiz araştırmacının hayali" talebine karşı koyarken kesilen sohbeti bir an olsun hatırından çıkarmamıştı ve derhâl cevap verdi: "Bunlara benzer bir şeyler yaşamak için aziz olmaya hiç gerek yoktur! İnsan devrilmiş bir ağacın veya dağlardaki bir bankın üstüne oturup da otlanan bir sığır sürüsünü seyrederken bile, tecrübe ettikleri birdenbire başka bir hayatın parçasıymış sanabilir! Kendini kaybeder ve birdenbire tekrar kendine gelir: Sen de daha önce bundan söz etmiştin!"

Agathe, "Peki ama gerçekte olan nedir?" diye sordu.

Ulrich, kardeşini çabucak büyüleyen bu düşünceyi bir şakayla frenlemeyi deneyerek, "Öncelikle, olağan olan nedir? İşte bu konuda kesinlik kazanman lazım, insan kardeş!" diye açıkladı. "Olağan olan, bir sürünün bizim için, otlayan sığırın etinden daha fazla bir anlam ifade etmemesidir. Veya resim sanatında arka plan olarak kullanılacak bir nesneden ibarettir. Yahut varlığı yokluğu birdir. Dağ yollarındaki sığır sürüleri dağ yollarına aittir ve kişi, onları görünce neler yaşadığını, ancak sığırlar yerine orada elektrikli bir saat veya kiralık bir apartman dairesi olursa fark eder. Yoksa ayağa mı kalksa, otursa mı, diye düşünür; sürünün

etrafında uçuşan sineklerden usanır, aralarında boğa olup olmadığına bakar ve yolun nereden devam ettiğini düşünür: Bunlar sayısız birer küçük niyet, endişe, hesap ve idrak ediştir ve âdeta, sürünün resminin çizildiği bir kâğıdı oluştururlar. Kâğıda dair bir şey bilmeyiz, tek bildiğimiz üstündeki sürüdür–"

Agathe'nin aklına, "Derken kâğıt aniden parçalanır!" şeklinde bir şey geldi.

"Evet. Yani, içimizde bir alışkanlık dokusu yırtılır. Bir daha da yenilebilir, resmedilebilir hiçbir ot bitmez, hiçbir şey bu yolu tıkamaz. Artık otlamak veya otlatmak kelimelerini bile kullanamazsın, çünkü kullanabilmek için bir yığın amaca uygun ve faydalı tasavvur lazımdır ve o tasavvurları birden kaybetmişsindir. Resmin sathında kalanlar için en fazla duygu dalgalanmaları diyebilirsin, yükselir ve alçalırlar veya nefes alır ve etrafı aydınlatırlar, sanki konturları olmaksızın bütün görüş alanını doldurmaktadırlar. Elbette daha tek tek sayılamayacak ölçüde gözlemler, renkler, boynuzlar, hareketler, kokular ve gerçekliğe dair nice şeyler vardır ama bunlar idrak edilmeleri gerekse bile kabul edilmezler. Demem o ki detaylar artık dikkatimizi celp ederken sergiledikleri bencilliği kaybetmişlerdir, onlar kardeş kardeş ve kelimenin tam anlamıyla 'içtenlikle' birbirlerine bağlanmışlardır. Elbette artık 'resim sathı' falan da kalmamıştır, aksine her şey bir şekilde sınırsızca sana intikal eder."

Bu kez aynı tasviri hararetle devam ettiren Agathe oldu: "Şu an detayların bencilliği yerine tek söylemen gereken insanların bencilliğidir," diye haykırdı, "böylelikle çok zor ifade edilebilen, 'Komşunu sev!' buyruğu artık, onu nasılsanız öyle sevin demek olmaz, bir tür rüya hâlini belirtir!"

---

* Almancası *nächstenliebe* olan kelime aslında "hayırseverlik, diğerkâmlık" gibi anlamlara gelmekle beraber kaynak dilde bir isim ve bir fiilden mürekkep bir tamlama olduğu için metin içerisinde cümle hâlinde de kullanılmakta ve ileride bir bölüme de ismini verip üzerine çeşitli kelime oyunları yapılmaktadır. Dolayısıyla "Komşunu sev!" diye veya farklı varyasyonlarıyla çevirdiğim bütün kısımlar bu Hıristiyanlık öğretisi çerçevesinde "başkalarını, yakınlarını sev, onlara iyilik et" diye anlaşılmalıdır. Öte yandan ifade, İsa'nın Dağdaki Vaazı'nda da "Komşunu seveceksin!" ("Matta", 43) diye geçmektedir. –*ç.n.*

Ulrich, "Ahlâkın tüm önermeleri," diye doğruladı onu, "insanların belirlediği kurallardan çoktan firar etmiş bir tür rüya hâlidir!"

"Aslında o zaman iyi, kötü diye bir şey kalmaz, yalnız iman – veya şüphe vardır!" diye haykıran Agathe'ye artık imanın kendi kendini taşıyan aslî hâli de, o hâlin, ağabeyinin iman bir saat bile eskiyemez derken bahsettiği ahlâkla birlikte kayboluşu da çok yakın geliyordu.

Ulrich, "Evet, önemsiz hayatın pençelerinden kurtulduğumuz anda eşyanın birbiriyle ilişkisi yenilenir," diye ona katıldı. "Hani neredeyse hiç ilişkisi kalmaz diyesim geliyor. Çünkü o ilişki, hakkında hiçbir tecrübemizin olmadığı tamamen meçhul bir ilişkidir ve diğer tüm ilişkiler, yanında sönük kalır ancak bu ilişki, karanlıkta kalmasına rağmen o kadar belirgindir ki inkâr etmek kabil değildir. Güçlüdür, hem de akıl almaz derecede güçlüdür. Şöyle de denebilir: Çoğunlukla insan bir şeye nazar eder ve nazarı, göz ile bakışın birbirlerini karşılıklı olarak desteklediği bir çubuk veya gergin bir ipten ibaret kalır ve bu türden büyük bir örüntü her saniye dayanak olmaya devam eder; oysa söz konusu ilişkide, gözden saçılan ışınları birbirinden ayıran daha ziyade acı tatlı karışık bir varlıktır."

"Dünyada hiçbir şeyin bir sahibi yok, ne insanın tutunabileceği ne de insanı tutan tek bir şey mevcut," dedi Agathe. "Her şey tek yaprağı kımıldamayan ulu bir ağaçtan farksız. Bu hâldeyken de insan alçakça bir şeylere kalkışamaz."

Ulrich onu, "Bu hâldeyken onunla örtüşmeyen hiçbir şey vuku bulamazmış derler," diye tamamladı. "'O hâle ait olma' isteği tek sebeptir, müşfik amaçtır, bütün eylem ve düşüncelerin o hâl içinde gerçekleştiği biricik şekildir. O hâl sonsuz sükûneti ve kuşatıcılığı olan bir şeydir ve o hâl içre vuku bulan her şey onun sakin sakin yükselen anlamını arttırır da arttırmayabilir de, o zaman da söz konusu olan, kötü bir şeydir ama kötü şeyler vuku bulamaz, çünkü aynı anda durgunluk ve berraklık paramparça olur ve o mükemmel hâl son bulur." Ulrich fark ettirmeden kız kardeşini şöyle bir süzdü; konuşmayı birazdan bitirmesi lazımmış gibi bir hisse kapılıyordu hep. Ama Agathe'nin yüzü kapalı

kutuydu; uzun zaman önce olanları düşünüyordu. Şöyle karşılık verdi: "Kendi kendime şaşıyorum ama gerçekten de kısa bir dönem oldu, hasetmiş, kötülükmüş, kibirmiş, açgözlülükmüş, hiçbirini bilmedim, inanılır gibi değil ama bana öyle geliyor ki bu hasletler bir hamleyle sadece kalbimden değil dünyadan da silinivermişlerdi sanki! O zaman insan sadece bizzat alçak davranamamakla kalmıyor, başkaları da öyle davranamaz oluyor. İyi biri kendisiyle her temasa geçeni iyiye döndürür, başkaları ona ne yapmak isterlerse yapsınlar: O şey o kimsenin alanına girdiği anda onun tarafından değişikliğe uğrar!"

Ulrich'in aklına bir şey gelmişti, "Hayır," dedi, "pek öyle değil, yoksa mefhum-ı muhalifi en eski yanlış anlamalardan biri olurdu! Çünkü iyi bir insan dünyayı asla iyiye döndürmez, dünyada hiçbir etkisi olmaz, kendini dünyadan tecrit eder, o kadar!"

"Ama dünyanın içinde kalmaya devam eder!?"

"İçinde kalır ama eşyanın içinden mekânı çekilmiş veya hayalî bir şeyler oluyormuş gibi kalır; tarif etmesi güç!"

"Buna rağmen 'ümitvar' bir insanın –kelime öylece aklıma geliverdi!– yoluna asla alçaklık çıkmaz gibi bir tasavvur var bende; saçmalık olabilir ama bizzat tecrübe ettim."

Ulrich, "Etmiş olabilirsin," diye karşılık verdi, "ama hilafında da bir tecrübe var! Yoksa İsa'yı çarmıha geren askerlerin alçaklık ettiklerini hissetmediklerini mi sanıyorsun? Oysa Tanrı'nın emellerine alet oldular! Üstelik meczupların tanıklıklarına göre bile kötü hisler vardır: Rahmet mertebesinden düştüklerinden, sonra da dile gelmez bir bıkkınlık hissettiklerinden yakınırlar; korkuyu, acıyı, utanmayı, hatta belki de nefreti bile bilirler. Ancak için için yanma yeniden başlayınca pişmanlık, öfke, korku ve acı hayra döner. Bütün bunlar hakkında hüküm vermek çok güç!"

Agathe damdan düşer gibi, "Sen ne zaman bu kadar âşık oldun?" diye sordu.

"Ben mi? Ah! Sana daha önce de anlatmıştım: Sevdiğimden binlerce kilometre uzağa kaçmıştım ve ona gerçekten asla sarılma ihtimalim bulunmadığından emin olduğumda dolunay görmüş köpek gibi uludum!"

Bunun üzerine Agathe de ona aşkının hikâyesini anlattı. Heyecanlıydı. Son sorusunu bile fazla gerilmiş bir zembereğin boşalmasına benzer bir ifadeyle sormuştu, geri kalan hikâye de aynı şekilde geldi. Yıllardır gizlediğini ifşa edince içi titredi.

Ağabeyiyse hikâyeden pek sarsılmamıştı. "Çoğunlukla hatıralar da insanlarla birlikte yaşlanır," diye açıkladı, "en tutkulu olaylarsa zaman geçtikçe komik bir perspektif kazanır, onları peşi sıra açılmış doksan dokuz kapının sonunda görürüz âdeta. Ama bazen kimi hatıralar, şayet çok kuvvetli duygularla bağlıysalar asla yaşlanmaz ve varlıklarının koca koca tabakalarını yanlarında sıkı sıkıya tutarlar. Senin durumun da böyle. Hemen her insanda ruhanî oranı kısmen bozan böylesi noktalar vardır; kişinin davranışları o noktaların üzerine bir nehrin görünmez bir kaya parçasının üzerinden akması gibi akar, yalnız sende bu akış çok kuvvetli olmuş, neredeyse durgunluğa benziyor. Ama sonuçta kendini kurtarmayı yine de becermişsin, tekrar hareket hâlindesin!"

Bunları neredeyse profesyonelce bir sükûnetle açıkladı; konudan saptırılması kolaydı! Agathe mutsuzdu. İnatla şöyle diyordu: "Elbette hareket hâlindeyim ama bahsettiğim o değil! Acaba o zaman devam etseydim nereye varacaktım, onu bilmek istiyorum!" Sırf heyecanını bir şekilde göstermesi gerektiğinden bir yandan kızmıştı da; buna rağmen hareketinin aslî istikametinde konuşmaya devam etti, sözlerinin narinliğine rağmen arka planındaki öfkeden dolayı başı döner gibi oldu. Böylelikle artan bir yatkınlık ve hassaslıkla alâkalı tuhaf bir durumdan bahsetti, bu durum izlenimlerin taşıp geriye doğru fışkırmasına yol açıyor, akabinde yumuşak su yüzeyindeyken eşyanın bütünüyle irtibat hâlinde olan ve alıp verme işini isteksizce yapmayı andıran bir his, bir sınırları kaldırma, madde ve mananın sınırsızlığı hissi meydana geliyordu, bu his aşkın ve mistiğin de ortak noktasıydı! Elbette Agathe anlattıklarını zaten bir açıklama barındıran böylesi kelimelerle anlatmıyor, yalnızca hatırasının tutku dolu kırıntılarını peş peşe sıralıyordu ama bu konuda sık sık kafa yormuş olmasına rağmen Ulrich de bu tecrübelerin anlamını açıklamaya

muktedir değildi, hatta her şeyden önce o tecrübeye kendine has şekliyle mi yoksa olağan yoldan akıl yürütmeyle mi bir açıklama getirmesi gerektiğini bilemiyor, iki şık da kız kardeşinin elle tutulur hâldeki tutkusuna olmasa da Ulrich'e eşit mesafede duruyordu. Cevabında dile getirdiği şey de bu yüzden yalnızca bir aracılık, bir tür ihtimal değerlendirmesiydi. Bahsettikleri ulviyet içerisindeyken düşünme ile ahlâk arasında bulunan tuhaf akrabalığa işaret ediyor, dolayısıyla her düşünce bir mutluluk, olay ve hediye olarak duyumsanabiliyor ve ne aklın ardiye odalarında dolaşıyor ne de benimseme ve üstesinden gelme, sıkıca tutma ve gözlemleme duygularıyla kaynaşıyor, o yüzden de kalpte olduğu kadar beyinde de kendine sahip olmanın hazzının yerine benliğini sınır tanımaksızın bir bağlayış ve bağışlayış geçiyordu. Agathe buna coşkulu bir kararlılıkla, "Hayatta sadece bir kez," diye karşılık verdi, "kişi yaptığı her şeyi başkası için yapar. Güneşin o kişi için ışıdığına inanır. O her yerde, kendisiyse hiçbir yerdedir. Yine de bu hâl 'iki kişilik bir bencillik' değildir, çünkü diğer tarafın durumunun da aynı olması gerekir. En sonunda iki kişi de artık birbirleri için varolmayı bırakırlar; geriye takdir, fedakârlık, dostluk ve feragatten ibaret iki kişilik bir dünya kalır!"

Duyduğu şevkle, odanın karanlığında yanakları gölgede kalmış bir gül misali yanıyordu. Ulrich şöyle bir ricada bulundu: "Hadi, bunları daha ayık kafayla konuşalım; bu meselelerde çok fazla dalavere döner!" Ama kız kardeşine bu da doğru gelmedi. İtirazı belki de, gerçekliğe geri dönme çağırısıyla birlikte aldığı hazzın biraz geri plana itilmesinden duyduğu öfkenin hâlâ tam olarak yatışmamış olmasından ileri geliyor, sınır hattındaki bu belli belirsiz titreme nahoş bir his yaratıyordu.

Ulrich, kız kardeşinin bahsettiği yaşantıları, sanki her birinde düşünme eylemi sadece tuhaf bir değişikliğe uğramıyormuş da sıradan düşünmenin yerine insanüstü bir düşünme eylemine dönüşüyormuşçasına yorumlamanın saçmalığından bahsetmeye başladı. Ulrich'e göre hakiki anlamda kavrama becerisinin önündeki esas engel buna ilahî ilham mı yoksa devrin modasına uyarak yalnızca sezgi mi denmesiydi. İnanıyordu ki, insanın,

düşünerek yapılmış bir sınavdan geçemeyen kuruntulara boyun eğmesiyle bir şey elde edilemezdi. Bu ancak İkaros'un, yükseldiğinde eriyen balmumu kanatlarına benzer, diye haykırdı; insan rüyasında uçmakla yetinmek istemediğinde metal kanatlarla uçmayı öğrenmek zorundaydı.

Ardından kitaplara işaret ederek bir müddet sonra devam etti: "Bunlar Hıristiyanlığın, Yahudiliğin, Hint ve Çin'in delilleri; her birinin arasında biner yıldan fazla var. Buna rağmen hepsinde manevî heyecanın olağandan sapan ama kendi içerisinde ahenkli yapısı görülüyor. Birbirlerinden tek farkları, ilahiyatın ve semavî bilgelik öğretilerinin bulunduğu ve koruyucu çatısının altına girdikleri binayla bağlantılarından ileri geliyor, denebilir. Yani insanın bizzat muktedir olduğu ve dinlerden daha aslî olan çok önemli ve olağandışı ikinci bir muayyen durumdan bahsedebiliriz."

"Öte yandan kiliseler," diye belirtti, "yani dindar insanların medenî cemaatleri, bu durumu daima bürokratların şahsî girişimler karşısında hissettiklerine benzer bir güvensizlikle ele almıştır. Bu coşkulu hadiseyi asla çekinceleri olmadan kabul etmemişler, aksine onun yerine kurallı ve anlaşılır bir ahlâk koymaya çalışmış ve büyük olduğu kadar görünüşte haklı da sayılabilecek çabalar sarf etmişlerdir. Bu anlamda söz konusu durumun tarihçesi, artan bir inkâra ve bir bataklığın kurutulmasını andıran bir seyreltmeye benzer."

"Kilisenin ruhanî iktidarı," diye lafını bitirmeye koyuldu, "ve kelime haznesi eskiyince, bizim hâlimizi, bir hezeyandan ibaret saymaya başladılar ki bu da anlaşılır bir durumdur. Yoksa burjuva kültürü dinî kültürün yerine geçtiğinde neden ondan daha dindar olsundu?! Burjuva kültürü, o öbür durumu, bilgileri bir hamlede kapıp ayağına getiren bir köpeğe çevirdi. Günümüzde pek çok insan var, akıldan şikâyet ediyorlar ve bizi, en bilge anlarında düşünmenin fevkindeki özel bir yetenekle düşündüklerine inandırmak istiyorlar: İşte bu, tamamıyla bizzat rasyonalist olan son umumî kalıntıdır; o bataklık kurutma işleminin son kalıntısı saçmalık olmuştur! Velhasıl o eski durum, şiirler hariç artık

sadece yeni âşık olmuş cahillerde, geçici bir kafa karışıklığına yorularak mazur görülüyor; ara sıra gecikerek tabiri caizse yatakların ve ders kürsülerinin ahşabından fışkırmaya çalışan filizlere benziyor. Ancak söz konusu durum eski büyük yapısına geri dönmek isterse merhamet gösterilmeksizin etrafını kazıp kökünden sökerler!"

Ulrich'in konuşması, önündeki işin yaratacağı heyecanla tezat oluşturan sabır, fedakârlık ve soğukkanlılıkla, aşağı yukarı, bir cerrahın ameliyathaneye mikrop taşımamak için ellerini ve kollarını yıkaması kadar sürmüştü. Ama tamamıyla sterilize olduktan sonra âdeta bir miktar enfeksiyona ve ateşe özlem duydu, çünkü itidali sevmesi itidalin yüzü suyu hürmetine değildi. Agathe üst raflardaki kitaplara erişmek için kullanılan bir merdivende oturuyordu, ağabeyi susunca o da bir ilgi emaresi göstermedi; pencerenin ardındaki göğün engin denizleri andıran grisine bakıyor, demin, konuşulanları dinlemesi gibi şimdi de suskunluğu dinliyordu. Böylelikle Ulrich şakacı bir ses tonunun arkasında zar zor gizlediği bir parça serkeşlikle konuşmaya devam etti.

"Dağlarda sığır sürülerini izlediğimiz bankımıza geri dönelim," diye rica etti. "Bir düşün, yepyeni deri pantolon giymiş kıdemli bir bürokrat, üstüne *Grüß Gott** yazısı işlenmiş yeşil pantolon askılarıyla orada oturuyor olsun: İşte o bürokrat, hayatın tatile çıkmış reel muhtevasını temsil eder. Bu sayede tabiî ki kendi varlığının bilinci o an için değişmiştir. Sığır sürülerine bakarken hayvanları saymaz, numaralandırmaz, önünde otlayan hayvanların canlı ağırlığını tahmin etmeye çalışmaz, düşmanlarını bağışlar, ailesi hakkında iyi şeyler düşünür. Sürü onun için pratik bir nesneyken, deyim yerindeyse ahlâkî bir nesneye dönmüştür. Elbette belki biraz tahmin ediyor, numaralandırıyor ve hepten bağışlamıyor olabilir ama en azından etrafında ormanın hışırtıları, ırmağın mırıltıları ve güneşin ışıltıları oynaşıyordur. Tek bir cümleyle ifade etmek gerekirse, normalde hayatının içeriğini oluşturan şey ona 'uzak' ve 'aslen önemsiz' görünmektedir."

* "Tanrı'nın selamı üzerine olsun" mealinde, daha ziyade Güney Almanya ve Avusturya'ya has bir selamlama şekli. –*ç.n.*

Agathe ağabeyinin lafını gayriihtiyari, "Tam bir bayram havası," diye tamamladı.

"Çok doğru! Bayram havası taşımayan varlığı, o hava içinde gözüne 'aslen önemsiz' görünüyorsa, bu yalnızca tatil süresince böyledir. İşte günümüzde hakikat: İnsanın iki varlığı, iki bilinci ve iki farklı düşünme şekli vardır ve içinde bulunduğu durumu kulağına fısıldayacak bir hayaletten duyduğu ödünü koparan korkudan kendini korurken, durumlardan birini öbüründen tatile çıkmak veya ona ara vermek olarak görür, sakinliğe erişmek veya bu iki durumun bildiğini sandığı bir yanı olarak kabul eder. Oysa mistiğin, daimi bir tatil niyetiyle bağlantısı vardır. O kıdemli bürokrat bunu namussuzluk addedecek ve daha o an, tatilin sonuna doğru, hep yaptığı gibi gerçek hayatın, düzenli yazıhanesinde kendisini beklediğini duyumsayacaktır. Ya bizim hislerimiz bundan farklı mıdır? Bir şey yoluna koyulacak mı koyulmayacak mı, kişinin o şeyi tamamen ciddiye alıp almamasını belirleyecek olan muhtemelen budur; o zaman eski tecrübelerin pek şansı yoktur, çünkü aradan geçen binlerce yılda en baştaki düzensizlik ve noksanlıklarının ötesine geçememişlerdir. Böyle şeyler için de cinnet kavramı hazırda bekler – ister dinî cinnet, ister aşk cinneti de; şuna emin olabilirsin: Günümüzde bilimsel düşünce tarzı çoğu dindara bile öyle bulaşmıştır ki kalplerinin derûnunda yanana bakmaya cesaretleri yoktur ve resmî olarak başka türlü konuşsalar da tıbbî olarak bu yanmaya cinnet demeye her an hazırdırlar!"

Agathe ağabeyine yağmur altında çatırdayan bir ateş misali bir bakış atfetti. Ağabeyi konuşmayı bırakınca da, "İşte yine konuyu saptırdın!" diye sitem etti.

Ulrich, "Haklısın," diye itiraf etti. "Fakat işin tuhafı, tüm bunların üstünü tehlikeli bir kuyu gibi tahtalarla kapatmamıza rağmen bu tekinsiz mucizevi sudan geriye kalmış herhangi bir damla bile, yanarak bütün ideallerimizin orta yerine birer delik açar. Hiçbir idealimiz tamamıyla doğru gelmez, hiçbiri bizi mutlu etmez; hepsi varolmayan bir şeye işaret eder: Bu meseleyle ilgili bugün zaten yeterince konuştuk. Kültürümüz, lafı eğip bükme-

den cinnet denecek şeyin mabedi olduğu gibi aynı zamanda cinnetin muhafaza edildiği yerdir, hâlbuki ifrattan mı muztaribiz tefritten mi, hiçbirimiz bilmeyiz."

Agathe teessüf ederek, "Belki de bu işe tam anlamıyla yanaşmaya hiç cesaret etmemişsindir," deyip merdivenden aşağı indi; aslında babalarının yazılı terekesini düzenlemekle meşguldüler ama kitaplardan, sonra da muhabbetten ötürü, zaman geçtikçe mecburiyete dönüşen bu işe yoğunlaştırdıkları dikkatleri dağılmıştı. Sonra yeniden vasiyetteki, servetlerinin taksimiyle alâkalı maddelere ve notlara göz gezdirmeye başladılar, çünkü Hagauer'i oyalamak için verdikleri günün eli kulağındaydı; ama ciddi ciddi işe koyulmadan önce Agathe kâğıtları bırakıp doğruldu ve tekrar sordu: "Bana anlattıklarına kendin ne kadar inanıyorsun?"

Ulrich başını kaldırmadan cevap verdi. "Bir düşün; kalbin dünyaya sırtını dönerken, sürünün arasında kötücül bir boğa bulunuyor olsun! Hislerin bir saniye bile tavsamamış olsaydı bahsettiğin ölümcül hastalığın başka türlü geçmiş olacağına gerçekten inanmaya çalış!" Sonra başını kaldırdı ve elinin altındaki kâğıtları gösterdi. "Ya kanun, hukuk ve ölçü? Sence hepten fuzuliler mi?"

Agathe, "Peki, sen onlara ne kadar inanıyorsun?" diye tekrarladı.

"Hem inanıyorum hem inanmıyorum," dedi Ulrich.

Agathe, "Yani inanmıyorsun," diye tamamladı.

O sıra konuşmaya bir tesadüf dâhil oldu; o an canı ne konuşmayı kaldığı yerden devam ettirmeyi isteyen ne de iş düşünebilecek kadar sakin olan Ulrich önüne yaydığı yazıları bir araya toplarken yere bir şey düştü. Belki de on yıllardır çalışma masası çekmecesinin bir köşesinde sahibinden habersiz bekleyen ve vasiyetnameyle birlikte yanlışlıkla ortaya çıkan, içinde türlü türlü eşya barındıran açık bir paketti bu. Ulrich yerden kaldırdığı şeye dalgın dalgın baktı ve bütün kâğıtlardaki elyazısının babasına ait olduğunu fark etti ama yazı ihtiyarlık değil gençlik zamanlarındaki yazısıydı; Ulrich daha dikkatli baktığında kutunun içerisinde yazılı kâğıtlar dışında oyun kartları, fotoğraflar ve bir yığın ıvır

zıvır daha bulunduğunu keşfedip eline geçenlerin ne olduğunu hemen anladı. Bulduğu şey yazı masasının "zehir gözüydü". Bu gözde üzerlerine çoğu müstehcen cinsten fıkraların itinayla not alındığı çıplak fotoğraflar, pantolonlarının arkası açılabilen eti budu yerinde sığırtmaç kadınların olduğu mühürle gönderilen kartpostallar, gayet normal görünseler de ışığa tutunca korkunç şeylerin belirdiği oyun kartları, karınlarına basınca türlü şeyler çıkaran oyuncak adamlar ve benzeri daha nice eşya bulunuyordu. İhtiyar beyefendi bu gözde duran eşyayı çoktan unutmuş olacaktı, yoksa vakitlice yok ederdi. Açıktı ki bunlar, sayısı azımsanmayacak kadar fazla olan kocamış bekârların ve dulların böylesi ahlâksızlıklarla kendilerini ısıttıkları gençlik yıllarından kalma eşyalardı ama Ulrich babasının, bedeninden ölümle ayrılan, kilit altına alınmadan geride bırakılmış hayalgücü karşısında kızardı. Yarıda bıraktıkları sohbetin bağlamı kafasına ânında dank etmişti. Buna rağmen ilk içgüdüsü, Agathe görmeden bu belgeleri yok etmek oldu. Ama kız kardeşi eline olağandışı bir şeyler geçtiğini fark etmişti bile, hâl böyle olunca Ulrich aniden fikrini değiştirip onu yanına çağırdı.

Bekleyip ne diyeceğini duymak istiyordu. Birdenbire, sohbet derinleşince dikkatinden kaçmış olsa bile, onun da bir kadın olduğu düşüncesine karşı koyamadı, illa ki onun da bazı tecrübeleri olmalıydı. Ama ne düşündüğü yüzünden anlaşılmıyordu; babasının gayrimeşru terekesine ciddiyet ve sükûnetle bakıyor, ara sıra açıktan gülümsüyor ama sonra yine canlılığını yitiriyordu. O yüzden Ulrich, kararına rağmen lafa kendisi başladı. Hafif gergin ama keyifli bir tavırla, "İşte mistiğin son kalıntısı!" dedi. "Aynı gözde hem vasiyetin katı ahlâkî ihtarları hem de bu gübre çukuru yer alıyor!" Ayağa kalkmış, odada bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Daha konuşmaya yeni başlamıştı ki kız kardeşinin suskunluğu onu yeniden konuşmaya sevk etti.

"Neye inandığımı sormuştun," diye başladı. "Tüm ahlâk kaidelerimizin bir vahşiler toplumuna verilen tavizlerden ibaret olduğuna inanıyorum.

"Hiçbirinin doğru olmadığına inanıyorum.

"Arkalarında başka bir anlamdan izler var. Onları eritip devirecek bir ateş.

"Hiçbir şeyin bitmediğine inanıyorum.

"Hiçbir şeyin dengede durmadığına, her şeyin birbirinin sırtından yükselmek istediğine inanıyorum.

"İşte inandıklarım... Ya onlar benimle doğdu ya ben onlarla."

Her cümleden sonra duraksamıştı, çünkü yüksek sesle konuşmuyordu, onun için de itirafına bir şeylerle tazyikte bulunmak zorundaydı. Gözleri şimdi de üst taraftaki kitap raflarının tepesinde duran klasik alçı portrelere takılı kaldı; bir tane Minerva, bir de Sokrates görüyordu, Goethe'nin, Iuno'nun gerçek ebadından daha büyük bir alçı büstünü odasına koyduğunu hatırlıyordu. Bu sevda ona ürkütücü derecede uzak göründü: Vaktiyle parlak bir fikir olan şey sonraları ölü bir klasisizme dönüşerek solup gitmişti. Babasının çağdaşlarının sonradan yeşeren hukuk ve görev sevdasına dönmüştü. Beyhude olmuştu. "Bize nakledilen ahlâk, bir uçurumun üstüne gerilmiş, boşlukta duran bir ipe çıkarılmamıza benziyor," dedi, "ipin bize verdiği tek tavsiye, sımsıkı tutunmak, o kadar!

"Göründüğü üzere ben, dahlim olmaksızın, başka bir ahlâkla doğmuşum.

"Neye inandığımı sordun! İnanıyorum ki bana bir şeyin iyi veya güzel olduğunu geçerli sebeplerle bin kez ispatlayabilirler, umurumda olmaz, ben bir tek ve yalnızca, o şeyin yakınlığı beni yükseltiyor mu alçaltıyor mu, bu işaretler doğrultusunda davranırım.

"O şeyle birlikte, yaşama arzum uyanıyor mu, uyanmıyor mu?

"Ondan bahseden yalnızca dilim ve beynim mi yoksa parmağımın ucunda parıldayan ürperti de onun eseri mi?

"Ama ben de hiçbir şeyi ispatlayamam.

"Hatta kanaatim o ki buna boyun eğen kişi kayıptır. Alacakaranlığa düşer. Sisin ve saçmalığın içine. Uzuvları olmayan bir can sıkıntısına.

"Hayatımızdan sarahati çeker alırsan, geriye kurdu olmayan bir koyun sürüsü kalır.

"O zaman en aşağılık şeyin bizi koruyan iyi ruhumuz olduğuna inanırım!

"Yani ben inanmıyorum!

"Hele de kültür halitamızın temsil ettiği, kötünün iyiyle kurduğu bağa hiç inanmıyorum: İğrenç buluyorum!

"Yani hem inanıyor hem de inanmıyorum!

"Ama belki birkaç zaman içinde insanların bir kısmının çok zeki, diğer kısmının mistik olacağına inanıyorum. Belki de ahlâkımız daha bugünden bu iki bileşenine ayrılmaya başlamıştır. Matematiğe ve mistiğe de diyebilirim, pratik ıslahata ve meçhul maceraya da!"

Yıllardır bu kadar açıktan heyecanlanmamıştı. Konuşmasında geçen "belkileri" fark etmiyor; her biri gözüne gayet tabiî görünüyordu.

Bu arada Agathe sobanın önüne çömelmişti; resimlerin ve yazıların olduğu paketi yanı başında yere koymuş, her bir parçasına bir kez daha bakıp ateşe atıyordu. Baktığı bu terbiyesizliklerdeki adi şehvaniyete hepten duyarsız kalamıyordu. Vücudunda heyecanın yükseldiğini hissediyordu. Tenha bir yerlerde bir ada tavşanının sessizce hareket ettiğinin hissedilmesi kadar kendinden uzak geliyordu bu hâl ona. Bunu söylediği takdirde ağabeyinden utanması gerekir miydi, bilemedi ama içten içe yorulmuştu, artık hiç konuşası yoktu. Onun söylediklerine de aldırmıyordu; yüreği bu iniş çıkışlarla fazlasıyla sarsılmıştı, artık takip edemiyordu. Başkaları işin doğrusunu ondan hep daha iyi bilmişti; düşündüğü buydu ama belki de utandığı için gizli bir inatla böyle davranıyordu. Uygunsuz veya gizli bir yoldan gitmekte üstünlük hisseden Ulrich'ti. Hislerine kapılıp söylediği ne varsa ikide bir dikkatle geri aldığını işitiyor, söyledikleri mutluluk ve hüznün iri damlaları gibi kulağına çarpıyordu.

13

ULRICH GERİ DÖNER VE GENERAL SAYESİNDE, KAÇIRDIĞI HER ŞEYİ ÖĞRENİR

Kırk sekiz saat sonra Ulrich terk edilmiş dairesinde duruyordu. Öğleden öncesinin erken saatleriydi. Etraf özenle toplanmış, tozu alınmıştı, her yer ışıl ışıldı; kitapları ve yazıları hizmetçinin eliyle muhafaza edilmiş, aceleyle yola çıkarken onları masasının üstünde nasıl bıraktıysa öylece duruyordu, kiminin kapakları açıktı veya anlaşılmaz hâle gelmiş ayraçlarla kaldığı yerler işaretlenmişti; kiminin sayfalarının arasında rastgele kâğıtlar, hatta elinden bıraktığı bir kurşunkalem duruyordu. Ama hepsi, altındaki ateşi beslemeyi unuttuğunuz bir potanın içindekiler gibi soğumuş ve katılaşmıştı. Acıdan ayılan ve afallayan Ulrich geçmiş bir saatin izlerine, o saati dolduran şiddetli heyecanların ve düşüncelerin matrisine baktı. Kendi varlığının kalıntılarıyla temasa geçmemek için tarifsiz bir isteksizlik duyuyordu. "Bu hâl," diye düşündü, "şimdi kapılardan geçip bütün evi dolanarak aşağı salondaki geyik boynuzu saçmalığına kadar uzanır. Geçen yıl nasıl bir hayat sürmüşüm!" Öylece dikilirken hiçbir şey görmek zorunda kalmamak için gözlerini kapadı. "Yakında yanıma gelecek

olması ne kadar iyi, buradaki her şeyi değiştirebiliriz böylece!" diye düşündü. Sonra burada geçirdiği son saatleri zihninde canlandırmak yine de aklını çeldi; sanki sonsuza dek gitmiş gibiydi, kıyaslamak istedi.

Clarisse: Bir şey değildi. Ama öncesi ve sonrası: Eve koştururken yaşadığı tuhaf heyecan, sonra da dünyanın o uyku sersemliğiyle eriyip dağılışı! "Tıpkı devasa bir kuvvetin altında yumuşayan demir gibi," diye düşündü. "Akışkan bir hâl alsa da demir yine de demirdir. Bir adam, kuvvetiyle dünyaya nüfuz eder," diye tasavvur etti, "ama dünya aniden onun etrafına kapanır ve her şey farklı bir hâle bürünür. Hiçbir şeyin birbiriyle alâkası kalmaz. Geldiği ve yürümeye devam etmesi gereken yol da. Daha demin bir hedef veya aslında her hedefin önünde duran yavan boşluğu gördüğü yerde hafif pırıltılı bir sarılmışlık, hepsi bu." Ulrich gözlerini hâlâ açmamıştı. Aynı duygu yavaş yavaş, gölge hâlinde geri döndü. Sanki içerideki bilinçten çok dışarıdaki mekânda bulunan o duygu, eskiden olduğu gibi şu an da durduğu yere geri dönüyormuş gibiydi; aslında ne bir duygu ne de bir düşünce, tekinsiz bir olaydı bu. Herhâlde insan, sinirleri o zamanki kadar gergin ve kimsesiz olunca, dünyanın özünün tersyüz olduğunu sanabilirdi; derken ansızın kafasına dank etti – işin anlaşılmaz tarafı, bunun ancak şu an gerçekleşiyor olmasıydı: sakin ve açık bir biçimde geçmişe bakıyormuşçasına ortada duruyordu, daha o zaman bile duyguları kız kardeşiyle karşılaşacağını ona bildirmişti, çünkü o an itibariyle zihni garip kuvvetlerin etkisine girmişti, tâ ki... Fakat Ulrich "dünü" düşünemeden alelacele ve bir yerini bir köşeye vurmuşçasına hatıralarından maddeten yüz çevirdi; hatıralarında henüz düşünmek istemediği bir şey vardı!

Seyahat kıyafetlerini çıkarmadan yazı masasına yanaştı ve üstünde duran mektuplara göz gezdirdi. Aralarında, gerçi beklemiyordu ama kız kardeşinden gelen bir telgraf filan göremeyince hüsrana uğradı. Bilimsel bildirilerle ve kitapçı ilanlarıyla karışık vaziyette dağ gibi taziye mektupları yığılmıştı. Önünde Bonadea'dan da iki mektup buldu, tutamayacağı kadar kalın mektupları açmaya bile zahmet etmedi. Kont Leinsdorf'un derhâl ken-

disini ziyaret etmesini rica ettiği ve Diotima'dan da hissiyatını okşayan iki mektup gelmişti; kuzini de döndükten hemen sonra yanına gelmesi için bir davette bulunuyordu; daha dikkatli okuyunca sonradan gelen mektubun gayet dostane, hüzünlü ve hatta belki biraz da müşfik, resmiyetten uzak tınılar içerdiğini fark etti. Ulrich evde yokken kendisi için not alınan aramalara baktı: General von Stumm, Şube Müdürü Tuzzi, iki kez Kont Leinsdorf'un konutundaki sekreteri, birkaç kez adını vermeyen ve Bonadea olduğunu tahmin ettiği bir hanım, Banka Müdürü Leo Fischel ve işle ilgili sair haberler. Ulrich bunları okuduktan sonra yazı masasının başından ayrılmadan telefon çaldı, ahizeyi kaldırdı, arayan "Harbiye Nezareti, Eğitim ve Kültür Şubesi'nden Onbaşı Hirsch" idi, ummadık anda bizzat Ulrich'in sesini duyduğu için çok şaşırmıştı, generalin her sabah saat onda araması için emir verdiğini ve kendisinin hemen telefona geleceğini alelacele bildirdi.

Beş dakika sonra Stumm, hemen aynı gün öğleden önce "fevkalade önemli konferanslara" katılacağını, öncesinde mutlaka Ulrich'le konuşması gerektiğini belirtti; meselenin ne olduğu ve neden telefonda hâlledilemeyeceği soruları üzerine ahizeye doğru iç geçirdi ve "haberler, endişeler ve sorulardan" bahsetti, söylediklerinden bir mana çıkarmanın imkânı yoktu. Yirmi dakika sonrasında kapının önüne Harbiye Nezareti'nin bir faytonu yanaştı, peşinde omzuna büyük bir deri evrak çantası asmış emir eriyle beraber General Stumm içeri girdi. Generalin entelektüel endişelerini taşıyan çantayı, büyük fikirlerin seferberlik planlarından ve defterikebirinin sayfalarından pekâlâ tanıyan Ulrich merakla alnını kırıştırdı. Stumm von Bordwehr gülümsedi, emir erini arabaya geri gönderip emniyet kilidinin boynundaki zincirde taşıdığı küçük anahtarını çıkarmak üzere ceketinin önünü açtı ve tek kelime etmeden içinde başka bir şey olmayan çantadan iki somun asker ekmeğini çıkararak ışığa tuttu.

Retorik bir aradan sonra, "Yeni ekmeğimiz," diye açıkladı, "tadına bakman için yanımda getirdim!"

Ulrich, "Çok naziksin," dedi, "gece boyu seyahat ettikten sonra uyumama izin verecek yerde bana ekmek getiriyorsun."

Bunun üzerine general, "Evde sert içkin varsa, ki olduğunu farz edebiliriz galiba," dedi, "uykusuz geçen bir geceden sonra yapılacak en iyi kahvaltı ekmek ile içkidir. Bir defasında bana, imparatorun hizmetindeyken sevdiğin tek şeyin asker somunumuz olduğunu anlatmıştın, ben de pekâlâ iddia ediyorum ki Avusturya ordusu ekmek yapmak konusunda diğer bütün orduların önündedir, özellikle de levazım albayı yeni '1914' model somun kalıbını çıkardığından beridir! Onu da bu yüzden getirdim, al sana sebeplerden biri. Şunu da bilmeni isterim ki artık hep böyle davranacağım. Tabiî ki bütün gün koltuğumda oturup odamdan dışarı attığım her adımın hesabını vermek zorunda değilim, bunda anlaşılmayacak bir şey yok; yine de biliyorsun, genelkurmaya boş yere Cizvitlerin kolordusu demiyorlar, biri çok fazla dışarı çıktı mıydı fısıltıların ardı arkası kesilmez; nihayetinde patronum Ekselansları von Frost'un da ruhun –sivil ruhu kastediyorum– kapsamına dair henüz çok isabetli bir fikri olmayabilir, o yüzden de birkaç zamandır biraz dışarı çıkmak istediğimde yanıma bu çantayı ve emir erimi alıyorum ve emir eri çantanın boş olduğunu sanmasın diye de her defasında içine iki somun ekmek koyuyorum."

Ulrich gülmeden edemedi, general de keyiflenerek güldü. "İnsanlığın büyük fikirlerinden eskiye nazaran daha az hazzediyorsun sanki?" diye sordu Ulrich.

Stumm çakısıyla ekmeği keserken, "Onlardan artık kimse pek hazzetmiyor," diye açıkladı. "Yeni parola eyleme geçmek."

"Bunu bana izah etmen gerekecek."

"O yüzden buradayım ya. Sen doğru bir eylem adamı değilsin!"

"Değil miyim?"

"Değilsin."

"Bilmem!?"

"Belki ben de bilmiyorumdur. Ama birileri öyle diyor."

"Kimmiş o 'birileri'?"

"Mesela, Arnheim."

"Arnheim'la aran iyi demek?"

"Tabiî ki! Aramız mükemmel. O kadar münevver olmasa birbirimize gerçekten sen diye hitap edebilirdik!"

"Senin de petrol yataklarıyla alâkan var mı?"

General, Ulrich'in getirttiği buğday içkisinden içti ve zaman kazanmak için ekmeğini uzun uzun çiğnedi. Zor bela, "Tadı harikaymış," diyebildi ve çiğnemeye devam etti.

Aniden kafasında şimşekler çakan Ulrich, "Petrol yataklarıyla elbette alâkan var!" diye tespitte bulundu. "Gemilerdeki ateşleme sisteminden ötürü denizcilik dairenizi ilgilendiren bir mesele, Arnheim'ın da sondaj sahalarını elde etmek istiyorsa size petrolü ucuza vermek gibi bir tavizde bulunması lazım. Öte yandan Galiçya seferberlik alanı ve Rusya'ya karşı istihkâm sahası, yani Arnheim'ın orada harekete geçirmek istediği petrol sevkiyatının savaş durumunda bilhassa korunması için tedbir almak zorundasınız. Yani Arnheim, madenî zırh levhaları ürettiği fabrikasıyla, almak istediğiniz toplarda da size kolaylık gösterecek: Nasıl oldu da tahmin edemedim! Birbiriniz için biçilmiş kaftansınız!"

General tedbiren ikinci parça ekmeği de çiğnemişti ama artık kendini tutamadı ve ağzındakileri yutmak için muazzam çabalar gösterirken dedi ki: "Kolaylık demek dile kolay; adamın cebinde akrep var, sen neden bahsediyorsun! Affedersin," diyerek ifadesini düzeltti, "işlerini nasıl da ahlakî bir liyakatle yürütüyor! Mesela, demiryollarının kilometresinde ton başına on kuruşun hesabını yapmanın bir zihniyet meselesi olduğunu ve meseleyi anlamak için Goethe'nin kitaplarını veya felsefe tarihi okumak gerektiğini ben bilmezdim!"

"Müzakereleri sen mi yürütüyorsun?"

General bir içki daha yuvarladı. "Müzakere falan yürütülüyor, demedim! İstersen fikir alışverişi de."

"Sana da bu görevi verdiler yani?"

"Kimsenin görev verdiği yok! Sadece konuşuyoruz. Arada sırada Paralel Faaliyet'ten başka konular hakkında da konuşulmayacak diye bir kural mı var?! Hem birine görev verilecek olsa o kişi ben olmam. Eğitim ve Kültür Şubesi'nin işi değil ki bu. Böyle

konular başbakanlık dairesini ilgilendirir, belki bir de levazım idaresini. Ben işin içindeysem, sadece sivillerin entelektüel meselelerine dair uzman görüşü bildirmek ve deyim yerindeyse bir tür tercüman olarak varım, Arnheim çok tahsilli bir adam ya, ondan."

"Bir de Diotima ile benim sayemizde ikide bir onunla bir araya geldiğin için! Sevgili Stumm, beni paravan olarak kullanmana izin vermemi istiyorsan hakikati söylemen lazım!"

Ama Stumm bu arada hazırlığını yapmıştı. "Zaten biliyorsun, ne diye soruyorsun ki!" diye dargınlıkla cevap verdi. "Sen beni enayi yerine koyarken Arnheim'ın da seni kendine sırdaş ettiğini bilmediğimi mi sanıyorsun?!"

"Ben hiçbir şey bilmiyorum!"

"Ama demin anlattın, bayağı biliyorsun işte!"

"Petrol yataklarından haberim var."

"Sonra da bizim Arnheim'la bu petrol yataklarında ortak menfaatlerimiz olduğunu sandığını söyledin. Bildiğine şerefin üzerine yemin et, ben de sana her şeyi anlatayım." Stumm von Bordwehr, Ulrich'in tereddütlü elini kavrayıp gözlerine baktı ve kurnazca dedi ki:

"Peki, bunları zaten bildiğine dair bana şeref sözü verdiğin için ben de sana her şeyi bildiğine dair benim sözümü veriyorum! Oldu mu? Hepsi bu kadar. Arnheim bizi kullanmak istiyor, biz de onu. Biliyor musun, bazen Diotima yüzünden zihnimde karman çorman çatışmalar yaşıyorum!" diye haykırdı. "Ama bundan kimseye bahsedemezsin, çünkü askerî sır!" Generalin keyfi yerindeydi. "Askerî sır ne demek, bilir misin sen?" diye devam etti. "Birkaç yıl önce Bosna'da seferberlik varken Harbiye Nezareti'nde beni tırpanlamak istediler, o sıralar albaydım, beni müstahfızlar taburunun kumandanı yaptılar; tabiî ki emrime bir tugay verilse onu da idare edebilirdim ama güya süvari olduğumdan ve beni tırpanlamak istediklerinden bu taburun başına geçirdiler. Savaşın sevk ve idaresi için de para gerektiğinden, aşağı vardığımda bana bir de tabur kasası emanet ettiler. Askerlik yaparken hiç böyle bir şey gördün mü? Kısmen tabuta kısmen de yem sandığına ben-

zer, kalın tahtadan yapılmıştır ve etrafı kale kapısı gibi demir çemberle çevrilmiştir. Çemberde de üç kilit vardır ve kilitlerin anahtarını her biri bir tane olmak üzere üç adam yanında taşır ki kimse tek başına açamasın: Bu kişilerden biri kumandan, diğer ikisi de kasa açma yaverleridir. Velhasıl, ben aşağıya varınca ayin yapacakmışız gibi toplandık, peş peşe her birimiz birer kilit açtık ve banknot balyalarını huşu içinde dışarı çıkardık; kendimi iki kişinin çömezlik ettiği bir başrahip gibi hissettim; tek fark, İncil yerine devlet hazinesine ait zabıtlardan rakamların okunuyor olmasıydı. Ama işimiz bitince sandığı tekrar kapattık, demir çemberi etrafına doladık, kilitleri taktık, bu sefer her şey başta yaptığımızın tersine işliyordu, kapatırken söylenmesi gereken bir şeyler de vardı ama artık hatırlamıyorum, zaten sonra da tören bitti – böyle düşündüm işte, sen olsan sen de öyle düşünürdün, askerî idarenin seferdeyken gösterdiği sarsılmaz tedbirliliğe çok saygı duydum! Ama o sıralar bir tilki teriyerim vardı; şimdikinin selefi, çok akıllı bir hayvandı, onu yanıma almamı yasaklayan bir kural da yoktu fakat bir delik görmesin, hemen deli gibi kazmaya başlıyordu. İşte tam oradan ayrılacakken bir de ne göreyim, Spot –köpeğin adı buydu, İngiliz'di çünkü– sandığın etrafında bir şeylerle uğraşıyor, hayvanı oradan ayırmak mümkün değil. Sadık köpekler sayesinde en gizli kumpasların aydınlatıldığını sık sık duymuşuzdur; e, neredeyse savaşa da girdik sayılır, dedim kendime, bak bakalım Spot ne bulmuş – sence ne bulmuştur? Bak şimdi, levazımattan müstahfız taburlarına en yeni malzemelerin verilmesi pek nadirdir, bizim tabur kasası da oldukça eski püsküydü, yine de ön tarafını üç kişi kilitlerken arkasında, yere yakın bir yerde içinden kol geçecek kadar bir delik olduğu aklımın ucundan geçmezdi! Tahta kısmında eğri büğrü bir ağaç dalı vardı, o dal da önceki savaşlardan birinde çıkıvermiş. Ama ne yaparsın; talep ettiğimiz yedek parça geldiğinde bütün o Bosna telaşı daha yeni bitmişti, o zamana kadar da her hafta törenimizi yapmak durumundaydık, yalnız Spot'u hep evde bırakmam gerekti ki kimseye sırrımızı ifşa etmesin. Yani işte, görüyor musun, icabında askerî sır böyle bir şeydir!"

Ulrich cevaben, "Şey, bence, sen hâlâ senin şu sandık kadar açık değilsin," dedi. "İşi gerçekten yapacak mısınız, yapmayacak mısınız?"

"Bilmiyorum. Sana kocaman bir genelkurmay şeref sözü: Henüz o raddede değiliz."

"Ya Leinsdorf?"

"Tabiî onun bir şeyden haberi yok. Arnheim için onun dostluğunu kazanmak mümkün değil. Duydum ki senin de şahit olduğun şu gösteriye fena kızmış; artık Almanlara hepten karşı."

Ulrich sorguyu devam ettirerek, "Ya Tuzzi?" diye sordu.

"O bir şeyler öğrenebilecek en son kişi! Planı ânında bozar. Elbette hepimiz barış istiyoruz ama biz askerlerin barışa hizmet etme tarzı bürokratlarınkinden farklıdır!"

"Peki, Diotima?"

"Rica ederim ama! Bu tam bir erkek işi, eline eldiven geçirse bile Diotima bu işlere karışamaz! Ona doğruyu söyleyerek rahatsızlık vermeye kıyamam. Arnheim'ın ona bunlardan hiç bahsetmemesini de anlıyorum. Biliyor musun, adam çok güzel ama çok da fazla konuşuyor, arada dilini tutup da bir konu hakkında konuşmasa, tadından yenmez. Hâli bence tıpkı mideyi teskin için acı likör içmeye benziyor!"

"Tam bir hergele olmuşsun! Sağlığına!"

Ulrich onun şerefine kadeh kaldırdı.

General, "Yok, hergele olmadım," diyerek kendini savundu. "Bakanlıktaki bir konferansa üyeyim. Konferanslarda herkes yapılmasını istediği ve doğru bildiği şeyi öne sürüyor ama sonuçta kimsenin tam olarak istemediği bir şey ortaya çıkıyor: Al sana sonuç! Bilmem anlatabildim mi, daha iyi ifade edemiyorum."

"Elbette anlatabildin. Ama yine de Diotima'ya davranışınız adice."

"Teessüf ederim," dedi Stumm. "Ama biliyor musun, cellat namussuz herifin tekidir, buna şüphe yok; oysa hapishane idaresine yalnızca urganları tedarik eden iplik fabrikatörü Ahlâk Cemiyeti azası olabilir. Bunu yeterince dikkate almıyorsun."

"Resmen Arnheim'a benzemişsin!"

General samimiyetle, "Olabilir. Bilmiyorum. Günümüzde insanın zihni çok bulanıyor," diye yakındı.

"Peki, ben ne yapacağım?"

"Şimdi, bak, düşündüm de sen eski subaysın–"

Ulrich alınarak, "Orası tamam da bunun 'eylem adamı' olmakla ne alâkası var?" diye sordu.

General hayretle, "Eylem adamı mı?" diye tekrarladı.

"Girizgâhı eylem adamı olmadığımı söylemekle yapmamış mıydın!?"

"He, tamam. Tabiî onunla hiç alâkası yok. O, lafın gelişiydi. Diyeceğim, Arnheim yok mu, seni pek eylem adamı olarak görmüyor; bir defasında öyle dedi. Yapacak işin yokmuş, öyle söylüyor, boş kalınca da aklına garip garip düşünceler esiyormuş. Veya her neyse işte."

"Yani faydasız düşünceler mi? 'İktidar odaklarına taşınamayacak' düşünceler mi? Kerameti kendinden menkul düşünceler mi? Sözün kısası, doğru ve bağımsız düşünceler! Değil mi? Yoksa 'dünyaya sırtını dönmüş bir estetin' düşünceleri mi?"

Stumm von Bordwehr diplomatik bir tavırla, "Evet," diye onadı. "Benzer şeyler."

"Neye benzer? Sence zihin için hangisi daha tehlikelidir: Hayaller mi, petrol yatakları mı? Ağzına ekmek tıkayıp durmana gerek yok, boş ver! Arnheim'ın hakkımdaki fikirleri bana vız gelir. Ama başta, 'mesela Arnheim' demiştin; beni yeterince eylem adamı olarak görmeyen başka kimler var?"

"Şey, biliyor musun," diye belirtti Stumm, "sayıları az değil. Anlattım ya, yeni parola eylem diye."

"O ne demek?"

"Ben de tam bilmiyorum. Leinsdorf artık elle tutulur bir şeyler olması gerektiğini söyledi! Mesele de öyle başladı zaten."

"Ya Diotima?"

"Diotima, yeni bir ruh var, diyor. Konsüldeki birçokları da öyle söylüyor. Acaba şu durumu sen de bilir misin: Güzel bir kadının kafası bu kadar çalışınca insanın midesinde neredeyse baş döndüren bir his oluyor!?"

Stumm'u elinden bırakmayan Ulrich, "İnanırım," diye kabul etti, "ama söyle bakalım, şu yeni ruh hakkında Diotima neler diyor?"

Stumm cevaben, "Millet ne diyorsa işte," dedi. "Konsüldekiler diyor ki, çağımızda yeni bir ruh doğuyormuş. Ama hemen değil, birkaç yıl içinde; şayet öncesinde önemli bir şeyler olmazsa tabiî. O ruhta da pek fikir olmayacakmış. Duyguların da zamanı geçti zaten artık. Duygu ve düşünceler, daha çok işsiz güçsüz takımına göredir. Kısacası, eylem ruhu muymuş, neymiş, fazlasını ben de bilmiyorum. Ama bazen," diye düşünceli düşünceli ekledi, "acaba son kertede bu ruh dedikleri, askerî ruh değil mi, dediğim oluyor kendime!"

Ulrich, "Eylemin manası olmalı!" dedi, bu soytarı gibi kılıktan kılığa giren konuşmanın çok gerisinde, derin bir ciddiyet hâlinde, vicdanı ona, İsveç Rampası'ndayken Agathe'yle bu konuda yaptığı konuşmayı hatırlattı.

Generalse şöyle dedi: "Az önce ben de bunu söyledim. İnsanın işi gücü yoksa ve kendini nasıl meşgul edeceğini bilmiyorsa, o kişi faal birisidir. O zaman ortalıkta bağırıp çağırır, kafayı çeker, kavga eder ve önüne gelene zorluk çıkarır. Ama öbür taraftan, kabul edersin ki insan ne yapacağını iyi biliyorsa o zaman da saman altından su yürütür. Söz gelimi genç bir kurmay subaya, suspus olup ağzını sıkıca kapattığı ve Moltke* gibi bir yüz ifadesi takındığında bir bak; on yıl sonra düğmelerinin altında tam bir başkumandan göbeği büyür ama benimki gibi iyi niyetlisinden değil zehir gibi olanından. Yani bir eylemin ne kadar manası olabilir, belirlemesi güçtür." Biraz düşündükten sonra ekledi: "İşine sımsıkı sarıldın mı askerde çok şey öğrenebilirsin, buna gitgide daha çok kanaat getiriyorum ama sence de işin en kolayı şu büyük fikrin bulunması olmaz mıydı?"

"Hayır," diye karşı çıktı Ulrich. "Saçmalıktı o."

"Tamam da, o zaman geriye bir tek, eylem kalır," diye iç geçirdi Stumm. "Onu da neredeyse ben bile tek başıma izah ediyorum.

* Helmuth Karl Bernhard von Moltke, nâmıdiğer "Büyük Suskun": Prusyalı feldmareşal ve genelkurmay başkanı. 1836-1839 yılları arasında yaptığı Şark seyahatinde, devrin Türk hükümetinin isteği üzerine askerî müşavir olarak Osmanlı İmparatorluğu'na hizmet etmiştir. *Moltke'nin Türkiye Mektupları* adlı eseri Türkçeye de çevrilmiştir. –*ç.n.*

Ayrıca hatırlıyor musun, bir defasında bütün bu ölçüsüz düşünceler ölümcül birer darbeye dönüşüyor, diye uyarıda bulunmuştum? İşte bunu engellemek lazım!" diye durumu tespit etti. "Onun için de birinin kumandayı devralması lazım!" diye yem attı.

"Peki, lütufkârlığın bana hangi görevi münasip görüyor?" diye soran Ulrich açıktan açığa esnedi.

Stumm, "Birazdan gidiyorum," diye temin etti. "Ama bu kadar güzel dertleştikten sonra şayet sadık bir dost olmak istiyorsan sana önemli bir görev daha: Diotima ile Arnheim arasında yolunda gitmeyen bir şeyler var!"

"Deme yahu!" Ev sahibi biraz canlandı.

"Kendin de görürsün, sana her şeyi anlatmama gerek yok! Hem zaten Diotima seninle sırrını daha çok paylaşıyor."

"Seninle de mi paylaşıyor? Ne zamandan beri?"

General gururla, "Bana da biraz alıştı," dedi.

"Tebrik ederim."

"Evet. Bu arada yakında senin de Leinsdorf'un yanına gitmen gerekecek. Prusyalılara duyduğu nefret konusuyla ilgili."

"Onu yapmam işte."

"Bak, biliyorum, Arnheim'dan hoşlanmıyorsun. Ama buna rağmen yapman lazım."

"Ondan bahsetmiyorum. Bir daha Leinsdorf'un yanına gitmem."

"Nedenmiş? Kibar bir ihtiyar beyefendi. Kibirli, ona hiç tahammülüm yok ama sana karşı cömerttir."

"Ben artık bütün bu meselelerden elimi eteğimi çekiyorum."

"Ama Leinsdorf seni bırakmaz ki. Diotima da öyle. Hele ben hiç! Beni yalnız bırakacak değilsin ya?!"

"Olup bitenler bana göre fazla aptalca."

"Al işte, yine her zamanki gibi doğru söyledin. Ama aptalca olmayan şey mi var?! Bak, sen yokken ben de hepten aptal oluyorum. Öyleyse benim hatırıma Leinsdorf'a gideceksin, değil mi?"

"Ya Diotima ile Arnheim?"

"Ne olduğunu söylemem, yoksa Diotima'nın da yanına gitmezsin!" Generalin kafasında birden şimşekler çaktı: "İstersen

Leinsdorf sana yardım edecek bir sekreter tutabilir, sevmediğin işlerde seni o temsil eder. Yahut ben sana Harbiye Nezareti'nden birini ayarlarım. İstediğin kadar geri çekilirsin ama elini üzerimden çekmezsin?!"

Ulrich, "Önce bir uyuyayım," diye ricada bulundu.

"Evet demeden gitmem."

Ulrich, "Hele bir uyuyayım," diye itirafta bulundu. "Askerî bilimin ekmeğini tekrar çantana koymayı unutma!"

14

WALTER İLE CLARISSE'TEN HAVADİS VAR. TEŞHİRCİ İLE SEYİRCİLERİ

Ulrich'i akşama doğru dışarı çıkıp Walter ile Clarisse'in yanına gitmeye sevk eden, içindeki huzursuzluktu. Yoldayken, bavullarının arasına bir yere tıktığı veya kaybetmiş olacağı mektubu hatırlamaya çalıştı ama hiçbir detayı hatırlamıyordu, tek hatırladığı o en son "Umarım yakında dönersin" cümlesi ve özetle o zaman aslında Walter'le görüşmesi gerektiğine dair edindiği izlenimdi ki buna üzüntü ve tedirginliğin yanında bir de haset duygusu ekleniyordu. Pek önemi olmayan bu hayal meyal ve istemsiz duyguyu kovacak yerde muhafaza etti ve başı dönüp de bir yerlere çömelebilirse rahatlayacakmış gibi bir şeyler hissetti.

Eve doğru dönünce Clarisse'in şeftali hereklerinin asılı durduğu yan duvara dayanıp güneşin altında dikildiğini gördü; ellerini belinde kavuşturmuş, sarkan dallara yaslanıyor, gelen kişiyi fark etmeksizin uzaklara bakıyordu. Duruşunda kendini unutmuşçasına donuk bir hâl, aynı zamanda da yalnızca tuhaflıklarını bilen dostunun fark edeceği, pek dikkat çekmeyecek oyunculuk havaları vardı: Sanki derununu meşgul eden önemli tasavvurlarla rol yapıyormuş da bu esnada o tasavvurlardan biri tarafından

alıkonup bir daha serbest kalamamışa benziyordu. Ulrich onun söylediklerini hatırladı: "Çocuğun senden olmasını istiyorum!" Şimdi düşününce bu sözlerden o günkü kadar rahatsız olmuyordu; arkadaşına yavaşça seslenip bekledi.

Clarisse ise düşünüyordu: "Meingast bu kez dönüşümünü bizdeyken yaşayacak!" Zira Meingast'ın hayatı oldukça garip, çok sayıda dönüşüm içeriyordu ve Walter'in tafsilatlı cevabına henüz herhangi bir karşılık vermeden, ilan ettiği ziyaretini günün birinde gerçekleştirmişti. Clarisse şundan emindi: Meingast'ın evlerine gelir gelmez giriştiği işin bir dönüşümle alâkası vardı. Clarisse'in her arınma öncesinde bir yerlere uğrayan bir Hint tanrısını hatırlayışı, zihninde, hayvanların krizalitleşmek için belli bir yer seçtiklerini hatırlamasıyla birbirine karıştı ve Clarisse son derece sağlıklı olduğu ve ayaklarının yere bastığı izlenimi uyandıran bu düşünceden hareketle, güneşin vurduğu bahçe duvarının dibinde olgunlaşan şeftali ağaçlarının şehvani rayihasına erişti: Bütün bunların mantıkî sonucu şuydu ki Clarisse batan güneşin kızartan parıltısı üstüne vurur ve pencerenin altında dururken, peygamber, güneşin ardındaki gölgelik mağaraya çekilmişti. Clarisse ile Walter'e, günlerce önceden "Knecht,* knight**" kelimelerinin aslında delikanlı, oğlan, içoğlanı, eli silah tutan adam ve kahraman anlamlarına geldiğini açıklamıştı; Clarisse de şimdi kendi kendine, "Ben onun Knecht'iyim!" diyor, hizmetini görüyor ve çalışmasını himaye ediyordu: bunu yapması için fazla söze hacet yoktu, gözleri kamaşmış hâlde kıpırdamadan güneş ışıklarına göğüs germesi yetiyordu.

Ulrich seslenince çehresi yavaş yavaş beklenmedik sese doğru döndü, bunun üzerine Ulrich bir şeylerin değişmiş olduğunu keşfetti. Yüzüne bakan gözlerde, gün ışığı söndükten sonra tabiatın renklerinin yaydığı cinsten bir soğukluk vardı, Ulrich ne olduğunu hemen anladı: Clarisse'in artık kendisiyle işi kalmamıştı! Clarisse'in onu "taş bloğundan yonta yonta çıkarmak" istemesinin, onun koca bir şeytan veya tanrı olmasının, Clarisse'in

* Uşak, yanaşma, kul, köle gibi anlamlara gelen Almanca kelime. –*ç.n.*

** Ortak kökten şövalye anlamına gelen İngilizce kelime. –*ç.n.*

onunla "müzikteki bir delikten" firar etmek istemesinin ve şayet Clarisse'i sevmezse onu öldürmeyi arzulamasının gözlerinde artık esamisi okunmuyordu. Ulrich'in de umurunda değildi zaten; şahsî menfaatin gözlerde sönen sıcaklığı çok sıradan, ufacık bir tecrübe de olabilirdi, buna rağmen ilgisiz hiçliğin bakışlarını yönelttiği nokta, hayat örtüsündeki küçük bir yarıktı, nitekim sonradan yaşanacak bazı şeylerin temeli tam da o sıralarda atıldı.

Ulrich, Meingast'ın orada olduğunu öğrenince meseleyi anladı. Walter'i almak için sessizce eve girdiler ve yaratıcı kişiliği rahatsız etmemek için yine sessizce üçü birden açık havaya çıktılar. Bu esnada Ulrich bir kapı aralığından iki kez Meingast'ın sırtını görme fırsatı yakaladı. Evin bir parçası olan ayrı ve boş bir odada yaşıyordu; Clarisse ile Walter bir yerlerden demir bir karyola tedarik etmişlerdi, teneke bir çanak da lavabo ve banyo ihtiyacını görüyor, pencereleri perdesiz odada bu eşyalardan başka yalnızca içinde kitapların durduğu eski bir tabak çanak dolabı ve yumuşak ahşaptan boyasız küçük bir masa bulunuyordu. Meingast da o masada oturmuş, başını kaldırıp oradan geçenlere bakmadan yazıyordu. Ulrich bütün bunları kısmen görmüş, kısmen de üstadı kendi yaşadıklarından çok daha acınacak bir yere yerleştirdikleri için vicdanları sızlamayan, aksine onun bununla kanaat etmesiyle, nedendir bilinmez, gurur duyan arkadaşlarından öğrenmişti. Dokunaklı ama ev sahipleri açısından hoş bir manzaraydı bu, Walter bu odaya Meingast yokken girildiğinde odanın, asil ve enerjik bir ele takılan, yıpranmış eski bir eldivendeki o tarifi imkânsız hâle sahip olduğunu temin ediyordu! Gerçekten de Meingast bu çevrede çalışmaktan büyük haz alıyor, oranın savaşçılara has sadeliği gururunu okşuyordu. Orada, kâğıt üstündeki kelimeleri biçimlendiren iradesini kavrıyordu. Üstüne bir de Clarisse deminki gibi penceresinin altında veya üst katta merdiven başında durdu mu veya sadece –Clarisse'in bir defasında itiraf ettiği gibi "görünmez bir kuzey ışığının paltosuna sarınarak"– odasında bile oturdu mu, Meingast'ın felce uğrattığı bu hırslı öğrencisi sevincini arttırıyordu. O zaman kalem, fikirleri önüne katıyor, keskin ve titrek burnunun üstündeki iri ve koyu renk gözleri kor gibi yanmaya başlıyordu. Yeni kitabının, bu şartlar altında bitirmeye niyet-

lendiği söz konusu bölümü eserin en önemli kısımlarından biri olacaktı, öte yandan bu esere kitap değil, dense dense yeni nesil erkeklerin ruhlarına verilen bir tür silahlanma emri denebilirdi! Meingast'ın kulağına, Clarisse'in durduğu yerden gelen yabancı bir erkek sesi çalınınca işini yarıda bırakmış ve dikkatle aşağı bakmıştı; Ulrich'i çıkaramamış ama hayal meyal hatırlamıştı, merdivenleri çıkanların ayak seslerinde ne kapısını kapamaya ne de işini bırakmaya sebep gördü. Ceketinin altına kalın bir hırka giymiş, bununla havaya ve insanlara karşı duyarsızlığını gösteriyordu.

İki arkadaşıyla birlikte gezintiye çıktıklarında Ulrich, onların kendini tamamıyla eserine vermiş olan üstattan heyecanla bahsedişlerine kulak verdi.

Walter diyordu ki: "İnsanın sürekli, başkalarından duyduğu tiksintinin ıztırabını çektiğini ancak Meingast gibi biriyle arkadaş olunca kavrayabiliyorsunuz! Onunlayken her şey, efendime söyleyeyim, hiç grisi olmayan saf renklerle resmedilmişe benziyor."

Clarisse de şöyle diyordu: "İnsan onunlayken bir kaderi olduğu hissine kapılıyor; adam resmen tüm şahsıyla bir bütün hâlinde ve sanki aydınlanmış gibi duruyor."

Walter tamamladı: "Bugün her şey yüzlerce tabakaya bölünüyor, şeffaflığını yitiriyor, silinip gidiyor: onun ruhuysa cam gibi!"

Ulrich de şöyle cevap verdi: "Günah ve erdem keçileri vardır; bir de onlara ihtiyaç duyan koyunlar!"

Walter lafını ona iade etti: "Onun sana uymayacağı belliydi zaten!"

Clarisse haykırdı: "Bir defasında, ideallere göre yaşanamaz diye bir iddia ileri sürmüştün, hatırlıyor musun? Meingast yaşayabiliyor!"

Walter daha ihtiyatlıydı: "Tabiî ona karşı bazı itirazlarım olabilir–"

Clarisse hemen Walter'in sözünü kesti: "İnsan onu dinleyince içinde nurani ürpermeler hissediyor."

Ulrich cevap verdi: "Çok güzel erkek başları çoğunlukla aptal olur; çok derin filozoflar çoğunlukla sığ düşünürlerdir; edebiyatta vasatın az üstündeki yetenekler çağdaşları tarafından büyük addedilir."

Hayranlığın tezahürü tuhaf bir tezahürdür. Ferdin hayatında sadece "nöbetlerle" sınırlı kalan bu tezahür, cemiyetin hayatında daimi bir müessesedir. Aslında Walter de, hem Clarisse'in nazarında hem kendi nazarında Meingast'ın konumunda bulunmayı daha tatmin edici addederdi, bulunmayışını ise hiçbir şekilde kavrayamıyordu ama bunun küçük bir faydası da yok değildi. Böylelikle mahrum kaldığı his, bir kimsenin yabancı birinin çocuğunu evlat edinmesi gibi Meingast'ın da işine geliyordu. Tam da o yüzdendir ki Meingast'a hayranlığı saf ve masun bir histen ibaret değildi, Walter de bunun bizzat farkındaydı; hayranlığı daha ziyade ona olan inancına kendini feda etmeye dönük fazlasıyla kışkırtılmış bir istekti. O hayranlıkta kasıtlı bir şeyler vardı. O hayranlık tam kanaat getirmeden azıp coşan bir "piyano hissiydi". Bunu Ulrich de sezinliyordu. Günümüzde hayatı küçük parçalara ayırıp parçaları tanınmayacak şekilde birbirine katıp karıştıran aslî tutku ihtiyaçlarından biri burada kendine dönüş yolu arıyordu, çünkü nasıl ki tiyatrodaki seyirciler, gerçek fikirlerinin bütün sınırlarını aşarak tezahürat ihtiyaçlarını kışkırtan beylik lakırdılara alkış tutarsa Walter de Meingast'ı benzer bir öfkeyle övüyordu; onu çaresizce hayranlık duyulan bir hâl içinde övüyordu, böylesi hâller için normalde şenlikler ve törenler, büyük çağdaşlar veya fikirler ve o hâllere bahşedilecek şerefler vardır, insanlar yapılanlara katılır ama kimin adına veya ne için yapıldıklarını tam olarak bilen yoktur, ayrıca yapılanların sitem edilecek bir yanı olmaması için de herkes olan bitenlerin ertesi gününde sair günlerdekinin iki misli adi davranmaya içten içe hazır bulunur. Ulrich de arkadaşları hakkında işte böyle düşünüyor, zaman zaman Meingast'ın aleyhine ettiği sivri laflarla içlerindeki ateşi körüklüyordu, çünkü meseleyi diğerlerinden daha iyi anlayan herkes gibi, çağdaşlarının hemen her zaman yanılan, yanılınca da kayıtsızlığın sağlam bıraktıklarını da yok eden heyecanlanabilme kabiliyetlerine sayısız defa öfkelenmişti.

Bunları konuşa konuşa eve döndüklerinde alacakaranlık çökmüştü.

Ulrich son olarak, "Şu Meingast var ya, tek geçim kaynağı günümüzde sezgi ile inancın birbirine benzetilmesi," dedi. "Bilim olmayan hemen her şey sezilebilir, sezmek için lazım olansa bir tek tutku ve dikkattir. Bu anlamda insanın bilmediklerinin metodolojisi ile hayatın metodolojisi neredeyse aynıdır. Sizse biri Meingast'ın laflarıyla gelmeye görsün hemen 'inanıyorsunuz!' Herkes böyle yapıyor. İşte bu 'inanış' öyle bir bedbahtlıktır ki meçhul içeriğini kuluçkadan çıkarmak için kıymetli şahsiyetinizle bir yumurta sepetine oturmak gibi bir fikre kapılmanızdan farkı yoktur!"

Merdivenin dibinde duruyorlardı. Ulrich birdenbire, buraya gelişinin ve öbür ikisiyle yine eskisi gibi konuşmasının nedenini anladı. Walter'in, "Herhâlde sen metodolojini tamamlayana kadar da dünya duracak, öyle mi?!" diye cevap vermesi onu şaşırtmadı. Anlaşılan hiçbirinin Ulrich hakkında iyi bir kanaati yoktu, çünkü bilmenin kesinliği ile sezmenin pusu arasına yayılan inanç sâhasının ne kadar köhne olduğunu anlamıyorlardı! Kafasında eski fikirler yumak yumak oluyor, düşünmekse bu fikirlerin yarattığı izdihamda neredeyse ölüyordu. Ama biliyordu ki bir hülyayla duyuları körelen bir halı dokumacısı misali işe en başından başlamanın artık gereği yoktu, buraya gelişi de sırf bu yüzdendi. Son zamanlarda her şey çok kolaylaşmıştı. Son on dört gün, önceden yaşanan ne varsa safdışı etmiş, manevî hareketliliğinin çizgilerini sıkı bir düğümle birbirine tutturmuştu.

Walter bekliyordu ki Ulrich cevap versin, kendisi de bu cevaba kızsın. O zaman cevabını ona iki misliyle ödetecekti! Ona Meingast gibilerinin topluma selamet getirdiklerini söylemeye niyetlenmişti: "Selamet aslen bütün olmak gibi bir anlama gelir," diye düşündü. Bir de, "Selamet getirenler yanılabilirler ama bizi bütünlerler!" demek istiyordu. "Belki de sen böyle bir şeyi hiç tasavvur edemiyorsundur?" da diyecekti. O esnada Ulrich'ten duyduğu tiksinti, Ulrich'in diş hekimine gitmesi gerektiğinde duyduğunu andırıyordu.

Ulrich ise dalgın dalgın, Meingast'ın son yıllarda neler yazdığını ve neler yaptığını sormakla yetindi.

Walter hayal kırıklığıyla, "Görüyor musun!" dedi. "Görüyor musun, bunu bile bilmiyor, bir de kalkmış adama sövüyorsun!"

"İyi de," dedi Ulrich, "bunu bilmeme gerek yok, yazdığı birkaç satırı okumak yeter!" Ardından bir ayağını merdivene koydu.

Ama o an Clarisse ceketini çekip kulağına şöyle fısıldadı: "Ama aslında adı Meingast bile değil!"

"Tabiî ki değil, sır mı ki bu?"

Clarisse hararetli ve efsunlu bir tavırla, "Bir gün geldi, Meingast oluverdi, şimdi de bizim evimizde tekrar dönüşüm yaşıyor!" diye fısıldadı, fısıldayışının parlayan bir ateşle benzerliği vardı. Walter ateşi boğmak için üstüne atıldı. "Clarisse!" diye yalvardı, "Clarisse, kes şu zevzekliği!"

Clarisse sustu, gülümsüyordu. Ulrich merdivenleri önden çıktı; Zerdüşt'ün dağlarından gelip Walter ile Clarisse'in aile hayatına çöreklenmiş şu elçiyi nihayet görmek istiyordu, yukarı vardıklarında Walter sadece Ulrich'e değil Meingast'a da darılmıştı.

Beriki, hayranlarını karanlık evlerinde karşıladı. Geldiklerini görmüştü, Clarisse hemen onun yanına, pencerenin kurşunî gölgesine geçti, onun sıska ve uzun gölgesinin yanında kendisininki kısa ve sivri kalıyordu; tanıştırma faslı olmadı yahut üstadın hafızası tazelensin diye Ulrich'in isminin söylenmesiyle tek taraflı oldu. Sonra hepsi sustu; Ulrich olaylar nasıl gelişecek merak ettiği için boş olan diğer pencerenin kenarına geçti ve şaşırtıcıdır, Walter de ona eşlik etti, sebebi ise muhtemelen sırf o an itme kuvveti aynı olan iki pencereden daha az bir kısmı kapalı olanının, odaya karanlık bir ışık saçan parlaklığının cazibesine kapılmasıydı.

Aylardan marttı. Ama meteorolojiye her zaman güven olmaz, bazen bir haziran akşamını öne veya arkaya alır: Pencerenin ardındaki karanlık, bir yaz gecesine aitmiş gibi görünürken Clarisse işte bunları düşünmekteydi. Gazlı sokak lambalarının ışığının düştüğü yerde gece, açık sarıyla cilalanmıştı. Yanındaki çalılık, seli andıran kapkara bir yığın oluşturuyordu. Işığa doğru sarkan tarafları yeşil veya beyazımtırak bir renk alıyor –aslında bu rengi nitelemesi pek mümkün değildi–, yapraklar sebebiyle girintili

çıkıntılı bir görüntüye kavuşuyor ve lambanın ışığında usul usul akan bir suda temizlenen çamaşırlar gibi süzülüyorlardı. Minnacık kazıklara dolanmış ensiz bir demir çember –düzeni hatırlamak için bir ihtar ve ikazdan başka bir şey değildi– bir müddet çalılığın altındaki çimenlik boyunca ilerliyor, sonra karanlıkta kayboluyordu: Clarisse çemberin karanlıkta nihai olarak kesildiğini biliyordu; belki bir zamanlar civara biraz bahçe süsü eklenmesi planlanmış, sonra da yine vazgeçilmişti. Clarisse penceresinin konumundan, yola alabildiğine geniş bir açıyla bakabilmek için Meingast'a iyice yanaştı; burnu cama değince düzleşmişti; sanki Clarisse, ara sıra yaptığı gibi, boylu boyunca bir merdivene uzanmıştı da iki beden birbirine birçok noktadan gayet sert temas etmişti; Meingast'ın uzun parmakları hemencecik sağ dirseğine, ipek bir mendili buruş buruş eden oldukça dalgın bir kartalın adaleli pençeleri misali dolandı. Clarisse'in gözüne bir süredir, ne olduğunu çıkaramadığı bir sıkıntısı olan bir adam ilişiyordu: Adam kâh duraksayarak kâh dikkatsizce yürüyordu; bir şey âdeta içindeki yürüme arzusunun etrafına dolanıyor, o şeyi her yırtışının ardından pek acelesi olmayan ama oyalanmaya da oyalanmayan bir insan misali bir parça ilerliyordu. Bu düzensiz hareketin ritmi Clarisse'in içine dokunmuştu; sokak lambasının yanından geçtiği sırada adamın yüzünü çıkarmaya çalışıyor, yüzü ona çöküк ve duygusuz görünüyordu. Sondan bir önceki sokak lambasında, bunun önemsiz, cansıkıcı ve ürkek bir yüz olduğunu düşündü; nitekim adam neredeyse pencerelerinin altında duran sonuncu lambaya doğru yürürken çehresi epey solgun duruyor ve ışığın karanlıkta sağa sola sürüklenmesi gibi o da ışığın altında bir o yana bir bu yana sürükleniyor, öyle ki onun yanında sokak lambasının incecik demir direği çok dik ve heyecan verici kalıyor ve aslında kendisinden beklenmeyecek kadar yoğun bir açık yeşille insanın dikkatini çekiyordu.

Dördü de, görülmediğini zanneden bu adamı peyderpey gözlemlemeye başlamıştı. Adam şu an ışık banyosu yapan çalıyı fark etmişti, çalı ona hiç görmediği ama muhtemelen görmek isteyeceği kadar kalın bir kadın jüponunun dantellerini hatırlatmıştı. O an, kapıldığı fikrin pençesine düştü. Alçak çitlerin üs-

tüne çıktı, kendisine oyuncak ağaçların altındaki yeşil talaşları hatırlatan çimenlerin üstünde duruyordu artık, dikkatle etrafına bakınırken zihni tarafından uyandırıldı ve alışkanlığı üzere gölgeye saklandı. Sıcak havaya dayanamayıp gezmeye çıkanlar eve dönüyorlardı, gürültüleri ve neşeli sesleri tâ uzaktan duyuluyordu; bu hâl adamın içine korku saldı ve korkunun telafisini yaprakların jüponu altında aradı. Adamın nesi vardı, Clarisse hâlâ anlamıyordu. Ne zaman bir grup insan oradan geçse ve gözleri sokak lambasının ışığından ötürü karanlığa karşı kamaşsa adam dışarı çıkıyordu. Sonra, sığ bir kıyıda dolaşıp tabanlarını aşmayacak kadar suya giren biri misali ayaklarını sürüye sürüye ışığın oluşturduğu daireye kadar yanaşıyordu. Adamın ne kadar solgun olduğu dikkatini çekti, yüzü eciş bücüş olmuş beyaz bir yuvarlağa dönmüştü. İçi ona karşı merhametle dolup taştı. Ama adam, uzun zaman bir anlam veremediği tuhaf ve belli belirsiz hareketler yapıyordu, derken Clarisse aniden dehşete kapılıp elini koyacağı bir dayanak aramak zorunda kaldı; Meingast da hâlâ kolunu sıkıca tuttuğu için rahat hareket edemediğinden gayriihtiyari Meingast'ın bol pantolonunu kavradı ve korunma arzusuyla fırtınadaki bir bayrak misali üstadın bacağından yırtılan kumaşa kenetlendi. İkisi böylece sıkı sıkıya tutunmaya devam ettiler.

Pencerenin altındaki adamın, cinsî yaşamlarının anormalliklerinden ötürü normal insanların merakını bir hayli meşgul eden şu hastalardan biri olduğunu ilk kendisinin fark ettiğini zanneden Ulrich bir süre boş yere, pek işkilli biri olan Clarisse'in, bu keşfi nasıl karşılayacağına dair endişelere kapıldı. Sonra unuttu ve böyle birinin iç dünyasında aslında neler yaşanmakta olduğunu kendisi de merak etti. Değişim, diye düşündü, herhâlde adamın çitlerin üstüne tırmandığı an, ayrıntıları asla tek tek tasvir edilemeyecek kadar kusursuz olmalı. Aynı zamanda sanki uygun bir teşbihmiş gibi hiç yadırgamadan, daha demin bir yere oturup bir şeyler içerken şimdi piyanonun başına geçip ellerini göbeğinin üzerinde kavuşturan ve şarkı söylemek üzere ağzını açarken kısmen bir başkasına dönüşüp kısmen aynı kalan bir şarkıcıyı hatırladığını hissetti. Bir de Kont Leinsdorf hazretlerini hatırlamıştı, kont biri dinî ve ahlâkî, öbürü finans dünyasıyla alâkalı

ve peşin hükümsüz iki devreye dâhil olabiliyor, diye düşündü. İç âlemde cereyan eden ama dünyanın kolaylık göstermesiyle dışarıdan tasdik gören bu dönüşümün bütün kusursuzluğu aklını başından almıştı: Aşağıda duran adamın yaptıklarının psikolojik bakımdan aklına nereden estiği Ulrich'in umurunda değildi ama adamın kafasının, içine gaz doldurulan bir balon misali nasıl da gitgide gerginlikle dolduğunu tasavvur etmek zorundaydı: Muhtemelen onu sağlam zemine bağlayan ipler üzerinde günlerce ve peyderpey sendeleyerek gerçekleşiyordu bu hâl, tâ ki duyulmaz bir buyruk, tesadüfi bir sebep veya belirli zamanın, eline ilk geçen şeyi bir sebebe dönüştüren akışı bu ipleri çözüp de adamın kafası, insanların dünyasıyla irtibatı kopararak gayri tabiîliğin boşluğunda salınmaya başlayana dek. Avurtları çökmüş bu sıradan adam sahiden de çalılığın himayesinde duruyor, yırtıcı bir hayvan gibi pusuyordu. Aslında planlarını hayata geçirmek için gezmeye çıkanların sayısı seyrekleşene, dolayısıyla ortalık gözüne daha güvenli görünene kadar beklemesi gerekirdi ama grupların arasında bir tanecik bile kadın olsa, hele hele de kahkahalar savurup böyle bir grubun koruması altındayken dans ediyorsa bu gruptakiler artık adamın gözünde insan değil bilincinin anlamsızca kesip biçerek düzelttiği kuklalar hâlini alıyorlardı. İçini onlara karşı bir katilinkine benzer gaddar bir pervasızlık dolduruyordu, ölümüne korksalar bile onun için fark etmezdi ama aynı zamanda daha kendini kaybetmenin zirvesine ulaşamadan onu fark edip, bir köpekmişçesine kovalayacakları tasavvuruyla kendisi de az da olsa acı çekiyor ve dili korkudan ağzının içinde titriyordu. Sersem sersem bekledi, alacakaranlığın son parıltısı da yavaş yavaş sönüyordu. İşte tek başına yürüyen bir kadın, saklandığı yere yaklaşıyordu, sokak lambaları kadını, kendisinden ayırmak üzereyken etrafını saran çalılardan kurtulup kadının aydınlık ve karanlığın dev dalgaları arasında batıp çıktığını ve yaklaşmadan önce üzerinden ışık damlayan siyah bir bez parçası olduğunu idrak edebiliyordu. Yaklaşan kişinin orta yaşlı, biçimsiz vücutlu bir kadın olduğunu Ulrich de fark etti. Kadının, içine çakıl basılmış çuval gibi bir vücudu vardı, suratı da sempati uyandırmıyordu, buyurgan ve huysuzdu. Ama çalılıktaki çelim-

siz solgun adam, ona vakit çok geç olmadan usul usul nasıl yanaşacağını herhâlde biliyordu. Kadının gözlerinin ve bacaklarının cansız hareketleri muhtemelen çoktandır adamın bedeninin seğirmesine neden oluyor ve kadın, daha kendini savunmaya kalkışamadan adam ona bakışlarıyla öyle bir baskın yapmaya hazırlanıyordu ki bakışları baskına uğrayan kadının içine işleyecek ve ne yaparsa yapsın ebediyen içinde kalacaktı. Yaşadığı heyecan dizlerinde, ellerinde ve gırtlağında vızır vızır dönüyordu; adamın çalılığın, üstüne hafif ışık vuran kısmından dışarıyı yoklayışını ve kritik anda ortaya çıkıp kendini göstermek için hazırlık yapışını gözetlerken, en azından Ulrich'e böyle geldi. Dalların son ve hafif mukavemetine dayanan talihsiz adam donakalarak gözlerini, artık tamamen ışığın altına girip bir aşağı bir yukarı hareket eden çirkin surata mıhladı, o meçhul kadının ritmini takip ederek kesik kesik nefes alıyordu. "Acaba kadın çığlığı basacak mı?" diye düşündü Ulrich. Bu kaba insan korkmak yerine öfkeye kapılıp saldırıya geçmeye pekâlâ muktedir olabilirdi: O zaman bu korkak delinin kaçması gerekir, huzuru kaçan şehveti de onu dürtmek için yassı saplı bıçaklarını etine saplardı! Fakat o gergin anda Ulrich yol boyu gelen iki adamın olup bitenlerden bîhaber seslerini işitti, camdan duyduğu kadarıyla şu an onların da içine heyecanın tıslaması işlemiş olmalıydı, çünkü pencerenin altındaki adam çalılığın hemen hemen tamamıyla açtığı örtüsünü bir kez daha dikkatle kapayıp sessizce karanlığa doğru geriledi.

Aynı anda Clarisse yanındakine var gücüyle ama hiç öfkelenmeden, "Şu domuza bakın!" diye fısıldadı. Dönüşümünü yaşamadan önce Meingast, sergilediği heyecan verici serbest tavırları hakkında Clarisse'in böyle sözler söylediğini sık sık işitmişti, bundan dolayı bu söz tarihî sayılabilirdi. Clarisse, geçirdiği dönüşüme rağmen Meingast'ın da bunları hâlâ hatırlıyor olacağını farz ediyordu; gerçekten de sanki Meingast'ın parmakları cevap niyetine kolunun üstünde hafifçe kımıldamıştı. Zaten o akşam hiçbir şey tesadüfen olmamış, adam da altına geçmek için Clarisse'in penceresini tesadüf eseri seçmemişti: Clarisse'in kanaati kesindi ve gerçek olduğunu defalarca ispatlamıştı, bir tuhaflıkları olan erkekleri gaddarca kendine çekiyordu! Topyekûn ba-

kıldığında fikirleri sadece karışık olmakla kalmıyor, daha ziyade bağlayıcı unsurları dışlıyor veya başkalarının böyle manevî bir kaynağa sahip olmadığı bazı noktalarda aralarına duyguları karıştırıyorlardı. Meingast'ın vaktiyle esaslı bir değişime uğramasını sağlayanın bizzat kendisi olduğuna dair kanaati aslında pek imkânsız da sayılmazdı; üstelik aradan geçen yıllar içinde hiç değişmediği için bu değişimin ne kadar alâkasız şekilde gerçekleştiği, büyüklüğü –çünkü değişim sıradan bir hovardayı bir peygambere döndürmüştü–, bununla beraber son kertede Meingast aralarından ayrıldıktan biraz sonra Walter ile Clarisse'in aşkının, süregiden kavgalarının aynı şiddette devam edişi de göz önüne alındığında, Clarisse'in henüz dönüşüm geçirmemiş olan Meingast'ın günahlarını ona bu yükselişi mümkün kılmak adına Walter'le birlikte üstlenmeleri gerektiği yönündeki zannı günümüzde insanların inandığı pek çok muteber düşünceden daha kötü bir gerekçe değildi. Fakat bunun ortaya çıkarttığı sonuç, Clarisse'in, yanlarına dönen Meingast'la arasında şövalyece bir hizmetkârlığın durduğunu hissetmesiydi ve herhangi bir değişiklikten değil de Meingast'ın yeni "dönüşümünden" bahsettiğinde münasip bir dille ifade ettiği şey, o günden bu yana neşeli bir hâl içinde bulunuyor olmasıydı. Manidar bir ilişki yaşamanın bilinci Clarisse'i kelimenin tam anlamıyla neşelendiriyordu. Azizleri ayaklarının altında bir bulutla mı resmetmek lazımdır yoksa onlar zeminin bir parmak yukarısında boşlukta mı dururlar, pek bilinmez, işte Meingast muhtemelen derin mi derin bir arka planı olan büyük çalışmasını icra etmek üzere evlerini seçtiğinden beridir Clarisse'in hâli de tıpkı o azizler gibiydi. Clarisse ona bir kadın gibi değil de bir adama hayranlık duyan bir oğlan çocuğu gibi âşıktı; şapkasını onun gibi takmayı başarınca mutlu oluyor, içini onu geçmek amacıyla gizli bir rekabet hissi kaplıyordu.

Bunu Walter de biliyordu. Ne Clarisse'in Meingast'a fısıldadıklarını duyabiliyor ne de gözleri o ikisine bakınca pencerenin alacakaranlığında eriyip birbirine geçmiş bir gölge yığınından fazlasını seçebiliyor ama istisnasız her şeyin içyüzünü görüyordu. Çalıların arasındaki adamın ne derdi olduğunu o da anlamıştı, odaya hükmeden sessizlik en çok onun üstüne yük oluyordu.

Kıpırdamadan yanında duran Ulrich'in heyecanla pencereden baktığını algılayabiliyor, öbür pencerenin kenarındaki ikilinin da aynı şeyi yaptığını farz ediyordu. "Neden kimse bu suskunluğu bozmuyor?!" diye düşündü. "Neden kimse pencereyi açıp şu ifriti kovmuyor?!" Aklına polisi aramakla yükümlü oldukları geldi ama evde telefon yoktu, ayrıca arkadaşlarının küçümsemesiyle karşılaşacağı bir şeylere girişmeye de cesaret edemezdi. "Öfkeye kapılmış darkafalının teki" olmayı hiç istemiyordu ama çok asabiydi! Karısının Meingast'la olan "şövalyece ilişkisini" çok iyi anlayabiliyordu, çünkü Clarisse'e göre aşkta da zahmetsiz bir vecd tasavvur etmenin imkânı yoktu: Vecd hâline geçmesini sağlayan şehvaniyet değil sadece hırstı. Sanat eserleriyle haşır neşir olmayı bırakmadan önce onun, kollarında nasıl muazzam bir canlılıkla durabildiğini hatırlıyordu ama böylesi dolambaçlar olmadan onu ısıtmayı başaramıyordu. Şüphe içinde, "Belki de etkin vecd hâllerine herkes ancak hırsla kavuşuyordur?" diye düşündü. Meingast çalışırken, Clarisse'in onun ne düşündüğünü bilmediği hâlde bedeniyle korumak için "nöbet beklemesi", Walter'in gözünden kaçmamıştı. Walter çalılıkların arasındaki kimsesiz egoisti acı çekerek gözetliyor, bu bahtsız, gözünde, insanların fazlasıyla yalnızlaşmış kimselerin ruhlarında yol açtığı yıkımlar için uyarıcı bir örnek teşkil ediyordu. Clarisse'in dışarıyı seyrederken kocasının şu anki hislerini çok iyi biliyor olması fikri ona eziyet ediyordu. "Sanki hızlı hızlı merdiven çıkmış gibi hafif bir heyecan içinde," diye düşündü. Kendisi de gözlerinin önünde duran manzaranın bir baskı uyguladığını duyumsadı, sanki içinde bir şeyler krizalitleşmişti de etrafındaki çeperi yırtmak istiyordu ve Walter, Clarisse'in de hissettiği bu esrarengiz baskıda, olanları seyretmekle kalmayıp olayı kurtarmak adına biraz sonra ne yapıp edip içindeki dâhil olma isteğinin nasıl hareketlendiğini seziyordu. Başka insanlarda düşünceler, ihtimal, hayatın içinden çıkardı ama Clarisse'in yaşadıkları her defasında düşüncelerden meydana geliyordu: Kıskanılacak derecede delice bir şeydi bu! Walter de, temkinli ve gözüpek olduğunu vehmeden arkadaşı Ulrich'in düşünce tarzındansa, belki akıl hastası olan karısının abartılarına daha çok meylediyordu: Her nedense, daha

abes şeylerden daha çok hoşlanıyordu, öyle veya böyle birçok insan delice düşünceleri zor olanlarına yeğ tutar, nitekim abeslik de onu belki kendi hâlinde bırakıp merhametine başvuruyordu; Ulrich dilsiz bir gölge olarak yanında dikilmeye mahkûmken Clarisse'in karanlıkta Meingast'la fısıldaşmasından belli belirsiz bir haz aldığı bile söylenebilirdi; Meingast'ın Ulrich'i mağlup etmesinden hoşnuttu. Ama zaman zaman Clarisse'in aniden pencereyi açacağını veya merdivenlerden inip çalılığa koşturacağını düşünerek beklemek ona acı veriyordu: O zaman her iki erkeğin gölgelerinden de Clarisse'in edepsizce susup beklemesinden de tiksiniyor, bu bekleyiş zihnin tüm çeldiricilerine maruz kalan ve o bekleyişle korunan Prometheus'un durumunu her dakika daha mahzurlu hâle sokuyordu.

Bu arada, önüne set çekilen utanç ve şehveti, çalılığına geri çekilmiş olan hasta adamın içinde, eriyerek beden kalıbına acı bir kitle hâlinde dökülen bir birlikteliğe dönüşmüştü. Karanlığın en derin yerine ulaşınca ümitsizliğe düştü, kendini yere bıraktı, kafası boynundan aşağı yaprak gibi sarkıyordu. Dünya, kendisine ceza kesercesine karşısında duruyor, adam kendi durumunu şayet yanından geçen o iki adam tarafından keşfedilecek olsa gözlerine nasıl görünecekse aşağı yukarı öyle görüyordu. Ama bu adam bir süre gözyaşı dökmeden hâline ağladıktan sonra yine aslî değişimini geçirdi; hatta bu defa işin içine biraz daha inat ve intikam karışmıştı. Ama bir kez daha başarısız oldu. Muhtemelen evine geç kalmış olan on beş yaşlarında bir kız yanından geçti ve gözüne güzel, minik, telaşlı bir ideal olarak göründü: Ahlâksız adam aslında hemen, büsbütün ortaya çıkıp kızla dostça konuşması gerektiğini hissetti ama bu his onu feci korkulara gark etti. Ona bir kadının yalnızca aklının ucundan geçirebileceği bütün imkânları oynamaya hazır hayalgücü, güzelliği içinde korunmasızca yaklaşan bu küçük yaratığa hayran olmak gibi tek tabiî imkân karşısında bile korkuya kapılıp ne yapacağını şaşırdı. Kız günlük benliğinin hoşuna gitmeye ne kadar uygunsa gölge benliğine o kadar az zevk veriyor, adam kızı sevemese bile nefret etmeye de boş yere uğraşıyordu. Böylelikle gölge ile ışığın sınırında tereddüt edip kendini gösterdi. Küçük kız adamın

sırrını fark ettiğinde yanından çoktan geçmiş, ondan yaklaşık sekiz adım uzaklaşmıştı; önce neler olduğunu anlamadan yaprakların kıpırtılara bakmış, işin içyüzünü anladığında ise ödü patlayacak kadar korkmayacağı güvenli bir yere varmıştı: Ağzı galiba bir süre açık kaldıysa da tiz bir çığlık atıp koşmaya başladı, yumurcak dönüp dönüp arkasına bakıyor ve sanki bundan hoşlanıyordu, adamsa utana sıkıla olduğu yerde kalmıştı. Gözlerine bir damla zehir düşse de yüreğini kemirse, diye dua etti.

Bu nispeten saf ve komik son, seyircilerin insanî yanını biraz olsun teskin ediyordu, zaten olay böyle boşa çıkmasa herhâlde taraf tutarlardı; bu intibaın etkisiyle sokaktaki olayın nasıl sonlandığını pek farketmediler, sonradan Walter'in de dediği gibi, ancak bu erkek "sırtlanın" birdenbire ortalıktan kaybolduğunu gözlemleyince hadisenin son bulduğuna kanaat getirdiler. Adam, her bakımdan ortalama birisi sayesinde maksadına ulaştı; bu kişi ona şaşkınlık ve tiksintiyle baktı, yürürken elinde olmadan bir anlığına korkarak durakladı, sonra da hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi davranmaya çalıştı. O an adam, yaprakların oluşturduğu çatı ve içinden fırladığı bütün o altüst olmuş dünyayla beraber savunmasız kızın karşı koyan bakışlarının içine daldığını hissetti. Böyle de olmuş olabilirdi, başka türlü de. Clarisse dikkat etmemişti. Meingast'la biraz önce birbirlerini bırakmışlardı, sonra derin bir nefes alıp eğildiği yerden kalktı. Tabanları aniden zemine temas etmiş gibi bir hisse kapılmıştı, sanki dile gelmez, dehşet verici bir şehvet girdabı vücudunun içinde sükûnete kavuşmuştu. Olup bitenlerde kendisini ima eden özel bir anlam olduğuna kaniydi ve kulağa ne kadar garip de gelse bu nefret uyandıran olay, sanki gelin olmuş da birileri ona serenat yapıyormuş gibi bir izlenim bırakmıştı üzerinde; son vermek istediği planlarla yeni yaptıkları kafasının içinde birbirine giriyor, karman çorman oluyorlardı.

Ulrich aniden karanlığa doğru, "Komik!" diyerek dördünün suskunluğunu ilk bozan kişi oldu. "Aslında şöyle bir düşününce gülünç değil mi, herif farkında olmadan gözetlendiğini bir bilse bütün oyunu bozulurdu!" Meingast'ın gölgesi hiçlikten kopup Ulrich'in sesinin geldiği yönde zifiri karanlıktaki inceden bir

yoğunlaşma hâlinde kaldı. "Cinselliğe fazla önem atfediyorlar," dedi. "Hakikatte bunlar çağımızın isteklerinin beceriksiz erkeklere mahsus oyunları." Başka bir şey de demedi. Ulrich konuşunca istemeden irkilen Clarisse ise şöyle bir hisse kapıldı: İnsan yolun sonunu bilmese de Meingast'ın sözlerindeki karanlıkla ilerleyebilirdi sanki.

15

VASİYET

Yaşadığı şeyden ötürü öncekinden daha da büyük bir memnuniyetsizliğin pençesine düşen Ulrich eve döndüğünde alınması gerekli bir karardan daha fazla kaçmak istemedi ve "hadiseyi" hatırlayabildiği kadarıyla hafızasında tazeledi, bu kelimeyle yumuşatarak tarif ettiği şey Agathe'yle birlikteliğinin son saatlerinde ve o uzun sohbetten birkaç gün sonra yaşananlardı.

Ulrich geç vakit şehre varan ve yataklı vagonu olan bir trenle yapacağı yolculuğun hazırlıklarını tamamlamış ve iki kardeş akşam yemeği için bir araya gelmişlerdi; Agathe'nin kısa zaman sonra ağabeyinin peşinden gelmesi önceden kararlaştırılmıştı, bu ayrılığın da tam bilmemekle beraber beş gün ila iki hafta kadar süreceğini tahmin ediyorlardı.

Agathe sofradayken dedi ki: "Ama öncesinde yapmamız gereken bir şey daha var!"

Ulrich, "Ne?" diye sordu.

"Vasiyeti değiştirmemiz lazım."

Ulrich kız kardeşine şaşırmadan baktığını hatırlıyordu: Birbirleriyle konuştukları onca şeye rağmen şimdi bir şaka yapacağına dair beklenti içine girmişti. Ama Agathe tabağına bakıyordu, alnının çatında düşüncelere daldığında çıkan o bilindik kırışık-

lık çıkmıştı. Yavaş yavaş dedi ki: "Parmaklarının arasında benden kalan, bir pamuk ipliği yakıldığında kalandan daha fazlası olmamalı!.."

Son günlerde iç dünyasında hummalı faaliyetler olsa gerekti. Ulrich, Hagauer'e nasıl zarar verilebileceğine dair düşünceleri uygunsuz bulduğunu ve bu konuda bir daha konuşmak istemediğini söyleyecekti ki o an babasının evde ve işte hizmetini gören ihtiyar uşağı çıkagelip yemekleri servis etti, kardeşler de meramlarını ancak ima yoluyla dile getirebildiler.

"Malwine Teyze–" diyen Agathe ağabeyine gülümseyerek baktı, "Malwine Teyze'yi hatırlıyor musun? Bütün servetini kuzinimize bırakmıştı; daha önceden kararlaştırılmış ve herkesin bildiği bir meseleydi bu! Karşılığında da ebeveyninin mirası noktasında, onun hakkı ağabeyinin lehine, asgari payıyla sınırlı tutuldu ki babalarının aynı şefkatle sevdiği kardeşlerden hiçbiri öbüründen daha fazlasını almasın. Herhâlde hatırlıyorsundur? Yıllık gelirlerden Agathe'nin – Alexandra'nın, yani kuzinimizin," diye kendi yanlışını düzeltirken gülümsedi, "evlendiğinden beri aldığı para, miras payından mahsup edildi, müşkül bir meseleydi, Malwine Teyze ölene dek vakit tanımak için–"

Ulrich, "Seni anlamıyorum," diye homurdandı.

"Ama anlamayacak ne var! Malwine Teyze bugün ölü ama daha ölmeden önce tüm servetini kaybetmişti; hatta bakıma muhtaç kaldı. Şimdi de babamın bilmem hangi sebepten kendi vasiyetindeki değişikliği iptal ettiğini unutması gerekiyor, böylece evlenirken malların paylaştırılmasına karar verilmiş olsa dahi Alexandra hiçbir şey almayacak!"

Ulrich gayriihtiyari, "Bilmem, sanırım bu çok şüphe uyandırırdı!" dedi. "Hem o zaman babamın belli başlı teminatlarının da olması gerekecek. Babam bütün bunları damadıyla hiç tartışmadan yapmış olamaz ya!" Evet, böyle cevap verdiğini gayet iyi hatırlıyordu, çünkü kız kardeşinin tehlikeli yanılgısı karşısında sessiz kalması düşünülemezdi. Sonrasında kız kardeşinin ona bakarken gülümseyişi de hâlâ hatırındaydı, sanki, "İşte böyle biri!" der gibiydi. "Ona bir konuyu kanlı canlı değil de soyut

bir şeymiş gibi izah etmeyegör, parmağının ucunda oynatırsın!" Sonra da, "Böyle yazılı anlaşmalar var mıydı?" diye kısaca sormuştu, cevabı da yine kendisi verdi: "Hiç duymadım, olsa bilirdim! Malum, babam her yönden garip biriydi."

O an servis yapıldı, Agathe de Ulrich'in savunmasızlığını kullanarak şunları ilave etti: "Sözlü anlaşmaları her zaman inkâr edebilirsin. Ama Malwine Teyze'nin fakirleşmesinden sonra vasiyet bir kez daha değiştirilmişse, o zaman her şey bu ikinci değişikliğin kaybolup gittiğine delalet eder!"

Ulrich şeytana uyup bir düzeltmede daha bulundu: "Buna rağmen azımsanmayacak bir miras payı kalıyor; o payı öz çocuklarından almanın imkânı yok!"

"Ama dedim ya, miras payı daha sağken ödenmişti! Alexandra zaten iki kez evlenmişti!" Bir an yalnız kaldılar, Agathe de aceleyle ekledi: "O kısma iyice baktım: Sadece birkaç kelimeyi değiştirmek lazımmış, o zaman benim miras payım sanki daha önceden ödenmiş gibi duracak. Kim çıkıp da ödenmediğini söyleyebilir?! Babam teyzemin kayıplarından sonra haklarımızı yine eşit bölerken bunu bir ilaveyle yaptı, ilaveyi de yok edebiliriz; ayrıca benim payımı herhangi bir sebepten sana bırakmak için vazgeçmiş olabilir!"

Ulrich afallayarak kız kardeşine baktı, o arada, uydurduklarına vermekle mükellef olduğu cevabı dile getirme fırsatını kaçırdı; tam söyleyecekti ki yanlarına yine üçüncü bir kişi yanaştı ve söyleyeceklerini üstü kapalı söylemek zorunda kaldı:

Duraksayarak, "Gerçekten de," diye başladı, "böyle şeyleri düşünmemek lazım!"

Agathe, "Nedenmiş?!" diye karşılık verdi.

Böylesi meseleler bir kenarda bekledi mi çok basit görünür ama zararsız bir leke hâlinde tostoparlak dururken ayaklanır ayaklanmaz kocaman bir yılana dönüşüverir: Ulrich cevaben şöyle dediğini hatırlıyordu: "Nietzsche bile 'hür ruhlara', manevî hürriyet uğruna belli başlı maddî kurallara uymalarını salık verir!" Bunu söylerken gülümsemiş ama başkasının sözlerinin arkasına saklanmanın biraz ödlekçe olduğunu hissetmişti.

Agathe kestirmeden, "Çürük bir esas!" dedi. "Ben o esasa göre evlenmiştim!"

Ulrich'se, "Evet, sahiden de çürük bir esas," diye düşündü. Görünen o ki özel sorulara yeni ve ıslahatçı bir cevap vermeleri gereken insanlar bunun karşılığında başka her şeyden taviz veriyor, tavizleri de onlara ayaklarına terliklerini geçirmiş kendi hâlinde bir ahlâk yaşatıyor; bunun böyle olmasının sebebi, değiştirmeyi arzuladığı hariç tüm şartları sabit tutmayı amaçlayan böylesi bir usûlün, söz konusu şartların da aşina olduğu yaratıcı düşünme ekonomisine bütünüyle tekabül etmesidir. Bu durum Ulrich'e ihmalkârlıktan ziyade katı bir süreç olarak görünmekteydi ama kız kardeşiyle arasındaki konuşma vuku bulduğu sırada can evinden vurulduğunu hissetti; başta sevdiği o kararsızlığı artık kaldıramıyor ve kendisini bu raddeye getirme görevinin bizzat Agathe'ye düştüğünü hissediyordu. Buna rağmen Hür Ruhlar kuralını yüzüne vurunca Agathe güldü ve Ulrich'e genel kurallar oluşturmaya çalıştığı anda başka bir insana dönüştüğünü fark edip etmediğini sordu.

"Ona haklı olarak hayranlık duymana rağmen aslen hiç umursamıyorsun!" diye bir iddiada bulundu. Ağabeyine muzipçe ve meydan okurcasına bakıyordu. Ulrich ona cevap verecekken yine bir şekilde engellendiğini hissetti, her an bir rahatsızlık bekleyerek susuyor, bununla beraber sohbeti kesen kişi olmak da istemiyordu. Bu durum Agathe'yi cesaretlendirdi. "Kısa beraberliğimiz müddetince," diye devam etti, "hayatım için asla aklıma getirmeye cüret etmeyeceğim kadar muhteşem tavsiyeler verdin bana ama her seferinde, o tavsiyelerin hakiki olup olmadığını sordun! Galiba hakikat senin ağzında insanı istismar edici bir kuvvete dönüşüyor!?"

Ağabeyine böyle ithamlarda bulunma hakkını nereden bulduğunu bilmiyordu; kendi hayatı gözüne o kadar değersiz görünüyordu ki ancak susması gerekirdi. Ama cesaretini bizzat ağabeyinden alıyor ve ağabeyine saldırırken ondan destek alan öyle muhteşem bir kadınsılığa bürünüyordu ki bunu Ulrich de hissediyordu.

"Düşünceleri büyük, düzenli öbeklerler özetleme isteğini anlamıyorsun, zihnin mücadele tecrübelerine yabancısın; o tecrübelerde yalnızca hareket hâlindeki kafilelerin uygun adımını, hakikati toz bulutu gibi havaya kaldıran ayaklardaki gayrişahsiliği görüyorsun!" dedi Ulrich.

Agathe, "Ama içinde yaşayabileceğin iki hâli benim asla yapamayacağım kadar kesin ve net tasvir eden bizzat sen değil miydin?!" diye cevap verdi.

Yüzünü, şekli hızla değişen bir hararet bulutu kapladı. Ağabeyini bir daha geri dönemeyecek duruma getirmek istiyordu canı. Bunu tasavvur ederken ateşi yükseliyor ama yeterince cesaret toplayabileceğinden henüz emin olamıyor, bu yüzden de yemeğin sonunu geciktiriyordu.

Ulrich bütün bunları biliyor, en azından tahmin ediyordu ama üstündeki ataleti atmıştı, kız kardeşini lafa tuttu. Gözleri dalgın, ağzını konuşmaya mecbur bırakarak karşısında oturuyordu, kendinde değilmiş de aslında kendinin arkasında kalmış ve söylediklerini arkasından sesleniyormuş gibi bir izlenime kapıldı. "Farz et ki," dedi, "yolculuk sırasında yabancı birinin altın sigara tabakasını çalmak istiyorum: Sorarım sana, bu olmayacak bir iş değil midir?! Öyleyse, gözünde canlandırdığın cinsten bir karar, yüce bir ruh hürriyeti ileri sürülerek haklı çıkarılabilir mi, bu konuda konuşmak dahi istemiyorum. Hagauer'e acı vermek hakkın bile olsa. Ama beni bir otelde tasavvur et, ne zorda kalmış, ne hırsızlığı meslek edinmiş, ne aklından veya bedeninden zoru olan zihnen kusurlu biri olayım, ne isterik bir annem ne ayyaş bir babam ne de aklımı karıştıran veya beni yaftalayan başka bir şeyler olsun ama ben yine de hırsızlık edeyim: Tekrar söylüyorum, dünyada böyle bir vaka asla görülmemiştir! Çünkü olmaz! İmkânsızlığı, deyim yerindeyse, ilmî bir kesinlikle ilan edilebilir!"

Agathe kahkahayı kopardı. "Ama Ulo! Yine de bunu yapan birisi çıksa ne olur?!"

Tahmin etmediği bu cevap karşısında Ulrich'in de gülesi geldi; ayağa fırladı, rıza gösterip onu cesaretlendirmemek için sandalyesini aceleyle geri çekti. Agathe masadan kalktı.

Ulrich, "Bunu yapamazsın!" diye ricada bulundu.

Kız kardeşi, "Ama Uli," diye karşılık verdi, "rüyanda da mı düşünüyorsun yoksa rüyanda bir şeylerin gerçekleşeceğini mi görüyorsun?!"

Bu soru Ulrich'e birkaç gün önce kendisinin ileri sürdüğü bir iddiayı hatırlattı, ahlâkın tüm talepleri, o talepler hazır ve nazır dururlarken ellerinden kaçıp kurtulan bir tür rüya hâline işaret ediyordu. Ama Agathe bunları söyledikten sonra babasının iki açık kapının ardından aydınlık içinde kendini takdim eden çalışma odasına gitmişti, onun peşinden gitmeyen Ulrich kapıda durduğunu görüyordu. Kız kardeşi elindeki bir kâğıdı ışığa tutmuş, okuyordu. Ulrich, "Ne işe kalkıştığına dair hiç fikri yok mu?!" diye şaşırdı. Fakat nörotik aşağılık hissi, zihin yetersizliği, zekâ geriliği ve benzeri çağdaş kavramlar duruma bir türlü uymuyor, suç işlediği esnada Agathe'nin arz ettiği güzel manzarada ne açgözlülük, ne intikam ne de başka bir manevî çirkinliğin esamisi okunuyordu. Böyle kavramlar yardımıyla bir caninin veya kısmen deli birisinin eylemleri bile Ulrich'e nispeten ehlî ve medenî gelecek olmasına rağmen –çünkü sıradan hayatın şekli şemaili kaçmış saikları o kavramların derinlerinde hafif pırıltılar saçar– o an kız kardeşinin, saflık ile caniliğin ayrım olmaksızın birbirine karışan hem vahşi hem mülayim kararlılığı onu tamamen şaşkına çeviriyordu. Kötü bir fiil işlemek üzere olan bu insanın kötü birisi olabileceği fikrini kabullenemiyor ve Agathe'nin yazı masasından kâğıtların birini alıp birini bırakışını, baştan aşağı okuyuşunu, kenara koyuşunu ve ciddiyet içinde bazı notlar arayışını seyretmek zorunda kalıyordu. Kararlılığı, başka bir dünyadan sıradan kararlar düzlemine inmiş gibi bir intiba bırakıyordu.

Ulrich bu gözlemleri yaparken Hagauer'i nasıl olup da körü körüne inanarak yola çıkmaya ikna ettiği sorusundan da tedirgin oluyordu. Baştan beridir kız kardeşinin emellerine alet olmuş gibi bir hisse kapılıyordu; karşı çıksa bile sonuna kadar ilerlemesine yardım edecek cevaplar vermişti hep. Kız kardeşi, hakikat insanı istismar eder, demişti. Ulrich de, "İyi laf ama hakikat ne,

hiçbir fikri yok!" diye düşündü. "Yıllar geçtikçe insan hakikatten ötürü hamlıyor, nikris oluyor, oysa hakikat gençlikte avlanma ve yelkencilik hayatından ibaret!" Tekrar oturmuştu. Şimdi de aniden Agathe'nin yalnızca hakikate dair söylediklerini bir şekilde kendisinden aşırmadığını, şu an yan odada yaptıklarının yolunu çizenin de kendisi olduğunu sandı. Çünkü Ulrich, insanın en yüce hâlinde iyilik ve kötülük yoktur, ancak iman veya şüphe vardır, demişti; sabit kurallar ahlâkın en deruni özüne karşı çıkar ve iman en fazla bir saat eskiyebilir; inanan kişi alçakça bir şey yapamaz; sezgi hakikatten daha tutkulu bir hâldir. Agathe de şimdi ahlâkın etrafını çeviren alanı terk etmek ve inmek veya düşmekten başka bir kararın olmadığı o sınırsız derinliğe doğru gitmeye cüret etmek üzereydi. Bunu, vaktiyle Ulrich'in nişanları değiştirmekte tereddüt eden elinden nişanları çekip alması gibi yapıyordu; o an Ulrich, vicdansızlığına aldırış etmeden, kendinden çıkıp ona yol alan, sonra da ondan çıkıp yine kendine dönenler şahsî düşünceleriymiş gibi acayip bir hisle sevdi kız kardeşini, bu düşüncelerin düşünülmeye değer bir tarafları kalmamıştı ama vahşi yaratıklar gibi ıtırlı bir özgürlük kokusu saçıyorlardı. Ulrich kendini dizginleme çabasıyla titrerken ona dikkatle şu teklifte bulundu: "Seyahatimi bir gün erteleyecek, noterden veya bir avukattan bilgi alacağım. Belki de yapmak istediğin şey gün gibi ortadadır!"

Agathe ise babasının vakti zamanında gittiği noterin artık sağ olmadığını tespit etmişti. "Olaydan artık kimsenin haberi yok," dedi, "sen de kurcalama!"

Ulrich onun bir kâğıt alıp babasının el yazısını taklit etme denemelerine giriştiğini fark etti.

Merakı uyanmış, yakına gelip kız kardeşinin arkasına geçmişti. Ortada yığınla kâğıt duruyordu, üzerlerinde babasının eli yeniden canlanmıştı, elinin hareketleri neredeyse hâlâ hissedilebiliyordu, Agathe sanatkârane hamlelerle, onun yazısını büyü yaparcasına neredeyse birebir taklit ediyordu. Bunu seyretmek tuhaftı. Bunu yapma amacı ve yaptıklarının sahtekârlığa hizmet ettiği düşüncesi kayboldu. İşin doğrusu Agathe bunları hiç dü-

şünmemişti bile. Etrafında alevler yerine mantığın oynaştığı bir adalet vardı. İyilik, terbiye, hakkaniyet, bu erdemleri öğrendiği insanlar, özellikle de Profesör Hagauer üzerinden gördüğü şekliyle ona daima bir elbiseden çıkarılan bir leke gibi gelmişlerdi ama o an bizzat onun etrafında gerçekleşen haksızlık, dünyanın, gün doğumunun ışığında boğulmasına benziyordu. Agathe öyle zannediyordu ki hak ve haksızlık artık müphem kavramlardan ve milyonlarca insan için servis edilmiş bir uzlaşmadan ibaret olmayı bırakmıştı, Ben'in ve Sen'in buluşması, henüz hiçbir şeyle kıyas kabul etmeyen ve hiçbir ölçüye gelmeyen ilk yaradılışın çılgınlığıydı. Aslında Agathe, düşüncesizliğini anlamak zorunda olduğuna tam anlamıyla güvenerek, hediye vermek isteyip de verecek bir şey bulamayınca akıllarına en beklenmedik fikirler esen çocuklar misali kendini Ulrich'in eline teslim ederek ona bir suçu armağan ediyordu. Ulrich ise olanların çoğunu tahmin ediyordu. Gözleri kız kardeşinin hareketlerini izlerken bu ona daha önce hiç yaşamadığı bir rahatlık veriyordu, çünkü izleme eyleminde başka bir varlığın yaptıklarına bir defa olsun bütünüyle ve uyarı olmaksızın boyun eğmek gibi masalsı bir manasızlığı andıran bir taraf vardı. Üçüncü bir kişinin başına aynı anda bir kötülük gelmesini hatırlaması araya girse de o hatırlayış yalnızca bir saniyeliğine bir balta gibi parlayıp sönüyor, Ulrich, kız kardeşinin orada yaptıklarının aslında hiç kimseyi ilgilendirmeyeceği düşüncesiyle çabucak sakinleşiyordu; bu yazı denemelerinin gerçekten kullanılmasına karar verilmemişti, hem etkileri evden dışarı sızmadığı müddetçe Agathe'nin dört duvarı arasında ne yaptığı da sadece kendisini ilgilendirirdi.

Agathe ağabeyini çağırdı ve arkasına dönünce şaşırdı, çünkü ağabeyi zaten arkasında dikiliyordu. Agathe uyandı. Yazmak istediği her şeyi yazmıştı, şimdi de kâğıdı eski püskü görünsün diye mum alevinde karartmakla meşguldü. Boşta kalan elini Ulrich'e uzattı, Ulrich eli tutmadı ama çehresini de çatamıyordu. Bunun üzerine Agathe dedi ki: "Dinle! Bir şey tezatsa, sen de o tezadı iki tarafından da seviyorsan –gerçekten seviyorsan!– onu ister istemez ortadan kaldırmış olmaz mısın?!"

Ulrich, "Fazlasıyla düşüncesizce sorulmuş bir soru," diye mırıldandı. Agathe ise onun bu konuda "ikinci defa düşününce" nasıl hüküm vereceğini biliyordu. Temiz bir kâğıt aldı ve taklit etmeyi gayet iyi becerdiği eski moda yazı hattıyla haşarıca şunları yazdı: "Yaramaz kızım Agathe bir defa verilmiş kararları benim uslu oğlumun aleyhine değiştirmek için bir sebep sunmamaktadır!" Bununla da yetinmeyip ikinci bir kâğıda şunları yazdı: "Kızım Agathe, uslu oğlum Uli tarafından bir müddet daha terbiye görmelidir."

İşte olanlar böyleyken böyleydi ama Ulrich hatıralarını en ince detayına kadar uyandırdıktan sonra bile ne yapılacağından en az işe başlamadan önceki kadar habersizdi.

İşleri tekrar yoluna koymadan dönüş yoluna geçmemeliydi: Burası herhâlde su götürmezdi! Ayrıca hiçbir şeyi fazla ciddiye almamalı diyen çağdaş hurafe, anlaşılan şimdilik meydanı boş bırakmasını ve çok hassas bir direnç göstererek tartışmalı hadisenin değerini arttırmamasını kulağına fısıldadığında, ona fena bir oyun etmişti. Hiçbir şey göründüğü kadar kötü değildir; en şiddetli abartılardan bile, kendi hâllerine bırakıldıklarında yeni bir vasat ortaya çıkar; ortalamanın, aşırı ihtimalleri kendiliğinden ihtimaldışı bırakan yasasına güvenilemezse insan trene bile binemez, yolda yürürken bile silahını daima emniyeti açık hâlde elinde tutması gerekir: İşte Ulrich tüm sakıncalara rağmen eve doğru yola çıktığında, Avrupa'daki tecrübelere dayalı bu inanca itaat etmişti. Esasında Agathe'nin kendini başka türlü göstermiş olması onu mutlu etmiyor da değildi.

Buna rağmen meselenin sonucu hukuken Ulrich'in ihmalkârlığını olabildiğince çabuk telafi etmesinden farklı olamazdı. Kız kardeşine hiç tereddüt etmeden acele mektup veya telgraf göndermesi gerekirdi, telgrafta aşağı yukarı ne yazacağını da zihninde canlandırdı: "Her türlü beraberliği reddediyorum, meğerki!.." Ama böyle bir şey yazmaya hiç niyeti olmadığı gibi zaten istese de yazamazdı.

Üstelik o vahim olay yaşanmadan önce, gelecek haftalarda beraber yaşamaya veya en azından aynı evde kalmaya karar vermişler ve vedalaşmadan önceki kısa vakitte hep bundan bahsetmek zorunda kalmışlardı. İlkin "boşanma müddeti için" uzlaşmışlardı ki Agathe'nin akıl danışacağı ve himayesinde kalacağı biri olsun. Ama Ulrich olanları bir kez daha düşününce kız kardeşinin önceden söylediği başka bir lafı daha hatırladı, "Hagauer'i öldürmek" istiyordu, anlaşılan bu "plan" zihninde işlemeye devam etmiş ve yeni bir şekle bürünmüştü. Aile arazisini çabucak satmakta diretmişti, bunun anlamı da herhâlde başka sebeplerden akıllıca görünse bile mülklerinin buharlaşıp gitmesi olacaktı; her nasılsa, iki kardeş emlakçıyla anlaşmayı kararlaştırıp şartları belirlemişti. Yani Ulrich'in şimdi bir de, kendisinin bile takdir etmediği ihmalkâr ve eğreti hayatına döndükten sonra kız kardeşine ne olacağını düşünmesi lazımdı. Kız kardeşinin içinde bulunduğu durumun devam etmesine imkân yoktu. Kısacık bir zamanda birbirlerine şaşırtıcı derecede yakınlaşmış olsalar da –Agathe'nin bu yakınlaşmadan anladığı belki biraz garipti; Ulrich'se, muhtemelen birbirinden bağımsız muhtelif ayrıntılar sonucu meydana gelse de, bu birleşmenin kaderlerinin kesişmesine benzediğini düşünüyordu– müşterek bir hayatın bağlı olduğu çeşitli ve sathi ilişkilere dair bildikleri de bir o kadar azdı. Ulrich kız kardeşi hakkında tarafsız düşündüğünde çok sayıda çözülmemiş mesele fark ediyor, onun geçmişine ilişkin bile kesin bir hüküm veremiyordu; galiba en fazla bilgi sağlayan, kız kardeşinin kendinden ötürü veya kendisiyle beraber olup bitenleri umursamadığına ve hiç kesinliği olmayan, belki de gerçek hayatına akıl almaz bir paralellikle ilerleyen beklentiler için yaşadığına dair tahminiydi, çünkü Hagauer'le o kadar zaman birlikte yaşayıp onunla işini bu kadar çabuk bitirmesi de böylesi bir açıklamayı makûl gösteriyordu. Gelecekle ilgili yaklaşımındaki düşüncesizliği de bu tasavvuru destekliyordu: Evden kaçmıştı, bu ona şimdilik yeterli görünüyor, sonra neler olacağına dair sorulardan kaçınıyordu. Ulrich de ne onun artık kocasız kalıp genç bir kız gibi amaçsızca bekleyeceğini ne de kız kardeşine uygun olacak adamın nasıl biri olması gerektiğini tasavvur edebiliyordu; bunları vedalaşmadan önce ona da söylemişti.

O ise korkarak –ihtimal, biraz delirmiçesine mahsustan bir korkuyla– Ulrich'in yüzüne bakmış, sonra da soruya soruyla karşılık vermişti: "Her şeyi karara bağlamadan önce şimdilik senin evinde kalıversem olmaz mı?"

Aynı eve taşınma kararı da işte böyle, başka bir şart koşulmaksızın güçlendirilmiş oldu. Ulrich ise bu kararla, "hayatından izne ayrılma" teşebbüsünün son bulması gerektiğini kavrıyordu. Bunun ne gibi sonuçları olacağını düşünmek istemiyor ama hayatının bundan böyle belli bazı kısıtlamalara tâbi tutulacak olması da hoşuna gitmiyordu, ne zamandan beridir ilk kez yeniden Paralel Faaliyet'teki çevresini, özellikle de oradaki kadınları düşündü. Yeni değişimin getireceği, kendini her şeyden dışlama tasavvuru ona enfes geliyordu. Nasıl ki isteksiz bir çınlamadan harika bir rezonans çıkması için mekânlarda çoğu zaman küçücük bir değişiklik yapılması gerekirse, kendi küçük evi de hayal dünyasında değişime uğruyor, şehrin hışırtılarının uzaklardaki bir akıntı gibi duyulacağı bir midyeye dönüşüyordu.

Bir de konuşmalarının son kısmında galiba ufak bir fasıl daha olmuştu:

Agathe keyifli bir gülümsemeyle, "Keşişler gibi yaşayacağız," dedi, "ama aşk meselelerinde tabiî ki herkes hür. En azından senin engelin olmayacak!" diye ağabeyini temin etti.

Bunun üzerine Ulrich, "Biliyor musun," diye cevap verdi, "Bin Yıllık İmparatorluğa taşınıyoruz."

"O nedir?"

"Irmak misali menzile akmayıp deniz gibi bir durum teşkil eden aşktan o kadar çok bahsettik ki! Dürüst ol bakalım: Okulda sana meleklerin, Rabb'in cemali karşısında durup onu tespih etmekten başka bir şey yapmadığını anlattıklarında bu mesut hiçbir şey yapmayış ve düşünmeyiş tasavvur edebiliyor muydun?"

Agathe'nin cevabı, "Hep biraz sıkıcı olarak tasavvur etmişimdir, o da kesin benim eksikliğimden ileri geliyordur," oldu.

"Ama anlaştığımız tüm konulardan sonra şimdi de o denizin, içi durmadan billur gibi saf olaylarla doldurulan bir hareketsizlik ve yalnızlıktan ibaret olduğunu tasavvur etmelisin. Eski devir

insanları böyle bir hayatı yeryüzündeyken tasavvur etmeyi denemişlerdir: İşte bu, Bin Yıllık İmparatorluk'tur, şekli bizim kalıbımızdan alınmıştır ama bildiğimiz hiçbir imparatorluğa benzemez! İşte biz de öyle yaşayacağız! Bütün menfaatperestlikleri üzerimizden atacağız; ne mal mülk, ne bilgi, ne sevgili, ne arkadaş, ne prensip ne de kendi kendimizi biriktireceğiz: Bu sayede zihnimiz açılacak, insan ve hayvanlarla sınırlarını kaldıracak ve öyle bir serpilip açılacak ki artık biz, biz olarak kalamayacak, ancak bütün dünyayla bağdaşarak ayakta durabileceğiz!"

Bu küçük ara fasıl, şakaydı. Konuşurlarken Ulrich'in elinde kâğıt kalem vardı, not alıyor, arada da kız kardeşi evi ve mobilyaları satacak olursa onu nelerin beklediğini anlatıyordu. Hem dargındı da, küfre mi giriyor, düş mü kuruyor, kendi de bilmiyordu. Ayrıca bütün bunlarla uğraşırken vasiyetin üzerine titizlikle eğilmeye de fırsatları olmamıştı.

İhtimal, Ulrich'in hiçbir surette etkin bir pişmanlık duymaması bugün bile bu çeşit çeşit oluşumlardan ileri geliyordu. Yenik düşen kendisi olmasına rağmen, kız kardeşinin ani darbesinin, hoşuna giden çok tarafı vardı; kabul ve teslim etmeliydi ki kafasında fazla bir rahatlık yakıştırdığı ve günlerini "hür ruhlar kaidesince" geçiren insan o darbe sayesinde bir çırpıda, gerçek ciddiyetin yayıldığı derin ve belirsiz insanla tehlikeli bir tezada düşmüştü. Bu olayları da çabucak ve olağan yoldan telafi etmek suretiyle başından savmak istemiyordu: Ama o zaman da ortada bir kural kalmıyor, olayı akışına bırakmak gerekiyordu.

16

DIOTIMA'NIN DİPLOMAT KOCASIYLA YENİDEN GÖRÜŞME

Sabah, Ulrich'i pek açık bir zihinle karşılamadı, ikindi üzeriyse Ulrich –içine sıkıntı veren ciddiyeti hafifletmek maksadıyla– ruhu medeniyetten kurtarmakla meşgul kuzinini ziyarete gitmeye karar verdi.

Bu ziyarette şaşırtıcı bir şey oldu ve Rachel daha Diotima'nın odasından dönmeden önce karşısına çıkan Şube Müdürü Tuzzi tarafından içeri buyur edildi. Tecrübeli koca, sesindeki dalgınlıkla karışık incelikle, "Karım bugün kendini iyi hissetmiyor," dedi, ses tonu aylardır kullanmanın sonucunda evleriniņ sırrını açıkça ortaya koyan bir formüle dönüşmüştü âdeta. "Ziyaretinizi kabul edebilecek mi, bilmem." Dışarı kıyafetlerini giymişti ama Ulrich'e istekli bir tavırla eşlik etti.

Ulrich de fırsattan istifade Arnheim hakkında bilgi aldı.

"Arnheim İngiltere'ye gitmişti, şimdi de Petersburg'da bulunuyor," diye anlattı Tuzzi. Bu anlamsız ve gayet tabiî haber karşısında Ulrich, yaşadığı bunaltıcı olayların etkisiyle sanki dünya, bolluk ve hareket, üzerine akın ediyormuş gibi bir hisse kapıldı.

"Böylesi gayet iyi," dedi diplomat. "Olabildiğince çok bir yerlere seyahat etmeli. İnsan böylelikle gözlemlerde bulunup türlü şeyler öğreniyor."

Ulrich neşelenerek, "Demek hâlâ onun çarın verdiği pasifist buyrukla seyahat ettiğine inanıyorsunuz?" diye sordu.

Avusturya-Macaristan siyasetinin icrasından sorumlu daire başkanı, Ulrich'i alçakgönüllükle, "Her zamankinden çok inanıyorum," diye temin etti. Ama Ulrich birden, Tuzzi acaba gerçekten de dünyadan bu kadar bîhaber mi yoksa rol yapıp dalga mı geçiyor, diye şüpheye düştü; biraz sinirlenerek Arnheim'ı bir kenara bırakıp sordu: "Duydum ki bu arada yeni parola eyleme geçmek olmuş?"

Paralel Faaliyet karşısında masum ve kurnaz rolü oynamak her zamanki gibi Tuzzi'yi eğlendiriyordu sanki, omuzlarını silkip sırıttı: "Bu detayları karıma bırakayım, zaten sizi kabul eder etmez aynılarını onun ağzından işiteceksiniz!" Ama kısa bir süre sonra bıyığı seğirmeye başladı ve kahverengi suratındaki iri, koyu renk gözleri şüpheli bir ıztırapla ışıldadı. Tereddüt ederek, "Aslında siz de âlim sayılırsınız," dedi, "acaba bana, bir adamda ruh var demek ne demektir, açıklayabilir misiniz?"

Görünen oydu ki Tuzzi gerçekten de bu mesele hakkında konuşmak istiyordu, ıztırap çektiği izlenimini uyandıran da anlaşılan üzerindeki bu şüpheli hâldi. Ulrich hemen cevap vermeyince devam etti: "Mesela, 'ruhu güzel bir insan' deyince sadık, halim selim bir adamı kastederiz – benim böyle bir kalem amirim var ama ondaki nihayet astlık niteliğiyle alâkalı! Yahut ruh, kadınların bir niteliği de olabilir: O zaman da aşağı yukarı, kadınların erkeklerden daha kolay ağladığı, yüzlerinin daha kolay kızardığı kastediliyor olabilir–"

"Refikanız hanımefendi de ruh sahibidir," diyen Ulrich onun sözünü öyle bir ciddiyetle düzeltti ki sanki karısının, gece mavisi saçları olduğunu belirtiyordu.

Tuzzi'nin yüzünü hafif bir solgunluk kapladı. "Benim karım zekâ sahibidir," dedi yavaşça, "haklı olarak zeki bir kadın sayılmaktadır. Bazen üstüne varır, güzel sanatlara tutkun olmakla

itham ederim onu. O da kızar. Ama ruh demek değildir bu–" Biraz düşündü. "Bir mistiğin yanına uğradığınız oldu mu hiç?" diye sordu sonra. "Elinize veya saçınıza bakıp geleceği okur, yerine göre şaşırtıcı derecede doğru tahminlerde bulunur: Yeteneği veya gizli numaraları vardır. Ama mesela biri ruhlarımızın, birbirlerini âdeta duyuların aracılığı olmaksızın görebileceği bir zamanın ortaya çıkışına dair emareler olduğunu söylerse, anlamlı bir şeyler tasavvur edebilir misiniz? Hemen şunu da ekleyeyim," diye hızla sözünü tamamladı, "sadece sembolik olarak anlaşılmasın, iyi biri değilseniz, ne isterseniz onu yaparsınız; uyanan ruhlar devri de zaten geldiğine göre günümüzde insan bunu önceki yüzyıllara göre çok daha belirgin sezebiliyormuş! Buna inanıyor musunuz?"

Tuzzi söz konusu oldu mu, iğnelemeleri kendisine mi yoksa muhatabına, asla bilemezdiniz, Ulrich de her ihtimale karşı, "Sizin yerinizde olsam bir denerdim!" diye cevap verdi.

"Şaka etmeyiniz, azizim, kişi kendisi güvende olduğunda, böylesi tavırlar yakışık almıyor," diye yakındı. "Ama karım benden böylesi cümleleri, katılmasam bile ciddi ciddi anlamamı bekliyor, ben de nefsimi müdafaa edemeden teslim olmak zorunda kalıyorum. İşte böyle dara düşünce sizin de o nevi âlimlerden olduğunuzu hatırladım–?"

Ulrich yardımcı olmak için, "Yanılmıyorsam iki iddia da Maeterlinck'e ait," dedi.

"Öyle mi!? Kim–? Evet, olabilir. Şey değil miydi o–? Pekâlâ, bakın; acaba o zaman hakikat diye bir şey olmadığını öne süren de o mu? Sevenler hariç! Öyle diyormuş. Şayet birini seviyorsam o zaman sıradan hakikatten daha derin olan esrarengiz bir hakikatin doğrudan parçası oluyormuşum. Oysa insan sarraflığına ve gözleme dayalı bir şeyler söylüyorsak onlar da tabiî ki değersiz oluyormuş. Bunlar da şu Ma– mıydı neydi, o adamın fikirleri mi?"

"Gerçekten bilmiyorum. Belki. Ona uyardı."

"Arnheim'ın sanmıştım ben de."

"Arnheim onun, o da başkalarının birçok fikrini benimsemiş, ikisi de yetenekli birer eklektik."

"Öyle mi? Eski konular bunlar yani? Ama o zaman Tanrı aşkına izah edin, bugün böyle şeyleri bastırmaya nasıl müsaade ediliyor!?" diye rica etti Tuzzi. "Karım bana, 'Akıl bir şeyi ispatlamaz; düşüncelere, ruha kadar uzanmaz!' veya 'Kesinliğin üzerinde bir bilgelik ve aşk âlemi vardır, düşüncesiz sözlerle onun ancak kutsiyeti zedelenir!' gibi cevaplar verince bu cevapları nereden çıkardığını anlıyorum: O bir kadın ve erkek mantığına karşı kendini bu şekilde savunuveriyor! Ama bunları bir erkek nasıl söyler?!" Tuzzi biraz daha yaklaştı ve elini Ulrich'in dizine koydu: "Hakikat görünmez bir unsurun içinde balık gibi yüzer, sudan çıkar çıkmaz da ölüverir; buna ne buyurursunuz? Acaba bunun 'erotik biri' ile 'seksüel biri' arasındaki farkla mı alâkası vardır?"

Ulrich gülümsedi. "Gerçekten cevap istiyor musunuz?"

"Sabırsızlanıyorum!"

"Nasıl başlasam, bilemedim."

"Bakın! Erkek erkeğeyken böyle şeyler söylemeye insanın dili varmıyor. Ama sizin de ruhunuz olsaydı benim ruhumu şöyle bir gözlemleyip hayranlık duyardınız. Düşüncelerin, sözlerin ve eylemlerin olmadığı bir yüceliğe ulaşırdık. Bunun karşısındaysa esrarengiz güçler ve insanı sarsan bir suskunluktan başka bir şey kalmazdı! Ruh dediğinizin sigara içmesine müsaade var mıdır?" diye sorup bir sigara yaktı; ev sahipliği vazifesini ancak o zaman hatırlayıp tütün tabakasını Ulrich'e de tuttu: Aslında Arnheim'ın kitaplarını okumuş olmaktan biraz gurur duyuyor, o kitapları dayanılmaz bulduğundan içlerinden fışkıran ifade tarzının, diplomasinin içyüzüne vâkıf olunamaz maksatları için muhtemel bir fayda sunduğunu bizzat keşfetmek gururunu okşuyordu. Gerçekten de başka kimse bu kadar ağır bir işi boş yere yapmak istemezdi, onun yerinde kim olsa ihtiyacına göre bir süre daha dalgasını geçer ama sonrasında, deneme amaçlı bir iki alıntı yapma veya zaten kesin bir dille söyleyemeyeceği şeyleri, belirsizliği insanı kızdıran şu yeni fikirlerden birinin kisvesine büründürme arzusuna çok geçmeden yenik düşerdi. O yeni kisveyi de gülünç bulacağından bu işi ancak istemeye istemeye yapardı, gelgelelim söz konusu yeni elbiseye alışması kolaydır, zamanın ruhu da uygulama tarzla-

rı bakımından kimseye fark ettirmeden değişir, hatta özele bakıldığında Arnheim yeni bir hayran kazanmış bile olabilirdi. Tuzzi de itiraf ediyordu ki ruh ile iktisadı birleştirme talebinden, prensip icabı bütün aleyhtarlığa rağmen iktisat psikolojisi gibi tasavvurlara kapılmak mümkündü, Tuzzi'yi Arnheim'dan sarsılmazca koruyan da aslında Diotima'dan başkası değildi. Çünkü Diotima ile Arnheim'ın arasına vaktiyle –kimse bilmeden– bir soğukluk girmeye başlamış, o soğukluk Arnheim'ın ruha ilişkin söylediği ne varsa bir bahaneden ibaretmiş gibi bir şüphe yaratmış, sonucunda da Tuzzi o laflarla hiç olmadığı kadar büyük bir gerginlikle itham edilmişti. Bu şartlar altında Tuzzi'nin, karısının o yabancıyla ilişkisinin hâlâ ilerlediğini düşünmesi affedilebilirdi; bu ilişki bir kocanın tedbir alabileceği bir aşk değildi, bir "aşk hâli" ve "âşık kimselerin zihniyetiydi" ve her tür alçakça şüpheden o kadar masundu ki bizzat Diotima bile o aşkın, kendisine nasıl fikirler ilham ettiğinden açıkça bahsediyor, hatta son zamanlarda gayet hoşgörüsüz bir tavırla Tuzzi'nin de ona manen iştirak etmesini istiyordu.

Tuzzi bu hâlin kuşatması altında kendini son derece anlayışsız ve hassas hissediyordu; bu hâl, gölge ve sığınak bulmak için sabit bir konumu olmayan, her yanı saran bir güneş ışığı gibi gözlerini kör ediyordu.

Ulrich'in şunları söylediğini duydu: "Ama size düşünmenizi gerektirecek bir şeyler söyleyeyim. İç dünyamızdan tecrübelerimize daimi olarak bir şeyler akar ve çıkar. İçimizde oluşan heyecanlar dış dünya tarafından vücuda getirilir ve eylemler veya kelimeler hâlinde yine dışarı doğru akar. Bunu mekanik bir oyun gibi düşünün. Sonra bir de bu oyunun bozulduğunu düşünün: Bir tıkanıklık mı olacak? Yoksa bir tür taşkın mı? Yerine göre belki de yalnızca bir şişkinlik hissi olabilir–"

Tuzzi takdir ederek, "Siz en azından akıllıca konuşuyorsunuz, biraz saçma gelse de..." dedi. Bu sözlerin olgunlaşıp bir açıklama hâlini alacağını hemen kavrayamadı ama istifini de bozmadı; manen sefalet içinde kaybolurken, dudaklarında o küçük, kötücül gülümseme öyle gururla yerinde duruyordu ki tek yapması gereken yine o gülümseyişe sığınmaktı.

"Sanırım fizyologlar şöyle diyorlar," diye devam etti Ulrich, "bilinçli eylem dediğimiz şey, uyarmanın, refleks yayından geçerek âdeta içeri ve dışarı akmasıyla değil bir dolambaca dönüşmeye zorlanmasıyla meydana gelir; o zaman da ikisini bir görmemize rağmen yaşadığımız dünya ile hareket ettiğimiz dünya aslında değirmen yolunun üstündeki ve altındaki suya benzer ve bir tür bilinç barajıyla bağlanmış olur, suyun akışı ile çıkışının düzenlenmesi de barajın yüksekliği, kuvveti ve sair özelliklerine bağlıdır. Veya diğer bir deyişle: İki taraftan birinde bir bozukluk olursa –dünyadan soğursak veya hareket isteksizliği yaşarsak–, o zaman bu şekilde ikinci ve daha yüksek bir bilinç oluşabileceğini farz etmek de pekâlâ mümkündür, değil mi? Ya siz ne dersiniz?"

"Ben mi?" dedi Tuzzi. "Bence hiç umurumda değil sanırım. Profesörler bunu önemli görüyorlarsa, kendi aralarında karar verebilirler. Ama pratik konuşursak –" sigarasını dalgın dalgın kül tablasına bastırdı, sonra da sinirli bir tavırla başını kaldırdı, "dünya hakkındaki kararları veren iki barajlı insanlar mıdır yoksa tek barajlı olanlar mı?"

"Benden duymayı tek arzuladığınız, böyle düşüncelerin nasıl ortaya çıktığını düşünmemdi, zannediyordum?"

"Söylediyseniz de maalesef anlamadım," dedi Tuzzi.

"Ama çok basit: Siz ikinci bir baraja sahip değilsiniz, yani bilgelik esasına da sahip değilsiniz ve ruh sahibi insanların söylediklerinden tek kelime anlamıyorsunuz. Ben de size şans dilerim!"

Ulrich yavaş yavaş şunun farkına varmıştı: Garip bir ortamda, hakaretamiz bir şekilde öyle düşünceler dile getiriyordu ki bunların kendi yüreğini de belli belirsiz harekete geçiren hisleri açıklamak için uygun olmadıklarını söylemek mümkün değildi. Hassasiyet fazlasıyla artınca tecrübelerin taşıp geriye doğru fışkırabileceği ve böylelikle duyuları sınırsızca ve suyun yüzeyi gibi bütün eşyayla birleştirebileceği zannı, zihninde, Agathe'yle yaptığı o uzun sohbetlerin hatırasını canlandırdı ve yüzü, elinde olmadan, kısmen sert kısmen yitik bir ifade aldı. Tuzzi göz kapaklarını miskin miskin kaldırmış onu seyrediyor, Ulrich'in o

iğneli dalga geçme tarzında, burada "barajları" arzularına uymayan tek kişinin kendisi olmadığına dair bir şeyler sezinliyordu.

Rachel'in kaç zamandır gelmemiş olması ikisinin de pek dikkatini çekmemişti. Diotima, kendisini ve hasta odasını, resmî olmamakla birlikte Ulrich'i kabul edecek kadar münasip bir çile düzenine sokması için yardım etsin diye alıkoymuştu Rachel'i. Kız şimdi de Ulrich hemen gitmesin, biraz daha sabırlı olsun diye hanımından getirdiği mesajı iletip tekrar aceleyle hanımının yanına döndü.

Ulrich ev sahibinin kendisine eşlik etme inceliğini göstermesine karşılık vermek için, sohbetlerinin uğradığı bu kesintiden sonra, "Bana söylediğiniz tüm cümleler tabiî ki alegoridir," diye konuşmaya devam etti. "Bir tür kelebek dili! Arnheim gibilerinin, karınlarını bu zar gibi ince nektarla doldurdukları izlenimine kapılıyorum! Yani," diye çabucak ilave etti, çünkü hakaret ettikleri arasına Diotima'yı katmak istemediği tam vaktinde aklına gelmişti, "hele de Arnheim yok mu, bilhassa o bırakıyor bende bu izlenimi, yine ondan edindiğim başka bir izlenim, ruhunu cüzdan misali göğsünde taşımasıdır!"

Tuzzi, Rachel içeri girerken yanına aldığı evrak çantası ile eldivenleri tekrar yerine koyup hararetle cevap verdi: "Nedir, biliyor musunuz? Yani bana bu kadar enteresan izah ettiğiniz şeyi kastediyorum. Pasifizm ruhunun ta kendisi!" Açtığı konunun, etkisini yeterince göstermesi için ara verdi. Ardından manidar bir tavırla, "Acemilerin elinde pasifizm, hiç şüphesiz büyük bir tehlike tazammun eder," diye ekledi.

Ulrich gülecekti ama Tuzzi söylediklerinde fevkalade ciddiydi ve aşk ile pasifizmin, zihninde acemi bir sefahat izlenimi uyandırmak suretiyle birleştiğini görmek ne kadar komik olsa da, gerçekten çok uzaktan akrabalığı olan iki şeyi bir araya getirmişti. O yüzden Ulrich de ne cevap vereceğini bilemedi ve fırsattan istifade, Paralel Faaliyet konusuna dönmek için faaliyette artık "eylem" parolasının geçerli olduğundan dem vurdu.

Tuzzi küçümseyerek, "Leinsdorf'un fikri!" dedi. "Siz gitmeden hemen önce burada yaptığımız son görüşmeyi hatırlıyor musu-

nuz? Leinsdorf, 'Bir şeyler olmalı!' demişti, işte tüm mesele; alın size 'eylem' parolası dedikleri! Tabiî ki Arnheim da parolanın altına Rus pasifizmini sıkıştırmaya çalışıyor. Buna karşı yaptığım uyarıyı hatırlıyor musunuz? Korkarım, beni daha, çok hatırlayacaklar! Dış siyaset hiçbir yerde bizdeki kadar zor değil, daha o zaman bile dedim ki: Günümüzde esaslı siyasî fikirleri gerçekleştirebileceğini zannedenlerin içinde bir parça müflislik ve canilik olmalıdır!" Herhâlde Ulrich, biraz sonra karısının yanına çağırılabilir diye veya bu görüşmede bir şeyler öğrenen tarafın yalnızca kendisi olmaması için Tuzzi bu defa bülbül gibi ötüvermişti.

"Paralel Faaliyet uluslararası güvensizliğe yol açıyor," dedi, "Faaliyet'in hem Alman hem de Slav düşmanı sayılmasının iç siyasetteki etkisi dış siyasette de seziliyor. Ama acemi pasifizm ile uzman olanı arasındaki farkı anlamanız için size bir şey açıklayacağım. Avusturya şayet *Entente Cordiale*'e* taraf olsaydı her savaşı en az otuz yıl engelleyebilirdi! Ve hükümetin yıldönümünde bunu tabiî ki görülmemiş güzellikte pasifist bir tavırla yapabilir, ayrıca kendisini ister takip etsin ister etmesin, Almanya'yı da kardeşlik bağıyla kucaklayabilirdi. İçimizdeki milliyetlerin çoğunluğu hayran kalırdı. Fransız ve İngilizlerden düşük faizle alacağımız kredilerle ordumuzu öyle güçlendirebilirdik ki Almanya gözümüzü korkutamazdı. İtalya'dan kurtulurduk. Fransa biz olmadan hiçbir şey yapamazdı: Tek kelimeyle, savaşın ve barışın anahtarı olur, büyük siyasî işler görürdük. Bunları söylemekle size ifşa ettiğim bir sır yok: Bu her ticarî ataşenin yapabileceği cinsten basit bir diplomatik hesaptır. Peki, neden hayata geçirilemiyor? Sarayın hesaba katılamaz yönleri: İmparatora o kadar tahammülsüzler ki hayata geçirilmesini terbiyesizlik addediyorlar, günümüzde monarşiler dezavantajlı, çünkü terbiye diye bir yük var omuzlarında! Sonra şu kamu ruhu dedikleri şeyin hesaba katılamaz yönleri: Paralel Faaliyet'ten bahsediyorum. Faaliyet kamu ruhunu neden eğitmiyor?! Ona neden objektif bir görüş kazandırmıyor? Bakınız," –ama Tuzzi'nin açıklamaları bu noktada

* Britanya ile Fransa'nın Alman tehdidine karşı 8 Nisan 1904'te imzaladıkları dostluk antlaşması. –*ç.n.*

inandırıcılığını yitirip gizli bir sıkıntı izlenimi bırakmaya başladı– "şu Arnheim yok mu, yazdıkları beni gerçekten eğlendiriyor! Yazmayı icat eden o değil, geçenlerde uykuya dalmam zaman alınca hakkında biraz düşünecek vaktim oldu. Her zaman roman veya tiyatro piyesleri yazan siyasetçiler olmuştur, mesela Clémenceau veya Disraeli; Bismarck öyle değildi ama tahripçiydi. Şimdi de bugün dümenin başında duran Fransız avukatlara bir bakın: İmrenilecek insanlar! Siyaseten kazanıyorlar ama onlara yol gösterecek harika bir profesyonel diplomat kadrosuna danışıyorlar, hepsi bir zamanlar en laubali tarzlarda tiyatro piyesleri veya romanlar yazmışlar, en azından gençliklerinde, bugün hâlâ kitap yazıyorlar. Bu kitapların bir kıymeti olduğunu sanıyor musunuz? Ben sanmıyorum. Ama size yemin ederim ki dün akşam şöyle düşündüm: Bizim kendi diplomasimiz kayıpta, çünkü ortaya herhangi bir eser koyduğu yok, size nedenini söyleyeyim: Birincisi, tıpkı sporcular gibi diplomatlar için de geçerli bir kural vardır: Önce içtikleri suyu terlemeleri gerekir. İkincisi, kamu güvenliğini arttırırlar. Avrupa güç dengesi nedir, bilir misiniz?–"

Sohbetleri, Diotima'nın Ulrich'i beklediğini söylemeye gelen Rachel yüzünden kesildi. Tuzzi şapkası ile paltosunu istedi. Rachel'in tuttuğu paltosuna kollarını geçirirken, "Vatansever birisi olsaydınız–" dedi.

"Ne yapmam gerekirdi?" diye soran Ulrich, Rachel'in gözlerine baktı.

"Vatansever birisi olsaydınız, karımın veya Kont Leinsdorf'un dikkatini biraz bu güçlüklere çekerdiniz. Ben çekemiyorum, kocası olunca hemen dargörüşlülük gibi durabiliyor."

Ulrich sakince, "Ama beni burada ciddiye alan kimse yok ki," diye karşılık verdi.

Tuzzi hararetle, "Aman, hiç öyle demeyin!" diye haykırdı. "Sizi başkalarını ciddiye aldıkları gibi ciddiye almıyorlar ama uzun zamandır hepsi sizden çok korkuyor. Leinsdorf'a çılgınca bir tavsiye vermenizden endişeliler. Avrupa güç dengesi nedir, bilir misiniz?!" diye ısrarla sordu.

Ulrich, "Galiba, herhâlde yaklaşık olarak," dedi.

Tuzzi öfkeli ve mutsuz, "O zaman size şans dilerim!" diye karşılık verdi. "Biz profesyonel diplomatların hiçbiri bilmiyor. Kimse birbirine girmesin diye kurcalanmaması gereken bir şey. Ama ne olduğunu kimse tam bilmiyor. Son yıllarda etrafınızda olup bitenleri ve hâlâ devam eden olayları biraz hatırlasanıza: Türk-İtalyan savaşı, Moskova'daki Poincaré, Bağdat meselesi, Libya'ya silahlı müdahale, Avusturyalıların Sırplarla gerilimi, Adriyatik problemi: ... Buna denge denir mi? Unutulmaz baronumuz Ährental – aman neyse, sizi daha fazla tutmayayım!"

"Yazık," dedi Ulrich. "Avrupa güç dengesi böyle görülebilirse, o zaman Avrupa'nın ruhu en iyi ifadesini onda buluyor demektir!"

Kapıya varmış olan Tuzzi mütevazı bir gülümsemeyle, "Evet, ilginç yanı da o," diye karşılık verdi. "Bu anlamda Paralel Faaliyetimizin manevî başarısını hafife almamak lazım!"

"Neden engel olmuyorsunuz?"

Tuzzi omuz silkti. "Bizde kont hazretlerinin konumundaki birisi bir şeyler isteyince ona karşı gelemezsiniz. Ancak göz kulak olabilirsiniz!"

Tuzzi gittikten sonra Ulrich, kendisini Diotima'ya götürmekte olan küçük, siyah-beyaz giysili muhafızına, "Ya siz nasılsınız?" diye sordu.

17

DIOTIMA OKUDUĞU KİTAPLARI DEĞİŞTİRMİŞTİR

Ulrich yanına gelince Diotima, "Sevgili dostum," dedi, "sizinle konuşmadan gitmenize izin vermek istemedim ama sizi böyle karşılamak zorundayım!" Üzerinde ev kıyafetleri vardı, giysilerin içinde endamındaki haşmet tesadüfen bulunduğu pozisyondan ötürü biraz hamileliği andırıyor, bu da hiç doğum yapmamış mağrur vücuduna annelik çilelerinin bazen sevimli olabilen o utanmazlığından katıyordu; yanındaki divanın üstünde, demin vücudunu ısıtmak için kullandığı belli olan bir kürk manto duruyordu, alnında migrenini hafifletsin diye kompres vardı ve olduğu yerde kalmasına müsaade edilmişti, çünkü Diotima biliyordu ki kompres, alnında Yunan çatkısı gibi duruyordu. Vakit geç olmasına rağmen ışık yanmıyor, havadaysa meçhul bir ıztırabı dindirmek için kullanılan ilaç ve ferahlatıcı maddelerin kokusu, tek tek bütün kokuların üstüne kapak gibi kapatılmış kuvvetli bir rayihayla karışık bulunuyordu.

Ulrich Diotima'nın elini öperken yüzünü iyice eğdi, sanki kolunun kokusundan, yokluğunda meydana gelmiş olan değişiklikleri algılamak istiyordu. Ama teni yalnızca her günkü gibi yine dolu dolu ve tok bir temizlik kokusu yayıyordu.

"Ah, sevgili dostum," diye tekrarladı Diotima, "geri dönmeniz iyi oldu – ah!" diye aniden gülümseyerek inledi, "çok şiddetli mide ağrılarım var!"

Tabiî bir insan tarafından kurulmuş olup havanın durumu kadar tabiî olan bu cümle, Diotima'nın ağzında bir çöküş ve itirafın bütün şiddetini kazanıyordu.

"Kuzin?!" diye haykıran Ulrich yüzüne bakmak için gülümseyerek eğildi. O an Tuzzi'nin karısının keyifsizliğine ilişkin nazik iması, Ulrich'in zihninde, Diotima'nın hamile olduğu, hamileliğin de evde şartları altüst ettiği zannına karışmıştı.

Düşündüklerini kısmen tahmin eden Diotima hâlsiz bir tavırla itirazını belirten bir hareket yaptı. Aslında eskiden hiç çekmediği âdet sancılarından muztaripti sadece, ayrıca belli belirsiz seziliyordu ki sancıları kocası ile Arnheim arasındaki kararsızlığıyla alâkalıydı, kararsızlığına birkaç aydır böylesi şikâyetler eşlik ediyordu. Ulrich'in geri döndüğünü duyunca bundan teselli buldu ve mücadelelerine aşina biri olarak gördüğü dostunun içeri girmesine de o yüzden izin verdi. Öylece uzanıyor, oturma pozisyonunu ancak yarı yarıya koruyordu; Ulrich'in yanındayken, içini hallaç pamuğuna çeviren ağrılara peşkeş çekilmiş hâliyle, çitleri ve girilmez levhaları olmayan açık bir tabiat alanını andırıyordu ki böylesi onda zor görülürdü. Deyim yerindeyse hassas yapısının bir alâmeti olarak asabi mide ağrılarını bahane etmesinin inandırıcı olacağını farz etmişti, aksi takdirde kendini Ulrich'e göstermezdi.

"İlaç alsanıza," diye teklifte bulundu Ulrich.

Diotima, "Ah," diye iç geçirdi, "heyecandan kaynaklanıyor bu ağrılar. Sinirlerim daha fazla dayanamayacak!"

Küçük bir sessizlik ânı oldu, çünkü şu an Ulrich'in aslında Arnheim'la ilgili bilgi alması lazımdı ama kendisiyle alâkalı olaylar hakkında bir şeyler öğrenmeye de can atıyordu, bu yüzden hemen bir çare bulamadı. Nihayetinde, "Ruhu medeniyetten kurtarmak herhâlde zorluk çıkarıyor?" diye sordu ve ekledi: "Ruhu dünyaya ulaştıracak bir sokak açmanın vereceği zahmetlerin sancılı bir çöküş yaratacağını size çok önceden söylemekle maalesef haklı çıktım!"

Diotima misafirlerden kaçıp sofadaki bankta Ulrich'le oturduğu zamanı hatırlıyordu: Moralsizliği hemen hemen bugünküyle aynıydı, bununla beraber ümitlerinin ara kademelerinde sayısız iniş-çıkışlar vardı. "Dostum," dedi, "büyük fikre inancımızın henüz kaybolmadığı zamanlar ne kadar da harikaydı! Herhâlde bugün dünyanın artık kulak kesildiğini söyleyebilirim ama şahsen ben büyük hayal kırıklığına uğradım!"

Ulrich, "O niyeymiş?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Sebebi herhâlde benim."

Arnheim hakkında bir şeyler ekleyecekti ama Ulrich gösteriyle nasıl başa çıktıklarını bilmeyi arzu ediyordu; son hatırladıklarına göre Kont Leinsdorf onu kararlı bir müdahaleye hazırlaması, aynı zamanda da sakinleştirmesi için Diotima'nın yanına yolladığında, ona rastlayamamıştı.

Diotima kibirli bir tavır takındı. "Polis birkaç genci tutuklayıp tekrar serbest bıraktı: Leinsdorf çok kızgın ama başka ne yapılacaktı ki?! Şimdi hepten Wisnietzky'nin safına geçti ve bir şeyler olması gerektiğini söyleyip duruyor ama ne için olduğu bilinmezse Wisnietzky propaganda yapamaz ki!"

Ulrich, "Duydum ki yeni belirledikleri parola eyleme geçmekmiş," diye araya girdi. Alman partilerinin gösterdiği dirençte bakan olarak başarısızlık yaşayan, o yüzden de Paralel Faaliyet'in meçhul büyük vatanseverlik fikri için katılım arayan heyetin başındayken, istemeden şiddetli bir güvensizliğe yol açan Baron Wisnietzky ismi, Ulrich'in hafızasında, bu başarının sahibi olan kont hazretlerinin siyasî hâkimiyetini canlandırdı. Göründüğü kadarıyla Kont Leinsdorf'un düşüncelerinin safdil gidişi –belki de memleketin ruhunu ve daha geniş kapsamıyla Avrupa'nınkini kıtanın en önemli adamlarının bir arada çalışması vesilesiyle ürkütmeye dönük bütün çabaların akim kalacağı beklentisi güçlenerek– en iyi seçeneğin o ruhu dürtmek olacağına dair bir kanaat oluşmasına yol açmıştı, dürtüklemenin nereden geldiğiyse fark etmezdi. Pervasızca bağırmanın veya sarsmanın insana bazen iyi geldiği söylenir ya hani, işte kont hazretlerinin düşüncelerinin dayandığı bir nokta da muhtemelen meczuplardan edinilmiş bu

tecrübelerdi ama Diotima daha cevap veremeden Ulrich'in alelacele vardığı bu tahmin, muhatabının cevabıyla kesintiye uğradı.

Acı çeken kadın yine, *sevgili dost* hitabını kulandı. "Sevgili dost," dedi, "işin hakikat yönü de var! Asrımız eyleme susamış. Bir eylem–"

Ulrich, "Ama hangi eylem! Ne tür bir eylem?!" diyerek onun sözünü kesti.

"Hiç fark etmez! Eylemde sözlere karşı muazzam bir kötümserlik mevcut. Geçmişte durup durup konuşulduğunu inkâr etmeyelim: Hepimiz ebedî ve büyük sözler ile idealler için yaşadık; insanlığın yüceltilmesi için; benliğimizin en derinlerindeki niteliğimiz için; hayatın muhtevasının artması için. Bir sentez için çabaladık, yeni güzellik kalıpları ve mutluluk değerleri için yaşadık; bizzat hakikat olmanın muazzam ciddiyeti karşısında hakikati aramanın çocuk oyuncağı olduğunu inkâr etmek istemem ama ruhun hâlihazırdaki cüzi gerçekliği karşısında şiddetli bir gerginlik vardı, biz de hayalî bir özlem içinde âdeta bir hiç uğruna yaşadık!"

Diotima enerjik bir şekilde dirseğine dayanıp doğrulmuştu. "Bugün ruhun, üstüne hafriyat dökülmüş ana girişini aramaktan vazgeçtiysek ve hayatla başa çıkmaya uğraşmaktan yanaysak, yaptığımız bu işin de sağlıklı bir tarafı vardır elbet!" diye de sözünü bitirdi.

Leinsdorf'un tahmine dayalı yorumunun yanı sıra Ulrich'in şimdi bir de onaylı başka bir eylem parolası yorumu olmuştu. Diotima okuduğu kitapları değiştirmişe benziyordu; Ulrich içeri girerken etrafında çok sayıda kitap olduğunu gördüğünü hatırlıyordu ama ortalık başlıklarını çıkaramayacak kadar kararmıştı, ayrıca bir kısmının üzerinde bu düşünceli genç kadının vücudu kalın bir yılan gibi uzanıyor ve yavaş yavaş doğrulan yılan, Ulrich'e beklentiyle bakıyordu. Diotima, kızlık çağından beri tercihen çok duygulu ve sübjektif kitaplardan beslendikten sonra, söylediklerinden anlaşıldığı kadarıyla Ulrich'in manevî yenilenme gücüne kapılmıştı, o güç ki Diotima'nın son yirmi yılın kavramlarıyla bulamadığını gelecek yirmi yılın kavramlarıyla da

bulamamaya uğraşıp duruyordu; galiba bundan da en sonunda tarihteki, insaniyet ve gaddarlık, saldırı ve lakaytlık veya pek yeterli sebepleri olmayan başka başka tezatlar arasında bocalayan o büyük ruh hâli değişiklikleri ortaya çıkmaktaydı. Ulrich'in aklından, bütün ahlâkî tecrübelerden geriye kalan ve hakkında Agathe'yle çokça konuştuğu o küçük ve aydınlatılmamış belirsizlik bakiyesinin, bir ihtimal aslında insandaki güvensizliğin sebebi olabileceği geçti ama o konuşmaların hatırasında yer alan mutluluktan kaçındığı için düşüncelerini onlardan alıp zamanın artık yeni bir ruha kavuştuğundan ilk bahseden generale dönmeye zorladı, general bunu öyle bir tarzla anlatmıştı ki tarzındaki salim öfkenin gücü, büyüleyici şüphelere duyulacak hevese hiç yer bırakmıyordu. Aklına bir defa general düşünce de onun, kuzini ile Arnheim'ın bozulan düzenlerinin icabına bakması ricasını hatırladı ve Diotima'nın ruhla vedalaşma nutkuna cevaben son olarak sadece şunları söyledi: "Herhâlde 'sınırsız aşk' size pek yaramadı?!"

"Ah, siz yok musunuz, hiç değişmiyorsunuz!" diye iç geçiren kuzini kendini tekrar yastıkların üzerine bırakıp gözlerini yumdu, çünkü Ulrich'in yokluğunda böyle doğrudan sorularla karşılaşma alışkanlığını unuttuğundan, önce onunla sırrının ne kadarını paylaştığını hatırlaması gerekiyordu. Sonra birdenbire, Ulrich'in yakınlığı unuttuklarını yeniden yüzeye taşıdı. Ulrich'le "ölçüsüz sevmek" hakkında yaptıkları ve son veya sondan bir önceki beraberliklerinde de devam etmiş olan bir sohbeti hayal meyal hatırlıyordu, sohbette ruhların beden hapsinden çıkabileceklerine yahut en azından gövdelerini dışarı sarkıtabileceklerine yeminler etmiş, Ulrich de bunun üzerine cevaben, söylediklerinin aşka susamışlığın hezeyanları olduğunu ve Diotima'nın, Arnheim'a veya Ulrich'e veyahut herhangi birine "tavizde" bulunmasını söylemişti; bu bağlamda Tuzzi'yi bile anmıştı, Diotima şimdi bunu da hatırlamıştı: Ulrich gibi birinin konuştuklarının geri kalanındansa, bu tür teklifleri hatırlamak herhâlde daha kolay oluyordur. Muhtemelen o zaman bunu küstahlık addetmekte de haklıydı ama geçmiş acılar şimdikilerle kıyaslanınca zararsız birer eski dosta dönüştüklerinden Diotima, bugün dostane ve bi-

lindik bir hatıra olma imtiyazının keyfini sürüyordu. Velhasıl sonunda gözlerini yeniden açıp dedi ki: "Muhtemelen yeryüzünde kâmil manada sevmek mümkün olamayacaktır!"

Konuşurken gülümsüyordu ama alnındaki çatkının altında, yüzüne loş ışıkta garip ve eğri büğrü bir ifade veren endişe kırışıkları seziliyordu. Diotima yüreğine işleyen meselelerde tabiatüstü ihtimallere inanmaya meyletmiyor denemezdi. Hatta General von Stumm'un konsülde beklenmedik şekilde ortaya çıkışından bile ruhların işiymiş gibi korkutmuştu, o yüzdendir ki çocukken de hiç ölmemek için dua edip dururdu. Bu tavır Arnheim'la ilişkisine de tabiatüstü bir inanç veya daha doğrusu, günümüzde inanç ilişkilerinin esasına dönüşen o tamamlanmamış inançsızlığı, o ihtimal-dışı-saymayışı bahşetmesini kolaylaştırmıştı. Arnheim, kendi ruhundan ve Diotima'nınkinden, onlardan beş metre uzaklıkta havada kendisine temas edecek görünmez bir şeyler çıkarmaya muktedir olmasaydı veya bakışları, hemen peşi sıra o görünmez şeyden geriye bir kahve çekirdeği, bir irmik tanesi, bir mürekkep lekesi, herhangi bir kullanım izi veya hiç olmadı bir ilerleme kalmış gibi davranmaya muktedir olsalardı, o zaman Diotima'nın bir sonraki beklentisi, o şeyin günün birinde daha da yükseklere çıkıp tasavvuru mümkün olmayan birçok dünyevî şey gibi, yine tasavvur etmenin mümkün olmadığı o tabiatüstü aidiyetlerden birine kapılmak olacaktı. Arnheim'ın son zamanlarda eskisine göre daha sık seyahate çıkmasına ve yanına daha seyrek uğramasına, hatta uğrayınca işleriyle şaşırtıcı derecede çok meşgul olmasına sabretmişti. Kendisine duyduğu aşkın hâlâ Arnheim'ın hayatındaki büyük olaylardan biri olduğuna şüphe etmeye dahi çekiniyor ve tekrar bir başlarına kaldıklarında ruhaniyetlerinin yükselişi bir anlığına o kadar büyük ve temasları o kadar özlerine dokunur nitelikte oluyordu ki duyguları korku içinde suspus kalıyor, hatta şahsî bir şeylere dair konuşmama fırsatı doğmayınca arkasında acı bir dermansızlık bırakan bir vakum meydana geliyordu. Bunun ihtiras olduğuna nasıl şüphe yoksa –içinde yaşadığı çağa mahsus bir alışkanlıkla pratik olmayan her şeyin zaten inancın, o şüpheli inançsızlığın bir meselesi anlamına geldiğine alışmış olan– Diotima tüm

makûl varsayımlara ters düşecek bir şeylerin daha yaşanacağını ihtimaldışı göremiyordu. Ama gözlerini açıp doğrudan, sadece bir karartı gibi idrak ettiği ve hiç cevap vermeyen Ulrich'e diktiği o dakika, "Neyi bekliyorum? Ne olması lazım?" diye merak etti.

Ulrich nihayet cevap verdi: "Ama Arnheim sizinle evlenmek istiyordu!?"

Diotima yine koluna dayanıp doğruldu ve şöyle dedi: "Boşanmak veya evlenmekle aşk meselesine çare bulunabilir mi ki?!"

Ulrich, kuzininin haykırışına verecek cevap bulamayınca, "Hamilelik konusunda yanılmışım," diye zihnine not düştü. Ama sebepsiz yere kavga çıkarır gibi aniden, "Sizi Arnheim'a karşı uyarmıştım!" dedi. Belki de o an, bu kodamanın ikisinin ruhunu işlerine nasıl karıştırdığına dair bildiklerini Diotima'ya anlatmakla kendini yükümlü hissettiyse de sonra yine vazgeçti, çünkü bu konuşmada her kelimenin, tıpkı eve döndükten sonra odasındaki eşyalar gibi eski yerinde kalacağını görüyordu, eşyalarını özenle tozları alınmış hâlde yerinde bulmuştu, sanki bir dakikalığına ölmüş, sonra geri dönmüştü. Diotima onu azarladı: "Bu durumu böyle hafife alamazsınız. Arnheim'la aramda derin bir dostluk var; buna rağmen aramızda bazen, büyük bir korku demek isteyeceğim bir şeyler oluyorsa, samimiyetten kaynaklanmaktadır. Siz böyle bir şeyi hiç yaşadınız mı veya yaşayabilir misiniz, bilmem: Belli bir duygu irtifaına ulaşmış iki insan arasında her türlü yalan o denli imkânsızlaşır ki birbirleriyle konuşamayacak hâle gelirler!"

Ulrich hassas kulağıyla bu azarlamadan şu sonucu çıkardı: Kuzininin ruhuna giden yol artık her zamankinden daha açıktı; onun artık Arnheim'la yalan söylemeden konuşamayacağına dair gönülsüzce yaptığı itiraf kendisini pek bir neşelendirdiğinden samimiyetini bir müddet hiçbir şey söylememekle gösterdi ve muhatabı bu arada yeniden yatınca dostane bir yumuşaklıkla elini öpmek için koluna doğru uzandı. Eli, avucunda mürver ezmesi kadar hafif duruyordu ve öpücükten sonra da avucunda kalmaya devam etti. Nabzı tâ parmak uçlarında hissediliyordu. Yakınındayken burnuna gelen pudramsı narin koku Ulrich'in yüzünde

bir bulut parçası gibi asılı kaldı. Eline kondurduğu öpücük aslında kibar bir latifeden ibaret olsa da sadakatsizlikle ortak yanı, başka bir kişiye doğru, ondan bir hayvan gibi kana kana içerken kendi suretinin sudaki yansımasını göremeyecek kadar eğilme hazzının geride bıraktığı acı tattı.

"Ne düşünüyorsunuz?" diye sordu Diotima. Ulrich yalnızca başını salladı ve bu sayede ona yeniden –artık yalnızca son bir kadifemsi pırıltıyla aydınlanan karanlığın içinde– suskunlukla ilgili mukayeseli çalışmalar yapma fırsatı tanıdı. Diotima'nın aklına harika bir cümle geldi: "İnsanlar vardır, en büyük kahraman bile onların yanında susmaya cesaret edemez." Yahut aşağı yukarı buna benzer bir şeyler söylemişti. O cümlenin bir alıntı olduğunu hatırlar gibiydi; Arnheim kullanmış, o da üstüne alınmıştı. Ayrıca evliliğinin ilk haftalarından beridir Arnheim'ın elinden başka hiçbir erkeğin elini iki saniyeden uzun tutmamıştı, şimdi Ulrich'in eliyle ilk kez oluyordu bu. Kendi kendine kapılmıştı, olayın nasıl ilerlediğini kaçırıyordu ama en yüce aşkın belki hâlâ gelme ihtimali olan, belki de imkânsızlaşan saatini eli kolu bağlı beklemeyip karar vermedeki tereddüdünü biraz daha kocasına adanmak için kullanmakla çok iyi ettiğine bir an sonra kanaat getirmekten hoşnutluk duyduğunu fark etti. Evli insanların işi kolaydır: Başkaları sevgilisine sadakatini bozarken, onlar görevlerini unutmadıklarını söyleyebilirler; Diotima da kendi kendine, ne olursa olsun kaderin savurduğu yerde şimdilik görevini yapacağını söylediği için, kocasının hatalarını düzeltip ona biraz daha ruh kazandırma teşebbüsüne girişmişti. Aklına yine bir şairin sözü geldi: şair aşağı yukarı, insanın sevmediği biriyle ortak bir kaderin ağına takılmasından daha fena bir çaresizlik olmadığını söylüyordu, bu da kaderleri onları ayırmadığı müddetçe Tuzzi'ye karşı bir şeyler hissetmeye çabalaması gerektiğini ispatlıyordu. Bu çabaya da kocasına epey eziyet ettiği, sağı solu belli olmayan ruhla ilgili hadiselerin makûl bir şekilde hilafına davranmak suretiyle sistematik olarak başlamıştı; üzerine uzandığı kitaplardan da gurur duyduğunu hissediyordu, çünkü kitaplar evlilik fizyolojisi ve psikolojisiyle ilgiliydi ve içerisinin karanlık ve bu kitapların yanında olması, Ulrich'in onun elini tutması,

belki de artık umumî faaliyetleri içerisindeyken de ideallerinden vazgeçerek sergileyeceği muazzam kötümserliğini kuzenine de aksettirmiş olması, hepsi birbirini bir şekilde tamamlıyordu ve Diotima, Ulrich'in elini bunları düşünerek zaman zaman öyle sıkıyordu ki bütün geçmişiyle vedalaşmak için bavulları hazır, bekliyor sanırdınız. Sonra sessizce inliyor, çok hafif bir sancı dalgası da vücudundan özür dilercesine akıp gidiyordu; Ulrich ise elinin sıkılmasına parmak uçlarıyla yatıştırırcasına karşılık veriyordu. Bunlar birkaç kez tekrar ettikten sonra Diotima, herhâlde bu kadarının fazla olduğunu düşünmüş olacaktı, ne var ki elini geri çekmeye de cesaret edemiyordu, çünkü eli Ulrich'in avucunda o kadar hafif ve kuru duruyor, hatta ara ara öyle titriyordu ki bu duruş, Diotima'ya bile aşkın fizyolojisine dair, ne pahasına olursa olsun sakar bir kaçırma hareketiyle en ufak bir manaya sebebiyet vermek istemediği uygunsuz bir işaret gibi geldi.

Bir süredir tuhaf bir şekilde arsızlaşıp, açık duran ara kapının öbür tarafından ansızın ışık yakmak suretiyle bu olaya son veren, yan odada bir şeyleri kurcalayan "Rachelle" oldu. Diotima elini Ulrich'in elinden çabucak çekti; Ulrich'in avucunda bir anlığına ağırlıksızlıkla dolmuş bir mekân kaldı geriye. Diotima âdeta fısıldayarak, "Rachelle," diye seslendi, "buranın ışığını da yak!" Işık yanınca aydınlığın vurduğu başlarında, sanki üzerlerindeki karanlık tamamen çekilmemişçesine bazı gölgeler belirmişti. Diotima'nın ağzının kenarlarındaki ışık kırılmaları, dudaklarını daha dolgun ve nemli gösteriyordu; yanaklarının altında ve boynunda yer alıp doygunluk sevdalıları için birebir denebilecek sedef rengi küçük çıkıntılar linolyum kesiti kadar sert ve haşin mürekkep vuruşlarıyla gölgelendirilmişe benziyordu. Ulrich'in kafası da sefere çıkan kadim bir insanın başı misali siyah beyaza boyanmış hâlde, alışılmadık ışığın içine uzanıyordu. Gözlerini kırpıştırıyor, Diotima'yı çevreleyen eserlerin isimlerini seçmeye çalışıyordu, derken kuzininin, kitap seçiminde ifadesini bulan ruh ve beden temizliği konusundaki öğrenme hevesini fark edince hayretler içerisinde kaldı. Ulrich'in bakışlarını takip eden ve bu bakışlardan tedirgin olan kuzini aniden, "Bana bir şey daha yapacak!" diye düşündü ama düşündükleri zihninde bu cümle

kalıbıyla şekillenmemişti; şu anki ışıkta kuzininin gözetiminde bulunmakla kendini fazlasıyla onun avucuna düşmüş gibi hissediyor ve daha kendinden emin bir pozisyon alma ihtiyacı duyuyordu. Varolan her şeyden "bağımsız" bir kadına yaraşacak türden sahiden üstün bir tavırla etrafı şöyle bir kuşatarak, okuduklarını işaret etti ve alabildiğine objektif bir ses tonuyla dedi ki: "Zinanın gözüme bazen evlilikteki çatışmaları çözmek için fazla basit göründüğünü söylesem, inanır mısınız?!"

Ulrich cevaben, "Her hâlükârda en koruyucu olanı o!" dedi ve alaycı ses tonuyla Diotima'yı kızdırdı. "Demek istediğim, asla zarar vermez."

Diotima ona sitemkâr bir bakışla baktı ve Rachel'in yan odadan dinliyor olabileceğini işaret etti. Sonra yüksek sesle, "Öylesini kastetmediğim muhakkak!" dedi ve laf anlamaz bir tavırla ortaya çıkan ve acı bir kıskançlıkla dışarı gönderildiğinin farkına varan odacısını çağırdı. Yine de bu küçük hadiseyle duyguları tekrar düzene girmişti; karanlığın, tabiri caizse nitelenebilir ve belli birisine yönelik olmasa da beraberce küçük bir sadakatsizlik cürmü işlemeye elverişli gösterdiği hayal, aydınlıkta uçup gitti; Ulrich de artık yola koyulabilmek için iş konusunda söylenecekleri dile getirmeye gayret ediyordu.

"Sekreterlik görevimden ayrıldığımı size henüz bildirmedim," diye başladı söze.

Diotima bilgisi olduğunu belirterek görevinde kalması gerektiğini, başka türlüsünün mümkün olmayacağını açıkladı. "Yapmamız gereken hâlâ çok iş var," dedi rica edercesine. "Birazcık daha sabredin, yakında çare bulunacak! Birisi emrinize gerçek bir sekreter verecek."

Bu belirsiz "birisi" lafı Ulrich'in dikkatini çekti, detayları öğrenmek istedi.

"Arnheim sekreterini size ödünç vermeyi teklif etti."

Ulrich, "Olmaz, teşekkürler," diye karşılık verdi. "Bana pek öyle fedakârca bir davranış gibi gelmedi bu." O an yine Diotima'ya petrol yataklarıyla alâkalı basit meseleyi açıklamayı canının istemediğini söylese yalan olurdu ama cevabındaki şüpheli

ifade bile kuzininin dikkatini çekmemişti, Diotima anlatmaya devam etti:

"Üstelik kocam da ofisindeki memurlardan birini vermeye hazır olduğunu belirtti."

"Sizce uygun mu?"

Diotima bu kez daha belirgince, "İtiraf etmek gerekirse, pek hoşuma gitmez," dedi. "Çünkü eksiğimiz yok: Dostunuz general de emrinize kendi departmanından bir yardımcı vermekten zevk duyacağını söyledi bana."

"Ya Leinsdorf?"

"Bu üç teklif, ben daha istemeden kendiliğinden sunuldu önüme, o yüzden Leinsdorf'a sorma gereği duymadım fakat o da bir fedakârlık yapmaktan geri durmayacaktır."

"Beni şımartıyorlar." Ulrich bu sözlerle Arnheim, Tuzzi ve Stumm'un Paralel Faaliyet dâhilinde gerçekleşecek tüm hadiselerde belli bir kontrol hakkını ucuz numaralarla garantiye almaya dönük şaşırtıcı istekliliklerini özetlemiş oluyordu. "Ama belki de en akıllıcası, kocanızın kâtibini yanıma almam olacaktır."

"Sevgili dostum–?" diyerek bunu reddetmek isteyen Diotima sözünü nasıl devam ettireceğini tam bilemedi, muhtemelen de o yüzden karmakarmaşık bir ifade çıktı ortaya. Tekrar dirseğine dayanıp hararetle dedi ki: "Evlilikteki çatışmaların galiz çarelerinden biri olan zinayı reddediyorum: Ben bunu bilir, bunu söylerim! Ama yine de, insanın yeterince sevmediği birisiyle ortak bir kaderi paylaşması kadar zor bir şey yoktur!"

Son derece gayritabiî bir tabiat sesiydi bu. Ama Ulrich hiç üstüne alınmadan kararında diretti. "Şube Müdürü Tuzzi'nin bu sayede girişiminiz üzerinde nüfuz kazanmak istediğine şüphe yok ama aynı şeyi öbürleri de istiyor!" diye açıkladı. "Üç adam da sizi seviyor ve her birinin, sevgisini göreviyle birleştirmesi lazım." Diotima'nın ne olguların ne de tembihlerinin dilini anlamasına neredeyse şaşırdı ve vedalaşmak için ayağa kalkarken sözünü daha da ironik bir şekilde bitirdi: "Sizi özveriyle seven tek kişi benim, çünkü yapacak işim de yok herhangi bir yükümlülüğüm de. Ama dikkati dağılmayan hisler yıkıcıdır: Bunu siz de öğren-

miş olacaksınız, hem siz beni hep sadece içgüdülere dayansa da haklı bir güvensizlikle karşıladınız."

Diotima, nedendir bilmiyordu ama herhâlde sekreter meselesinde Ulrich'in kendi evinden taraf olduğunu görmekten hoşnut kalmasından olacak, uzatılan eli bırakmadı.

Haşarı bir tavır takınıp Ulrich'in söyledikleriyle irtibat kurarak, "Ya sizin 'o' kadınla ilişkinizin bu noktada durumu nedir?" diye sordu – tabiî Diotima ne kadar haşarı olabilirse, zira davranışı aşağı yukarı, bir haltercinin tüyle oynamasına benziyordu.

Ulrich bu sözlerle kimi kastetmiş olabileceğini anlamadı.

"Mahkeme başkanının benimle tanıştırdığınız karısından bahsediyorum!"

"Onu aklınızda tuttunuz demek, kuzinim!?"

"Dikkatimi o yöne çeken Doktor Arnheim'dır."

"Öyle mi? Sizin nezdinizde bana bununla zarar verebileceğini sanması gururumu ziyadesiyle okşadı. Ama benim o hanımefendiyle ilişkilerimin elbette hiç yanlış bir tarafı yoktur!" diyen Ulrich geleneksel biçimde ifade edilecek olursa Bonadea'nın namusunu kurtardı.

"Siz yokken evinize sadece iki kez gelmiş!" Diotima gülüyordu. "İlk seferinde onu tesadüfen gözlemledik, ikinci ziyaretiniyse başka yollardan öğrendik. Ketumluğunuza diyecek yok doğrusu. Oysa ben de sizi anlayabilmek isterim! Ama anlayamıyorum!"

"Tanrım, bunu tutup da size açıklayabilmek ne mümkün!"

"Açıklayınız!" diye emretti Diotima. "Resmî iffetsizlik" tavrını takınmıştı, zihni ona bir hanımefendi olarak ruhuna aslen yasaklananları dinlemeyi ve söylemeyi emrettiği vakit, gözlük misali takındığı bir ifadeydi bu. Ama Ulrich net bir cevaptan kaçınarak Bonadea'nın varlığı hakkında yalnızca tahmin yürütebileceğini tekrarladı.

Diotima, "Peki," diye itiraf etti. "Gerçi hanım arkadaşınız imalarda bulunmaktan kaçınmadı ya, neyse! Bana karşı bir haksızlığı savunmak zorunda olduğuna inanıyordu sanki! Ama tercihiniz o yöndeyse, sadece tahmin yürütüyormuşsunuz gibi konuşun!"

Ulrich'in artık öğrenmek için iyice iştahı kabarmıştı; Bona-

dea'nın, hem de Paralel Faaliyet ve kocasının konumuyla alâkalı olmayan meseleler dışında da Diotima tarafından birkaç kez ağırlandığını öğrendi. Diotima, "İtiraf etmeliyim, kadını güzel buldum," diyerek hakkını teslim etti. "Ayrıca olağandışı idealist bir zihniyeti var. Aslını isterseniz, benden güven beklerken kendinizin bundan hep kaçınmış olmanıza darıldım!"

O an Ulrich aşağı yukarı, "Topunuzun canı–!" demek gibi bir arzuya kapıldı. Diotima'yı korkutmak, Bonadea'ya da sırnaşıklığını ödetmek istiyordu veya bir anlığına kendisini kaptırdığı hayatla arasındaki o koca mesafeyi hissetti. "Öyleyse dinleyin," diye bilgi verdi ve mahsustan kaşlarını çattı: "Kadın nemfoman, benim de böyle şeylere tahammülüm yok!"

Diotima "resmî" olarak nemfomani nedir biliyordu. Bir sessizlik oldu, sonra Diotima ağzını yaya yaya karşılık verdi: "Zavallı kadın! Demek böyle şeyleri seviyorsunuz?!"

Ulrich, "Çok budalaca!" dedi.

Diotima "detayları" bilmek istiyordu; Ulrich ona "o acınacak tezahürü" açıklamalı ve "insanî bir surete büründürmeliydi". Ulrich isteneni tafsilatıyla yapmadı, buna rağmen dinlerken bir tatmin hissi Diotima'yı gittikçe daha fazla ele geçiriyor, o hissin temelini muhtemelen kendisinin bahsedilen kadın gibi olmamasından ötürü Tanrı'ya duyduğu malum minnet hissi teşkil ediyor, çatısı ise korku ve merak içinde kaybolduğu gibi Ulrich'le sonraki ilişkileri üzerinde de etkisiz kalmıyordu. Diotima düşünceli düşünceli dedi ki: "Manen bir anlamı bulunmayınca birine sarılmak dehşet verici olmalı!"

Kuzeni temiz yüreklilikle, "Öyle mi dersiniz?" diye karşılık verdi. Diotima bu kinayeyi duyunca öfkenin başına vurduğunu ve incindiğini hissetti ama duygularını belli edemezdi; Ulrich'in elini koyverip bir veda hareketiyle vücudunu yastıkların üzerine yastıklara bırakmakla yetindi. Oradan da, "Bunu bana asla anlatmamalıydınız!" dedi. "Zavallı kadına çok yakışıksız davrandınız, patavatsızlık ettiniz!"

Ulrich, "Asla patavatsız değilimdir!" diyerek kendini savunurken kuzinine gülesi geldi. "Gerçekten çok adaletsizsiniz. Başka

bir kadın hakkında itiraflarda bulunduğum ilk kadınsınız ve beni buna sevk eden de siz oldunuz!"

Diotima'nın gururu okşanmıştı. Manevî bir dönüşüm olmadan insanın aldanıp en iyi yönlerini yitirdiğine benzer bir şeyler diyecekti; ne var ki beceremedi, çünkü aniden kendi şahsına da dokunmuştu bu sözler. Ama son olarak etrafındaki kitaplardan birini hatırlamak, tehlîkesiz ve âdeta resmî sınırların koruması altında olan bir cevap vermesine yardım etti: "Bütün erkeklerin yaptığı hatayı yapıyorsunuz," diye azarlamaya başladı. "Sevgilinize eşit haklara sahip biri olarak değil tamamlayıcı parçanız olarak davranıyor, sonra da hayal kırıklığına uğruyorsunuz. Hiç kendinize, acaba neşeli ve ahenkli bir erotizme giden yol sadece çetin bir nefis disiplininden geçmez mi, sorusunu sormadınız mı?!"

Ulrich'in neredeyse ağzı açık kaldı ama bu alimane saldırıyı elinde olmadan püskürterek şu cevabı verdi: "Biliyor musunuz, bugün Şube Müdürü Tuzzi de bana ruhun terbiye ve oluşum imkânlarını sordu!?"

Diotima yerinden sıçrayıp hayretler içinde, "Efendim? Tuzzi sizinle ruh hakkında mı konuşuyor?" diye sordu.

Ulrich, "Evet, elbette; ne olduğuna dair bilgi topluyor," dedi ama artık hiçbir şey onu yolundan alıkoyamazdı, o yüzden sadece, belki bir dahaki sefere susma yükümlülüğünü bozarsa bunu da anlatacağına söz verdi.

18

BİR AHLÂKÇININ MEKTUP YAZARKEN ÇEKTİĞİ ZORLUKLAR

Evine geri dönen Ulrich'in içinde bulunduğu huzursuz ruh hâli Diotima'ya yaptığı ziyaretle son bulmuştu; hemen ertesi gün akşamüzeri yazı masasına oturdu ve daha oturmasıyla yazı masasına yeniden aşinalık kazanıp Agathe'ye mektup yazmaya başlaması bir oldu.

Düşüncesiz girişiminin son derece tehlikeli olduğu onun için gayet açıktı – hem de havanın bazı rüzgârsız günlerde sahip olduğu berraklık ve hafiflik kadar; ayrıca olup bitenler kendisinden ve kardeşinden başka kimseyi ilgilendirmeyen cüretkâr bir şakadan ibaretti ama her şey, gerçeklikle alâka kesp etmeden önce girişimlerinin bütünüyle geriye alınmasına bağlıydı ve tehlike her geçen gün büyüyordu. Ulrich buraya kadar yazdıktan sonra ara verdi ve bütün bunları açıktan açığa ortaya koyan bir mektubu öylece postaya vermekte ilkin sakınca gördü. Mektup yazmak yerine bir sonraki trenle kardeşinin yanına bizzat gitmesinin her türlü daha uygun olacağını düşündü ama orada günlerce durup da meseleyle alâkadar olmadıktan sonra böyle bir şey yapmak mantıksız geldi, gitmeyeceğini pekâlâ biliyordu.

Bu niyetin altında neredeyse kesin bir karar kadar sağlam bir şeylerin olduğunu fark etti: O hadiseden neler çıkacak, bekleyip görmek istiyordu. Öyleyse cevaplaması gereken soru, bu isteğinin ne kadar gerçek ve dürüstçe olduğuydu; bu esnada da aklından türlü türlü teferruatlı düşünceler geçiyordu.

Böylelikle hemen en başta şunu idrak etti, ne zaman "ahlâklı" davransa şimdiye kadar hep normalde "ahlâksızca" diye nitelenen eylem veya düşüncelerdekine göre zihnen daha kötü bir konumda bulmuştu kendini. Bu genel bir tezahürdür, çünkü o tezahürü çevresiyle zıtlaştıran olaylarda bütün kuvvetleri gelişir, hâlbuki sadece üzerine düşeni yaptığı yerde, anlaşılacağı üzere, vergi ödemekten farklı davranmaz; bundan ortaya çıkan sonuç ise bütün kötülüklerin az çok muhayyile ve ihtirasla gerçekleştirilmesi, oysa iyiliğin besbelli bir duygu yoksunluğu ve sefaletle öne çıkmasıdır. Ulrich kız kardeşinin bu sıkıntılı ahlâkî durumu gayet tarafsızca, iyilik artık iyi bir şey değil mi, sorusuyla ifade ettiğini hatırlıyordu. O, iyiliğin zor ve nefes kesici olması gerektiğini ileri sürmüş, buna rağmen ahlâklı insanların hemen her zaman sıkıcı olmalarına şaşırmıştı.

Ulrich tatminle gülümsedi ve bu düşünceyi öyle bir tarzda sürdürdü ki Agathe ve kendisi, Hagauer'le aşağı yukarı iyi bir şekilde kötü olan insanların kötü bir şekilde iyi olan bir adamla tezatları diye nitelendirilebilecek özel bir tezat hâlinde bulunuyorlardı. Hayatın haklı olarak, analarının eteklerinin dibinden ayrıldıklarından beridir düşüncelerinde iyi ve kötü gibi genel kelimelerin artık yer almadığı insanlarca işgal edilen büyük merkezi bir kenara konursa; geriye kenarlardaki geniş kısımlar kalır ve oralarda da hâlen kasti olarak ahlâkî biçimde sürdürülen çabalar mevcuttur ve günümüzde bu kısımlar gerçekten kötü şekilde iyi ve iyi şekilde kötü insanlara terk edilmişlerdir, bu insanlardan kimileri iyiliğin uçtuğunu asla görmemiş, şarkı söylediğini işitmemişlerdir, o yüzden de bütün hemcinslerinden, doldurulmuş kuşların cansız ağaçların tepelerinde oturdukları ahlâkî bir tabiatın heyecanını duymalarını isterler; öbürleriyse iyi şekildeki kötü fanilerdir, rakiplerinden tahrik olmuşlardır, en azından

düşüncelerinde gayretkeş bir kötülük temayülü ortaya koymazlar, sanki ahlâkî canlılığın yalnızca, büsbütün iyi eylemler kadar aşınmamış kötü eylemlerde çırpındığına kanaat getirmişlerdir. Velhasıl o zamanlar dünyanın, –tabiî ki Ulrich bu ihtimalin tamamen farkında olmadan– kötürüm ahlâkından mı yoksa hareketli ahlâksızlarından ötürü mü mahvolmak istiyordu, herhâlde bir tercih hakkı olmuştur ve herhâlde o gün bu gündür nihai olarak ezici bir başarıyla neye karar verdiğini bilmemektedir, elbette etraflarını sarmış bulunan duruma ve bunu takip eden safhalarda ortaya çıkan daha nice şeylere duydukları güveni kaybettikleri için ahlâkla genel manada uğraşmaya asla vakitleri olmayan çok sayıdaki insanın bu işi hiç olmazsa özel olarak yapması başkadır, çünkü her şeyden kolaylıkla mesul tutulabilecek kötü şekilde kötüler o zamanlarda da bugünkü kadar azdılar, iyi şekilde iyiler ise çok uzaklardaki bir bulutsu kadar uzaklaştırılmış bir görevi temsil ediyorlardı. Ulrich de tam olarak bu sonuncuları düşünüyor, düşünür göründüğü başka şeyleriyse aslında umursamıyordu.

"Yap!" ve "Yapma!" taleplerinin arasındaki ilişkiyi iyi ile kötünün yerine koyarak düşüncelerine daha da genel ve gayrişahsî bir biçim kazandırdı. Çünkü bir ahlâk –aynı şey keza komşu sevgisinin ruhu için de, bir Hun alayının ruhu için de geçerlidir– yükselişteyse "Yapma!" sadece madalyonun öteki yüzü ve "Yap!" talebinin tabii sonucudur; yapma ve yapmama eylemleri kor gibi yanar, ne kadar hata içerdiklerininse önemi yoktur, çünkü bunlar kahramanların ve şehitlerin hatalarıdır aslında. Bu hâldeyken iyilik ve kötülük bütün bir insanın mutluluğu ve mutsuzluğuna denktir. Fakat ihtilaf konusu hâkim bir konuma ulaşıp yayıldı mı ve gerçekleşmesi artık özel zorluklarla bağını kopardı mı, talep ile yasak arasındaki ilişki zaruri olarak belirleyici bir durum olmanın ötesine geçer, o durumda görev artık her gün yeniden, capcanlı doğurulmaz, iliğinin çıkartılması ve şayetlerle, *ama*larla paramparça edilmesi, farklı farklı kullanımlar için hazırda bekletilmesi gerekir; böylelikle bir süreç başlar, devam edince de erdem ve günah aynı kurallar, kanunlar, istisnalar ve kısıtlamaların müşterek kökünden ötürü gitgide birbirlerine benzer, tâ ki sonunda Ulrich'in hareket noktasını teşkil eden o garip ama as-

lında dayanılmaz olan kendiyle çelişme hâli meydana çıkıp da iyi ile kötü arasındaki ayrım, hem caiz olan hem olmayan olayların içinde bir kıvılcım gibi belirebilen saf, derin ve aslî bir davranış olarak duyulan hoşnutluk karşısında tüm önemini kaybedene dek. Evet, bu konuyu tarafsızca merak eden kişi muhtemelen idrak edecektir ki bu gerilim, ahlâkın yasaklayan kısmına, talep eden kısmından daha çok yüklenmiştir. Başkasının mülkünü sahiplenme veya zevkte sınır tanımama gibi "kötü" diye nitelenen belli eylemlerin yapılmasına müsaade olmaması veya yine de yapılırlarsa en azından yapılmamalarının gerekmesi nispeten tabii görünürken ahlâkın o eylemlere tekabül eden tasvip edici nakilleri –bu durumda mesela insanlara hediyeler vermekte çokça fedakârlık veya dünyevî şeyleri öldürme hevesi söz konusudur– neredeyse kaybolup gitmiştir ve hâlâ uygulandıkları yerde ancak delilerin, evhamlıların veya soluk benizli faziletperestlerin işine dönüşürler. İşte erdemin hastalıklı olduğu, ahlâklı davranışın da esasen ahlâksız olanı kısıtlamaktan ibaret kaldığı böylesi bir durumda falanca şeyin filancadan yalnızca daha aslî ve kuvvetli görünmesine değil caiz olduğu müddetçe âdeta daha ahlâklı olmasına da şahit olunabilir; nitekim bu ahlâk kelimesi esasen hak, hukuk anlamında değil vicdanî meselelerin uyandırdığı bütün ihtirasların ölçüsü olarak kullanılmaktadır. Ama acaba kişinin, ruhundan geri kalan parçayla iyiliği aradığı için kötülüğü içten içe himaye etmesinden daha çelişkili bir şey olabilir mi?!"

Ulrich'in bu çelişkiyi, düşüncelerinin yokuş yukarı katettiği kavisin tekrar Agathe'ye döndüğü andakinden daha güçlü hissettiği hiç olmamıştı. Agathe'nin tabiatında varolan –o üstünkörü kelimeyi bir kez daha kullanacak olursa– iyi şekilde kötülük kalıbını kullanma istekliliği –ki babasının vasiyetnamesine müdahalesinde ciddi biçimde tecessüm etmişti– kendi tabiatında varolan ve salt fikrî bir suret, hatta şöyle de denebilir, bir papazın şeytana hayranlık duyması gibi bir suret kazanan aynı istekliliği incitiyordu, hâlbuki Ulrich şahsen sadece iyi ve kötü olarak yaşamıyor, gördüğü kadarıyla, yaşamında rahatsız edilmekten de hoşlanmıyordu. Hem hüzünlü bir tatmin hem ironik bir açıklıkla şunu tespit etti: Kötülükle teorik meşguliyetlerinin amacı, esa-

sında, kötü olayları kötü insanlar karşısında korumaya almayı istemesine kadar uzanıyor ve yaban ellerde aylaklık etmiş birinin günün birinde eve gidip su içmek için dosdoğru köyünün çeşmesine yürüyeceğini tasavvur etmesi gibi Ulrich de birden iyilik arzuluyordu. Ama aklına bu benzetme gelmeseydi kendisini Agathe'ye çağımızın mebzul miktarda çıkardığı ahlâken karışık insan kavramıyla tanıtma teşebbüslerinin, çok daha fazla korkuya kapıldığı bir manzaradan korunmak için bir bahaneden ibaret olduğunu belki fark edecekti. Çünkü tuhaftır, kız kardeşinin, bilinçli olarak incelendiği vakit kınanması gereken davranışı, aynı hayale kapılır kapılmaz sersemletici bir cazibe kazanıyordu, zira o zaman tartışmalı ve bölünmüş her şey ortadan kayboluyor, güçlerinden yoksun kalmış gündelik biçimlerinin yanında kolaylıkla kadim bir günah gibi görünebilen tutkulu, tasvip edici ve eyleme geçirmek için ısrarcı bir iyilik izlenimi oluşuyordu.

Ulrich duygularının bu kadar yükselmesine kolay kolay izin vermezdi, hele de bunu yazması gereken mektup uğruna yapmayı hiç istemezdi, o yüzden de düşüncelerini yeniden genel olana doğrulttu. Kendisinin de yaşadığı devirlerde bol keseden gelen görev isteğinin, tek tek erdemlerin mevcutlarından kâh bir tanesinin kâh öbürünün çıkarılıp, gürültülü bir tapınmanın merkezine konmasına ne kadar kolaylıkla ve ne kadar sık yol açtığını hatırlamasa, düşünceleri yarım kalırdı. Sırada neler yoktu ki: Millî erdemler, Hıristiyanlık ve hümanizma erdemleri, kimi zaman paslanmaz çelik kimi zaman iyilik, kâh şahsiyet kâh cemiyet, bugün saniyenin onda biri önceki gün tarihî sükûnet: Nitekim kamu hayatının ruh hâlindeki değişim, esasında böyle öncü tasavvurların birbirleriyle takasına dayanır ama bunlar Ulrich'i daima lakayt bırakmış ve ancak kendisini dışlanmış hissetmesine yol açmıştı. Şu an da bir tek resmin bütününün tamamlanması anlamına geliyorlardı, çünkü yarım bir bakış, hayatın, fazlasıyla büyüyen komplikasyonlar kademesinde yer etmiş ahlâken yorumlanamazlığına, onun içinde zaten bulunan yorumlardan biriyle yaklaşabileceğine insanı inandırabileceğini sanır. Böyle denemeler, insanı yatağa mahkûm eden felçlere, boyuna ilerlerken huzursuzca konumunu değiştiren bir hastanın hareketlerine

benzer, o kadar. Ulrich şundan emindi: O denemelerin ortaya çıktığı hâller kaçınılmazdı ve her medeniyetin tekrar aşağı düşüşünün başladığı kademeyi imliyorlardı, çünkü şu âna kadar hiçbir medeniyet kaybolan manevî gerginliğinin yerine yenisini koymaya muktedir olmamıştı. Yine emindi ki geçmişte kalmış her ahlâkın başına gelene benzer bir durum, gelecekteki her ahlâkın da kapısında bekliyordu. Çünkü ahlâkın sölpümesi buyruklar ve onlara riayet sahasında yer almaz, buyrukların aralarındaki farklılıklardan bağımsızdır, maddî disiplin için ulaşılamazdır, tamamen manevî bir olaydır, bütün eylemlerin manasının ve sorumluluğunun birliğine olan inancın tavsamasıyla eş anlamlıdır.

İşte böylelikle Ulrich'in düşünceleri, önceden buna niyetlenmemişse de, Kont Leinsdorf'a kayarak alay edercesine, "kesinlik ve ruh için genel sekreterlik" diye nitelendirdiği o tasavvura varmıştı; sair zamanlarda da bundan ancak taşkınlıkla ve şaka maksadıyla söz etmesine rağmen artık görüyordu ki erkek olduğundan beri tam olarak, böylesi bir "genel sekreterlik" imkân dâhilindeymiş gibi davranmıştı. Belki de, yaptığını mazur göstermek için söyleyebilirdi bunu, nasıl ki yetişkin erkekler çocukken annelerinin göğüslerine astığı aziz resmini elbiselerinin altında taşırlarsa, düşünen her kişi de içinde böyle bir düzen fikri taşır; kimsenin ne ciddiye almaya ne üstünden çıkarmaya cüret edemediği bu düzen resmi de ancak şöyle tasvir edilebilir: Bir tarafında tunç gibi ve tabii olan, istisnalara müsamaha göstermeyen ve itirazları dışlamayan, sarhoşluk kadar gevşetici, hakikat kadar ayık gerçek hayatın kanununa duyulan özlemdir; öbür tarafındaysa kişinin kendi gözlerinin böylesi bir kanunu asla görmediği, kendi düşüncelerinin onu asla düşünmeyeceği, o kanunun –şayet bir kuruntudan ibaret değilse– tek bir ferdin mesajı ve zor kullanmasıyla değil ancak herkesin çaba göstermesiyle meydana getirilebileceğine dair bir kanaat hâsıl olur. Ulrich bir an duraksadı. Hiç şüphe yoktu ki inançlı biriydi, ne var ki hiçbir şeye inanmıyordu: Bilime adanmışlığı, insanların iyilik ve güzelliğinin bildikleri şeyden değil inandıkları şeyden ileri geldiğini ona unutturmayı asla başaramamıştı. Ama iman, büyülü kuruluşunun ilk günlerinden bu yana muhayyel de olsa

daima bilmekle bağlantılı olmuştu. İşte bilmenin bu eski parçası çoktan çürümüş, imanı da tuttuğu gibi kendisiyle beraber çürümeye sürüklemişti: Demek bugün yapılması gereken o bağlantıyı tekrar kurmaktı. Tabiî ki bu kuruluş, imanı "bilmenin yüce katına" çıkarmakla değil imanın o yükseklikten kanatlanıp uçması şeklinde olacaktı. Bilimin üstüne yükselme sanatı da yeniden talim edilmelidir. Bunu yapacak tek bir kişi bile bulunmadığından, nerede olursa olsun herkesin aklını fikrini buraya yöneltmesi lazımdır; Ulrich de o an, insanların çabalarını henüz gerçekte ne olduğunu bilemeyecekleri hedefe yöneltmeleri için kurmaları gereken on, yüz veya bin yıllık planı düşündüğünde, çok geçmeden anladı ki bu, uzun zamandan beridir türlü türlü isimler altında, tecrübeye dayalı hakiki bir yaşam olarak tasavvur ettiği şeyin ta kendisiydi. Çünkü iman kelimesinden maksadı insanların bundan çoğunlukla anladıkları o inançlı bilgisizlik, o körelmiş bilme isteği değil daha ziyade bilen sezgiydi, bilen sezgi içinse ne bilim ne kuruntu denebilirdi ama o, iman da değil aksine bu kavramların alanından kaybolan "öbür şeydi".

Mektubunu çabucak kendine doğru çekti ama sonra tekrar ileri itti.

Daha demin kor gibi yanan yüzü tekrar soğumuştu, en sevdiği o tehlikeli düşünce gözüne gülünç göründü. Hızla açılmış bir pencereden içeri bakmışçasına etrafını gerçekte nelerin sardığını hissetti: Savaş toplarını, Avrupa'nın meselelerini hissediyordu. Bu şekilde yaşayan insanların günün birinde ruhanî kaderlerini, düşünerek yönlendirmek üzere bir araya gelebilecekleri tasavvurunu oluşturmanın imkânı yoktu, Ulrich de şunu anlamak zorunda kaldı ki tarihin gelişimi asla her bir insanın zihninde zaruri olarak mümkün olduğu şekliyle, fikirleri planlayarak birbirlerine bağlamıyordu, aksine daima sanki nobran bir kumarbazın yumruğuyla masaya fırlatılmışçasına müsrif ve savurgan davranıyordu. Ulrich'in biraz utandığı bile söylenebilirdi. O saat düşündüklerinin hepsi, çok şüpheli bir şekilde, "yönlendirici bir karar alınmasına ve halktan katılımda bulunan kesimlerin arzularının belirlenmesine dönük ankete" benzer bir şeyleri hatır-

latıyor, hatta ahlâk hakkında düşüncelere dalması, yani tabiatı mum ışığında seyre dalan bu teorik düşünme tarzı ona tamamen gayritabiî geliyordu, hâlbuki gün gibi açık şeylere alışkın sıradan insan daima yalnızca elinin altındakine uzanır ve bu uzanma eyleminde bulunabilme veya ona cesaret edebilme ihtimali gibi gayet belirli bir meseleden başka hiçbir şeyle asla uğraşmaz.

O an Ulrich'in düşünceleri genelden tekrar kendisine kaydı ve kız kardeşinin önemini hissetti. Ona, içinde her şeyin bir evetten ibaret olduğu o tuhaf ve kısıtlamasız, inanılmaz ve unutulmaz ruh hâlini göstermişti. Öyle bir ruh hâliydi ki bu, içindeyken insan ancak tek bir manevî harekete muktedir olabilirdi, o da ahlâkî hareketti, bunun içindir ki söz konusu ruh hâli, bütün eylemler bir yere değmeden o hâl içinde muallakta kalsalar bile kesintisiz bir ahlâkın var olduğu tek ruh hâliydi. Agathe ise elini ona uzatmaktan başka bir şey yapmıyordu. O, elini uzatan insandı, Ulrich'in düşüncelerinin yerine de cisim ve gerçek dünyanın biçimi geçiyordu. Düşündüğü her şey şu an sadece geciktirme ve geçişten ibaret görünüyordu gözüne. Agathe'nin fikrinden neler çıkacağını gidişata bırakmak istiyordu, esrarengiz müjdenin alelade kavramlara göre alçakça bir eylemle başlamış olması şu an hiç umurunda değildi. "İniş ve çıkış" ahlâkı, o eylem üzerinde de basit dürüstlük ahlâkı gibi uygulanabilecek miydi, zaman gösterecekti. Sonra kız kardeşinin, anlattıklarına kendin inanıyor musun şeklindeki hararetli sorusunu hatırladı ama o gün olduğu gibi şimdi de o soruya evet demesi pek mümkün değildi. Soruyu cevaplandırmak için Agathe'yi beklediğini kabul etti.

Derken telefon çaldı, ahizenin öbür ucundaki Walter'di, telaşlı gerekçeler ve alelacele bir araya getirilmiş kelimelerle Ulrich'i aniden lafa tuttu. Ulrich lakayt ve istekli dinliyordu, ahizeyi yerine koyup doğrulduğunda hâlâ telefonun çalışını hissediyordu sanki ama artık durmuştu; derinlik ve karanlık, ferahlatıcı bir etkiyle yeniden çevresine doluştu ama bu, seslerle mi yoksa renklerle mi oluyordu, bilemiyordu, bütün duyuların derinliğine benziyordu. Kız kardeşine yazmaya başladığı kâğıdı alıp odadan çıkmadan önce yavaş yavaş küçük parçalara ayırdı.

19

HEDEF MOOSBRUGGER, İLERİ!

O sırada Walter, Clarisse ve Peygamber Meingast kırmızıturp, mandalina, kabuklu kuru badem, sürülebilir peynir ve iri iri, Türk tipi kuru eriklerle dolu bir kâsenin etrafında oturmuş, nefis ve sağlıklı akşam yemeklerini yiyorlardı. Peygamber biraz sıska gövdesine yine sadece hırkasını geçirmiş, ara ara, kendisine ikram edilmiş olan tabii lezzetleri övüyordu; Clarisse'in şapkasını ve eldivenlerini çıkarmamış olan ağabeyi Siegmund masanın uzağına oturmuştu ve "tamamen aklını kaçırmış" kız kardeşinin Moosbrugger'i görmesini mümkün kılmak adına psikiyatri kliniği asistanı Dr. Friedenthal ile yaptığı ikinci bir görüşmeden bahsediyordu. Lafını tarafsızca, "Friedenthal ancak eyalet mahkemesinin izni olursa buna imkân tanıyabileceğinde ısrarcı," diyerek bitirdi, "eyalet mahkemesindekilerse 'Son Saat' yardımlaşma kuruluşundan size temin ettiğim takdim yazısıyla yetinmeyip elçilikten referans istiyor, çünkü maalesef Clarisse ecnebi diyerek yalan söyledik. Artık başka çare kalmadı: Dr. Meingast'ın yarın İsviçre Elçiliği'ne gitmesi lazım!"

Siegmund kız kardeşine benziyordu ancak ondan büyük olmasına rağmen yüzü daha ifadesizdi. İki kardeş yan yana dururken bakınca ağız, burun ve gözler Clarisse'in solgun yüzünde kuru

topraktaki yarıklar gibi dururken aynı hatlar Siegmund'un çehresinde, bıyığı hariç sinekkaydı tıraşlı olmasına rağmen, çimle kaplı bir arazinin yumuşak ve biraz silik çizgilerini andırıyordu. Kız kardeşindekinde artık pek esamisi okunmayan burjuvalık, onun çehresinden biraz olsun silinmemişti ve bir filozofun kıymetli vaktini arsızca çaldığı böylesi bir anda bile ona olan bitenden bîhaber bir tabiilik katıyordu. Bu istek üzerine kırmızıturp kâsesinden fırtınalar kopsa kimse şaşırmazdı; ama büyük adam bu münasebetsiz isteği nazikçe sineye çekti –hayranları için tam anekdotluk bir olaydı bu– ve konduğu dala gelen serçeye sabreden bir kartal misali gözleriyle onay verdi.

Buna rağmen aniden meydana gelen ve yeterince savuşturulamayan gerginlik Walter'in de kendine daha fazla mukayyet olamamasına yol açtı. Tabağını geri çekti, yüzü şafak vaktindeki bulutlar kadar kızarmıştı ve üstüne basa basa, hekim veya gardiyan olmadığı sürece sağlıklı bir insanın tımarhanede işinin olmadığını iddia etti. Üstat ona da belli belirsiz bir hareketle başını sallayarak onay verdi. Onayı gören ve hayatında bazı tecrübeler edinmiş olan Siegmund bunu şu steril kelimelerle tamamladı: "Hâli vakti yerinde olan burjuvanın, akıl hastaları ile canilerde şeytani yönler bulması şüphesiz ki iğrenç bir alışkanlıktır."

"O zaman biri bana izah etsin," diye bağırdı Walter, "nasıl olur da Clarisse'in, birinizin bile tasvip etmediği ve kızın asabını daha da bozabilecek bir şeyi yapması için ona yardım etmek istersiniz!?"

Bu soruyu cevaba layık görmeyen bizzat karısı oldu. Nahoş bir yüz ifadesi takındı, gerçeklikten uzak ifadesi karşısında insan korkuya kapılabilirdi; iki kibirli uzun çizgi burnundan aşağı iniyor, çenesine sert bir sivrilik katıyordu. Siegmund diğerlerinin yerine söz almanın ne görevi ne yetkisi olduğuna inanıyordu. Böylelikle Walter'in sorusu üzerine kısa bir sessizlik başladı, tâ ki Meingast kısık sesle ve soğukkanlılıkla, "Clarisse çok şiddetli bir duygulanma yaşadı, onu kendi hâline bırakamayız," diyene kadar.

Walter yüksek sesle, "Ne zaman?" diye sordu.

"Geçenlerde, akşamleyin, pencere kenarında."

Bunu daha yeni öğrenen tek kişi olduğu için Walter'in rengi attı; anlaşılan Clarisse, Meingast'a, hatta ağabeyine bile derdini açmıştı. Ne yaparsın ki böyle biri işte! diye düşündü Walter.

Sonra da, pek gerekli olmamasına rağmen aniden –yeşilliklerin olduğu kâsenin üzerinden bakarak– hepsinin kendinden yaklaşık on yaş küçük olduğu hissine kapıldı. Hani Meingast'ın, henüz o eski, dönüşüm yaşamamış Meingast'ın vedalaştığı ve Clarisse'in kararını Walter'den yana verdiği zamanlardı hissettiği. Daha sonraları Clarisse, Meingast'ın o zamanlar çoktan vazgeçmiş olmasına rağmen kendisini yine de bazen öptüğünü ve elle diğini itiraf etmişti. Bunu hatırlamak bir salıncağın büyük kavisli hareketlerine benziyordu. Walter gitgide daha yukarı kaldırılmıştı, arada bazı alçalmalar olsa da o zamanlar her kalkıştığı işi başarıyordu. O zamanlarda bile Meingast yakınlardayken Clarisse bir türlü Walter'le konuşmayı beceremezdi; Walter onun ne düşündüğünü sık sık başkalarından öğrenirdi. Clarisse, Walter'in yanındayken taş kesilirdi. "Bana dokunan sen olunca kaskatı kesiliyorum!" demişti Walter'e. "Vücudum ciddileşiyor ama Meingast'la beraberken farklı oluyor!" Walter onu ilk kez öptüğünde Clarisse, "Böyle şeyler yapmayacağıma anneme söz verdim!" demişti. Hem de Meingast'ın o zamanlar yemek masasının altından ayaklarıyla gizli gizli ayaklarına dokunduğunu sonradan itiraf etmiş olmasına rağmen. İşte Walter'in etkisinin sonuçları! Bu durumu, Clarisse'te meydana getirdiği manevî gelişim zenginliği senli benli davranmasını engelliyor, diye açıklıyordu kendine.

Aklına Clarisse'le o zamanki mektuplaşmaları geldi: Bütün edebiyatı gözden geçirdiğinizde bugün bile, tutku ve orijinallik bakımından yanlarına konacak bir emsallerinin kolay kolay bulunamayacağını zannediyordu. O fırtınalı devirlerde Meingast'ın yanına gelmesine izin verirse, Clarisse'i ondan kaçarak cezalandırıyor, sonra da ona mektup yazıyordu; Clarisse de Walter'e mektupla karşılık verirken mektuplarında ona sadakatinin teminatını veriyor ve Meingast'ın bir kez daha çorabının üstünden

dizini öptüğünü samimiyetle anlatıyordu. Walter o mektupları kitaplaştırmak istemişti, bugün bile bazen planını bir ara hayata geçirmeyi düşündüğü oluyordu. Maalesef şimdiye dek bu niyetinin tek getirisi, en başlarda Clarisse'in mürebbiyesiyle yaşadığı, sonuçları ağır bir yanlış anlama olmuştu: Zira Walter bir gün mürebbiyeye, "Göreceksiniz, çok yakın bir zamanda her şeyi düzelteceğim!" demiş, bunu kendi bildiği şekilde kastetmiş, "mektupların" yayımlanmasıyla meşhur olur olmaz, aileye karşı haklı çıkarak kazanacağı o büyük başarıyı tasavvur etmişti, çünkü aslına bakılırsa o sıralar Clarisse'le arasında bazı şeyler, olması gerektiği gibi değildi. Clarisse'in mürebbiyesi ise –kadın, emekliliğini bir tür yedek anne olmak gibi haysiyetli bir bahaneyle elde eden bir aile yadigârıydı– söylenenleri kendince yanlış anlamış, bundan ötürü de çok geçmeden aile içinde Walter'in Clarisse'i istemesine imkân sağlayacak bir şeyler yapmak istediğine dair söylentiler çıkmış, bu bir kez dillendirilince de tuhaf mı tuhaf mutluluklar ve mecburiyetler peyda olmuştu. Gerçek hayat, deyim yerindeyse, bir hamlede uykusundan uyanmıştı: Babası kendi ekmeğini kazanmadığı takdirde oğluna daha fazla bakmak istemediğini açıkladı; müstakbel kayınpederi onu atölyesine çağırttı ve orada ister plastik sanatlar, ister musiki veya şiir olsun, saf ve mukaddes sanatın zorluklarından ve hüsranlarından bahsetti; birdenbire vücut bulan müstakil ev idaresi, çocuklar ve resmen sahip olacakları ortak yatak odası düşüncesi nihayet bizzat Walter'in ve Clarisse'in de, gayriihtiyari kaşıyıp durduğunuz için iyileşmek bilmeyen yara misali içini gıcıkladı. Böylelikle aceleye getirdiği talebinden birkaç hafta sonra Walter'i gerçekten de Clarisse'le nişanladılar, nişan ikisini mutlu ettiği kadar heyecanlandırdı da, çünkü artık hayatta kalıcı bir yer arayışı başlıyor ve bu arayış Avrupa'nın tüm zorluklarını omuzluyordu, zira Walter'in istikrarsız bir yanılgıyla aradığı mevki sadece gelire bağlı olmayıp o mevkiin Clarisse, kendisi, erotizm, şiir, musiki ve resim olmak üzere altı farklı konuya göstereceği tepkiye de bağlıydı. Aslında bu tepkiler birkaç zaman önce Anıtlar Müdürlüğü'nde kendisine verilecek görevi kabul edip Clarisse'le beraber bu mütevazı eve taşındığı sırada, ihtiyar matmazelin yanındayken ge-

vezeliğinin tuttuğu o anla ilişkili zincirleme anaforlardan ortaya çıkmış, gerisini de artık kadere bırakmışlardı.

Walter aslında, kader artık memnun kalsa ne kadar iyi olurdu, diye düşünüyordu: Gerçi memnuniyetinin sonu, başlangıçta olması istenen şeye varmazdı ama elmalar da olgunlaşınca ağacın tepesine çıkmaz, dibine düşerdi. Walter işte bunları düşünüyor, sağlıklı sebze meyvelerin bulunduğu rengârenk kâsenin çapının, oturduğu yerin karşısında kalan ucunda karısının minik kafası sallanıyor, Clarisse olabildiğince objektif, hatta Meingast kadar objektif bir şekilde Meingast'ın açıklamasını tamamlamaya uğraşıyordu. "O etkiyi küçücük parçalara ayırmak için bir şeyler yapmam lazım; Meingast, o etkinin benim için çok şiddetli olduğunu söylüyor," diye açıkladı ve bir de kendi fikrini ekledi: "Adamın tam da benim penceremin altındaki çalılığa saklanması tesadüf eseri olamaz!"

Uyuyan birinin tepesinde dolanan sineği savuşturması gibi Walter de, "Saçmalık!" dedi, "O aynı zamanda benim de penceremi!"

"Öyleyse bizim penceremiz!" diye düzelten Clarisse belli belirsiz gülümsemişti, bu kinayeye bakınca gülümsemesi acı mı yoksa alay mı ifade ediyor, ayırt edilemiyordu. "Onu kendimize çektik. Şu... adamın yaptığı şeye ne denir, sana söyleyeyim mi? Cinsî arzuları çalıyordu!"

Söylenenler Walter'in başını ağrıtıyordu: Zihni geçmişle dolup taşıyor; şimdiki zaman da, geçmişle şimdi arasındaki farkın inandırıcılığı olmaksızın araya giriyordu. Orada hâlâ Walter'in kafasında parlak renkli yaprak yığınları gibi birleşen, aralarından bisiklet yollarının geçtiği çalılıklar vardı. Uzun bisiklet gezilerinin ve yürüyüşlerin pervasızlığı sanki bu sabah yaşanmışçasına tazeydi. O yıllarda ilk kez ayak bileklerini cesurca gösteren ve sportmence hareketlerle beyaz jüponların eteklerini yerlerde sürüyen elbiseleriyle, kızlar yeniden ortalıkta görünmeye başlamıştı. Walter'in o zamanlar Clarisse'le arasında bazı şeylerin "olması gerektiği gibi olmadığına" inanması, galiba çok iyimser bir yaklaşım mertebesinde kalmıştı, çünkü aslına bakı-

lırsa nişanlandıkları yılın bahar aylarında yaptıkları bu bisiklet gezilerinde genç bir kızın bakireliğini ucu ucuna koruyabileceği her şey yaşanmıştı. Walter o günleri mest olarak hatırlarken, "Terbiyeli bir kızın yanındayken olanlar inanılır gibi değil," diye düşündü. Clarisse buna, "Meingast'ın günahlarını üstlenmek," demişti, Meingast o sıralarda başka bir ad kullanıyordu ve yurtdışına yeni çıkmıştı. "O hissî davrandı diye hissî davranmamak korkaklık olurdu!" Clarisse durumu böyle açıklamış, "Ama biz ruhanî olmasını istiyoruz!" diye de ilave etmişti. Muhtemelen Walter bazen bu olayların, ortalıktan daha yeni kaybolmuş olan Meingast'la hâlâ çok yakından alâkası olmasından endişeye düşmüştü, Clarisse ise bu endişelere şöyle cevap veriyordu: "İnsan, mesela bizim sanatta istediğimiz gibi büyük bir şeyler istiyorsa, o zaman başka şeylerden endişeye düşmesi ona haramdır." Walter böylelikle geçmişi yeni bir ruhla tekrar ederek nasıl bir gayretle yok ettiklerini ve kişilerüstü bir vazife yüklemek suretiyle yakışıksız bedenî hoşlaşmaları mazur göstermek gibi büyülü bir yeteneği ne büyük zevkle keşfettiklerini hatırladı. Aslında Clarisse'in sonraları reddedişleriyle geliştirdiğine benzer bir tür azmi, o zamanlar cinsellik konusunda da geliştirmiş olduğunu kendine itiraf ediyordu; bu arada inatçı bir düşünce bir anlığına zihnini konudan uzaklaştırıp ona, Clarisse'in göğüslerinin bugün de hâlâ o zamanki gibi sımsıkı olduğunu hatırlattı. Elbiselerinin üzerinden bile anlaşılabiliyordu. Hatta Meingast doğrudan göğüslerine bakıyordu, belki farkında bile değildi. Walter içinden, bir rüya veya şiirin sunduğu ilişki zenginliğiyle, "Göğüsleri sessiz!" derken duyguların dolgusundan geçerek neredeyse şimdiki zamana ulaştı.

Meingast'ın bir hekim veya öğretmenmiş gibi, "Clarisse, neler düşünüyorsunuz, söyleyin bakalım!" diyerek onu neşelendirdiğini işitti; ne sebeptendir bilinmez, bazen "sizli bizli" konuşuyordu.

Walter ayrıca, Clarisse'in Meingast'a meraklı gözlerle baktığını fark etti.

"Moosbrugger diye birinden bahsetmiştiniz, dülgermiş..."

Clarisse bakıyordu.

"Dülger olan başka kim var? Kurtarıcımız Hazreti İsa! Bunu söyleyen siz değil miydiniz?! Hatta bu amaçla nüfuzlu birilerine mektup yazdığınızı da anlatmıştınız?"

Walter harareteIe, "Kesin!" diye rica etti. Başı dönüyordu. Ama isteksizliğini daha yeni belirtmişti ki bu mektuptan da hiç haberinin olmadığını fark edip güçsüz düşerek sordu: "Ne mektubuymuş o?!"

Kimseden cevap gelmedi. Meingast soruyu duymazdan gelip dedi ki: "En çağdaş fikirlerden biri bu. Kendi kendimizi kurtaracak durumda değiliz, ona hiç şüphe yok; buna demokrasi diyoruz ama 'İnsan bir şeyi öyle de yapabilir böyle de' dercesine bir ruh hâlinin yalnızca siyasî ifadesidir demokrasi. Bu çağ oy pusulalarının çağı. Öyle ya, her yıl seks idealimizi, yani güzellik kraliçemizi oy pusulalarıyla belirliyoruz; müspet bilimleri ruhanî idealimize dönüştürmemizin de, seçimi bizim yerimize onlar yapsın diye oy pusulasını şu olgu denen şeylerin ellerine sıkıştırmamızdan hiç farkı yoktur. Çağımız felsefîliğini yitirmiş ve ödlek; ne değerlidir ne değersiz, karar verecek cesareti yok, demokrasi de en kısa ifadesiyle, olanı yapmak demektir! Ayrıca bu, ırkımızın tarihinde şimdiye dek varolmuş en haysiyetsiz fasit dairedir."

Peygamber öfkeyle bir ceviz kırdı, kabuğundan çıkardı, kırılan parçaları da ağzına atıverdi. Kimse onu anlamamıştı. Çenesinin, burnun biraz yukarı kıvrık ucunun da katıldığı ağır işleyen çiğneme hareketi uğruna nutkunu yarıda kesti, suratının geri kalanı bir münzevi gibi hareketsiz duruyordu, Clarisse'in göğsünün oralarda dolaşan bakışlarını ise ondan ayırmadı. Diğer iki adamın gözleri de gayriihtiyari üstadın yüzünü bırakıp dalgın bakışlarını takip etti. Clarisse emici bir çekim hissediyordu, sanki kendisine daha fazla bakarlarsa bu üç çift göz tarafından içi dışına çıkarılacaktı. Ama üstat, cevizin kalanını da zorla yutup dersine devam etti:

"Clarisse, Hıristiyan efsanesinin Kurtarıcı'yı dülgere çevirdiğini keşfetti: kısmen doğru, esasen sadece bir dülgere babalık etmişti. Tabiî sonrasında Clarisse gözüne ilişen bir caninin dülger

olmasından bir sonuç çıkarmak isteyince de vardığı nokta zerre kadar doğru olmuyor. Entelektüel bakımdan eleştirilecek seviyede değil. Ahlâken düşüncesiz. Ama yaptığı iş cesaret ister: İşte mesele de budur!" Meingast bastıra bastıra telaffuz ettiği "cesaret" kelimesi etkisini göstersin diye bir ara verdi. Sonra tekrar sakince devam etti: "Geçenlerde, hep beraber tecrübe ettiğimiz üzere, kendini teşhir eden bir psikopat görmüş; gözünde büyütüyor, zaten günümüzde seksüalite çok büyütülüyor ama Clarisse diyor ki: Bu adamın benim penceremin altına gelmesi tesadüf değildir – burasını doğru anlayalım! Aslında yanlış, çünkü neden-sonuç ilişkisinde, tesadüf etmek tabiî ki tesadüftür. Buna rağmen Clarisse kendine diyor ki: Ben her şeye açıklanmış gözüyle bakarsam insanlar asla dünyadaki herhangi bir şeyi değiştirmeyeceklerdir. Yanılmıyorsam adı Moosbrugger olan bir katilin tutup da dülger olmasını açıklanamaz görüyor; cinsî bozukluklardan muztarip, tanımadığı, hasta bir adamın tutup da onun penceresinin altında dikilmesini açıklanamaz görüyor; böylelikle başına gelen bazı başka şeyleri de açıklanamaz görmeye alışmış ve–" Meingast dinleyicilerini yine bir anlığına bekletti; sesi en son, parmak uçlarıyla pürdikkat yürüyen kararlı bir adamın hareketlerini hatırlatmıştı ve bu adam şimdi hücuma geçiyordu: "Ve bu yüzden bir şeyler yapacak!" diye sert bir açıklamada bulundu.

Clarisse ürperdi.

Meingast, "Tekrar ediyorum," dedi, "bu durum, entelektüel açıdan eleştirilemez. Ama biliyoruz ki entelektüellik yalnızca kupkuru bir hayatın ifadesi veya aletidir; oysa Clarisse'in ifade ettiği şey muhtemelen başka bir alandan, bilgi alanından gelmektedir. Clarisse başına gelenleri muhtemelen asla izah edemeyecek ama bir ihtimal çözüme kavuşturabilecektir; zaten kendisi de bunu çok doğru bir şekilde 'kurtarmak' diye adlandırıyor, içgüdüleriyle doğru kelimeyi kullanıyor. Çünkü içimizden biri de gayet kolaylıkla, bunun bir yanılgı gibi göründüğünü veya Clarisse'in sinirlerinin zayıf olduğunu söyleyebilir ama söylediklerinin herhangi bir amacı yoktur: Dünyamız şimdilerde kuruntulardan o kadar azade ki herhangi bir şeyi sevmesi mi yoksa

ondan nefret etmesi mi gerekir bilmiyor; her şeyin iki farklı değeri olduğundan, bütün insanlar nevrasteniden muztarip ve hepsi âciz. Tek kelimeyle," diyen peygamber aniden lafı sonuca bağladı, "filozofa bilgiden vazgeçmesi kolay gelmez ama yirminci yüzyılın oluşum hâlindeki büyük bilgisi muhtemelen tam da bu vazgeçişi talep edecektir. Cenevre'de yaşayan şahsım için bugün orada Fransız bir boks hocasının olması, müşerrih Rousseau'nun eserlerini orada yazmış olmasından manen daha önemlidir!"

Meingast bir kez hızını almıştı ya, daha çok konuşurdu. İlkin kurtuluş fikrinin daima entelektüelin karşısında olmasından bahsederdi. "Velhasıl bugün dünya için en çok arzulanacak şey, iyi ve kuvvetli bir kuruntudur." Bu cümle dilinin ucuna kadar gelmiş ama sonra başka bir son uğruna ondan vazgeçmişti. İkinci olarak kurtuluş tasavvurunun cismanî yan anlamından bahsederdi, "kurtarmak", "gevşetmek" kelimesiyle anlamca akrabaydı; bu ancak eylemlerin, yani insanı büsbütün işin içine dâhil eden tecrübelerin kurtarıcı olabileceğine dair bir cismanî yan anlamdı. Üçüncü olarak, erkeğin yerine göre fazlasıyla entelektüelleştirilmesinden ötürü kadının içgüdüleriyle eylemin liderliğini üstlenecek olmasından bahsetmek istemişti, Clarisse de bunun ilk örneklerinden biriydi. Son olarak da halkların tarihindeki kurtuluş düşüncesinin dönüşümünden ve bu gelişme içerisinde hâlihazırda kurtuluşun yalnızca dinî hislerce ortaya konan bir kavram olması inancının yüzlerce yıldır hüküm sürmesi sonucunda kurtuluşun, iradenin kararlılığıyla, hatta icabında zor kullanılarak meydana getirilmesi gerektiği anlayışına nasıl yer açtığından bahsederdi. Çünkü şu sıralar düşüncelerinin merkezinde dünyanın zor kullanılarak kurtarılması vardı. Ama Clarisse bu arada kendisine yöneltilen dikkatin emici çekiminin dayanılmaz bir hâl aldığını hissetmiş, en az dirençle karşılaşacağı yer olarak Siegmund'a yönelip yüksek sesle şunları söyleyerek sazı üstadın elinden almıştı: "Sana demiştim ya, insan bir şeyi ancak kendisi tecrübe ederse anlayabilir: onun için de tımarhaneye bizzat gitmemiz lazım!"

Kendine hâkim olmak için mandalina soyan Walter o an parmağını çok derine batırınca gözüne biraz asitli su sıçradı ve kendini geriye atıp mendilini aradı. Her zamanki gibi özenle giyinmiş olan Siegmund olaya duyduğu alâkayla asidin eniştesinin gözünü yakmasını, sonra da ağırbaşlılığın timsali olarak yuvarlak bir melon şapkayla beraber dizinin üstünde bekleyen süet eldivenleri seyretti, ne var ki kız kardeşinin bakışları yüzünden ayrılmayınca ve yerine hiç kimse bir cevap vermeyince başını ciddiyetle sallayarak kaldırıp rahat bir tavırla mırıldandı: "Hepimizin yerinin tımarhane olduğundan asla şüpheye düşmedim."

Bunun üzerine Clarisse, Meingast'a dönüp dedi ki: "Sana Paralel Faaliyet'i anlatmıştım: O da herhâlde asrın günahı olan, 'böyle de olur başka türlü de rahatlığını' ortadan kaldırmak için muazzam bir imkân ve bir görevdir!"

Üstat gülümseyip elini reddedercesine salladı.

Önemsenmenin coşkusuyla dolup taşan Clarisse oldukça kesik kopuk ve dikkafalı bir tavırla haykırdı: "Kendini bir adamın insafına bırakmakla onun zihnini zayıflatan kadın da seks katilidir!"

Meingast uyardı: "Biz sadece genel olanı düşünelim! Ayrıca içini bir konuda rahatlatabilirim: Ölmek üzere olan demokrasinin bir büyük görev daha doğurmak istediği o biraz gülünç müzakerelerde, çoktandır kendi gözlemcilerim ve güvendiğim kimseler var!"

Clarisse saç diplerinde buz taneleri hissetti.

Walter bir kez daha gelişmekte olan şeyi durdurmaya çalıştı. Büyük bir dikkatle Meingast'a karşı mücadele ederek ve sanki mesela Ulrich'e hitap ediyormuş gibi bambaşka bir perdeden, şu sözlerle Meingast'a döndü: "Söylediklerin benim kaç zamandır, resim ancak saf renklerle yapılmalıdır dememle hemen hemen aynı şey. Kırık dökük ve bulanık çizimlerin, her nesnenin sabit konturları ve öz rengi olduğunu görmeye artık cüret edemeyen bakışların ödlekliğine ve beyhudeliğe verilen tavizlerin artık sonu gelmeli, ben ressam ağzıyla konuşuyorum, sen filozof. Ama, aynı fikirde olsak bile..." birden hicap duyup Clarisse'in akıl

hastalarıyla temasından neden korktuğunu başkalarının karşısında telaffuz edemeyeceğini hissetti: "Hayır, ben Clarisse'in bunu yapmasını arzu etmiyorum," diye haykırdı, "yaparsa da rızam olmadan yapar!"

Üstat nazikçe dinlemişti, sonra da önemsenerek dile getirilen sözlerden biri bile kulağına girmemiş gibi yine dostane bir tavırla cevap verdi. "Clarisse bir şeyi daha, çok güzel ifade etti: Hepimizin içinde yaşadığımız 'günahkâr suretten' başka, bir de 'masumiyet suretine' sahip olduğumuzu öne sürdü; iddiasını iyi tarafından anlayabiliriz, şöyle ki, hayalgücümüzün harika bir âleme erişimi vardır ve o âlemde resmimizin aydınlık anlarda, tecrübe dünyası denen o zavallı dünyadan bağımsız olarak bin türlü bir dinamizmle hareket ettiğini hissederiz! Siz nasıl diyordunuz, Clarisse?" diye sorarak Clarisse'e dönüp onu canlandırmak istedi. "Elinizden gelse, hiç çekinmeden o rezilden yana olacağınızı, yanına sokulup yorulmak nedir bilmeden hücresinde gece gündüz piyano çalacağınızı iddia etmiyor muydunuz, o zaman tabiri caizse onun günahlarını da içinden çekip çıkarmalı, kendi üstünüze almalı ve o günahlarla yükselmeli değil misiniz?! Elbette bunu da," diye belirtti, tekrar Walter'e dönmüştü, "kelimesi kelimesine anlamamak lazım; bu, zamanın ruhunun derinlerden işleyişidir, o ruh ki bu adamın parabolüne bürünüp kendini Clarisse'in iradesine ilham etmektedir..."

O an acaba Clarisse'in kurtuluş fikrinin tarihiyle ilişkisi hakkında bir şeyler mi söylemeliydi yoksa Clarisse'e yalnızken bir kez daha liderlik misyonunu açıklamak daha mı ilginç olurdu, emin olamadı; ama genç kadın o sırada fazlasıyla isteklenmiş bir çocuk gibi yerinden fırladı, yumruğunu sıkıp havaya savurdu, sıkılgan ve zorba bir tavırla gülümsedikten sonra diğerlerinin devam eden övgülerini tiz bir çığlıkla kesti: "Hedef Moosbrugger, ileri!"

Bunun üzerine Siegmund'un, "Ama henüz içeri girmemizi sağlayacak kimse yok ki..." diyen sesi işitildi.

Walter gayet kesin, "Ben gitmiyorum!" dedi.

"Her bütçeye ve her kaliteye göre özgürlük ve eşitliğin olduğu bir devletten iyilik istemem ben!" diye açıkladı Meingast.

Clarisse de, "O zaman bize izni Ulrich temin etsin!" diye haykırdı.

Diğerleri bu karara seve seve katıldılar, karar sayesinde çaresizlik içindeki zoraki çabalamalardan sonra bir süreliğine izne ayrıldıklarını hissetmişlerdi, Walter bile gönülsüzlüğüne rağmen en sonunda, yardım için seçilen dostlarını en yakın dükkâna gidip arama görevini üstlenmek zorunda kaldı. Arayınca da Ulrich'in Agathe'ye yazmak istediği mektup hepten yarıda kaldı. Şaşkınlıkla Walter'in sesini işitti ve ilettiği mesajı dinledi. Walter kendi kafasından, bu konuda farklı şeyler düşünülebilir, diye ekliyordu ama hepten kaprisle yapılan bir şey de değildi. Belki de gerçekten bir yerlerden başlamak lazımdı, nereden başlanacağıysa pek önemli değildi. Tabiî ki bu bağlamda Moosbrugger denen şahsın ortaya çıkışı yalnızca tesadüftü ama Clarisse'in tuhaf bir dobralığı vardı, düşünme tarzı hep, birbirine karışmamış saf renklerle boyanan yeni resimler gibi sert ve laf anlamaz ama o tarza yanaşınca da çoğu zaman şaşırtıcı derecede doğru görünüyordu. Bunları telefonda yeterince açıklayamazdı; Ulrich onu yarı yolda bırakmasındı...

Davet edilmek Ulrich'in işine gelmişti, gidiş süresinin Clarisse'le konuşabileceği çeyrek saatle kötü bir oran teşkil etmesine rağmen daveti kabul etti; çünkü anne-babası, Clarisse'i Walter ve Siegmund'la beraber akşam yemeğine çağırmıştı. Ulrich yolda bunca zamandır Moosbrugger'i düşünmemiş olmasına ve bu adam önceleri hemen her zaman düşüncelerine geri dönmesine rağmen onu artık ancak Clarisse hatırlatınca hatırlamasına şaştı. Ulrich'in tramvayın son durağından arkadaşlarının evine giderken arşınladığı karanlıkta bile böylesi hayaletlere yer yoktu; Moosbrugger'in yer aldığı bir boşluk kapanmıştı. Ulrich bunu bir tatmin hissiyle ve büyüklükleri sebeplerinden daha belirgin olan değişikliklerin sonucu denebilecek, kendinden duyduğu o hafif şüpheyle fark etti. Issız muhitte korkan ama diğerlerine katılmadan önce birkaç kelam etmek isteyen Walter duraksaya duraksaya karşısına çıktığında Ulrich, o gevşek zifiri karanlığı kendi bedeninin daha sağlam olan siyahlığıyla haz duyarak yar-

maktaydı. Walter anlattıklarına kaldığı yerden hararetle devam etti. Kendini, üstüne üstlük Clarisse'i de yanlış yorumlara karşı korumak ister gibiydi. Clarisse'in fikirleri alâkasız dursa da arkalarında, mayası nereye baksanız gerçekten de zamanın bir parçası olan bir miyasmaya rastlanıyordu. Bu, Clarisse'in sahip olduğu en garip yetenekti. Clarisse gizli gelişmeleri gösteren sihirli bir değnek gibiydi. Bu kez gösterdiğiyse günümüz insanının pasif, yalnızca entelektüel ve hassas davranışının yerine yeniden "değerlerin" konulması gerekliliğiydi; zamanın zekâsı hiçbir yerde sabit bir nokta bırakmamıştı, hâl böyle olunca da, insanın maneviyatının başını ve sonunu bulacağı yeni bir değerler hiyerarşisi yaratacak olan da ancak iradeydi, o da olmadı, zor kullanmaktı...: Meingast'tan duyduklarını tereddütle ama heyecanlı bir şekilde tekrarlıyordu.

Durumu tahmin eden Ulrich ona isteksizce sordu: "Neden kendini bu kadar tumturaklı ifade ediyorsun? Sizin şu peygamber yüzünden herhâlde? Sadelik ve tabiîliğe dair eskiden sahip oldukların sana yetmiyor muydu?!"

Walter buna, Clarisse uğruna, arkadaşı yardımını geri çevirmesin diye katlanıyordu, gelgelelim bu mehtapsız gecede bir nebze ışık olsa, kendinden geçercesine açtığı ağzındaki dişlerin parıldadıkları görülürdü. Cevap vermedi ama bastırdığı öfkeyle zayıf düşüyor, onu insana ürperti veren tenhalığa karşı koruyan adaleli arkadaşının yakınlığıyla da yumuşuyordu. Birden şöyle dedi: "Düşün ki bir kadını seviyorsun ve hayran olduğun bir adama rastlıyorsun ve karının da o adama hayran olduğunu, onu sevdiğini görüyorsun ve ikiniz de artık sevgi, kıskançlık ve hayranlıkla bu adamın ulaşılamaz üstünlüğünü hissediyorsunuz–"

"Bunu düşünemem!" Ulrich'in onu dinlemesi gerekirdi ama sözünü keserken gülerek omuzlarını kaldırdı.

Walter zehir gibi bakışlarla ondan tarafa bakıyordu. Sormak istediği, "Bu durumda ne yaparsın?" sorusuydu. Ama gençlik arkadaşlarının eski oyunu tekerrür etti. Merdiven sahanlığının loşluğunu geçince Walter haykırdı: "Böyle rol yapma: Hassasiyetini yitirecek kadar kendini beğenmiş değilsindir sen!" Sonra Ulrich'e

yetişmek ve merdivenlerde, sessizce bilmesi gerekenleri anlatmak için koşması gerekti.

Yukarıdayken Clarisse, "Walter sana ne anlattı?" diye sordu.

Ulrich lafı dolandırmadan, "İstediğiniz şeyi yapabilirim," diye cevap verdi, "ama akıllıca olduğundan şüpheliyim."

Clarisse gülerek Meingast'a, "Duydun mu, ilk sözü 'akıllıca'!?" diye seslendi. Gardırop, lavabo, ayna ve odasını erkeklerin bulunduğu odayla bağlayan aralık kapı arasında mekik dokuyordu. Bir görünüp bir kayboluyordu; kâh saçları ıslak yüzüne dökülmüş vaziyette kâh saçlarını tepesinde toplamış hâlde, kâh bacakları çıplak, kâh yalın ayak ve kâh çoraplı yahut belinden aşağı uzun bir gecelik dökülürken gövdesinde beyaz bir doktor önlüğü gibi duran berber önlüğü giymiş hâlde...: İhtimal, bir ortaya çıkıp bir gözden kaybolması ona iyi geliyordu. Kararını kabul ettirdikten beridir bütün duyguları hafif bir hazza bulanmıştı. Odaya doğru, "Işıktan ipler üstünde cambazlık ediyorum!" diye sesleniyordu. Erkekler gülümsüyordu; yalnız Siegmund saatine baktı ve işi varmış gibi acele edilmesini istedi. Bütün olanları jimnastik talimi gibi seyrediyordu.

Sonra Clarisse broşunu almak için bir "ışık huzmesinin" üstünde odanın köşesine doğru kaydı ve komodinin çekmecesini hızla kapattı.

Yan odadaki Siegmund'a doğru, "Ben, üstüme erkeklerden bile çabuk bir şeyler geçiririm!" diye seslendi ama birden "geçirmenin"* iki anlamı olduğunu fark edip durdu, çünkü kelime o an hem giyinmek hem de esrarengiz yazgıları üzerine çekip bedenine geçirmek anlamına geliyordu. Giyinmeyi çabucak tamamladı, kafasını kapı aralığından içeri uzatıp daha ciddi bir yüz ifadesiyle dostlarının her birine tek tek baktı. Bunu aynı zamanda şaka olarak görmeyecek kişi, o ciddi çehrede sıradan ve sağlıklı bir yüz ifadesine ait bir şeylerin sönüp gitmiş olduğunu sanıp korkuya kapılabilirdi. Arkadaşlarının karşısında reverans yapıp gayet

* Bu bağlam içerisinde Almanca aslı *anziehen* olan ve "çekmek, cezbetmek ve giyinmek" anlamlarına gelen fiil üzerinden kelime oyunu yapılmaktadır. Fiilin Türkçede böyle iki yönlü bir karşılığı olmadığı için söz konusu kelime oyunu, asıl fiilin çok yönlü anlamı göz önünde bulundurularak anlaşılmalıdır. –*ç.n.*

ciddi, "İşte kaderimi üstüme geçirdim!" dedi ama tekrar doğrulduğunda, her zamanki gibi, hatta çok daha çekici görünüyordu, ağabeyi Siegmund bağırdı: "İleri, marş! Babam yemeğe geç kalınmasından hoşlanmaz!"

Dördü birlikte tramvaya yürürlerken –Meingast vedalaşmadan önce ortadan kaybolmuştu– Ulrich, Siegmund'la birlikte biraz geride kaldı ve son zamanlarda kız kardeşi için kaygılanmıyor mu, diye sordu. Siegmund'un için için yanan sigarası karanlıkta doğruca yukarı tırmanan bir kavis çiziyordu. "Anormal olduğu şüphesiz," diye cevap verdi. "Ama Meingast normal mi? Hatta Walter? Piyano çalmak normal mi? El ve ayak bileklerinde titremelerle gelen o olağandışı heyecan? Hekim için normal diye bir şey yoktur. Ama bana ciddiyetle soruyorsanız: Kız kardeşimin sinirleri fazla gerilmiş ve bence üstad-ı âzam gider gitmez düzelecek. Onun hakkındaki fikriniz nedir?" "Gider gitmez" ve "düzelecek" kelimelerini hafif bir fenalıkla söylemişti.

"Zevzeğin teki!" dedi Ulrich.

Siegmund sevinerek, "Değil mi?!" diye haykırdı. "Mide bulandırıcı, iğrenç!"

Ama şöyle bir soluklandıktan sonra, "Ama bir düşünür olarak enteresan, orasını hepten inkâr edemem!" diye de ekledi.

20

KONT LEINSDORF SERMAYE VE KÜLTÜR SAHİPLERİNDEN ŞÜPHELENİR

Böylelikle Ulrich yine Kont Leinsdorf'u ziyarete gitti.

Kont hazretlerini, etrafı sessizlik, huşu, ciddiyet ve güzellikle çevrili vaziyette, yazı masasının önünde koca bir evrak yığınının arkasında gazetesini okurken buldu. Doğrudan imparatora bağlı olan kont, Ulrich'e bir kez daha taziyede bulunduktan sonra kederle başını salladı. "Babanız sermaye ve kültürün son hakiki temsilcilerindendi," dedi. "Onunla beraber Bohemya Meclisi'nde oturduğumuz günleri iyi hatırlarım: Kendisine daima göstermiş olduğumuz güveni hak ediyordu!"

Ulrich nezaket gereği, yokluğunda Paralel Faaliyet'in ne gibi ilerlemeler kaydettiğini sordu.

"Hani sizin de gördüğünüz, evimin önündeki caddede tahakkuk eden çığırtkanlıktan ötürü 'halktan katılımda bulunan kesimlerin arzularının belirlenmesine dönük anketi' yaptık," diye anlattı Kont Leinsdorf. "Vatanseverce bir girişim adı altında güya herkesin güvendiği kimseler olduğumuz için başbakan anketin sorumluluğunu şimdilik kendi yerine üstlenmemizi arzu etti."

Ulrich ciddi bir yüz ifadesiyle, hiç olmazsa isim seçiminin iyi olduğunu ve belli bir etki göstermeyi vaat ettiğini belirtti.

Kont hazretleri düşünceli düşünceli, "Evet, doğru ifade çok önemli," deyip aniden sordu: "Şu Triyeste'deki belediye çalışanları hikâyesine ne diyorsunuz acaba? Bence hükümet için kararlı bir duruş sergilemenin vakti geldi de geçiyor bile!" Ulrich içeri girerken katladığı gazeteyi uzatacak gibi oldu ama son anda bizzat açmaya karar verdi ve uzun soluklu bir beyanatı ziyaretçisine hummalı bir gayretle yüksek sesle okudu. Okuması bitince, "Sizce dünyada böyle bir şeyin mümkün olacağı ikinci bir devlet var mıdır?!" diye sordu. "Avusturya şehri Triyeste kendini bize değil İtalyanlara ait hissettiğini vurgulamak için belediye hizmetine yıllardır yalnızca imparatorluktaki İtalyanları alıyor. Bir defasında imparatorun yaşgününde oraya gitmiştim: Vilayet, vergi dairesi, hapishane ve kışladaki birkaç çatı hariç koca Triyeste'de tek bir bayrak görmedim! Oysa İtalya kralının yaşgününde Triyeste'deki bir yazıhanede işiniz olsa, düğme iliğinde çiçek taşımayan tek memur göremezsiniz!"

Ulrich, "Peki, bugüne dek niye tahammül gösterildi?" diye sordu.

Kont Leinsdorf, keyfi kaçarak, "Neden gösterilmeyecekmiş ki?!" diye cevap verdi. "Hükümet, belediyeyi ecnebi çalışanlarını işten çıkarmaya zorlasa hemen Cermen taraftarlığı yaptığımız söyleniyor. Bütün hükümetler de bu ithamdan korkuyor işte. Majesteleri de duymaktan hoşlanmıyor. Nihayetinde burası Prusya değil!"

Ulrich sahil ve liman şehri Triyeste'nin, atılım hâlindeki Venedik Cumhuriyeti'nce Slav topraklarında kurulmuş olup bugün büyük bir Sloven nüfusuna ev sahipliği yaptığını hatırlar gibiydi; demek ki şehir, ayrıca bütün monarşinin şark ticaret kapısı olmasına ve gelişmek için her bakımdan monarşiye bağlı olmasına rağmen, mesele yalnızca sakinlerinin hususi meselesi olarak görülmek istense bile İtalyanca konuşan imtiyazlı büyük burjuvanın, şehri kendi mülkü olarak görme hakkını orada yaşayan çok sayıdaki Slav kökenli küçük burjuvanın katiyen reddetmesi olgusuna göz yumulamamaktaydı. Ulrich bunları söyledi.

Kont Leinsdorf, "Doğrudur," diye hak verdi. "Ama Slovenler başka zamanlarda İtalyanlarla saç saça baş başa da girseler, bizim Cermen taraftarlığı yaptığımız iddia edildiği anda onlarla hemen ittifak kurarlar! Böylesi bir durumda İtalyanlar diğer bütün milliyetlerin desteğini de alırlar. Sık sık yaşadığımız bir şey. Reel siyaset açısından düşünürsek, uzlaşmamız konusunda tehlike arz edenlerin Almanlar olduğunu ister istemez görmek durumundayız!" Kont Leinsdorf sözünü dalgın bir tavırla bitirdi, bir süre de öyle kaldı, çünkü şimdiye dek farkına varmamış olmakla birlikte kendisine rahatsızlık veren o büyük siyasî taslağa temas etmişti. Ama ansızın yeniden canlandı ve içi rahatlayarak devam etti: "Ama en azından bu kez öbürlerine iyi bir fırça çekildi!" Sabırsızlıktan titreyen bir hareketle kelebek gözlüğünü tekrar taktı ve Triyeste İmparatorluk ve Krallık Vilayeti tarafından çıkarılıp gazetede nakledilen kararnamenin hoşuna giden taraflarını Ulrich'e bir kez daha tadını çıkara çıkara okudu.

"'Hükûmetin teftiş makamlarının mükerrer uyarıları kâr etmedi... Vatan evlatlarının gördüğü zararlar... Resmî talimatlara karşılık inatla sergilenen bu tutum yüzünden Triyeste valisi, bizzat müdahil olmak suretiyle mevcut kanunî belirlemeleri yürürlüğe koyma gereği duymuştur...': Sizce de ağırbaşlı bir dil kullanmamışlar mı?" diyerek ara verdi. Başını kaldırdıysa da hemen tekrar eğdi, çünkü son kısmı okumak istiyordu, sesinde şehir otoritesinin bu kısımda söylediklerini estetik bir hazla vurgulayan bir tını vardı: "'Ayrıca," diye okumaya devam etti, "vilayet, kusursuz davranışlarıyla uzunca bir zaman kamu hizmeti görüp istisnai bir muameleye layık olan kamu görevlilerinden elimize ulaşan vatandaşlık taleplerinin her birine lütufkâr cevaplar verme hakkını her daim saklı tutacaktır ve böylesi vakalarda İmparatorluk ve Krallık Vilayeti, müdahale etmesi hâlinde vaziyetini muhafaza etmek suretiyle aksi gerekli görülmedikçe bu düzenlemenin derhâl hayata geçirilmesinden imtinaa meyletmektedir.' İşte hükümetin her zaman kullanması gereken dil!" diye haykırdı Kont Leinsdorf.

Ulrich, saray diliyle yazılmış bu yılan misali upuzun cümle kulağına girip de kuyruğu tamamen kaybolduktan sonra biraz bekleyip, "Bu sonuç kısmına bakınca... zatıâlileri de son kertede hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünmüyorlar mı acaba?!" diye sordu.

"Evet, mesele de o zaten!" diye cevap veren kont hazretleri zihni çok meşgulken âdeti olduğu üzere bir dakika kadar başparmaklarını birbirine kenetleyerek bekledi. Ama sonra Ulrich'e şöyle bir bakıp açıldı. "Hatırlıyor musunuz, polis sergisinin açılışına gittiğimizde dahiliye nazırı 'yardımseverlik ve disiplin' ruhu diye bir vaatte bulunmuştu? İmdi, elbette ben kapımın önünde gürültü patırtı çıkaran o fitne unsurlarının hepsinin derhâl içeri tıkılmasını istemiyorum ama nazırın parlamentoda savunmada bulunurken daha uygun sözler sarf etmesi lazımdı!" dedi, incinmişti.

Ulrich yapmacık bir şaşkınlıkla, "Ben yokken bir şeyler oldu sanıyordum!?" diye haykırdı, hayırhah dostunun ruhunu gerçek bir acının allak bullak ettiğini fark etmişti.

Kont hazretleri, "Bir şey olduğu yok!" dedi. Endişeyle gözlerini patlatıp Ulrich'in yüzüne yine merakla baktı ve tekrar içini döktü: "Ama olacak!" Doğruldu ve konuşmayı bırakıp sandalyesinde geriye yaslandı.

Gözlerini kapatmıştı. Tekrar açtığında, sakin bir ses tonuyla açıklamaya başladı: "Bakın, sevgili dostum, 1861 yılı anayasamız, deneme amaçlı başlatılan devlet hayatımızın idaresini Alman milliyetine ve o milliyet içinde de yine sermaye ve kültür sahiplerine vermiştir, burası şüphe götürmez. Bu, majestelerinin verdiği büyük, güven dolu ve belki pek de çağa uymayan cömertçe bir hediyeydi, zira o günden bu yana kültürün ve sermayenin hâli ne oldu?!" Kont Leinsdorf bir elini kaldırıp tevekkül içerisinde öbürünün üstüne bıraktı. "Majesteleri 1848 yılında Olmütz'te, yani âdeta sürgündeyken tahta çıktığında–" diye yavaşça devam etti ama aniden sabırsızlanmış veya işkillenmiş olacak, titreyen parmaklarıyla ceketinin cebinden bir taslak çıkardı, kelebek gözlüğünü burnunda doğru yere yerleştirmek için asabi bir şekilde

mücadele etti ve yer yer müteessir ve titrek bir sesle, taslağına yazdıklarını sürekli çözmeye çabalayarak kalan kısmı okudu: "– etrafını, halkların delirmişçesine tutturdukları özgürlük talepleri sarmıştı. Bu taleplerin aşırılığa kaçmasının önüne geçmeyi başardı. Halkların isteklerine bazı tavizler vermiş olmakla birlikte sonuçta kazanan o oldu; üstelik tebaasının yanlışlarını affedip onlar için de haysiyetli bir barış uğruna elini uzatan merhametli ve lütufkâr bir kazanan. Gerçi anayasa ve diğer özgürlükler, olayların uyguladığı baskıyla verilmişti ama ne de olsa bunlar, majestelerinin hür iradesinin sonucu; bilgeliğinin, merhametinin ve halkların kültürünün ilerlemesinden duyduğu ümidin meyvesiydi. Ama imparator ile halk arasındaki bu güzel ilişki son yıllarda fesatçı ve demagojik unsurlarca bulandırıldı–" Kont Leinsdorf her kelimesi özenle düşünülüp törpülenmiş siyasî tarih takdimini okumayı bu noktada kesip Maria Theresia şövalyesi ve mareşali dedesinin, karşısındaki duvarda asılı duran resmine dalgın dalgın baktı. Ulrich metnin devamını bekleyen gözlerle onun dikkatini resimden alınca da dedi ki: "Devamı henüz yok."

"Ama görüyorsunuz, son zamanlarda bu konuları tafsilatıyla düşünüp duruyorum," diye açıkladı. "Şayet nazır, meclisteki yerinin hakkını verseydi, bana karşı yapılan protesto gösterisi meselesinde parlamentoya vermesi gereken cevabın baş tarafı size şu okuduklarım olurdu! Bunları peyderpey yazdım; işim biter bitmez majestelerine de arz etme fırsatı bulacağımı herhâlde sizinle paylaşabilirim. Çünkü, bakınız, 61 Anayasası'nın idareyi sermaye ve kültür sahiplerine emanet etmesi boşuna değildir; bir teminat barındırıyor olmalıdır: Ama hani bugün o sermaye ve kültür sahipleri?!"

Dahiliye nazırına fena darılmışa benziyordu, Ulrich dikkatini dağıtmak için açıkyüreklilikle, en azından zenginliğin bugün bankalardan başka feodal aristokrasinin tecrübeli ellerinde de bulunduğunun söylenebileceğini belirtti.

Kont Leinsdorf, alâkasız, "Benim Yahudilerle alıp veremediğim yok," diye temin etti onu, sanki Ulrich bu düzeltmeyi gerektirecek bir şey söylemişti. "Zeki, çalışkan ve sadık mizaçlılar.

Ama onlara uygunsuz isimler vermekle büyük bir hata işlendi. Mesela Rosenberg ve Rosenthal aristokrat isimleridir; aslan, ayı* ve benzeri hayvanlar, armalarda kullanılan hayvan familyalarındandır; Meier emlâktan gelir; sarı, mavi, kırmızı ve altın da arma renkleridir: Bütün bu Yahudi isimleriyle," diyen kont hazretleri lafı şaşırtıcı bir şekilde ilerletti, "bürokrasimiz aristokrasiye hakaret etmekten öteye geçememiştir. Hedefindeki, Yahudiler değil aristokrasidir, o yüzden de Yahudilere bu isimlerin yanı sıra Abeles, Jüdel veya Tröpfelmacher gibi isimler de verilmiştir. Bürokrasimizin eski aristokrasiye duyduğu bu garazı, tam bir vukufunuz olursa, bugün bile sık sık gözlemlemeniz mümkündür," diye kasvetli ve ısrarcı bir kehanette bulundu, sanki merkezî idarenin feodalizmle mücadelesi tarih sahnesinden çoktan silinmemiş ve yaşayanların yüzünden tamamen kaybolup gitmemişti. Gerçekten de hiçbir şey kont hazretlerinin canını, adları ister Fuchsenbauer ister Schlosser olsun, tüm kıdemli memurların, mevkileri sayesinde keyfini sürdükleri sosyal ayrıcalıklar kadar sıkmıyordu. Kont Leinsdorf dikbaşlı bir toprak ağası değildi, hislerinin çağa uygun olmasını arzu ederdi; böylesi isimlerin sahibi bir parlamenter olunca, o parlamenter, bakan bile olsa rahatsızlık duymazdı, nüfuzlu, özel bir kişilikte olsa da rahatsızlık duymaz, burjuvanın siyasî ve iktisadî değerine karşı asla direnmezdi ama sıra burjuva isimleri taşıyan kıdemli idarî memurlara gelince; onlar kontu heybetli geleneklerin son kalıntısı olan bir hararetle tahrik ederdi. Ulrich acaba Leinsdorf'un söylediklerine yol açan kuzininin kocası mı, diye merak etti; imkânsız değildi ama Kont Leinsdorf konuşmaya devam etti ve her zamanki gibi, çok geçmeden, zihnini uzun zamandır meşgul ettiği anlaşılan bir fikir onu, bütün şahsî meselelerin ötesine taşıdı.

"Yahudiler İbranca konuşmaya, eski öz adlarını tekrar almaya ve şark kıyafetleri giymeye karar verseler şu Yahudi meselesi dedikleri şey hâllolur giderdi," diye açıkladı. "İtiraf ediyorum, Steier yöresinin kıyafetlerini giyen, daha yeni zengin olmuş keçi

* (Alm.) Sırasıyla, *löw* ve *bär*; Yahudilerin sıkça taşıdığı soyadları veya soyadı terkiplerinden. –*ç.n.*

sakallı bir Galiçyalının Ischl Meydanı'nda durması hoş olmuyor. Ama ona kıymetsiz denemeyecek ve bacaklarını örtecek uzunlukta bir esvap giydirin, suratının ve abartılı, canlı hareketlerinin o elbiseye ne kadar uyacağını görürsünüz! Şimdilerde şaka malzemesi yapılan her şey eskiden doğru yerini bulurdu; takmaktan hoşlandıkları şu kıymetli yüzükler bile. Ben İngiliz aristokrasinin uyguladığı tarzda asimilasyona muhalifim; çok uzun vadeli ve şüpheli bir süreç: Gelgelelim, Yahudilere hakiki özlerini iade edin, o zaman göreceksiniz, nasıl kıymetli bir taşa dönüşüyor, hatta deyim yerindeyse majestelerinin tacı etrafında şükranla toplanan halklar arasında nevi şahsına münhasır bir aristokrasi oluyorlar veya daha sıradan ve açık seçik tasavvur etmek isterseniz, nasıl bizim Ring Yolu'nda yürüyüşe çıkıyorlar; bu yol dünyada o kadar eşsiz bir yere sahiptir ki Batı Avrupa'nın zarafetinin bu doruk noktasında, isterseniz, kırmızı fesiyle bir Müslüman, koyun postu giymiş bir Slovak veya baldırı çıplak bir Tirollü görebilirsiniz!"

Bu noktada Ulrich, kont hazretlerinin, aynı zamanda "hakiki Yahudi'yi" de keşfetmesini sağlayan basiretine duyduğu hayranlığı dile getirmeden edemedi.

Kont iyiliksever bir tavırla, "Evet, bakın işte, gerçek Katolik inancı, mevzuları gerçekte oldukları şekliyle görmeyi öğretir," diye açıkladı. "Ama bunları görmemi sağlayan nedir, tahmin edemezsiniz. Yok, Arnheim değil, Prusyalılardan bahsetmiyorum. Ama tanıdığım bir bankacı var, elbette Musevi, uzun zamandır muntazaman görüşürüz onunla, başlarda ses tonu beni biraz rahatsız ederdi, bu yüzden iş konusunda anlattıklarına pek dikkat edemiyordum. Zira adam beni, amcam olduğuna inandırmak istermiş gibi, yani sanki daha yeni attan inmiş veya keklik avından dönmüş gibi konuşuyor; tıpkı kendi insanlarımızın konuşması gibi demek istiyorum. Uzun lafın kısası, ara sıra heyecana kapıldı mı böyle konuşmayı beceremez oluyor, o zaman da, kısacası, Yahudiler gibi konuşuyor işte. Çok rahatsız etti beni, sanırım aslında en baştan itibaren fark etmiştim, çünkü her zaman tam da işin can alıcı kısmında oluyordu, ben de artık gayriihtiyari o ses

tonunu beklemeye başlayınca başka hiçbir şeye dikkat edemez oldum yahut ne söylerse söylesin, önemli olduğunu sandım. Ama işte o zaman meseleyi anladım: Adam böyle konuşmaya başlayınca İbranca konuştuğunu tasavvur ediyordum, işte o zaman konuşması kulağa ne kadar hoş geliyor, bir duymalıydınız! Büyüleyici, diyorum; kilise dili gibi, âdeta melodik bir şarkı – şunu da söyleyeyim, çok müzikal bir insanımdır. Velhasıl, o andan sonra en zor bileşik faiz veya ıskonto hesaplamalarını resmen piyano başındaymış gibi aklıma sokuverdi." Nedendir bilinmez, Kont Leinsdorf hüzünlü bir edayla güldü.

Ulrich, kont hazretlerinin lütufkâr ilgisine mazhar olanların, kontun teklifini bir ihtimal reddedebilecekleri fikrini araya sıkıştırmaya cüret etti.

"Tabiî ki istemeyecekler!" dedi kont. "Ama o zaman da onları kendi iyilikleri için zorlamak gerekecek! Monarşinin o noktada ifa etmesi gereken âdeta dünya çapında bir misyonu vardır, karşısındaki istemiş, istememiş, bakılmaz! Biliyor musunuz, böyle meselelerde çok kişileri ilkin mecbur bırakmak gerekmiştir. Ama imparatorluktaki Almanlar veya Prusyalılar yerine, ileride bize minnettar olacak bir Yahudi devletiyle ittifak kurmamız ne anlama gelirdi, bir düşünün! Bizim Triyeste'miz tabiri caizse Akdeniz'in Hamburg'udur, elbette papadan başka bir de Yahudileri safımıza çekersek diplomatik bakımdan yenilmez olacağımızdan bahsetmiyorum bile!"

Alâkasız bir yerde şunu da ekledi: "Şunu da unutmayınız ki ben artık döviz meseleleriyle de ilgileniyorum." Sonra yine garip bir hüzün ve dalgınlıkla gülümsedi.

Kont hazretlerinin tekrar tekrar Ulrich'in yanına gelmesini rica edip de kendisini sonunda yanında bulunca bu kez, gündemdeki meselelerden bahsetmek yerine fikirlerini savurganlıkla önüne saçması dikkat çekiciydi. Ama dinleyicisinden mahrum kaldığı günlerde muhtemelen zihninde fikir üstüne fikir peyda olmuştu ve fikirleri, oğul vermek üzere kovanı terk edip ballarıyla beraber tam vaktinde bir araya gelen arıların huzursuzluğuna benziyordu.

Ulrich susmasına rağmen Kont Leinsdorf yeniden, "Belki bana itiraz edebilirsiniz," diye söze girdi, "önceki vesilelerde finans konularını fazlasıyla hor gören fikirler beyan ettiğimi söyleyebilirsiniz. İnkâr etmeyeceğim, çünkü bir şey fazlaysa fazladır, günümüz hayatında da çok fazla finans var ama tam da bu yüzden finansla uğraşmalıyız zaten! Bakın, kültürlü kesim zengin kesimle dengeyi tutturamadı, alın size 1861 yılından sonraki gelişimin bütün sırrı! O yüzden zenginlikle de meşgul olmalıyız."

Kont hazretleri pek fark edilmeyecek bir ara verdi, tam olarak bir sonraki söyleyeceğinin sermayenin sırrı olduğunu dinleyicisine bildirecek uzunluktaydı ama sonra kasvetli bir mahremiyetle devam etti:

"Bakınız, kültürün en önemli yanı insana koyduğu yasaklardır: Yasaklanan, kültürün parçası değildir ve mesele hâllolmuştur. Mesela kültürlü bir insan, sosu asla bıçakla yemez –Tanrı bilir, neden– ama bunu okulda göstermezler. İncelik denen şeydir bu, incelik için kültürün örnek alacağı imtiyazlı bir konum gereklidir, kültür için bir model veya kısaca şöyle diyeyim, aristokrasi gereklidir. Bizim aristokrasimiz hep böyle olmadı, kabul, belki olabilirdi. Zaten 1861 Anayasası'nın manası ve devrim niteliğindeki denemesi de burada yatar: Sermaye ve kültürün, aristokrasinin yerine geçmesi lazımdı. Geçebildiler mi? Majestelerinin kerem edip onlara tanıdığı büyük fırsatı kullanmayı bildiler mi?! Şuna eminim ki kuzininiz hanımefendinin büyük teşebbüsünün bize her hafta yaşattığı tecrübelerin böylesi ümitlere denk düştüğünü siz de iddia etmeyeceksinizdir!" Kont heyecanlı bir sesle haykırdı: "Biliyor musunuz, çok ilginç, günümüzde nelere ruh diyorlar! Geçenlerde zatıâlileri kardinale, Mürzsteg'de avdayken bundan bahsettim –yok Mürzbruck'ta, küçük Hostnitz'in düğününde olmuştu!–, kardinal ellerini şaklatıp güldü: 'Her sene,' dedi, 'bir şey buluyorlar! Bizse ne kadar kanaatkârız, görüyorsun: Hemen iki bin seneden beridir insanlara yeni bir şey anlattığımız yok!' Çok doğru! Çünkü iman esasen kişinin daima aynı şeye inanmasıdır, efendime söyleyeyim, gerçi bu da küfürdür. 'Görüyor musun,' dedi kardinal, 'sürekli avdayım, çünkü selefim de Le-

opold von Babenberg'in emrinde sürekli ava gidermiş. Ama ben hayvan öldürmem,' –zira kendisi avdayken asla silahını ateşlememekle meşhurdur– 'çünkü içimden bir ses durmadan, öldürmenin kıyafetlerime yakışmadığını söylüyor. Sana bunlardan bahsedebilirim, çocukluğumuzda beraber dans etmeyi öğrendik biz. Ama asla umumun karşısına çıkıp da, avda ateş etmeyeceksin! demeyeceğim. Tanrım, doğru mu, yanlış mı, orasını bilmem, yine de en azından kilisenin öğretilerinden olmadığı kesin. Ama senin hanım arkadaşının evindeki insanlar akıllarına düşmeyegörsün, hemen ortalığa dökülüyorlar! Al sana işte bugün ruh dedikleri şey!' Ona söylemesi kolay tabiî," diyen Kont Leinsdorf yine kendi adına konuşmaya devam etti, "çünkü onun görevi, sabır işi. Ruhbandan olmayan bizlerinse sabırsızlıklar arasında da iyiliği bulmak gibi zor bir görevi var. Ona da söyledim. Şöyle sordum: 'Tanrı, ne diye sıkıcı bulduğumuz hâlde edebiyattı, resimdi, şuydu, buydu izin vermiş?!' Bana çok ilginç bir açıklamada bulundu. 'Psikanalizden bahsedildiğini duydun mu?' diye sordu. Ne cevap vereceğimi tam bilemedim. 'Neyse,' dedi, 'belki de adilik olduğunu söyleyeceksin. O konuda tartışmayalım, herkes aynını söylüyor ama yine de şu yeni moda doktorların koltuklarına, Katolik kilisemizin günah çıkarma sandalyesinden daha çok oturuyorlar. Demedi deme, sürüler hâlinde gidiyorlar, çünkü beden âcizdir! Gizli günahlarını konuşuyorlar, çünkü bundan çok hoşlanıyorlar, sövdüklerine bakma, insan neye söverse hemen gidip peşine düşer! Ama o imansız doktorların, biz icat ettik, diye vehmettikleri şey kilisenin daha işin en başındayken yaptıklarından hiç farklı değildir: Şeytanı kov, deliyi sağalt. Yaptıkları, şeytan çıkarma ayiniyle birebir örtüşür, kilisenin kendi araçlarıyla deliyi konuşturup, içindeki şeyden bahsettirmesini ele alalım: Kilise öğretisine göre de şeytanın ilk kez kurbanın içinden çıkmaya koyulduğu dönüm noktası tam burasıdır! Ne var ki yaptığımız işi, değişen ihtiyaçlara vaktinde uyarlama ve necaset ve şeytan yerine psikoz, bilinçdışı vesaire gibi günümüzdeki zırvalıklardan bahsetme fırsatını kaçırdık.' Sizce de çok ilginç değil mi?" diye sordu Kont Leinsdorf. "Ama daha ilginci de var, çünkü kardinal, 'Fakat biz, bedenin âcizdir, demek istemeyiz,' dedi, 'ruh da âciz-

dir, demek isteriz! İşte o noktada Kilise akıllılık etmiş ve başına bir şey gelmesine izin vermemiş! Zira insan, bedenine giren şeytandan, onunla mücadele ediyormuş gibi yapsa da asla ruhtan gelen aydınlanma kadar korkmaz. Sen teoloji okumadın ama ona en azından saygın vardır, bu da dünyevî bir filozofun, körlüğü içerisinde ulaşabileceklerinden daha fazladır: Sana şu kadarını söyleyeyim, teoloji öyle zordur ki biri kalkıp on beş yıl boyunca yalnız onunla uğraşsa tek kelimesini bile anlamadığının farkına varır! Tabiî o zaman da iman eden çıkmıyor, ah esasında ne zor olduğunu bir bilseler, bize sövüp sayarlardı! Tam olarak şöyle söverlerdi, – anlıyor musun şimdi?' diye kurnazca devam etti, – 'Öbürlerine, yani kitaplarını yazan, resimlerini çizen, iddialar öne süren kişilere de nasıl sövüyorlar. Bugün biz onların had bilmezliğine yer açarken kalbimiz neşeyle doluyor, çünkü inan bana: İçlerinden biri söylediklerinde ne kadar ciddiyse, ne kadar az eğleniyor ve ne kadar az gelir sağlıyorsa, yani kendi şaşkın tarzıyla Tanrı'ya ne kadar çok hizmet ediyorsa o kişi insanlara o kadar sıkıcı gelir ve sonunda herkes ona bir o kadar daha sövmeye başlar. "Bütün bunların gerçek hayatla alâkası yok!" derler. Biz ise hakiki hayatın ne olduğunu biliriz ve onlara da göstereceğiz; belki kendin de göreceksin, sabrımızdan ötürü, o beyhude açıkgözlülüğe duydukları öfkeyle tıpış tıpış yanımıza gelecekler. Kendi ailelerimize bakarsan bugün bile şunu gözlemleyebilirsin: Tanrı biliyor ya, babalarımızın zamanında da göğü üniversiteye çevireceklerine inanmışlar!'

"Söylediklerinde," diyen Kont Leinsdorf anlatacaklarının bu kısmını bitirip yeni bir bahis açtı, "tamamen ciddi olduğunu iddia etmiyorum. Zira Mürzbruck'taki Hostnitz'lerin meşhur bir Ren şarabı vardır, General Marmont hızla Viyana'ya gitmek zorunda kalınca 1805 yılında şarabı orada bırakmış, sonra da unutmuş; işte düğünde o şaraptan verdiler. Ama kardinalin sözlerinde çoğunlukla isabet kaydettiğine eminim. Yani bunu nasıl anlamalı, diye kendime sorduğumda şu kadarını söyleyebilirim ki söyledikleri doğru ama işe yarar mı, bilmem. Demek ki, zamanımızın ruhunu takdim edecekleri söylendi diye davet ettiğimiz insanların gerçek hayatla bir alâkaları olmadığından şüphe duyu-

lamaz, kilise de istediği kadar bekleyebilir ama biz sivil siyasetçiler bekleyemeyiz, bizim hayatı bu hâliyle sıkıp içindeki iyiliği çıkarmamız lazımdır. İnsan sadece ekmekle değil ruhla da yaşar: Deyim yerindeyse ruh, insanın ekmeği tam hazmedebilmesi için lazımdır; bu yüzdendir ki bir kez olsun–" Kont Leinsdorf'a göre siyasetin, ruhu teşvik etmesi gerekiyordu. "Yani bir şeyler olması lazım," dedi, "zamanımız bunu ister. Bugün sadece siyasetle uğraşanlarda değil neredeyse bütün insanlarda bu his var. Zamanımızda geçiciliği andıran şeyler var, uzun vadede kimse bunu kaldıramaz." Fikirlerin zayıf dengesini –nitekim Avrupa'daki güçlerin yine bir o kadar zayıf olan dengesi de bunun üzerinde bulunuyordu– zorlamak gerektiğini düşünüyordu. "Nasıl zorlamak gerektiği çok önemli değil!" diye Ulrich'i temin etti, Ulrich de mahsustan korkarak kont hazretlerinin ayrıldıklarından beri neredeyse bir devrimciye dönüştüğünü açıkladı.

Gururu okşanan Kont Leinsdorf, "Evet, neden olmasın!" diye karşılık verdi. "Zatıâlileri kardinal de elbette majestelerini, Dahiliye Nezareti personelini değiştirmeye ikna etmenin küçük bir ilerleme olacağı fikrinde. Ama ne kadar gerekli olsalar da uzun vadede böyle küçük reformların faydası dokunmaz. Biliyor musunuz, bugünlerdeki mülahazalarımda bazen, açık söyleyeyim, sosyalistleri düşünüyorum?!" Muhatabına, kaçınılmaz gördüğü şaşkınlığını üstünden atması için vakit tanıdı, sonra da kararlılıkla devam etti: "Bana inanabilirsiniz, hakiki sosyalizm sanıldığı kadar korkunç bir şey değil. Belki sosyalistler cumhuriyetçidir diyerek itiraz edeceksiniz: Elbette, konuştular mı dinlememek lazım ama reel siyaset açısından bakınca, başında güçlü bir hükümdar olan sosyal demokrat bir cumhuriyet hiç de imkânsız bir rejim olmazdı. Kendi adıma ben eminim ki onlara biraz kolaylık gösterilse kaba kuvvet uygulamaktan vazgeçip, korkarak soysuz esaslarını bir kenara bırakırlardı; zaten sınıf mücadelesinin ve mülkiyet düşmanlığının hafifletilmesine meyilliler. Hem aralarında gerçekten de devleti partinin önüne koyanlar var, oysa burjuva son seçimlerden bu yana millî zıtlıkları içerisinde tamamen radikalleşti. Gelelim imparator meselesine," diye mahrem bir konudan söz eder gibi sesini kısarak devam etti. "Size demin

de çıtlattım, siyasî iktisat açısından düşünmeyi öğrenmemiz lazım; tek taraflı milliyetler siyaseti, imparatorluğu çıkmaza soktu: İmparator artık bütün bu Çek-Polonya-Alman-İtalyan özgürlük karmaşasını... nasıl diyeyim, bilemedim, şöyle söyleyeyim... zerre kadar umursamıyor. Majestelerinin cânügönülden arzuladığı tek şey savunmayla ilgili kanun taslaklarının kesinti yapılmadan geçirilmesidir ki İmparatorluk güçlensin; bir de, muhtemelen 48 yılından hatırlıyor olacağı burjuva ideolojisinin bütün o densizliklerinden tiksinti duyuyor. Ama bu iki duyguyla beraber majesteleri, âdeta devletteki ilk sosyalistin ta kendisidir: Sanırım artık bahsettiğim harika perspektifi idrak ediyorsunuzdur! Bir de aşılamaz aykırılıkların olduğu dindarlık meselesi var, o konuda zatıâlileri kardinalle bir kez daha konuşmam lazım."

Kont hazretleri sustu ve tarihin, özellikle de özvatanının tarihinin, elini kolunu kaptırdığı verimsiz milliyetçilikle çok yakında geleceğe doğru bir adım atmaya mecbur kalacağına dair kanaatinin içine kapandı, kapanırken de tarihin özünü bir bakıma iki ayaklı, öbür taraftan da felsefî bir zaruret olarak tasavvur ediyordu. O yüzden de, çok derine dalmış bir dalgıç misali aniden ve gözleri yaşararak tekrar su yüzüne vurması, anlaşılırdı. "Öyle veya böyle, görevimizi yapmaya hazırlanmak zorundayız!" dedi.

Ulrich, "Peki, kont hazretleri görevimizin ne olduğunu düşünmekteler?" diye sordu.

"Görevimiz ne mi? Görevimizi yapmak işte! Her zaman yapılabilecek tek şey de budur! Ama bahsi değiştirecek olursak" – Kont Leinsdorf üstüne yumruğunu koyduğu gazete ve dosya yığınını tekrar hatırlamış gibiydi: "Bakın, halkın bugün istediği şey kuvvetli bir eldir ama kuvvetli bir elin de güzel sözlere ihtiyacı vardır, yoksa halk onu da sevmez. Siz ise, tam olarak sizi kastediyorum, bu kabiliyetten muazzam bir paya sahipsiniz. Mesela yola çıkmadan önce kuzininizin evinde beraberken söylediğiniz şey... yani aslında şu an bir tek, dünyevî meseleleri düşünürken gösterdiğimiz kesinlikle uyuşması için başlıca bir saadet heyeti kurma fikri... yani çok kolay yapılacak bir iş değil ama zatıâlileri kardinale bundan bahsedince içten bir kahkaha attı; hani derler

ya, kulağına kar suyu kaçırdım, ayrıca kendisi her zaman her şeyle dalga geçiyorsa da dalgası safradan mı yoksa kalpten mi gelir, çok iyi bilirim. Sizi kesinlikle gözden çıkaramayız, Doktor Bey–"

Kont Leinsdorf'un bugünkü diğer bütün sözlerinde vahim rüyaların niteliği varken Ulrich'i, Paralel Faaliyet'teki fahri sekreterliğini bırakma niyetinden "en azından şimdilik kesinkes vazgeçirme" arzusu çok sarih ve çok keskindi; Kont Leinsdorf baskın yapar gibi elini Ulrich'in koluna öyle bir koydu ki beriki pek tatmin edici olmayan şu hissiyata kapıldı: Önceki konuların hepsi tahmin ettiğinden çok daha kurnazca bir amaca hizmet ederek sırf ferasetini uyuşturma niyetini taşımaktaydı. Şu an, kendisini bu duruma sokan Clarisse'e öfke doluydu ama Kont Leinsdorf'un hatırını en başta sohbet esnasındaki bir boşluk yakalayınca kullandığı ve durmaksızın konuşmak isteyen bu iyiliksever yüce beyefendi tarafından isteği en nazik bir şekilde derhâl kabul edildiği için karşı tarafın hesabını, istemeyerek de olsa ödemekten başka çaresi kalmadı.

Kont Leinsdorf sevinerek, "Tuzzi de bana haber iletmiş," diye karşılık verdi, "ofisinden tüm sıkıcı işlerinizi üstlenecek bir adam almaya karar veriyormuşsunuz. 'Peki,' diye cevap verdim ben de, 'yapabilirse ne âlâ!' Sonuçta oradan göndereceksiz adam memuriyete başlarken yemin etmiş, benim sekreterimi de emrinize seve seve verirdim ama maalesef aptalın teki. Ona belki şu gizli evrakı filan göstermeseniz daha iyi olur, çünkü adamın bula bula Tuzzi tarafından tavsiye edilmiş olması pek hoş değil ama bundan böyle nasıl isterseniz öyle yapın, rahatınıza bakın!" diyen kont hazretleri bu başarılı görüşmeyi böyle bir hatırşinaslıkla bitirdi.

21

AYAKKABILAR HARİÇ, NEYİN VAR NEYİN YOK ATEŞE AT

Agathe aradan geçen zamanda ve yalnız başına kaldığı andan itibaren bütün ilişkilerini kesmiş ve şirin bir melankoliyle iradesini rafa kaldırmış öyle yaşıyordu; öyle bir hâldi ki bu, sadece geniş mavi göğün görülebildiği büyükçe bir yükseltiye benziyordu. Her gün eğlenme amacıyla biraz şehirde dolaşıyor, evdeyken kitap okuyor, kendini işlerine veriyordu: Bu yumuşak ve pek bir anlam ifade etmeyen yaşama eylemini minnettar bir zevkle tecrübe ediyordu. Ruh hâlini sıkıntıya sokan hiçbir şey yoktu, ne geçmişe sarılıyor ne de gelecek için çabalıyordu; gözleri çevresindeki bir şeye ilişti mi sanki bir kuzuyu yanına çağırır gibi oluyor, o şey ya mülayimce yanına yaklaşmaya koyuluyor yahut onu hiç umursamıyordu – ama Agathe o şeyi asla kasten ve soğukkanlı bir tavırla, her anlayışa zorbaca olmakla birlikte beyhude bir yön de katan manevî elini uzatarak kavramıyor, çünkü eşyada bulunan mutluluk onu ürkütüyordu. Bu şekilde onu çevreleyen ne varsa sair zamanlara göre çok daha anlaşılır geliyor ama zihnini hâlâ bilhassa ağabeyiyle yaptığı konuşmalar meşgul ediyordu. Hiçbir türlü niyet ve peşin hükümle elindeki malzemeyi deforme etmeyen olağanüstü sadık hafızasının özelliğine uyacak şekilde bu

konuşmalarda geçen canlı kelimeler, ses tonunun küçük sürprizleri ve tavırlar etrafında bir daha ama çok alâkası olmaksızın, daha ziyade Agathe daha onların ne istediğini tam olarak kavrayıp anlamadan önce hangi hâldeyseler öyle ortaya çıkıyorlardı. Buna rağmen her şey son derece anlamlıydı; sık sık pişmanlığın hüküm sürdüğü hatıraları bu kez sükûnetli bir bağlılıkla doluydu, geçen zaman tatlı dilli bir tavırla ve her zamanki gibi beyhude yaşanmışlıkların maruz kaldığı o soğukluk ve siyahlık içinde kaybolmaksızın vücudunun ısısına sımsıkı sarılıp kalıyordu.

Agathe böylelikle, görünmez bir ışıkla sarmalanarak tuttuğu yolun karşısına çıkardığı avukatlar, noterler ve tüccarlarla konuşuyordu. Hiçbir yerde itirazla karşılaşmadı; babasının adını referans olarak kullanan bu cazibeli genç kadın ne arzu etse kolaylık gösteriliyordu. Hâlbuki aslında hem büyük bir özgüvenle hem de dalgınlıkla davranıyordu: Kesin kararlar veriyor ama kararları âdeta onun dışında kalıyor ve yaşarken edindiği tecrübeler –ki bu da kişinin kendisinden ayrı tutulacak bir şeydir– görevinin karşısına çıkan avantajları soğukkanlılıkla kullanan uyanık bir ırgat misali, aldığı karar üzerinde çalışmaya devam ediyordu; idraki, yaptığı her şeyle bir dalavere çevirmek üzere olmasını, davranışlarının dışarıdan kendini derhâl belli eden bu anlamı onca zamandır bir türlü kabullenememişti. Vicdanındaki bütünlük, bu anlamı safdışı ediyordu. Vicdanının parıltısı alevler içindeki bir çekirdek misali tam ortada duran karanlık noktayı ışığa boğuyordu. Bunu nasıl ifade edeceğini kendisi de bilmiyordu: Planından ötürü öyle bir durumda bulunuyordu ki bu çirkin plandan artık fersah fersah uzaktı.

Daha ağabeyinin yola çıktığı sabah Agathe aynada kendine iyice bir bakmıştı: Bakışı tesadüf eseri yüzüyle başlamıştı, çünkü gözleri yüzüne ilişmiş ve aynadan bir daha kurtulamamışlardı. Hani bazen hiç yürümek istemez, yine de ancak en sonunda görünürleşen bir şeye kadar yüzer adım yüzer adım ilerleyip o şeye varınca da nihai olarak dönmeye karar verir ve kararınızdan yine cayarsınız ya, Agathe de öylece alıkonmuştu. Bu şekilde benliğinin cam bir perdenin ardında göz önünde duran coğrafyasından

kibre kapılmaksızın alıkonmaktaydı. Hâlâ parlak kadife gibi duran saçlarına ulaştı; aynadaki suretinin yakasını açtı ve elbisesini omuzlarından tutup indirdi, sonra da hepten çıkarıp vücudun eller ve ayaklarla son bulduğu ve artık pek de kendine ait olmadığı, tırnakların o pembemsi örtülerine kadar aynadaki suretini süzdü. Henüz her şey zirveye yaklaşırken göz kırpan güne benziyordu: Yükselişteydi, saftı, netti ve öğleden önce kendini bir insanda veya yavru bir hayvanda olduğu kadar, en yüksek noktasına henüz ulaşmamakla beraber o noktanın çok az altında duran bir topta da aynı mükemmellikteki ifadesini bulan oluş hâlinin içerisindeydi. "Belki de top o noktayı tam şu anda geçmektedir," diye düşündü. Bu düşünce onu korkuttu. Buna rağmen geçmesi biraz daha zaman alabilirdi. Zira Agathe daha yirmi yedi yaşındaydı. Ne spor hocaları ile masörlerin ne de doğum ve anneliğin etkisinde bulunan vücudunu kendi büyümesinden başka şekillendiren bir şey yoktu. Vücudunu sıra sıra yüksek dağların göğe bakan tarafındaki büyük ve ıssız alanlara çırılçıplak koyabilseydi vücudu bu yüksekliklerin geniş ve verimsiz dalgalarınca bir pagan ilahesi gibi taşınırdı. Öğle vakti, bu tür bir tabiatta ışık ve hararet oluk oluk dökülmez, yalnızca bir süre daha zirvesinin üstüne çıkar gibi görünüp hiç fark ettirmeden öğleden sonrasının batan ve salınan güzelliğine geçiverir. Aynadan, belirlenemeyen saatin biraz tekinsiz hissi yansıyordu.

Agathe o an Ulrich'in de hayatını sanki ebediyen sürecekmiş gibi geçirdiğini düşündü. Sonra kendi kendine, "Belki de ihtiyarladığımızda tanışmamamız hataydı," dedi, zihninde akşamleyin toprağa çöken iki sis bulutunun hüzünlü tasavvuru vardı. "Işıl ışıl öğle vaktinin güzelliği yok onlarda," diye düşündü, "ama insanların, haklarındaki düşünceleri bu iki gri karartıyı ne diye ilgilendirsin! Vakitleri gelmiş ve o vakit, en hararetli saatler kadar yumuşak!" Aynaya neredeyse sırtını dönmüştü ama ruhunun abartıya olan düşkünlüğünün ansızın tekrar aynaya dönmesi için ona meydan okuduğunu hissetti ve Marienbad'daki kaplıcanın iki şişman müşterisini hatırlayınca gülesi geldi, onları yıllar önce yeşil bir bankta otururlarken gözlemlemişti, en şefkatli ve narin duygularla sevişiyorlardı. "Onca yağın arasında onların

kalpleri de ince ince çarpıyor, iç âlemlerinin manzarasına dalmışlar, dış görünüşlerinin sunduğu eğlenceden haberleri yok," diye kendine o durumu hatırlattı ve karnını şişirip büklüm büklüm bir hâle sokmaya uğraşırken yüzünü mest olmuş bir ifade bürüdü. Bu coşku nöbeti geçtiğinde gözleri öfkeyle yaşarır gibi oldu ve serinkanlılıkla toparlanıp görüntüsüne daha dikkatli bakmaya başladı. Zayıf sayılmasına rağmen uzuvlarında çok ağırlaşabileceğine dair emareler görüyordu. Belki göğüs kafesi de çok genişti. Saçlarının sarısıyla gündüz yanan mumlar misali rengi koyulaşan bembeyaz teninin yüz kısmında burnu biraz fazla öne çıkıyor ve bir tarafındaki klasik sayılabilecek çizgi tam uç kısmında basık kalıyordu. Aslında burnunun alevleri andıran şeklinin her tarafında defne dallarının arasına karışmış bir ıhlamur yaprağı gibi daha geniş ve hüzünlü, ikinci bir şekil saklı olabilirdi. Görüntüsü Agathe'de merak uyandırdı, sanki kendine ilk kez alıcı gözüyle bakıyordu. İlişki kurduğu erkekler de ona pekâlâ bu gözle bakmış olabilirlerdi, fakat kendisinin bundan hiç haberi yoktu. Bu his pek tekin değildi. Ama daha buna dair hatıralarını hesaba çekemeden önce hayalgücünün oynadığı bir oyundan olacak, tüm yaşadıklarının ardında gariptir, eşeklerin, içini daima heyecana boğan o kendilerinden geçercesine koyverdikleri uzun sevda anırmalarını duydu: O anırmanın aptallığı ve çirkinliğinde sınır yoktur ama tam da bu yüzden eşeklerinki kadar ümitsizce bir tatlılık barındıran ikinci bir aşk kahramanlığı da bulunamaz. Agathe hayatını gözlerinin önüne getirince omuz silkti ve aynadaki suretinin yaşlılığa boyun eğdiği bir yer keşfetmeye yönelik güçlü bir istekle tekrar aynaya döndü. Mesela, göz ve kulakların yanındaki o küçük yerleri görüyordu, önce buraları değişir ve sanki üzerlerinde bir şey uyumuş gibi görünmeye başlarlardı veya göğüslerin iç kısmında şeklini kolaylıkla kaybeden şu yuvarlaklık vardı: O an, bahsettiği kısımlarda bir değişiklik fark etseydi içi rahatlar ve huzurla dolardı ama henüz böyle bir değişiklik algılayamıyor ve vücudunun güzelliği aynanın derinliğinde neredeyse tekinsizce salınıyordu.

O an Hagauer'in karısı olması Agathe'ye gerçekten acayip göründü, bunun yol açtığı bariz ve yoğun ilişkiler ile tâ içine kadar

uzanan belirsizlik arasındaki fark o kadar güçlüydü ki vücudu olmadan orada dikiliyor ve vücudu aynadaki Bayan Hagauer'e aitmiş gibi duruyordu, Bayan Hagauer bu vücudun üstesinden nasıl gelecekti, görsündü bakalım, çünkü bu vücut layık olduğu seviyenin altındaki şartlarda muamele görmüştü. Bu durum hayatın bazen korkuyu andıran muallak zevkinden bir parça barındırıyordu, Agathe'nin üstünkörü giyindikten sonra yapmaya karar verdiği ilk şey yatak odasına gidip bavullarının altında bulunan bir kapsülü aramak oldu. Neredeyse Hagauer'le evlendiğinden beridir sahip olduğu ve asla ayrılmadığı bu küçük, hava geçirmez kapsül kuvvetli bir zehir olduğu vaat edilen, kötü renkli bir maddeden küçücük bir miktar içeriyordu. Kendisine anlatılan etkisinden ve kulağa, dışarıdan birinin anlamadan sadece ezberlemesinin gerektiği şu sihir formülleri gibi gelen kimyevî isminden başka bir şey bilmediği bu yasak maddeyi ele geçirmek için ne fedakârlıklarda bulunması gerektiğini hatırladı. Ama anlaşılan, sihirli bir madde veya silah bulundurmak yahut muhtemel tehlikeleri arayıp bulmak gibi sonu biraz daha yakınlaştıran bütün araçlar yaşama hevesi romantizminin bir parçasıdır; belki de çoğu insanın hayatı o kadar bunalımlı, o kadar muallakta, aydınlık içinde bile o kadar çok karanlıktadır ve bütünü itibariyle o kadar ters gitmiştir ki hayatta mündemiç olan sevinç ancak o hayata son vermeye dair uzak bir ihtimal sayesinde serbest kalır. Agathe, gözleri, önündeki karmaşada uğur veya muska gibi görünen küçük metal nesneye isabet edince rahatladığını hissetti.

Velhasıl, bütün bunların anlamı Agathe'nin daha o sıralarda bile kendini öldürmeye niyetlenmiş olması falan değildi. Aksine, sağ salim geçirdiği bir günden sonra akşam uyumadan önce yine bugünkü gibi güzel bir günde ölecek olmasının kaçınılmazlığını düşünen her genç insan gibi Agathe de ölümden korkuyordu. Ayrıca birini ölürken seyretmek ölme hevesi uyandırmaz, zaten babasının ölümü de ağabeyi gittikten sonra evde bir başına kaldığından beridir dehşetli yanları tekrar tekrar ortaya çıkan etkileriyle Agathe'ye işkence etmişti. Ama: "Biraz ölüyüm" –işte bu hisse sık sık kapılıyordu, özellikle de daha demin genç bedeninin güzel yapısının ve sağlamlığının, esrarengiz bir

dayanaklılığı olmasına rağmen öldüğü zaman unsurların çöküp gitmesi kadar asılsız kalacak gergin güzelliğinin farkına vardığı böylesi anlarda, mutlu olduğu ve güven duyduğu ruh hâlinden kolaylıkla çıkıp korkuya kapılarak hayrete düşüyor ve suskunluğa bürünüyor, bu da tıpkı tıklım tıklım dolu bir mekândan çıkıp yıldızların parıltısına kavuşmaya benziyordu. İçinde kıpırdanan maksatlara bakmaksızın ve yanlış bir hayattan kendini kurtarmayı başarmanın sağladığı tatmine rağmen şu an kendinden biraz kopuyor, benliğiyle bağını belirsiz sınırlar içinde hissediyordu. Ölümü serinkanlılıkla insanın bütün zahmet ve vehimlerden kurtulduğu bir durum olarak düşünüyor, manevî bir uyuşturulma olarak tasavvur ediyordu: İnsan Tanrının elindedir ve bu el bir beşiğe veya rüzgârda hafif hafif sallanan iki büyük ağaca bağlı bir hamağa benzer. Agathe ölümü bütün isteyişlerden, bütün çabalamalardan, bütün dikkat ve düşüncelerden azade, uyku bütün bunları dünyada tutunmaya devam ettikleri son şeyden dikkatle ayırırken parmaklarda hissedilen o hoş güçsüzlüğe benzer büyük bir sakinleşme ve yorgunluk olarak tasavvur ediyordu. Fakat hiç şüphesiz ki böylelikle hayatın zorluklarına olumlu bakmayan birinin ihtiyacına uyacak oldukça rahat ve ihmalkâr bir ölüm tasavvur etmiş olmakla kalıyordu, son tahlildeyse bu tasavvurun, evde kendi iradesiyle yaptığı tek değişiklik olarak, üstüne yatıp kitap okumak için babasının ciddi bir havası olan salonuna koydurduğu divanı ne kadar çok hatırlattığını gözlemleyince bile neşelendi.

Buna rağmen hayattan vazgeçme düşüncesi, Agathe için sırf bir oyundan tamamen farklıydı. Böylesine hayal kırıcı bir hareketliliğin peşinden saadet bahşeden, sakin bir durumun gelmesi gözüne epey inandırıcı görünüyor, o sükûnet Agathe'nin tasavvurunda gayriihtiyari olarak bir tür cismanî içeriğe bürünüyordu. Olanları böyle duyumsuyordu, çünkü ne dünyanın düzeltilebileceğine dair heyecan verici bir illüzyona ihtiyacı vardı ne de hoş bir tarzda olduğu müddetçe dünyadaki hissesini hepten terk etmeye kendini hazır hissediyordu; üstelik çocukluk ile kızlık zamanı arasındaki sınırda yakalandığı o olağandışı hastalıkta ölümle özel bir karşılaşma da yaşamıştı. O sıralarda – zamanın

en küçük parçalarının arasına giriyor gibi görünen takati, bütüne bakıldığında durdurulamayacak hızda ve müşahede altında tutulması pek mümkün olmayan bir şekilde kesilirken– vücudundan günbegün daha fazla parça kopup yok olmuştu; ama bu çöküşe ve hayata sırı çevirişine ayak uydurarak içinde unutulmaz ve yepyeni bir hedefe yönelme arzusu uyanmış, hastalığının yarattığı bütün huzursuzluğu ve korkularını dağıtmıştı; ayrıca yakalandığı hastalık, etrafını çevreleyen ve gitgide daha güvensiz bir hâl alan yetişkinler üzerinde belli bir hükümranlık kurabildiği, tuhaf biçimde dolu dolu bir hâldi. Böylesine etkileyici şartlar altında tanıştığı bu faydanın, sonraları, ne sebepten bilinmez, heyecanları beklentilerine uymayan hayattan benzer şekilde uzaklaşmak için ruhen hazır bulunmanın özünü oluşturması imkânsız değildir; fakat durumun bunun tam tersi olması ve okul ile babaevinin yüklediği sorumluluklardan kaçınmasını sağlayan o hastalığın, Agathe'nin daha önce bilmediği bir duygu pırıltısını geçiren, dünyayla kurduğu şeffaf ilişkinin ilk dışavurumu olması daha muhtemeldir. Çünkü Agathe kendini aslî ve basit bir düşünme tarzına göre sıcak, canlı, hatta şen mizaçlı ve kolaylıkla memnun edilebilen biri olarak görüyordu, zaten hayatın türlü türlü şartlarına usul usul uyum sağlamıştı; hayal kırıklıklarını artık kaldıramayan kadınların başına gelen o lakaytlığa düşme hâli de Agathe'de asla vuku bulmamıştı: Gelgelelim, gülmenin veya yine de devam eden şehevî maceraların karmaşasının ortasında, bedenindeki her zerreyi bitkin düşüren ve en yakın tabiriyle hiçlik diye nitelendirilebilecek başka bir şeye hasret çektiren bir değersizleşme oturuyordu.

Bu hiçliğin, belirlenemez olsa da belirli bir içeriği vardı. Agathe çoğu zaman birçok vesileyle içinden Novalis'in şu cümlesini tekrar etmişti: "Peki, çözülmemiş bulmaca misali içimde oturan ruhum için ne yapabilirim? O ruh ki görünen insana en büyük keyfiliği teslim eder zira ona hiçbir surette hâkim olamaz." Ama bu cümlenin titrek ışığı, Agathe'yi bir şimşek gibi çabucak aydınlattıktan sonra her defasında karanlığa gömülüyordu, çünkü Agathe gözüne azametli ve şahsı için de fazlaca belirli göründüğünden ruha inanmıyordu. Dünyevî olana da en az o kadar

inanmıyordu. Bunu doğru anlamak istiyorsak dünyanın imansız düzenine sırt çevirip tabiatüstü bir düzene yönelmenin son derece tabiî bir hareket olduğunu gözümüzde canlandırmamız yeterlidir, çünkü her zihinde, dış şartların yansıması olarak bulunan katı ve basit düzen anlayışıyla beraber mantıkî düşünmenin yanında bir de hissî düşünmenin hükmü geçer; şayet böyle bir şeyden söz edilebilirse, bu hissî düşünmenin mantığı, hisler ve ihtiraslar ile farklı ruh hâllerinin özelliklerine tekabül eder, öyle ki bu iki düşünce biçiminin kanunları, aşağı yukarı, kütüklerin dört köşeli biçilip nakliyeye hazır vaziyette istiflendiği bir kerestecinin kanunlarının, kargaşa içerisindeki ormanın karanlığa gömülen kanunlarıyla ilişkisi gibidir. Düşüncelerimizin nesneleri de asla onların durumlarından tamamen bağımsız olmadığına göre her insanda bu iki düşünme tarzı birbirine karışmakla kalmaz, belli bir dereceye kadar insanın karşısına, en azından meşhur bir dinî düşünürün bahsettiği o "ilk esrarengiz ve tarifi imkânsız ânın" hemen öncesinde ve sonrasında iki farklı dünya da çıkarabilir, söz konusu düşünürün iddiasına göre o an, duygu ve bakış birbirinden ayrılıp insanların onları bulmaya alışkın oldukları yerleri işgal etmeden önce, duyularla gerçekleşen her algıda, mekânın içindeki bir şey ve artık temaşa eden kişinin içine hapsedilmiş bir duyuş olarak yer alırlar.

Demek ki medenî insanın olgunlaşmış dünya tasavvurunda eşya ile duygular arasındaki ilişkinin tıyneti nasıl olursa olsun, herkes, karalar ile denizler henüz birbirinden ayrılmamış gibi, bir ikiye bölünmenin yaşanmadığı o taşkın anları bilir; duygu dalgaları da eşyanın suretini biçimlendiren yükseltiler ve vadilerle aynı ufukta bulunur. Agathe'nin, böylesi anları olağandışı sıklıkta ve şiddette yaşadığını farzetmeye bile gerek yoktur; o anları yalnızca daha hararetli veya şöyle de denebilir, bâtıl inançlara daha çok kapılarak idrak ediyordu, çünkü o, erkeklerin mantığıyla daha yakın bir alâka kurduğu okul çağından bu yana düşünüp sonrasında da asla unutmadığı üzere dünyaya inanmaya da inanmamaya da daima hazırdı. Keyfilik ve kapristen çok uzak olan bu anlamda, şayet kendinden daha emin olsaydı, şahsını bütün kadınların en mantıksızı olarak görme talebinde bulunabilirdi.

Ama tecrübe ettiği yabancılaşmış hislere bakınca kişiliğindeki sıradışılıktan fazlasını görme fikri asla aklına gelmemişti. Ancak ağabeyiyle karşılaşınca içinde bir dönüşüm meydana geldi. Daha kısa zaman öncesine kadar konuşmalarla ve beraberlikle dolu olup tamamıyla kimsesizliğin gölgesi içine oyulmuş bu boş odalarda, cismani ayrılık ve ruhanî hazır oluş arasındaki ayrım gayriihtiyari kaybolmuştu, günler birbirlerinden hiç farkları olmadan akıp giderken Agathe hissedilen dünyanın algılar dünyasına geçişine bağlı olan, heryerdeliğin ve mutlak kudretin cazibesini daha önce hiç yaşamadığı kadar yoğun biçimde duyumsadığını hissediyordu. Dikkati, duyuları bırakıp bizzat kendisi kadar ışıldamayan hiçbir şeyin içeri giremediği ruhunun en derinlerinde yoğunlaşmışa benziyor, Agathe normalde yakındığı bilgisizliğe bakmaksızın ağabeyinden işittiği sözleri hatırlayınca önemli bir rol oynayan ne varsa, hakkında düşünmek zorunda kalmadan anladığını zannediyordu. Bu şekilde zihni, en hararetli fikrin bile bir hatıranın sessiz salınımından bir parçaya sahip olacak kadar kendi kendisiyle dolu olunca, karşısına çıkan her şey sınırsız bir buradalık hâlini alıyordu; bir şey yaptığında bile onu icra eden şahsı ile tekevvün eden şey arasında eriyip gidenler aslında bir ayrılıktan ibaret kalıyor, sanki hareketi de kolunu onlara uzatınca eşyanın kendiliğinden tutturduğu yola dönüşüyordu. Fakat bu mülayim güç, o gücün bilgisi ve dünyanın konuşarak hâlihazırda bulunması; Agathe, acaba ne yapıyorum diye gülümseyip de meraka kapılınca yokluktan, baygınlıktan ve derin bir ruhanî sessizlikten neredeyse ayırt edilemiyordu. Duygularını azıcık abartacak olsa artık nerede olduğunu bile bilmediğini söyleyebilirdi. Her yöne doğru biraz durgunluk içerisindeydi, orada da kendini aynı anda hem yükseklere kaldırılmış hem yok olmuş gibi hissediyordu. Âşığım ama kime bilmem, diyebilirdi. İçini, hemen her zaman kendinde olmasını dilediği sarih bir irade dolduruyor ama o irade sarahati içinde ne işe başlayacağını bilmiyordu, çünkü iyiliğe ve kötülüğe dair hayatında ne olmuşsa anlamsızdı.

Böylelikle Agathe yalnızca zehirli kapsüle bakarken değil, her gün, ölmek istediğini veya ölümün mutluluğunun şu günleri geçirirken duyduğu mutluluğa benzemesi gerektiğini düşünüyor,

ağabeyinin peşinden gitmeyi beklerken tam da ağabeyinin ona vazgeçmesi için yalvarıp yakardığı şeyleri yapıyordu. Başkente, ağabeyinin yanına gider gitmez neler olacağını tasavvur edemiyordu. Ağabeyinin, bazen söylediklerinin farkına varmaksızın orada başarılı olması ve yakın bir zamanda yeni bir koca veya en azından bir sevgili bulması yönündeki beklentisini hissettirdiğini neredeyse sitemkâr bir tavırla hatırladı, çünkü biliyordu ki tam da bu beklentilerdi gerçekleşmeyecek olanlar! Aşk, çocuklar, güzel günler, mutluluk veren canayakınlıklar, seyahatler, biraz da sanat: İyi yaşamak çok basittir, Agathe de iyi yaşamanın insanın hoşuna giden taraflarını anlıyordu, onlara duyarsız değildi. Ama kendini faydasız görmeye hazır olmaktan ne kadar hoşlansa da kargaşa için doğmuş insanın bu sadeliğe karşı takındığı bütün küçümseyici tavrı içinde taşıyordu. Bu basitliği dolandırıcılık olarak görüyordu. Güya dolu dolu yaşanan hayat hakikatte "abestir"; sonunda, hakikaten de gerçek sonuna ulaşıp ölürken hep bir yanı eksik kalır. O hayat –bunu ifade edecek kelime arıyordu– yüksek taleplerle düzene konmayıp bir tarafa yığılmış eşya gibidir: Bolluğu içinde bomboş kalmıştır, basitliğin zıddıdır, alışkanlığın sevinciyle sineye çekilen bir karmakarışıklıktan ibarettir! Ansızın konudan saparak şöyle düşündü: "Alışılmış nezaketle ve gitgide artan bir korkuyla baktığın bir yığın yabancı çocuk gibi, korkarsın, çünkü o yığının arasında kendi çocuğunu diğerlerinden ayırmayı başaramamışsındır!"

Hayatı şayet Agathe'yi bekleyen son dönüm noktasının ardından da değişmeyecek olursa ona nihayet vermeyi kafasına koymuş olması içini rahatlatıyordu. Şarabın mayası gibi onun içinde de hakikatin son sözlerinin ölüm ve korku olmaması beklentisi yayılıyordu. Bu konuda düşünmeye ihtiyaç duymuyordu. Çünkü böylesine şiddetle kavradığı her şeyin bir görüntüden ibaret olmak gibi daimi bir imadan tamamen berî olmayacağını pekâlâ hissediyordu. Ama şurası muhakkaktı ki görüntüde de akıcı ve çözünmüş gerçeklik mevcuttu, belki henüz toprak olmamış gerçeklik, diye düşündü ve durduğu yerin belirsizliğin içinde yokluğa karışır gibi olduğu o muhteşem anlardan birinde, arkasında, yani insanın asla bakamayacağı mekânda belki de Tanrının

durduğuna inanmaya muktedir oldu. Bu kadarı fazlaydı, korktu! İçine aniden tüyler ürpertici bir genişlik ve boşluk nüfuz etti, sahili olmayan bir parlaklık zihnini karartıyor, yüreğine korku salıyordu. Tecrübesizliğin sonucu olarak böylesi endişelere kapılmaya çok meyilli olan gençliği başlangıç safhasındaki bir cinneti büyütme tehlikesiyle yüz yüze olduğunu fısıldadı kulağına. Geri dönmeye çabaladı. Tanrıya hiç inancının olmamasını kendi yüzüne şiddetle vurdu. Tanrıya inanması öğretildiğinden beridir gerçekten de inanmıyordu, inanmayışı ise kendisine öğretilen her şeye duyduğu güvensizliğin bir alt şubesiydi. Agathe'nin tabiatüstü veya diyelim ki sadece ahlâkî bir itikada varan o sabit anlamıyla dindarlıkla hiç işi yoktu. Ama dermansız kalıp titreyerek bir süre sonra yeniden itiraf etmesi gerekti ki Tanrıyı demin, arkasında durup paltosunu tutan bir adam kadar belirgin hissetmişti.

Bu konuda yeterince kafa yorup tekrar cesaretini toplayınca yaşadığı olayın anlamının, bedenî duygularının maruz kaldığı o "güneş tutulmasıyla" hiç alâkasının olmadığını, esasen ahlâkî bir mana taşıdığını keşfetti. En derin ruh hâlinin ve buna bağlı olarak dünyayla tüm ilişkilerinin aniden değişmesi, bir anlığına Agathe'nin "vicdanının duyularla bir olmasını" sağlamıştı, o birliği şimdiye kadar sadece öyle minik imalarda görmüştü ki artık ister iyi, ister kötü davranmaya çalışmış olsun, davranışı olağan hayata ümitsiz ve hem kederli hem ihtiraslı bir şeyler bırakmasına yeterdi. Ona öyle geliyordu ki bu değişim, çevresinden içine aktığı gibi kendisinden de tekrar çevresine dönen benzersiz bir akış oluşturmuş, en yüce anlamın eşyadan pek sıyrılamayan zihnin en ufak hareketiyle birleşmesine dönüşmüştü. Duygular eşyanın içine, eşya da duyguların içine öyle ikna edici bir şekilde nüfuz etmişti ki Agathe şimdiye dek ikna kelimesini kullanarak tanımladığı hiçbir şeyin bunun yanından bile geçemeyeceğini hissetti. Bu durum ise olağan anlayışa göre ikna olmuş gibi davranmanın ihtimal dışı kaldığı şartlarda gerçekleşmişti.

Böylelikle yalnızken yaşadığı şeyin anlamı, uyarılabilir veya kolaylıkla tahrip edilebilir bir kişiliğe verilen herhangi bir işa-

ret olarak o şeye biçilecek rolde yer almıyordu, çünkü o anlam asla kişinin içinde değil, genel olanda veya kişinin genelle olan alâkasında yatıyordu, o alâkayı da, kendi kendisinden hayal kırıklığına uğramış genç kadının, her zaman istisnai dakikalarda olduğu gibi yaşayabilse ve o dakikalarda kalamayacak kadar zayıf olmasa dünyayı sevip ona iyi niyetle râm olabileceğini zannedeceği, başka türlüsünü de zaten başaramayacağı şeklinde ahlâkî bir ilişki diye görmekte haksız değildi! Şimdi de içini tutkulu bir geriye dönme çabası dolduruyordu ama en yücelere çıkılan böyle anlar, zor kullanılarak yeniden oluşturulamaz; güneş battıktan sonra solgun bir günün kazandığı belirginlikle ve hummalı uğraşlarının beyhudeliği sayesinde göze alabileceği ve sahiden de yalnızlığının arkasına gizlenmiş olan bir sabırsızlıkla beklediği tek şeyin, ağabeyinin bir defasında kısmen şaka yollu dile getirip sonrasında açıkladığı Bin Yıllık İmparatorluk denen o tuhaf ümit olduğunun farkına vardı. Ağabeyi aslında bunun için başka bir kelime de seçmiş olabilirdi, çünkü bunun Agathe için anlamı yalnızca gelmekte olan bir şeyin ikna edici ve güvenilir tınısıydı. Agathe böyle bir iddiaya cüret etmezdi. Bu iddia şimdi bile kesin olarak mümkün müdür, bilmiyordu. O an yine ağabeyinin, ruhunun puslu ışığını dolduran şeyin ardında ihtimallerin belirsizliğe doğru uzanışını ispat ederken kullandığı bütün kelimeleri unutmuştu. Ama onun yanında bulunduğu sürece, sözlerinden sanki bir ülke teşekkül ediyormuş gibi bir hisse kapılmıştı, o ülke Agathe'nin kafasında değil, hakikaten ayaklarının altında oluşuyordu. Ağabeyinin bu konudan hep ironiyle bahsetmesi, aynı zamanda da eskiden sık sık kadının aklını karıştıran o soğukluk ile hissilik arası geçişleri şu an Agathe'yi bütün terk edilmişliği içerisinde mutlu ediyor, genç kadın bunu ağabeyinin söylediklerinde ciddi olmasının, bütün nahoş ruh hâllerinde, coşkun ruh hâllerinden önce mevcut bulunan bir tür kefaleti olarak görüyordu. İçinden, "Ölümü düşünmemin sebebi galiba ağabeyimin bunları söylerken yeterince ciddi olmamasından duyduğum korkuydu," diye itirafta bulundu.

Yokluk içerisinde geçireceği son gün onu şaşkınlığa uğrattı; birdenbire evdeki her şey düzenlenmiş, ortalıktan kaldırılmıştı,

bir tek anahtarların, vasiyetnamede istendiği şekilde arazi yeni sahiplerini bulana kadar müştemilatta kalmaya devam edecek yaşlı çifte verilmesi kalmıştı. Agathe otele yerleşmekten kaçınmış ve gece yarısı ile sabahın ilk saatleri arasında bir zamanda çıkacağı yolculuğa kadar orada kalmayı istemişti. Ev âdeta paketlenmiş, her şey örtülere sarılmıştı. Sadece bir acil durum ışığı yanıyordu. Bir araya getirilmiş sandıklardan masa ve sandalye yaptı. Bir uçurumun kıyısına, bir sandık terasının üstüne akşam yemeğini hazırlattı. Babasının yaşlı uşağı ışık ve gölgeler arasında tabak çanağı taşırken dengesini sağlamaya çalışıyordu; uşak ile karısı, kendi ifadelerine göre, genç hanımefendi babaevinde son kez yemek yerken kötü hizmet görmesin diye kendi mutfaklarından ikramda bulunmakta ısrarcı olmuşlardı. Aniden Agathe, bu günleri geçirdiği ruh hâlinden tamamen çıkarak, "Acaba bir şey fark ettiler mi?!" diye düşündü. Belki de vasiyetin değiştirilmesi için yaptığı alıştırmaların yer aldığı kâğıtların hepsini yok etmeyi unutmuştu. Soğuk bir ürperti, bütün uzuvlarına musallat olan kâbus gibi bir ağırlık ve gerçekliğin ruha hiçbir şey katmayıp ancak ondan bir şeyler alan cimri korkusunu hissetti. O an tutkulu bir şiddetle, içinde yeni uyanan yaşama isteğini algıladı. Bu isteğinin engellenebilmesi ihtimaline zorbalıkla başkaldırdı. Yaşlı uşak geri dönünce yüzünü kararlılıkla incelemeye çalıştı. Ama ihtiyar temkinli gülümsemesi ve safiyane tavırlarıyla öteye beriye gidiyor, sessiz ve ciddi bir şeyler sezinliyordu. Agathe, nasıl ki bir duvarın ardını göremezse onunkini de göremiyor, bu kör parıltının ardında adamın aklında bir şeyler var mı, bilemiyordu. Şimdi kendisi de sessiz bir şeyler sezinledi. Ciddi ve hüzünlü bir şeyler. İhtiyar ezelden beri babasının sırdaşı olmuştu, çocuklarına ait öğrendiği bütün sırları ele vermeye şeksiz şüphesiz hazırdı ama Agathe bu evde doğmuştu, o günden beri olup biten her şey bugün sona eriyor ve Agathe'nin şu an bu ihtiyarla tam anlamıyla yalnız kalmış olması içine dokunuyordu. İhtiyara bir miktar para hediye etmeye karar verdi ve ani bir zaafa yenik düşerek parayı vermesini Profesör Hagauer'in istediğini söylemeye niyetlendi, bunu hile maksadıyla değil, bir pişmanlıktan dolayı yapmayı düşündü, davranışının faydasız ve bâtıl bir inançtan kaynaklandığı-

nı fark etmesine rağmen niyeti, yapılabilecek ne varsa yapmaktı. İhtiyar dönmeden önce iki farklı kapsülünü dışarı çıkardı, unutamadığı sevgilisini tasvir eden fotoğraftaki genç adamı son bir kez daha alnını kırıştırarak seyrettikten sonra, kaç zaman depoda kalacağı belirsiz bir sandığın kapağının altına ittirdi; sandık çivilerle gelişigüzel kapatılmıştı ve göründüğü kadarıyla mutfak eşyası veya aydınlatma edevatıyla doluydu, çünkü bir ağacın dallarının düşerken diğerlerine çarpması gibi metalin metale temas ederek çıkardığı sesi işitmişti, zehirli kapsülüyse fotoğrafın yerine koydu.

Bu esnada gülümseyerek, "Ne kadar da geri kafalıyım!" diye düşündü, "Elbette gönül tecrübelerinden daha önemli şeyler de var!" Ama buna inanmıyordu.

O an ağabeyiyle uygunsuz bir ilişkiye girmeyi reddettiği de o ilişkiyi arzuladığı da söylenemezdi. Durumu zaman gösterecekti ama şu anki hâlinde hiçbir şey böylesi bir meselenin kesinliğine atıfta bulunmuyordu.

Işık, aralarında oturduğu tahtaları bir parlak beyaza bir siyaha boyuyordu. Asla hatırlayamadığı bir kadının, hem kendisini hem de Ulrich'i doğurduğu evde artık son akşamını geçiriyor olduğu düşüncesi ışığın sıradan anlamına tekinsiz bir şeyler katan maskeye benzer bir başka trajik maske geçirivermişti. Çok eskiden edindiği bir izlenim yanına sokuldu, yüzlerinde ölümcül bir ciddiyet ifadesi olan ve garip enstrümanlar taşıyan palyaçolar duruyordu etrafında. Çalmaya başladılar. Agathe müziği duyamıyorsa da bütün palyaçolar ona bakıyordu. Şu an ölse bunun hiç kimse ve hiçbir şey için bir kayıp olmayacağını geçirdi içinden, kendisi içinse manevî bir ölümün maddî olarak kapanması gibi bir anlama gelecekti. Palyaçolar melodilerini arşa kadar yükseltirken bunları düşünüyor, sanki sirkin bıçkı tozu serpilmiş zemininde oturuyor, gözyaşları parmaklarına damlıyordu. Eskiden, kızlık zamanlarında sık sık duyduğu derin bir anlamsızlık hissiydi bu; Agathe, "Herhâlde bugüne kadar hep çocuksu kaldım?" diye düşündü ama düşüncesi gözyaşlarının ardından bakılınca devasa görünen bir nesne misali, daha ilk kavuştukları saatte kendisinin

ve ağabeyinin böylesi palyaço kıyafetleri içerisinde karşı karşıya gelişlerini düşünmesini de engellemedi. "İçimdeki şeyin irtibat kurduğu kişinin tutup da ağabeyim olması ne anlama geliyor?" diye merak etti. Ansızın gerçekten ağlamaya başladı. Ağlamasının tek sebebi vardı: Canı öyle istiyordu o an, kafasını, içinde ayırmaya da birleştirmeye da kudretinin olmadığı bir şey varmışçasına şiddetle iki yana salladı.

İhtiyar geri dönüp de mütehassis genç kadına hislenerek bakana kadar tabiî bir saflık içinde Ulrich'in bütün sorularına cevap bulacağını düşündü. Keza ihtiyar da kafasını sallayarak, "Küçük hanımım! dedi. Agathe ona afallayarak baktı ama çocuksu hüznüyle hislenen adamın, kendisini yanlış anladığını kavrayınca içinde yine gençliğin taşkınlığı uyandı. "Ayakkabılar hariç, neyin var neyin yok, ateşe at. Hiçbir şeyin kalmayınca kefeni bile düşünmeyip kendini de çırılçıplak ateşe at!" dedi adama. Ulrich'in mest olarak okuduğu eski bir deyişti bu; ihtiyar, Agathe'nin kor gibi yanan, yaşlarla dolu gözleriyle söylediği bu sözlerin ciddi ve yumuşak canlılığına, onları anladığına dair bir karşılık vermek adına diş etleri görünecek kadar gülümseyerek tepki verdi ve sonra sözlerini bir şaşırtmacayla basitleştirmek isteyen hanımının odun yığını gibi istiflendiği için bir kuleyi andıran sandıkları işaret eden elini takip ederek o yana baktı. Kelimelerin geldiği yol kendisine biraz engebeli görünmüş olsa da ihtiyar kefen konusunda anlayışla başını sallamıştı ama Agathe deyişini, çırılçıplak kelimesinden itibaren bir kez daha tekrar edince, yüzüne ne duymak, ne görmek ne de yargılamak istediğini belli eden nazik uşak maskesini takınıp donakaldı.

İhtiyar efendisinin yanında hizmet ettiği sürece bu kelime, onun huzurundayken bir kez olsun telaffuz edilmemiş, en fazla soyunmak kelimesi kullanılmıştı ama zamane gençleri başkaydılar, ihtiyar herhâlde onları memnun edecek bir hizmet de sunamazdı. Paydos etmenin sakinliğiyle kariyerinin de sona erdiğini hissetti.

Yola çıkmadan önce Agathe'nin son düşündüğüyse, "Ulrich gerçekten her şeyi ateşe atar mıydı?" sorusu oldu.

22

DANIELLI'NİN İLK GÜNAH ÖNERMESİNE KARŞI. KONIATOWSKI'NİN TENKİDİNE DAİR. İLK GÜNAHTAN KIZ KARDEŞİN DUYGU KARMAŞASINA

Kont Leinsdorf'un sarayından çıktıktan sonra Ulrich'in caddeye ayak basarken içinde bulunduğu durum, aç kalındığında mide-de hissedilen boşluğa benziyordu; bir ilan panosunun önünde durdu ve burjuvalığa duyduğu açlığı bildiri ve ilanlara bakarak dindirdi. Metrelerce uzunluktaki pano birçok kelimeyle kaplıydı. "Aslında," diye aklına geldi, "şehrin her köşesinde birbirini tekrar eden bu kelimelerin bize söyleyecek çok şeyinin olduğu farz edilebilir." Bu kelimeler ona sevilen romanlardaki şahsiyetlerce hayatın önemli anlarında dile getirilen basmakalıp sözlere benzer görünmüştü, okudukları şunlardı: "Hiç Topinam ipek çorapları kadar rahat ve pratik bir şey giydiniz mi?" "Ekselansları Eğleniyorlar". "Aziz Bartalmay Yortusu Kıyımı, Yepyeni Bir Prodüksiyon". "Siyah Ata Gelin, Rahat Edin". "Kırmızı Atta Capcanlı Erotik Gösteriler ve Danslar". Bunların yanında bir de siyasî bir ilan gö-

züne ilişti: "Canice İşler". Fakat bu ilan Paralel Faaliyetle değil ekmek fiyatlarındaki artışla alâkalıydı. Arkasını dönüp birkaç adım sonra bir kitapçının vitrinine göz gezdirdi. Aynı kitabın on beş nüshasının yan yana dizildiği yerin yanına konmuş mukavva bir panoda, "Büyük şairin yeni eseri" ibaresini okudu. Bu panonun karşısında, vitrinin öbür köşesinde ikinci bir esere işaret etmek üzere basılmış bir başka kâğıt duruyordu: "Hanımlar ve beyler *Aşkın Babil*'i kitabını ellerine aldılar mı bırakamıyorlar, yazarı..."

"Demek 'büyük' şair ha?" diye düşündü Ulrich. Onun bir kitabını okuduğunu ve ikincisini asla okumak zorunda kalmayacağını tahmin ettiğini hatırlıyordu: Ama adam o günden sonra buna rağmen meşhur olmuştu. Alman kültür hayatının sergilendiği vitrine bakınca aklına eski bir asker şakası geldi: "Mortadella!" Askerlik zamanında meşhur İtalyan sucuğundan ilhamla sevilmeyen bir tümgenerale bu ismi takmışlardı, kelime oyununun anlamını sorana, "Yarısı domuz, yarısı eşek," diye cevap veriyorlardı. Kadının biri gelip de, "Siz de burada tramvay bekliyorsunuz galiba?" hitabıyla ona engel olmasa Ulrich bu benzetmeyi neşeyle devam ettirecekti. Kadının söyledikleri artık kitapçının önünde durmadığının farkına varmasını sağladı.

O arada bir duraktaki panonun yanında kıpırdamadan durduğunu da fark etmemişti. Buna dikkatini çeken kadının sırt çantası ve gözlüğü oldu; kadın tanıdığı bir astronomdu, enstitüde asistanlık yapıyordu, erkeklerin ağır bastığı bu disiplinde önemli işler başarmış az kadından biriydi. Burnuna ve gözlerinin altlarına baktı, düşünmenin alışageldik yoruculuğuyla gütaperkadan elde edilen, terlemeye karşı koruyucu petleri andırıyorlardı kısmen; ayrıca altına giydiği kısa tüvit eteği ve başına taktığı yeşil şapkanın tepesinde durup allame çehresinden aşağı sarkan kara horoz tüyünü fark edip gülümsedi. "Dağa çıkıyorsunuz herhâlde?" diye sordu.

Dr. Strastil "rahatlamak için" üç günlüğüne dağlara gidiyordu. Ulrich'e, "Koniatowski'nin çalışması hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Ulrich hiçbir şey demedi. Kadın, "Kneppler kızacak," dedi. "Ama Danielli'nin önermesinden Kneppler'in bulunduğu çıkarı-

ma Koniatowski'nin getirdiği eleştiri ilginç; sizce de öyle değil mi? O çıkarımı mümkün görüyor musunuz?"

Ulrich omuz silkti.

O, matematiksel mantıkçılar denen, hiçbir şeyi doğru bulmayıp yeni bir temel öğreti inşa eden matematikçilerdendi. Ama matematiksel mantıkçıların mantığını da tam doğru bulmuyordu. Çalışmaya devam etse tekrar Aristoteles'e geri dönmüş olurdu; bu konuda kendine has görüşleri vardı.

Dr. Strastil, "Kneppler'in çıkarımını yine de isabetsiz değil, sadece yanlış buluyorum," diye itiraf etti. Çıkarımı isabetsiz olmakla birlikte temel hatları içerisinde yanlış bulmadığını da söylese olurdu; neyi kastettiğini bilse de hiç kimse kelimelerin tanımlı olmadığı sıradan dilde kendini açık seçik ifade edemez: Bu tatil dilini kullanırken turist şapkasının altında, bir rahip ruhbandan olmayanların maddî dünyasıyla dikkatsizce meşgul olduğunda o dünyanın rahibin içinde uyandıracağı cesaretsiz kibre benzer bir şeyler kımıldandı.

Ulrich, Bayan Strastil'le tramvaya bindi: Neden, bilmiyordu. Belki de, Koniatowski'nin Kneppler'e getirdiği eleştiri Dr. Strastil'e bu kadar önemli geldiği içindi. Belki de Ulrich onunla, onun hiç anlamadığı edebiyat hakkında konuşmak istiyordu. "Dağlarda ne yapacaksınız?" diye sordu.

Bayan Strastil, Hochschwab Dağı'na çıkmak istiyordu.

Dağları bilen Ulrich, "Orada hâlâ fazlasıyla kar olduğunu göreceksiniz. Kayakla çıkmak için geç, kayaksız çıkmak için erken," diyerek onu uyardı.

Bayan Strastil de, "O zaman aşağıda kalırım," diye açıkladı. "Bir keresinde dağın eteklerinde bulunan Farsenalm'deki kulübelerde üç gün kalmıştım. Biraz tabiattan başka istediğim bir şey yok zira!"

Bu mükemmel astronomun tabiat kelimesini söylerken takındığı yüz ifadesi Ulrich'i, acaba tabiatın içinde olmayı neden bu kadar arzu ediyor, diye sormaya sevk etti.

Dr. Strastil açıkça öfkelendi. Üç gün boyunca kımıldamadan yaylada yatabilirdi: Bir kaya gibi!

"Bilimadamısınız ya, ondan sordum!" diye itiraz etti Ulrich. "Can sıkıntısı ancak köylülerde olur."

Dr. Strastil anlamıyordu. Her tatil günü yayan, bisikletle veya gemiyle tabiata ulaşmaya çalışan binlerce kişi olduğundan bahsetti.

Ulrich de köylülerin kırdan kaçmasından bahsetti, onları da cezbeden, şehirdi.

Bayan Strastil, onun hislerinin yeterince temel bir seviyede olduğundan şüphe ediyordu.

Ulrich, yemek ve aşkın yanında temel olanın yaylaya gitmek değil rahatlık olduğunu iddia ediyordu. Buna sözümona yol açan tabiî hisler daha ziyade modern bir Rousseauculuk, karmaşık ve hissî bir davranıştı. Katiyen iyi konuştuğunu düşünmüyor, söylediklerini umursamıyordu ama konuşmaya devam etti, çünkü içinden çıkarıp dışarı nakletmek istediklerine hâlen ulaşmamıştı. Bayan Strastil ona işkilli bir bakış attı. Onu anlayabilecek durumda değildi; onun salt kavramlarla düşünmeye dayalı büyük tecrübeleri zerre kadar işine yaramıyor, çevik hareketlerle etrafa saçarcasına dile getirdiği tasavvurları ne birbirinden ayırabiliyor ne de bir araya getirebiliyordu; bu sebeple de Ulrich'in düşünmeden konuştuğunu zannediyordu. Tek tesellisi bu konuşulanları şapkasındaki horoz tüyüyle dinlemesiydi; horoz tüyü, uğrunda seyahate çıktığı yalnızlıktan duyduğu sevinci de güçlendiriyordu.

O an Ulrich'in gözleri yanındaki yolcunun gazetesine ilişip bir ilanın iri harflerle yazılmış başlığını okudu: "Zaman soruyor, zaman cevaplıyor." Bu başlığın altında bir mantar taban tavsiyesi de olabilirdi bir konferans önerisi de, günümüzde bunları ayırt etmek artık mümkün değildi ama düşünceleri birden ihtiyaç duyduğu yola sıçradı.

Yol arkadaşı objektif olmaya uğraşırken tereddütle şunu itiraf etti: "Maalesef edebiyattan pek anlamam, bizim gibilerin böyle şeylere pek vakti olmuyor. Doğrusunu isterseniz belki de hiç bilmiyorumdur. Ama mesela" –popüler bir ismi zikretti– "benim için inanılmaz çok şey ifade ediyor. Bence bir şair bize kendimizi bu kadar canlı hissettirebiliyorsa, yaptığı herhâlde büyük bir iştir!"

Bununla beraber Ulrich, Dr. Strastil'in zihninde, olağanüstü gelişmiş soyut düşünme kabiliyetinin ruhu anlamak noktasında kaydadeğer bir eblehlikle birleşmesine daha şimdiden yeterince borçlu kaldığını sandığı için sevinerek ayağa kalktı, meslektaşı sayılacak bu kadına tumturaklı bir iltifatta bulunup tramvaydan aceleyle indi, inerken de bahane olarak iki durak önce inmesi gerektiğini, durağını kaçırdığını söyledi. Ulrich açık havaya çıkıp tekrar selam verince Bayan Strastil, son zamanlarda onun performansına ilişkin olumsuz şeyler duyduğunu hatırladı ve Ulrich'in hoş veda sözlerinin kanını kaynatmasıyla içinin kıpır kıpır olduğunu hissetti fakat bu sözler, kanaatini pek de Ulrich'in lehine çevirmiyordu; berikiyse düşüncelerinin neden edebiyat meselesinin etrafında dönüp durduğunu ve yarıda kalan Mortadella benzetmesinden tutun da iyi yürekli Strastil'i itirafa sevk etmeye kadar edebiyatta ne istediğini hem biliyor hem de tam olarak bilmiyordu. Neticede yirmi yaşındayken son şiirini yazdığından beridir edebiyatla ilgilenmeyi bırakmıştı; buna rağmen bir ara gizli gizli bir şeyler yazmayı alışkanlık edinmişti, alışkanlığını terk etmesinin sebebi de yaşlanması veya çok az yeteneğinin olduğunu anlaması değildi, bunu açıklamak için kullanabileceği en iyi kelime, hâlihazırdaki izlenimlerine bakınca, bir işin uzun uğraşlardan sonra boşa çıkmasını ifade edebilirdi ancak.

Çünkü Ulrich, bütün o okuyup yazma işlerini intizamsızlık olarak duyumsayan kitapseverlerdendi. "Akıllı başlı Strastil kendisine bir şeyler 'hissettirilmesini' istiyorsa," diye düşündü ("Bu konuda haklıydı da! Ona karşı çıksaydım bu dèfa karşıma baş şahit olarak müziği dikecekti!") ve çoğu kimsede olduğu gibi Ulrich de kısmen kelimelerle düşünüyor, kısmen de düşünceleri, kelimeler olmaksızın bilince atılan çapalara benziyordu; velhasıl aklı başında Dr. Strastil kendisine bir şeyler hissettirilmesini istiyorsa o zaman bu arzusu, herkesin istediğiyle aynı kapıya çıkar; sanat insanları harekete geçirmeli, sarsmalı, eğlendirmeli, şaşırtmalı, ona asil düşüncelerin kokusunu aldırmalı veya tek kelimeyle gerçekten de bir şeyler "yaşatmalı" ve bizzat "kanlı canlı" olmalı yahut bir "tecrübe" sunmalıdır. Ulrich'in de bunu hepten yabana atacağı yoktu. Hafif bir duygulanmanın mukave-

met gösteren ironiyle karışması hâlinde son bulan tali bir düşünceyle şunları düşündü: "Hisler nadiren yeterlidir. Hislerin soğumaması için belli bir sıcaklığı muhafaza etmek muhtemelen bütün zihnî gelişimin meydana geldiği kuluçka derecesini korumak anlamına gelir. Bir insan kendisini sayısız yabancı nesneyle baş göz eden zekice niyetler karmaşasından birkaç saniyeliğine çıkarılıp amaçsız bir ruha dönüştürülürse, yani mesela müzik dinlerse, neredeyse, üstüne yağmurun ve güneş ışığının düştüğü bir çiçeğin yaşadığı durumun içinde bulunuyor demektir." İnsan zihninin faaliyet sahasında olandan daha ebedî bir ebediyetin, bu zihnin verdiği aralarda ve sükûnetle geçirdiği zamanlarda bulunduğunu itiraf etmek istiyordu ama Ulrich, kâh "duyguları" kâh "tecrübeleri" düşünmüştü ki bu da beraberinde bir çelişkiyi getiriyordu. Çünkü iradeyle tecrübe edilen şeyler de vardır! Eylemlerin zirveye ulaştığı tecrübeler de! Gerçi bu tecrübelerden her birinin en yüce ve ışıldayan şiddetine ulaştığı vakit, duygu hâllerini korumaya devam edeceklerini farz etmek de mümkündü ama o zaman da gerçek bir çelişki meydana gelmez, bütün saflığı içerisindeki duyuş hâli "sükûnetli bir geçiş" ve bütün eylemlerin batışı anlamına gelmez miydi?! Yahut zaten böyle bir çelişki yok muydu? En yüce etkinliğin, özü itibariyle hareketsiz olacağı böyle garip bir durum var mıydı? Fakat anlıyordu; bu fikirlerin sonucu tali bir düşünce olmaktan çok istenmeyen bir düşünce biçimine çıkıyordu, çünkü Ulrich o fikirlerin hissî amaçlarla kullanılmasına karşı aniden uyanan bir direnç içinde, kendini kaptırdığı tüm bu gözlemi bir anda reddetti. Belli durumlar hakkında düşünmeye ve duygular hakkında düşünürken de onlara kapılmaya hiç niyeti yoktu.

Dikkate aldığı şeyin aslında, hiç lafı dolandırmadan edebiyatın beyhude güncelliği veya ebediyen an içerisinde hazır bulunuşu olarak nitelendirilebileceği geldi o sıra aklına. Edebiyatın bir sonucu var mıydı? O, ya tecrübeden tecrübeye uzanan muazzam bir dolambaçtır ve dönüşü yine kendinedir yahut hiçbir şekilde belli şeylerin ortaya çıkmadığı heyecan hâllerinin timsalidir. "Bir su birikintisi," diye düşündü, "bir okyanusa göre gayriihtiyari olarak çok daha sıkça ve şiddetle derinlik izlenimi bırakmıştır,

sebebi de basittir; insanın su birikintilerinin derinliğini tecrübe etme fırsatı okyanuslardan daha fazladır." Hisleriyle olsa bile durumu böyle görüyordu, gündelik duyguların derin duygular sayılmasının sebebi de başka bir şey değildi. Çünkü bütün duygulu insanların alâmeti olduğu üzere, hissetmenin hislere yeğ tutulması kadar, hislere hizmet eden bütün kurumların ortak yanı olan bir şeyleri hissettirmek ve kendisine bir şeylerin hissettirilmesini arzulamak da, hislerin şahsî bir durum olarak yaşandığı âna kıyasla o hislerin yoğunluğunu ve özlerinin değerini düşürme amacı güttüğü gibi bir de sığlık, gelişimin baskılanması ve büsbütün bir önemsizliktir ki bunlara örnek vermekten yana hiç sıkıntı yoktur. Ulrich düşüncesini tamamlayarak, "Tabiî ki böylesi bir anlayış," diye geçirdi içinden, "balığın suda kendini iyi hissetmesi gibi böylesi duygular yaşarken kendilerini iyi hisseden bütün insanları itecek ve muhtemelen ebediyetin her 'şahsiyetle' birlikte baştan başlamasıyla da övünecektir!" Deyim yerindeyse bütün insanlığı kuşatan muazzam bir tersliğe dair kafasında net bir tasavvur vardı ama işin birçok farklı ciheti olduğu için, bir türlü o tasavvuru kendini tam anlamıyla tatmin edecek şekilde ifade edemiyordu.

Zihni bunlarla meşgulken önünden geçen tramvaylara bakıyor, kendisini şehir merkezinin olabildiğince yakınına götürecek bir tanesinin gelmesini bekliyordu. İnsanların inip binişlerini izliyor ve teknik bakımdan tecrübesiz denemeyecek gözleri, dalgın dalgın çekiçle dövülüp kalıba dökülmelerin, merdane ve perçinlerin, konstrüksiyonlar ile atölye çalışmalarının, tarihî gelişim ile hâlihazırdaki durumun birbirleriyle alâkasını kurcalıyordu, işte insanların kullandığı bu yuvarlanan barakaların icadı böyle gelişmişti. Bir taraftan da, "Sonuç olarak tramvay idaresinden bir heyet vagon fabrikasına geliyor ve ahşap döşeme, boya, koltuklar, el ve kol yamalarının yerleştirilmesi, küllükler vesaire hakkında karar veriyor," diye düşünüyordu, "zaten işi gösteren de bu ufak meseleler, vagon kırmızı mı yeşil mi olacak, o gösteriyor, on binlerce insanın vagonlardan akıllarında kalan şey basamakları çıkma hızları oluyor, işte bütün o dehadan o insanlara kalan, tecrübe ettikleri tek şeydir bu. Onların karakterini

oluşturan, hızlarını veya konforlarını tesis eden; kırmızı yolları memleket, mavileri yabancı olarak duyumsatan, geçen asırların kıyafetleri üzerinde bıraktığı, küçük küçük olaylardan müteşekkil o nevi şahsına münhasır kokuyu oluşturan da budur." Demek ki şunu inkâr etmenin imkânı yoktu: Bu durum, birdenbire Ulrich'in düşüncelerinin ana hattını oluşturan başka bir durumla, yani hayatın da büyük ölçüde önemsiz bir güncelliğe kavuşması veya teknik ifadesiyle, ruhanî etki katsayısının çok küçük olmasıyla irtibat kuruyordu.

Birden kendisinin de vagona doğru atılarak basamağa adım attığını hissedince içinden şunları geçirdi: "Agathe'nin aklına sokmam lazım; ahlâk, hayatımızdaki her anlık vakanın daimi bir duruma tekabül ettirilmesidir!" Bu cümle birdenbire bir tanım şeklinde aklına gelmişti. Tam anlamıyla gelişkin ve parçaları belirgin olmamakla birlikte, bu pırıl pırıl parlatılmış düşüncenin önünden birçok fikir gitmiş, sonra peşlerinden başkaları gelmiş, sonra da anlayışını tamamlamıştı. Hislerindeki zararsız meşguliyete bir görev verilmesi, katı bir görüş ve belli belirsiz kısaltılmış, ciddi bir hiyerarşi bekleniyordu bu noktada. Hisler ya bir işe yaramalıdır veya sahilsiz bir deniz kadar büyük olan, her köşe bucağa uzanan ve henüz tarifi yapılmamış bir durumu ifade etmelidir. Buna fikir mi denirdi, özlem mi? Ulrich bu soruyu kendi hâline bırakmak zorundaydı, çünkü kız kardeşinin adı aklına düştüğü an gölgesi düşüncelerini bulandırdı. Kız kardeşini ne zaman düşünse sanki onun yanındayken geçirdiği zaman zarfında normalde olduğundan bambaşka bir ruh hâlinde bulunduğunu hissediyordu. Yine o ruh hâline geri dönmek için yanıp tutuştuğunu da biliyordu içten içe. Ama aynı hatıra Ulrich'i, haddini aşıp gülünç ve sarhoşçasına davranmanın, o sarhoşlukta, ertesi gün yüzlerine bakamayacağı insanların önünde diz çökmüş bir kimseden daha iyi tavırlar sergilememiş olmanın rezil hissiyle dolduruyordu. İki kardeş arasında ölçülü bir şekilde dizginlenen ruhanî ilişkiye bakınca bu durum muazzam abartılı görünüyordu, hepten sebepsiz sayılamayacak gibi olsa da henüz bir sureti olmayan hislerin tam tersiymiş gibi de görülebilirdi. Agathe'nin birkaç güne kadar geleceğini biliyor, hiçbir şeye engel olmuyor-

du. Acaba kız kardeşi bir haksızlık yapmış mıydı? Sakinleştikten sonra bütün planından vazgeçmiş olduğu da farz edilebilirdi. Ama çok canlı bir sezgi, Agathe'nin niyetinden dönmediğini belirtiyordu. Bunu Agathe'ye sorabilirdi. Onu mektupla ikaz etme yükümlülüğü hissetti yine. Ama bu niyetini bir an olsun ciddiye almak yerine Agathe'yi neyin bu olağandışı davranışta bulunmaya sevk etmiş olabileceğini tasavvur etti: Davranışını son derece şiddetli bir tavır olarak görüyordu, bu tavır sayesinde Agathe ona güvenini bahşediyor, kendini onun ellerine bırakıyordu. Ulrich, "Gerçeklik anlayışı çok yetersiz," diye düşündü, "ama harika bir tarzı var, istediğini yapıyor. Hatta düşüncesizce davrandığı bile söylenebilir; düşüncesiz olduğundan içi de hiç soğumuyor! Bir şeye gücendi mi dünyayı yakut kırmızısı görüyor!" Dostane bir tavırla gülümseyip beraber seyahat ettikleri arasında kendine baktı. Her birinin zihninde muhakkak kötü düşünceler de vardı, orası kesindi ve her biri o düşünceleri bastırıyor, kimse bu fikirleri yüzünden kendini ayıplamıyordu: Ama hiçbiri o düşünceleri, dışarı yansıtıp da onlara hayalî bir tecrübenin büyüleyici ulaşılamazlığını gösteren bir kimseye aktarmıyordu.

Ulrich mektubunu yarım bıraktığından beridir tercihte bulunacak hâlinin kalmadığını, henüz tereddüt ettiği bir durumun içinde olduğunu ilk defa fark etti. Kendi kanunlarınca –bu kanunları kutsal addederek onlara kibirle iki taraflı bir anlam vermekte beis görmüyordu– Agathe'nin hatalarından pişmanlık duymasına gerek yoktu, ancak o hataların peşinden gelecek olaylar vasıtasıyla o hatalar telafi edilebilirdi ki zaten zarara uğramışlık değil de arındırıcı ve hararetli bir durum olan pişmanlığın aslî anlamına da denk düşen buydu. Agathe'nin sıkıcı kocasının zararını tazmin etmek veya onu zarara uğratmamak da, verilen bir zararı geriye almaktan, yani manen sıfıra tekabül eden alışageldik iyi bir davranıştan ibaret olan o çift taraflı ve felç edici olumsuzlamadan başka bir anlam taşımayacaktı. Diğer yandan, Hagauer'in başına gelecekler, yani muallaktaki bir külfetin "ortadan nasıl kaldırılacağı" hususu ise ancak Hagauer lehine büyük bir hissiyat ortaya koymakla mümkün oluyordu, böyle bir şeyi de korkmadan düşünmenin imkânı yoktu. Bu anlamda Ulrich'in

ulaşmaya çalıştığı mantığa göre telafi edilmesi gereken, zarardan bambaşka bir şeydi, Ulrich o şeyin kendisinin ve kız kardeşinin hayatları olacağından bir an şüpheye düşmedi.

"İddialı konuşacak olursak," diye düşündü, "bunun anlamı şudur: Savlus önceki günahlarının tek tek bütün sonuçlarını telafi etmemiş, Pavlus olmuştur o!" Hissiyat ve kanaatler ise bu garip mantığa itiraz ediyordu, buna göre önce eniştenin hesabının dürülmesi, daha sonra yeni bir yaşam hakkında düşünülmesi daha edepli bir davranış olacak, sonraki çalkantıların da önünü kesecekti. Ulrich'i bu kadar cezbeden o ahlâklılık akçeli işleri ve o işlerden ortaya çıkacak zıtlıkları hâlletmeye müsait değildi. O yüzdendir ki öbür hayat ile gündelik hayatın sınırında da çözülemeyecek çelişkili vakalar meydana gelecek, bu vakaları ise son haddine vardırmayıp iyi terbiyenin olağan ve ihtirassız tarzıyla derhâl bertaraf etmek en iyisi olacaktı. Ama Ulrich yine, kişi şayet mutlak iyilik sahasına adım atma cüreti göstermek istiyorsa iyiliğin olağan şartlarına uyamayacağını hissetti. Omuzlarına yüklenen, yeni hayata adım atma görevinin kesintiye tahammülü yok gibiydi.

Ulrich'i korumaya devam eden son kale, fazla fazla istifade ettiği benlik, duygu, iyilik, başkaca iyilikler ve fenalık tasavvurlarına duyulan şiddetli bir tiksintiyle doluydu ve söz konusu tasavvurlar o kadar şahsî, aynı zamanda da o kadar yükseklerde ve zar gibi incelikleri içinde o kadar geneldi ki aslen ancak çok daha genç insanların ahlâkî mülahazalarına uygun düşerlerdi. Durumu kendi hikâyesini takip eden başka birinin hâli nasıl olursa öyleydi, sinirlenerek kelimeleri tek tek cımbızla çekiyor ve kendine mesela şunları söylüyordu: "'Duyguların üretimi ve sonuçları demek' ne kadar da mekanik, rasyonel ve insanlardan bîhaber bir görüş! 'Ahlâk öyle bir meseledir ki diğer tüm münferit durumlar ona tâbidir,' bu kadar mı yani? Bu nasıl bir gaddarlıktır!" Fakat akıllı bir insanın gözleriyle bakınca bütün bunlar şaşırtıcı derecede ters görünüyordu. Ulrich, "Ahlâkın özü, en önemli hislerin daima aynı kalmasından başka bir şeye dayanmıyor âdeta," dedi, "ferdin tüm yapması gereken de o hislerle ahenk içinde davranmaktır!"

Ama tam da bu noktada, etrafını kuşatan ve yuvarlanıp giden bu mekânın T cetveli ve pergelle çizilen hatları, bu modern ulaşım aracının gövdesinden çıkıp da istemeden içindekilerin bir parçası olan gözünün bir taş sütuna iliştiği yerde durdu, sütun belli ki Barok devrinden beridir yolun kenarında duruyor, böylelikle akıllı yaradılışın farkında olmadan kabul ettiği teknik rahatlık, bu sütunun takındığı, taşlaşmış bir batın sancısına benzemediği söylenemeyecek o antik tavrın sökün eden ihtirasıyla aniden tezada düşüyordu. Bu optik çarpışmanın etkisi, Ulrich'in daha demin kendini kurtarmak istediği düşüncelerin doğruluğunun şiddetle tasdik edilmesi oldu. Hayatın akılsızlığı kendini bu tesadüfi nazarda olduğundan daha belirgin gösterebilir miydi başka bir şeyde? Böylesi karşılaştırmalarda mutat olduğu üzere zihni ne şimdi ne öncesi için tadımlık bile olsa taraf tutmaksızın hem yeni hem eski çağ tarafından yalnız bırakıldığını hissetmekte bir anlığına dahi tereddüt etmeyip bu yalnızlıkta esasen ahlâkî bir problemin büyük temsilini görmekle kaldı. Üslup, kültür, zamanın iradesi veya yaşam hissi olarak görülenin geçiciliğine, olduğu gibi hayranlık duymak ahlâkî bir kırılganlıktı, şüphesi yoktu. Çünkü kişi, şayet becerisini büsbütün tek taraflı geliştirir, dağılıp giden ifratlarla kafasını dağıtmaz, iradesine hiç kayıt koymadan irfanını asla bütün bir irfan hâline sokmaz ve alâkasız ihtiraslar içerisinde kâh falanca kâh filanca işi yaparsa; o geçicilik, büyük zaman ölçeğinde kişinin kendi hayatının daha küçük ölçeğinde olduğundan farklı bir anlama gelmez. Bundan dolayı da çağların değişimi, hatta ilerlemesi denilen mesele gözüne yalnızca bir kelimeden ibaret görünüyordu, öyle bir kelime ki bütünü kuşatan bir kanaat oluşturma yolunda hiçbir teşebbüsün herkesin ittifak etmek zorunda kalacağı noktaya, dolayısıyla da daimi gelişime, süregiden zevke ve büyük güzelliğin günümüzde hayata ancak zaman zaman gölgesini düşüren ciddiyetine ulaşma imkânına kadar ulaşamayacağını ifade ediyordu.

Elbette her şeyin hiçbir şey mesabesinde olacağını farz etmeyi muazzam bir kibirlenme olarak görüyordu. Varlıkken ölçüsüz, manayken kargaşa. Bu en azından elde ettiği sonuç üzerinden değerlendirilince günümüz dünyasının ruhunu oluşturandan

daha fazlası değildi, yani yeterince azdı. Ulrich bunları düşünürken kendini o "az"a öyle bir lezzetle verdi ki niyetlerini gerçekleştirmesine izin veren son öğündü sanki. Vagondan çıkmış, kendisini çabucak şehir merkezine geri götürecek yolu tutmuştu. Kendini bir bodrumdan çıkmış gibi hissediyordu. Yollar zevkten gıcırdıyordu, âdeta vaktinden önce bir yaz gününün sıcaklığıyla dolmuşlardı. Kendi kendine konuşmanın zehri andıran güzel tadı damağından silinmişti; her şey konuşkandı şimdi, hepsi güneşin alnına konmuştu. Ulrich hemen her vitrinin önünde durdu. Renk renk şişeler, kapsül konmuş kokular ve sayısız tırnak makası çeşidi: Bir berber dükkânında bile devasa bir deha yok muydu! Eldiven satılan bir mağaza: Bir hanımefendinin eline keçi derisi geçirilip de hayvanın postu insanın kendi postundan daha zarif bir hâl alana dek ne ilişkiler, ne icatlardı bunlar! Lüks hayatın normalliklerine, sayısız sevimli albenisine, sanki hepsine ilk kez şahit oluyormuşçasına baktı. Albeni, ne cazibeli söz! diye geçirdi içinden. Beraber yaşamanın bu tekinsiz ahengi ne saadetti! Burada, hayatın yerkabuğundan, ihtirasın taş döşenmemiş yollarından –ve Ulrich hakikaten şunu hissediyordu ki– ruhun gayrimedenî tarafından sezilebilecek bir şey kalmamıştı artık! İnsanın dikkati; aydınlık ve ince bir kuşak hâlinde, yumuşakça içe işleyen gözleri renk renk açılmış meyveler, kıymetli taşlar, kumaşlar, şekiller ve türlü cazibelerle dolu bir çiçek bahçesinin üstünden kayıp gidiyordu. O zamanlar tendeki beyazlık sevildiği ve güneşten korunduğu için kalabalığın üstünde tek tük alacalı şemsiyeler geziniyor, kadınların solgun çehrelerine ipekten gölgeler seriyorlardı. Ulrich'in gözleri, bir lokantanın yanından geçerken vitrin camından gördüğü, gölgelerin sınır kısmında mavi alanlar oluşturacak kadar bembeyaz olan masa örtülerinin üzerinde duran mat altın rengindeki biradan bile mest olmuştu. Sonra yanından bir araba geçti; karanlık iç kısmında kırmızı ve mor renklerin göze çarptığı usul usul sallanan ağır bir kaleskaydı bu: Başpiskoposun arabası olmalıydı, çünkü Ulrich, peşinden bakarken onu fazlasıyla kiliseye benzetmişti, ayrıca iki polis memuru hazırola geçip İsa'nın halefine, onun İsa'nın kaburgalarına mızrak saplayan atalarını düşünmeksizin selam durdular.

Daha demin "hayatın beyhude güncelliği" diye nitelemiş olduğu bu izlenimlere o kadar büyük bir hırsla kendini veriyordu ki bir yandan dünyayla gözünü doyuruyorken öbür yandan o dünyadan Ulrich'in rakibi olan eski hâli tekrar ayağa kalkıyordu. Ulrich artık düşüncelerinin zayıf noktasının neresi olduğunu tam olarak anlamıştı. "Bu başınabuyrukluğa bakınca," diye meraka kapıldı, "üstünde, altında veya arkasında yer alacak bir sonucu arzulamak ne anlama gelir?! Felsefe olacak değil ya? Her şeyi kuşatan bir itikat, bir kanun mu? Yoksa Tanrı'nın eli mi? Veya Tanrı yerine ahlâkın 'tümevarımcı zihniyetinin' şimdiye kadar eksik olduğu, iyi olmanın sanılandan çok daha zor olduğu ve iyi olmak için de bilimin dört bir yanında bulunana benzer sonsuz bir işbirliğinin gerekli olduğu varsayımı mı? Ben ahlâkın olmadığını farz ediyorum, çünkü ahlâk sabit bir şeyden çıkarılmaz, ancak geçici hâllerin boş yere ayakta kalmasını sağlamak adına koyulan kurallar vardır; yine derin ahlâk olmadan derin mutluluğun da olmayacağını farz ediyorum: Oysa bu konuda düşünmem, benim nazarımda bir gayritabiîlikten ve solgunluktan ibaret, zaten istediğim de bu değil!" Sahiden de kendine, "Sırtıma nasıl bir yük aldım?" diye sorması çok daha kolay olacaktı, öyle de yaptı. Ama bu soru hassaslığından çok fikirlerine temas ediyor, hatta fikirlerini kesintiye uğratıyor ve cephe kumandanıymış gibi sürekli uyanık kalan planlar yapma hevesini de daha Ulrich onu yakalayamadan elinden alıveriyordu. O heves, başlarda kulağının dibinde kendisine eşlik eden karanlık bir ses olmuştu; ses daha sonra kafasının içine girdi ama diğer her sesten bir oktav daha tizdi; Ulrich nihayet sorusuyla bütünleşip aydınlık ve çetin dünyada yer alan, etrafında geniş bir ses aralığı bulunan garip bir tiz ses olarak gördü kendine. Sahiden de sırtına nasıl bir yük almış, ne ümitlere kapılmıştı?

Kendini zorladı. Biliyordu ki benzetmeden ibaret de olsa "Bin Yıllık İmparatorluk" ifadesini yalnızca şaka maksadıyla kullanmamıştı. Bu vaadin ciddiye alınması o kadar yüce bir dünyevî ruh hâlinde yaşama arzusuyla sonuçlanıyordu ki karşılıklı sevginin yardımıyla ancak o ruh hâlini yücelten ve ayakta tutan şeyler hissedilip yapılabiliyordu. Ulrich, insanda böyle bir ruh hâlinin

dolaylı olarak bulunmasına, kendini bildi bileli kesin gözüyle bakıyordu. Olay "binbaşının karısıyla yaşadığı hikâyeyle" başlamıştı, sonraki tecrübeleri çok abartılacak gibi olmadıysa da hep aynı kalmışlardı. Bütün bunlar özetlenirse sonuç, Ulrich'in "ilk günaha" ve "mevrus günaha" inanmasıyla neredeyse aynı kapıya çıkıyordu. Yani neredeyse zamanın birinde insan davranışlarında tâ diplere kadar uzanan ve aşağı yukarı bir âşığın ayılmasına benzeyen bir değişiklik olduğunu farz edebilirdi: O zaman belki de bütün hakikati görebilirdi ama büyücek bir şey parçalanmış ve hakikat her yerde yalnızca, tekrar birbirine tutturulmuş artık bir parça gibi duruyordu. Zihindeki bu değişikliğe yol açan ve insan ırkını ancak sonsuz tecrübelerden ve günah işleyerek bilgeliğe kavuştuktan sonra geri dönebileceği aslî durumundan çıkaran belki de gerçekten "bilgi" elmasıydı. Ama Ulrich böylesi hikâyelere; nakledildikleri şekliyle değil, onları keşfettiği şekilleriyle inanırdı: Onlara inanışı, kendi duygu sistemini önüne koyup hiçbir duygusunun meşru gösterilemeyeceğinden hareketle, yapısı hayal meyal anlaşılabilecek fantastik bir varsayım ortaya koymanın zaruri olduğu sonucuna varan hesabı kuvvetli birinin inancına benziyordu. Az buz iş değildi bu! Benzer şeyleri daha önce de sık sık düşünmüş ama ciddiye alıp almamaya birkaç gün zarfında karar vermeye hiç mecbur kalmamıştı. Şapkasının ve yakasının altından hafiften terledi, yanından kendisini ite kaka geçen insanların yakınlığı asabını bozuyordu. Düşündükleri, mevcut ilişkilerini kesmek gibi bir anlama geliyordu, bu konuda yanılmadığı kesindi. Çünkü günümüzde insan, parçalanmış ve parçaları başka insanlarla iç içe geçmiş vaziyette yaşamakta; rüyanızda gördükleriniz bile hem rüya görmekle hem de başkalarının gördüğü rüyalarla alâkalı; yaptıklarınız birbirleriyle, ama daha çok başkalarının ne yaptığıyla, kanaatleriniz de ancak en ufak parçasının size ait olduğu kanaatlerle alâkalıdır: Buna göre tam anlamıyla kendiniz gibi davranmak istemeniz tamamıyla gerçekdışı bir taleptir. Oysa aksi gibi; ömrü boyunca hep kanaatlerini paylaşmanın, bir eylemden en büyük verimin elde edilmesini sağladığı için ahlâkî çelişkilerin ortasında yaşama cesaretine sahip olmanın gerekliliği hücrelerine işlemişti Ulrich'in. Hiç

değilse başka bir yaşam tarzının imkân ve önemi olduğuna dair fikirlerinden emin miydi bari? Asla! Buna rağmen hissiyatının, yıllardır beklediği bir olgunun besbelli emareleri karşısındaymışçasına bu düşünceye sıkı sıkı sarılmasına engel olamıyordu.

İmdi, bir narsistmişçesine ruhun lakayt kalmayacağı her şeyi bırakma arzusunun aklına nereden estiğini kendine sorması lazımdı. Bu arzu günümüzde her insanın içinde taşıdığı faal hayat anlayışına ters düşer, Tanrı'nın varlığından emin çağlar böylesi bir gayret geliştirebilmişseler de o gayret gitgide güçlenen güneşin altında alacakaranlık gibi dağılıp gitmiştir. Ulrich zevkine gittikçe daha çok ters düşen, sevimli bir münzevilik kokusu duyuyordu üstünde. O yüzden de dallanıp budaklanan düşüncelerini elinden geldiği her an sınırlandırmaya uğraşıyor ve kız kardeşine bütün samimiyetiyle değil de gerçekten garip bir şekilde verdiği o Bin Yıllık İmparatorluk vaadinin, mantıklı bakıldığında rahatlatıcı bir uğraştan başka anlam taşımadığını geçiriyordu içinden; herhâlde Agathe'yle irtibatı Ulrich'in o güne dek benliğinde fazlasıyla eksik bulunan şefkati ve diğerkâmlığı sunmasını gerektiriyordu. Ayrılmadan önce yaşadıkları, buna benzer belli başlı anları; tıpkı gökyüzünde, muazzam şeffaflıkta süzülen bir bulutu hatırlarcasına hatırladı. Biraz tutuk, "Belki de Bin Yıllık İmparatorluk'un içeriği başta kendini yalnızca iki kişiye gösterip de sonradan çağlaya çağlaya herkesi kuşatan bu kuvvetin kabarmasından başka bir şey değildir?" diye düşündü. Tekrar "binbaşının karısıyla yaşadığı hikâyeyi" hatırlayıp kendine çıkar yol aradı: Hamlıklarından ötürü yanılgısının kaynağı oldukları için aşkın vehimlerini bir kenara koyarak tüm dikkatini, o zamanki yalnızlığında duymaya muktedir olmadığı iyilik ve tapınma gibi riayetkâr duygulara verdi; hissetme veya başkası için yaşama eğilimi ve güven, insanın gözlerini dolduran dokunaklı bir mutluluk, güneşin kor hâlinde akşamın huzuruna batışı kadar güzel, biraz da insanı ağlatacak kadar zevkten mahrum ve sakin ruhlu bir neşe olmalıymış gibi geliyordu ona. Çünkü o arada, mesela iki yaşlı bekârın kavuşup aynı eve çıkma niyeti bile gözüne çok komik göründü ve hayalgücünün bu seğirişleri üzerinden yardımsever ağabey sevgisi tasavvurunun, içini ne kadar az

doldurduğunu hissetti. Nispeten alâkasız bir tavırla Agathe'yle ilişkisine en başından beridir büyük ölçüde asosyallik karışmış olduğunu itiraf etti. Sadece Hagauer'le ve vasiyetle ilgili işler değil duygularındaki bütün hareketlenmeler de şiddetli bir şeylere işaret ediyordu ve bu kardeşliğin içinde birbirlerine duydukları sevginin, dünyanın geri kalanından duyulan tiksinmeden daha fazla olmadığına şüphe yoktu. "Hayır!" diye düşündü Ulrich. "Başka biri için yaşamak istemek, yanı başında ortağıyla beraber yeni bir dükkân açan egoizmin iflasının ta kendisidir!"

Gerçekten de bu mükemmel yontulmuş sözlere rağmen hissettiği gerilim, daha içini belli belirsiz dolduran ışığı dünyevî bir lambacığa sıkıştırmak arzusunu duyduğu anda zirvesini aşmıştı; zaten bunun bir hata olduğu anlaşıldığında aklında bir karara varma niyeti bulunmamaktaydı ve dikkatinin dağılmasına razı oldu. Biraz önce yakınında bir yerde rastlaşan iki adam dövüşe tutuşacaklarmış gibi birbirlerine laf atıyorlardı, Ulrich de dikkatini çeken bu atışmaya merak duydu ve tam yüzünü çevirecekti ki gözleri, sapının üstünde başını sallayan dolgun bir çiçeğe benzeyen bir kadının gözleriyle buluştu. Duygu ve dışarıya yönelmiş dikkatin eşit miktarda birbirine karıştığı o hoş ruh hâlinde, komşunu sevmeyi emreden ideal talebe gerçek insanlar arasında iki kısımda riayet edildiğini fark etti: İlki, insanın hemcinslerine tahammül edememesinden ibaretken onların bir yarısıyla cinsî münasebete girmek suretiyle durumu telafi ediyordu. Ulrich de hiç düşünmeden birkaç adım attıktan sonra kadını takip etmek için geri döndü; bu kararı, bakışlarının temas etmesiyle âdeta hiç elinde olmadan verilmişti. Kadının endamını elbisenin altından, suyun yüzeyine yakın yüzen iri, beyaz bir balık gibi görüyordu karşısında. O balığı bir erkek gibi zıpkınla vurup kıvrım kıvrım kıvranışını görebilmeyi arzuladı, arzusunda istek kadar tiksinme de vardı. Kadının takip edildiğini anlayıp ses çıkarmadığı belli belirsiz işaretlerle kesinleşti. Ulrich, onun toplumun hangi sınıfına mensup olabileceğini tahmine çalıştı ve tam konumunu belirlemenin zor olduğu yüksek orta sınıftan olduğuna dair tahmin yürüttü. "Tüccar ailesinden mi? Memur ailesinden mi?" diye meraklandı. Ama gözünün önünde gelişigüzel farklı farklı resim-

ler canlanıyordu, aralarında bir eczane görüntüsü bile vardı: Eve gelen kocasının keskin ve tatlı kokusunu hissediyordu; daha az önce bir soyguncunun el feneriyle aydınlattığı çırpıntılarının hiç fark edilmediği, kesif yuva atmosferi... Hiç şüphesiz tiksindirici olmakla beraber haysiyetsiz bir cazibesi de vardı bunun.

Ulrich, kadının peşinden gitmeye devam edip onun bir vitrinin önünde durup da kendisini, ya aptal aptal tökezlemeye devam etmeye yahut ona hitap etmeye mecbur bırakacağından ciddi ciddi korkarken içinde bir şeylerin dikkati hâlâ dağılmamıştı ve topyekûn teyakkuzdaydı. İlk kez, "Acaba Agathe'nin *benden* isteyeceği ne olabilir?" diye merak etti. Bilmiyordu. Kendisinin ondan istediğine benzer olacağını pekâlâ farz ediyordu ama bunun için sadece hissî sebepleri vardı. Her şeyin ne kadar süratli ve umulmadık şekilde cereyan ettiğine şaşması gerekmez miydi? Birkaç çocukluk hatırası hariç onun hakkında bildiği hiçbir şey yoktu, Hagauer'le birkaç yıldır süren ilişkisi gibi öğrendiği tek tük bilgi de pek hoşuna gitmemişti. Şu an oraya gittiğinde baba ocağına yaklaşırken duyduğu tuhaf tereddüdü, hatta neredeyse isteksizliği hatırlıyordu. Derken zihnine aniden, "Agathe'ye karşı hislerim hayalden ibaret!" diye bir fikir yuvalandı. Çevresinden sürekli başka bir şey isteyen bir adamda, diye düşündü tekrar ciddiyetle, tek hissettiği hep antipati olup bir türlü sempatiye ulaşamayan böylesi bir adamda, insanlığın mutat âlicenaplığının ve vasat iyiliğinin yavaş yavaş parçalanıp üstünde gayrişahsî bir sevgi sisinin gezindiği soğuk bir sertlikle dağılması gerekirdi. O sevgiyi Ulrich bir defasında meleksi sevgi diye adlandırmıştı. Rakipsiz sevgi de denebilir, diye düşündü. Hatta; cinsiyetsiz sevgi. Zaten günümüzde sevgi hep cinsiyetle alâkalıydı: Birbirleriyle aynı olanların birbirlerine tahammülü yoktu, cinsiyet çaprazlandığı takdirde de bu mecburiyetin büyütülmesine karşı artan bir isyanla seviyordu insanlar birbirlerini. Meleksi sevgi ise ikisinden de azadeydi. Sosyal ve seksüel antipatilerin karşı akımlarından azade bir sevgiydi. Günümüz hayatının gaddarlığının refakatinde dört bir cenahta sezilen bu sevgiyi, ağabey sevgisi için hakikaten yeri olmayan bir zamanın kız kardeş sevgisi diye nitelendirmek mümkündü – Ulrich hiddetle ürperirken içinden işte bunları geçiriyordu.

Ama sonuç itibariyle böyle düşünmesine rağmen bir yandan da hiçbir şekilde ulaşılamayan bir kadının rüyasını görüyordu. O kadını, havanın ölecek kadar kan kaybetmiş varlıklar barındırdığı, renklerinse çok büyük bir ihtirasla yandığı sıradağlardaki güz günleri gibi tasavvur ediyordu. Uzaklara bakan mavi bakışları gözlerinin önünde görüyor, o bakışların esrarengiz zenginlikteki kademeleri son bulmuyordu. Önünden yürüyen kadını hepten unuttu, her türlü arzulayıştan uzak, belki de sevgiye yakındı.

Dikkati ancak başka bir kadının, üstüne mıhlanmış bakışlarıyla dağıldı, bu bakışlar ilk kadınınkilere benziyordu ama o kadar küstah ve delici değillerdi, pastel boya darbeleri gibi nazik ve terbiyeli olmakla beraber saniyenin küçücük bir parçasında akılda kalıyorlardı: Ulrich başını kaldırdı ve tam bir manevî bitkinlikle çok güzel bir hanımefendi fark etti, kadını tanımıştı, Bonadea'ydı.

Bu harika gün, onu da dışarı çıkmak için ayartmıştı. Ulrich saatine baktı: Sadece bir çeyrek saat gezinmiş ve Leinsdorf'un sarayından çıkalı kırk beş dakika ya olmuş ya olmamıştı. Bonadea, "Bugün müsait değilim," dedi, Ulrich ise şöyle düşündü: "Demek buna kıyasla koca bir gün, bir yıl, hele de ömürlük bir plan ne kadar da uzun!" Ölçülemezdi.

23

BONADEA VEYA NÜKSETME

Bundan kısa bir süre sonra, terk ettiği hanım arkadaşı Ulrich'i ziyarete geldi. Yolda karşılaşmaları ne Ulrich'in ona, Diotima'nın dostluğunu kazanmak uğruna adını kötüye kullandığı için sitem etmesine yetmiş, ne de Bonadea'ya, uzun süren sessizliğinden ötürü dert yanarak mahremiyet ihlâli suçlamasına karşı kendini koruyup Diotima'ya "zarafetsiz yılan" adını takmakla kalmayıp buna bir de delil icat edecek kadar vakit tanımıştı. O yüzdendir ki emekliye ayrılan dostuyla alelacele, bir kez daha konuşup dertleşmeleri gerektiğini kararlaştırmışlardı.

Ulrich'in yanına gelen kişi, gözlerini kırpıştırarak aynada kendini seyredip Diotima kadar saf ve asil görünmek istediğinde, Yunanlarınkileri andıran bir görüntü vermesi için saçını ellerinin arasında evirip çeviren Bonadea da değildi artık, çılgına döndüğü gecelerde alışkanlıklarını bırakma çabalarından dolayı örnek aldığı kişiye edepsizce ve bir kadın uzmanlığıyla söven Bonadea da: Bu gelen yine o eski, sevimli Bonadea'ydı, kâkülleri günün modasına göre, kâh pek akıllı görünmeyen alnına düşüyor kâh yukarı çıkıyor, gözlerindeki bir şeyler de bir ateşin üstünden mütemadiyen yükselen havaya benziyordu. Ulrich, ilişkilerini kuzinine ifşa ettiği için onu hesaba çekmeye koyulurken, o bir aynanın

karşısında ağır ağır şapkasını çıkardı ve Ulrich neler söylediğini itiraf ettirmeye uğraşırken Bonadea hâlinden memnun, titizlikle anlatmaya başladı: Ulrich'ten mektup aldığını, mektupta Ulrich'in kendisinden Moosbrugger'in unutulmamasını sağlamasını rica ettiğini ve mektupla ne yapacağını bilemeyip onu yazan kişinin, yüksek zekâsını sık sık övdüğü kadına müracaat etmeye karar verdiğini söyleyerek Diotima'ya oyun oynamıştı. Sonra Ulrich'in koltuğunun kolçağına oturup onu alnından öptü ve gayet mütevazı, mektup hariç her şeyin doğru olduğunu belirtti.

Göğsünden büyük bir sıcaklık yayılıyordu. Ulrich, "Peki, kuzinim için niye yılan dedin o zaman? Hâlbuki yılanlık eden sen-misşin!" dedi.

Bonadea gözlerini ondan ayırıp duvara çevirerek dalgın dalgın, "Ah, bilmem ki," diye cevap verdi. "Bana çok kibar davranıyor. Benimle çok alâkadar oluyor!"

Ulrich, "Bu da ne demek?" diye sordu. "Şimdi de onun iyilik, doğruluk ve güzellik gayretlerini mi paylaşır oldun?"

Bonadea cevap verdi: "Ne onun ne benim, hiçbir kadının tüm kuvvetini sarf ederek aşkı uğruna yaşamayacağını açıkladı bana. O yüzden de her kadın, kaderin kendisine verdiği görevi yerine getirmeliymiş. Pek terbiyeli birisi," diye daha da dalgınlaşarak anlatmaya devam etti. "Kocama müsamaha göstermem için beni ikna etmeye çalışıyor ve üstün bir kadının, evliliğine mukayyet olmakla önemli bir mutluluğa kavuşacağını iddia ediyor; bunu her tür zinadan yüce bir mertebeye koyuyor. Aslında ben de hep böyle düşünmüşümdür!"

Burası gerçekten doğruydu, çünkü Bonadea daha önce hiç başka türlüsünü düşünmemiş, yalnız daima başka türlü davranmıştı, onun için de bu fikre geniş gönüllülükle katılabiliyordu. Ulrich böyle bir cevap verince bir öpücüğü daha hak etti; bu defaki, alnın biraz daha altınaydı. Bonadea, düşüncesi ile davranışı arasında meydana gelen çelişkiyi affettirmek amacıyla hafifçe iç geçirip, "Sen de benim poligam dengemi şaşırtıyorsun işte!" dedi.

Araya giren birçok soru sayesinde "poliglandüler dengesi" demek istediği ortaya çıktı, bu o zamanlar ancak uzmanların

anlayabileceği fizyolojik bir kelimeydi; teşvik ve baskılamalarla karakteri, bilhassa atılganlığı, hele de belli durumlarda Bonadea'nın insanı bezdirecek kadarını sergilediği atılganlığı etkileyen, kana nüfuz edici belli başlı bezeler olması şartıyla, salgıların dengesi diye tercüme edilebilirdi.

Ulrich merakla alnını kırıştırdı.

Bonadea, "Demek bezelerle ilgili bir mesele," dedi. "Elinden bir şey gelmeyeceğini bilmesi belli bir rahatlık veriyor insana!" Dalgın dostuna hüzünle gülümsedi: "E, dengeyi de çabucak kaybedince, biraz talihsiz cinsî tecrübeler ortaya çıkıyor hâliyle!"

Ulrich şaşkın, "İlahi Bonadea," diye sordu, "nasıl konuşuyorsun öyle?"

"Nasıl öğrendiysem öyle. Kuzinin senin talihsiz bir cinsî tecrübe olduğunu söylüyor. Ama kendi kendimize, yaptığımız hiçbir şeyin sadece şahsî meselemiz olmadığını söylersek bunun sarsıcı bedenî ve ruhanî sonuçlarından kaçınabileceğimizden de bahsediyor. Bana çok iyi davranıyor. Benim asıl hatamın, aşk hayatımı bütün olarak ele almak yerine bir ayrıntıya çok fazla takılıp kalmam olduğunu iddia ediyor. Anlıyor musun, ayrıntıdan kastı, aynı zamanda 'ham tecrübe' dediği şey: Böyle konuları onun açıklamaları sayesinde öğrenmek çoğunlukla bir hayli ilginç oluyor. Ama hoşlanmadığım bir tarafı var: Güçlü bir kadının hayatının eserini tekeşlilikte arayacağını ve bu eseri bir sanatçı gibi sevmesi gerektiğini söylemesine rağmen üç, belki de seninle beraber dört adamı yedekte tutuyor, şansa bak ki bende bir tane bile yok!"

Bonadea'nın asker kaçağı yedek subayını süzerken bakışları sıcak ve şüpheciydi. Ama Ulrich bunu görmezden geldi.

Bir şeyler sezerek, "Benim hakkımda konuşuyorsunuz demek?" diye sordu.

Bonadea, "Ara sıra," diye cevap verdi. "Kuzinin bir örnek vermek istediğinde veya şu general dostun ortalıkta olunca."

"Herhâlde Arnheim da oralarda oluyordur?!"

Bonadea dikkat çekmeden birilerini taklit etme kabiliyetini gizlemeyerek, "Asil kadınların sohbetini ağırbaşlılıkla dinliyor,"

diyerek Arnheim'la alay etti ama sonra ciddiyetle ekledi: "Kuzinine davranışları hiç hoşuma gitmiyor. Çoğunlukla seyahatte; seyahatte olunca da başkalarıyla çok fazla konuşuyor, Bayan von Stern'den de örnek verip–"

Ulrich temkinli bir sesle, "Bayan von Stein olmasın?" diye düzeltti.

"Tabiî, Stein diyecektim; Diotima ondan epey bahsediyor. Yani Bayan von Stein ile şu diğerinin ilişkisinden bahsederken, Vul– muydu, neydi adı, biraz yakışıksız bir ismi vardı?"

"Vulpius."

"Aynen öyle. Bak, o kadar çok yabancı kelime duyuyorum ki en basitlerini bile bilmiyorum! Velhasıl, Bayan von Stein'ı onunla kıyaslayınca Arnheim bana öyle bir bakıyor ki tapındığı kadının yanında benim ancak, demin senin de dediğin gibi, iyi olabileceğimi sanırsın!"

Bunun üzerine Ulrich ısrarla bu değişikliklerin açıklanmasını istedi.

Anlaşıldı ki Bonadea, Ulrich'in tanıdığı sıfatına talip olduğundan beridir Diotima'yla mahremiyet noktasında da büyük ilerlemeler kaydetmişti.

Ulrich'in öfkeliyken düşüncesizce ifşa ettiği erkek düşkünlüğü yakıştırması kuzininde oldukça şiddetli bir etki yaratmıştı. Yeni gelen bu kadını, ayrıntısı belli olmayacak şekilde insanlığın hayrına çalışan bir hanımefendi olarak cemiyetlerine kabul ederek birkaç kez gizliden gözetlemiş ve evinin görüntüsünü emen yumuşak kurutma kâğıdı gibi gözleriyle aralarına zorla katılan bu kadın, Diotima'ya tek kelimeyle tekinsiz gelmekle kalmamış, içinde dehşet kadar, kadınlara mahsus bir merak da uyandırmıştı. Doğruyu söylemek gerekirse, Diotima "frengi" kelimesini telaffuz edince tıpkı yeni tanıştığı bu kadının düşüp kalkmalarını tasavvur edermişçesine müphem hislere kapılıyor, her defasında vicdan azabıyla, olmayacak bir davranış, bir rezalet, bir rüsvaylık bekliyordu. Ama Bonadea bu güvensizliği, şımarık çocukların, ahlâklı davranma hırslarını kışkırtan bir muhitte bir hayli terbiyeli davranmalarını andıran ikbalperest hareketleriyle yu-

muşatmayı başarmıştı. Hatta bunca gayretin arasında Diotima'yı kıskandığını bile unuttu, Diotima'ysa hayretler içerisinde, içine tedirginlik veren gözdesinin tıpkı kendisi gibi ideal olana hayran kaldığını fark etti. "Düşkün kadın" diye bir tabir vardır, işte bu düşkün kadın Diotima'nın gözdesi olmuş ve Diotima ona çok geçmeden fazlasıyla faal bir ilgi göstermeye başlamıştı zira erkek düşkünlüğü gibi haysiyet kırıcı bir sırrın, kendi durumundan ötürü onu bir tür kadınsı bir Damokles kılıcı görmeye sevk ettiğini hissediyor, kılıcın ince bir ipe asılıp bir Genoveva'nın* başının üstünde bile sallanabileceğini söylüyordu. Hemen hemen yaşıtı olan Bonadea'yı avutarak, "Biliyorum, çocuğum," dedi, "manen emin olmadığın bir insana sarılmak kadar trajik bir şey yoktur!" ve Bonadea'nın iffetsiz dudaklarını öperken cesaretini öyle bir topladı ki bu kadarı, dudaklarını bir aslanın kana susamış sakallarının arasına daldırmaya bile yeterdi.

Diotima o sıralar Arnheim ile Tuzzi arasında bir yerlerde duruyordu: Tam olarak tasvir edilecek olursa terazinin iniş çıkışlarına benzer bir durumdaydı, bir kefesinde çok fazla ağırlık varken diğerindeki epey hafifti. Geri döndüğünde Ulrich bile kuzinini, başına sargılar ve sıcak bezler sarılmış vaziyette görmüştü ama kadınlara mahsus bu acılar –Diotima onların şiddetini sezgileriyle, bedeninin ruhtan gelen çelişkili talimatlara itirazı olarak anlamaktaydı– diğer kadınlara benzemek istemeyince takındığı o asil kararlığı da uyandırmıştı içinde. Bu göreve ruhtan mı yoksa bedenden mi hareket ederek girişmeliydi, bu görev Arnheim'a karşı mı yoksa Tuzzi'ye karşı davranışlarını değiştirmek suretiyle mi karşılık bulabilirdi, orası ilk başta elbette çok şüpheliydi ama mesele dünyanın yardımıyla karara bağlandı, çünkü ruhu ve ruhun aşk muammaları, çıplak elle tutmak istediği bir balık gibi elinden kayarken arayış içindeki bu muztarip kadın, enteresandır, kaderini ilk kez, kocasının temsil ettiği cismanî ucundan

* 8. yüzyılda yaşadığı sanılan ve bir kont olan kocası sefere çıkınca kendisini arzulayan valinin talebini geri çevirdiği için vali tarafından iftiraya uğrayıp ölüme mahkûm edilmişken celladının affetmesi üzerine bir mağarada yaşamaya başlayan; daha sonra kocasının, masumiyetine inanarak adına bir kilise inşa ettirdiği iffetli kadın timsali. –*ç.n.*

tutmaya karar verdiğinde zamanın ruhunun kitaplarında bolca tavsiye buldu. Aşk tutkusu kavramından muhtemelen cinsî olmaktan çok dinî bir kavram olduğu için uzaklaşan zamanımızın, aşkla hâlâ meşgul olmayı çocukluk diye küçümsediğini, bunun yerine gayretlerini evliliğe yöneltip onun tabiî seyrini bütün varyasyonlarıyla ve ayrıntılarıyla incelediğini bilmiyordu. Bir jimnastik hocasının saf anlayışıyla "cinsî hayattaki inkılaplardan" bahsedip insanlara evliyken bile zevk almalarında yardımcı olmak isteyen o kitapların çoğu o günlerde yeni yeni ortaya çıkmıştı. Bu kitaplarda erkek ve kadın yalnızca "erkek ve dişi tohum taşıyıcıları" veya "seks partneri" diye geçiyor, türlü zihnî ve bedenî değişikliklerle aralarından kovmaları gereken can sıkıntısına da "seksüel problem" adı veriliyordu. Diotima ilgili literatüre merak saldığında alnı önceleri kırıştıysa da kırışıkları sonraları düzeldi; çünkü zamanın ruhunda başlayan büyük bir hareketi şimdiye kadar gözünden kaçırmış olması hırsını kamçılıyordu, kendini okuduklarına kaptıran bu kadın en son şaşkın şaşkın elini alnına götürdü, dünyaya (ne olduğu hâlâ belli olmasa da) bir amaç bağışlaması gerektiğini anlamış ama evlilikteki yıpratıcı sıkıntıların ruhun üstünlüğüyle de ele alınabileceği hiç aklına gelmemişti. Bu ihtimal, eğilimlerine bir hayli uygun düşüyordu ve ona birden, şimdiye kadar yalnızca ıztırap olarak duyumsadığı karı koca ilişkisini bilim ve sanat olarak ele alma ümidi verdi.

"İyilik bu kadar yakındayken uzaklara dalmak niye," diyen Bonadea, bu yaklaşımı beylik laflara ve kendine has alıntı sevdasıyla teyit etti. Çünkü durum sonradan öyle bir hâl almıştı ki Diotima himayesine almaya hazır bulunduğu Bonadea'yı böylesi konularda öğrenciliğe kabul etmiş, ona öğrencisi gibi davranmıştı. Bu ise pedagojideki öğretirken öğrenme esasına dayanıyor, bir taraftan Diotima'nın şimdilik bir hayli düzensiz olan ve kendisinin de anlayamadığı bu yeni alandaki izlenimlerinden adı gibi emin olacağı bir şeyler çıkarmasına sürekli yardımı dokunuyor – ayrıca havaya atıp tutarken on ikiden vurma "sezgisinin" uğurlu sırrı da ona yarenlik ediyordu fakat diğer taraftan Bonadea da avantajlı bir konuma geçiyor, bu avantaj ona bir öğrencinin en iyi hoca karşısında bile başarısız kalmasına yol açan tepki ver-

me imkânını sağlıyordu: Bonadea'nın zengin pratik bilgisi, her ne kadar dikkatle saklasa da, Şube Müdürü Tuzzi'nin karısının kitaplar yardımıyla evliliklerinin gelişimine bir çekidüzen vermeye koyulmasından bu yana teorisyen Diotima'nın endişeyle gözlemlediği bir tecrübe kaynağına dönüşmüştü. Bonadea bunu, "Bak, şurası kesin; ben onun kadar zeki değilim," diye açıklıyordu, "ama kitaplarında çoğu zaman benim bile haberdar olmadığım şeyler yazıyor, bu da bazen onu yıldırıyor ve üzülerek, 'Ne yaparsın ki bu detaylar gerdek gecesi karara bağlanamıyor, maalesef bunun için gereken, canlı malzeme üstünde eğitim görmüş büyük bir seks tecrübesi ve pratiğidir!' diyor."

İffetli kuzininin yolunu şaşırıp "seks ilmine" saptığını düşünmekle bile gülmekten kasıklarına ağrılar giren Ulrich, "Of, Tanrı aşkına," diye haykırdı, "acaba istediği neymiş?"

Bonadea zamanın bilimsel meraklarının düşüncesizce bir ifade tarzıyla isabetli bir bileşime dönüştürülmesine dair hatırladıklarını toparladı. Sonra hocasının tavrıyla, "Cinsî dürtülerini en iyi şekilde eğitip idare etmek istiyor," diye cevap verdi. "Temsil ettiği kanaat de şu, şen şakrak ve ahenkli bir erotizme giden yol çok sıkı bir disiplinden geçmeliymiş."

Ulrich yine, "Demek kendinizi düşüne düşüne eğitiyorsunuz? Hem de en sıkı yollardan!? Âlemsin!" diye haykırdı. "Ama rica etsem bana bir de, Diotima'nın kendini ne için eğittiğini açıklar mısın?"

Bonadea onu, "İlk planda tabiî ki kocasını eğitiyor!" diyerek düzeltti.

Ulrich gayriihtiyari, "Zavallı adam!" diye düşündü ve, "O zaman bunu nasıl yaptığını da bilmek isterim; öyle çekimser davranma bakalım!" dedi.

Gerçekten de Bonadea bu sorular karşısında örnek bir öğrencinin imtihan edilmesi gibi çalışkanlığının benliğine ket vurduğunu hissediyordu. Dikkatle, "Seks atmosferleri zehirlenmiş," diye açıkladı. "Bu atmosferi kurtarması gerekiyorsa, o işi de ancak Tuzzi'yle beraber davranışlarını büyük bir titizlikle gözden geçirmeleri sayesinde başarabilirler. Bu işin genel kuralları

yok. Kişi karşısındakinin yaşam reaksiyonlarını gözlemlemeye uğraşmalı. Doğru gözlemleyebilmek için de cinsî hayatın içyüzüne dair belli bir vukufu olması lazım. Diotima diyor ki, pratik yoldan edinilen tecrübeyi teorik araştırmaların sonuçlarıyla kıyaslamak lazımmış. Zira günümüzde kadının yeni ve değişik bir seks problemi anlayışı var: Erkekten istediği sadece eylem değil kadını doğru tanımanın sonucunda gerçekleşen bir eylem istiyor o!" Sonra Ulrich'in dikkatini dağıtmak maksadıyla veya sırf eğlenceli bulduğu için neşeyle ilave etti: "Bir düşünsene, bütün bu yeni konulardan zerre kadar haberi olmayan, çoğu şeyi karısı yatak odasında, diyelim ki, gevşek saçlarının arasında tokalarını ararken ve eteklerini bacaklarının arasına sıkıştırmışken aniden bu bahsi açınca öğrenen kocasının hâli ne olur acaba? Ben kendi kocamda denedim, duyunca neredeyse bunalıma giriyordu; şu hâlde bir şeyi itiraf edebiliriz, evlilik 'daima sürecekse' o zaman en azından hayat arkadaşından alabileceğin bütün erotik içeriği almak gibi bir avantajı olur; Diotima'nın da Tuzzi konusundaki kısmen kaba sayılabilecek uğraşları bundan ibaret."

Ulrich ona, "Kocalarınız için zor zamanlar!" diye takıldı.

Bonadea güldü, Ulrich onun gülüşünden, aşk okulunun boğucu ciddiyetinden arada bir kurtulabilse ne kadar mutlu olacağını anladı.

Ama Ulrich'in araştırma merakı daha tavsamamıştı; değişime uğrayan hanım arkadaşının normalde konuşmayı tercih edeceği bir şey hakkında henüz sesini çıkarmadığını sezinliyordu. Mahrem bir itirazda bulundu: İşittiklerinden anladığı kadarıyla meseleye karıştırılan iki kocanın hatası şimdiye dek çok büyük bir "erotik içeriğe" sahip bulunmaları olmuştu.

Bonadea sitemkâr, "Evet, zaten başka şey düşünmezsin!" dedi, sözlerine uzun ve sivri bir bakış eşlik etti, bakışının uç tarafında, Bonadea'nın kazandığı masumiyetten duyduğu üzüntü olarak da yorumlanabilecek bir çengel vardı. "Kadındaki fizyolojik akıl zayıflığını da istismar ediyorsun!"

"Neyi istismar ediyormuşum? Aşk hikâyemiz için muhteşem bir kelime bulmuşsun!"

Bonadea ona hafif bir tokat attı ve aynanın karşısında, asabi bir tavırla parmaklarını saçlarının arasından geçirdi. Ulrich'e aynadan bakarak, "Kitaptan alıntıydı!" dedi.

"Tabiî. Çok meşhur bir kitaptan."

"Ama Diotima bunu inkâr ediyor. Başka bir kitapta bir şey bulmuş, 'erkeğin fizyolojik basitliğinden' bahsediyor. Bir kadın yazmış. Sence de gerçekten bu kadar büyük bir rolü var mı bunun?"

"Ne olduğunu bilmediğime göre verecek cevabım yok!"

"Dinle öyleyse! Diotima 'kadının şehvete sürekli hazır bulunması' dediği bir keşiften hareket ediyor. Kafanda bir şeyler canlanıyor mu?"

"Konu Diotima olunca canlanmıyor!"

Hanım arkadaşı onu, "Bu kadar kabalaşma!" diyerek azarladı. "Bu teori çok nazik, onu sana öyle bir açıklamalıyım ki seninle bu esnada evinde yalnız bulunmamdan yanlış sonuçlar çıkarmayasın. Teori bir kadının istemediği zaman da sevişebileceği iddiasına dayanıyor. Şimdi anladın mı?"

"Evet."

"Maalesef inkâr edilir gibi de değil. Oysa erkek, istese de çoğu zaman sevişemezmiş. Diotima bilimin bunu ispatladığını söylüyor. Sen inanıyor musun?"

"Öyle diyorlar."

Bonadea şüpheyle, "Ben bilmem," dedi. "Ama Diotima, bilimin ışığında bakılınca bunun kendiliğinden anlaşıldığını söylüyor. Çünkü kadının şehvete sürekli hazır bulunmasının aksine erkek, kısaca söyleyelim, erkeğin en erkeksi tarafı, kolaylıkla ürkütülebilirmiş." Aynadan çevirdiğinde yüzü bronz rengi almıştı.

Ulrich dikkat dağıtarak, "Bunun Tuzzi'de olmasına şaşarım," dedi.

"Ben de eskiden öyle olduğunu sanmam," dedi Bonadea, "bu daha çok teorinin sonradan doğrulanmasından ileri geliyor, çünkü Diotima bu teoriyi her gün adamın yüzüne vuruyor. Adını da 'fiyasko' teorisi koymuş. Zira erkek tohum taşıyıcı kolaylıkla fiyaskoya düştüğünden kendini cinsî bakımdan ancak kadının her nasıl olursa olsun ruhani üstünlüğünden korkmasına gerek

kalmadığı yerde emin hisseder, o yüzden de erkeklerde hemen hiçbir zaman o işi insanî bakımdan kendilerine denk bir kadınla yapma cesareti olmaz. En azından kadını hemen bastırmaya çalışırlar. Diotima diyor ki erkeklerin bütün sevgi eylemlerindeki, hele de erkeğin üstünlüğündeki laytmotif korkuymuş. Bu korku büyük adamlarda da olurmuş; Arnheim'ı kastediyor. Küçük olanları vahşi bedenî kibrin arkasına saklayıp kadının ruhanî yaşamını istismar ediyorlar, ben seni kastediyorum! Onun kastettiği kişiyse Tuzzi. Bize sık sık diz çöktürdüğünüz o 'Ya şimdi – ya hiç!' tavrı yalnızca aşırı bir komp–" Kompres diyecekti ki Ulrich, "Kompenzasyon" diyerek yardımına koştu.

"Evet. İşte onunla bedenî basitliğinizle yüzleşmekten kurtarıyorsunuz kendinizi!"

Ulrich boyun eğerek, "Ya siz ne yapmaya karar verdiniz?" diye sordu.

"Erkeklere kibar davranmaya çalışmak lazım! Senin yanına gelmem de o yüzdendir. Bakalım sen bunu nasıl karşılayacaksın?!"

"Ya Diotima?"

"Tanrım, Diotima'dan sana ne! Diotima; zihin seviyeleri yüksek erkeklerin tam anlamıyla tatmini maalesef yalnızca âdi kadınlarda arıyor göründüklerini, oysa Bayan von Stein ile Vulpius'un da bilimsel olarak ispatladığı üzere ruhen aynı seviyedeki kadınlarda çuvalladıklarını söylediğinde Arnheim gözlerini salyangoz misali açmıştı. (Gördün mü, adı bana artık zorluk çıkarmıyor. Onun yaşlanan Olimposlu'nun meşhur seks partneri olduğunu tabiî ki ezelden beri biliyordum!)"

Ulrich, bahsi kendisinden uzaklaştırmak için lafı bir kez daha Tuzzi'ye getirmeye çalıştı. Bonadea gülmeye başladı; erkek olarak çok hoşuna giden bu diplomatın sefil durumuna hepten duyarsız kalmıyor, ruhun terbiye değneğinden çektiği ıztıraplardan ötürü bir komplocunun tattığı fesatça hazzı duyuyordu. Diotima'nın kocasına muamelelerinde bu muamelelerin kocasını kendisinden duyduğu korkudan kurtaracağı varsayımıyla hareket ettiğini ve bu sayede kocasının "cinsî vahşiliğiyle" de arasının biraz

düzeldiğini anlattı. Diotima hayatının hatasını, kendi öneminin kocasının saf üstünlük duyma ihtiyacı için fazla büyük olmasında gördüğünü itiraf ediyordu ve kendi ruhanî üstünlüğünü artık daha uyumlu erotik bir nazlanmanın arkasına saklamak suretiyle o ihtiyacı hafifletmeye koyulmuştu.

Ulrich bir ara Bonadea'ya hararetle, anlattıklarından ne anladığını sordu.

Bonadea'nın gözleri ciddiyetle Ulrich'in yüzüne gömüldü. "Mesela kocasına diyor ki: 'Hayatımız şimdiye dek şahsî saygınlığımız için rekabete tutuşmamızla mahvoldu.' Sonra erkeklerdeki kendini saydırma çabalarının zehirleyici etkisinin bütün kamu hayatına da hükmettiğini itiraf ediyor–"

Ulrich, "Ama nazlanmak ve erotizm bunun neresinde?!" diye itiraz etti.

"Olur mu! Düşün ki bir erkek gerçekten tutkuluysa celladın kurbanına davrandığı gibi davranır kadına. Bu da günümüzde söylendiği şekliyle, sözünü geçirme çabasının bir parçasıdır. Hem öte yandan seks dürtüsünün kadın için de önemli olduğunu sen de inkâr etmeyeceksindir?!"

"Elbette etmiyorum!"

"Güzel. Ama seks ilişkisi kişileri mutlu ederek yürüyecekse birebir eşitlik ister. Seks partnerinin seni mutlulukla kucaklamasını istiyorsan ona da eşit haklar tanıyacak, seni iradesizce tamamlayan biri olarak görmeyeceksin," diye devam etti, tıpkı kaygan zeminde hareketleri tarafından istemsizce ve korkuyla taşındığını fark eden birisi gibi üstadının ifade tarzına kapılmıştı. "Şayet insan ilişkileri sürekli baskı uygulama ve görmeye dayanmıyorsa seks ilişkisinin buna ne kadar daha az tahammül edeceğini var sen hesap et!"

Ulrich, "Oho!" diyerek karşı çıktı.

Bonadea onun koluna hafifçe bastırdı, gözleri kayan bir yıldız gibi kıvılcımlar saçıyordu. "Sus bakayım!" diye tısladı. "Hepinizin derdi şu: Kadın ruhunu tecrübe etmediğiniz için tanımıyorsunuz! Hem kuzininden bahsetmeye devam etmemi istiyorsan–" Ama gücünün sonuna ulaşmıştı bile, şimdi de gözleri, kafesinin

yakınından et taşıyan birilerini gören bir kaplanın gözleri gibi kıvılcımlanıyordu. "Yok, artık bunları dinleyemem!" diye haykırdı.

"Gerçekten böyle mi konuşuyor?" diye sordu Ulrich. "Bunları gerçekten söyledi mi?"

"Her gün seks pratiği, mutlu kucaklama, aşkın sıçrayan noktaları, bezeler, salgılar, bastırılan arzular, erotik antrenman ve seks dürtüsünün düzenlenmesinden başka bir şey duyduğum mu var sanki! Muhtemelen herkeste hak ettiği cinsellik vardır, en azından kuzininin iddiasına göre; ama ben bu kadar yükseğini hak edecek ne yaptım?!"

Bakışları arkadaşınınkilere tutunuyordu. Ulrich yavaşça, "Sanırım bir şey yapmadın," diye iddia etti.

Bonadea şen ve müphem bir kahkahayla, "Nihayetinde güçlü tecrübe yeteneğimin fizyolojik olarak aşırı bir değer teşkil ettiği de söylenebilecektir, değil mi?" diye sordu.

Cevabın sırası gelmedi. Aradan uzunca bir zaman geçip de Ulrich'in direnç gösterdiği hissedildiğinde pencerelerdeki aralıklardan içeri artık capcanlı gün ışığı fışkırıyor, loş oda bir bakışta tanınmayacak kadar büzüşen bir hissin mezar odasını andırıyordu. Bonadea gözleri kapalı öylece uzanmıştı, artık yaşam belirtisi göstermiyordu. Şu an vücuduna yayılan hislerin, inadı dayakla kırılmış bir çocuğunkine benzemediği söylenemezdi. Vücudunun büsbütün doyuma ulaşıp parçalanmış her zerresi, ahlâkî bir bağışlanmanın şefkatini arıyordu. Kim tarafından? Yatağında yattığı, tekrarlar ve yoğunlaştırmayla kırılamayacağı için beni öldür diye yalvardığı adam tarafından olmayacağı kesindi. Ulrich'i görmek zorunda kalmamak için gözlerini kapalı tutuyordu. Sırf denemek için düşündü: "Onun yatağında yatıyorum!" ve "Bu yataktan beni artık kimse kovamaz!" şeklindeki düşüncelerini kısa zaman önce içinden bağırmıştı; şimdiyse bu düşünceler başına gelecek utanç verici hadiseleri yaşamadan içinden çıkmasının mümkün olmadığı bir durumu ifade ediyorlardı sadece. Bonadea uyuşuk ve ağır aksak bir tavırla, düşüncelerini kopup gittikleri yerden tekrar bağladı.

Diotima'yı düşünüyordu. Kulağından kelimeler, bütün cümleler ve cümle kırıntıları ama çoğunlukla da hormonlar, glandüller, kromozomlar, zigotlar veya iç salgılar gibi anlaşılmaz ve hatırlaması zor kelimeler, bütün bütün konuşmalar hâlinde hışırdayarak geçerken gitgide onun varlığından duyduğu tatmin hissi aklına geliyordu. Çünkü hocasının iffeti, bilimin aydınlatmasıyla silinir silinmez hiçbir sınırı tanımıyordu. Diotima dinleyicilerinin karşısında, "Cinsî hayat öğretmekle öğrenilecek bir zanaat değildir, o bizim için daima hayatta öğrenmemiz gereken en yüce sanat olarak kalacaktır!" diyebilir, derken de heyecanla "atıfta bulunduğu nokta" veya "merkezî bir noktadan" bahsetmesi kadar hafif bir bilimsel his duyabilirdi. Öğrencisi de şu an böyle ifadeleri dosdoğru hatırlıyordu. Sarılmanın tenkitli analizi, fizikî unsurların aydınlatılması, tahrik bölgeleri, kadını en çok mutlu etmenin yolu, iyi disiplin görmüş, partnerine saygı duyan erkekler...: Bonadea normalde hayranlık duyduğu bu bilimsel, ruhanî ve son derece asil ifadelerle yaklaşık bir saat önce akla gelebilecek en âdi şekilde aldatıldığını hissediyordu. Şaşırtıcıdır ki bu kelimelerin yalnız bilim için değil, duygular için de bir anlamı olduğunu bilinçli olarak, hiç kontrol etmediği duygu cihetinden alevler etrafı sarmaya başlayınca fark etti ancak. O an Diotima'dan nefret etmişti. "Böyle bir konuda insanın bütün iştahını kaybedeceği şekilde konuşulur mu!" diye düşünmüş ve tüyler ürpertici intikam hisleri güderken bütün bunlar gözüne, Diotima'nın kendisi dört erkeği elinde tutarken onu erkeklerden mahrum bırakarak aldatmasından başka türlü görünmemişti. Evet, Bonadea seks biliminin karanlıkta kalan seks olaylarını ortadan kaldırmasına yarayan açıklamayı gerçekten de Diotima'nın dalaveresi saymıştı. Şu an bunu anlaması da canının ihtirasla Ulrich'i çekmesini anlaması kadar zordu. Tüm duygu ve düşüncelerinin öfkeden köpürmeye başladığı anları zihninde canlandırmaya çalıştı: Kan kaybından ölen biri de, kendisini koruyucu sargıyı koparıp atmaya sevk eden sabırsızlığı hatırlayınca yaptığını herhâlde benzer şekilde anlaşılmaz bulacaktır! Bonadea, evliliği yüce bir müessese diye adlandırıp Diotima'nın evlilik kitaplarını makam sırasının rasyonelleştirmesiyle kıyaslayan

Kont Leinsdorf'u düşündü; multimilyoner olan ve evlilikteki sadakatin beden fikrinden hareketle yeniden canlandırılmasını zamanımızın gerçek gerekliliklerinden gören Arnheim'ı düşündü; bu zaman zarfında tanıştığı çok sayıdaki diğer meşhur adamı düşündü, uzun mu yoksa kısa bacakları mı olduğunu, şişman mı yoksa sıska mı olduklarını dahi hatırlamıyordu, çünkü onlarda tek gördüğü kızarmış bir yavrı güvercinin otlarla kaplamak suretiyle narin çeperlerine dolgunluk verilmesine benzer belirsiz bir cismin kütlesiyle tamamlanan ışıl ışıl meşhurluk kavramıydı. Bonadea bunları hatırlayınca bir daha asla bu aniden ortaya çıkıp etrafı altüst eden fırtınalardan birine yem olmayacağına yemin etti, hem de öyle hararetli yemin etti ki –şayet aldığı kararların arkasında dimdik durursa– daha şimdiden kendini, belirli cismanî yönleri olmaksızın zihninde o yüce hanım arkadaşının hayranlarının arasından seçeceği bütün adamlardan en zarifinin sevgilisi olarak görüyordu. Ama şimdilik, gözlerini açmak istemese de hâlâ yarı çıplak vaziyette Ulrich'in yatağında yatıyor olması inkâr edilemeyeceği için, itaatkâr pişmanlığa dair bu zengin duygu, onu avutacak bir seyir izleyecek yerde sersefil ve kışkırtıcı bir öfkeye dönüştü.

Etkileri Bonadea'nın hayatını böylesi tezatlara ayıran tutku, şehvetin değil, ikbal hırsının derinlerinden fışkırıyordu. Bunun hakkında düşünen, hanım arkadaşını iyi tanıyan Ulrich'ti, onun, bakışlarını kendisinden sakınan suratına bakarken sitemlerini harekete geçirmemek için susuyordu. Bütün heveslerinin aldığı ilk biçim Ulrich'e, yanlış yollara, hatta kelimenin gerçek anlamıyla yanlış sinir yollarına sapmış bir namus hevesi olarak göründü. Hem normalde en çok birayı içmekle veya boynuna en büyük mücevherleri takmakla zaferlerini kutlayan toplumdaki rekor kırma hırsı neden Bonadea'da da nemfomani olarak tezahür etmeyecekti ki?! Her şey olup bittikten sonra Bonadea bu tezahürü üzülerek bozmuştu, Ulrich bunun farkındaydı, şeytanın eyer vurmadan sırtına bindiği Bonadea'yı son derece imrendirenin tutup da Diotima'nın külfetli suniliği olmasını da gayet iyi anlıyordu. Bonadea'nın kudursalar da yuvalarında sakin sakin duran gözbebeklerine baktı; kararlılıkla yükselen esmer burnu ve

burnun sivrilmiş kırmızı deliklerini görüyordu karşısında; biraz kafası karışarak bu bedenin muhtelif hatlarını fark etti: Kaburgalardaki dik korsesinin üstünde iri ve yuvarlak göğüslerin bulunduğu hatları; soğan biçimli kalçalardan oyuk sırtının çıktığı hatları; parmakların yumuşak uçlarının üstündeki sivri ve sert tırnak satıhlarını. En son, sevgilisinin, gözlerinin önünde duran burun deliklerinden fışkıran birkaç küçük kılı tiksintiyle uzun uzun seyrederken zihnini de bir yandan aynı insanın daha birkaç zaman önce arzularını ne denli baştan çıkardığının hatırası zihnini meşgul ediyordu. Bonadea'nın "görüşmeye" gelirken takındığı canlı ve müphem tebessüm, bütün ithamları püskürtürken veya Arnheim hakkındaki bir havadisi anlatırken benimsediği tabiî tarzı, hatta gözlemlerinin bu defa neredeyse nükteli denebilecek kesinliği... Bonadea gerçekten de iyi yönde bir değişim geçirmişti, daha bağımsızlaşmış gibiydi, insanı yukarı ve aşağı çeken kuvvetler ona daha serbest bir dengeyle tutunmaktaydı, hele de ahlâkî ağırlığın eksikliği yok mu; işte bu, son zamanlar kendi ciddiyetinden çok çekmiş olan Ulrich'i gerçekten ferahlatmıştı; onu dinlemekten, yüzündeki ifadenin güneşe ve dalgalara benzeyen oyununu seyretmekten ne kadar hoşlandığını şu an bile hissediyordu. Gözleri Bonadea'nın bir süredir asık duran suratını seyrederken Ulrich'in aklına birden aslında sadece ciddi insanların fena olabilecekleri geldi. "Şen insanların," diye düşündü, "buna karşı âdeta güvende oldukları söylenebilir. Tıpkı entrikacının daima basları okuması gibi!" Artık her nasılsa bu, pek de tekin görünmeyen bir şekilde Ulrich'in kendisi için de derin ile karanlık arasında bir bağ olması anlamına geliyordu, çünkü şurası kesindi ki her kabahat şayet onu "hafifçe" işleyen kişi şen biriyse hafifler; öte yandan bu yalnızca, yaptıkları aynı olsa da karasevdalı baştan çıkarıcıların hafifmeşrep olanlarına göre çok daha yıkıcı ve affolunmaz durdukları aşk için geçerli olabilirdi. İşte böyle sağı solu düşünüyordu ve kolay başlayan aşk saatinin kederle bitmesinden yalnızca hayal kırıklığına uğramamış, bu sayede beklenmedik şekilde canlanmıştı da.

Nasıl olduğunu tam bilemese de bu düşüncelere dalıp karşısında duran Bonadea'yı unuttu ve başını koluna dayamış, ba-

kışlarını duvarları delercesine uzak diyarlara dikmiş Bonadea, Ulrich'in büsbütün susmasıyla kendini gözlerini açmak mecburiyetinde hissettiğinde Ulrich dalgınlıkla ona sırtını dönmüştü. O an farkında olmadan şunu düşünüyordu; bir defasında bir yolculukta menzile varmadan aracından inmişti, çünkü çöpçatanlar gibi civarın örtüsünü esrarengizce kaldıran berrak gün, istasyondan ayrılıp gezintiye çıkması için aklını çelmiş, sonra da gece çökünce onu terk etmiş, o da kendini bagajı bile olmadan, evine saatlerce uzak bir muhitte buluvermişti. Zaten daima sağı solu belli olmaksızın kayıplara karışıp asla aynı yoldan geri dönmemek gibi bir niteliği olduğunu hatırlar gibiydi; o esnada birden normalde asla ulaşamadığı çocukluk kademesinde bulunan çok uzak bir hatıranın ışığı düştü zihnine. Ölçülemeyecek kadar kısa bir zaman aralığında bir çocuğun gördüğü nesneye dokunmak, hatta alıp ağzına sokmak için ona doğru cezbedilirken duyduğu (nesneye varınca da büyü, çıkmaz sokağa girer gibi sona erer) duyduğu o esrarengiz isteği hissettiğini sandı; keza aynı kısa aralıkta, muhtemelen yetişkinlerin isteklerinin de, kendilerini her uzağa o uzağı yakın etmek için çeken daha iyi ve daha kötü bir şey olmadığını zannetti, tıpkı aynı hissin kendisine de hükmetmesi ve merakla sadece maskelenen belli bir içeriksizlik yüzünden aslında bariz bir zorlama olarak görünmesi gibi; ve bu ana resim nihayet üçüncü kez sabırsız ve hayal kırıcı bir olay içerisinde dönüşüp ikisi de istememesine rağmen Ulrich'in Bonadea'yla kavuşmasıyla sonuçlandı. Böyle bir yatakta beraber yatmak gözüne son derece çocukça göründü. "Peki, o zaman bunun zıddı, yani güzün başlangıcındaki bir gün kadar cisimsiz olan, uzaklara duyulan o kıpırtısız ve sessiz sevgi ne anlama gelir?" diye merak etti. Şüpheye düşerek, "Herhâlde sadece, değişikliğe uğramış bir çocuk oyunudur o da," diye düşündü ve çocukken bugün o hanım arkadaşını sevdiğinden daha bahtiyar bir şekilde sevdiği rengârenk baskılı oyuncak hayvanları hatırladı. Ama Bonadea, sırtını artık talihsizliğini ölçecek kadar çok görmüş olacaktı ki Ulrich'e şu sözlerle hitap etti: "Kabahat sendeydi!"

Ulrich gülümseyerek ona dönüp düşünmeden cevap verdi: "Birkaç güne kız kardeşim gelecek ve artık burada kalacak; daha önce söylemiş miydim? O zaman pek görüşemeyeceğiz."

Bonadea, "Ne kadar?" diye sordu.

"Hep," diye cevap veren Ulrich tekrar gülümsedi.

"E?" dedi Bonadea. "Bu neden bize engel olacakmış ki? Şimdi kalkıp da beni kız kardeşim sevgilim olmasına izin vermiyor diye kandırmaya çalışma!"

Ulrich, "Lafı ağzımdan aldın," dedi.

Bonadea güldü. "Bugün tüm iyi niyetimle yanına geldim, sense anlatacaklarımı bitirmeme bile izin vermedin!" diye sitem etti.

Ulrich, "Benim tabiatım, hayatları boyuna değersizleştiren bir makine olarak kurulmuş! Bir kez olsun farklı olmayı isterim!" diye karşılık verdi. Bunu anlamasına imkân yoktu, ne ki şimdi inadına, Ulrich'i sevdiğini hatırladı. Birdenbire sinirlerinin sendeleyen hayaleti olmaktan çıkmış, inandırıcı bir tabiîlik bulmuştu, "Onunla ilişkiye başlamışsın!" demekle yetindi.

Ulrich ona niyet ettiğinden daha ciddi bir tavırla çıkıştı. "Uzun süreliğine, hiçbir kadını kız kardeşimden farklı sevmemeye karar verdim," diye açıklama yaptıktan sonra sustu.

Bu susuş, uzunluğundan ötürü Bonadea'da belki de içeriğinin verdiğinden daha büyük bir kararlılık izlenimi bıraktı.

Bonadea aniden ikaz edici bir kehanet sesiyle, "Sen sapıksın resmen!" diye haykırdı ve Diotima'nın aşk okuluna dönmek üzere aceleyle yataktan fırladı, bu bilgelik okulunun kapıları, pişmanlıkla tazelenen bu kadını, haberi olmaksızın açık bekliyordu.

24

AGATHE GERÇEKTEN GELMİŞTİR

O günün akşamı bir telgraf, ertesi günün ikindi vakti de Agathe geldi.

Ulrich'in kız kardeşi, tıpkı her şeyi geride bırakma hayalindeki gibi az bavulla geldi; bununla beraber bavulların sayısı yine de kararına pek uymuyordu: *Ayakkabıların hariç, neyin var neyin yok, ateşe at.* Ulrich bu kararı duyunca güldü, ateşten kaçanlar arasında iki tane de şapka kutusu vardı.

Agathe'nin alnı, incindiğini ve incinmesi hakkında boş yere kafa yorduğunu belirten sevimli kırışıklarla doldu.

Ulrich yoğun ve akılçelen bir hissin kusurlu ifadesinden şikâyet etmekte haklı mıydı, orası belirsiz kaldı, çünkü Agathe bu sorudan kaçınmıştı; gelişinin gayriihtiyari uyandırdığı neşe ve düzensizlik, nefesli çalgı müziği eşliğindeki bir dansın iniş çıkışları gibi kulaklarında uğulduyor, gözlerinde beliriyordu: Çok neşeliydi, belli bir şey beklememiş ve seyahat sırasında kasıtlı olarak tüm beklentilerden kaçınmış olmasına rağmen biraz hayal kırıklığına uğradığını hissediyordu. Sadece uyanık geçirdiği geceyi hatırlayınca aniden yorulduğunu fark etti. Biraz vakit geçtikten sonra telgrafın, bugün öğleden sonraya ayarladığı bir görüşmeyi değiştiremeyeceği kadar geç geldiğini Ulrich'in itiraf

etmek zorunda kalmasına ses çıkarmadı; Ulrich bir saate döneceğine söz verip insanı güldürecek meşakkatlere katlanarak kız kardeşini çalışma odasında duran bir divana yatırdı.

Agathe uyandığında saat çoktan geçmiş, Ulrich gelmemişti. Derin bir loşluğa gömülmüş oda gözüne o kadar yabancı göründü ki umduğu yeni hayatın tam ortasında bulunma düşüncesiyle ürperdi. Algılayabildiği kadarıyla duvarlar eskiden babasının duvarlarında olduğu gibi kitaplarla, masalar da yazılarla kaplıydı. Bir kapıyı merakla açarak yan odaya geçti. Odada elbise dolaplarına, çizme kutularına, boks topuna, halterlere, bir de ayarlı ağırlık barlarına rastladı. Yürümeye devam etti ve karşısına yine kitaplar çıktı. Banyodaki sulara, esanslara, fırça ve taraklara, ağabeyinin yatağına, koridordaki avcılık malzemelerine ve süslerine ulaştı. Işıkları açıp kapayarak izlediği güzergâhı gösteriyordu ama tesadüfe bakın ki Ulrich bu arada eve gelmiş olmasına rağmen hiçbir şey fark etmedi; kız kardeşini uyandırma niyetini ona daha uzun istirahat etme fırsatı vermek için ertelemişti, biraz sonra bodrum katındaki fazla kullanmadığı mutfaktan çıkarak ulaştığı merdiven sahanlığında onunla karşılaştı. Öngörüler yetersiz olunca o gün evde en zaruri hizmetleri görecek tek bir hizmetli bulunmadığından mutfakta kız kardeşini serinletecek bir içecek bakınmak ona düşmüştü. Yan yana geldiklerinde Agathe o âna dek düzensizce edindiği izlenimlerin toparlandığını hissetti önce, bu toparlanma cesaretini kıran bir rahatsızlıkla gerçekleşmekteydi, sanki tabanları yağlamak en iyisi olacaktı. İçine korku salan bu evde, duygusuzca ve lakayt kaprislerle üst üste yığılmış bir şeyler vardı.

Bunu fark eden Ulrich af dileyip şakayla karışık açıklamalarda bulundu. Bu eve yerleşmenin aklına nereden estiğini anlattı ve ava gitmeden eline geçen geyik boynuzlarından başlayarak Agathe'nin karşısında dans ettirdiği boks topuna kadar evin hikâyesini tüm ayrıntılarıyla açıkladı. Agathe bütün bunlara tedirginlik uyandıran bir ciddiyetle bir kez daha baktı, hatta ne zaman bir odadan çıksalar başını içeriyi son kez yoklarcasına geri çeviriyordu. Ulrich bu sınamayı eğlenceli bulacaktı ki sürekli tekrar

edince evinin hâlinden biraz utandı. Alışkanlıkların normalde üstünü örttüğü şeyler, mesela sadece en gerekli odaları kullanıp diğerlerininse bu odalara özensiz birer süs gibi asılmış olduğu ortaya çıktı. Bu turdan sonra oturduklarında Agathe, "Madem hoşuna gitmiyor, niye yaptın?" diye sordu.

Ağabeyi ona çayla beraber evde bulabildiği başka ne varsa getirdi, kardeşini en azından şimdi gerçek bir ev sahibi gibi ağırlamakta ısrar ediyor, böylelikle bu ikinci karşılaşmalarının cismanî dikkat yönünden ilk karşılaşmanın gerisinde kalmamasını istiyordu. Sağa sola koşturuyor, "Her şeyi düşüncesizce, yanlış ve hiçbir surette benimle alâkası olmayacak şekilde yerleştirdim," diyordu.

Agathe, "Ama her şey çok hoş duruyor," diyerek ağabeyini avuttu.

Ulrich ise başka türlü yerleştirmenin muhtemelen çok daha kötü görüneceğini belirtti. "Ruhları ölçülüp biçilmiş evlere katlanamıyorum," diye açıkladı. "Kendimi böyle evlerde sanki bedenimi de bir iç mimara ısmarlamışım gibi hissediyorum!"

Agathe de, "Ben de öyle evlerden korkarım," dedi.

Ulrich, "Yine de bu hâliyle kalamaz," dedi. Masaya, kardeşinin yanına oturdu, bundan böyle hep beraber yemek yiyecek olmaları bile bir yığın soruyu beraberinde getiriyordu. Aslında artık birçok şeyin gerçekten farklı bir şekle sokulması gerektiğini anlamak bile onu şaşırtmaya yetmişti; kendisinden beklenen bu performansı çok alışılmadık buluyordu, ilkin acemi birinin hırsıyla hırslandı. Kız kardeşinin her şeyi olduğu gibi bırakmaya hoşgörülü bir tavırla hazır bulunmasına, "Tek başına yaşayan birinin," diye karşılık verdi, "zaafı olabilir ve o zaaf bir süre sonra söz konusu kişinin sair niteliklerinin arasına karışıp yok olur. Ama bir zaafı iki kişi paylaşırsa, o zaaf o kişilerde ortak olmayan niteliklerle kıyaslandığında iki misli ağırlaşır ve bile isteye yapılan bir itirafa yaklaşır."

Agathe buna katılmıyordu.

"Başka bir deyişle, kardeşiz ama yalnızken yaptığımız bazı şeyleri artık yapamayız; zaten o yüzden bir araya geldik."

Bu, Agathe'nin hoşuna gitti. Sırf bir şeyleri yapmamak için beraber olduklarına dair olumsuz tutum ona yine de yeterli gelmedi ve ağabeyinin birinci sınıf nakliyecilere taşıttığı eşyalarına geri döndükten bir süre sonra sordu: "Hâlâ tam olarak anlamıyorum. Madem doğru bulmuyordun, eşyalarını neden böyle düzenledin?"

Ulrich onun keyifli bakışlarını yakaladı, o esnada kardeşinin hâlâ üstünden çıkarmadığı hafifçe buruşmuş seyahat elbisesinin üzerinde aniden gümüş misali pürüzsüzce beliren yüzüne bakıyordu, yüzü karşısında öyle inanılmaz görünüyordu ki hem çok yakın hem çok uzaktı veya tıpkı Ay'ın gökteki uzak konumuna rağmen birdenbire komşunun çatısının arkasında görünmesi gibi bu yüzde de uzak ve yakın ortadan kalkıyordu. Gülümseyerek, "Neden mi böyle düzenledim?" diye cevap verdi. "Aslında unuttum. Başka türlüsü yapılabileceğini de bildiğimdendir herhâlde. Bir sorumluluk hissetmedim. Mesela sana, bugün hayatımızı idame ettirirken sergilediğimiz sorumsuzluk yeni bir sorumluluğa çıkan bir basamak olabilir gibi bir açıklama yapmaya kalksam kendimden daha az emin olurdum."

"Nasıl yani?"

"Birçok şekilde işte. Sen de bilirsin ki tek bir kişinin hayatı belki de yalnızca bir dizinin en muhtemel ortalama değeri etrafındaki küçük bir dalgalanmadır. Veya ona benzer bir şey."

Agathe söylenenlerden yalnızca anladığı kısmı işitiyordu. Dedi ki: "Ortaya çıkan da 'Gayet güzel' ve 'Çok güzel' oluyor. İnsan bir noktadan sonra ne kadar tiksindirici yaşadığını artık sezemiyor. Ama hayatı bazen sanki ölü numarası yapıp da gözlerini morgda açmak kadar tüyler ürpertici oluyor!"

Ulrich, "Peki senin düzenin nasıldı?" diye sordu.

"Darkafalı. Hagauer tarzında. 'Gayet güzel.' Senin kadar sahte!"

Ulrich bu arada eline bir kurşunkalem almış, masa örtüsünün üstüne evin krokisini ve odaların yeni şeklini çiziyordu. Kolay olmuş, işini o kadar çabuk bitirmişti ki Agathe'nin ev hanımı refleksiyle örtüyü kurtarmak için yaptığı hareket, zamanında hedefe ulaşamayıp Ulrich'in çizimi bırakan elinde amaçsızca son bul-

muştu. Zorluklar yine eşya unsurunda kendisini gösterdi. Ulrich, "Ev artık ikimizin olduğuna göre," diye karşı çıktı, "ikimiz için düzenlemeliyiz; ama aslında bu mesele günümüzde artık aşılmış ve lüzumsuz bir meseledir. 'Ev kurmak' deyişi, arkası boş, göstermelik bir cephe yanılgısı uyandırıyor; sosyal ve şahsî ilişkiler artık ev için yeterince sağlamlık arz etmiyor, dışarıya dayanıklılık ve kalıcılık yansıtmak artık kimseye gerçek bir zevk vermiyor. Eskiden öyleydi; oda, hizmetçi ve misafir sayısıyla insan kim olduğunu gösteriyordu. Bugün artık hemen herkes hayatı tıkabasa dolduran çeşitli istek ve imkânlara uyan tek biçimin biçimsiz bir hayat olduğunu seziyor; gençlerse ya mobilyasız tiyatroya benzeyen çıplak sadeliği seviyor, ya bavulların ve bobsled ve tenis şampiyonalarının veya otomobil kervanlarının olduğu bir yolda bulunan, odalarında sürekli müzik çalan, körfez manzaralı lüks otellerin hayalini kuruyorlar." Ulrich bunları söylerken kız kardeşini eğlendirmek amacıyla konuşur gibi bir hâli vardı, sanki konuştuğu kişi yabancının biriydi; aslında konuşarak yüzeye tırmanmaya çalışıyordu, çünkü bu beraberlikteki nihailiği yeni bir başlangıca bağlayan taraf onu sıkmıştı.

Ama Agathe lafını bitirmesine izin verdikten sonra sordu: "Yani otelde yaşamamızı mı teklif ediyorsun?"

Ulrich aceleyle, "Elbette hayır!" diyerek onu temin etti. "Olsa olsa seyahate çıktığımız zamanlar."

"Kalan zamanlar için de kendimize bir adada geniş yapraklı dallardan kulübe veya dağlarda tahta barınak mı inşa edeceğiz?"

Ulrich bu konuşmanın hak ettiğinden daha fazla bir ciddiyetle, "Tabiî ki buraya yerleşeceğiz," diye cevap verdi. Sohbetleri bir süreliğine kesintiye uğradı, Ulrich ayağa kalkmış, odada bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Agathe elbisesinin etekleriyle uğraşıyormuş gibi yapıyordu, bir ara başını da eğerek o âna dek her ikisinin bakışlarının buluştuğu çizgiden ayırdı. Ulrich aniden durdu, zar zor çıktığı belli olsa da samimi bir sesle dedi ki: "Sevgili Agathe, bir soru çemberi vardır, çevresi büyüktür ama merkezi yoktur; o soruların hepsinin içinde aslında, 'nasıl yaşayacağım?' sorusu vardır."

Agathe de ayağa kalkmıştı ama hâlâ ağabeyinden tarafa bakmıyordu. Omuz silkti. "Bir denemek lazım!" dedi. Kan beynine sıçramıştı; başını kaldırdığındaysa gözleri parlak ve coşkuluydu, yanaklarındaki kırmızılık ise uzaklaşan bir bulut gibi duraksamaktaydı. "Beraber yaşamak istiyorsak," diye açıkladı, "bana her şeyden önce bavullarımı açıp yerleştirmekte ve üstümü değiştirmemde yardım etmen gerekecek, çünkü ortalıkta hizmetçi filan göremedim!"

Vicdan azabı, bir kez daha ağabeyinin kollarına ve bacaklarına hücum etti ve Agathe'nin talimatları ile yardımları sayesinde dikkatsizliğini telafi etmek üzere uzuvlarını, elektrik çarpmışçasına hızla harekete geçirdi. Avcıların hayvanların karnını yarıp temizlemesine benzer hareketlerle dolapları boşalttı ve burasının artık ona ait olduğuna, kendisinin de bir yerlerde bir divan bulacağına dair Agathe'yi temin ederek yatak odasından çıktı. Günlük kullanacağı eşyalarını hummalı bir gayretle sağa sola taşıyordu, o eşyalar şimdiye dek bir süs bahçesinin çiçekleri gibi yerlerinde yaşamışlar, kaderlerinde fark ettikleri tek değişiklik ise zaman zaman aralarından birini seçip alan Ulrich'in eli olmuştu. Kıyafetler sandalyelerin tepesine yığıldı, banyodaki cam rafların üstünde vücut bakımı için kullanılan bütün aletlerin özenle bir araya toplanmasıyla, bir erkek bir de kadın bölümü oluşturuldu; Düzenin tamamı belli ölçüde düzensizliğe sokulduğunda geriye bir tek Ulrich'in terk edilmiş hâlde yerde bıraktığı parlak deri terlikleri kalmıştı, onlar da sepetinden fırlatılıp atıldığı için incinen bir fino köpeğine benziyordu, rahat ve değersiz tabiatlarının bozulan konforuna işaret eden yürekler acısı bir durumdu bu. Ama bundan müteessir olacak vakit yoktu, çünkü sıra Agathe'nin bavullarına gelmişti, sayıları ne kadar az görünse de bavuldan alınırken yayılıp bir sihirbazın şapkasından çıkardığı yüzlerce gül gibi havada açılan, titizlikle katlanmış eşyalar bitmek tükenmek bilmiyordu. Hepsinin asılması ve rafa konması, silkelenmesi ve istiflenmesi lazımdı, Ulrich bu işlere de yardım edince ufak tefek hadiseler gelişip aralarında gülüşmeler oldu.

Bütün bu meşgaleler esnasında Ulrich'in boyuna düşündüğü tek bir şey vardı aslında, ömrü boyunca ve daha birkaç saat öncesine kadar hep yalnız yaşamıştı. Şimdiyse Agathe vardı. İşte bu cümle zihninde dalga dalga tekrarlanıyor, ona oyuncak hediye edilmiş bir oğlan çocuğunun şaşkınlığını hatırlatıyordu; zihne ket vuran bir yanı, öte yandan da neredeyse akıl almayacak kadar şimdiye ait bir bolluğu vardı ve tek kelimeyle ikide bir o kısa, "Artık Agathe var," cümlesine geri dönüyordu.

Ulrich, "Demek uzun ve zayıf yapılı?" diye düşünüp kız kardeşini gizlice gözetledi. Ama hiç de öyle değildi: Kendisinden kısaydı, omuzlarında ise orantılı bir genişlik vardı. "Alımlı mı?" diye merak etti. Bunu söylemek de mümkün değildi: Mesela mağrur burnu, bir tarafından bakınca hafifçe kalkıktı; bu kıvrım, alımlılıktan çok daha güçlü bir cazibe yaratıyordu. Ulrich biraz garip bir şekilde, "Acaba sonuç itibariyle güzel denebilir mi?" diye kendi kendine sordu. Çünkü işin bütün geleneksel tarafı bir yana bırakıldığında Agathe yabancı bir kadın olmasına rağmen bu soruya yanıt vermek ona pek kolay gelmedi. Kan bağının olduğu bir akrabaya erkek düşkünü gözüyle bakılmasını men eden manevî bir yasak yoktur, bunu bir tek örf ve âdetlerle veya dolaylı olarak ahlâk ve hijyenle gerekçelendirmek mümkündür; beraber büyümemiş olmaları da Avrupa ailelerine hâkim sterilize edilmiş kardeşlik duygusunu daha doğmadan öldürmüştü; buna rağmen aynı aileden gelmeleri, birbirleri için hissettikleri duygular bile Agathe'nin ne kadar güzel olabileceğine dair sorulan zararsız sorunun sivriliğini törpülemeye yetiyor, Ulrich eksik kalan bu heyecanı o an bariz biçimde afallayarak fark ediyordu. Bir şeyi güzel bulmak herhâlde her şeyden önce onu bulmak demektir, bu ister bir manzara, ister sevgili olsun, fark etmez, o şey ortada durur, gururu okşanan kâşifine bakar ve tek yaptığı sadece onu beklemekmiş gibi bir hâli vardır; işte onun artık kendisine ait olmasından ve kendisi tarafından keşfedilmek istemesinden duyduğu heyecanla kız kardeşi Ulrich'in son derece hoşuna gitmişti ama yine de Ulrich şöyle düşünüyordu: "İnsan öz kız kardeşini hakikaten güzel bulamaz, en fazla onun başkalarının hoşuna gitmesi gururunu okşayabilir." Ama sonra eskiden sessizliğin olduğu yer-

de dakikalarca kız kardeşinin sesi yankılandı, nasıldı onun sesi? Elbiselerinin hareketine güzel koku dalgaları eşlik ediyordu, ya o koku nasıldı? Hareketleri kâh dizleri, kâh narin parmakları, kâh bir saç lülesinin gösterdiği direnç hâlinde beliriyordu. Bunlar hakkında söylenebilecek tek şey, var olmalarıydı. Bunlar önceden hiçbir şeyin olmadığı yerde var olmuşlardı. Ulrich'in geride bıraktığı kız kardeşini düşündüğü en canlı an ile hâlihazırdaki anların en boşu arasındaki etkililik farkı, güneşin gölgeli bir yeri sıcaklıkla ve yeşeren otların güzel kokusuyla doldurması kadar büyük ve bariz bir hoşluk olarak tezahür ediyordu!

Agathe ağabeyinin kendisini incelediğini fark ettiyse de bunun anlaşılmasına izin vermedi. Soru ve cevaplar arasındaki boşluk, güvensiz ve çakır çukur bir araziden geçen motoru istop etmiş bir arabanın bekleyişi kadar uzun sürmezken; ağabeyinin bakışlarıyla, kendi hareketlerini seyredişini hissettiği suskunluk anlarında Agathe de, birbirlerine kavuşmanın verdiği kesif beraberlik havasının ve sakin hararetin tadını çıkarıyordu. Bavulları boşaltıp yerleştirme işinin bitmesi ve Agathe'nin banyoda yalnız kalmasıyla bu barışçıl göz ziyafetine kurt misali maceraya dalma arzusu katıldı; çünkü Agathe ardında bıraktıklarının başında, ağabeyinin sigara içerek nöbet beklediği bir odada iç çamaşırlarına kadar soyunmuştu. Her tarafı ıslanmıştı, ne yapması gerektiğini düşünüyordu. Hizmetçi yoktu, zil çalmak da muhtemelen seslenmek kadar nafile olacaktı, görünürde Ulrich'in duvarda asılı duran bornozuna sarınıp kapıyı çalmaktan ve onu odadan çıkarmaktan başka çare kalmamıştı. Ama Agathe aralarında gerçi henüz sereserpe olmasa da az önce peyda olan ciddi samimiyet dikkate alındığında genç bir kadın gibi davranıp Ulrich'in geri çekilmesini rica etmek uygun düşer mi diye keyif veren bir tereddüde düştü; dişiliğin müphemliğini görmezden gelmeye ve üzerinde pek kıyafet yokken de ağabeyi için normal bir arkadaş olması gerektiğini düşünerek önüne bu hâliyle çıkmaya karar verdi.

Ama kararlı bir duruşla ağabeyinin yanına geldiğinde ikisi de kalplerinde beklenmedik bir hareketlenme hissetti. İkisi de mah-

cup olmamaya çalıştı. Deniz kenarında neredeyse çıplaklığa müsaade ederken odadayken atlet veya külotun kenarındaki işlemeyi romantizmin kaçakçılık yoluna dönüştüren o tabiî tutarsızlıktan ikisi de bir anlığına sıyrılamadı. Arkasında sofanın ışığı, Agathe açık kapıda etrafı patiska dumanıyla hafifçe çevrilmiş gümüşten bir heykel gibi durunca Ulrich görgüsüzce gülümsedi; Agathe ise çekinmediğini çok sert ifade eden bir sesle çorap ve elbise istedi ama istedikleri öbür odada bulunuyordu. Ulrich kız kardeşini o odaya götürdü, Agathe ağabeyini gizliden mest ederek bir oğlan tavrıyla yürüyor, tıpkı kadınların eteklerinin himayesini üzerlerinde hissetmediklerinde sergilediklerine benzer bir tür inatla bu yürüyüşün tadını çıkarıyordu. Biraz sonra elbisesinin bir kolunu giyip öbür kolu sıkışıp kalınca bir olay daha yaşandı çünkü yardım etmesi için ağabeyini çağırdı. Ağabeyi elbisesinin arkasıyla uğraşırken, kıskançlık duymadan, hatta biraz da hoşlanarak, onun kadın kıyafetlerinden bir hayli anladığını hissetti, kendisi de olayın tabiatının gerektirdiği canlılıkla hareket ediyordu.

Bu esnada kız kardeşinin hareketli ve zarif olmakla birlikte dolgun tenine iyice yaklaşmış, yüzünü kızartan bu alışılmadık işe dikkatle kendini veren Ulrich de, kelimelerle kolay kolay ifade edilemeyecek bir duygunun etrafını sardığını hissetmişti, hemen önünde bir kadın varmış, yokmuş fark etmiyordu, vücudunun etkilendiğini söylemek lazımdı; ama kendi teninin içinde bulunduğuna şüphe duymasa da teninden çıkarılıp karşısındaki vücuda doğru çekiştirildiğini hissettiği de söylenebilirdi, sanki kendisine çok daha güzel ikinci bir vücut verilmişti.

O yüzdendir ki tekrar doğrulduktan sonra kız kardeşine söylediği ilk şey, "Artık ne olduğunu biliyorum: Sen benim hodbinliğimsin!" oldu. Bu sözü kulağa garip gelse de gerçekten de içini harekete geçiren şeyi tasvir ediyordu. "Başkalarında çokça bulunan gerçek hodbinlik bende bir anlamda hep eksik kalmıştır," diye açıkladı. "Anlaşılan o hodbinlik yanılgıdan veya kaderden olacak, bende değil, sende vücut bulmuş!" diye de ekleyiverdi.

Bu, kız kardeşinin gelişini bir hükme bağlamak için o akşam teşebbüs ettiği ilk denemeydi.

25

SİYAM İKİZLERİ

Akşamın ilerleyen saatlerinde bu konuya tekrar döndü.

Kız kardeşine, "Şunu bilmen lazım," diye anlatmaya başladı, "hodbinliğin benim bilmediğim bir türü var; birçoklarında gayet tabii görünen, insanın kendi kendisiyle kurduğu şefkatli bir ilişki. Bu ilişkiyi en iyi nasıl tasvir ederim, bilmiyorum. Mesela sevgililerimle aramdaki ilişkilerin daima sorunlu olduğunu söyleyebilirim. Âşıklarımın hepsi aniden aklıma esen fikirlerin birer illüstrasyonu, kaprislerimin birer karikatürü olmuşlardır; yani aslında başka insanlarla tabii ilişkiler kurmaktaki aczimin birer örneğiydi onlar. Bu bile insanın kendi kendisiyle kurduğu ilişkiyle alâkalıdır. Aslını istersen kendime hep, sevmediğim sevgililer aramışım–"

Agathe, "Ama çok doğru söyledin!" diye sözünü kesti. "Ben erkek olsam, kadınlara en çok güvensiz davranıyorum diye asla vicdanım sızlamazdı. Ben de onları yalnızca dalgınlık ve şaşkınlıktan ötürü arzulardım!"

"Öyle yapardın demek? Çok kibarsın!"

"Kadınlar gülünç asalaklardır. Erkeğin hayatını ancak köpeği kadar paylaşırlar!" Yorumunu ahlâkî bir öfkeyle söylememişti. Biraz uykusu vardı, gözlerini yummamış, vakitlice istirahate

çekilmişti, vedalaşmaya gelen Ulrich ise onu yatağın kendi tarafında yatarken buldu. Bu aynı zamanda otuz altı saat önce Bonadea'nın da yattığı yataktı. Herhâlde Ulrich'in sevgililerinden tekrar bahsetmesi de bundandı.

Gülümseyerek, "Bunları söylememin sebebi sadece kendime karşı yumuşak zeminli bir ilişkiye geçmekteki aczimdi," diye tekrar etti. "Bir şeyleri ilgi duyarak yaşayacaksam, o şeyin bir bağlamın parçası olması, bir fikrin şemsiyesi altında bulunması lazımdır. Aslında bizatihi tecrübeyi arkamda, bir hatıra olarak bırakmayı tercih ederim; ona besleyeceğim hisler bana gülünç derecede uygunsuz ve nahoş geliyor. Hiçbir şeye aldırmadan sana kendimi anlatmaya çalışacak olursam, durum böyledir. Ayrıca en aslî ve basit fikir, en azından gençlik yıllarında, tüm dünyanın beklediği melun ve yepyeni bir adam olmak fikridir. Ama böyle fikirleri en fazla otuz yaşına kadar benimsersin!" Bir an düşündükten sonra ekledi: "Yok! İnsanın kendinden bahsetmesi çok zor, aslında hiçbir zaman daimi bir fikrin şemsiyesi altında durmadığımı söylemem gerekirdi. Bir fikir bulamadım. Fikir dediğin şeyi kadınları sever gibi sevmek icap eder. Yanına geri döndüğünde bahtiyar olman lazımdır. Ayrıca o fikir daima kafanda bulunur! Kendin dışındaki her şeyde onu ararsın! Ben böylesi fikirlere hiç rastlamadım. Fakat şu büyük denen fikirlerle, gerçekten büyük olanlarla da daima erkek erkeğe bir ilişki içinde bulundum. Boyun eğmek için doğduğumu sanmıyordum, o fikirler beni onları yıkıp yerlerine başkalarını koymak için kışkırtıyordu. Evet, belki de beni, kanunları cemiyette aranan ve mutlak da sayılmayan bilime yönelten bu kıskançlıktı!" Tekrar durdu, kendine veya anlattıklarına güldü. "Ama nasıl olursa olsun," diye ciddiyetle devam etti, "öyle veya böyle, fikirlere bağlanmak veya bağlanmamakla hayatı ciddiye almayı unuttum. Aslında bunu bir bakış açısıyla çevrelendiği bir romanda okuduğumda beni çok daha fazla heyecanlandırıyor ama bütün ayrıntılarıyla yaşamam gerektiğinde daima eskimiş, modası geçmiş ayrıntılar içerisinde ve fikrî içeriği geride kalmış buluyorum. Sebebinin ben olduğumu da zannetmem. Çünkü günümüzde çoğu insan benzer hisler taşıyor. Gerçi çoğu, tıpkı ilkokul çocuklarına neşeyle çiçeklerin arasında

hoplayıp zıplamayı öğretmeye benzeyen sırnaşık bir yaşam aşkıyla doluymuş gibi davranıyor ama hareketlerinde daima belli bir kasıt oluyor, onu da hissediyorlar. Hakikatteyse aralarındaki samimiyetle aynı derecede yoğun bir soğukkanlılıkla birbirlerini öldürebilirler de. Çağımız birçok olay ve macerayla dolup taşıyor, fakat hiçbirini kesinlikle ciddiye almıyor. Olaylar heyecan veriyor. Sonra da derhâl yeni olaylara yol açıyor, hatta bir nevi kan davası güdüyorlar, sırf A dedikleri için B'den Z'ye kadar mecburi bir alfabe dayatıyorlar. Ama hayatımızdaki bu olaylar bir kitaptan daha az hayat dolu zira ahenkli bir anlamları yok."

Ulrich işte bunları söyledi. Gevşemişti. Ruh hâli değişkendi. Agathe cevap vermedi; gözlerini hâlâ kapalı tutuyor ama gülümsüyordu.

Ulrich, "Sana ne anlatıyordum, unuttum. Sanırım, lafın başını kaçırdım," dedi.

Bir müddet sustular. Kız kardeşinin, bakışlarıyla savunmaya almadığı yüzüne uzun uzadıya baktı. Yüzü tıpkı hamamda bir arada oturan kadınlarınki gibi çıplak vücudunun bir parçası olarak öylece duruyordu. Erkekleri hesaba katmayan bu manzaradaki sahipsiz, tabiî kadın kinizmi, ilk buluştukları günlerde Agathe'nin Ulrich'i herhangi bir adam olarak görmediği için onunla mümkün mertebe üstü kapalı sözler sarf etmeksizin konuşmak üzere kardeşlik hakkını iddia edişindeki kadar şiddetli olmasa da Ulrich'in üzerinde hâlâ alışılmışın dışında bir etki yaratıyordu. Ulrich çocukken sokakta hamile veya bebeğini emziren bir kadın gördüğünde yaşadığı korkuyla karışık şaşkınlığı hatırladı: Çocuğun özenle mahrum edildiği sırlar işte o zaman, aniden tüm açıklığı ve parlaklığıyla gün yüzüne çıkardı. Belki de uzun zaman böylesi intibaların kalıntılarını beraberinde taşımıştı, çünkü birden duygularının artık onlardan tamamen kurtulduğu hissine kapıldı. Agathe'nin kadın olması hasebiyle bazı şeyleri çoktan arkasında bırakmış olması gözüne hoş ve rahat bir tasavvur olarak göründü; onunla konuşurken, genç bir kızın yanında olduğu gibi dikkatli davranmaya gerek yoktu, hatta bir kadında her şeyin ahlâken daha gevşek durması dokunaklı bir tabiilik olarak

görünüyordu. Ayrıca onu himayesine alıp yapacağı bir iyilikle birtakım zararları telafi etme ihtiyacı da duyuyordu. Onun için elinden ne gelirse yapmaya karar verdi. Hatta ona yeni bir koca bulmaya bile niyetlendi. İşte bu iyilik yapma ihtiyacı da, farkına bile varmadan, konuşmanın seyri içerisinde unuttuğu asıl konuyu hatırlattı ona.

Damdan düşer gibi, "Muhtemelen cinsî olarak olgunlaştığımız yıllarda hodbinliğimiz değişiyor," dedi. "Çünkü o güne dek üzerinde oyunlar oynadığımız şefkat çayırlığı belli bir dürtüye yem sağlamak için biçiliyor."

Agathe aradan birazcık zaman geçince terbiyesiz ve vakur, ama gözlerini açmadan, "İneklerin süt vermesi için!" diyerek onun sözünü tamamladı.

"Evet, galiba hepsi birbiriyle alâkalı," diyen Ulrich devam etti: "Velhasıl bir an gelir, hayatımız hemen hemen bütün narinliğini yitirir, o narinlik de tek bir uygulamanın üstünde yoğunlaşır ve söz konusu uygulama onunla dolup taşar: Sana da öyle gelmiyor mu, sanki tek bir yerde durmadan yağmur yağarken, dünyanın her yanında korkunç bir kuraklık hüküm sürüyor?!"

Agathe şöyle söyledi: "Bana öyle geliyor ki oyuncak bebeklerimi hiçbir erkeği sevmediğim kadar çok sevmişim. Sen yola çıkınca tavan arasında eski bebeklerimin olduğu bir kutu buldum."

Ulrich, "Peki, ne yaptın kutuyu?" diye sordu. "Hediye mi ettin?"

Agathe de, "Kime hediye edecektim? Sobaya atıp yaktım," dedi.

Ulrich hararetle karşılık verdi. "İlk zamanlarımı hatırlayınca diyebilirim ki iç âlem ile dış âlem henüz birbirinden pek ayrı değildi. Ben bir şeye doğru emekleyecek olsam o bana kanatlanıp gelirdi; bizim için önemli bir şey olduğunda heyecana kapılan yalnızca biz olmazdık, eşyanın kendisi de galeyana gelirdi. O zamanlar, daha sonraki yaşamımıza göre daha mutlu olduğumuzu iddia etmek değil niyetim. Henüz kendimize sahip değildik; aslında henüz yoktuk bile, şahsî hâllerimiz henüz dünyanın hâllerinden belirgin biçimde tecrit edilemiyordu. Kulağa tuhaf geliyor ama doğru; duygularımız, isteklerimiz, hatta kendimiz

bile bütünüyle kendi içimizde bulunmuyorduk. Daha da tuhafı, kendimizden henüz tam uzaklaşmamıştık da diyebilirim. Çünkü kendine tamamen sahip olduğunu düşündüğün şu yaşında bile bir istisna yapıp aslında kim olduğunu sorsan, sen de aynı keşifte bulunursun. Kendine daima bir nesne gibi dışardan bakarsın. Nasıl palton bir ıslak, bir kuru olabiliyorsa, sen de benliğinin bir vesileyle öfkeli, başka bir vesileyle de hüzünlü olabildiğini fark edersin. Ne kadar gözlemlesen de başarabileceğin en büyük iş kendi arkana geçmek olur ama asla bedenine tekrar giremezsin. Ne yaparsan yap, kendinin dışında kalırsın, bunun istisnası ise yalnızca aksi gibi birilerinin senin uğruna kendilerinden geçtiklerini söyledikleri anlardır. Biz de yetişkinler olarak bunu telafi etmek için işi her fırsatta 'Ben şöyle biriyim,' diye düşünebilecek seviyeye getirmişiz, tabiî eğer bunun eğlenceli olduğunu düşünüyorsan. Bir araba görürsün ve her nasılsa gölgeler içerisinde, 'Bir araba görüyorum' diye düşünürsün. Sevinçli veya hüzünlüsündür ve böyle olduğunu da görürsün. Tam anlamıyla bakıldığındaysa bütün olarak ortada ne araba vardır, ne hüznün, ne sevincin ne de sen. Aksine; bir 'şahsiyet' olmaya ulaştığın anda dokunduğun ne varsa, içindeki en derin bölgelere dek nispeten donmuştur, geriye kalan da baştan aşağı zahirî bir varlığın örtüsüne sarınmış, kendinin farkında olmanın ve kendini kederle sevmenin sis bulutuna benzer tekinsiz varlığıdır. Peki, yolunda gitmeyen nedir? İnsan bir şeyleri daha geri çevirmesi gerektiğini hisseder! Bir çocuğun yaşantısının bir adama göre bambaşka olduğu iddia edilemez ya! Bu konuda şu veya bu, farklı düşünceler varsa da benim verecek kesin bir cevabım yok. Yine de uzun zamandır şöyle cevap veriyorum, ben bu şekilde bir ben olmaya ve bu türden bir dünyaya olan sevgimi yitirmişim."

Agathe'nin, lafını kesmeden dinlemesi hoşuna gitmişti, çünkü ne ondan ne kendisinden bir cevap bekliyordu, kendi verdiğine benzer bir cevabı hâlihazırda verecek kimsenin olmadığına da kaniydi. Buna rağmen bahsettiği meselenin kız kardeşi için çok zor olabileceğinden bir an bile endişe etmedi. Bunları anlatırken bir an olsun felsefe yaptığını düşünmüyor ve nasıl ki genç birisi (davranışlarıyla o da genç birini andırıyordu), bir başkasının tah-

rikiyle "Sen kimsin? İşte ben de oyum" şeklindeki sonu gelmez meseleleri tartışırken doğru ifadeleri bulmanın zorluğundan ötürü kimsenin kendisini her şeyi basit görmekten alıkoymasına izin vermezse Ulrich de olağandışı bir konuyu ele aldığını düşünmüyordu. Kız kardeşinin, anlattıklarını kelimesi kelimesine takip edeceği kanaatini bir düşünceden değil, kız kardeşinin varlığından çıkarıyordu. Gözlerini onun yüzüne çevirmişti, yüzünde Ulrich'i mutlu eden bir şey vardı. Gözleri kapalı bu yüz hepten tepkisiz de değildi. Ulrich'e sebepsiz bir çekim kuvveti uyguluyordu; sanki onu dipsiz bir kuyuya çekiyordu. Bu yüzün sunduğu manzaraya dalınca, dağılmış direncin aşka dalmış birinin tekrar karaya çıkmak için destek alacağı çamurlu zeminini hiçbir yerde bulamadı. Ama kadına duyulan meylin zor kullanarak tersyüz edilip insana karşı nefrete dönüşmesine alışkın olduğundan – Ulrich tasvip etmese de bu durum, insanın söz konusu nefretin içinde kendini kaybetmemesi için belli bir emniyet sağlamaktadır– merakla, gitgide daha derinlere inmeye meylettiren o safiyane ilgi Ulrich'i korkutuyordu, bir nevi dengesizliğe benzediği için çok geçmeden bu hâlden kaçındı ve duyduğu sevinçle Agathe'yi günlük hayata döndürmek niyetiyle biraz gençlere yaraşır bir şakaya sığındı: Olabildiğince dikkatli bir müdahaleyle Agathe'nin gözlerini açmaya çalıştı. Kız kardeşi gözlerini gülerek açıp haykırdı: "Sen benim hodbinliğimsin dediğin birine fazla kaba davranmıyor musun!"

Bu cevap da en az Ulrich'in müdahalesi kadar gençlere yaraşır cinstendi, ikisinin de bakışları dövüşmek isteyip de gülmekten kavgaya tutuşamayan iki oğlan çocuğu gibi abartılı bir tavırla birbirini itip kakıyordu sanki. Fakat Agathe aniden toparlanıp ciddiyetle sordu:

"Platon'un eski örnek insanlar hakkında anlattığı efsaneyi bilir misin, asıl insan bir bütünmüş ama tanrılar onu kadın ve erkek diye iki parçaya ayırmış hani?" Dirseğinden destek alarak doğrulmuştu, beklenmedik bir biçimde kızardı, çünkü Ulrich'e muhtemelen herkesin bildiği bu hikâyeyi bilip bilmediğini sormayı sonradan biraz akılsızca bulmuştu. O yüzden hiç vakit

kaybetmeden ekledi: "Şimdi de mutsuz yarımlar tekrar birleşebilmek adına türlü aptallıklar yapıyorlar: İleri seviye ders kitaplarında yazıyor bu; fakat maalesef neden başarılı olunamadığı yazmıyor!"

Agathe'nin, söylediklerini ne kadar iyi anladığını görüp sevinen Ulrich, "Ben söyleyeyim," diyerek araya girdi. "Kimse ortalıkta dolanan o çok sayıdaki yarımdan hangisinin kendi eksik parçası olduğunu bilmiyor da ondan. Eksik yarısı sandığı birini yakalıyor, bundan bir iş çıkmayacağı kesinkes anlaşılana dek onunla birleşmek için beyhude yere çabalıyor. Ortaya bir çocuk çıkarsa her iki yarım da gençliklerinin birkaç yılı boyunca en azından o çocukta birleştiklerini sanıyorlar; ama çocuk aslında sadece üçüncü yarımdır ve çok geçmeden öbür ikisinden olabildiğince uzaklaşıp dördüncü yarımı arama gayretlerini belli eder. Böylelikle insanlık fizyolojik bakımdan 'ikiye bölüne bölüne' devam eder, özdeki birleşme ise yatak odası penceresinin önündeki aya benzer."

Agatha çatallanan sesiyle, "Kardeşlerin yarı yolu çoktan katetmiş olacaklarını düşünmek lazım!" diye araya girdi.

"İkizlerin belki."

"Biz ikiz değil miyiz?"

"Kesinlikle!" Ulrich aniden kaçamak konuşmaya başladı. "İkizlere ender rastlanır; farklı cins ikizleri ise çok daha nadirdir; bu yetmez gibi bir de yaşları farklıysa ve çok uzun zaman boyunca birbirlerini tanımadan yaşamışlarsa bu gerçekten de bize layık olacak cinsten görülmeye değer bir olaydır!" diye açıklayıp daha sığ bir neşeye geri dönmeye uğraştı.

Agathe etkilenmeden, "Ama biz ikiz olarak buluştuk!" diyerek ona meydan okudu.

"Beklenmedik şekilde benzer giyindik diye mi?"

"Belki. Öyle veya böyle! Tesadüftü diyebilirsin ama tesadüf dediğin nedir? Bence kader veya kısmet veya her ne dersen artık, tesadüfün ta kendisidir. Hiç, kendin olarak doğmuş olman sana tesadüfi gelmedi mi? Kardeş olmamız da şansı ikiye katlıyor!" Agathe böyle tafsilatıyla anlatınca Ulrich de bu bilgeliğe boyun

eğdi. "O zaman kendimizi ikiz ilan ediyoruz!" diyerek onun fikrine katıldı. "Tabiatın kaprislerinin simetrik mahlûkları hâlinde bundan böyle insanların arasında yaşları bir, boyları bir, saçları bir olan aynı çizgili kıyafetleri giyen ve çenelerinin altına aynı kurdelelerden takmış kimseler olarak dolanacağız ama dikkatini çekerim, kısmen duygulanarak kısmen alayla bakacaklar arkamızdan, tıpkı ne zaman bir şey onlara oluşlarının esrarını hatırlatırsa, öyle."

Agathe keyiflenerek, "Tam zıt da giyinebiliriz," diye karşılık verdi. "Biri mavi giyerse öbürü sarı giyer veya kırmızının yanında yeşil olabilir, saçlarımızı mora veya erguvan rengine boyarız, ben kamburumu çıkarırım, sen göbeklenirsin: Yine de ikiz olmaya devam ederiz!"

Ama şakanın sonu gelmiş, bahaneler tükenmişti, bir müddet sustular. Sonra Ulrich aniden, "Biliyor musun," dedi, "bahsettiğimiz şey çok ciddi bir mesele aslında?!" – Bunu tam söylemişti ki kardeşi kirpikli yelpazesini tekrar gözlerinin üstüne indirdi ve arkalarında saklı bir muvafakatla tek başına ağabeyini konuşturdu. Belki de sadece gözlerini kapatmış gibi görünüyordu. Oda karanlıktı, yanan ışık belirginleştirmekten çok nesnelerin konturlarına parlak şeritler hâlinde dökülüyordu. Ulrich dedi ki: "İkiye bölünen insan efsanesi kadar Pygmalion'u, hermafroditi veya İsis ile Osiris'i de düşünebiliriz: Mesele farklı şekillere bürünse de özünde hep aynı kalıyor. Karşı cinste bir eş bulma isteği kadim bir istektir. Bize tamamen benzeyen ama farklı olması gereken bir varlığın sevgisidir istenen; bizim kendimiz olan ama yine de büyülü bir kişi olarak kalan ve tasavvur ettiğimiz her şeyden önce bağımsızlığın ve müstakilliğin soluğuyla önümüze geçen büyülü bir kişi... Aşkın cismanî âlemin kısıtlamalarından bağımsız olarak iki eş ama ayrı kişiler hâlinde birbirine rastlayan özüne dair bu hayal, kimsesiz simyada bile, insan aklının imbiklerinden sayısız defalar püskürmüştür–"

Sonra durakladı; anlaşılan, aklına rahatsız edici bir fikir gelmiş, Ulrich lafını neredeyse kaba sözlerle bitirmişti: "En gündelik aşk ilişkilerinin arasında bile bunun izlerine hâlâ rastlanır:

Her kılık kıyafet değişimiyle alâkası olan cazibede ve kişilerin fikirlerinin uzlaşması ile kendilerinin bir tekrarını muhataplarında bulmalarının anlamında da rastlanır. İster bir kadını ilk kez çıplak gör, ister çıplak bir kızı ilk kez yakasına kadar kapalı bir elbise içinde; o küçük sihir hep aynı kalır: Büyük ve pervasız aşk ihtiraslarının hepsi de insanın, en gizli benliğinin onu yabancı gözlerin perdelerinin ardından gözetlediğini vehmetmesiyle alâkalıdır."

Sanki bu söyledikleri konuştukları meseleyi gözünde çok büyütmemesini rica eder gibiydi. Agathe ise bir kez daha, ev kıyafetleri içinde âdeta aynı şekilde tebdili kıyafet ettiklerinde rastlaşmışken hissettikleri o şimşek gibi şaşkınlık hissini düşündü. Sonra şöyle cevap verdi: "Demek binlerce yıldır olan bir şey bu; peki iki taraflı bir aldanıştan hareketle açıklansa anlaması daha kolay olur mu?!"

Ulrich susuyordu.

Bir müddet sonra Agathe memnuniyetle dedi ki: "Ama uykuda yine de öyledir! İnsan rüyadayken bazen başka bir şeye dönüştüğünü görür. Veya erkek hâline rastlar. O zaman ona, kendisine hiç davranmadığı kadar iyi davranır. Muhtemelen bunların erotik rüyalar olduğunu söyleyeceksin ama aksine, çok daha eski rüyalarmış gibi geliyor bana."

Ulrich, "Sık sık böyle rüyalar görür müsün?" diye sordu.

"Bazen, nadiren."

Ulrich, "Bense hemen hemen hiç," diye itiraf etti. "Böyle rüyalar görmeyeli epey oluyor."

Agathe ise, "Ama bir defasında bana şey demiştin," dedi, "daha en başlarda olmalı, eski evdeyken –, insanın binlerce yıl önce gerçekten başka yaşantıları olmuştur, demiştin!"

"He, 'verici' ve 'alıcı' görüşü diyorsun?" diye cevap veren Ulrich, Agathe kendisine bakmadığı hâlde gülümsedi. "'Kuşatılmak' ve zihnin 'kuşatması'? Evet, ruhun bu esrarengiz çift cinsiyetliliğinden de bahsetmem lazımdı tabiî ki! Hem neyden bahsetmek lazım değil ki?! Her şeyde bundan bir parça var. Her benzetmede bile aynı olmanın ve olmamanın büyüsünün bir kalıntısı mev-

cut. Ama fark ettin mi, bahsettiğimiz tüm bu davranış şekillerinde, rüyada, efsanede, şiirde, çocuklukta, hatta aşkta bile hislerin payı anlaşılırlığa, yani gerçekliğin kaybına mâl olmuş?"

Agathe, "Yani buna gerçekten inanmıyorsun?" diye sordu.

Ulrich soruya cevap vermedi. Ama bir süre sonra dedi ki: "Günümüzün berbat ifade tarzına tercüme edersek bugün herkes için korkutucu derecede az olan şeye insanın kendi tecrübe ve eylemlerindeki yüzde payı diyebiliriz. Rüyadayken yüzde yüz gibi görünür, uyanıkken elli bile değildir! Daha bugün benim evimde bile aynısını fark ettin ama yakında tanışacağın insanlarla ilişkilerim de farklı değil. Buna bir defasında –yanılmıyorsam bir kadınla konuşurken ve tam yerinde söylemiştim– boşluğun akustiği de demiştim. Bir iğne, içindeki her şeyin boşaltıldığı bir odada yere düşerse çıkardığı gürültünün oransız, hatta ölçüsüz bir tarafı olur; ama aynısı insanlar arasında boşluk olduğunda da geçerlidir. Bağırıyor musun yoksa etraf bir mezarlık kadar sessiz mi, bilemezsin. Çünkü tüm haksızlıklar ve terslikler, son kertede karşılarına bir şey çıkaramadığın an muazzam bir ayartmanın çekim gücünü kazanır. Sence de öyle değil mi? Ama bağışla," diye kendi sözünü böldü, "sen yorgunsundur, bırakayım da dinlen. Korkarım, çevremdeki ve davranışlarımdaki bazı şeyler hoşuna gitmeyecek."

Agathe gözlerini açmıştı. Uzun süre gizlediği bakışları, Ulrich'in bütün vücuduna sempatiyle yayıldığını hissettiği, belirlemesi çok güç bir şey ifade ediyorlardı. Ulrich aniden tekrar anlatmaya başladı: "Daha küçük yaşlardayken tam da bu noktada bir kuvvet görmeye çalıştım. Hayatın karşısına çıkarılacak hiçbir şey yok mu? Peki, öyleyse hayat insandan kaçıp insanın eserlerine gider! Aşağı yukarı böyle düşünürdüm. Zaten günümüz dünyasının sevgisizliğinin ve sorumsuzluğunun da muazzam bir tarafı, en azından sonuç olarak yüzyıllar içerisinde olduğu gibi ergenlik yıllarında da rastlanabilecek hoyratlık çağına benzer yönleri var. Ve her genç gibi ben de başlarda işe güce, maceraya ve zevke atıldım; var gücünle yaptıktan sonra ne yaptığının önemi yokmuş gibi geliyordu bana. Bir defasında 'başarı ahlâkı' hak-

kında konuşmuştuk, hatırlıyor musun? O ahlâk bizde doğuştan vardır, ona uyarız. Ama insan yaşlandıkça açık seçik öğreniyor ki görünürde varolan bu aşırılık, her şeydeki bu bağımsızlık ve hareketlilik, harekete sevk eden kısımların ve kısmî hareketlerin bu hâkimiyeti –senin hem kendine hem de dünyaya karşı hâkimiyetin– kısacası, 'günümüz insanları' olarak bizlerin türümüzün bizi temayüz ettirici özelliği ve bir kuvvet addettiğimiz her şey, esasen bütünün, parçalarına karşı zaafından başka bir şey değildir. Tutku ve iradeyle buna karşı yapılacak hiçbir şey yoktur. Kendini bir şeyin içerisinde bütün olarak ve merkezde görmene fırsat kalmadan, bir bakmışsın ki yine kenara savrulmuşsun: İşte günümüzde bütün tecrübelerdeki tecrübe budur!"

Artık gözlerini açmış olan Agathe ağabeyinin sesinden bir şeyler sezinlemeyi bekliyordu; aradığını bulamayıp da ağabeyinin konuşması anayoldan ayrılarak bir daha caddeye kavuşmayan patika misali kesilince de şöyle dedi: "Yani senin tecrübene göre insan asla gerçekten tam bir kanaatle hareket edemez ve asla edemeyecektir. Kanaatten maksadım," diyerek lafını düzeltti, "herhangi bir bilim ve bize verilen ahlâkî terbiye değil, aksine kendini tam olarak kendinde hissetmek ve kendinin başka her şeyde de olduğunu hissetmektir, boşta kalan bir şeylerin doygunluğa ulaşmasıdır, yani diyorum ki hareket ettiğin ve geri döndüğün bir şeydir o. Ah, ne dediğimi kendim de bilmiyorum ki," diyerek hararetle kendi sözünü kesti, "senin bana açıklayacağını ummuştum!"

Ulrich yumuşak bir tavırla, "Tam da sözünü ettiğimiz meseleyi kastediyorsun," diye cevap verdi. "Bu konuda böyle sohbet edebileceğim tek kişi de sensin. Ama birkaç baştan çıkarıcı söz daha eklemek için en başından almamın bir amacı olmaz. Daha ziyade şöyle söyleyeyim, bir şeylerin tam ortasında 'bulunmak,' yani hayatın tahrip edilmemiş 'içtenliği'–ama kelimeyi hisler bakımından değil demin verdiğimiz anlam bakımından ele alırsak– muhtemelen aklî duyularla talep edilemeyecektir." Öne eğilmişti, Agathe'nin koluna dokunup uzun uzun gözlerine baktı. Kısık sesle, "Belki de insan tabiatına aykırıdır," dedi. "Gerçek olan sa-

dece, ondan acı çekerek mahrum kalmamızdır! Çünkü olağan aşka bir katkı olan kardeşlik isteği de herhâlde hiçbir yabancılık ve sevgisizliğin dâhil olmadığı bir aşka uzanan hayalî istikamet de bununla alâkalıdır." Bir müddet sonra da ekledi: "Yatak meselesinin ne kadar ünlü olduğunu 'İki Kardeş' masalından* biliyorsundur: Öz kardeşlerini öldürebilecek insanlar yatakta bir yorganın altında yatan kardeşler misali çocukluk eder dururlar."

Yüzü loş ışıkta kendiyle alay edercesine titriyordu. Ama Agathe'nin inancı kelimelerin karışıklığını değil, bu yüzü esas alıyordu. Buna benzer seğiren ve bir an sonra çöküveren yüzler görmüştü; bu yüz daha yakına gelmiyor, sonsuz bir süratle sonsuz uzaklıktaki bir yoldaymış gibi duruyordu. Agathe kısa yollu cevap verdi: "Kardeş yeterli değil işte!"

"Daha önce 'ikiz kardeş' demiştik zaten," diye cevap veren Ulrich ses çıkarmadan ayağa kalktı, çünkü kız kardeşinin sonunda büyük bir yorgunluğa yenik düştüğünü belli belirsiz fark ediyordu.

Agathe ayrıca, "Siyam ikizi olmak lazım," dedi.

Ağabeyi de, "Öyleyse Siyam ikizleri olsun!" diye tekrar etti. Elini onun elinden kurtarıp dikkatle yorganın üstüne bırakmaya uğraşıyor, kelimeleri kulağa ağırlıksız geliyordu: Ağırlıkları yoktu ve odadan çıktıktan sonra bile hafiflikleri içinde yayılıyordu.

Agathe gülümseyip gitgide yalnızlaşan bir hüzne gömüldü, hüznünün karanlığı az sonra, yorgunluktan ötürü fark etmeden uykunun karanlığına geçti. Ulrich ise usulca çalışma odasına gitti ve orada uykusu gelene kadar iki saat boyunca çalışamadan, başkalarına saygı göstermenin yol açtığı kısıtlanmayla tanıştı. Bu zaman zarfında gürültü patırtı çıkarıp bastırılması gereken neler yapacağını düşününce şaşırdı. Bu yeni bir şeydi. Başka biriyle gerçekten beraber büyümenin nasıl olacağını büyük bir ilgiyle tahayyüle çalıştı. Bir daldaki iki yaprak misali beraber olup sadece kanlarıyla değil, ondan da öte büsbütün bağımlılığın etkisiyle birbirlerine bağlı bulunan böylesi iki sinir sisteminin nasıl işleyeceğine dair pek bilgisi yoktu. Tetikleyici olay aslen, bir baş-

* Grimm Kardeşler'in masallarından biri. –*ç.n.*

kasının bedeninde gerçekleşirken birinin ruhundaki her heyecanın öbürünün ruhu tarafından da hissedileceği fikrine dayanıyordu. "Mesela sarılmak, sana sarılan öbür kişinin bedenindeki bir şeydir," diye düşündü. "Belki razı değilsindir ama öbür benliğin çok güçlü bir rıza dalgası yollar içine! Kız kardeşini kimin öptüğünden sana ne? Ama onun heyecanına gelince, o heyecanı sen de onunla beraber sevmelisin! Yahut seven sensindir, öyle olunca da onu bir şekilde sevgine katmak zorundasındır; onun içine salt manasız, fizyolojik olaylar gönderemezsin ya!?" Ulrich bu düşüncelerden güçlü bir uyarının ve büyük bir rahatsızlığın yayıldığını hissediyordu; bu noktada yeni görüşler ile olağan görüşlerin çarpıtmaları arasındaki sınırı doğru çekmek gözüne oldukça zor geldi.

26

SEBZE BAHÇESİNDE BAHAR

Meingast'tan nasibine düşen övgüler ve yine ondan aldığı yeni fikirler Clarisse'in üzerinde derin bir etki bırakmıştı.

Bazen kendi kendisini bile tedirgin eden ruh huzursuzluğu ve asabiyeti tavsamış ama bu kez, önceden de olduğu gibi, yerini keyifsizlik, iç sıkıntısı ve ümitsizliğe değil, olağanüstü derecede gergin bir berraklığa ve şeffaf bir manevî atmosfere bırakmıştı. Kendini yine tam manasıyla görüp tenkit ederek kavradı. Şüphe duymadan, hatta belli bir tatmin hissiyle pek de akıllı olmadığının farkına vardı: Çok az okuyup çok az öğrenmişti. Oysa böylesine kıyaslayıp sınayarak düşündüğü vakit Ulrich ruhani bir ayna düzleminde keyfine göre yaklaşıp uzaklaşan bir buz patencisine benziyordu. Söylediklerinin nereden çıktığını anlamak asla mümkün değildi; gülmesi, sinirlenmesi, gözlerinin şimşek şimşek çakması, oraya gelip geniş omuzlarıyla Walter'in elinden odada işgal ettiği yeri alması da. Sadece merakla başını çevirse dahi boyun kasları rüzgâra kapılıp giden bir yelkenin halatları gibi gerilirdi. Böylelikle Ulrich'in üzerinde daima, Clarisse'in erişebileceklerinin ötesine geçen ve bütün vücuduyla onu yakalayabilmek için üstüne atılma isteğini ayakta tutan bir şeyler oluyordu. Ama bu bazen bir anafor hâlini alıyordu ki bir defa-

sında gözünün Ulrich'ten çocuk sahibi olma arzusundan başka bir şey görememesine dahi yol açmıştı. Ama tam da o hâl artık çok uzaklara gitmiş, arkasında ihtirasların dinmesinin ardından hatıraları anlaşılmaz biçimde doldurup taşıran o kırıntıları bile bırakmamıştı. Clarisse, Ulrich'in evindeki başarısızlığını hatırlayınca en kötü ihtimal sinirleniyordu ama sinirlense bile kendine duyduğu güven bazen sapasağlam duruyordu. Bu sağlamlığı yaratansa, filozof konuğunun sağladığı yeni tasavvurlardı; tabiî mükemmel anlamda değişime uğramış bu dostuna tekrar kavuşmanın onda doğrudan yarattığı heyecanlar bir kenara bırakılırsa. Böylelikle herkes artık bahar güneşinin ısıttığı küçük evde Ulrich acaba Moosbrugger'i tekinsiz ikametgâhında ziyaret edebilmek için izin çıkarabilecek mi diye beklerken çeşit çeşit gerilimler içerisinde günler geçti.

Bu meyanda Clarisse'e bilhassa önemli görünen bir düşünce vardı: Üstat dünyayı "öyle bir derecede kuruntulardan azade" olarak adlandırmıştı ki dünya artık bunu sevse mi yoksa bundan nefret mi etse, bilmiyordu, Clarisse de o günden beridir, kuruntuyu hissetme lütfundan nasiplenmiş insanın kendini ona bırakması gerektiğine kanaat getirmişti. Çünkü kuruntu, lütuf demekti. Zaten o zamanlar kim evden çıkınca sağa mı yoksa sola mı gideceğini biliyordu ki, elbette Walter'inki gibi onu yeniden kısıtlayan bir mesleği veya kendisi gibi canını sıkan ebeveyn veya kardeşlerle bir randevusu olma durumlarını bunun dışında tutmak lazımdı! Kuruntu içerisindeyse durum farklıdır! Orada hayat, modern bir mutfak gibi pratik biçimde döşenmiştir: Tam ortada oturur, kımıldamanıza bile gerek kalmadan olduğunuz yerden bütün mutfak eşyalarını kullanabilirsiniz. Böyle şeyler tam Clarisse'e göre olmuştu hep. Üstelik kuruntudan anladığı, irade denen şeyin ta kendisi, fakat daha yoğun hâliydi. Clarisse dünyada olup bitenlerin yalnızca az bir kısmını doğru açıklayabilmesinden şimdiye kadar hep ürktüğünü hissetmişti ama Meingast'a kavuştuğundan beridir kendi takdiriyle sevmesinin, nefret ve hareket etmesinin bir telafi sağladığını görmüştü. Çünkü üstadın dediğine göre insanlığın hiçbir şeye irade kadar ihtiyacı yoktu ve bu şiddetle isteyebilme serveti ezelden beridir insan-

lığın elinde bulunmaktaydı! Clarisse bunları düşününce mutluluktan üşüyor, sorumluluktan sıcaklıyordu. Elbette sözü edilen irade, mesela bir piyano bestesini öğrenmek veya bir tartışmada haklı çıkmak gibi kasvetli bir uğraş değil; kendini tamamıyla hayatın dümenine bırakmak, kendi kendinden duygulanmak, mutluluğun içinde bir ok gibi süzülmek demekti.

Sonuçta düşündüklerinin bir kısmını Walter'e anlatmadan edemedi. Vicdanının günbegün daha da güçlendiğini anlattı ona. Ne var ki Walter öfkeyle ve bu olgunun muhtemel faili olan Meingast'a duyduğu hayranlığa dikkat etmeden cevap verdi: "Ulrich'in muhtemelen izin almayı başaramayacak olması hakikaten de büyük mutluluk!"

Clarisse'in dudaklarında yalnızca kederli bir ifade belirdi ama o keder Walter'in bîhaberliğine ve direncine duyduğu merhameti de ifşa ediyordu.

Walter asabi, "Hiç birimizi zerre kadar ilgilendirmeyen bu caniden istediğin nedir acaba!?" diye sordu.

Clarisse, "Oraya gidince bir şeyler düşünürüm," cevabını verdi.

Walter erkekçe bir tavırla, "Bence şimdiye çoktan düşünmüş olman lazımdı!" dedi.

Ufak tefek karısı kocasını ne zaman derinden incitecek olsa gülümsediği gibi gülümsedi. Ama sonra sadece, "Bir şeyler yapacağım," dedi.

Walter sertçe, "Clarisse!" diye karşılık verdi, "benim iznim olmadan hiçbir şey yapamazsın; ben kanunen senin kocan ve vasînim!"

Clarisse bu ses tonunu daha önce işitmemişti. Kocasına sırtını dönüp şaşkınlıkla birkaç adım attı.

Walter arkasından, "Clarisse!" diye seslenip peşinden gitmek için ayağa kalktı. "Bu evde kol gezen çılgınlığa karşı bir şeyler yapacağım artık!"

O an Clarisse, kararındaki iyileştirici gücün Walter'in artan gücü üzerinde de hissedildiğini anladı. Topukları üzerinde dönüp ona, "Ne yapacaksın?!" diye sordu, aralık gözlerinden fırlayan şimşek gibi bir bakış, kocasının iri iri açılmış gözlerinin nemli kahverengisine çarptı.

Walter, "Bak, canım," diye onu yatıştırıp geri adım attı, çünkü gelen cevabın bu denli kesin olmasına şaşırdığını fark etti, "sağlıksız, ürkütücü ve sorunlu şeylere duyulan entelektüel merak hepimizin içinde var, bütün düşünen insanların içinde ama–"

Clarisse zaferle ışıldayarak, "Ama meydanı darkafalılara bırakıyoruz!" diyerek sözünü kesti. Şimdi de o, Walter'in peşinden gidiyor, gözünü ondan ayırmıyordu. İyileştirici gücünün kocasını nasıl sarmaladığını ve şiddetle zorladığını hissediyordu. Kalbi aniden tarifsiz ve tuhaf bir sevinçle doldu.

Canı sıkılan Walter cümlesini, "Ama işi bu kadar büyütmüyoruz," diye mırıldanarak bitirdi. Arkasında, ceketinin ucunda bir direnç sezdi; elini oraya uzatınca evlerindeki ince bacaklı, hafif masalardan birinin kenarını hissetti, masalar gözüne aniden hayalet gibi görünmüştü: Daha fazla geri çekilirse masayı gülünç bir şekilde itmek zorunda kalacağını anladı. Öyle olunca da bu mücadeleden çok uzakta, yemyeşil bir çayırda, çiçek açan meyve ağaçlarının altında ve sergiledikleri sağlıklı neşeyle yaralarını yıkayıp temizleyecek insanların arasında bulunmayı istemek gibi aniden uyanan bir arzuya karşı koydu. Söylediklerine kulak kabartıp hayranlıkla karşılayan kadınlarla güzelleşen, sakin, dolu dolu bir arzuydu bu. Clarisse yanına yaklaştığı anda ise karmakarışık rüyalardaymışçasına bir sıkıntı duydu. Şaşırtıcıdır, Clarisse, ona korkağın teki olduğunu söylemedi bu kez. Onun yerine şöyle dedi: "Walter? Biz neden mutsuzuz?!"

Walter bu akıl çelen, ferasetli sesi duyunca Clarisse'le mutsuzluğunun başka bir kadınla elde edeceği mutlulukla ikame edilemeyeceğini hissetti. Aynı şekilde galeyana gelerek, "Sebebi kendimiz olmalıyız!" diye cevap verdi.

Clarisse uysalca, "Hayır, kendimiz olamayız!" diye belirtti. Başını yana yatırarak kocasını ikna edecek bir şeyler bulmaya çalıştı. Esasında aradığı şeyin ne olduğunun hiç ehemmiyeti yoktu; ateşini hiç azaltmadan anbean vermeye devam eden akşamsız bir gün misali karşı karşıya duruyorlardı. Sonunda Clarisse de,

inatçı olduğu kadar çekingen bir ses tonuyla, "Sen de kabul edeceksindir ki," diye söze girdi, "esas büyük suçlar, işlemekle değil, işlenmelerine müsaade etmekle meydana gelir!"

Walter bunun peşinden neler geleceğini artık kesin olarak biliyordu, şiddetli bir hayal kırıklığı demekti bu. Sabırsızlıkla, "Aman Tanrım!" diye haykırdı. "Günümüz insanlarının vicdanlarını rahatlatırken gösterebildiği kolaylıkla ve lakaytlıkla tek tek fertlerin kötü niyetine göre çok daha fazla insan hayatının mahvedildiğini ben de biliyorum! Senin de şimdi, bu yüzden herkes vicdanını doğrultmalı ve adımlarını atmadan önce titizlikle kontrol etmelidir diyecek olman da hayranlık uyandırıyor."

Clarisse ağzını açarak onun sözünü kesti ama fikrini değiştirip cevap vermedi.

Walter süklüm püklüm, "Yoksulluğu, açlığı, insanlar arasında olmasına izin verilen her tür perişanlığı veya yönetim kurulları güvenlik tedbirlerinin bütçesinden kıstığı için çöken madenleri ben de düşünüyorum," diye devam etti, "zaten sana bütün bunları itiraf da ettim."

Clarisse, "Ama o hâlde, durumları 'saf mutluluk' olmadığı müddetçe iki sevgili birbirini sevemeyecektir," dedi. "Dünya da böylesi sevgililere kavuşmadan düzelmeyecektir!"

Walter ellerini birbirine vurdu. "Böylesine büyük, köreltici ve katışıksız taleplerin hayata ne kadar hakkaniyetsiz davrandığını anlamıyor musun!" diye haykırdı. "Kafanın içinde, sanki döner bir levha üzerindeymiş gibi zaman zaman ortaya çıkan Moosbrugger'in durumu da aynen böyle! Aslında, toplum böylesi insansı hayvanlarla ne yapacağını bilmediği için onlar öldürülmedikleri müddetçe rahat edemeyeceğini iddia ederken haklısın ama sağlıklı ve sıradan vicdan böyle fazla hassas şüphelere kapılmaktan kaçınmakta, deyim yerindeyse çok daha haklıdır elbette. Sağlam kafanın belli başlı alâmetleri vardır ki ispatlanamazlar, insanın kanında olmalıdırlar!"

Clarisse cevap verdi: "Tabiî ki senin kanaatince 'aslında' demek, her zaman onun zıt anlamını da içerir!"

Walter alınganlıkla başını sallayarak buna cevap vermeyeceğini gösterdi. Tek yönlü bir düşünce perhizinin zararlı olduğuna dair uyarıda bulunup durmaktan bıkmıştı, hatta bu uyarılar belki uzun vadede kendisini de işkillendiriyordu.

Clarisse ise Walter'i sürekli hayretlere düşüren asabi bir hassasiyetle düşüncelerini okudu ve başını dikleştirerek bütün ara basamakları atlayıp ivedilikle ve sessizce sorduğu, "İsa'yı bir maden işletmecisi olarak tasavvur edebilir misin?" sorusuyla Walter'in tepe noktasına ulaştı. Yüzündeki ifade, sevgi ile yanılgının birbirinden ayırt edilemediği abartılı hâllerden biri içerisinde İsa'dan kastının aslında Walter olduğunu ele veriyordu. Walter soruyu yılgın olduğu kadar hiddetli bir el hareketiyle savuşturdu. "Bu kadar doğrudan olmaz, Clarisse!" diye rica etti. "Bu kadar doğrudan konuşmak olmaz!"

Clarisse, "Olur!" diye cevap verdi. "Aslında olması gereken tam da budur! Şayet İsa'yı kurtaracak gücümüz olmazsa kendimizi kurtaracak gücümüz de olmaz!"

Walter şiddetle, "Geberip gitse bundan ne çıkar!" diye haykırdı. Bu kaba cevabın zevkini çıkarırken hayatın o kurtarıcı tadını sanki damağında hissetmişti, bu tat Clarisse'in imalarıyla ortaya koyduğu ölüm ve perişanlık tadına mükemmelen karışıyordu.

Clarisse ona beklentiyle bakıyordu. Walter ise ya kapıldığı galeyandan bezmişti yahut kararsızlıktan ötürü susuyordu. Clarisse karşı konulmaz son kozunu oynamaya mecbur birinin tavrıyla, "Bana bir işaret gönderildi!" dedi.

Walter göğü temsil eden tavana doğru, "Kuruntu bunlar!" diye bağırdı; Clarisse ise hiçbir ağırlığı olmayan son sözleriyle beraberliklerini noktaladı, Walter'ın artık tek bir şey söylemesini dahi istemiyordu.

Oysa Walter biraz sonra onun Meingast'la hummalı bir sohbete giriştiğini gördü. Uzağı pek göremeyen Meingast'ı rahatsız eden gözetlenme hissi doğruydu. Walter gerçekten de o arada ziyarete gelen ve kollarını sıvayıp bir evleğe diz çökerek bir şeyler yapan kayınbiraderi Siegmund'un bahçedeki hararetli çalışmasına katılmadı, çünkü bahçıvanlık kitaplarının arasındaki düz bir

ayraç yerine insan olmak isteyen kişi, Walter'in iddiasına göre bahçe işini baharda yapmalıydı.

Bunun yerine ortalıktaki sebze bahçesinin öbür ucundaki çifte doğru kaçamak bakışlar atıyordu.

Gözetlediği köşede uygunsuz bir şeyler olduğunu sanmıyordu. Buna rağmen bahar havasına maruz kalan ellerinde ve ara ara Siegmund'a talimat vermek için çömelmekten su lekeleri olan bacaklarında gayritabiî bir soğukluk hissediyordu. Âciz ve aşağılanmış insanların, etraflarında kaprislenebilecekleri birileri olunca yaptıkları gibi kayınbiraderiyle kurumlana kurumlana konuşuyordu. Ona hayranlık duymayı kafaya koymuş olan Siegmund'un bu düşüncesinden kolay kolay vazgeçirilemeyeceğini biliyordu. Buna rağmen Clarisse'in asla kendinden tarafa bakmazken Meingast'a sürekli ilgi göstererek baktığını gözlemlediğinde hisseder gibi olduğu şey âdeta günbatımı sonrası yalnızlığı ve mezar soğukluğuydu. Üstelik Meingast bu durumdan gurur da duyuyordu. Walter ve Clarisse'in evlerine geldiğinden beridir burada açılan uçurumlardan hem gurur duyuyor hem de onları özenle kapatmaya uğraşıyordu. Walter ayakta durduğu için, diz çöken Siegmund'a göre belli bir yükseklikten şu sözleri söyledi: "Elbette hepimiz sorunlu ve sağlıksız şeylere belli bir merak duyar, o merakı biliriz!" Clarisse bu cümleye dayanarak ona dar kafalı dedikten sonra geçen kısa zamanda "hayatın ufak namussuzlukları" sözünü uydurmuştu. Şimdi de kayınbiraderine, "Ufak bir namussuzluk iyi olduğu kadar hem tatlı hem de ekşidir," diyordu, "ama sağlıklı hayatın namusuna ulaşana dek onu içimizde işlemekle yükümlüyüz! Zaten böyle ufacık bir namussuzluktan benim anladığım," diye devam etti, "hem *Tristan* müziğini dinlediğimizde bizi pençesine alan ölümle özlem dolu bir anlaşma hem de biz boyun eğmesek de çoğu seks katiline mahsus o tekinsiz çekim gücüdür! Çünkü benim namussuz ve insana aykırı dediğim efendime söyleyeyim, hem hayatın, dara düştüğümüzde veya hasta olduğumuzda başımıza musallat olan temel unsuru hem de hayata zor kullanmak isteyen abartılı ölçüde ruhani ve vicdanî bir olgudur. Önümüze çekilen sınırları aşmak isteyen

ne varsa namussuzdur! Mistisizm ne kadar namussuzsa tabiatı bir matematik formülüne sığdırabileceğini sanmak da o kadar namussuzluktur! Moosbrugger'i ziyaret etme niyeti de 'en az–" Walter bu noktada turnayı gözünden vurmak niyetiyle bir an için ara verip sözünü, "hasta yatağında Tanrı'ya yakarışta bulunmak istemek kadar namussuzluktur!" diyerek bitirdi.

Bu sözlerin gerçekten de iler tutar bir yanı vardı, hatta hekimin meslekî ve gayriihtiyarî insanlığına da Clarisse'in niyetinin ve çılgınca gerekçelerinin münasiplik sınırlarını aştığına dair şaşırtıcı biçimde çağrıda bulunuyorlardı. Ama Siegmund'a nazaran Walter bir dâhiydi ve dehası sağlıklı düşünmesinin onu böylesi fikrî itiraflara sevk etmesiyle ifadesini bulurken kayınbiraderinin ondan da iyi durumda olan sağlığı bu şüpheli maddî dünya karşısında kararlılıkla susması sayesinde kendini gösteriyordu. Siegmund toprağı parmaklarıyla bir araya topluyor, toplarken de dudaklarını açmadan kafasını bazen sanki bir deney tüpünün içindekileri dökmek istermiş veya bir kulağıyla yeterince işitmiş gibi bir o yana bir bu yana eğiyordu. Walter lafını bitirdikten sonra uçsuz bucaksız bir sessizlik başladı, o sessizlikte muhtemelen bir defasında Clarisse'in de söylemiş olduğu bir cümle duydu, çünkü halüsinasyon canlılığıyla olmasa da âdeta sessizliğin içine açılmış oyuklardan, "Nietzsche ile İsa'yı mahveden, işlerini yarım bırakmalarıydı!" sözleri yayıldı. Bunlar ona "maden işletmecisini" hatırlatarak pek tekin olmayan bir şekilde gururunu okşuyordu. Sağlığın timşali olarak burada, bu serin bahçede, kibirle baktığı bir adam ile sessiz jestlerini üstünlükle ve özlemle seyrettiği, gayritabiî tavırlarla hararetlenmiş iki kişinin arasındayken bulunduğu durum garipti. Çünkü Clarisse dermansız kalmamak için sağlığını kullanan ufak namussuzluktu, içinden bir ses de Meingast'ın şu an bu namussuzluğun münasip küçüklüğünü hadsiz hesapsız büyütmek üzere olduğunu söylüyordu. Meingast'a şöhreti olmayan bir akrabanın, olanına duyduğu bir hisle hayranlık besliyor, bu hâl onu kıskandırmaktan çok hırslandırıyordu, yani Clarisse'in onunla kafa kafaya verip fısıldaştığını görmek kıskançlıktan çok daha derinlere inen bir histi; bununla birlikte bu his Walter'i nedense keyiflendiriyordu da; o,

kendi vakarının farkına vararak fenalaşmak istemiyor, yanlarına gidip onları rahatsız etmekten kendini men ediyor, aralarındaki hararete bakarak kendi üstünlüğünü hissediyordu; farkında olmasa da, bütün bunlardan her türlü mantığı bir tarafa bırakarak doğan ve hünsaları andıran bulanık bir düşünce ortaya çıktı: İkisi orada, engellenmeden ve tasvip edilemeyecek bir tarzda Tanrı'ya yakarıyorlardı.

Böylesine bir karmaşaya düşünmek denebilirse eğer, öyle bir düşünmekti ki bu, hiçbir şekilde dile getirilemiyor, çünkü belirsizliğinin kimyası dilin aydınlık etkisiyle ânında bozuluyordu. Walter, Siegmund'un karşısında da belli ettiği üzere Tanrı kelimesiyle inancı bir tutmuyordu, kelime aklına geldikten sonra, etrafında ürkek bir boşluk oluştu: Nitekim Walter'in uzun bir suskunluktan sonra kayınbiraderine ilk söylediği kelimenin o kelimeyle hiç alâkası yoktu. "Şayet kız kardeşini bu ziyareti yapmaktan şiddetle men etme hakkını kendinde görmüyorsan, tam bir budalasındır," diye sitem etti, "o zaman ne diye doktor oldun?"

Siegmund buna da hiç alınmadı. Sessizce başını kaldırıp, "Bunu kendi aranızda kararlaştırmanız gerek," cevabını verip tekrar işinin başına döndü.

Walter iç geçirdi. "Clarisse tabiî ki sıradışı birisi!" diye yeniden söze başladı. "Onu çok iyi anlayabiliyorum. Hatta bakış açısındaki katılığın hepten haksız olmadığını düşünüyorum. Yoksulluğu, açlığı, dünyayı dolduran türlü türlü sefaletleri, mesela yönetim kurulları paradan kısıp yeterince sağlam inşa etmediği için çöken madenleri düşün–!"

Siegmund bunları düşündüğüne dair hiçbir belirti göstermedi.

Walter sertçe, "Neyse, o düşünüyor!" diye devam etti. "Düşünmesi de harika bence. Bizler vicdanlarımızı kolaylıkla rahatlatabiliyoruz. Clarisse hepimizin değişmesini; daha faal, âdeta sonu olmayan, sonsuz bir vicdana kavuşmamızı isterken de bizden daha iyi davranıyor. Ama sana sorum şu: Hadi, benzerliğini bir kenara koyalım da bunun sonu ahlâkî bir vicdan kuruntusu değil midir? Bu kadarını olsun söyleyebileceksindir herhâlde?!"

Siegmund gelen ısrarlı çağrı üzerine bir bacağını altına alıp oturdu ve eniştesine şöyle bir baktı. "Delilik!" diye açıkladı. "Ama tıbbî anlamıyla delilik değil tabiî."

Walter üstünlüğünü düşünmeksizin, "Ya kendisine işaret gönderildiğini ileri sürmesine ne diyeceksin?" diye bir soru daha sordu.

Siegmund endişeyle, "İşaret gönderildiğini mi söylüyor?" diye sordu.

"Aynen öyle! Mesela şu aklını kaçırmış katil! Geçenlerde de pencerelerin altında duran şu domuz!"

"Domuz mu?"

"Yok, bir tür teşhirci."

"Öyle mi?" diyen Siegmund bir an düşündü. "Resmedecek bir şeyler bulunca sana da işaret gönderiliyor. Ne var ki o kendini senden daha heyecanlı ifade ediyor," diye de meseleyi karara bağladı.

Walter aceleyle, "Ya bu insanların günahlarını; benimkileri, seninkileri ve daha bilmem kiminkileri üstlenmesi gerektiğini iddia etmesi?!" diye bağırdı.

Siegmund ayağa kalkmış, ellerine bulaşan toprağı silkeliyordu. Lüzumsuz yere bir kez daha, "Günahlardan bunaldığını mı hissediyor?" diye sordu ve sanki nihayet eniştesine katılabildiğine sevinmiş gibi nazikçe, "İşte bir semptom!" dedi.

Walter pişmanlıkla, "İşte bir semptom mu?" diye sordu.

Siegmund, uzman tarafsızlığıyla, "Günah kuruntusu semptomdur," diye doğruladı.

Walter, "Ama aslında şöyle," diye ilave edip kendi sebep olduğu kararı, hemen temyiz etti: "Ama önce, kendine sorman lazım: Günah denen şey gerçekten var mı? Tabiî ki var. Ama bir de günah kuruntusu var ki bu kuruntu değil. Belki anlamıyorsundur, çünkü ampirizmin ötesinde bir şey! Bu, insanın daha yüce bir hayata karşı duyduğu incinmiş sorumluluk duygusudur!"

Ama Siegmund ısrarla, "Kendisine işaret gönderildiğini iddia ediyor, değil mi!" diye itiraz etti.

Walter de hararetle, "Ama bana da işaret gönderildiğini söylüyorsun!" diye haykırdı. "Sana şu kadarını söyleyeyim, bazen

kaderimin önünde diz çöküp beni rahat bıraksın diye yalvarasım geliyor. Ama kaderim asla rahat durmuyor ve en mükemmel işaretleri Clarisse üzerinden gönderiyor!" Sonra sakinleşip devam etti: "Mesela Clarisse şimdi de, şu Moosbrugger'in 'günahkâr suretlerimizde' bize denk olduğunu ve ikaz mahiyetinde gönderildiğini iddia ediyor; şöyle de anlayabiliriz: Hayatımızın yüce fırsatlarını, deyim yerindeyse hayatımızın aydınlık suretini ihmal etmemizin sembolüdür bu. Yıllar yıllar önce Meingast yanımızdan ayrıldığında–"

Siegmund uzmanlara has o ümitsiz lakaytlıkla, "Ama günah kuruntusu belli bozuklukların semptomudur!" diye tekrar hatırlattı.

Walter hararetle, "Sen tabiî semptomdan başka bir şey bilmezsin!" diyerek Clarisse'ini savundu. "Çünkü onun ötesindekiler tecrübeni aşar. Ama belki de en sıradan tecrübelere uymayan ne varsa bozukluk gözüyle bakan bu bâtıl inançtır hayatımızın günahı ve günahkâr sureti! Clarisse de buna karşı manevî bir aksiyon talep ediyor. Daha yıllar yıllar önce Meingast yanımızdan ayrıldığında biz–" Clarisse'le beraber Meingast'ın "günahlarını üstlenmeleri" hikayesini düşündü ama Siegmund'a bir manevî uyanış sürecini açıklamanın bir yere varacağı yoktu, öyle olunca da lafını belli belirsiz, "Sonuçta her zaman, herkesin günahlarını âdeta üzerlerine çeken veya içlerinde yoğunlaştıran insanlar olduğunu belki sen de inkâr etmeyeceksindir?!" diyerek bitirdi.

Kayınbiraderi ona memnuniyetle bakıyordu. "Buyur işte!" diye nazikçe karşılık verdi. "Baştaki iddiamı şu anda bizzat ispatlıyorsun. Clarisse'in günahlardan bunaldığını hissetmesi belli bozukluklarda görülen tipik bir belirtidir. Ama hayatta tipik olmayan davranış şekilleri de vardır: Benim iddiam da bundan ibaretti."

Walter bir süre sonra iç geçirerek, "Ya yaptığı her eylemde varolan o abartılı sertlik?" diye sordu. "Böylesi amansız bir katı tavrı normal kabul etmek mümkün mü?"

Bu arada Clarisse, Meingast'la önemli konular görüşüyordu. "Demiştin ki," diye hatırlatıyordu, "dünyayı açıklayıp anlamakla

böbürlenen insanlar dünyada ufacık bir değişiklik yapamayacaklardır, değil mi?"

Üstat, "Evet," diye cevap verdi. "Doğruymuş, yanlışmış, bunlar asla bir karara varmak istemeyenlerin bahaneleridir. Çünkü hakikat, sonu olmayan bir şeydir."

Clarisse, "O yüzden de 'değer' ile 'değersizlik' arasında karar verme cesareti göstermek lazımdır, diyordun?!" diye sorguladı.

Üstat biraz sıkkın, "Evet," dedi.

Clarisse, "Senin geliştirdiğin şu, günümüz hayatında insanlar sadece olan biteni yapmaktadır formülü de," diye haykırdı, "son derece küçümseyici!"

Meingast durup yere baktı; kulağını çevirdiği de, yolunun sağ tarafında duran küçük bir taşa baktığı da söylenebilirdi. Ama Clarisse onun ağzına övgü balı çalmaya devam etmedi; şimdi o da başını eğmiş, çenesi neredeyse göğsüne değmişti, bakışları Meingast'ın çizmelerinin ucunun arasından toprağı deliyordu; sesini dikkatle kısıp, "bütün cinsellik meselesi keçi sıçramasına benzer, demiştin!" diyerek devam ettiği sırada soluk çehresinde hafif bir kırmızılık belirdi.

"Evet, belli bir konuda söylemiştim. Çağımız irade eksikliğini, bilim faaliyetleri denilen şey haricinde cinsellikte tüketmektedir!"

Clarisse bir an tereddüt etti, sonra, "Benim de irademsağlam ama Walter yine de keçi sıçraması yapıyor!" dedi.

Meraklanan üstat, "Aranızda olup bitenler nedir acaba?" diye sorduysa da âdeta tiksinerek hemen ilave etti: "Olanları tabiî ki tahmin edebiliyorum."

Bahar güneşinin alnında duran ağaçsız bahçenin bir köşesinde bulunuyorlar, aşağı yukarı karşı çaprazlarında da yere çömelen Siegmund'un yanında dikilen Walter kayınbiraderini hararetle lakırdıya boğuyordu. Bahçe evin uzun duvarına dayanan bir kare biçimindeydi, sebze ve çiçek tarhlarının etrafından çakıllı bir yol geçiyor, ortadaki iki yol da üstlerindeki çakılla, henüz ot bitmemiş toprağın sathında açık renkli bir çarmıh oluşturuyordu. Clarisse göz ucuyla öbür taraftaki iki adama sakına sakına

bakarak cevap verdi: "Belki elinden bir şey gelmiyordur: Şöyle söyleyeyim, Walter'i pek de uygun olmayacak şekillerde cezbediyorum."*

Üstat bu kez alakadar bir bakışla, "Tasavvur edebiliyorum," diye cevap verdi. "Sende bir oğlan çocuğu havası var."

Bu övgüyü duyan Clarisse, damarlarına dolu taneleri misali bir mutluluğun hücum ettiğini hissetti. Çabucak, "Hani o gün, bir erkekten daha çabuk giyinebildiğimi fark ettin mi?!" diye sordu.

Filozofun sevecenlikle kırışan yüzüne bir anlayışsızlık çöktü. Clarisse kıkırdıyordu. "Bu iki anlamlı bir kelime," diye açıkladı. "Başkaları da var, mesela seks cinayeti."

Üstat herhâlde hiçbir şeye şaşırmamış gibi yapmanın iyi olacağını düşünmüştü. "Evet, evet," diye karşılık verdi, "biliyorum. Bir defasında aşkı olağan kucaklaşmalarla söndürmenin seks cinayeti olacağını iddia etmiştin." Ama giyinmekten maksadının ne olduğunu öğrenmek istiyordu.

Clarisse kaygan zeminde hünerlerini gösterip aceleden kayıp düşen birinin çabukluğuyla, "Engel olmamak cinayettir," diye açıkladı.

Meingast, "Biliyor musun," diye itiraf etti, "artık hakikaten ne diyeceğimi bilmiyorum. Şimdi yine o heriften, şu dülgerden bahsediyorsun. Onunla alıp veremediğin ne?"

Clarisse ayağının ucuyla dalgın dalgın çakılları eşeliyordu. "Aynı şey," diye cevap verdi. Aniden başını kaldırıp üstada baktı. Kestirip attığı bir cümleyle, "Galiba Walter beni reddetmeyi öğrenmeli," dedi.

Meingast, bir süre cümlenin devamını boş yere bekledikten sonra, "Bunun hükmünü ben veremem," dedi. "Ama sıradışı çözümlerin daima daha iyi olduğu muhakkak."

Bunu her ihtimale karşı söylemişti. Ama Clarisse başını tekrar eğince bakışları Meingast'ın kıyafetinin bir tarafına takıldı, bir süre sonra da elini yavaş yavaş kolunun alt kısmına doğru uzattı.

* Almanca aslı *anziehen* olan "çekmek, cezbetmek ve giyinmek" anlamlarına gelen fiille tekrar kelime oyunu yapılmaktadır. –ç.n.

Ceketin geniş kolunun altındaki bu sert ve cılız kola dokunmak, dülger hakkında söylediği aydınlatıcı sözlerden hiç haberi yokmuş gibi davranan üstada temas etmek için aniden dizginlenemez bir arzu duydu. Bunlar olurken içine, kendinden bir parçayı ona sürüklediğine dair bir his hâkimdi, elini onun elbise koluna sokuşundaki yavaşlıkta, bu akın hâlindeki yavaşlıkta, üstadın sakin durup Clarisse'in kendisine dokunmasına izin verdiğini idrak etmesinden ileri gelen açıklanamaz bir şehvetin kırıntıları toplanıyordu.

Meingast ise çok bacaklı bir hayvanın, dişisinin üstüne çıkışına benzer tarzda kolunu kavrayıp üstünde ilerleyen ele sersemlemiş gibi bakıyordu; bu küçük kadının indirdiği gözkapaklarının altında alışılmışın dışında bir şeylerin seğirdiğini gördü: Şüpheli bir olayın varlığını kavradı, olay, cereyan ettiği çevreden ötürü onu duygulandırıyordu. Clarisse'in elini nazikçe uzaklaştırarak, "Gel!" diye teklifte bulundu. "Burada dururs ak fazlasıyla göz önünde kalacağız, tekrar dolaşmaya başlayalım!"

Bir aşağı bir yukarı yürürlerken Clarisse anlatmaya başladı: "Üstümü çabuk giyinirim, icabında bir erkekten daha çabuk yaparım bunu. Ben böyle –nasıl diyeyim?– işte böyle olunca elbiseler uçarak bedenime yapışır! Belki bir tür elektrik akımıdır bu; bana ait olanı giyerim. Ama çoğunlukla uğursuz bir giyinmedir bu."

Meingast hâlâ anlamadığı bu kelime oyunları karşısında gülümsedi ve rastgele etkileyici bir cevap aradı. "Demek elbiselerini bir kahramanın kaderini çekmesi gibi üstüne çekiveriyorsun?" cevabını verdi.

O sırada şaşırtıcı bir şey oldu ve Clarisse olduğu yerde durup haykırdı: "Tamı tamına öyle! Bu şekilde yaşayan kişi, bu hâli, elbisesi, ayakkabısı, çatalı ve bıçağıyla, her şeyiyle hisseder!"

Üstat çok ikna edici olmayan bu iddiayı, "Hakikat payı var," diyerek doğruladı. Sonra dosdoğru sordu: "Peki, Walter işini nasıl hâllediyorsun?"

Clarisse soruyu anlamadı. Üstada baktı ve aniden gözlerinde, hiddetli bir rüzgârda savruluyormuş gibi duran sarı bulutlar fark

etti. Meingast tereddütle, "Walter'i 'pek uygun olmayacak şekillerde' cezbettiğini söylüyordun," diye devam etti. "Galiba bir kadın için uygun olmayacak şekilde demek istiyorsun? Nasıl oluyor? Erkeklere karşı hep mi frijitsindir?"

Clarisse bu kelimeyi hiç bilmiyordu.

Üstat, "Frijit, erkeklerin kendisine dokunmasından, sarılmasından hoşlanmayan kadınları ifade ederken kullanılır," diye açıkladı.

Clarisse ürkerek, "Ama ben yalnızca Walter'i bilirim," diye itiraz etti.

"Ama söylediklerine bakılırsa bunu farz etmekten başka yol kalmıyor?"

Clarisse afallamıştı. Düşünmesi lazımdı. Bilmiyordu. "Ben mi? Ben yapamam; yapmak şöyle dursun, engellemem lazım!" dedi. "Bunu kabul edemem!"

"Her neyse!" Üstat şimdi de hınzır hınzır gülüyordu. "Bir şeyler hissetmeni mi engellemen lazım? Yoksa Walter'in istediğini elde etmesini mi?"

Clarisse kızardı. Ama böylelikle ne söylemesi gerektiği de daha bir açıklık kazandı. "Boyun eğersen her şey cinsî hazlarda boğulur gider," diye ciddiyetle karşılık verdi. "Erkeklerin şehvetinin onlardan ayrılıp benim şehvetime dönüşmesine izin vermem. O yüzden de küçüklüğümden beridir onları cezbederim. Erkeklerin şehvetinde doğru olmayan bir şeyler var."

Meingast muhtelif sebeplerden ötürü bu konuya temas etmemeyi yeğledi. "Kendine bu kadar mukayyet olabiliyor musun?" diye sordu.

Clarisse samimiyetle, "Evet, yani değişiyor," diye itiraf etti. "Ama sana söylemiştim ya, onu engellemezsem seks katili olurum!" Daha da hırslanarak devam etti: "Kız arkadaşlarım bir erkeğin kollarında 'kendilerinden geçtiklerinden' bahsediyorlar. Ben böyle şeyleri bilmem. Daha hiç, bir erkeğin kollarında kendimden geçmedim. Ama sarılmak haricinde kendinden geçmeyi bilirim. Kesin sen de biliyorsundur, çünkü dünyanın kuruntulardan fazlasıyla azade olduğunu söyleyen sendin–!" Meingast eliyle,

söylediklerini tam anlamadığını gösteren bir hareket yaptı. Ama Clarisse'in kafasına dank etmişti: "Mesela insan az kıymeti olanı bırakıp daha kıymetli olanın lehine karar vermelidir demen," diye haykırdı, "şu anlama gelir: Bir hayat vardır, tekinsiz ve sınırsız olan bir şehvetin içindedir! Bu cinsî şehvet değil dehanın şehvetidir! İşte, şayet engel olmazsam Walter o şehvete ihanet edecek!"

Meingast hayır makamında başını salladı. Sözlerinin böyle değiştirilip tutkuyla nakledilmesi, içinde bir olumsuzlamaya yol açmıştı, ürkütülmüş, neredeyse korkakça bir olumsuzlamaya; o olumsuzlamanın içerdiği her şeyin içinden en tesadüfi olanını seçti: "Başka türlüsü elinden gelir mi, orası şüpheli!"

Clarisse sanki ansızın kök salmış gibi olduğu yerde kaldı. "Mecbur!" diye haykırdı. "İnsanın mecbur olduğunu bize öğreten sendin!"

Üstat duraksayarak, "Doğru," diye kabul etti, kendinden örnek vererek yürümeye devam etme tavsiyesiyse nafile oldu. "Ama esas istediğin nedir?"

Clarisse kısık sesle, "Bak işte, sen gelmeden önce istediğim hiçbir şey yoktu," dedi. "Ama hayatın zevk okyanusundan yalnızca birazcık cinsî zevk alan bu hayat dehşet verici! İşte, artık istediğim bir şey var!"

Meingast, "Sana sorduğum da o," diye yardımcı oldu.

Clarisse, "Dünyada bulunmanın gayesi olmalı. İnsan bir işe yaramalı. Yoksa her şey korkunç derecede karman çorman olur," cevabını verdi.

Meingast, "İstediğin şey Moosbrugger'le mi alâkalı?" diye kurcaladı.

Clarisse, "Onu açıklamak mümkün değil. O işten ne çıkacak, bakmak lazım!" diye karşılık verdi. Sonra düşünceli düşünceli ekledi: "Onu kaçıracağım, skandal çıkaracağım!" Bunu söylerken yüz ifadesi esrarengiz bir hâl aldı. Aniden, "Seni gözetledim," dedi. "Yanına esrarengiz adamlar girip çıkıyor! Evde olmadığımızı sandığında onları davet ediyorsun. Hepsi oğlan çocukları ve delikanlılar! Ne istediklerini söylemiyorsun!" Meingast ona

şaşkınlıkla dik dik baktı. Clarisse, "Bir hazırlık içindesin," diye devam etti, "harekete geçeceksin! Ama ben–" diye fısıldadı, "ben de aynı anda çok kişiyle dostluğumu devam ettirecek kadar güçlüyüm! Bir erkeğin karakterini edinip yükümlülüklerini üzerime aldım! Walter'le münasebetlerim sayesinde erkeklerin duygularını öğrendim!.." Eliyle tekrar Meingast'ın kolunu kavradı. O duygulardan bîhaber olduğu fark ediliyordu. Parmakları elbisesinin kollarından birer pençe gibi çıkıyordu. "Benim iki varlığım var," diye fısıldadı, "haberin olsun! Ama kolay değil. Hâl böyleyken şiddetten kaçınmamalı, demekte haklısın!"

Meingast ona hâlâ mahcup mahcup bakıyordu. Böylesi hâllerinde onu tanıyamıyordu. Söylediklerinden ne çıkarması gerektiğini anlayamıyordu. O an Clarisse'e göre hiçbir şey ikili varlık kavramından daha basit değildi, Meingast ise acaba gizli münasebetlerini tahmin edip onları mı ima ediyor, diye merak etti. Henüz pek tahmin edilecek bir şey yoktu; duygularında erkek felsefesiyle uyuşan bir dönüşüm gerçekleştiğini idrak etmeye ve bir öğrenciden biraz daha fazla anlam ifade eden delikanlıları yanına çekmeye daha yeni başlamıştı. Ama ikametgâhını değiştirip gözetlenmeyeceğinden emin olduğu bu eve gelişi belki de bu yüzdendi; böylesi bir ihtimali daha önce hiç düşünmemişti, tekinsiz bir hâl alan bu küçük kız, anlaşılan, neler yaptığını sezinleyecek durumdaydı. Meingast'ın birbirine bağladığı iki vücut arasındaki mesafe değişmeksizin Clarisse'in kolu bir şekilde elbisesinin kolundan gitgide daha da uzayarak ortaya çıkıyordu, Meingast'a dokunan elle beraber bu çıplak ve cılız alt kol, o an öyle alışılmadık bir biçime bürünmüştü ki adamın hayalgücünde daha demin etrafına sınır çekilmiş ne varsa birbirine girmişti.

Fakat Clarisse zihninde apaçık ortada olmasına rağmen az önce söylemek istediğini bir daha dile getirmedi. Lisanın içine, kırılan dallar veya gizli bir yolun bulunmasını sağlamak için yere serpilmiş yapraklar misali dağıtılmış olan iki anlamlı kelimeler bunun işaretiydi. "Seks cinayeti", "cezbetmek", "çabuk" kelimeleri ve daha niceleri, hatta belki de bütün sözler biri gizli ve şahsî olan iki anlama işaret ediyordu. Ama iki anlamlı bir dil, iki anlamlı

bir hayat demektir. Açıktır ki olağan dil günah hayatı, gizli dilse aydınlık suretin hayatıdır. Bu anlamda mesela "çabuk" kelimesi günahkâr sureti içinde olağan, yıpratıcı, gündelik acelecilikleri ifade ederken şehvet suretindeyse her şeyin çabucak yanından uzaklaştığını, zevk dolu sıçrayışlarla esnediğini belirtir. Ama şehvet sureti için güç sureti veya masumiyet sureti de denebilir, öte yandan günahkâr suret sıradan hayatın üzüntü, dermansızlık ve belirsizliğine dair bir şeyler içeren bütün isimlerle nitelenebilirdi. Bunlar eşya ile benlik arasındaki garip ilişkilerdi, o yüzden de insanın yaptığı herhangi bir şey hiç beklenmedik yerde etkisini gösteriyordu; Clarisse bu konuda meramını ne kadar az ifade ederse, iç âleminde kelimeler o kadar canlılıkla gelişiyor ve toplanabileceklerinden daha hızlı ilerliyorlardı. Ama Clarisse birkaç zamandır şu kanaati benimsiyordu: Vicdan, kuruntu ve irade denen şeyin yükümlülüğü, imtiyazı ve görevi, güçlü ve aydınlık sureti bulmaktı. O suret hiçbir şeyin tesadüfi olmadığı, sendeleyecek mekânın bulunmadığı, mutluluk ve mecburiyetin birbirine tesadüf ettiği yerdir. Başkaları buna "esaslı yaşamak" demişler, "zihnen anlaşılabilir karakterden" bahsetmişler, içgüdüyü masumiyet, zekâyı günah diye tavsif etmişlerdir: Clarisse böyle düşünemiyordu ama bir olayın harekete geçirilebileceğini keşfetmişti, işte böyle durumlarda bazen aydınlık suretin parçaları kendiliğinden ona bağlanır, bu şekilde özümsenirdi. İlk planda Walter'in duygu bakımından zengin aylaklığıyla alâkalı olan sebeplerden, öte yandan da araçları daima eksik kalmış kahramanca bir kıskançlıktan ötürü, her insanın, zorbalıkla giriştiği bir eylemle muazzam bir iş başarıp sonra da o işin arkasından sürüklenebileceği düşüncesine kadar varmıştı. O yüzden de Moosbrugger'le ne yapmak niyetinde olduğuna dair hiç fikri yoktu, dolayısıyla Meingast'ın sorusuna cevap veremezdi.

Zaten cevap vermek de istemiyordu. Gerçi Walter "Üstat yine dönüşüyor" demesini yasaklamıştı ama şüphe yoktu ki üstadın zihni, hakkında hiçbir şey bilmediği ve bizzat zihni kadar muhteşem olabilecek bir eylemi gizlice hazırlamaya başlıyordu. Velhasıl, sahte tavırlar takınsa da kendisini anlaması lazımdı. Clarisse ne kadar az konuşursa, bilgisini ona o kadar çok gösteriyordu.

Ona dokunabiliyordu da, üstelik üstat bunu yapmasına engel olamıyordu. Böylelikle onun niyetini takdir ediyor, Clarisse de onun niyetini etkileyerek varlığında pay sahibi oluyordu. Bu da bir nevi iki anlamlı bir varlıktı, hem o kadar güçlüydü ki Clarisse farkına bile varamıyordu. Bu ölçülerde olacağını hiç tahmin etmediği kuvvet namına neyi varsa âdeta sonu gelmez bir akıntıyla esrarengiz dostuna doğru sürükleniyor, Clarisse'i her türlü aşk hissiyatını aşan, iliklerini sömüren bir baygınlık içinde bırakıyordu. Gülümseyerek elini izlemekten veya arada bir üstadın yüzüne bakmaktan başka bir şey gelmiyordu elinden. Meingast'ın da bir ona, bir eline bakmaktan başka yaptığı bir şey yoktu.

Bu esnada aniden Clarisse'i ilkin tamamıyla hazırlıksız yakalayan ama sonrasında bir Bakkha* misali mest edici sarhoşluğa sevk eden bir şey oldu: Meingast kendinden duyduğu güvensizliği ele vermekten koruyacak soğukkanlı bir gülümsemeyi yüzünden eksik etmemeye çalışıyordu; ama güvensizliği her dakika artıyor, görünüşte anlaşılması mümkün olmayan bir şeyden tekrar tekrar ortaya çıkıyordu. Çünkü insanın şüphe ederek sorumluluğunu aldığı her eylemden önce, olayın tabiî seyri esnasında pek gün yüzüne çıkmasa da eylemden sonraki pişmanlık anlarına tekabül eden zaafların olduğu bir zaman dilimi vardır. Bitmiş eylemi koruyup kollamaya yarayan kanaatler ve hararetli zanlar o noktada henüz tam neşvünema bulmamıştır ve bir anda üşüşen ihtiras içerisinde belki sonra pişmanlığın dağılan ihtirasına kapılmış titreyişine veya çöküşüne benzer bir güvensizlik ve gevşeklikle sendelerler. Meingast niyetleri işte bu hâldeyken şaşkınlığa uğradı. Bundan hem geçmişiyle alâkalı hem de şu an Walter ve Clarisse nezdinde gördüğü itibarla bağlantılı sebeplerden ötürü iki yönlü bir utanç duyuyordu, zaten her şiddetli heyecan kişinin anlayışındaki gerçeklik resmini de değiştirir ve böylelikle yeni bir artışa vesile olur. Meingast'ın içinde bulunduğu tekinsizlik Clarisse'i tekinsiz görüyor, korkusu Clarisse'i de korkunç bir hâle sokuyor, soğukkanlılıkla hakikati hatırlama teşebbüsleri Clarisse'in şuursuzluğu ile şaşkınlığını bir o kadar arttırıyordu.

* Dionysos'un Thaisos şenliklerinde tanrının yanında dolaşan kadınlar. –*ç.n.*

O yüzdendir ki gülümsemesi üstünlük sahibi bir sükûnet gösterecek yerde yüzünde anbean daha katı bir hâl peyda oluyor; hatta havada kaskatı duran, son kertede de ayaklıklar üzerinde hiç esnekliği olmaksızın süzülerek gidiyormuş gibi görünen bir manzaraya bürünüyordu. Üstadın o anki davranışı, önünde tırtıl, kurbağa veya yılan gibi alışılmışın dışında küçük bir hayvan olup da ona saldırmaya cesaret edemeyen iri bir köpeğinkinden farklı değildi: Arka bacakları üstünde gitgide yükseldi, dudaklarını ve sırtını büktü, kendini aniden rahatsızlığın akıntılarıyla bunların kaynağının olduğu yerden kaçarken gördü, kaçışını ne bir söz ne bir hareketle setredecek hâli vardı.

Clarisse gitmesine izin vermedi; bu durum tereddütlü ilk adımlarda zararsız bir gayrete benzese de sonrasında üstat, Clarisse'i de beraberinde sürükledi ve odasına çıkıp çalışmak istediğini açıklamaya yarayacak en elzem kelimeleri bile bulamadı. Clarisse'ten tamamıyla kurtulmayı ancak sofada başarabilirdi, sofaya kadar ilerlemesini sağlayan ise yalnızca kaçma isteğiydi, Clarisse'in söylediklerine hiç dikkat etmemiş ve Walter ile Siegmund'un dikkatini çekmemek için sarf ettiği çabalardan da bunalmıştı. Sahiden de Walter olayı genel yapısı itibariyle kestirebilmişti. Clarisse'in Meingast'tan tutkuyla bir şeyler istediğini, Meingast'ın onu reddettiğini fark edince kıskançlık göğsünü âdeta iki vidayla deldi. Çünkü Clarisse'in, dostuna lütufta bulunduğu varsayımından şiddetli bir ıztırap duyarken adamın Clarisse'e tenezzül etmediğini görmekle neredeyse daha şiddetli bir hakarete uğramaktaydı. Biraz daha ileri gitse, Meingast'ı Clarisse'i yanına almaya zorlar, sonra da içindeki aynı heyecan dalgasıyla çaresizliğe düşerdi. Mahzundu, kahramanca bir heyecana kapılmıştı. Clarisse bıçak sırtında dururken Siegmund'un, elindeki kökleri gevşek toprağa mı dikeceğini yoksa etrafındaki toprağı sıkılaştırmak mı gerekeceğini sormasına katlanamıyordu. Bir şeyler söylemesi lazımdı, kendini muazzam bir vuruşun on parmakla birden başlayacağı an ile hüngür hüngür ağlamak arasında saniyenin o yüzde birlik kısmındaki bir piyano gibi hissetti. Boğazında ışık vardı, her şeyi olduğundan bambaşka gösterecek kelimeler vardı. Ama beklenmedik şekilde tek söyleyebildiği

bundan bambaşka bir şey oldu: Siegmund'dan ziyade bahçeye doğru, "Buna tahammül etmeyeceğim!" diye konuştu.

Ama anlaşıldı ki yalnızca bitkilerle ve toprağı yığmakla meşgul görünen Siegmund da olayları gözlemlemiş, hatta hakkında bir şeyler de düşünmüştü. Zira Siegmund ayağa kalktı, dizlerindeki toprağı temizledi ve eniştesine bir tavsiye verdi. Bunca zamandır Walter'in paylaştığı sırları bir hekim titizliğiyle ölçüp tartması sanki gayet normalmiş gibi bir tavırla, "Onun çok ileri gittiğini düşünüyorsan, aklına başka fikirler sokmalısın," dedi.

Walter şaşkın, "Nasıl yapacakmışım onu?!" diye sordu.

Siegmund, "Bir erkek nasıl yaparsa öyle," dedi. "Kadınların âhüvahı hep aynı noktadan hareketle tedavi edilebilir veya o laf nasıl deniyorsa artık!" Walter'in nazını epey çekmişti, zaten hayat bir kişinin karşı koymayan diğerini susturup sindirdiği ilişkilerle doludur. Aslına bakılırsa ve Siegmund'un kendi kanaatince, bilhassa sağlıklı hayat böyledir. Çünkü şayet insanlar kanlarının son damlasına kadar kendilerini savunmuş olsalardı, dünya muhtemelen daha Kavimler Göçü zamanında yok olup giderdi. Hâlbuki bunun yerine daha zayıf olanlar hep usul usul çekip gitmiş, güçlerinin yeteceği ve yerlerinden edebilecekleri başka komşular aramışlardır; işte insan ilişkileri gelişe gelişe bugüne dek hep bu kalıba uygun olarak seyretmiştir, bu sırada her şey zamanla kendi kendine iyileşir. Siegmund, Walter'in dâhi sayıldığı aile çevresinde sürekli biraz aptal muamelesi görmüş, bunu kabullenmişti, bugün bile her hâlükarda, ailenin haysiyeti tehlike altında olduğunda başkasına boyun eğip hükümranlığını kabul edecek bir tavır alırdı. Çünkü yeni ortaya çıkan hayat ilişkilerine oranla eski düzen yıllar içerisinde önemini yitirmiş, tam da o yüzden gelenek her nasılsa öyle bırakılmıştı. Siegmund'un hekim olarak çok iyi bir muayenehanesi yoktu –zaten hekim, memurdan farklı olarak, başkasının kudretiyle değil, şahsî becerisiyle hüküm sürer, kendisinden yardım bekleyen ve yardımı yumuşak başlılıkla kabul eden insanlara gider!– aynı zamanda kısa bir sürede ona hem kendini vermiş hem de üç çocuk armağan etmiş olan ve sık sık olmasa da ne zaman aklına esse baş-

ka kadınlarla aldattığı zengin bir karısı vardı. Bundan dolayı da kesinlikle istediği an Walter'e kendinden emin ve güvenilir bir tavsiye verecek durumdaydı.

O an Clarisse evden çıkıp açık havaya geri döndü. Eve koştururken neler konuştuklarını hatırlamıyordu. Üstadın, yanından kaçtığını pekâlâ biliyordu ama bu hatıranın ayrıntıları kaybolmuş, üst üste binerek öylece kapanmışlardı. Bir şey olmuştu! Clarisse hafızasındaki bu biricik tasavvuru düşününce, fırtınadan kurtulup bütün bedeni şehevî bir kuvvetle doluyordu sanki. Önünde, evden çıkıp üstüne bastığı küçük taş merdivenin dibinden birkaç metre uzakta etli bir tırtılı mideye indiren, gagası ateş rengi, simsiyah bir karatavuğun durduğunu gördü. Hayvanda veya bu iki zıt renkte muazzam bir enerji vardı. Clarisse'in ona bakarken bir şey düşündüğü söylenemezdi; daha ziyade arkasındaki bir şey dört cenahtan cevap veriyordu âdeta. Karatavuk zor kullanma ânındaki günahkâr bir suretti. Tırtıl da bir kelebeğin günahkâr sureti. Bu iki hayvanı, harekete geçmesi için bir işaret olarak yoluna çıkaran kaderdi. Karatavuğun tırtılın günahlarını turuncuya çalan kırmızı renkteki ateş gibi gagasıyla nasıl içine aldığı görülüyordu. Karatavuk "siyah dâhi" değil miydi? Tıpkı güvercinin "beyaz ruh" olması gibi? İşaretler bir zincir oluşturmuyor muydu? Teşhirci dülgerle ve üstadın kaçışıyla...? Bu fikirlerin hiçbiri zihninde böylesine gelişmiş vaziyette bulunmuyor, evin duvarlarının arkasında, çağırılmış olmakla beraber cevaplarını henüz kendilerine saklayarak gizlice bekliyorlardı ama Clarisse'in merdivene çıkıp da tırtılı yiyen kuşu gördüğünde hissettiği asıl duygu, iç âleminde olup bitenlerin dışındaki dünyayla tarifsiz uyumuydu.

İç dünyasını tuhaf bir şekilde Walter'e naklediyordu. Walter'in edindiği intiba hemen "Tanrıya yakarmak" dediği şeye denk düştü; bu kez hiç tereddüt etmeksizin vardı bu fikre. Clarisse'in aklından geçenleri seçemiyordu, aralarında çok mesafe vardı ama havuz merdiveninin suya inmesi gibi bu küçük merdivenin de ulaşım sağladığı dünya karşısındaki duruşunda tesadüfi olmayan bir şeyler fark ediyordu. Yüce bir şeydi bu. Sıradan hayatın

duruşu değildi. Birden anladı: Clarisse, "Bu adam penceremin altına tesadüfen gelmedi!" derken de aynı şeyden bahsediyor, onun da bu anlamda tesadüfi olmadığını kastediyordu. Dışarıdan akın eden kuvvetlerin şiddetinin tezahürlere nüfuz ederek onları dolduruşunu, karısına bakarken kendisi de hissediyordu. Kendisinin orada, Clarisse'in şurada, bakışlarını gayriihtiyari bahçenin uzun eksenine doğru yöneltip Clarisse'i net olarak görmek için ona çevirmek zorunda kalan Walter'in karşısında durması gerçeğinde, işte bu basit ilişkide bile hayatın sessiz vurgusu tabiî tesadüfiliği bastırıyordu. Gözün önüne yığılan resimlerin çokluğundan geometrik çizgileri olan sıradışı bir şey baş gösterdi. Clarisse'in neredeyse maddî yönü olmayan örtüşmelerde, mesela adamın birinin, penceresinin altında durması ve bir başkasının mesleğinin dülgerlik olması gibi hâllerden bile bir mana çıkarması böylelikle mümkün olabiliyordu; o zaman olup bitenler galiba sıradan olandan farklı bir biçimde üst üste yığılıyor, başka yönlerini ortaya çıkaran yabancı bir bütüne ait oluyor ve o bütün, olup bitenleri saklandıkları gösterişsiz yerlerden çıkardığı için Clarisse'i olanları cezbedenin kendisi olduğu iddiasında bulunmaya sevk ediyordu: Bunları objektif dille ifade etmek zordu ama bu hâlin, çok iyi tanıdığı bir şeyle, yani resim çizdiğiniz zaman yaşadıklarınızla fazlasıyla belirgin bir yakınlığı olduğu sonunda Walter'in dikkatini çekti. Resim de nasıl olduğu bilinmez, esas şekliyle, üslubuyla, paletiyle uyuşmayan her renk ve çizgiyi dışlar, öte yandan da tabiatın olağan kanunlarından farklı olan dâhiyane kanunlarla ihtiyaç duyduğunu ressamın elinden çeker alır. O an Walter'de daha az öncesine kadar methiyeler düzdüğü, hayatın aksaklıklarını ihtiyaç duyulan kalıba sokan, sağlığın verdiği o gönül rahatlığının zerresi kalmamıştı; daha ziyade bir oyuna katılmaya cesareti olmayan bir oğlan çocuğunun ıztırabını duyuyordu.

Ama Siegmund, bir şeyi ele geçirdi mi öyle hemen bırakacak birisi değildi. "Clarisse aşırı gergin," diye bir tespitte bulundu. "Hep kafasının dikine gitmek istemiştir, şimdi de belli ki aklında bir şeyler var. O karşı koysa bile sen adamakıllı yakasına yapışmalısın!"

Walter, "Siz hekimler ruhiyattan zerre kadar anlamıyorsunuz!" diye haykırdı. İkinci bir saldırı noktası arıyordu, onu da derhâl buldu. "'İşaretlerden' bahsediyorsun," diye devam etti, gerginliği, yerini Clarisse'ten bahsedebilmenin sevincine bırakmıştı, "ve işaretlerin ne zaman bozukluk olduğunu, ne zaman olmadığını kaygılanarak yokluyorsun. Sana şunu söyleyeyim: İnsanın gerçek hâli her şeyin birer işaret olduğu hâlidir! Her şeyin! Belki hakikatin gözünün içine bakabilirsin ama hakikat asla senin gözüne bakmayacaktır; o ilahî ve şüpheci hisle asla tanışamayacaksın!"

Siegmund kuru bir ifadeyle, "İkiniz de delirmişsiniz!" dedi.

Walter, "Evet, elbette delirdik!" diye haykırdı. "Sen insan olarak hiç yaratıcı değilsin: 'Kendini ifade etmenin' ne demek olduğunu, onun sanatçı için 'anlamak' manasına geldiğini hiç tecrübe etmemişsin! Eşyayı doğru karşılamamızı sağlayacak anlamı geliştiren ancak onlara verdiğimiz ifadedir. Benim veya bir başkasının ne istediğini ancak detaylandırınca anlarım! İşte, senin ölü tecrübenden farklı olarak bizim canlı tecrübemiz! Tabiî ki sen, tıbbî illiyet anlayışınla, bunun paradoks olduğunu, sebep ile sonucun karıştırıldığını söylersin şimdi!"

Ama Siegmund bunu söylemedi, deminki lafını tekrarlamakta ısrarcıydı: "Çok fazla nazını çekmemen kesinlikle faydasına olacaktır. Asabi insanlar belli bir sertliğe muhtaçtırlar."

Kayınbiraderinin ikazını duymazdan gelen Walter, "Ya pencere açıkken piyano çalıyorsam," diye sordu, "yaptığım nedir? İnsanlar oradan geçerler, aralarında belki genç kızlar da vardır, isteyen durur dinler, piyano çalışım genç âşıklar, kimsesiz ihtiyarlar içindir. Aptalı vardır, akıllısı vardır. Zaten onlara akıl verdiğim de yok. Çaldığım şey de akıl değildir. Derdimi açarım onlara. Görünmeden odamda oturur, onlara işaret veririm: Birkaç tını çıkartırım; bu hem onların hayatı olur hem de benim. Gerçekten bunun da delilik olduğunu söyleyebilirsin!.." Birden sesi kesildi. "Ah, size söyleyecek nelerim var!" duygusu, yani derdini anlatmaya mecbur olduğunu hisseden ve vasat bir yaratma melekesine sahip dünya misafirinin işte bu temel ikbal duygusu çöküverdi.

Walter, ne zaman açık penceresinin ardındaki yumuşak boşlukta oturup da tanımadığı binlercesine mutluluk dağıtan sanatçının yüksek bilinciyle müziğini dışarıdaki havaya savursa, bu duygu, açılmış bir şemsiyeyi andırıyor, çalmayı bırakır bırakmaz da aynı şemsiye büzüşerek kapanıyordu. O zaman bütün kolaylıklar kayboluyor, olup bitenler sanki olmamış gibi duruyor, Walter ancak, sanat halkla bağını kopartmış, her şey kötüye gidiyor benzeri cümleler kurabiliyordu. Bunu hatırlayınca cesareti kırıldı. Karşı koydu. Clarisse demişti ki: Müziği "sonuna kadar" çalmak lazım. Clarisse demişti ki: "Bir şeyi ancak kendin de yaptığın sürece anlarsın! Ama yine demişti ki: Bu yüzden de tımarhaneye bizzat gitmemiz lazım! Walter'in "içindeki şemsiye" yarı yarıya kapatılmış vaziyette, fırtınanın düzensiz darbeleriyle etrafta uçuşuyordu.

Siegmund konuşmaya başladı: "Asabi insanlar belli bir rehberliğe muhtaçtırlar, bu onların yararınadır. Olanlara artık tahammül göstermek istemediğini söyleyen sendin. Ben de sana bir hekim ve erkek olarak ancak aynını tavsiye edebilirim: Ona erkek olduğunu göster, sana karşı koyacağını biliyorum ama hoşuna da gidecektir!" Siegmund kurulu makine gibi durmadan, vardığı "sonucu" tekrar ediyordu.

"Fırtınanın darbelerinden" birini yiyen Walter cevap verdi: "Tıbbın, düzenli cinsî hayatı gözünde bu kadar büyütmesi artık mazi oldu! Müzik yaptığımda, resim çizdiğimde veya düşündüğümde başkalarına verdiğimi almaksızın yakını ve uzağı etkilerim. Aksine! Şu kadarını söyleyeyim ki özel hayat anlayışının artık günümüzde hemen hiçbir yerde haklı tarafı kalmamıştır! Evlilikte de yoktur!"

Ama akının şiddeti Siegmund'dan yanaydı, Walter de konuşma esnasında gözünü ayırmadığı Clarisse'e doğru, âdeta rüzgâra karşı yelken açmıştı. Erkek gibi davranmadığının yüzüne vurulması hoşuna gitmiyordu; bu iddianın, kendisini Clarisse'e sürüklemesine izin vererek ona sırtını döndü. Yolun yarısında dudaklarının arasından korkuyla beliren dişlerini sıkarak, "İşaretlerden bahsetmen de nesi?!" sorusuyla araya girmesi gerektiğini hissetti.

Clarisse ise geldiğini görüyordu. Daha dururken yerinde sendelediğini fark etmişti. Sonra ayakları zeminden ayrılarak vücudunu onun yanına taşıdı. Clarisse olanları vahşi bir hazla hissediyordu. Karatavuk ürkerek uçup tırtılını da aceleyle yanına aldı. Yol artık onu cezbetmeye tamamen müsaitti. Ama Clarisse aniden fikrini değiştirdi ve Walter'e sırtını dönmeden evin duvarı boyunca yavaş yavaş, açık bir alan arayarak ama uzaktan uzaktan etki alanından çıkıp duraksayan kocasından daha hızlı bir şekilde soru-cevap alanına ulaşarak bu kez bir karşılaşmadan kaçındı.

27

GENERAL STUMM SAYESİNDE ÇOK GEÇMEDEN AGATHE'NİN SOSYETİK BİR DEĞER OLDUĞU KEŞFEDİLİR

Agathe ağabeyiyle uzlaştığından beridir Ulrich'i Tuzzilerin hanesindeki geniş tanıdık çevresiyle buluşturan ilişkiler, üzerine çok zaman alan sosyal görevler yüklemekteydi, çünkü mevsim ilerlemesine rağmen epey canlı olan kış cemiyetleri hâlâ bitmemişti, ayrıca babasının ölümünden sonra Ulrich'e gösterilen alâkanın karşılığı olarak, yas tuttukları için muaf da olsalar Ulrich'in büyük şenliklere katıldığını Agathe'den gizlememesi gerekiyordu. Esasen Ulrich'in yas tutmanın sağladığı avantajı tam anlamıyla kullanması, bütün sosyal ilişkilerinden uzun süreli olarak kaçınmasına ve böylelikle inanılmaz bir durum yüzünden içine düştüğü bu çevreden ayrılmasına yeter de artardı bile. Ne var ki Agathe ona hayatını emanet ettikten beridir Ulrich duygularına aykırı davranıyor, hepten tasvip etmese bile kişiliğinin bütünü itibariyle muallakta kaldığı birçok kararı geleneksel tasavvurla, "bir ağabeyin görevlerine" hasrettiği tarafına bırakıyordu. Bahsi geçen görevler arasında bilhassa Agathe'nin, kocasının evinden kaçışını daha iyi bir kocaya varma sonucuna bağlama niyeti öne çıkıyordu.

Sırası gelince Ulrich hep, "İşler böyle devam ederse, çok geçmeden birkaç evlilik veya en azından sevgililik teklifi alırsın," diyor, Agathe birkaç haftayı aşacak uzun vadeli planlar kurunca da, "O zamana kadar her şey farklı olacak," diye karşılık veriyordu. Ağabeyinin düştüğü tezadı fark etmese, Agathe bunlardan çok incinirdi ama söz konusu tezat, ağabeyinin sürekli aralarında bulundukları sosyete çevresini olabildiğince genişletmekte fayda görmesine şiddetli bir direnç göstermekten onu şimdilik alıkoyuyordu. Nitekim Agathe geldiğinden beridir iki kardeş, Ulrich'in yalnızken katıldığı sosyal faaliyetlerden çok daha fazlasına katılmaya başladılar.

Herkes uzun zamandır yalnızca Ulrich'i tanıdığı ve onun, kız kardeşi hakkında tek kelime ettiğini duymadığı için şimdilerde her yere beraber gitmeleri bir hayli ilgi uyandırıyordu. Bir gün General Stumm von Bordwehr, emir eri, evrak çantası ve bir somun ekmeğiyle beraber yine Ulrich'e uğramış, durumdan işkillenerek havayı koklamıştı. Havada tarifsiz bir koku vardı. Von Stumm daha sonra sandalyenin arkalığında asılı duran bir kadın çorabı keşfedince ayıplayarak, "Ah, şu genç erkekler yok mu!" dedi. Ulrich, "Kız kardeşimin," diye açıkladı. General, "Hadi canım! Senin kız kardeşin mi var!" diye onu düzeltti. "Başımızda bunca önemli dert varken sen kalkmış gizli saklı kızlarla buluşuyorsun!" Aynı anda odaya Agathe'nin girmesiyle general şaşkına döndü. Aralarındaki benzerliği fark etti fakat Agathe'nin ortaya çıkışındaki masumiyetten Ulrich'in doğru söylediğini hissettiyse de bu kadının Ulrich'e insanı yanıltacak kadar çok benzeyen bir kız arkadaş olabileceği düşüncesini de öyle hemen yabana atmadı. Daha sonraları bu olayı Diotima'ya, "O an neye uğradığımı şaşırdım, hanımefendi," diye anlatmıştı, "ama Ulrich aniden yine genç bir subay olarak karşıma çıksa herhâlde ancak o kadar şaşırırdım!" Çünkü Stumm, Agathe'yi çok beğenmiş ve onu görünce derinden etkilenmenin alâmeti olduğunu öğrendiği sarhoşluğu hissetmişti. Bedenindeki hafif dolgunluk ve hassas tabiatı böylesine müşkül hâllerden kaçarcasına geri çekilmeye meyliyordu, Ulrich'se onu kalmaya ikna etmek için gösterdiği tüm çabalara rağmen tahsilli bir kimse olan generalin, yanına gelmesine vesile olan önemli dertler hakkında pek bir şey öğrenemedi.

General kendini, "Olmaz!" diye azarlıyordu. "Hiçbir şey şu verdiğim rahatsızlığı haklı çıkaracak kadar önemli olamaz!"

Ulrich gülümseyerek, "Rahatsızlık filan verdiğin yok!" diye temin etti. "Hem rahatsız edecek ne var?!"

Kafası iyice karışan Stumm, "Etmemişimdir tabiî!" dedi. "Elbette, bir bakıma etmedim. Ama yine de! Bak, iyisi mi ben başka sefer geleyim!"

Ulrich, "Gitmeden önce en azından neden geldiğini söylesene!" dedi.

Stumm tabanları yağlama isteğiyle, "Hiç, canım! Hiçbir şey yok! Ufak bir mesele!" diye ortaya konuştu. "Sanırım, 'Büyük Olay' artık başlıyor!"

Ulrich şen bir heyecanla, "At lazım! At! Gemiyle Fransa'ya!" diye karmaşık bir şeyler haykırdı.

Agathe ona hayretle baktı. General, "Affınızı dilerim," diyerek ona döndü, "Hanımefendi meselenin ne olduğunu bilmiyorlardır."

Ulrich, "Paralel Faaliyet aradığı parlak fikri bulmuş!" diye tamamladı.

General, "Hayır," diye itiraz etti, "öyle bir şey demedim. Aslında demek istediğim şuydu: Herkesin beklediği olay artık oluşmaya başlıyor!"

Ulrich, "Demek öyle!" dedi. "Zaten baştan beridir oluşuyordu."

General ciddiyetle, "Hayır," diye temin etti. "Laf olsun diye değil. Şu sıralar havada çok belirgin bir 'kimse neyin ne olduğunu bilmiyor' durumu var. Yakında kuzininin evinde sonucu belirleyecek bir buluşma olacak. Bayan Drangsal–"

Ulrich bu yeni ismi duyunca, "O kim?" diyerek General'in sözünü kesti.

General teessüfle, "Kendini çok geri çektin!" diye sitem etti ve sitemini derhâl telafi etmek adına Agathe'ye döndü. "Bayan Drangsal, şair Feuermaul'ü himaye eden hanımefendi. Onu da tanımıyorsundur sen?" diye sordu, Ulrich'in olduğu taraftan hiçbir tasdik gelmeyince yuvarlak vücudunu tekrar geri çevirdi.

"Tanıyorum. Lirik şair."

Alışkın olmadığı bu kelimeden şüpheyle kaçınan general, "Öylesine bir şeyler karalıyor işte," dedi.

"İyi bir şair bile denebilir. Birçok piyesi de var."

"Onu bilmiyorum. Notlarım yanımda değil. Ama insan iyi bir varlıktır, diyen kişi bu. Kısacası, Profesör Drangsal da insanın iyi olduğu tezini destekliyor, dediklerine göre Avrupaî bir tezmiş bu, Feuermaul'ün de istikbali parlakmış. Ama profesörün, hekimliğiyle tüm dünyada tanınan bir kocası varmış, muhtemelen şimdi de Feuermaul'ü meşhur etmek istiyor. Öyle veya böyle, ortada bir tehlike var, kuzinin idareyi kaybederse Bayan Drangsal'in zaten bütün meşhurların girip çıktığı salonu idareyi eline alabilir."

General alnındaki teri sildi; Ulrich bu ihtimali hiç de kötü bulmamıştı.

Stumm, "Amma yaptın!" diye çıkıştı. "Kuzinine sen de hayransın, nasıl böyle konuşursun! Hanımefendi, sizce de harika bir kadına karşı fevkalade vefasız ve kadirbilmez bir davranış değil mi bu yaptığı?!" diyerek sözü Agathe'ye yöneltti.

Agathe, "Ben kuzinimi hiç tanımam," diye itirafta bulundu.

Stumm, "Ah!" dedi ve centilmence bir niyetin maksat dışı bir kabalıkla karışıp Agathe'ye verdiği müphem bir tavize dönüştüğü sözlerle ekledi: "Şüphesiz son zamanlarda biraz kendini bıraktı!"

Buna ne Ulrich ne kız kardeşi cevap verince general söylediklerini izah etmesi gerektiğini hissetti. Ulrich'e gayet manidar, "Nedenini sen de biliyorsun!" dedi. Diotima'nın zihnini Paralel Faaliyet'ten uzaklaştıran seks bilimi uğraşlarını tasvip etmiyor, Arnheim'la ilişkisi düzelmediği için de tasalanıyordu ama Agathe'nin yanında bu meselelerin ne kadarından bahsetmeye cüret edebileceğini bilmiyordu, yüz ifadesi de nihayetinde gitgide sakinleşti. Oysa Ulrich uysal bir tavırla karşılık verdi: "Sevgili Diotima'mız, Arnheim'ın üzerindeki eski nüfuzunu kaybedince petrol hikâyen ilerleme kaydedemedi herhâlde?"

Stumm sanki Ulrich'in bir hanımefendi karşısında uygunsuz düşecek bir espri yapmasını engellemek istermiş gibi yalvarıp yakarırcasına bir tavır takınıp, bir yandan da ikaz edici bir keskinlikle gözlerinin içine baktı. Ayrıca hantal bedenini bir deli-

kanlı çabukluğuyla kaldıracak kuvveti de kendinde bularak üniformasını düzeltti. Agathe'nin kim olduğuna dair başta duyduğu güvensizlikten geriye hâlâ, Harbiye Nezareti'nin sırlarını önünde ifşa etmeyecek kadarı kalmıştı. Ancak Ulrich sofada kendisini yolcu ederken onun koluna yapıştı, boğazı gıcıklanıp gülümseyerek, "Tanrı aşkına, uluorta vatan hainliğine varacak sözler söyleme!" diye fısıldayıp kız kardeşi bile olsa üçüncü bir kişinin yanında petrol yatakları hakkında tek kelime etmemesini tembihledi. Ulrich, "Peki," diyerek generali temin etti. "Ama benim ikiz kardeşim o." Tek başına kız kardeşi bile ikiz kardeşe şaşırmayacak kadar inanılmaz bulan general, "İkiz kardeşinin yanında da söyleme!" dedi, "Söz ver bana!" Ulrich, "Benden söz alman bile," diyerek daha da ileri gitti, "fayda etmez, biz Siyam ikiziyiz, anladın mı?" Ne var ki Stumm, Ulrich'in basit bir evet dedirtmenin asla mümkün olmadığı bilindik tavrıyla onunla alay ettiğini anladı. "İstediğin kadar kız kardeşin olduğunu söyle, böylesine baştan çıkarıcı bir kadına, onunla yapışık olarak doğduğun gibi bir midesizlik isnat etmekten çok daha iyi şakalar yaptığın olmuştu!" diyerek onu dalga geçmekten men etti. Ama Ulrich'in bir inziva hayatı sürdürmesinden işkillenerek duyduğu heyecan yeniden harekete geçtiği için onun nelerle meşgul olduğunu öğrenebilmek uğruna birkaç soru daha sordu: Yeni sekreterin geldi mi? Diotima'ya uğradın mı? Leinsdorf'a gitme vaadini yerine getirdin mi? Kuzinin ile Arnheim arasında olanları öğrendin mi? Gayet tabiî hepsinin cevabını bilen bu toparlak şüpheci sorduğu sorularla Ulrich'in doğru söyleyip söylemediğini sınıyordu ve sonuçtan tatmin oldu. Kollarını paltosuna zar zor geçirmekten hâlâ biraz bitap, önünü iliklerken, "Öyleyse bana bir iyilik yap da kader toplantısına geç kalma," diye rica etti. "Öncesinde seni bir kez daha arar, sonra da arabamla gelir alırım, en iyisi böyle olacak!"

Ulrich gönülsüzce, "Bu can sıkıcı hadise ne zaman olacakmış?" diye sordu.

General, "Sanırım iki hafta içinde," dedi. "Öbür partiyi Diotima'nın evine getirmek istiyoruz ama Arnheim'ın da orada olması lazım, hâlbuki hâlâ seyahatte." Bir parmağıyla paltosunun

cebinden sarkan altın kılıç püskülüne vurdu. "O olmazsa 'biz' memnun olmayız; anlıyorsundur. Ama sana şunu söyleyeyim," dedi iç geçirerek, "yine de entelektüel idaremizin kuzininde kalmasından başka bir arzum yok, yepyeni şartlara alışmak zorunda kalmak benim için dehşet verici olurdu!"

Kısacası Ulrich'in başıboş bıraktığı sosyal ilişkilerine kız kardeşiyle beraber dönmesinin müsebbibi bu ziyaretti, zaten hiç istemese bile münasebetlerini tekrar canlandırmak zorunda kalacaktı, çünkü Agathe'yle bir gün daha saklanamaz, insanın anlatmadan duramayacağı böylesi bir keşfi Stumm'un kendine saklayacağını farz edemezdi. "Siyamlar," Diotima'yı ziyarete gittiklerinde Agathe bu sıradışı ve şüpheli isim hakkında bilgisi olduğunu belli etse de henüz heyecana kapılmamıştı. Çünkü huzurunda her daim çok saygın ve tuhaf kişilerin bulunmasıyla meşhur olan bu ilahî kadın, Agathe'nin habersiz ziyaretinden başta alınmıştı zira insanların hoşuna gitmeyecek bir kadın akraba, mevkii için bir kuzenden çok daha tehlikeli olabilirdi; ayrıca önceden Ulrich hakkında olduğu gibi bu yeni kuzin hakkında da pek bir şey bilmiyordu, o yüzdendir ki her şeyi bilen bu kadının, bir şeyi bilmediğini generale itiraf etmek zorunda kalması bile öfkelenmesine yetti. Bundan dolayı Agathe'ye, kısmen kendisini yatıştırmak kısmen de daha geniş çevrelerde kullanılmasını sağlamak için "yetim kız kardeş" sıfatını yakıştırmış, iki kardeşi de aşağı yukarı bu anlayışla karşılamıştı. Agathe'nin toplumda uyandırdığı mükemmel intiba ise Diotima'yı iyi anlamda şaşırttı ve dinî bir yatılı okulda iyi terbiye görmüş olan, alay ve hayretle karışık bir tavırla –Ulrich'in karşısında bu tavrından hayıflanıyordu– hayatı sineye çekmeye gönüllü olan Agathe, o an itibariyle, yüksekleri hedefleyen hırsını hiç anlayamadığı ve önemsemediği bu muazzam genç kadının teveccühünü güvenceye almak için neredeyse bilinçsizce bir çaba göstermeye başladı. Diotima'ya duyduğu hayranlıktaki masumiyet, ışık yaymayı sağlayan anlaşılmaz işleyişine karışmak istemeyeceğiniz devasa bir elektrik santraline duyacağı türden bir hayranlığa benziyordu. Zaten Diotima'yı bir defa kazanınca, hele de Diotima çok geçmeden herkesin Agathe'den hoşlandığını gözlemleyince onun toplum

içerisinde başarı elde etmesini sağlamayı boynunun borcu bildi ve başarısını gitgide artırmak suretiyle kendi saygınlığını da büyüttü. "Yetim kız kardeş" epey ilgi görüyordu, daha yakın tanıdıklar bu kız kardeşten daha önce hiç haberdar olmadıkları için önce hayrete kapılıyorlar, hayretleri tanıdık çevresi genişledikçe prenslerin haneleri ile gazeteleri birbirine bağlayan şaşırtıcı ve yeni havadislerin yarattığı belirsiz hoşnutluğa dönüşüyordu.

Birçok ihtimal arasından sezgileriyle toplum nezdindeki başarının teminatı olacak en kötü ihtimali seçmek gibi sanatkârane bir yeteneğe sahip olan Diotima o sırada, Ulrich ile Agathe'nin kibar tabakanın hafızasındaki yerlerini sürekli olarak muhafaza etmelerini sağlayan müdahaleyi gerçekleştirdi, neredeyse ömür boyu süren bir ayrılıktan sonra romantik şartlar altında tekrar kavuşan kuzenlerinin kendilerine o günden sonra Siyam İkizleri dediklerini duyunca –kaderin kör iradesi uyarınca o güne kadar bu adlandırmanın tam zıddı bir hayat sürmüş olmalarına rağmen– çok hoşuna giden bu nitelemeyi büyük bir coşkuyla herkese anlattı. Bu nitelemeyi neden önce Diotima'nın, peşi sıra da başka herkesin bu kadar beğendiğini ve iki kardeşin beraber yaşama kararlarını nasıl olup da bu kadar sıradışı, sıradışı olduğu ölçüde de anlaşılır kıldığını söylemek zordu: Bu bir tek, Diotima'nın liderlik yeteneğinden kaynaklanıyordu, çünkü her iki durum da öyle veya böyle gerçekleşti ve rakiplerinin tüm manevralarına rağmen Diotima o yumuşak iktidarını hâlâ uygulayabildiğini ispatladı. Arnheim bir sonraki gelişinde haberi duyunca, seçkin bir dinleyici kitlesine aristokrasinin ve halkın kuvvetlerine duyduğu saygıyla son bulan tafsilatlı bir nutuk verdi. Nasıl olduğu bilinmez, ağabeyinin yanına firar eden Agathe'nin meşhur bir yabancı bilginle mutsuz bir evlilik sürdürdüğü dedikodusu bile yayıldı ortalığa; o sıralarda hâkim kesimlerde arazi sahipleri boşanmalara pek hoş bakmadıkları ve zinayla idare ettikleri için bazı ihtiyarlar Agathe'nin kararını âdeta ulvî hayatın, irade gücü ve huşuyla karışık iki taraflı görünüşüne uygun buldular, iki kardeşe fazlaca teveccüh gösteren Kont Leinsdorf ise bu görünüşü bir defasında şu sözlerle tahlil etti: "Tiyatroda durmadan çok dehşet verici ihtiraslar oynanıyor ama Burg Tiyatrosu bunu örnek alsa daha iyi!"

Bu sözü işiten Diotima da şu karşılığı verdi: "Bazı insanlar bir modaya uyarak insanın iyi olduğunu söylüyorlar ama yaptığım araştırmalardan öğrendiğim kadarıyla insan cinsî hayatındaki hatalarını ve yanılgılarını görünce böylesi örneklerin nedretini anlıyor!" Niyeti kont hazretlerinin övgüsünü kısıtlamak mı yoksa altını çizmek miydi? Ulrich'i hâlâ affetmemişti, kız kardeşinin geleceğinden bahsetmediği için onun bu yaptıklarını güven eksikliği olarak görüyordu ama kendisinin de pay sahibi olduğu başarıyla gurur duyuyor, gururu cevabına da yansıyordu.

28

ÇOK FAZLA NEŞE

Agathe toplumun sunduklarından tabiî bir beceriyle faydalandı, son derece kibirli bir kesimdeyken bile kendinden emin duruşu ağabeyinin hoşuna gidiyordu. Taşradaki bir ortaokul öğretmeninin karısı olduğu yıllar üstünden sıyrılmış gibiydi, geride hiçbir iz bırakmamışlardı. Fakat Ulrich bu durumu omuz silkerek, "Bize yapışık ikizler denmesi yüksek aristokrasinin hoşuna gidiyor: Yüksek aristokrasinin böylesi yöneticilik işlerine ilgisi, sözgelimi sanata ilgisinden her zaman daha yoğun olmuştur," sözleriyle özetliyordu şimdilik.

Olup bitenleri sessiz bir dayanışma içinde bir aranağmeden ibaret görüyorlardı. Evin birçok yerini değiştirmek veya yeniden düzenlemek gerekiyordu, bu konuda daha ilk gün mutabık kalmışlardı ama gerekeni yapmadılar, çünkü sınırları kestirilemeyecek bir konuşmanın tekrar etmesinden çekiniyorlardı. Yatak odasını Agathe'ye terk eden Ulrich kız kardeşinin odasından bir banyoyla ayrılan ardiyeye yerleşmiş, dolaplarının büyük kısmını da sonradan ona bırakmıştı. Kendisine bu yüzden merhamet duyulmasını Aziz Laurentius'un demirden ızgarasına* işaretle

* Rivayete göre, Roma'nın başdiyakozu olan ve kilisenin servetini idare etmek ve sosyal amaçlar için kullanmakla sorumlu Aziz Laurentius, Roma kayseri Papa'nın başını vurdurunca işkence görmüş ve kendisinden bu serveti vermesi istenmiş ama bunu reddedince kızgın bir demir ızgaranın üzerinde infaz edilmiştir. –ç.n.

reddediyordu; ağabeyi hâlinden memnun olduğunu belirttiği, Agathe'nin de onun daha önceleri tatmış olabileceği mutluluk seviyelerine ilişkin çok belirsiz bir tasavvuru olduğu için Agathe hiçbir zaman ciddi ciddi onun bekâr hayatını alt üst etmiş olabileceğini düşünmedi. Ev, sıradanlıktan uzak yerleşim tarzıyla, pek kullanılacak durumda olmayan tıka basa doldurulmuş odaları, onların etrafındaki misafir odaları ve yan odalardaki fuzuli angaryalarıyla artık hoşuna gidiyordu; evin, günümüzün zevkli ve uçarı nezaketine karşı savunmasız kalan geçmişin teferruatlı nezaketini andıran tarafları vardı ama bazen oluyor, güzel mekânların, içlerini istila eden düzensizliğe itirazı, zarafetle oyulmuş bir enstrümanın gövdesindeki birbirine karışmış kopuk teller kadar üzücü bir manzara teşkil ediyordu. Agathe o zaman ağabeyinin, her ne kadar onu aksine inandırmak istese de tenhadaki bu evi pek de alâka ve anlayış göstererek seçmediğini görüyor, eski duvarlar bir ihtirasın ne hepten sessiz ne tamamen duyulabilen dilini konuşuyorlardı. Ama düzensizlikten duyulan zevkten başka bir şeyi ne o ne de Ulrich tanıyordu. Konforsuz yaşıyorlar, Agathe geldikten beridir de yemeği bir otelden getirtiyorlar ve pikniğe gidildiğinde yeşil çimenlerin üstüne kurulmuş sofrada, olması gerekenden çok daha kötü şartlar altında yemek yenmesi gibi her şeyden, biraz taşkınca bir keyif alıyorlardı.

Bu şartlar altında doğru dürüst hizmet de görmüyorlardı. Ulrich'in eve taşındığında kısa süreliğine hizmetine aldığı tecrübeli uşaktan pek bir şey beklenemiyordu, çünkü adam emekliye ayrılmak isteyen ve sadece bazı elzem ihtiyaçları gidermeye çalışan ihtiyarın tekiydi, Ulrich de onu olabildiğince az çalıştırıyordu ama odacı kıza bizzat yol vermesi gerekmişti zira başka her şey gibi, bu düzgün kızın yerleştirilebileceği mekân da planlamadan öteye geçememiş, durumu aşmaya yönelik birkaç teşebbüs ise iyi tecrübelerle sonlanmamıştı. Velhasıl Ulrich, kadın şövalyesini sosyal fetihleri için donatırken kendisi de içoğlanı olarak hayli ilerleme kaydediyordu. Öte yandan Agathe de bu arada donanımını tamamlamaya koyulmuştu; ev alışverişlerde aldıklarıyla dolup taşıyordu. Agathe evin yapısından ve hiçbir yerinin bir hanımefendiye uygun döşenmemiş olmasından hareketle, evin

tamamını giyinme odası olarak kullanmayı âdet edinmiş, bu sayede Ulrich de ister istemez yeni alımlara iştirak etmeye mecbur kalmıştı. Odaların ara kapıları açık duruyor, Ulrich'in jimnastik aletleri stant ve sehpa olarak iş görüyor, kendisi de çalışma masasından Cincinnatus'un* sabanından uzaklaştırılması misali ancak karar vermek üzere ayrılıyordu. Zar zor sabrederek varlığını sürdüren çalışma isteğinin bu şekilde sekteye uğratılmasına, yalnızca geçici olacağını düşünerek tahammül göstermiyor, bu sekteler ona daha önce tatmadığı, gençleştirici bir zevk veriyordu. Kız kardeşinin başıboş görünen hareketliliği Ulrich'in yalnızlığında, soğuyan sobadaki ufacık bir ateş misali çıtırtılar çıkarıyordu. Yaşadığı mekânları, alımlı neşenin ak ve insanî güvenin kara dalgaları dolduruyor, o mekânların elinden, şimdiye kadar keyfince davrandığı bir mekân olma vasfını alıyorlardı. Ama başka birinin varlığındaki bu tükenmezliğin Ulrich'i en çok afallatan yanı, onu oluşturan ve toplanması mümkün olmayan hiçliklerin yekûna vurunca bambaşka türden muazzam bir toplam oluşturmasıydı: Zaman kaybının yarattığı sabırsızlığı, yani küçük, büyük, neye el vurursa vursun ömrü boyunca içinden ayrılmayan ve dinmek nedir bilmeyen bu duygu, şaşırtıcıdır, tamamen ortadan kaybolmuş, Ulrich gündelik yaşamını ilk kez, düşüncelere kapılmadan sever olmuştu.

Evet, hatta Agathe, kadınlarda sık rastlanan bir ciddiyetle, Ulrich'i kendine hayran bırakmak için satın aldığı binlerce sevimli eşyayı önüne koyarken abartılı bir hoşnutlukla nefesini tutuyordu. Aynı seviyeden bakınca erkek tabiatından daha hassas olan, tam da bu yüzden kültürlü insanlıktan erkek tabiatına göre çok daha fazla uzaklaşma eğilimi bulunan coşkulu süslenme fikrine de daha açık görüşlülükle yaklaşan kadın tabiatının tuhaf gülünçlüğü, Ulrich'i karşı koyamayacağı şekilde ilgi göstermeye zorluyormuş gibiydi. Belki de durum gerçekten böyleydi. Çünkü cam incilerle, yanık saçlarla, oya ve nakışların budalaca çizgile-

* Roma'nın varlığı bazı kabilelerin saldırılarıyla tehlikeye girince senatonun ricasıyla şehri kurtarmak için diktatör olan, kısa süre içinde Roma'ya düşman halkları yendikten sonra iktidarı halkın temsilcilerine terk ederek tekrar tarladaki işinin başına dönen, fazilet timsali kişi. –*ç.n.*

riyle, âdeta kaygısız bir kararlılığa sahip cazibeli renklerle süslenmek gibi çok sayıdaki küçük, narin ve gülünç fikirle karşılaşması; oyun amaçlı atış poligonlarını andıran tüm bu güzellikler –hiçbir akıllı kadın, onların iç yüzünü görmekle cazibelerinden bir nebze olsun kurtulamayacaktır– ışıl ışıl bir deliliğin ipleriyle Ulrich'in etrafını ilmek ilmek örmeye başlıyordu. İşte ne kadar tuhaf ve zevksiz de olsa her şey, ciddi uğraşlar sonucu kendinizi onlarla denk tutunca, kendi gözlerinizle gördüğünüz ahengi, nefsinize duyduğunuz sevginin esriten rayihasını, içinizdeki oyun oynama ve kendini başkalarına beğendirme isteğini geliştirir. Kız kardeşinin kılığıyla meşgul olurken de Ulrich'in başına gelen işte tam olarak buydu. Kıyafetleri bir o yana bir bu yana taşıyor, hayranlık duyarak takdirini belirtiyor, tavsiyelerde bulunuyor ve kız kardeşinin giyinmesine yardım ediyordu. Hatta onunla beraber aynanın karşısına geçiyordu. Bir kadının görünüşü ne zaman ki iyi ütülmüş bir tavuğun pek zahmet çıkarmayan görüntüsünü andırırsa, eski görüntüsünü, uzun bir ertelemenin ardından gülünç bir hâl alan bir iştahın bütün çekiciliği içerisinde tasavvur etmek güçleşir: Nitekim terzinin âdeta zemine mıhladığı ama mucize eseri hareket eden uzun etek de ilkin göze görünmeyen ve oldukça hafif başka etekleri sarmalıyordu, bunlar sanki rengârenk ipekten birer çiçek yaprağıydı, salınıp durdukları esnada aniden beyaz ve daha da yumuşak dokulara bürünürlerken, vücuda değen ancak narin uçları oluyordu. Şayet bu elbise, insanı çekerek baştan çıkaran ve üstüne dikilen gözleri geri püskürten bir şeyleri birbirine kavuşturmasıyla dalgalara benziyorsa, aynı zamanda da maharetle savunulan mucizelerin etrafında bulunan, ara durakları ve sabitleme yerleri olan sanatlı bir sistemdi de ve tüm sünîliğine rağmen nefes kesen zifiri karanlığı, yalnızca muhayyilesinin donuk ışığıyla aydınlatılan ve zekice perdelenmiş bir aşk tiyatrosuna benzetilebilirdi. Ulrich bu hazırlanma timsalini artık gün gün dağıtılmış ve parçalarına ayrılmış hâlde, hatta deyim yerindeyse tâ içlerine kadar görüyordu. Ömrü boyunca kadınların arasında tıpkı sofalarda veya ön bahçelerde koşturur gibi dolandığından, bir kadının sırları sır olmaktan çıkınca Ulrich'in üzerinde artık geçit vermeyen ve he-

defi olmayan bambaşka bir etki göstermeye başlamıştı. Bütün bu şeylerin barındırdığı gerilim geri tepiyordu. Ulrich'in o gerilimin ne gibi değişikliklere yol açtığını anlatması çok güçtü. Kendini haklı olarak, erkek gibi hisseden bir erkek addediyor, sık sık arzu edilen bir şeyi bir kez de öbür yanından görmenin böyle bir erkeğin aklını çelmesini anlaşılır buluyordu, lâkin durum bazen neredeyse tekinsiz bir hâl alıyor, Ulrich de gülerek isyan bayrağını çekiyordu.

Nitekim, "Sanki bir gecede etrafımda bir kız yurdunun duvarları yükselmiş de etrafımı çepeçevre kuşatmış gibi!" diye itiraz etti.

Agathe, "Sence korkunç mu bu?" diye sordu.

Ulrich cevaben, "Bilmiyorum," dedi.

Sonra Agathe'yi et yiyen bitki, kendisini de sürüne sürüne o bitkinin ışıldayan çanağına girmiş zavallı bir böcek olarak tanımladı. "Çanağını etrafıma kapadın," dedi, "şimdi de renklerin, kokuların ve parıltıların arasında oturmuş, tabiatıma aykırı davranıp vücudunun bir parçasına dönüşerek ayartacağımız erkek böcekleri bekliyorum!"

Kız kardeşinin erkekler üzerinde bıraktığı izlenime şahit olunca gerçekten tuhaf bir hâle bürünüyordu, oysa tek endişesi kız kardeşini "kocaya vermek" olan o değil miydi? Kıskanmıyordu –hem hangi niteliğiyle kıskanacaktı?!–, onun iyiliğini kendininkinin önüne koyuyor, Hagauer'den ayrılma sürecinde düştüğü bu geçiş döneminden onu sağ salim çıkarmaya layık bir erkeğin yakın bir zamanda bulunmasını arzu ediyordu: Yine de kız kardeşini uğrunda çabalayan bir grup erkeğin ortasında gördüğünde veya yolda yürürlerken onun güzelliğine kapılıp yanındaki refakatçisine aldırmadan yüzüne bakan bir adama rastladığında hislerinden emin olamıyordu. O zaman da basit bir çare olan erkeksi kıskançlık kendisine yasak olduğundan etrafını sanki daha önce hiç ayak basmadığı bir dünya sarmalamış gibi bir hisse kapılıyordu. Tecrübeleri sayesinde erkeklerin muzipliklerini de kadınların daha temkinli sevme teknikleri kadar iyi biliyor, Agathe'nin o muzipliklere dûçar olup beriki teknikleri uyguladığını görünce

ıztırap çekiyordu; atların veya farelerin birbirleriyle flörtlerini izlediğini sanıyor, yabancı insanların kendilerini ve muhataplarını beğenip onlarla oynaşarak hızla nefes alıp vermelerini ve kişnemelerini, dudaklarını büküp ağızlarını yaymalarını,işte bütün bunları içinden kopan ağır bir sersemlikle duygusuzca seyreden Ulrich tiksiniyordu. Buna rağmen duygularının derinlerde yatan bir ihtiyacına uyarak kendini kardeşinin yerine koyunca, gösterdiği tahammül kafasını karıştırıyor, namuslu biri, namussuz birisi türlü bahanelerle yanına yaklaştığında nasıl bir utanç duyarsa aynını duymasına ramak kalıyordu. Sırrını Agathe'ye açınca kız kardeşi güldü. Cevabı, "Çevremizde bazı kadınlar da var ki senin için didinip duruyorlar," oldu.

Burada neler oluyordu böyle?

Ulrich, "Esasında bu, dünyaya karşı bir protestodur!" dedi.

Sonra da şöyle dedi: "Walter'i tanırsın, çoktandır birbirimizden hazzetmiyoruz; yine de ona ne zaman kızsam ve kızarken onu tahrik ettiğimin farkına varsam, hemen her görüşmemizde sanki onunla hem uyuşuyor hem zıt düşüyormuşum gibi sevimli bir hisse kapılıyorum. Hem bak, insan hayatta birçok şeyi rıza göstermeksizin kavrar; o yüzdendir ki bir kimseyle, daha maksadını anlamadan en baştan hemfikir olmak, tıpkı baharda suların dört bir yandan vadilere akması kadar masalsı güzellikte bir saçmalıktır!"

Ve "Artık böyle!" diye düşünerek içinden şunları geçirdi: "Agathe'ye karşı hiçbir benlik ve egoizmimin, bir parça bile çirkin ve lakayt bir hissimin kalmamasını başardığım anda o, manyetik dağın pusulaların ibresini çekmesi gibi içimdeki tüm nitelikleri çekip çıkarır! Bense ahlâken çözülürüm ve ne kendim ne Agathe olabildiğim, atomun ilk hâline dönerim! Belki saadet de böyledir?!"

Ama, "Seni seyretmek çok eğlenceli!" demekle yetindi.

Agathe kıpkırmızı kesilip, "Neden 'eğlenceliymiş'?" diye sordu.

Ulrich, "Ah, bilmem ki... Bazen benden utanıyorsun," dedi. "Ama sonra, 'senin ağabeyinden' başka bir şey olmadığımı düşünüyorsun. Ama an geliyor, seni yabancı bir erkeğe çok çekici ge-

lecek hâllerde yakaladığımda utanmıyorsun fakat sonra birdenbire bunun benim görmem için pek de uygun bir şey olmadığı, gözlerimi derhâl başka yöne çevirmem gerektiği aklına geliyor..."

Agathe, "E, bunun eğlenceli yanı neresi?" diye sordu.

Ulrich, "Belki nedenini bilmeksizin bir başkasını gözlerinle takip etmek mutluluk veriyordur," dedi. "Çocukların eşyalarına duyduğu sevgiyi hatırlatıyor; çocuktaki zihnî şuursuzluk olmaksızın..."

Agathe cevaben, "Belki de evcilik oynamaktan bezdiğin için," dedi, "kardeşçilik oynamakla eğleniyorsundur?!"

Ulrich, "O da var tabiî," deyip yüzüne baktı. "Aşk aslen basit bir yakınlaşma dürtüsü ve kavrama sezgisidir. Onu, erkek ve kadının aralarında oluşan abuk sabuk gerilimler, baskılamalar, kasılmalar ve yozlaşmalarla birlikte iki kutba ayırmışlar. Bugün artık neredeyse yediklerinin tadını çıkarmak kadar gülünç olan bu kasıntı ideolojiden bıkmışız. Eminim ki çoğu kimse, cilde uygulanan bir uyarının, bütün insanlıkla kurduğu bu rabıtanın tekrar eski hâline dönebileceğini görse çok memnun olurdu, Agathe! Zaten er veya geç, karşı cinsle alelade dostlukların kurulduğu bir çağ gelecek ve oğlanlar ile kızlar ahenkli bir aymazlıkla eskiden kadın ile erkeği teşkil etmiş olan eski bir kırık zemberekler yığınının karşısında duracaklar!"

Agathe şeker katılmamış iyi bir şarap kadar buruk bir gülümsemeyle, "Ama Hagauer'le o çağın öncüleri olduğumuzu söylemek istesem bana yine gücenirdin!" diye karşılık verdi.

Ulrich, "Artık hiçbir şeye gücenmiyorum," dedi. Gülümsüyordu. "Zırhı sökülmüş bir savaşçı! Bilmem kaç zamandır ilk kez dövülmüş demir yerine teninde tabiatın havasını hissedip bedeninin, kuşların bile taşıyabileceği kadar yorgun ve narin olduğunu görüyor!" diye temin etti.

Böylece bir süre gülümseyip gülümsediğini unutarak, kız kardeşinin bir masanın kenarında oturup siyah ipek çorap giydiği bacağını sallandırmasını seyretti; üzerinde kombinezon haricinde kısa bir külottan başka bir şey yoktu ama bunlar, âdeta belirginliklerinden koparılmış, hepsi birer görüntüye dönüşmüş izlenimlerdi. Ulrich, "Kusursuz bir kadın kılığına girmiş erkek

arkadaşım," diye düşündü. "Sahiden kadın olması ne kadar gerçekçi bir karmaşa!"

Agathe, "Aşk sahiden yok mu?" diye sordu.

Ulrich, "Var!" dedi. "Ama istisnai bir durum. Şunun ayrımını yapmak lazım: Bir tarafta cilde uygulanan tahrikler sınıfından olan cismani bir tecrübe var; o tecrübeyi ahlâkî ilaveleri olmaksızın, hatta duygular bile olmadan salt zevk olarak uyandırmak mümkündür. Sonra bir de ruhtaki olağan hareketlenmeler mevcuttur ki cismanî yaşantıyla hararetli bir bağlantıları vardır ama her insanda ancak ufak tefek sapmalarla aynı olurlar; aşkın bu temel anlarını ben ruhun hesabına yazmaktansa cismanî ve gayriihtiyarî olanın hanesine yazmayı tercih ederim. Son kertede bir sevme tecrübesi daha vardır ki aslen ruhanîdir, gelgelelim onun diğer iki kısımla alâkası olması şart değildir. Tanrıyı sevebiliriz, dünyayı sevebiliriz; hatta belki de yalnızca Tanrıyı veya dünyayı sevebiliriz. Oysa bir insanı sevmek şart değildir. Ama seversek cismanî taraf tüm dünyayı kendine doğru çekip alır ve dünya âdeta altüst olur–" Ulrich ara verdi.

Agathe kıpkırmızı kesilmişti.

Ulrich riyakâr davranıp kelimelerini, yani sevme eyleminin aynı kelimelerle kaçınılmaz bir bağı olan tasavvurlarını, Agathe'ye telkin etme kastıyla, özenle seçip sıralasaydı daha başarılı olamazdı.

Sırf, istemeden oluşan bu etkiyi rahatsızlık yaratacak bir olayla kesintiye uğratmak için kibrit aradı. "Öyle veya böyle," dedi, "aşk, şayet gerçekten aşksa, istisnai bir durumdur ve gündelik olaylara örnek teşkil etmez."

Agathe masa örtüsünün uçlarına uzanıp kumaşı bacaklarına dolamıştı. Aniden, "Dışarıdan birileri bizi görecek veya duyacak olsa sapıkça bir duygudan bahsetmezler miydi?" diye sordu.

Ulrich, "Saçma!" diye iddia etti. "Her birimizin hissettiği, şahsının tabiatın karşı kutbundaki gölgemsi bir tekrarıdır. Ben erkeğim, sen de kadın; söylendiğine göre insan her niteliğin gölgeye benzeyen ve bastırılmış bir zıddını da içinde taşır; en azından, onulmaz derecede kendini beğenmiş değilse özlemini duyar.

Demek ki benim gün yüzüne çıkan karşı-insanım senin içine, seninki de benim içime yerleşir ve takas ettikleri bedenler içerisinde kendilerini gayet iyi hissederler, çünkü önceki çevrelerine ve o çevrede gördükleri manzaraya pek saygıları yoktur!"

Agathe, "Bunlar hakkında önceleri daha fazlasını söylüyordu, anlattıklarını şimdi neden hafifletiyor?" diye düşündü.

Ulrich'in söyledikleri; başkalarının varlığından vakit kaldıkça, ara sıra, erkek ve kadın olarak birbirlerinden ayrılsalar da ikiz olmalarına şaşıran iki dost gibi idame ettirdikleri hayata pekâlâ uyuyordu. İki insan arasında böyle bir uyuşma mevcutsa, dünyayla kurdukları münferit ilişkiler, karşısındakinde saklı olmanın barındırdığı görünmez birliğin, ayrıca elbise ve bedenlerini değiştirmenin tahrikini, yani ikilik içinde bir olanların, yaşananlardan habersiz kalanlara karşı dış görünüşün iki türlü maskesi ardına saklanmış şen dolandırıcılıklarının tahrikini ortaya çıkarır. Ama oyunu andıran ve fazlasıyla vurgulanan bu neşe, –tıpkı çocukların bazen gürültülü olmak yerine gürültü çıkarmaları gibi!– tepelerden düşen gölgesi bazen istemeden de olsa iki kardeşin yüreğini susturan ciddiyete uymuyordu. Nitekim Ulrich bir akşam yatmadan önce tesadüf eseri, tekrar konuşmak üzere kız kardeşine üstünde uzun bir pijamayla rastlayınca şaka yapacağı tuttu ve şöyle dedi: "Yüz yıl önce olsa şu an, meleğim! diye haykırmak isterdim. Ama ne yazık ki bu kelimenin modası geçti!" Sonra sustu ve etkilenerek şunları düşündü: "Onun için kullanmam gereken tek kelime bu değil mi?! Kız arkadaş da olmaz, kadın da! Eskiden, ey peri! de denirmiş. Bunu söylemek galiba biraz gülünç ve şehevî kaçabilirdi ama kendine inanacak cesaretinin olmamasından daha iyidir!"

Agathe ise, "Pijamalı bir erkek meleğe benzemiyor!" diye düşünüyordu. Ama Ulrich geniş omuzlarıyla vahşi görünüyordu, Agathe ise aniden tüylerle çevrili bu kuvvetli yüzün gözünü karartmasını arzuladığı için utandı. Cismanî ve masumane, şehveti uyanmıştı; kanı şiddetli dalgalar hâlinde vücudunun her yanına hücum ediyor, içindeki tüm gücü emerek tenine yayılıyordu. Ama ağabeyi kadar mutaassıp biri olmadığından, ne hissediyorsa

onu hissediyordu. Şefkatliyse şefkatliydi; ağabeyinin o yönünü hem sevmesine hem de ondan çekinmesine rağmen zihni açık veya ahlâken aydınlanmış değildi.

Ulrich günbegün durmadan şu düşünceyle özetliyordu her şeyi: Esasında bu, hayata karşı bir protestodur! Şehirde kol kola geziyorlardı. Boyları birbirine uyuyor, yaşları birbirine uyuyor, zihniyetleri birbirine uyuyordu. Yan yana yürürken birbirlerini tam olarak göremiyorlardı. Birbirlerinden hoşlanan uzun boylu insanlar olarak sırf zevk için dışarı çıkıyorlar ve her adımda etraflarını kuşatan yabancılığın ortasında birbirlerine temas etmenin nefesini hissediyorlardı. *Biz birbirimize aitiz!* Fazlasıyla olağandışı olan bu duygu onları mutlu ediyor, Ulrich kısmen o duyguya kapılıp kısmen de ona karşı koyarak şöyle diyordu: "Kardeşlikten bu kadar mutlu olmamız komik. Bütün dünyanın nezdinde aslında sıradan bir ilişki ama biz ona özel bir şeyler katıyoruz!?"

Belki bunu söylemekle onu kırmıştı. İlave etti: "Ama hep böylesini temenni etmişimdir. Daha çocukken bile yalnızca, küçük bir kızken evlatlık edinip yetiştireceğim bir kadınla evlenmeyi kafaya koymuştum. Ne var ki çoğu erkeğin böyle fikirlerinin olduğunu zannediyorum, açıkçası banal düşünceler bunlar. Ama yetişkinken bir defasında sadece iki veya üç saatliğine de olsa böyle bir kız çocuğuna âşık oldum!" Sonra anlatmaya devam etti: "Tramvaydaydım. Belki on, on iki yaşlarında küçük bir kız çocuğu, çok genç olan babası veya ağabeyiyle beraber tramvaya bindi. İçeri girişi, oturuşu, ikisi için kondüktöre parayı baştan savma uzatışıyla tam bir hanımefendiydi; ama üstünde çocuklardaki şu yapmacıklığın esamisi okunmuyordu. Refakatçisiyle de aynı tarzda konuşuyor veya susup onu dinliyordu. Ay parçası gibiydi; esmer ten, dolgun dudaklar, güçlü kaşlar ve hafifçe kalkık bir burun: Belki koyu saçlı bir Leh veya Güney Slavlarındandı. Millî bir kostümü andıran ama uzun ceketi, incecik beli, yaka ve yenlerindeki bükme ve kıvrımlarıyla tıpkı o küçük kız kadar mükemmel bir tarzı olan bir kıyafet vardı üzerinde. Belki de Arnavut'tu? Konuşmasını duyamayacak kadar uzağında oturuyordum. Ciddi yüzüne ait hatların yaşından daha büyük görünmesi ve ona ta-

mamen yetişkin havası vermesi dikkatimi celp etti; buna rağmen cüce bir kadın çehresi değil, hilafsız, bir çocuk suratıydı. Öte yandan, asla yetişkin birinin suratının olgunlaşmadan önceki safhası da değildi. Galiba kadınların yüzü bazen on iki yaşında tamam oluyor, ruhen de büyük üstatların çizimleri gibi daha ilk taslakta biçimleniyor, öyle ki ilaveten yapılan her şey aslî büyüklüğü ancak bozuyor. Böylesi bir görüntüye tutkuyla, ölümüne ve aslında fizikî arzular olmaksızın âşık olunabilir. O an etrafımdakilere çekinerek baktığımı biliyordum, sanki elim ayağım birbirine dolanıyordu. Sonra ufaklığın ardından ben de indim ama caddenin kalabalığında onu kaybettim," diyerek kısa hikâyesini bitirdi.

Agathe bir süre daha bekledikten sonra gülümseyerek sordu: "Peki şimdi, aşk devrinin geçip geriye sadece cinsellik ve dostluğun kalması fikriyle nasıl alâka kuracak bu hikâye?"

Ulrich gülerek, "Hiç alâkası yok ki!" diye haykırdı.

Kız kardeşi düşündü ve âdeta gözle görülür bir sertlikle konuştu – söyledikleri tekrar görüştükleri akşam kullandığı kelimelerin kasti birer tekrarıymış gibi duruyordu: "Bütün erkekler, kız kardeşleriyle bu kardeşçilik oyununu oynamak isterler. Gerçekten aptalca bir anlamı olmalı. Kız kardeş ve erkek kardeş çakırkeyif oldular mı birbirlerini anne baba addederler."

Ulrich'in içi gıdıklandı. Agathe doğru söylemekle kalmıyordu, nitekim yetenekli kadınlar aynı zamanda sevdikleri erkeklerin amansız birer gözlemcisidirler; teorileri yoktur, o kadar, bu yüzden de tahrik edilmedikleri sürece keşiflerini açık etmezler. Ulrich biraz alındığını hissediyordu. Tereddütle, "Tabiî ki psikolojik olarak açıklanmış," dedi. "Zaten ikimizin psikolojik bakımdan şüphe uyandırmasından daha makûl bir şey olamaz. Asosyal mizaç ve hayata karşı isyankâr tavırlar gibi, ensest eğilimi de çocukluktan itibaren ispatlanabilir. Belki yeterince oturmamış bir tek-cinslilik, hâlbuki ben–"

Agathe, "Ben de sevmem!" diye itiraz edip pek istekli olmasa da tekrar güldü. "Kadınları hiç sevmem!"

Ulrich, "Hepsi bir," dedi. "Olsa olsa ruhanî birer bağırsaktırlar. Tevekkeli değil, sultanlar sair dünyayı dışlayarak tek başına tapma ve tapılmaya ihtiyaç duyuyorlar; kadim şarkta bu ihtiyaç haremi ortaya çıkarmıştır, bugünse aile, aşk ve köpekler var. Şu kadarını söyleyebilirim ki bir insana başka birinin yanına yanaşamayacağı kadar sahip olma iptilası, ferdin insan topluluğundaki yalnızlığının sosyalistlerin bile nadiren inkâr ettiği bir alâmetidir. İşe bu yanından bakarsan bizler, burjuvanın haddini bilmezliğinden başka bir şey değiliz. Bak, ne kadar mükemmel!–" diyerek ara verip Agathe'nin kolunu çekiştirdi.

Eski evlerin arasındaki küçük bir çarşının köşesinde duruyorlardı. Bilmem hangi büyük entelektüelin neoklasik üsluptaki bir heykelinin etrafında rengârenk sebzeler bulunuyordu, pazar tezgâhlarının büyük, çul şemsiyeleri açılmıştı, meyveler yerlerde yuvarlanıyor, sepetler sürükleniyor, köpekler sergilerdeki görkemli yiyeceklerin yanından kovalanıyor, etrafta kaba saba insanların kırmızı suratları görülüyordu. Hava, çalışmanın heyecanına kapılmış olanların bağırış çağırışlarıyla doluydu ve arzı kaplayan türlü şeylerin üstüne ışıklarını yayan güneşin kokusunu taşıyordu. Ulrich hararetle, "Sadece bakıp koklamak bile dünyayı sevmek için yetmez mi?!" diye sordu. "Ama sevemiyoruz, çünkü insanların akıllarından geçenlerden razı olmuyoruz–" diye de ekledi.

Fakat bu pek de Agathe'nin zevkine uyacak bir ayrım değildi, zaten cevap da vermedi. Ama ağabeyinin koluna yaslandı ve bu hareketi her ikisince de sanki Agathe onu susturmak için elini yumuşakça ağabeyinin ağzına koymuş gibi anlaşıldı.

Ulrich gülerek dedi: "Ben zaten kendimi de sevmiyorum! İşte, insanlarda hep bir kusur bulmanın sonucu. Ama benim de bir şeyleri sevebilmem lazım, mesela bir Siyam ikizim var, ne ben ne kendisi ama aynı zamanda da hem ben hem de kendisi, anlaşılan her şeyin tek kesişme noktası!"

Yine neşelenmişti. Keyfi çoğunlukla Agathe'ye de sirayet ediyordu. Ama tekrar görüştükleri ilk gecedeki veya öncesindeki gibi konuşmadılar bir daha. O hâl buluttan kuleler misali öylece dağılıp gitmişti: İnsan onu tenha bir arazi yerine bir şehrin hayat dolu caddelerinin üzerinde bulunca pek inanası gelmez. Bunun da sebebini belki sadece Ulrich'in, kendisini harekete geçiren tecrübelere hangi sabitlik derecesini atfedebileceğini bilmemesinde aramak lazımdı; Agathe ise sık sık, ağabeyinin o tecrübelerde bir tek hayalî bir taşkınlık gördüğünü sanıyordu. Durumun farklı olduğunu da ona ispatlayamıyordu: Zaten gittikçe ondan daha az konuşuyor, bir türlü isabet kaydedemiyor, buna teşebbüs edecek cesareti de gösteremiyordu. Ağabeyinin karar vermekten kaçındığını, kendisinin de karar veremediğini hissediyordu bir tek. Böylelikle aslında ikisi de derinliği ve ağırlığı olmayan gülünç mutlulukları içinde saklanıyorlar ve Agathe en az ağabeyi kadar gülmesine rağmen saklanmaktan ötürü günbegün daha da çok üzülüyordu.

29

PROFESÖR HAGAUER KALEME SARILIR

Fakat durum Agathe'nin o sıralarda çok az dikkat sarf ettiği kocası yüzünden değişti.

Bu sevinçli günlerin sonunu getiren, bir sabah Agathe'nin aldığı, beyaz harflerle ...'deki İmparatorluk ve Kraliyet Rudolf Lisesi'nin mührünü taşıyan büyük, sarı renkli oval bir zarfa konmuş, resmî üslupla yazılmış ağır bir mektup oldu. Daha mektubu kapalı vaziyette elinde tutarken ortaya ansızın hiç yoktan, tekrar iki katlı evler çıktı: Tertemiz pencerelerinde sessiz yansımalar, hava durumunu görmek için her katın dış tarafına asılı kahverengi çerçevelerinde termometreler, pencerelerinin üstünde Grek üslubu üçkenar başlıklar ile Barok üslubu midye kabuğu şekilleri, duvarlarından çıkan büstleri ve ince marangozluk ürünü olup taş rengine boyanmış gibi duran mitolojik kalkanlı muhafızları vardı. Şehrin içine şose yollarla uzanan caddeler, şehirde kahverengi ve ıslak şeritler hâlinde dolaşıyorlardı, üzerleri tekerlek izleriyle aşınmıştı ve her iki yanlarında dükkânlar duruyor, vitrinleri yepyeni olmasına rağmen uzun eteklerini toplayıp kaldırımdan çamurlu yola inseler mi, inmeseler mi bir türlü karar veremeyen otuz yıl öncesinin hanımefendilerine benziyorlardı: İşte Agathe'nin zihnindeki taşra buydu! Agathe'nin zihnindeki

hortlak! Taşradan ebediyen koptuğunu sanmasına rağmen nedendir bilinmez, bir türlü büsbütün silinip gidemeyişi! Daha da anlaşılmazı: Önceleri hiç, taşrayla bir bağı olduğunu düşünmüş müydü?! Evinin kapısından, tanıdıkların evlerinin duvarları boyunca kocası Hagauer'in günde dört kez katettiği okul yolunu görüyordu, kendisi de başlarda yuvasından çıkıp, işine giderken Hagauer'e eşlik etmek üzere o yolu sık sık yürümüştü, acı iksirinin tek damlasını bile kaçırmamaya özen gösterdiği zamanlardı: "Acaba Hagauer öğle yemeğine otele mi gidiyor?" diye merak etti. "Acaba normalde her sabah benim kopardığım takvim yapraklarını şimdi o mu koparıyor?" Tüm bunlar birdenbire sanki ölmesine imkân yokmuş gibi oldukça manasız bir güncelliğe bürünmüştü; lakaytlıktan, yitirilen cesaretten, çirkinliğe doymuşluktan ve içinde peyda olan o güvensiz, üflesen yıkılacak durumdaki o çok iyi bildiği ürperme hissinin, iç dünyasında sessiz bir dehşetle uyandığını görüyordu. Kocasının kendisine yolladığı kalınca mektubu hevesle açtığı söylenebilirdi.

Profesör Hagauer kayınpederinin cenazesinin ve başkente yaptığı kısa ziyaretin ardından, yaşadığı ve çalıştığı yere tekrar döndüğünde çevresi onu yine bütün kısa seyahatlerinden dönüşündeki gibi karşılamıştı: Bir meseleyi muntazaman hâllet-miş olup artık seyahat ayakkabılarını, iki misli daha iyi çalışacak kadar rahat ettiği ev terlikleriyle değiştireceğinin bilinciyle rahatlayarak yüzünü karısına çevirmişti. Okuluna gitti, kapıcı tarafından hürmetle karşılandı, emrindeki öğretmenlere rastlayınca sevildiği bir yerde olduğunu hissetti, okul idaresinde onu bekleyen dosyalar ve yokluğunda kimsenin üstesinden gelmeye cesaret etmediği işler vardı; koridorlarda aceleyle yürürken ona, adımlarının binayı kanatlandırdığına dair bir his eşlik ediyordu: Gottlieb Hagauer önemli bir şahsiyetti ve bunun farkındaydı. Emri altındaki bu eğitim binasına bakışlarından şevk ve teşvik yayılıyor, okulun dışındayken refikası hanımefendinin hâli hatırı ve kaldığı yer sorulduğunda evliliğine sadık kaldığının farkında olan bir adamın iç huzuruyla cevap veriyordu. Üreme kudreti olduğu müddetçe bir erkeğin, evlilikteki kısa molaları, bu molalarda bir fenalık yapmasa bile boynundan hafif bir boyunduruk

çıkarılmış gibi hissettiği ve dinlendikten sonra tazelenmiş olarak tekrar mutluluğuna geri döndüğü herkesçe bilinir. Hagauer de başlarda Agathe'nin yokluğunu aynen bu şekilde safdil sineye çekti ve karısının ne kadar zamandır yanında olmadığını ilkin hiç fark etmedi.

Dikkatini buna çeken gerçekten de, günbegün koparılan yapraklarıyla Agathe'nin hafızasında, geçip giden ömrün korkunç bir sembolü olarak yansımasını bulan o duvar takvimi oldu; yemek odasının duvarında oraya ait olmayan bir leke gibi asılı duruyordu – bir kırtasiyenin yeniyıl hediyesi olan takvimi Hagauer okuldan eve getirdiğinden beridir oraya yapışıp kalmıştı ve aleladeliğinden ötürü Agathe tarafından yalnız tahammül değil, bakım da görmüştü. Karısının gidişinden sonra takvimin yapraklarını koparma işini bizzat üstlenmek tam Hagauer'e göre bir şey olurdu, çünkü duvarın bu kısmının yabanileşmesine izin vermek alışkanlıklarına ters düşüyordu. Ama Hagauer diğer taraftan sonsuzluk denizinin hafta ve ay olarak hangi kertesinde bulunduğunu daima bilen bir adamdı, ayrıca zaten okuldaki ofisinde de takvimi vardı ve nihayet bütün bunlara rağmen yuvasındaki zaman ölçüsünü düzene koymak için elini tam kaldırdığı sırada garip, gülümseyen bir duraklama sezdi, sonradan anlaşılacağı üzere bu, yazgının kendisinden haber verdiği ama Hagauer'in başlangıçta yalnızca, şaşkınlığa kapılmasını ve tatmin olmasını sağlayan narin, centilmence bir hissiyattan ibaret saydığı o kımıltılardan biriydi; Agathe'nin evden çıktığı günün olduğu yaprağa hatırasını yâd etmek maksadıyla, karısı geri dönene kadar dokunmamaya karar verdi.

Böylelikle duvar takvimi gün geçtikçe, her bakışta Hagauer'e karısının ne zamandır memleketine uğramadığını hatırlatan cerahatli bir yaraya dönüştü. Duygularında ve ev idaresinde tutumlu olan Hagauer, Agathe'ye kendisi hakkında haber verdiği ve gitgide daha da artan ısrarlarla dönüş tarihini sorduğu kartpostallar yazdı. Yazdıklarına cevap alamadı. Tanıdıkları karısının yas tutma görevini ifa için daha uzun bir zaman memleketinde kalıp kalmayacağını sorduklarında yüzü artık ışıltı saçmaz oldu

ama bereket, yapacak çok işi vardı; okuldaki sorumlulukları ve mensubu olduğu derneklerdeki görevleri haricinde postayla her gün mebzul miktarda davet, soru, hayranlık, saldırı ve düzeltme mektubu, dergi ve önemli kitap geliyordu: Hagauer'in fizikî kısmı, gerçi oradan geçen yabancı birinin üzerinde bırakabileceği nahoş intibaların bir parçası olarak taşrada yaşıyor ama zihni kendini ancak Avrupa'dayken yuvasında hissediyordu, böylelikle Agathe'nin evinden ayrı kalmasını tam manasıyla kavrayabilmesi uzun zaman engellenmiş oldu. Gelgelelim, günün birinde posta kutusunda Ulrich'in, Agathe'nin artık yanına dönme niyeti olmaması ve kendisinden boşanmaya rıza göstermesini rica etmesi gibi bildirilmesi gereken ne varsa kupkuru ifadelerle yazdığı bir mektup buldu. Mektup nazik üslubuna rağmen o kadar pervasızca ve kısaca kaleme alınmıştı ki Hagauer öfkeye kapılıp, Ulrich'in onun, yani alıcının hislerini olsa olsa kâğıdın üzerinden silkeleyeceği bir böcek kadar umursadığını tespit etti. Zihnindeki ilk savunma tepkisi, "Ciddiye alma, kapris! deyip geç" oldu. Mektup, ertelenemeyecek işler ve saygıyla üzerine akın eden takdirler yığının arasında kendisiyle güpegündüz dalga geçen bir hayalet gibi duruyordu. Hagauer ancak akşamleyin boş eviyle tekrar karşılaşınca çalışma masasına oturdu ve yazdıklarını görmezden gelmeyi tercih ettiğini Ulrich'e layık olduğu vechile kısa yoldan bildirdi. Ama çok geçmeden Ulrich'ten bir mektup daha geldi, Ulrich mektubunda bu yaklaşımı reddediyor, Agathe'nin arzusunu kendisinin haberi olmaksızın yineliyor ve durumu sadece biraz daha nazik bir üslupla açarak Hagauer'den, sahip olduğu ahlâkî yüceliğe yakışacak şekilde gerekli hukukî işlemleri başlatmak için elinden ne geliyorsa yapmasını rica ediyordu, aleni bir tartışmanın beraberinde getireceği sıkıntılardan kaçınmak için de yapılabilecek en iyi şey buydu. O an Hagauer durumun ciddiyetini anladı ve sonradan ne bir kabahat hissi ne de pişmanlık duyacağı bir cevap yazabilmek için kendine üç gün verdi.

Bu üç günün ikisinde sanki biri bağrına bıçak saplamış gibi bir hissin ıztırabını çekti. Kaç defa duygulanarak, "Kötü bir rüya!" dedi içinden, kendini iyice toparlamadığında mektuptaki isteğin gerçekliğine inanmayı unutuyordu. O üç gün boyunca göğsünde,

incinen aşkına benzer derin bir rahatsızlık duydu; bu yetmez gibi bir de Agathe'nin davranışının müsebbibi zannettiği, bir sevgili olmasa da kendisini geri plana iten kavrayamadığı bir şeye duyduğu belirsiz bir kıskançlık peydahlandı. Çok düzenli bir adamın bir şeyi kırdığı veya unuttuğu zaman duyduğuna benzer bir nevi utançtı bu: Kafasında kaç zamandır sabit bir yer işgal ettiğinin artık farkına varamadığı ama birçok başka durumla irtibat hâlindeki bir şey ansızın iki parçaya ayrılmıştı. Sırf güzel değil diye küçümsenemeyecek gerçek bir azabın pençesinde rengi atmış ve yılgınlığa kapılmış olan Hagauer öylece etrafta dolanıyor, yapacağı açıklamalardan ve katlanacağı rezaletlerden korkup irkilerek insanlardan kaçıyordu. Durumu ancak üçüncü gün istikrara kavuştu: Hagauer'in Ulrich'e duyduğu büyük ve tabiî nefret onun Hagauer'e duyduğundan daha az değildi ve kendini şimdiye kadar hiç belli etmemiş olsa da nefreti, bir şeyler sezerek Agathe'nin davranışındaki tüm kabahati kayınbiraderine yüklemesiyle aniden baş gösterdi; karısının aklını karıştıran, çingene gibi bir türlü rahat durmayan ağabeyi olmalıydı. Çalışma masasının başına geçti ve birkaç kelimeyle karısının derhâl geri dönmesini talep ederek tunç gibi sağlam bir tavırla geri kalan her şeyi kocası olarak sadece onunla açıklığa kavuşturacağını izah etti.

Ulrich'ten de aynı şekilde kısa ve tunç gibi sağlam bir ret geldi.

Bunun üzerine Hagauer bizzat Agathe'ye tesirde bulunmaya karar verdi; Ulrich'le yazışmalarının birer nüshasını çıkarttı, yanlarına da iyice düşünülerek yazılmış uzunca bir mektup iliştirdi; Agathe'nin resmî mühürlü kocaman bir zarf içinde karşısında bulduğu da işte bu yazıların tamamıydı.

Hagauer eli kulağındaki bu gelişmelerin gerçek olamayacağını zannediyordu. Resmî işlerinden geri döndüğünde akşam "ıssız dairesinde" tıpkı vaktiyle Ulrich'te de olduğu gibi bir tomar mektup kâğıdının karşısına oturmuş, nasıl başlayacağını bilememişti. Ama Hagauer'in hayatında çok iyi bildiği "düğme usulü" defalarca başarıya ulaşmıştı, bu kez de o usulü kullandı. Kişinin, düşüncelerine metodik olarak nüfuz etmesine yönelik bir usuldü bu, asabiliğe yol açacak işler öncesinde de uygulanı-

yor ve tıpkı elbiselerini düğme olmadan daha çabuk çıkaracağını zannettiğinde kaygılanacağı tek şey zaman kaybı olabilecek bir insanın elbiselerine düğme diktirmesine benziyordu. Tevekkeli değil, Hagauer'in kendi görüşleriyle kıyaslamaya önem verdiği için kederli olduğu zamanlarda bile bu konudaki çalışmalarına başvurduğu İngiliz yazar Surway, başarılı düşünme sürecinde beş düğmenin ayrımını yapmaktaydı: *a)* Gözlemde bulunmanın, yorumlamayı zorlaştıracağını doğrudan hissettiren bir olayı gözlemlemek, *b)* Bu zorlukların sınırlarını net olarak çizerek tespit etmek, *c)* Muhtemel çözümü tahmin etmek, *d)* O tahminin sonuçlarını akla uygun olarak geliştirmek; *e)* O tahmini kabul veya reddetmek, böylelikle düşünme eylemini başarıya ulaştırmak için başka gözlemlerde bulunmak. Hagauer benzer bir usulü, devlet memurları kulübünde çim tenisi oynamayı öğrendiği sırada tenis gibi bir centilmenlik meselesi üzerinde bile uygulayarak başarıya ulaşmış, bu sayede oyun, gözünde kaydadeğer bir entelektüel cazibe kazanmış fakat şimdiye kadar salt duygular söz konusu olduğunda aynı usulden hiç yararlanmamıştı, çünkü gündelik manevî hayatının büyük kısmı mesleki ilişkilerinden, daha şahsî olaylarda ise Kafkas ırkı arasında yerine göre mümkün olup geçerliliğini koruyan bütün hislerin bir karışımını oluşturan o "makbul histen" ibaretti ve belli ölçüde en yakınında bulunan mahallî, mesleki veya sosyal sınıfla alâkalı hislere meylederdi. O yüzden de düğmeler, bu konuda tecrübesi eksik olduğu için karısının alışılmadık boşanma arzusu üzerinde uygulanamazdı, zaten "makbul hissin" de insanın yüreğine işleyen zorluklarda kolaylıkla bölünmek gibi bir niteliği vardır: O his bir taraftan birçok şeyden ötürü kendisi gibi çağdaş bir insanın böylesi mahrem bir ilişkinin feshedilmesi talebine zorluk çıkarmamakla mükellef olduğunu söylüyor ama öbür taraftan da istemediği takdirde şahsını yine böylesi bir mecburiyetten azat eden sözler ediyordu, çünkü günümüzde bu gibi meselelerde yaygınlaşmaya başlayan düşüncesizlik asla hoş görülür cinsten değildi. Hagauer şu kadarını biliyordu ki böyle bir durumda modern bir insan "rahatlamalıdır," yani kafasını dağıtmalı, vücudunu gevşetmeli ve yüreğinin derinliklerinden yükselen sese kulak kabartmalıdır. Hagauer de

düşüncelerine dikkatle ara verip gözlerini öksüz kalan duvar takvimine dikti ve içindeki sesi dinledi; nitekim bir süre sonra bilinçli düşüncenin alt tabakasındaki derinlikten gelen bir ses tam olarak düşündüğü şeyi söyledi, yani Agathe'nin sergilediği bu temelsiz isteği gururuna yedirmek zorunda olmadığını!

Ama böylelikle Profesör Hagauer'in zihni hazırlıksız yakalanıp Surway'in veya muadili bir düğme dizisinin *a* düğmesinin karşısında *e* düğmesine kadar indirilmiş oldu; tekrar canlanarak, gözlemleyeceği olayın yorumlanmasındaki zorlukları hissetti. Hagauer, "Bu utanç verici hadisenin," diyordu şaşırarak, "kabahatlisi ben, yani Gottlieb Hagauer midir?" Kendini yokladı, davranışlarında tek bir kusur bulamadı. Muhtemel çözümü tahmin ederken, "Yoksa sebep, sevdiği başka bir adam mıdır?" diye devam etti. Ama ikincisini kabul etmekte zorlanıyor çünkü kendisini objektif düşünmeye zorladığında başka bir adamın Agathe'ye sunacak daha iyi neleri olabileceğini pek çıkaramıyordu. Öyle veya böyle, insanın kendini beğenmişliği yüzünden bu soru kadar kolaylıkla bulandırılabilecek başka bir soru yoktu, bu yüzden onu titizlikle ele aldı; bu sırada önünde daha önce hiç düşünmediği bazı manzaralar açılıverdi ve Hagauer aniden Surway'deki *c* maddesinden sonra *d* ve *e* maddeleri üzerinden ilerleyen muhtemel bir çözümün izine ulaştığını hissetti: Evlendikten beridir ilk kez bir grup tezahür dikkatini çekiyordu, bildiği kadarıyla böyle tezahürler ancak karşı cinse duydukları sevgi asla derin veya tutkulu olmayan kadınlar hakkında anlatılırdı. Daha önceleri, bekârlık zamanında, şuh tecrübelerde bulundukları su götürmeyen kadınlar sayesinde tanıştığı o tamamıyla açık ve hayallere dalmış bağlılığa dair hatırasında tek bir işaret bulamaması içini acıttıysa da bir yandan da evlilik saadetinin üçüncü bir kişi tarafından yıkılmış olmasını tam bir bilimsel sükûnetle ihtimal dışı bırakmasını sağladı. Bu sayede Agathe'nin davranışı kendiliğinden, bu saadete edilen salt şahsî bir isyan derekesine indi, seyahate çıkacağını ima eden ufacık bir işaret olmaksızın gittiğine ve gittikten sonraki kısacık zaman zarfında hissiyatında haklı bir değişimin vuku bulması da imkânsız olduğuna göre Hagauer bir daha aklından çıkmayan şu kanaate vardı: Agathe'nin anlaşılmaz tavrı

ancak yaşamayı reddetmeye dönük yavaş yavaş biriken ayartıcı etkilerden biri olarak açıklanabilirdi, böylesi ayartmaların vukuuna da ne istediğini bilmeyen mizaçlarda rastlanırdı.

Ama Agathe'nin gerçekten de böyle bir mizacı mı vardı? Kontrol etmek lazımdı, Hagauer kalemin tepesiyle dalgın dalgın sakalını kaşıyordu. Hagauer'in ifadesiyle Agathe çoğunlukla "geçimli bir dost" intibaı uyandırıyor ama sıra Hagauer'in zihnini hummalı bir şekilde meşgul eden meselelere gelince, hadi miskinlik demeyelim, büyük bir ilgisizlik sergiliyordu! Aslında onda ne Hagauer'i, ne de başka insanları ve onların meraklarını celp eden bir şey vardı; çelişkili değildi; zaten gerektiği yerde güler veya ciddileşirdi ama Hagauer şöyle bir düşündüğünde geçen bütün yıllarda Agathe hep dikkati biraz dağınıkmış gibi bir izlenim bırakmıştı. Sanki kendisine söylenenlere veya açıklananlara kulak veriyor ama asla inanmıyordu. İyice gözden geçirdiğinde Hagauer'e deyim yerindeyse sağlıksız bir lakaytlık içerisinde görünüyordu. Bazen çevresini hiç idrak etmediği fikrine kapılıyordu insan...: Derken kendisi bile fark etmeden, Hagauer'in kalemi karakterli hareketlerle kâğıdın üzerinde gezinmeye başladı. "Şayet sana sunmaya muktedir olduğum," diye yazıyordu, "ve tüm tevazuuna rağmen temiz ve dopdolu olan bu hayatı sevemeyecek kadar iyi sanıyorsan kendini, kim bilir aklından neler geçiyordur. Zannederim bu hayatı hemen her zaman eline aldığın bir maşayla ucundan tuttun. Mütevazı bir hayatın da sunabileceği insanî ve ahlâkî zenginlikten kaçındın ve hangi sebepten olursa olsun, bunu yapmakta haklı olduğunu hissetmiş olabileceğini farz etmem gerekse bile ahlâkî değişim için hiç irade göstermeyip, onun yerine sunî ve hayalî bir çareyi seçmeyi tercih ettin!"

Bir kez daha düşündü. Açıklamasına yardımcı olacak bir vaka bulmak için rahle-i tedrisinden geçmiş öğrencilere şöyle bir göz gezdirdi ama daha tam anlamıyla oluşmayan düşüncesinin şimdiye dek belirsiz bir huzursuzlukla yokluğunu hissettiği eksik parçası kendiliğinden aklına geldi. O an Agathe artık Hagauer için, herkesin bağlantı kuramayacağı tamamıyla şahsî bir vaka olmaktan çıkmıştı, çünkü Agathe'nin özel bir tutkuyla gözleri

kamaşmaksızın nelerden vazgeçmeye hazır olduğunu düşündüğünde sevindirici bir gelişme oldu ve aklına kaçınılmaz biçimde modern pedagojinin bildiği şu temel varsayım geldi: Agathe'de süjeler üstü düşünme ve çevresiyle güvenilir bir entelektüel irtibat kurma becerisi eksikti! Hemen yazmaya koyuldu: "Teşebbüs etmek üzere olduğun eylemin ne olduğunun muhtemelen tam anlamıyla farkında değilsin ama kalıcı bir karara varmadan önce seni uyarıyorum! Sen; benim bizzat temsil ettiğim, yüzünü hayata çevirmiş ve hayattan anlayan insan türünün belki tam zıddısın, işte o yüzden sana sunduğum desteği düşüncesizce yabana atmaman gerekir!" – Aslında Hagauer başka bir şey yazacaktı. Çünkü insan zekâsı kapalı ve dış âlemle ilişkisi olmayan bir meleke değildir, –manevî saçmalıklardan bahsettiğimize göre– zekânın eksikleri ahlâkî eksikleri de beraberinde getirir, tıpkı nadiren dikkat edilmekle beraber ahlâkî eksikliklerin de akıl melekesini işine geldiği gibi yönlendirmesi veya karman çorman etmesi gibi! Velhasıl Hagauer zihninde sabit bir tip canlandırıyor, kafasındaki mevcut belirlemelere ilaveten o tipi daha ziyade "kendini yalnızca bazı vücut fonksiyonları işlemediği zaman açığa vuran ahlâkî aptallığın, bütüne bakıldığında, yeterince zeki olan özel bir türü" olarak nitelemeye meylediyordu. Ne var ki bu manidar ifadeyi kullanmaya eli varmadı, çünkü firar eden karısını daha fazla tahrik etmekten kaçınmak istiyordu; ayrıca bu tip nitelemeleri, bilmeyen biri için kullanınca o kişi bu sözleri çoğunlukla yanlış anlardı. Fakat teknik bakımdan tenkit edilen hareketlerin tamamının kesinkes akıllıca olmayan şeyler kategorisine girdiğine şüphe yoktu, sonunda Hagauer'in aklına vicdan ile beyefendilik arasındaki zıtlıktan kurtulmasını sağlayacak bir çare geldi, zira kadınlarda çok yaygın görülen ve karısında gözlemlediği o dikkat edilmesi gereken verimsizlikten kaynaklı bozuklukları sosyal eblehlik diye nitelemek mümkündü! Mektubunu bu hâletiruhiye içerisinde dokunaklı sözlerle bitirdi. Küçük düşürülmüş sevgilinin ve pedagogun peygamberimsi garazıyla, mizacının dayanışma duygusundan mahrum, asosyal ve sallantıdaki yapısını Agathe'ye, "çağımızın, insanlarından" talep ettiğinin aksine, hayattaki problemlere hiçbir zaman ve zeminde azimle ve yaratı-

cılıkla göğüs germeyen, kendini "gerçeklikten bir vitrinle ayırıp" sürekli patolojik tehlikenin kıyısında durarak bizzat tercih ettiği yalnızlaşmada direten bir "eksi kutup" olarak tasvir etti. "Bende hoşlanmadığın bir taraf varsa ona karşı bir şeyler yapman gerekirdi," diye yazdı, "ama hakikat şu ki senin mizacın günümüzdeki kuvvetlerin üstesinden gelemez ve taleplerinden çekinir! Ben seni kendi karakterine karşı uyardım," diye sözünü bitirdi, "ve tekrar ediyorum, acilen güvenilir bir dayanağa muhtaç biri varsa o sensin. Kendi iyiliğin için derhâl geri dönmeni talep ediyor ve kocan olarak taşıdığım mesuliyetin beni isteğine boyun eğmekten men ettiğini bildiriyorum."

Hagauer mektubu imzalamadan önce bir kez daha baştan aşağı okudu, bahsettiği tipi ele alışını oldukça kusurlu buldu ama ama hiçbir tarafına dokunmadı, bir tek son kısma –karısı hakkında düşünmenin yol açtığı, gururla üstesinden geldiği alışılmadık zorlamayı nefesini bıyıklarına doğru kuvvetle vererek ve aslında "Yeni Çağ" meselesine dair daha neler söylenmesi gerektiğini düşünerek– mesuliyet sözünün geçtiği yere, saygı duyduğu müteveffa babasının kıymetli mirasından beyefendice bir deyiş ilave etti.

Agathe bunları okuyunca inanılmaz bir şey oldu ve sunulan gerekçelerin içeriği, üzerinde belli bir etki bırakmaktan âciz kalmadı. Oturmaya bile zaman ayırmadan, bir kez daha kelimesi kelimesine okuduğu mektubu, yavaşça indirip kardeşinin heyecanını hayretler içerisinde gözlemleyen Ulrich'e uzattı.

30

ULRICH VE AGATHE BİLAHARE SEBEP ARARLAR

Agathe, ağabeyi mektubu okurken yüz ifadelerini cesareti kırılarak gözlemledi. Ulrich yüzünü mektuba iyice yaklaştırmıştı, yüzündeki ifadeye bakılırsa okuduklarını alaya mı alacağına, ciddiyetle yahut kederle mi karşılayacağına veya küçümsemesi mi gerektiğine karar veremiyormuş gibiydi. O an Agathe'nin içine bir ağırlık çöktü, başlangıçta, normal olmayan mükemmel bir hafiflik hâkimken şimdi sanki hava dayanılmaz şekilde yoğunlaşıp bunaltıcı bir hâl alıyormuş gibi üzerine dört bir yandan bir şeyler hücum ediyordu: Babasının vasiyetineyaptıkları Agathe'nin ilk kez vicdanını sızlattı. Ama gerçekte ne suç işlediğini birdenbire kavradığını söylemek yetmezdi; daha ziyade ağabeyi de dâhil herkesle ilişkisinde böylesi bir kavrayış duyuyor, tarifsiz bir ayılma yaşıyordu. Yaptıkları gözüne anlaşılmaz görünüyordu. Kocasını öldürmekten bahsetmiş, bir vasiyetnameyi tahrif etmiş, ağabeyine yanaşmış ama onu rahatsız edip etmediğini bile sormamıştı: Bunu evhamlı bir sarhoşluk içindeyken yapmıştı. Yaparken de en makûl ve tabiî düşüncenin hiç aklına gelmemiş olmasından şu an bilhassa utanıyordu, çünkü kendini hoşlanmadığı bir adamdan azat eden her kadın ya daha iyisini arayacak

ya yine tabiî olan başka bir teşebbüsle zararını tazmin edecektir. Hatta Ulrich bile kaç defa dikkatini bu yöne çekmiş ama o hiç kulak asmamıştı. Şimdi de orada öylece dikilmiş, ağabeyinin ne söyleyeceğini merakla bekliyordu. Gerçekten de o kadar çok cezaî ehliyeti tam olmayan birisi gibi davrandığını duyumsuyor ve kim olduğunu ona kendi çapında gösteren Hagauer'e hak verdi; Ulrich'in elinde tuttuğu yazı, hakkında zaten şikâyet olup üstüne bir de eski öğretmeninden fazlasıyla küçük düşürücü bir mektup alan bir insanın durumu nasıl olabilirse Agathe'yi öyle müteessir ediyordu. Elbette Hagauer'in kendi üstünde bir nüfuzu olabileceğini asla kabul etmemişti; buna rağmen mektubun gösterdiği etkiye bakılırsa sanki Hagauer ona, "Senin hakkında yanılmışım!" veya, "Maalesef hakkında hiç yanılmamışım, zaten sonunun kötü olacağını hep sezmişimdir!" deme hakkına kavuşmuş gibiydi. Agathe bu gülünç ve kederli intibadan kurtulma ihtiyacıyla mektubu dikkatle okumaya devam eden ve pek de bitirebilecek gibi görünmeyen Ulrich'in okumasını sabırsızlık ifadesi şu sözlerle vaktinden önce böldü:

Soğukkanlılığını kaybetmemiş gibi ama söyleyeceğinin tam tersini duyma arzusunu bariz biçimde ele veren bir meydan okuma havasında, "Aslında beni gayet doğru tasvir etmiş," diye konuştu. "Tam telaffuz etmiyor olsa da doğru: Mecburiyetim olmamasına rağmen ya onunla evlendiğimde aklım başımda değildi yahut yine pek sebebim olmadığı hâlde onu terk ederken aklım başımda değil."

O an istemeden de olsa hayalgücünü Agathe'nin Hagauer'le yakın ilişkisinin şahidi kılan kısımları üçüncü defadır okuyan Ulrich aklı başka yerde, anlaşılmaz bir cevap verdi.

Agathe, "Lütfen dikkatini ver!" diye rica etti. "Ben çağdaş, ekonomik veya entelektüel anlamda faal olduğu söylenebilecek bir kadın mıyım? Hayır. Âşık bir kadın mıyım? Ona da hayır. İyi yürekli, arabulucu, işleri kolaylaştıran, yuvasını koruyan bir eş ve anne miyim? Hiç değil. Geriye ne kalıyor ki? Dünyada bulunma amacım ne? Şu içinde bulunduğumuz beraberlik –bunu sana hemen söylemem lazım– aslında hiç umurumda değil. Hatta

kültürlü kesimleri mest eden bütün o müzik, şiir ve sanattan da pekâlâ vazgeçebileceğimi sanıyorum. Hagauer vazgeçemez; onlara hiçbir şey için olmasa bile alıntıları ve atıfları için ihtiyaç duyar. Ama o en azından daima sahip olduğu bir koleksiyonun sevindirici ve düzenli yanına sahip: Öyleyse beni hiçbir iş yapmamakla, 'güzel ve ahlâkî zenginliği' reddetmekle suçlamaya ve en iyi ihtimal Profesör Hagauer'in yanındayken anlayış ve hoşgörü bulabilecek olmakla itham etmekte haksız mı sayılır?!"

Ulrich mektubu iade edip sükûnetle cevap verdi: "Gerçekçi olalım: Sen tek kelimeyle gerçekten de sosyal bakımdan eblehsin!" Gülümsüyor ama ses tonundan o mahrem mektubu okumanın içinde yarattığı gerginlik seziliyordu.

Agathe ağabeyinin böyle cevap vermesini doğru bulmadı. Kederini arttırmıştı. Bu sefer çekingen bir alayla sordu: "Madem öyle, neden bana bir şey söylemeden boşanmamda ve yegâne koruyucumu kaybetmemde ısrar ettin?"

Ulrich kaçamak cevap vererek, "Şey, belki de," dedi, "ilişkiyi katı bir erkek tavrıyla yürütmek çok kolay olduğu içindir. Ben yumruğumu masaya vurdum, o da yumruğunu masaya vurdu; tabiî ki bunun akabinde benim masaya bir kez daha iki misli sert vurmam lazımdı: Sanırım o yüzden yaptım."

Moral bozukluğu şimdiye kadar fark etmesini engellediyse de ağabeyinin şakayla karışık ilerleyen kardeşçilik oyunu sırasında apaçık ortaya koyduğu tavrın gizlice tam tersini yapmış olmasına çok, hatta delicesine sevinmişti, çünkü Hagauer'e hakaret etmesinin tek amacı, Agathe'nin önüne, geri dönmeyi ihtimal dışı bırakan bir engel koymak olabilirdi. Ama bu gizli sevincin yerinde artık yalnızca, içi boş kaybı vardı ve Agathe ses çıkarmıyordu.

Ulrich, "Hagauer'in seni kendi çapında, şayet söylememde sakınca yoksa, âdeta tam isabetle yanlış anlamayı ne kadar iyi becerdiğini de," diye devam etti, "gözden kaçırmamalıyız. Dikkat et, kendi tarzında, detektif tutmadan, sadece senin insanlarla ilişkilerindeki zaafların hakkında düşünmeye başlayarak, babamızın vasiyetine neler yaptığını ortaya çıkaracak. O zaman seni nasıl savunacağız?"

Birbirlerine tekrar kavuştuklarından beridir iki kardeş arasında, Agathe'nin Hagauer'e oynadığı o hem hayırlı hem de hayırsız oyuna lafın sırası ilk kez gelmişti. Agathe çabucak omuzlarını silkip umurunda olmadığını göstermek için belli belirsiz bir hareket yaptı.

Ulrich yumuşak bir ısrarla, "Hagauer tabiî ki haklı," diye düşündürücü bir laf etti.

Agathe heyecanla, "Haklı değil!" diye karşılık verdi.

Ulrich, "Kısmen haklı o zaman," diyerek arayı buldu. "Böylesine tehlikeli şartlar altında durumu önce kendimize apaçık itiraf etmeliyiz. Yaptığın şey yüzünden ikimiz de hapsi boylayabiliriz."

Agathe gözlerini dehşetle açarak ağabeyine baktı. Aslında bunu zaten biliyordu ama işin vahameti daha önce hiç bu kadar kesin bir dille telaffuz edilmemişti.

Ulrich nazik bir el hareketiyle karşılık verdi. "En kötüsü de bu değil üstelik," diye devam etti. "Yaptığın şeyin ve yapış tarzının bir suçlamanın hedefi olmamasını nasıl sağlayacağız ve durum–" İşine yarayacak bir ifade aradıysa da bulamadı: "Neyse, şöyle diyelim, durum aslında biraz Hagauer'in dediği gibi görünecek; işler sanki biraz karanlık tarafa, davranışındaki bozukluklara, eksik kalan bir şeyde ortaya çıkan noksanları ortaya koymaya meyledecek? Hagauer'in ağzında gülünç dursa da aslında o, toplumun sesini temsil ediyor."

Agathe süklüm püklüm, "Şimdi tütün tabakası da çıkar ortaya," diye bağırdı.

Ulrich ısrarla, "Elbette, şimdi çıkıyor," diye cevap verdi. "Sana uzun zamandır içime dert olan bir şeyi söylemem lazım."

Agathe sazı eline almasına izin vermek istemiyordu. "Yaptığımızı geri almamız daha iyi olmaz mı?!" diye sordu. "Belki de onunla dostça konuşmalı ve özürlerimi sunmalıyımdır?"

Ulrich, "Bunun için artık çok geç. Seni yanına dönmek için zorlamaya alet edebilir," diye açıkladı.

Agathe susuyordu.

Ulrich söze, hâli vakti yerinde bir adamın bir otelden çaldığı tütün tabakasıyla başladı. Böyle bir hırsızlık için ancak üç sebep

olacağına dair bir teorisi vardı: Zaruret, meslek veya ikisi de olmayacaksa hastalıklı bir ruh hâli. "Bir defasında bundan bahsederken belli bir kanaatten ötürü de hırsızlık yapılabileceğini söylemiştin," diye ekledi.

Agathe, "Öylesine de yapılabilir, demiştim!" diye itiraz etti.

"Peki, prensip icabı."

"Hayır, prensip icabı değil!"

Ulrich, "İyi ya o zaman!" dedi. "Böyle bir şey yapılıyorsa en azından bir kanaatle bağlantısı olması lazım! Ben bunu bilir, bunu söylerim! Hiçbir şey 'öylesine' yapılmaz; ya maddî ya manevî bir sebebi vardır. Belki ayırması kolay değil ama o konuda felsefe yapmayı başka zamana bırakalım; ben sadece diyorum ki: Kişi sebepsiz yere bir şeyi doğru sayıyorsa veya ortaya hiç yoktan bir karar çıkıyorsa, o zaman o kişinin yapısı hastalıklı veya kusurludur."

Şüphesiz Ulrich bununla amaçladığından daha fazlasını ve daha kötüsünü söylemişti; ne var ki kafasındaki sakıncalarla söyledikleri aynı yöne düşüyordu.

Agathe sessizce, "Bana bu konuda söyleyeceklerinin hepsi bu mu?" diye sordu.

Ulrich inatla, "Hayır, hepsi değil," diye karşılık verdi. "Sebebin yoksa da bir tane bulacaksın!"

Söz konusu sebebi nerede bulacaklarına dair ikisinin de şüphesi yoktu. Ama Ulrich'in istediği başka bir şeydi ve kısa bir suskunluktan sonra düşünceli bir tavırla şunları ekledi: "Başkalarına ayak uydurmadığın anda neyin iyi, neyin kötü olduğunu sonsuza dek unutacaksın. Yani iyi olmak istiyorsan dünyanın iyi olduğuna kanaat getirmelisin. Oysa ikimiz de kanaat getiremiyoruz. Ahlâkın ya çözülüp dağıldığı yahut kramplar geçirdiği bir çağda yaşıyoruz. Ama hâlâ gelme ihtimali olan başka bir dünya uğruna insan kendini temiz tutmalıdır!"

Agathe, "Bunun o dünyanın gelip gelmemesine herhangi bir etkisinin olacağını sanıyor musun ki?" diye itiraz etti.

"Hayır, maalesef sanmıyorum. Veya en iyi ihtimal şöyle sanıyorum: Meseleyi anlayanlar doğru davranmasalar bile o dünya asla gelmeyecek, çöküşü durdurmak da mümkün değil!"

"Beş yüz yıl sonrasının farklı olup olmamasından sana ne?!"

Ulrich duraksadı. "Ben vazifemi yapıyorum, anlıyor musun? Belki bir asker gibi."

Bunların sebebi herhâlde Agathe'nin bu talihsiz sabahta Ulrich'in verdiğinden farklı ve daha şefkatli bir teselliye ihtiyacı olmasıydı, Agathe cevap verdi: "Senin şu general gibi olmasın?!"

Ulrich susuyordu.

Agathe'yse duracak gibi değildi. "Gerçekten vazifen olup olmadığından sen de emin değilsin," diye devam etti. "Yapıyorsun, çünkü sen böylesin ve bu şekilde davranmak hoşuna gidiyor. Benim de başka bir şey yapmışlığım yok!"

Birden kontrolünü kaybetti. Bir şeyler ona çok üzücü gelmişti. Aniden gözlerine yaşlar hücum etti, boğazı düğümlendi. Yüzünü saklamak ve ağabeyinin gözlerinden kaçırmak niyetiyle kollarını onun boynuna dolayıp başını omuzlarına yasladı. Ulrich onun ağladığını, sırtının sarsıldığını fark ediyordu. İçini cansıkıcı bir mahcubiyettir, aldı; soğuduğunu fark ediyordu. Kız kardeşi için ne kadar şefkatli ve güzel duygular beslediğini düşünse de duygulanması gereken anda bu duygular ortalıkta olmuyordu; hissiyatı şaşkına dönmüştü, bir türlü faaliyete geçmiyordu. Agathe'nin tenini okşadı, birkaç avutucu söz fısıldadı ama içinden gelerek yapmadı bunları. Sıkıntısını paylaşmadığı için iki vücudun teması ona iki süpürgenin birbirine değmesi gibi geliyordu. Agathe'yi bir iskemleye götürüp ondan birkaç adım uzaktaki bir başkasına da kendisi oturmak suretiyle buna bir son verdi. Bu esnada Agathe'nin itirazını şu sözlerle karşıladı: "Şu vasiyetname hikâyesi sana hiç zevk vermiyor! Vermeyecek de, çünkü düzensiz, karmakarışık bir şeydi!"

Agathe yaşlı gözlerle, "Düzen mi?!" diye haykırdı. "Vazife mi?!"

Aslında Ulrich bu kadar soğuk davrandığı için kendine şaşırmıştı. Ama yine gülümsemeye başladı. Kendi işini kendi görmesi gerektiğini anlıyordu. Gülümsemeyi başardıysa da gülümsemesinin buz gibi dudaklarının çok ilerisinde bir yerde gezindiğini

hissediyordu. Oysa mahcubiyetini artık üzerinden atmıştı, hatta vücutta çoğu zaman mahcubiyet sonrası ortaya çıkan yumuşamayı yaşamamasına mutlu bile olmuştu; ikisi arasında bu durumun da farklı bir surette yaşanması gerektiği aklına yattı. Ama bu konuda düşünmeye vakti yoktu, çünkü Agathe'nin çok üzüldüğünü görünce konuşmaya başladı. "Sarf ettiğim kelimelerden incinme," diye rica etti, "ve bana alınma! Muhtemelen düzen ve vazife kelimelerini seçmekte haksızdım; kulağa vaaz veriyormuşum gibi geliyorlar. Ama neden," diyerek lafını yarıda kesti, "vaazlar neden aksi gibi küçümsenir? Aslında bize en büyük mutluluğu vermeleri gerekmez mi?!"

Agathe'nin canı hiç cevap vermek istemiyordu.

Ulrich sorusunu bir kenara bıraktı.

"Sana dürüstlük tasladığımı düşünme!" diye rica etti. "Hiç kötülük yapmadığımı söylemek istemiyorum. Ne var ki hoşuma gitmeyen, kötülüğü gizlice yapmak zorunda olmaktır. Ben ahlâklı soyguncuları severim, hırsızları değil. İşte seni de ahlâklı bir soyguncuya çevirmek istiyorum," diye latife yaptı, "ve zaafına yenilip başarısız olmana müsaade edemem!"

Kız kardeşi kendinden çok uzaklarda duran gülümsemesinin ardından, "Şerefe, haysiyete takıldığım yok benim!" dedi.

Ulrich bahsi şahsilikten uzaklaştırmak için gülerek, "Bizimki gibi, bütün gençlerin kötülüğe kapıldığı çağların yaşanması feci komik!" diye bir laf soktu araya. "Ahlâken tüyler ürperten şeylere günümüzde gösterilen bunca ilgi elbette ki bir zaaftır. Bunu burjuvanın iyiliğe fazlasıyla doymuş, takati kesilmiş olması diye nitelemek de mümkündür. Ben de esasen her şeye hayır denmesi gerektiğini düşünürdüm; bugün yirmi beş ila kırk beş yaşlarındaki herkes böyle düşünüyordu; tabiî ki bir tür modaydı bu: Dolayısıyla yakında ani bir değişim yaşanıp da onunla birlikte yakasına ahlâksızlık yerine yine ahlâkı iliştirecek bir gençliğin geleceğini tasavvur edebilirim. Ahlâkın heyecan vericiliğini hayatlarında hiç hissetmemiş ve her fırsatta yalnızca beylik lakırdılar etmiş olan en eski budalalar da o zaman birdenbire yeni bir karakterin habercileri ve öncüleri olurlar!"

Ulrich ayağa kalkmış, huzursuzca bir o yana bir bu yana gidiyordu. "Belki şöyle de diyebiliriz," diye teklifte bulundu, "iyilik neredeyse tabiatı gereği beylik bir lakırdıdır, fenalıksa eleştiri olarak görülmeye devam eder! Ahlâksızlık, ilahî hakkını, ahlâklı olanı sözünü esirgemeden eleştirerek kazanır! Bize hayatın başka türlü de olabileceğini gösterir. Yalanları cezalandırır. Karşılığında biz de belli bir hoşgörüyle teşekkür ederiz! Cazibesi su götürmez vasiyetname sahtekârlarının varlığı, mülkiyetin dokunulmazlığında bir bozukluk olduğunu ispatlamaktadır. Belki ispata bile hacet yoktur; işte o noktada da görev başlar, çünkü her tür suçu işlemesi mazur görülebilecek suçluların olabileceğini ihtimal dâhilinde düşünmeliyiz, isterse çocuk cinayeti veya daha başka bir gaddarlık olsun–"

Vasiyetnameyi anarak kız kardeşine takılsa da bakışlarını yakalamaya çalışması beyhude oldu. Kardeşi kabul etmediğini belirten gayriihtiyari bir hareket yaptı. O, teorisyen değildi, ancak kendi suçunu mazur görebilirdi, ağabeyinin mukayesesinden ötürü aslında yeniden incinmişti.

Ulrich güldü. "Oyun gibi duruyor ama böyle cambazlık yapmamızın bir anlamı var," diyerek kız kardeşini temin etti, "Amellerimizin değerlendirilmesinde bir yanlışlık olduğunu ispatlıyor çünkü. Gerçekten de bir yanlışlık var: Mesela sen, vasiyetname sahtekârlarının olduğu bir toplumda kesinlikle kanunî belirlemelerin dokunulmazlığından yana çıkardın; gelgelelim iş dürüstlerin olduğu bir topluma gelince bulanıp tersine dönüyor. Hatta Hagauer serserinin teki bile olsaydı, sen dürüstlük timsali olurdun; ama tutup da onun terbiyeli olması tam bir talihsizliktir! İşte insan böyle sağa sola savurulur!"

Beklediği cevap gelmedi; bunun üzerine omuz silkip tekrar etti: "Sana bir sebep bulacağız. Şerefli insanların, elbette sadece hayallerinde bile olsa suça bulaşmaya bayıldıklarını tespit ettik. Buna mukabil, suçluları dinleyecek olsak istisnasız hemen hepsinin şerefli birer insan sayılmak isteyeceklerini de ilave edebiliriz. O zaman şöyle bir tanımda bulunabiliriz: Suç, diğer insanların küçük hatalar hâlinde dışa vurdukları her şeyin günahkâr beye-

fendilerin içinde toplanmasıdır. O küçük hatalar hayalgücünde ve her gün binlercesi yapılan zihniyet fenalıkları ve sefalatlerde vuku bulur. Şöyle de denebilir: Suçlar havada durur ve yalnızca, onları belli insanlara götürecek en cüzi direncin gösterildiği yolu ararlar. Hatta şöyle bile denebilir, suçlar ahlâklı davranmaya muktedir olmayan fertlerin eylemleridir ama esasen insanlığın iyi ile kötüyü ayırırken sergilediği genel bir yanlış davranışın temerküz etmiş ifadesidir. Gençliğimizden beri içimizi çağdaşlarımızın bir türlü aşamadığı eleştirilerle dolduran da işte budur!"

Ulrich tarafsızlığıyla ona zulmettiğini fark etmeden evvel Agathe, "Ama iyi ve kötü nedir ki?" diye bir soru attı ortaya.

Ulrich gülerek, "Ben de bilmiyorum ki!" diye cevap verdi. "Daha ancak demin ve ilk kez fenalıktan tiksindiğimi fark ettim. Gerçekten de bugüne dek bu denli farkında olmamıştım. Ah, Agathe, nasıl olduğu aklının ucundan bile geçmez," diye dalgın bir tavırla yakındı, "mesela bilim! Bir matematikçiye göre, çok basit söyleyelim, eksi beş artı beşten daha kötü değildir. Bir bilim adamı hiçbir şeyden tiksinemez, icabında güzel bir kanser vakası onu güzel bir kadından daha çok heyecanlandırır. Bilen kişi hiçbir şeyin hakiki olmadığını ve tüm hakikatin ancak kıyametin kopmasında olduğunu bilir. Bilimin ahlâkı yoktur. Meçhule böylesine harikulade nüfuz edişimiz bizi vicdanlarımızla şahsen meşgul olma alışkanlığımızdan koparır, hatta o meşguliyeti ciddiye alma sevincini bile tattırmaz. Ya sanat? Sürekli, hayatın yaratışıyla örtüşmeyen resimler yaratmak demek değil midir? Bahsettiğim, sahte idealizm veya insanların tepeden tırnağa sıkı sıkı giyinerek yaşadığı zamanlarda nü tabloladaki bolluk değildir," diye yine latife yaptı. "Ama gerçek bir sanat eserini düşün: Bir taraflarının, taş üstünde bilenen bir bıçaktan yükselen geniz yakıcı kokuyu andırdığını hissetmedin mi hiç? Kozmik bir kokudur o; meteorları, fırtınaları andırır, ilahî bir tekinsizliği vardır!?"

Agathe'nin onun sözünü kendi arzusuyla kestiği tek yer burasıydı. Ona, "Eskiden sen de şiir yazmaz mıydın?" diye sordu.

Ulrich, "Hâlâ hatırında demek? Sana ne zaman itiraf etmiştim bunu?" diye sordu. "Evet, hepimizin şiir yazdığı dönemler olur.

Matematikçi olduğumda bile yazmışlığım vardır," diye itiraf etti. "Ama yaşlandıkça şiirlerim de kötüleşti; sanırım kabiliyetsizlikten ziyade duyguları bu şekilde dışa vurmanın düzensizliği ile çingenelerin romantizmine duyduğum tiksintinin artmasındandı–"

Kız kardeşinin sessizce başını sallamakla yetinmesi, Ulrich'in gözünden kaçmadı. "Öyle!" diye ısrar etti. "Şiir de en az iyi bir amel kadar istisnai bir durumdan ibarettir! Ama şöyle sorayım, saadet ânı bir sonraki adımda nereye varır? Şiirleri seversin, bilirim ama söylemek istediğim şu, ateşi şöyle bir koklayıp kokusu dağılınca bırakmamak lazımdır. Bu bölük pörçük davranış ahlâkın içerisindeki kendini yarım kalmış eleştirilerle tüketen davranışın tam zıddıdır." Birden sadede dönerek kız kardeşine cevap verdi: "Hagauer meselesinde bugünkü beklentine uygun davransaydım şüpheci, kaygısız ve alaycı olmam gerekirdi. O zaman senin veya benim belki ileride sahip olacağımız çocuklar da –ki çok erdemli olacaklarına şüphe yok– hakkımızda muhakkak, dertleri tasaları olmamış, olsa da fuzuli dertlerle kederlenmiş orta sınıfın çok güvenli bir döneminde yaşadığımızı söyleyeceklerdi. Hâlbuki bu kanaate varmak için ne kadar zahmet çektik –!"

Ulrich muhtemelen daha birçok şey söyleyecekti; aslında kız kardeşinden taraf olmaya karar vermişse de açıkça söylemekte tereddüt ediyordu ama söylese iyi etmiş olacaktı. Çünkü Agathe birden ayağa kalktı ve sudan bir bahaneyle dışarı çıkmak için hazırlanmaya başladı. Zoraki şaka yapmaya çalışarak, "Yani ahlâken ebleh biri olduğuma karar verdik, öyle mi?" diye sordu. "Aksine söyleyeceklerine artık katılmayacağım!"

Ulrich nazikçe, "İkimiz de ahlâken birer eblehiz!" diye temin etti. "İkimiz de!" Kız kardeşinin ne zaman döneceğini söylemeden yanından aceleyle ayrılması biraz moralini bozmuştu.

31

AGATHE İNTİHARA KALKIŞIR VE BİR BEYLE TANIŞIR

Agathe'nin kaçmasının asıl sebebi artık bastırmaya takatinin kalmadığı gözyaşlarını ağabeyine bir kez daha göstermek istememesiydi. Varını yoğunu yitiren bir insan kadar üzgündü. Üzüntüsü Ulrich konuşurken başlamıştı. Nedenini kendisi de bilmiyordu. Ağabeyinin konuşmaktan, başka bir şey yapması gerekirdi. Ne yapması gerekirdi, onu da bilmiyordu. Heyecanının mektubun gelişine "budalaca denk düşmesini" önemseyip, her zamanki gibi konuşmaya devam etmekte aslında haklıydı. Ama Agathe'nin oradan kaçması lazımdı.

İlkin tek ihtiyacı yürümekti. Kendini dosdoğru evden dışarı attı. Caddeler onu ne kadar yolundan ayırsa da bir istikamet tutturdu. Kaçıyordu, tıpkı insanların ve hayvanların bir beladan kaçışı gibi. Nedenini merak etmiyordu. Ancak yorulunca niyetinin farkına vardı: Bir daha dönmeyecekti!

Akşama kadar yürümek istiyordu. Her adımıyla evden uzaklaşmak. Akşamın eşiğinde durursa kararının da kendiliğinden kesinleşmiş olacağını farz ediyordu. Kararı canına kıymaktı. Aslında canına kıymak istemesi karar değil, o kararın akşamleyin verilmiş

olacağı beklentisiydi. Bu beklentinin ardında, kafasının içindeki ümitsiz çırpınışlar ve telaşe vardı. Yanında canına kıymak için kullanabileceği herhangi bir şey de yoktu üstelik. Küçük zehir kapsülü çekmecelerin birinde veya bir bavulda duruyordu. Ölümünün hazır olan tek yanı bir daha geri dönmek zorunda kalmamak isteğinden ibaretti. Hayattan ayrılmak istiyordu. Yürümesi de ondandı. Attığı her adımla âdeta hayatın kendisinden ayrılıyordu.

Yorulunca çayırlara ve ormanlara, sessiz sakin açık havada yürümeye özlem duydu. Ama oralara ancak bir vasıtayla ulaşılabilirdi. Aldığı terbiye, yabancılar karşısında kendine mukayyet olmasını gerektiriyordu. O yüzdendir ki biletini kestirip görevliye bir şeyler danışırken, heyecanı sesinden anlaşılmıyordu. Sakin ve dik oturuyor, parmağı bile kıpırdamıyordu. Böylece otururken düşünceler zihnine akın etti. Kıyameti koparabilse kendini şüphesiz daha iyi hissederdi; azaları zincire vurulmuşken bu düşünceler bir aralıktan boş yere zorla geçmeye uğraşan iri balyalara benziyorlardı. Söylediklerinden ötürü Ulrich'e içerliyordu. Aslında içerlemek istemiyordu. İçerlemeye hakkının olmadığını düşünüyordu. Ağabeyine ne faydası vardı ki zaten?! Vaktini alıyor, karşılığında bir şey vermiyor, çalışmalarını ve yaşam alışkanlıklarını sekteye uğratıyordu. Onun alışkanlıklarını düşününce bir acı hissetti. Evdeyken gördüğü kadarıyla başka bir kadın oraya adımını atmamıştı. Agathe ağabeyinin daima bir kadına sahip olması gerektiğine kaniydi. Demek ki kız kardeşi yüzünden kendini zora sokuyordu. Agathe onun zararını da hiçbir şeyle tazmin edemediğine göre bencil ve kötü biriydi. O an ağabeyine dönüp nazlanarak af dilemek isterdi. Ama ağabeyinin ne kadar soğuk davrandığı aklına geldi yine. Açıktı ki kız kardeşini yanına aldığına pişman olmuştu. Hâlbuki ondan bıkmadan önce neler tasarlamış, neler söylemişti! Artık bunlardan bahsetmiyordu. Mektubun aklını başına getirmiş olması Agathe'nin yüreğine hançerler saplıyordu. Kıskanıyordu. Manasızca, âdice kıskanıyordu. Kendini ağabeyine zorla kabul ettirebilirdi, geri çevrilmeye göğüs geren bir insanın tutkulu, kendinden geçmiş dostluğunu hissediyordu. "Onun için hırsızlık edebilir veya kendimi yollara vurabilirdim!" diye düşünüp bunun gülünç ol-

duğunu anladı ama elinden başka bir şey gelmiyordu. Şakaları ve tarafsızlık maskesi altındaki üstünlüğüyle Ulrich'in konuşmaları bu fikriyle âdeta dalga geçiyordu. Agathe ondaki bu üstünlüğe ve kendininkilerin çok ötesindeki manevî ihtiyaçlara hayran oluyordu. Ama bütün düşünceler neden herkes için daima aynı geçerliliğe sahip olacakmış, anlamıyordu! Böyle utanç duyarken, istediği, vaaz dinlemek değil şahsî avunmaydı! Yürekli olmak istemiyordu!! Ama bir süre sonra kendini öyle olmakla itham etti ve Ulrich'in lakaytlığından daha iyi bir şey hak etmediği vehmiyle acısı daha da büyüdü.

Ne Ulrich'in tavrının ne de Hagauer'in mektubunun yeterli bir sebep sağlamış olamayacağı bu kendini hor görmesi, tezcanlılığının patlak vermesindendi. Agathe'nin o zamana kadar, çocukluktan çıktığından beri geçen pek de uzun olmayan zaman diliminde sosyal hayatın talepleri karşısındaki başarısızlığı olarak gördüğü her şeyin sebebi o zaman dilimini derûni eğilimleri olmadan veya onların aleyhine yaşadığı hissiyatıyla geçirmiş olmasıydı. Fedakârlık ve güven eğilimleriydi bunlar, çünkü yalnızlığı asla ağabeyi gibi yuvası olarak görmemişti; ama kendini bir insana veya eşyaya canugönülden feda etmesi o güne dek imkânsız gibi göründüyse de içinde daha büyük bir fedakârlık ihtimali taşımasından ileri geliyordu, o ihtimalin kolları da ister dünyaya ister Tanrı'ya uzansın, fark etmezdi! Kişinin komşularıyla geçinememesi, kendini tüm insanlığa feda etmesine varan bilindik bir yoldur, keza bundan, asosyal bir mizacın büyük bir sevme yeteneğiyle donatılmış olması gibi Tanrı'nın gizli ve manevî bir takdiri de ortaya çıkabilir: Bu anlamıyla dindar bir suçlu, koca bulamamış dindar bir ihtiyardan daha büyük bir tenakuz teşkil etmez; Agathe'nin Hagauer'e karşı bencillik etmek gibi saçma sapan davranmış olması da hem sabırsızca bir isteğin patlak vermesinden hem de ağabeyi sayesinde yaşama şevki kazanıp zafiyetinden dolayı o şevki yine kaybetmek zorunda kaldığı için kendini şiddetle suçlamasındandı.

Kendi hâlinde yuvarlanıp giden tramvaya daha fazla dayanamadı; yol kenarındaki evler alçalıp kır evlerine dönmeye baş-

layınca trenden inip yolun kalanını yayan gitti. Avlular açıktı, cümle kapılarının arasından ve alçak çitlerin üstünden zanaatkârlar, hayvanlar ve oyun oynayan çocuklar görülebiliyordu. Hava huzurla doluydu, o huzurun genişliğinde birileri konuşuyor, dışarı alet sesleri geliyordu; tüm bu sesler Agathe yanlarından gölge gibi geçip asma bahçelerine ve ormanlara giden bayıra doğru kaydığını hissederken açık havada bir kelebeğin düzensiz ve yumuşak hareketleriyle kımıldanıyorlardı. Ama fıçıcıların olduğu ve çekiç vurulan fıçı tahtasının güzel seslerinin geldiği bir avlunun önünde duruverdi. Böylesine iyi yapılan işleri seyretmekten ömrü boyunca hazzetmiş, ellerin tevazula, anlamlı ve düşünerek işleyişinden zevk duymuştu. Çekiçlerin ritmine ve etrafta koşturan adamların hareketlerine bu defa da doyamadı. Bu hâl birkaç lahza olsun, ona kederini unutturup dünyayla hiç düşünmeden hoş bir bağ kurmasını sağladı. Herkesin bildiği ihtiyaçlardan çeşitli suretlerde ve tabiî olarak doğan böyle şeyleri becerebilen insanlara daima hayranlık duymuştu. Gelgelelim, türlü entelektüel ve faydalı becerileri olmasına rağmen bizzat faal olmak istemiyordu. Hayat o olmadan da tastamamdı. Nereden geldiğini anlayamadan birdenbire çanların çaldığını işitti ve gözlerinin yeniden yaşarmasına güç bela karşı koyabildi. Banliyödeki küçük kilisenin iki çanı muhtemelen oraya geldiğinden beridir çalıyordu ama Agathe çan sesine ancak şimdi dikkat etmişti, güzel ve savurgan topraktan dışlanmış ve havada ihtirasla uçuşan bu faydasız tınıların kendi varlığıyla ne kadar yakınlığı olduğunu görmesi o an Agathe'yi birdenbire üzdü.

Aceleyle tekrar yola koyuldu, kulağından çıkmak nedir bilmeyen çan seslerinin eşliğinde son evlerin arasından geçerek çabucak tepeye tırmandı, yukarıda orman yemyeşil el sallarken tepenin etekleri aşağılarda asmalarla ve patikaların etrafını çeviren tek tük çalılıklarla kaplıydı. Rüzgârın kendisini nereye savurduğunu artık biliyordu, her adımıyla tabiatın içine daha çok dalıyormuş gibi güzel bir histi bu. Bazen durup boşlukta saklanmalarına ve pek işitilmemelerine rağmen çanlar kendisine hâlâ eşlik ediyor mu diye emin olmak istediğinde, kalbi heyecan ve yorgunlukla küt küt atıyordu. Çanların, günlük hayatın ortasın-

da özel ve kutlanacak bir vesile olmadan, kendinden emin tabiî uğraşların içine demokratça karışarak çaldığını daha önce hiç duymadığını zannetti. Ama bin sesli şehrin bütün dilleri arasından ona hitap eden sonuncu dildi bu ve vücudunu kaldırıp dağın üstüne savuracakmış gibi yakasına yapışan bir tarafı vardı ama sonra onu her defasında tekrar bırakıp kır hayatının cır cır öten, homurdanan veya hışırdayan diğer seslerinden üstünlüğü olmayan küçük, madenî bir gürültü içerisinde kayboluyordu. Agathe galiba böylelikle bir saat kadar tırmanıp yürümüş olmalıydı, derken aniden hafızasındaki o küçük ve tenha çalılığın önünde buldu kendisini. Çalılık, ormanın kıyısında yaklaşık yüz yıl önce bir şairin canına kıyıp son arzusu gereği defnedildiği köhne mezarın etrafını çeviriyordu. Ulrich bu adamın meşhur olsa da iyi bir şair olmadığını söylemiş, *manzaralı bir yere gömülme* isteğinde ifadesini bulan biraz kısıtlı şairliği de Ulrich'in şahsında sivri dilli bir eleştiriyle karşılaşmıştı. Agathe, bir defasında gezintiye çıktıklarında, yağmurun silikleştirdiği Biedermeier üslubuyla yazılmış güzel harfleri beraberce çözdüklerinden beridir büyük taş levhadaki kitabeyi seviyordu ve ölüm dikdörtgeninin hayata sınır çektiği iri ve köşeli halkalardan oluşan siyah zincirlerin üstüne eğildi.

Hayattan bezmiş şair mezar taşına, "Sizin için önemim yoktu," yazdırmıştı, Agathe aynısının kendi hakkında da söylenebileceğini düşündü. Bir ormandaki kürsünün kenarında, yeşil asmaların ve öğle öncesi güneşinde kıvrım kıvrım dumanları yavaş yavaş kıpırdanan, uçsuz bucaksız bu yabancı şehrin tepesindeyken bu düşünce onu yine duygulandırdı. Ansızın yere çömeldi ve alnını zinciri taşıması için yerleştirilmiş taş kazıklardan birine dayadı; alışılmadık konumu ve değdiği taşın serinliği ona beklediği ölümün biraz katı ve iradesiz huzurunu hissettirdi. Kendini toplamaya çalıştı. Ama hemen başaramadı: Kulağına kuş sesleri geliyordu, o kadar çeşitli kuş sesleri vardı ki şaşırdı; dallar kımıldıyor, Agathe rüzgârı algılamadığı için dalları kımıldatan ona ağaçlarmış gibi geliyordu; etraf birden sakinleşince hafif bir tıkırtı işitildi, sakin sakin dokunduğu taş öylesine düzdü ki taş ile alnı arasında taşa yanaşmasını engelleyen bir buz parçası varmış

gibi geliyordu. Ancak bir müddet sonra, dikkatini dağıtanın tam olarak kafasında canlandırmak istediği şey olduğunu anladı, ona fazlalık olduğunu hissettiren o temel duyguydu bu ve en basit hâliyle nitelendirildiği vakit ancak şu sözlerle telaffuz edilebilirdi: Hayat o olmadan da öylesine tastamamdı ki buradan gitmekle kaybedeceği ve burada olup da yapacağı hiçbir şeyi yoktu. Esasen bu dehşet verici his ne çaresizlik ne incinmeydi; Agathe'nin hep bildiği bir dinleyiş ve seyredişten ibaretti, tek farkla ki o histe hiçbir tahrik, hatta kaderine müdahale etme ihtimali bile yoktu. Nasıl ki bazı şaşkınlıklar insana soracağı soruları unuttursa, bu inzivada da âdeta öyle bir emniyet vardı. Oradan pekâlâ ayrılabilirdi. Ama nereye gidecekti? Gidilecek bir yer olması şarttı. Hani insanlar vardır, bütün vehimlerin bir hiç hükmünde olduğunu kesinkes bilme tasavvuru bile içlerinde, kifayetsiz kaderlerini kabullenmelerini sağlayan savaşçı veya şeytanca bir mahrumiyete denk düşen bir tür tatmin hissi yaratır; işte, Agathe o insanlardan değildi. O böylesi meselelerde cömertti, tereddüt etmezdi, şayet hisleri imtihanı geçemezlerse onları kendine haram etmek için önlerine akla gelebilecek türlü zorluklar çıkaran Ulrich'e de benzemezdi. Budalanın tekiydi! Evet, içinden bunu söyledi. Düşünmek istemiyordu! Alnını iyice yere eğip demir zincirlere inatla bastırdı, zincirler biraz gevşedi, sonra gerilerek karşı koydular. Son haftalarda yine bir şekilde Tanrı'ya iman etmeye başlamıştı ama onu düşünmüyordu. Dünyanın daima, olduğundan farklı göründüğü bazı ruh hâlleri, Ulrich'in sayesinde manevî bir dönüşüme ve büsbütün bir inkılaba ulaşmış, böylelikle kendisi de artık inzivadan çıkıp göz alıcı bir itikatla yaşamaya başlamıştı. Dünyasını saklandığı yeri belli eder gibi açan bir tanrı hayal etmeye hazırdı. Ulrich'se bunun gerekli olmadığını, öğrenebileceğinden fazlasını tahayyül etmesinin en iyi ihtimal zarar vereceğini söylüyordu. Böyle şeylerin kararını vermek de tam ona göreydi. Ama karar veriyorsa o zaman yanında duracak, rehberlik de edecekti. Ulrich, iki hayat arasındaki eşikti; Agathe'nin o iki hayattan birine duyduğu bütün özlemlerin ve öbüründen bütün firar edişlerinin sonu, ilkin Ulrich'e varıyordu. Kendisi daha gözlerini açarken o, sabahleyin bütün uzuvlarıyla birlikte uyanmış

oluyordu. Ulrich ona şu an bile kederinin karanlık aynasından bakıyordu: Derken Agathe canına kıymak istediğini tekrar hatırladı. İçinde öyle bir his vardı ki canına kıymak için evi terk ettiğinde sanki sırf ona inat Tanrı'ya koşmuştu. Ama artık bu niyetini gerçekleştirecek takati kalmamış ve tekrar aslına, yani Ulrich'in onu incitmiş olması düşüncesine geri dönmüştü. Ulrich'e dargındı, bunu hâlâ hissediyordu ama bir yandan da kuşlar şakıyordu, şakımalarını tekrar işitti. Kafası demin ne kadar karışıksa şimdi de aynı durumdaydı ama neşeli bir karışıklıktı bu artık. Bir şeyler yapmak istiyordu ama yapacakları sadece kendisini değil, Ulrich'i de etkilemeliydi. Diz çökmenin verdiği sonsuz uyuşukluk, doğrulduğu sırada yerini uzuvlarına coşkuyla hücum eden kanın sıcaklığına bıraktı.

Başını kaldırdığında yanında bir adam duruyordu. Mahcup oldu, çünkü adamın kendisine ne zamandır baktığını bilmiyordu. Heyecandan hâlâ bulanık olan bakışları adamın bakışlarının üstünden kayınca fark etti ki adam kendisini apaçık bir alâkayla seyrediyor ve göründüğü kadarıyla samimi bir güven aşılamak istiyordu: Uzun boylu, zayıf birisiydi, kıyafeti koyu renkti, kısa sarı sakalı çenesini ve yanaklarını örtüyordu. Bıyığının altından kalın denebilecek yumuşak dudakları fark ediliyor, sarışınlığına karışan kır saçlarıyla, ona tuhaf bir gençlik havası katan bir tezat teşkil ediyordu, Agathe saçlarından dolayı resmen adamın gerçek yaşını gözden kaçırmıştı. Zaten suratını çözmek de hiç kolay değildi. Bıraktığı ilk intiba, bir ortaokul öğretmenini andırıyordu; yüzündeki katılık, bir tahtadan yontulma sertlikten ziyade küçük gündelik kızgınlıklardan kaynaklanan aslen yumuşak bir şeye benziyordu. Fakat öyle bir yumuşaklıktı ki bu, adamın sakalı, kendisinin de bizzat benimsediği bir düzene uydurulmak adına oraya ekilmiş gibi duruyor ve işte bu yumuşaklıktan hareket edildiği takdirde bu yüzün aslında muhtemelen kadınsı olan biçiminde, durmadan işleyen bir iradenin yumuşak malzemeden yarattığı belli olan sert, neredeyse münzevi ayrıntılar fark ediliyordu.

Agathe adamın arz ettiği manzaranın içinden çıkamıyor, kendisini çekiyor mu, itiyor mu, karar veremiyor ve sadece adamın yardım etmek istediğini anlıyordu.

"Hayat iradeyi güçlendirmek için de zayıflatmak için de eşit fırsatlar sunar; zorluklardan asla kaçmamalı, onlara hâkim olmaya çalışmalıdır!" diyen yabancı, daha iyi görebilmek için buğulanan gözlük camlarını sildi. Agathe ona şaşkınlıkla baktı. Adamın uzun zamandır kendisini seyrettiği belliydi, çünkü bunlar zihninde yürüttüğü bir konuşmanın tam ortasında geçen sözlerdi. O an adam irkilip şapkasını çıkardı, unutulmaması gereken bu hareketi telafi etmek istemişti; ama çabucak toparlandı ve işe en başından başladı. "Affedersiniz, acaba size yardım edebilir miyim?" dedi, "Bana öyle geliyor ki insan acısını, hatta burada şahit olduğum kadarıyla, benliğindeki derin bir sarsıntıyı bile bir yabancıya çoğunlukla daha rahat açabilir!"

Yabancının konuşurken biraz zorlandığı anlaşılıyordu; bu güzel kadına yanaşarak bir tür hayırseverlik görevi ifa etmiş gibi oluyor, yan yana yürüdükleri şu sırada da âdeta kelimelerle boğuşuyordu. Çünkü Agathe öylece ayağa kalkmış, adamla birlikte yavaş yavaş mezardan uzaklaşmaya başlamıştı, ağaçların arasından açık alana, tepenin kenarına doğru gidiyorlardı ama yokuş aşağı yollardan hangisini seçeceklerine karar vermemişlerdi. Tepelik boyunca konuşa konuşa yolun bir kısmını yürüdüler, sonra geri dönüp bir kez daha ilk yürüdükleri istikametten gittiler; ikisi de yekdiğerinin nereye gitmeyi istemiş olduğunu bilmiyor, yine de onun isteğine saygı göstermeyi arzuluyordu. Yabancı, neresinin acıdığını soran bir hekimin yumuşak sesiyle, "Neden ağladığınızı bana söylemek istemez misiniz?" diye tekrarladı. Agathe başını hayır anlamında salladı. "Size açıklamam kolay değil," deyip aniden bir ricada bulundu: "Ama başka bir sorumu cevaplayın: Beni tanımadığınız hâlde yardım edebileceğinize nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz? Zira bana kimsenin kimseye yardım edemeyeceğine inanmam öğretildi!"

Refakatçisi hemen cevap vermedi. Konuşmaya defaaten yeltendiyse de kendisini beklemeye zorluyormuş gibi görünüyordu.

Nihayet, "Bir insana muhtemelen, ancak çektiği ıztırabın aynısını bizzat yaşadıysanız yardım edebilirsiniz," dedi.

Sustu. Agathe bu adamın şayet bilse tiksineceği ıztırabını yaşamış olabileceği fikrine güldü. Refakatçisi bu gülüşü duymazdan gelir veya asap bozukluğuna yorar gibiydi. Düşündü ve sakince şöyle dedi: "Kastettiğim elbette, kimseye işini nasıl yapacağını gösterebileceğim vehmi değildir. Lakin bakınız: Felaket ânındaki korku bulaşıcıdır ve – kaçıp kurtulmuş olmak da başkalarına bulaşır! Kastettiğim, yangından kaçmak gibi bir kaçıştır. Tek bir kişinin bile dışarıda durup el sallaması, el sallamaktan başka bir şey yapmaması ve size anlaşılmaz bir şekilde, bir çıkış yolu var diye seslenmesi bile ne muazzam bir yardımdır!.."

Agathe bu iyi niyetli adamın zihninde barındırdığı korkunç tasavvurlara neredeyse bir daha gülecekti ama adama uymadığından ötürü eriyen muma benzeyen yumuşak yüzünü neredeyse tekinsizce meydana çıkaran tam da bu tasavvurlardı. "Konuşmanız itfaiyecilerinkine benziyor!" diye cevap verip, merakını gizlemek için bir hanımefendinin muzipliğini ve sathiliğini taklit etti. "Ama nasıl bir felaket içinde bulunduğuma dair bir fikir edinmişsinizdir herhâlde?!" – Bunu söylerken istemeden de olsa istihzasının ciddiyeti hissedildi, çünkü bu adamın kendisine yardım etmek istemesi gibi basit bir tasavvur, o tasavvurda kendini gösteren, yardımı karşılığında adama duyacağı aynı basitlikteki minnettarlık yüzünden Agathe'yi öfkelendiriyordu. Yabancı ona hayretle baktı, sonra kendini toplayıp neredeyse haddini bildirircesine cevap verdi: "Muhtemelen henüz, hayatlarımızın aslında çok basit olduğunu bilemeyecek kadar gençsiniz. Hayat ancak kişi kendini düşününce aşılmaz derecede karmaşıklaşır ama kendinizi düşünmeyip başka birine nasıl yardım ederim diye merak ettiğiniz anda epey basitleşir!"

Agathe susup düşündü. Susmasından mıdır yoksa adamın sözlerinin uçup gittiği cesaret verici mesafeden midir bilinmez, yabancı ona bakmadan konuşmaya devam etti: "Şahsî olanı gözde büyütmek modern bir bâtıl inançtır. İşte bu şahsiyet kültüründen, hayatın tadını çıkarıp onu olumlamaktan o kadar çok

bahsediliyor ki günümüzde. Ama buna inananlar, kullandıkları bulanık ve müphem kelimelerle isyanlarının asıl manasını gizlemek için bir sis bulutuna ihtiyaç duyduklarını ifşa ediyorlar ancak! Hem neyi olumlayacakmışız? Her şeyi birden mi yoksa karmakarışık olarak mı mi? Amerikalı bir düşünür, gelişim daima karşı baskıya bağlıdır, demiştir. Tabiatımızın bir yönünü, diğer yönünü geri bırakmadan geliştiremeyiz. Tadı çıkarılacak olan nedir? Zihin mi, dürtüler mi? Geçici hevesler mi, mizaç mı? Menfaat düşkünlüğü mü, aşk mı? Tabiatımızın yüce tarafı hayatın tadını çıkaracaksa aşağı tarafı mahrumiyeti ve itaati öğrenecektir."

Agathe başkalarına bakmanın kendine bakmaktan neden daha basit olması gerektiğini düşündü. O, egoizm nedir bilmeyen mizaçlardandı, pekâlâ sürekli kendini düşünür ama kendine bakmazdı, bu da etrafındaki kimseler için kaygılananların, hâllerinden memnun diğerkâmlığına nazaran menfaatlerine düşkün, olağan bir hodkâmlıktan çok daha uzaktı. Bu anlamda muhatabının söylediklerini tâ en başından yadırgıyor ama buna rağmen duygulanıyor, adamın bir hayli hararetli söylediği her bir kelime tedirginlik vererek gözlerinin önünde hareket ediyor, sanki sözlerinin anlamı işitilmekten çok boşlukta süzülüyordu. İş, çimenlik bir tarla boyunca yürümeye başlamalarına kadar vardı, tarla Agathe'ye oldukça derin bir vadinin muhteşem manzarasını açarken refakatçisine bir kilise veya ders kürsüsü gibi görünmüş olmalıydı. Agathe durdu, onca zamandır özensizce elinde salladığı şapkasıyla meçhul adamın konuşmasını böldü. "Demek ki hakkımda," dedi, "bir fikir sahibi oldunuz; bu, sözlerinizden anlaşılıyor ama gururumu okşadığını söyleyemem!"

Uzun boylu adam korktu, çünkü onu kırmak istememişti, Agathe de ona dostane bir tebessümle baktı. "Beni özgür kişilik davasıyla karıştırıyor gibisiniz. Özgür olmakla da kalmayıp biraz asabi ve oldukça nahoş bir kişilik!" diye bir iddiada bulundu.

"Ben yalnızca şahsî hayatın temel şartından bahsettim," –diyerek özür diledi– "ne var ki size rastladığım şartlara bakarak belki bir tavsiye işinize yarar diye düşündüm. Günümüzde hayatın temel şartı çok kereler idrak edilemiyor. Tüm bu modern asabilik,

bütün taşkınlıklarıyla beraber yalnızca, iradenin eksik olduğu gevşek bir manevî atmosferden ileri geliyor, çünkü iradesini fazladan zorlamayan kimseler, kendisini uzviyetinin karanlık keşmekeşinin yukarısına taşıyacak o ahenk ve istikrarı kazanamaz!"

Ahenk ve istikrar diye yine iki kelime geçiyor, sanki Agathe'nin özlemini ve kendine yönelttiği ithamları hatırlatıyorlardı. Agathe, "Bana bunlardan ne anladığınızı açıklayınız," diye rica etti. "Aslında irade dediğiniz ancak bir hedefiniz varsa mevcut olabilir, değil mi?!"

Yumuşak, bir o kadar da haşin bir ses tonuyla, "Benim ne anladığım mühim değil!" cevabını aldı. "Neyi yapıp neyi yapmayacağımızı insanlığın büyük vesikaları zaten aşılamaz bir sarahatle söylemiyorlar mı?" – Agathe afallamıştı. Refakatçisi, "Hayatın temel ideallerini sıralamak için," diye açıklıyordu, "öyle müessir bir hayat ve insan sarraflığı, aynı zamanda da ihtiras ve çıkarcılığı öyle kahramanca mağlup etmek gereklidir ki binlerce yıl içerisinde böylesi yalnızca çok az şahsiyete nasip olmuştur. İşte insanlığın bu öğretmenleri de her çağda aynı hakikati ikrar etmişlerdir."

Taze kanını ve canını ölü bilgelerin kemiklerinden daha iyi gören her insan gibi Agathe de gayriihtiyari savunmaya geçti. "Ama binlerce yıl öncesinde belirlenmiş insanlık kanunlarının bugünün şartlarına uyması imkânsızdır!" diye haykırdı.

Tesadüfi dostu, acı bir tatminle, "O kanunlar, kendini bilmekten ve canlı tecrübelerden kurtulmuş şüphecilerin iddia ettiği kadar alakasız değiller!" diye karşılık verdi. "Platon bile der ki, hayatın derin hakikati münazara etmekle aktarılamaz; insan o hakikati kendi kendisinin canlı bir yorumu ve gerçekleşmesi olarak işitir! İnanın bana, insanı hakikaten özgür kılan ve yine özgürlüğü onun elinden alan, ona hakiki saadeti bahşeden ve onu yok eden şeyler, işte bunlar ilerlemeye tâbi değildir ve samimi bir hayat yaşayan her insan bunu yüreğinde dosdoğru bilir, yeter ki yüreğini dinlesin!"

"Canlı bir yorum" sözü Agathe'nin hoşuna gitti ama aklına beklenmedik bir fikir gelmişti: "Acaba dindar mısınızdır?" diye sordu. Refakatçisine merakla bakıyordu. Adam cevap vermedi.

"Sakın rahip falan olmayasınız?!" diye tekrarladı ve adamın görünüşü böylesi bir sürprize oldukça elverişli dururken sakalına bakınca aniden rahatladı. Yabancı, laf arasında, "Mehabetli hükümdarımız Aziz Augustus" dese herhâlde daha fazla şaşırmazdı, gerçi dinin siyasette büyük bir rol oynadığını biliyordu ama insanlar kamuoyuna hizmet eden fikirleri ciddiye almamaya o kadar alışkındır ki Hıristiyan partiler inançlı kişilerden oluşur zannı, kolaylıkla posta kâtiplerinin pul meraklısı olması gerekir gibi bir talep kadar abartılı görünür.

Yabancı, uzun bir aradan sonra bocalarcasına cevap verdi: "Sorunuzu cevaplamamayı tercih ederim; bütün bunlardan çok uzaksınız."

Ama Agathe coşkulu bir arzunun kıskacına yakalanmıştı bir kere. "Kim olduğunuzu derhâl öğrenmek istiyorum!?" diyerek cevap bekledi, şüphesiz ki bu bir kadın olarak elinden alınamayacak hakkıydı. Yabancıda yine, az önce şapkayla selam verme işini sonradan telafi etmesine benzeyen biraz gülünç bir güvensizlik fark ediliyordu. Sanki kolunda serpuşunu tekrar resmî bir tavırla çıkarması için bir kaşıntı duyuyordu, fakat sonra bir kasılma oldu ve sonunda oyun oynarcasına kolaylıkla yapılacak bir iş yerine sanki bir düşünce ordusu başka birine saldırmak üzere sefere çıkıp da onu yenmiş gibi bir durum yaşandı. Yabancı, "Adım Lindner, Franz Ferdinand Lisesi'nde öğretmenim," cevabını verip biraz düşündükten sonra ilave etti: "Üniversitede de hocayım."

Agathe sevinerek, "O zaman belki ağabeyimi de tanırsınız?" diye sorup Ulrich'in adını verdi. "Yanılmıyorsam kısa bir süre önce Pedagoji Cemiyeti'nde matematik ve hümanizm veya buna benzer bir konu hakkında konferans vermişti."

Lindner, "Sadece ismen tanırım. Ayrıca o konferansa da katıldım," diye itiraf etti. Agathe'ye bu cevapta bir reddediş varmış gibi geldi ama Lindner'in, "Babanız beyefendi de şu meşhur hukuk âlimiydi, değil mi?" sorusu üzerine bu detayı unuttu.

Gayet rahat, "Evet, geçenlerde hayatını kaybetti, ben de artık ağabeyimin yanında yaşıyorum," dedi. "Bizi ziyaret etmek istemez misiniz?"

Lindner işkillenerek gözlerini yere eğip haşince, "Maalesef böylesi davetlere ayıracak vaktim yok," karşılığını verdi.

Agathe, "Ama o zaman benim size uğramama," diyerek adamın karşı koyuşunu umursamadan devam etti, "karşı çıkmayacaksınızdır, zira tavsiyeye ihtiyacım var!" – Lindner ona yine küçük hanım diye hitap edince, "Ben evli bir kadınım," diye ekledi, "soyadım Hagauer'dir."

"Yoksa siz," diye haykırdı Lindner, "pek liyakatli bir maarifçi olan Profesör Hagauer'in refikası mısınız?" Cümlesine yüksek bir coşkuyla başlamış, sona doğru sesini tereddütle kısmıştı. Çünkü Hagauer'in iki tarafı vardı; bir maarifçiydi ama ilerleme yanlısı bir maarifçiydi. Lindner aslında ona hasmane hisler besliyordu ama daha demin bir adamın evine gelmek gibi olmayacak bir fikre kapılan bir kadın ruhunun güvensiz sis bulutu içerisinde, böylesine aşina bir hasmın olduğunu keşfetmek ne kadar ferahlatıcıydı. Soruyu sorarken ses tonunda yinelenen şey de işte bu ikinci duygudan ilk duyguya dönüşüydü.

Bunu Agathe de fark etmişti. Lindner'e kocasıyla ilişkisinin ne vaziyette olduğunu anlatsa mı, bilemedi. Söyleyince bu yeni dostla arasındaki her şey ânında sona erebilirdi: Buna kesin gözüyle bakıyordu. Ayrıca sona ermesine de üzülürdü; çünkü Lindner türlü tavır ve hareketlerle dalga geçme hevesini teşvik ettiğinden içine güven de vermişti. Adamın kendi çıkarına bir istediği yokmuş intibaı bırakması ve bu intibaı kılığıyla da inandırıcı biçimde desteklemesi, tuhaftır, Agathe'yi samimi davranmaya mecbur bıraktı: O intiba bütün istekleri bastırıyordu, samimiyet de kendiliğinden ortaya çıkıverdi. Agathe sonunda, "Boşanmak üzereyim!" diye itiraf etti.

Bir sessizlik oldu, Lindner yıkılmış gibiydi. Bunun üzerine Agathe onu fazlasıyla acınası buldu. Nihayet Lindner incinmiş bir tavırla gülümseyerek, "Size rastladığımda buna benzer bir şey olduğunu hemen anlamıştım!" dedi.

Agathe, "Sakın siz de boşanmaya muhalif olmayasınız?!" diye haykırıp öfkesini serbest bıraktı. "Tabii, öyle olmalısınız! Ama biliyor musunuz, gerçekten biraz geri kafalı davranıyorsunuz!"

Lindner düşünceli düşünceli, "En azından sizin kadar normal bulmuyorum," diye kendini savundu, gözlüğünü çıkardı, temizledi, tekrar taktı ve Agathe'ye baktı. "Sanırım, iradeniz çok zayıf," diye bir tespitte bulundu.

Agathe, "İradem mi? Boşanma iradem var ya!" diye haykırsa da makul bir cevap olmadığını biliyordu.

Lindner mülayim, "Maksat o değildi," diyerek onu düzeltti. "Elbette inandırıcı sebepleriniz vardır. Ama benim düşünce tarzım başka: İnsanların günümüzdeki gibi örf ve âdetleri bir kenara koyması eninde sonunda hep bir şeye işaret eder, o da ferdin kendi benliğine kımıldayamayacak kadar yapışmış olması ve daha büyük ufuklardan hareketle yaşayıp davranmaya muktedir olmamasıdır. Şu şairler yok mu," diye kıskançlıkla ekledi, Agathe'nin coşkulu hac yolculuğu hakkında şaka yapmaya çalıştı ama teşebbüsü ağzında buruk bir tat bıraktı, "hani genç hanımların duygularını okşamalarının karşılığında değerleri abartılır; onların işi tabii ki benimkine göre kolaydır, çünkü ben, evliliğin insanın ihtiraslarına hâkim olacağı bir sorumluluk müessesi olduğunu söylüyorum! Ama fert, insanlığın kendini doğru tanıyarak yine kendi güvenilmezliğine karşı oluşturduğu koruyucu dış unsurlarla bağını koparmadan önce, galiba şunu düşünmelidir: Daha yüce bir bütün karşısındaki tecrit ve itaatsizlik, çok korktuğumuz o fizikî hüsranlardan daha kötüdür!"

Agathe, "Bu dediklerinizbüyük melekler için yazılmış bir harp nizamnamesine benziyor," dedi, "ama sizi haklı bulmuyorum. Size bir parça eşlik edeyim. Siz de bana bir insan nasıl olup da böyle düşünebilir, açıklayın. Nereye gidiyordunuz?"

Lindner, "Eve gitmem lazım," diye cevap verdi.

"Size evinize kadar eşlik etsem karınız bir şey der mi? Şehre inince araba tutabiliriz. Benim daha vaktim var!"

Lindner reddedercesine bir ağırbaşlılıkla, "Oğlum okuldan gelecek," dedi. "Her zaman tam vaktinde yemek yeriz; o yüzden o vakitte evde olmam lazım. Ayrıca karım da birkaç yıl önce aniden öldü," diyerek Agathe'nin hatalı varsayımını düzeltti ve saatine bakıp endişeli ve kızgın, ilave etti: "Acele etmem lazım!"

Agathe hararetle, "O zaman başka sefer açıklarsınız, zira benim için önemli!" dedi. "Siz bize gelmek istemezseniz, ben sizi ziyarete gelirim."

Lindner burnundan soluyordu ama bir işe yaramadı. Sonunda dedi ki: "Ama siz kadınsız, beni ziyaret edemezsiniz!"

Agathe, "Ederim!" diyerek adamı temin etti. "Göreceksiniz, günün birinde geleceğim. Ne zaman, henüz bilmiyorum. Hem gelmemin ne zararı olacak ki!" Böylelikle vedalaşıp başka bir yola saptı.

Kısık sesle, "Sizde irade yok!" dedi, Lindner'i taklide çalışıyordu ama irade kelimesi ağzında çok taze ve serin duruyordu. Gurur, sertlik, güven gibi duygular bağlanıyordu ona; ayrıca kalbinde de gururlu bir ses tonu vardı: Adam Agathe'ye iyi gelmişti.

32

BU ARADA GENERAL, ULRICH İLE CLARISSE'İ TIMARHANEYE SOKAR

Ulrich evde yalnız kalınca harbiye nezaretinden telefon geldi, telefonda, Askerî Eğitim ve Kültür Şubesi'nin müdürünün yarım saat içinde gelecek olursa kendisiyle bizzat görüşüp görüşemeyeceği soruldu; otuz beş dakika sonra General von Stumm'un çift koşumlu resmî arabası küçük rampadan hızla yukarı çıkmaktaydı.

General, entelektüel ekmeği taşıyan emir erinin bu defa gelmediğini hemen fark eden dostuna, "Amma iş!" diye seslendi. Üniformasını giymiş, hatta nişanlarını da takmıştı. "Amma iş açtın başıma!" diye tekrarladı. "Bu akşam kuzininin evinde büyük bir toplantı var. Üstüme bu konuda daha rapor bile veremedim. Yetmez gibi bir de deli hastanesine gideceğimiz haberi çıktı; en geç bir saate orada olmalıyız!"

Ulrich, akıllılık ederek, "O niyeymiş?!" diye sordu. "Böyle şeyler çoğunlukla randevu alınarak yapılmaz mı!?"

General, "Bu kadar soru sorma!" diye yalvardı. "Hemen şu arkadaşın mıdır, kuzinin midir, nedir, onu ara da almaya gidelim!"

Ulrich, Clarisse'in ufak tefek öteberi aldığı bakkalı arayıp telefona gelmesini beklerken generalin yakındığı derdin ne olduğu-

nu öğrendi. General, Clarisse'in Ulrich vasıtasıyla ilettiği arzusunu yerine getirmek için askerî hastanenin müdürüne müracaat etmiş, müdür de yine Moosbrugger'in bilirkişi raporunu beklediği üniversite hastanesinin başındaki meşhur sivil meslektaşıyla irtibata geçmişti. Fakat o iki beyefendinin birbirlerini yanlış anlamasıyla hemencecik gün ve saat de kararlaştırılmış, üstelik randevu Stumm'a, türlü türlü özürler dilenerek ancak son anda bildirilmiş, ayrıca meşhur psikiyatra da bizzat geleceği haber verilmişti kazara, o da generalin ziyaretini büyük bir memnuniyetle bekliyordu.

General, "Fena oluyorum!" dedi. Sert bir içki istediğinin işaretini veren eski ve yerleşmiş bir formüldü bu.

İçkisini içince sinirleri gevşedi. "Deli hastanesinden bana ne? Sırf senin yüzünden mecbur kaldım buna!" diye yakındı. "Neden geldiğimi sorarsa o aptal profesöre ne diyeceğim?"

O an telefonun öbür ucundan bir sevinç narası işitildi.

General sıkılarak, "Peki!" dedi. "Ama seninle acilen bu akşam hakkında da konuşmam lazım. Ayrıca daha ekselanslarına rapor vereceğim. Ve kendisi dörtte gidiyor!" Saatine baktı, ümitsizlikten sandalyesinden bile kalkmadı.

Ulrich, "Ben hazırım!" dedi.

Stumm şaşırarak, "Hanımefendi gelmiyor mu?" diye sordu.

"Kız kardeşim evde değil."

General üzülerek, "Yazık!" dedi. "Kız kardeşin şimdiye dek gördüğüm en hayran olunası kadın!"

Ulrich, "Asıl, Diotima'nın öyle olduğunu sanıyordum?" dedi.

Stumm, "O da," diye cevap verdi. "O da hayran olunası bir kadın. Ama seks bilimiyle haşır neşir olmaya başladı başlayalı kendimi mektep çocuğuna dönmüş gibi hissediyorum. Onu örnek almak hoşuma gidiyor; çünkü hep söylediğim gibi benim tanrım savaştır, savaşsa basit ve kaba bir zanaattır; gelgelelim tutup da cinsî anlamda acemi muamelesi görmek subaylık haysiyetimi zedeliyor!"

Bu arada arabaya binmişler, atları tırıs koşturarak yola koyulmuşlardı.

Stumm işkillenerek, "Kız arkadaşın güzel mi bari?" diye sordu.

Ulrich, "Garip biridir, göreceksin," diye cevap verdi.

General, "Bu akşam," diye iç geçirdi, "bir girişim olacak. Bir olay bekliyorum."

Ulrich gülümseyerek, "Ne zaman yanıma gelsen aynını söylüyorsun," diye itiraz etti.

"Mümkündür ama doğru olmadığı anlamına gelmez. Bu akşam kuzinin ile Profesör Drangsal arasındaki müzakereye şahit olacaksın. Bu konuda söylediklerimi unutmamışsındır inşallah? Neyse, şu Drangsal* –ona bu ismi kuzininle beraber verdik– Drangsal diyordum, kuzinine o kadar eziyet etti ki işler bu raddeye vardı; bütün millet dırdır edip duruyordu, ikisi bugün görüşecekler. Sadece Arnheim'ı beklemek kaldı, kendi hükmünü vermesi lazım."

"Öyle mi?" Ulrich'in, uzun zamandır görmediği Arnheim'ın geri döndüğünden haberi yoktu.

Stumm, "Tabiî canım. Birkaç günlüğüne," diye açıkladı. "Meselenin icabına bakmamız gerekti–" Birden konuşmasına ara verip sarsılan koltuğundan kimsenin ondan beklemeyeceği bir hızla fırlayarak arabacı mevkiine çarptı. Sivil kıyafet giyip nazırlığın atlarını süren emir erinin kulağına ölçüyü kaçırmadan, "Sizi sersem şey," diye bağırdı ve arabanın sarsılması karşısında çaresiz vaziyette, sövdüğü adamın sırtına yapıştı. "Sapa yoldan gidiyorsunuz!" Sivil giyimli asker, sırtını baston yutmuş gibi dimdik tutuyor; generalin, görevi olmadığı hâlde kendini düşmekten kollamak için sırtını kullanmasına aldırmıyordu, başını tam doksan derece çevirdi, bu yüzden ne komutanını ne atları görebiliyordu ve sonu boşluğa uzanan dik bir açıya doğru göğsünü gere gere, en yakın güzergâhın bu kısmının çalışmalardan ötürü kapalı olduğunu ama birazdan tekrar o güzergâha gireceklerini bildirdi. Stumm yerine otururken, boş yere sabırsızlanmasını hem emir eri hem de Ulrich'in karşısında hoş göstermeye çalışarak, "Demek haklıymışım!" diye bağırdı, sonra da sadece Ulrich'in duyacağı kadar kısık bir sesle, "Herif sapa yola giriyor, hâlbuki be-

* Kelime, sözlükte "zulüm, eziyet, işkence, eza" gibi anlamlara gelmektedir. –ç.n.

nim daha ekselansa rapor vermem lazım, lâkin ekselans dörtte eve gidecek, gitmeden de nazıra rapor vermesi lazım..! Zira nazır hazretleri bu akşam Tuzzilere bizzat geleceğini haber etti!" diye ekledi.

"Yok canım?!" Ulrich bu haber karşısında şaşırmıştı.

"Sana ne zamandır söylemiyor muyum, birtakım olayların eli kulağında."

Ulrich eli kulağında olan neymiş, bilmek istiyordu artık. "Söylesene o zaman, nazır ne istiyor?!" diye sordu.

Stumm, "Kendi de bilmiyor," diye cevap verdi. "Ekselansların hissiyatına göre artık vakit gelmiş. İhtiyar Leinsdorf'un hissiyatına göre de artık vakit gelmiş. Keza genelkurmay başkanına göre de artık vakit gelmiş. Herkesin hissiyatı böyleyse, o zaman doğru bir yanı olmalı."

Ulrich, "Ama neyin vakti gelmiş?" diye kurcalamaya devam etti.

General, "Vakti geldi diye ne olduğunun bilinmesine gerek yok ki!" diyerek onu aydınlattı. "Bunlar mutlak izlenimler!" Sonra da dalgınlıktan veya dikkatsizlikten olacak, "Bugün kaç kişi olacaktık?" diye sordu.

Ulrich şaşırarak, "Ben nereden bileyim?" diye cevap verdi.

"Şimdiyi kastediyordum," diye açıkladı Stumm, "deli hastanesine kaç kişi gideceğiz? Affedersin! Komik bir yanlış anlama oldu, değil mi? İşte, bazı günler oluyor, insanın başına çok fazla şey üşüşüyor! Neyse, kaç kişi olacağız?"

"Kimler geliyor, bilmiyorum; duruma göre üç ila altı kişi."

General temkinli, "Demek istediğim şuydu," diye açıkladı, "üç kişiden fazlaysak ikinci bir araba tutmamız lazım. Üstümde üniforma var, anlıyorsundur."

Ulrich onu, "Tabii, elbette," diyerek sakinleştirdi.

"Bu hâldeyken sardalye kutusundaymış gibi gidemem."

"Muhakkak. Onu boş ver de, şu mutlak izlenimler nereden çıktı?"

Stumm, "Ama oralarda araba bulabilecek miyiz acaba?" diye düşünüyordu. "O taraflarda in cin top oynuyor!?"

Ulrich kararlı, "Yoldan çevirirız," diye cevap verdi. "Şimdi lütfen açıklar mısın, bir şeylerin vaktinin geldiğine dair mutlak izlenim de nesi?"

"Açıklanacak bir şey yok," diye karşılık verdi Stumm. "Bir şey hakkında başka türlü değil de mutlak olarak böyle olması gerekir diyorsam, o şeyi açıklayamıyorum demektir! En iyi ihtimal Drangsal'in bir tür pasifist olduğunu ekleyebiliriz, lanse ettiği Feuermaul muhtemelen insanın iyiliğine dair şiirler yazdığı için pasifisttir. Artık birçokları buna inanıyor."

Fakat Ulrich'in inanası gelmiyordu. "Bana daha geçenlerde tam tersini söylüyordun: Faaliyette artık eylemden, güçlü bir elden falan taraflar, diyordun!"

General, "O da var," diye itiraf etti. "Ama nüfuzlu kesimler Drangsal'den yana; kadın böyle şeylerden çok iyi anlıyor. Vatanseverlik faaliyetinden, insanın iyiliğini gösteren bir hareket talebi var."

"Öyle mi?" dedi Ulrich.

"Evet. Sen de artık bir şey umursamaz oldun! Endişe duyanlar var. Mesela sana şunu hatırlatayım, 66'daki Avusturya-Prusya Savaşı, Frankfurt Meclisi'ndeki bütün Almanların kardeşliklerini ilan etmelerinden dolayı çıkmıştı. Tabiî ki bununla asla harbiye nazırı veya genelkurmay başkanının böyle endişeler taşıyor olabileceklerini söylemek istemiyorum; saçmalık olurdu çünkü. Ama bunlar birbirini tetikleyen hadiseler: Mesele bu! Anlıyor musun beni?"

Söyledikleri anlaşılır değildi ama doğruydu. Ayrıca general söylediklerine müthiş bir bilgelik daha ekledi. Muhatabına, "Bak, sen hep anlaşılırlık istiyorsun," diye çıkıştı. "Bu yanına hayranım, orası başka ama tarihî açıdan da düşünmen lazım: Bir olaya doğrudan katılan kişiler olayın büyük olup olmayacağını nasıl peşinen bilebilirler ki? Ancak, büyük bir olay diye hayal kurarlarsa olur! Yani çelişkili olacak ama benim iddiama göre dünya tarihi, vuku bulmadan önce yazılıyor; ilkin bir tür laf ebeliği yapılıyor hep. Öyle olunca da cevval insanlar çok çetin görevlerle karşı karşıya kalıyorlar."

Ulrich, "Hakkın var," diyerek onu övdü. "Şimdi bana her şeyi anlat bakalım!"

Ama at nalları yolun yumuşak zeminine basmaya başladıklarında bu konudan söz etmeyi kendi de arzulamasına rağmen generalin kafası o kadar doluydu ki birden başka endişelere kapıldı: "Şayet nazır beni çağırtırsa karşısına Noel ağacı gibi süslenmiş olarak çıkacağım," diye haykırdı ve açık mavi üniforması ile üzerindeki nişanları işaret ederek sözlerinin altını çizdi: "Sence de delilerin karşısına böyle üniformayla çıkmamın utanç verici hadiselere yol açma ihtimali yok mu? Ya kalkıp biri üniformama hakaret ederse ne yaparım? Kılıcımı çekemem ama ses çıkarmamam da benim için son derece tehlikeli olmaz mı!?"

Ulrich dostunu, üniformanın üstüne beyaz bir doktor önlüğü giyeceğini vaat ederek sakinleştirdi ama Stumm daha bu çözüme razı olduğunu açıklamadan karşılarına güzel bir yazlık elbiseyle Clarisse çıktı, yanında Siegmund'la beraber araba yolunun üstünden onlara doğru sabırsızca ilerliyordu. Ulrich'e Walter ile Meingast'ın gelmemekte direttiklerini açıkladı. General, ikinci bir araba daha bulunca, Clarisse'e hâlinden memnun, "Hanımefendi yoldan inerlerken melek gibi görünüyorlardı!" dedi.

Oysa kliniğin kapısında arabadan çıkarken kıpkırmızı kesilmişti ve biraz da yılgın duruyordu.

33

KAÇIKLAR CLARISSE'İ SELAMLIYORLAR

Clarisse eldivenini parmaklarının arasında çeviriyor, yukarıdaki pencerelere bakıyordu, ayrıca Ulrich kiralık arabanın parasını öderken bir an bile rahat durmadı. Stumm von Bordwehr parayı ona ödetmek istememişti, iki adam birbirlerini engellerken arabacıysa oturduğu yerde, gururu okşanmışçasına gülümsüyordu. Siegmund her zamanki gibi parmak uçlarıyla ceketindeki bir toz zerresini fiskeleyip gözlerini boşluğa dikti. General, Ulrich'e sessizce, "Arkadaşın tuhaf kadınmış. Yolculuk sırasında bana iradenin ne olduğunu açıkladı. Tek kelimesini bile anlamadım!" dedi.

Ulrich, "Öyledir," dedi.

General, "Hoş birisi," diye fısıldadı. "On dördündeki bir balerin gibi. Ama buraya kendimizi 'kuruntumuza' bırakmak için geldiğimizi söylemesi de nesi? Dediğine göre dünya fazlasıyla 'kuruntulardan azadeymiş'? Bu konuda bildiğin fazladan bir şey var mı? Tek kelimesine bile cevap veremedim, o kadar utandım ki."

Anlaşıldığı kadarıyla generalin arabaları göndermeyi geciktirmesinin sebebi bunları Ulrich'e sormak istemesiydi ama Ulrich cevap veremeden kliniğin müdürü namına onları karşılayan bir görevli gelince araba işinden kurtuldu, görevli acil bir işi çıkan müdür bey adına General'den özür dileyip onları bekleme salo-

nuna çıkardı. Clarisse merdivendeki ve koridorlardaki tek bir taşı bile gözden kaçırmıyordu, yeşil kadifesinin rengi atmış sandalyeleriyle istasyonlardaki eski moda birinci sınıf bekleme salonlarını andıran küçük kabul odasında bile bakışları, orada bekledikleri sürece, ağır ağır olsa da hareket hâlinde kaldı. Görevli yanlarından ayrıldıktan sonra dördü birden orada bir yere oturdu ve Ulrich sessizliği bozmak niyetiyle Moosbrugger'le yüz yüze geleceği için tüylerinin ürperip ürpermediğini sorarak Clarisse'e takılana kadar başka tek kelime konuşmadılar.

Clarisse soruyu savuşturarak, "Daha neler!" dedi. "Adam sadece ikame kadınlar tanımış, işin varacağı yer de hâliyle burası olmuş!"

General aklına sonradan bir şey gelince hemen haysiyetini kurtarmak istedi. "İrade şu sıralar çok moda," dedi. "Vatanseverlik faaliyetinde de bu meseleyle çokça ilgileniyoruz."

Clarisse ona gülümsedikten sonra gerginliğini atmak için kollarını esnetti. "Böyle beklemek zorunda kalınca, insan olacakları dürbünden bakarmış gibi uzuvlarında hissediyor," diye karşılık verdi.

Stumm von Bordwehr düşündü, yine geri kalmak istemiyordu. "Doğru!" dedi. "Belki modern beden eğitimiyle alâkası vardır. Onunla da iştigal ediyoruz!"

Sonra kliniğin müdürü; asistanlar ve gönüllüler alayıyla beraber içeri akın etti, bilhassa Stumm'a karşı çok cana yakın davranarak acil bir işinin çıktığıyla alâkalı bir şeyler anlattı ve istemediği hâlde ziyarete katılımını bu karşılamayla sınırlı tutmak zorunda kalmasına ve rehberliği bizzat üstlenemeyecek olmasına üzüldüğünü belirtti. Kendi yerine rehberlik edecek olan Dr. Friedenthal'i takdim etti. Dr. Friedenthal; uzun boylu, zayıf, biraz yumuşak yapılı bir adamdı, saçları gürdü, takdim sırasında ölümcül atlayışını yapmak üzere merdivenleri çıkan bir akrobat edasıyla gülümsedi. Müdür gidince önlükler getirildi.

Dr. Friedenthal, "Hastaları tedirgin etmemek için," diye açıkladı.

Clarisse kendi önlüğünü sırtına geçirirken gücünün garip biçimde arttığını hissetti. Küçük bir doktor gibi duruyordu. Kendini bu hâliyle çok erkeksi ve çok beyaz buldu.

General aynaya bakıyordu. Vücuduna mahsus en-boy oranına uyacak bir önlük bulmak zordu; vücudunu tamamen sarmayı nihayet başardığındaysa üstüne büyük gelen bir geçelik giymiş çocuklara dönmüştü.

Dr. Friedenthal'e, "Sizce mahmuzları çıkarayım mı?" diye sordu.

Ulrich, "Askerî tabipler de mahmuz takıyor!" diye karşı çıktı.

Stumm beceriksiz ve karmaşık bir hareketle, hekim önlüğünün mahmuzların üstüne buruş buruş dökülen arka tarafına bir göz atmak için boş yere çabaladı, sonra harekete geçtiler. Dr. Friedenthal ne olursa olsun itidallerini kaybetmemelerini rica etti.

Stumm dostuna, "Buraya kadar iyi gitti!" diye fısıldadı. "Ama aslında beni hiç ilgilendirmiyor; burada geçireceğimiz zamanı seninle bu akşam hakkında konuşmak için kullanabilirim. Şimdi dinle, her şeyi samimiyetle anlatmamı istemiştin, aslında çok basit: Bütün dünya silahlanıyor. Rusların yepyeni bir sahra topçusu var. Dinliyor musun? Fransızlar iki yıllık askerlik görevinden istifade ordularını muazzam şekilde genişlettiler. İtalyanlar–"

Çıkarken kullandıkları saray tipi eski moda merdivenden tekrar aşağı indiler, bir şekilde ana koridordan sapmışlardı ve şu an küçük odaların ve badanalı kalasları tavanda çıkıntı teşkil eden dolambaçlı koridorların olduğu karmaşık bir yerde bulunuyorlardı. Yürüdükleri yerlerin çoğu, ardiye benzeri mekânlar ile ofislerden oluşuyordu ama bu eski binada yaşanan yer sıkıntısından ötürü ıssız ve kasvetli bir havaları vardı. İçlerinde, kimisi hasta önlüklü kimisi sivil, tekinsiz insanlar duruyordu. Bir kapının üstünde "Kabul" diğerinde "Erkekler" yazıyordu. Generalin sesi yavaşça kısıldı. Her an, benzersiz niteliğinden ötürü büyük dikkat gerektiren bir şeyler olabilirmiş gibi bir hisse kapıldı. Karşı koyamayacağı bir his onu ayrılmaya zorlarsa ve tek başına, uzman refakati olmadan, herkesin aynı olduğu bir yerde bir akıl

hastasıyla karşılaşırsa nasıl davranması gerektiği sorusu elinde olmadan zihnini meşgul ediyordu. Oysa Clarisse sürekli Dr. Friedenthal'in yarım adım önünden yürüyordu. Doktorun, hastaları korkutmamak için beyaz önlükleri giymelerini söylemesi Clarisse'i bir canyeleği gibi, üzerine akın eden izlenimlerin üstünde tutuyordu. Düşünmeyi en çok sevdiği fikirlerle meşguldü. Nietzsche: "Gücün bedbinliği diye bir şey var mıdır? Ya varlığın sert, ürkütücü, fena ve sıkıntılı yanlarına duyulan entelektüel bir merak? Kaydadeğer bir düşman olan korkunç şeylere heves? Acaba cinnet zaruri olarak bir yozlaşma belirtisi değil midir?" Bunları lafzen düşünmüyor ama bütün olarak hatırlıyordu; zihni onları sıkıştırıp paketlemiş, tıpkı bir soyguncunun hırsızlık yaparken kullandığı aletler gibi küçücük bir mekâna harika bir şekilde sığdırmıştı. Clarisse için bu yol kısmen felsefeye, kısmen zinaya uzanıyordu.

Dr. Friedenthal demir bir kapının önünde durup pantolon cebinden düz bir anahtar çıkardı. Kapıyı açınca gezginlerin üzerine göz kamaştırıcı bir aydınlık hücum etti, binanın himayesinden çıkıyorlardı, Clarisse aynı anda ömrü boyunca hiç duymadığı cinsten tiz ve korkunç bir çığlık işitti. Tüm cesaretine rağmen irkildi.

Dr. Friedenthal, "Sadece bir at!" deyip gülümsedi.

Gerçekten de giriş kısmından hizmet binası boyunca uzanarak arka taraftaki müştemilatlara giden küçük bir yolda bulunuyorlardı. Eski tekerlek izlerinin ve bilindik yabani otların olduğu diğer yollardan hiçbir farkı yoktu, güneş üzerini cayır cayır yakıyordu. Buna rağmen, gariptir, Friedenthal hariç hepsi şaşırmış, hatta uzun ve maceralı yolu atlattıktan sonra şimdi düzgün ve sıradan bir sokakta bulunmalarına afallayarak öfkelenmişlerdi. Özgürlük, muazzam rahatlıkta bir şey olsa da başta insanın yadırgadığı bir tarafı oluyor, ona önce tekrar alışmak gerekiyordu, zıtlıkları çok daha doğrudan doğruya yaşayan Clarisse'in gerilimi dağılarak yüksek sesli bir kıkırdamaya dönüştü.

Dr. Friedenthal gülümseyerek yolun karşısına geçti ve burada, bir parkın duvarına gömülmüş olan küçük ve ağır bir demir kapıyı açtı. Yumuşak bir ses tonuyla, "Daha yeni başlıyor," dedi.

Artık hakikaten de Clarisse'i haftalardır anlaşılmaz bir biçimde, yalnızca kıyaslanamaz ve tecrit edilmiş olanın ürpertisiyle değil, sanki orada daha önceden tasavvur edemeyeceği bir şeyi yaşaması yazılmış gibi kendine çeken dünyada bulunuyorlardı. İçeri girenler ilkin bu dünyanın hiçbir yanını büyük ve eski bir parktan ayırt edemediler; parkın bir tarafında hafif bir yokuş vardı, yokuşun tepesinde devasa ağaç öbeklerinin arasında küçük, beyaz, villa benzeri binalar görülüyordu. Arkalarında yükselen gökyüzü ise tadımlık, güzel bir manzara sunuyordu, Clarisse manzaralı alanların birinden bakınca yanlarında gardiyanlarla beraber öbek öbek bekleşen, oturdukları yerlerde beyaz melekleri andıran hastaları gördü.

General von Stumm bu ânı Ulrich'le sohbetini devam ettirmeye uygun buldu. "Seni bu akşama hazırlamak istiyorum," diyerek söze girdi. "İtalyanlar, Ruslar, Fransızlar, bir de İngilizler, bak, bunların hepsi silahlanıyor, bizse–"

Ulrich, "Siz de topçu birliğinize kavuşmak istiyorsunuz, orasını zaten biliyorum," diyerek generalin sözünü kesti.

General ise, "O da var tabiî!" diye devam etti. "Ama lafımı bitirmeme izin vermezsen, birazdan yine delilerin arasına gireceğimiz için rahatça konuşamayacağız. Diyeceğim şu ki biz tam ortada duruyor ve askerî açıdan çok tehlikeli bir konumda bulunuyoruz. İşte bu durumdayken kalkmış bizden istediklerinin –bahsettiğim, vatanseverlik faaliyetidir– insanların iyiliğinden başka bir şey olmadığını söylüyorlar!"

"Siz de buna karşısınız! Orasını da anladım."

Von Stumm, "Tam aksine!" diye temin etti onu. "Karşı değiliz! Pasifistliği çok ciddiye alıyoruz! Ancak topçu birliğiyle alâkalı kanun tasarısını da geçirmek istiyoruz. Bunu da tabiri caizse pasifistlikle kol kola yapabilirsek, barışı bozduğumuza dair iddialarla ortaya çıkan emperyalist yanlış anlaşılmalardan en iyi şekilde korunmuş oluruz! Yani, Drangsal'le gerçekten de biraz danışıklı dövüş yaptığımızı itiraf ediyorum. Ama temkinli olmak lazım, çünkü öbür taraftan onların muhalif partisi olan ve artık Faaliyette de aktif rolü bulunan milliyetçi hareket, pasifistliğe karşı, ama askeriyenin kuvvetlendirilmesinden taraf!"

General lafını bitiremeyip söyleyeceklerinin devamını acı bir yüz ifadesi takınarak yutmak zorunda kaldı, çünkü neredeyse tepeye varmışlardı, Dr. Friedenthal de sürüsünü bekliyordu. Meleklerin bulunduğu meydanın parmaklıklarla çevrili olduğu anlaşıldı, rehberleri oraya en ufak önem atfetmeden, hepsi bir uvertürden ibaretmiş gibi geçip gitti. "Burası 'barışçıl bir bölüm,'" diye açıkladı.

İçeride yalnızca kadınlar vardı, salık saçları omuzlarına dökülüyordu, yüz ifadeleri iticiydi, yüzleri yağlı, yüz hatları da çarpık çurpuk ve yumuşaktı. Kadınlardan biri hemen doktorun yanına geldi ve eline bir mektup tutuşturdu. Friedenthal, "Hep aynı mesele," diye açıklayıp yazılanları yüksek sesle okudu: "Adolf, sevgilim! Ne zaman geliyorsun?! Beni unuttun mu?!" Altmış yaşlarındaki ihtiyar kadın cansız bakışlarla doktorun yanında dikilmiş, onu dinliyordu. "Mektubu hemen gönderirsin, değil mi?!" diye rica etti. Dr. Friedenthal, "Elbette," diye söz verdi, mektubu kadının gözlerinin önünde yırtıp bakıcı hemşireye gülümsedi. Clarisse doktoru hemen hesaba çekti: "Böyle bir şeyi nasıl yaparsınız?!" dedi. "Hastaları ciddiye almak lazım!"

Friedenthal, "Gelin!" diye karşılık verdi. "Burada vakit kaybetmenin anlamı yok. İsterseniz size daha sonra böyle yüz tane mektup gösteririm. Mektubu yırttığımda ihtiyarın hiç üzülmediğini fark etmişsinizdir."

Clarisse şaşkına dönmüştü, Friedenthal'in söylediği doğru olmasına doğruydu ama kafasını karıştırıyordu. Daha Clarisse düşüncelerini düzene sokamadan kafası bir daha karıştı, çünkü meydanı terk ettikleri anda bir yere pusuya yatmış olan başka bir ihtiyar kadın önlüğünü kaldırıp yanından geçen adamlara yün çoraplarının üstünden çirkin kasıklarını tâ karnına kadar gösterdi.

Stumm von Bordwehr kısık sesle, "Vay ihtiyar domuz!" deyip duyduğu öfke ve tiksintiyle bir süreliğine siyaseti unuttu.

Clarisse ise kadının bacağının, yüzüne benzediğini keşfetmişti. Muhtemelen yüzü gibi bacağı da yağlı bedenin çöküşüyle aynı alâmetleri gösteriyordu, bundan ötürü Clarisse'in üzerinde ilk defa alışılmadık ilişkilere ve işlerin olağan kavramlarla anlaşı-

labileceğinden başka türlü yürüdüğü bir dünyaya dair bir intiba oluştu. O an beyaz meleklerin bu kadınlara dönüşmesini algılamadığı, hatta tam ortalarından geçmesine rağmen hangilerinin hasta, hangilerinin gardiyan olduğunu bile ayırt etmediği de aklına geldi. Dönüp arkasına baktı ama yol, bir evin yanından kıvrıldığı için hiçbir şey göremeyerek kafasını çeviren bir çocuk misali ayağı dolaşa dolaşa refakatçilerinin peşinden gitti. Bununla başlayan izlenimler silsilesinden artık insanın hayat olarak kabul ettiği, şeffaf sularıyla akan olaylar ırmağı değil, köpüklü bir anafor oluşuyor, o anafordan da yalnızca ara sıra bazı düz alanlar ortaya çıkıp hafızasında yer ediyordu.

Binanın kapısında maiyetini toplayan Dr. Friedenthal, "Bir 'Sakin Bölüm' daha. Bu defaki erkekler için," diye açıkladı ve ilk hasta yatağının yanında durduklarında, hastane sakinini ziyaretçilerine, sesini nazikçe kısarak "depresif bir *dementia paralytica*" vakası olarak takdim etti. Siegmund kelimeyi açıklayarak kız kardeşine, "Yaşlı bir frengi hastası. Günahkârlık ve nihilizme varan delüzyonları var," diye fısıldadı. Clarisse, hâline bakılırsa eskiden yüksek tabakaya mensup olan yaşlı bir adamın karşısında duruyordu. Adam yatağında dimdik oturuyordu, ellili yaşların sonlarında olmalıydı, yüzünün derisi bembeyazdı. Bakımlı ve son derece aklı başında bir ifadesi olan çehresini yine beyaz ve gümrah saçlar çevreliyordu, bu çehre ancak en âdi romanlardaki tasvirlerde karşılaşılabilecek kadar imkânsız bir asalete sahipti. Stumm von Bordwehr, "Resmi çizdirilemez mi?" diye sordu. Ulrich'e, "Entelektüel güzelliğin timsali âdeta: Bu adamın bir resmini kuzinine hediye etmek isterdim!" diye açıkladı. Dr. Friedenthal mahzunca gülümseyip izah etti: "O asil ifade, yüz kaslarındaki gerginliğin tavsamasından ileri geliyor." Sonra üstünkörü bir el hareketiyle ziyaretçilere hastanın gözbebeklerindeki tepkisiz donukluğu gösterip ilerledi. Malzemenin çokluğuna bakılırsa vakit yetmeyecekti. Yatağının başında konuşulan her şeye mahzun mahzun başını sallamış olan ihtiyar adam, beşi birden birkaç yatak sonra Friedenthal'in seçtiği bir sonraki vakada durunca kısık sesle ve kederli bir tavırla cevap verdi.

Bu seferki kendini sanata adamış, neşeli ve şişman bir ressamdı, yatağı güneş alan pencerenin yakınında duruyordu; battaniyesinin üstünde kâğıt ve çok sayıda kurşunkalem vardı, adam bütün gün bunlarla oyalanıyordu. Clarisse'in gözüne ilk ilişen, adamın hareketlerindeki şen tedirginlik oldu. "Asıl Walter böyle resim çizmeli!" diye düşündü. Clarisse'in ilgisini fark eden Friedenthal, şişkonun elindeki kâğıdı çabucak aşırıp ona uzattı; ressam kıkırdıyor, çimdiklenmiş karılar gibi davranıyordu. Fakat Clarisse, karşısında kusursuz mükemmellikte çizilmiş, gayet anlamlı, hatta büyük bir tablonun banal bir taslağını görünce çok şaşırdı, taslağın perspektifinde iç içe geçmiş figürler ve muazzam ayrıntılarla resmedilmiş bir salon vardı, resmin bütünü o kadar sağlam ve profesyonel bir etki bırakıyordu ki devlet akademisinden birinin elinden çıkmış sanırdınız. Clarisse gayriihtiyari, "Fevkalade bir kabiliyet!" diye bağırdı.

Friedenthal ise gururu okşanarak gülümsedi.

Buna rağmen ressam ona garip bir ses çıkararak bağırdı: "Gördün mü, beyefendinin hoşuna gitti! Başka resimler de göstersene! Şaşırtıcı derecede iyi, dedi! Göster hadi! Biliyorum, sen bana gülüp geçiyorsun ama onun hoşuna gitmiş!" Bunu rahat bir tavırla söyledi; kendisinin sanatını takdir etmemesine rağmen o an resimlerini uzattığı doktorla arası iyi gibiydi.

Friedenthal, "Bugün sana ayıracak vaktimiz yok," diye cevap verdi ve yüzünü Clarisse'e dönerek eleştirisini şu sözlerle ifade etti: "Şizofren değil, maalesef burada şu an ondan başkası da yok, şizofrenler çoğunlukla çok modern ve büyük sanatçılar olurlar."

Clarisse şüpheye düşerek, "Peki hasta mı?" diye sordu.

Friedenthal hüzünle, "Neden olmasın?" diye cevap verdi.

Clarisse dudaklarını ısırdı.

O arada Stumm ve Ulrich sonraki odanın eşiğine varmışlardı, general dedi ki: "Bunları görünce demin emir erime aptal dediğim için gerçekten üzülüyorum; bir daha asla demeyeceğim!" Ağır idiosi vakalarının bulunduğu bir odaya bakıyorlardı zira.

Clarisse odanın içini henüz görmediğinden şöyle düşündü: "Demek ki tımarhanede akademik sanat gibi bu kadar saygın ve mak-

bul bir sanatın bile iftiraya uğramış, soyulmuş, yine de kendisine tıpatıp benzeyen bir kardeşi var?!" Bu, onu neredeyse Friedenthal'in bir başka sefere kendisini ekspresyonist sanatçılarla da görüştürebileceğini söylemesinden bile daha çok etkiledi. Ama daha sonra bu konuyla da yakından ilgilenmeye karar verdi. Başını eğmiş, hâlâ dudaklarını ısırıyordu. Yolunda gitmeyen bir şeyler vardı. Belliydi ki böylesine yetenekli insanların içeri tıkılmasını yanlış buluyordu; hekimler hastalıkları anlamasına anlıyorlar, diye düşündü, ama herhâlde sanatın kapsamından pek haberleri yok. Bir şeyler olacağını hissediyordu. Ne olacağını ise hâlâ tam olarak kestiremiyordu. Ama iyimserliğini kaybetmedi, çünkü şişman ressam ondan "beyefendi" diye bahsetmişti: Bu hayra alâmetti.

Friedenthal onu merakla seyrediyordu.

Clarisse onun bakışlarını hissedince ince dudaklarıyla gülümseyerek başını kaldırıp yanına gitti ama daha bir şey diyemeden korkunç bir izlenim bütün düşüncelerini yerle bir etti. Yeni odadaki yataklara bir dehşet silsilesi çömelmişti. Bütün hastaların vücutları baştan aşağı eğri büğrü, pis, kötürüm veya felçliydi. Dişleri çürük çarıktı. Öylece sallanan başları ya çok iri ya minnacık ve her biri yamuk yumuktu. Gevşeyip aşağı sarkmış çenelerinden salyaları damlıyor, içlerinde ne yemek ne herhangi bir kelime barındıran ağızları, geviş getiren hayvanlarınkiler gibi yavaşça oynuyordu. Bu varlıkların ruhları ile dünya arasında metrelerce kalınlıkta kurşun parmaklıklar vardı sanki, öbür odadaki sessiz gülüşmeler ve uğultuların ardından burada yalnızca anlaşılmaz homurdanmalar ve mırıltılarla dolu boğuk bir suskunluk işitiliyordu. İleri seviye idiotların olduğu böylesi salonlar tımarhanenin çirkinliği içerisinde karşılaşılabilecek en sarsıcı izlenimlerdendir, Clarisse de kendini hiçbir şeyin ayırt edilemediği tüyler ürpertici bir zulmetin içine düşmüş gibi hissediyordu.

Rehberleri Friedenthal ise karanlıkta da görüyor, farklı farklı yatakları işaret ederek açıklamalarda bulunuyordu: "Bu idiosi, şundakiyse kretenizm."

Stumm von Bordwehr kulak kabarttı: "Kreten ve idiot aynı şeyler değil mi?!" diye sordu.

Doktor, "Hayır, tıbben farklı olgular," diyerek onu aydınlattı.

"İlginç," dedi Stumm. "Gündelik hayatta böyle şeyler hiç düşünülmez!"

Clarisse yatak yatak geziyordu. Gözleriyle hastalara içlerini delercesine bakıyor, gözlerini ne kadar zorlasa da onun farkına varmayan bu çehrelerden ufacık bir çıkarımda bulunamıyordu. Bütün hayalleri söndü. Dr. Friedenthal onu sessizce takip edip açıkladı: "Amorotik familyal idiosi". "Tüberküler hipertrofik skleroz". "İdiotia thymica"...

"Sersemleri" görmekten artık bıktığını söyleyen ve Ulrich hakkında da aynı zanna sahip olan general saatine bakıp, "Nerede kalmıştık? Vaktimizi iyi kullanmalıyız!" dedi. Ve biraz ani bir şekilde konuşmaya başladı: "Söylediklerimi hatırlatayım: Harbiye Nezareti bir yanıyla pasifistlere, öbür yanıyla da milliyetçilere müsamaha gösteriyor–"

Çevresiyle bağını General kadar kolay koparamayan Ulrich ona anlamıyormuş gibi baktı.

"Şaka etmiyorum!" diye açıkladı Stumm. "Anlattıklarım politikadır! Bir şeyler olması lazım. Zaten bu noktada kalmıştık. Yakın zamanda bir şeyler olmazsa İmparatorun yaşgünü gelip çatacak ve hepimiz rezil olacağız. Bir şeyler olmalı ama ne? Soru mantıklı, değil mi? Sana söylediklerimi şimdi biraz kabaca özetlersem: İçimizdekilerden bazıları bütün insanları sevmelerine yardım etmemizi, bazıları da asil kan mıdır nedir o muzaffer olsun diye öbür taraftakilere zorluk çıkarmaları için kendilerine destek olmamızı istiyor. İki tarafın da haklı yanları var. İşte o yüzden herhangi bir zarar ziyan yaşanmaması için senin onları kısa yoldan, ne yapıp edip birleştirmen gerekiyor!"

Dostu elindeki bombayı bu şekilde patlatınca Ulrich, "Ben mi?" diye karşı çıktı, mekân müsait olsa generalle alay ederdi.

General, "Tabiî sen!" dedi. "Sana omuz vermek isterim ama sen Faaliyetin sekreteri ve Leinsdorf'un sağ kolusun!"

Ulrich kararlı, "Sana burada kalacak bir oda ayarlayacağım!" dedi.

General, "Öyle olsun!" dedi, beklenmedik bir mukavemetten kaçınmanın en iyi yolunun telaşlandığını belli etmemek olduğunu harp sanatından biliyordu. "Bana burada bir yer ayarlarsan, belki de dünyanın en büyük fikrini bulmuş olan birileriyle tanışırım. Zaten dışarıdakilerin büyük fikirlere ilgisi falan kalmadı." Tekrar saatine baktı. "Söylendiğine göre burada papa veya bizzat kâinatın kendisi olduğunu iddia edenler varmış ama biz daha hiç birini görmedik, hâlbuki en çok da onları göreceğimize sevinmiştim! Senin şu hanım arkadaşın korkutucu derecede titiz," diye şikâyet etti.

Dr. Friedenthal, Clarisse'i oligofrenlerin arasından dikkatle çıkardı.

Cehennem enteresan değil, korkunçtur. Cehennemi –onu edipler ve meşhurlarla doldurup böylelikle dikkatleri cezalandırma usullerinden başka yöne çeken Dante gibi– insanileştirmeyip hakkındaki asli tasavvuru nakletmeye çalıştığınızda hayal gücü en kuvvetli insanlar bile tatsız eziyetlerden ve dünyaya mahsus hâlleri hiçbir yaratıcılığı olmaksızın eğip bükmekten öteye geçememişlerdir. Zaten bir uçurumun cazibesini taşıyan da tasavvurunun imkânsızlığından ötürü kaçınılmaz olan sonsuz ceza ve eziyetlere dair boş düşüncedir ve o düşünce tek bir muhalif çabaya dahi aldırmayan kötülüğe dönüşümün ön şartıdır. Tımarhaneler de böyledir. Tımarhaneler birer fakirhanedir. İçlerinde cehennemin hayalgücü yoksunluğunu andıran bir taraf vardır. Ama akıl hastalıklarının sebeplerine dair fikri olmayan çoğu insan paralarını kaybetme ihtimalinin yanında başka hiçbir ihtimalden günün birinde akıllarını kaybetme ihtimali kadar korkmaz; tuhaftır ki akıllarını aniden kaybedebilecekleri tasavvurunun sıkıntısını çeken bu insanların sayısı da oldukça fazladır. Kendilerine dair fikirlerini gözlerinde büyütmelerinin sonucu olarak muhtemelen sağlamların, hastaların evlerini bir ürperti kuşatmıştır şeklindeki düşünceleri de çokça büyütülür. Clarisse de gördüğü terbiyeyle girdiği belirsiz bir beklentiden ileri gelen hafif bir hüsranın ıztırabını çekiyordu kısmen. Dr. Friedenthal'in durumu ise bunun tam tersiydi. O, bu yola alışkındı.

Bir kışladaki veya kalabalık herhangi bir tesisteki gibi düzen, ağrıların ve acil şikâyetlerin hafifletilmesi, önlenebilir fenalaşmalara karşı koruma, bir miktar iyileşme sağlama veya şifa dağıtma: İşte bunlar, günlük işlerinin bir parçasıydı. Burada kurulan ilişkileri yeterince açıklamaksızın fazlasıyla gözlemlemek ve bilmek, işinin zihnî kısmıydı. Binalar arasında turlarken öksürük, nezle, kabız ilaçları ve yara merhemleri haricinde birkaç sakinleştirici yazmak ise günlük işinin şifa dağıtma kısmıydı. Yaşadığı dünyanın tekinsiz melanetini, ancak sıradan dünyayla temas sonucu bir zıtlık uyandırıldığında hissediyordu; bunu her gün hissedemezsiniz ama ziyaretçiler birer fırsattır, o yüzden de Clarisse'e gösterilenlerin kurgulanmasında bir reji havası olmadığı söylenemezdi; zaten doktor, Clarisse'i dalgınlığından uyandırdığında tura derhâl yeni ve daha dramatik bir şeyle devam etti.

Çünkü o mekândan henüz ayrılmışlardı ki yanlarına omuzları geniş, yüzlerinde nazik birer başçavuş ifadesi, sırtlarında temiz önlükler, çok sayıda iri adam katıldı. Öyle sessizce gelmişlerdi ki trampet tıkırtısı gibi bir his uyandırmışlardı. Friedenthal, "Şimdi gittiğimiz yer asayişsiz bir bölüm," diye duyurdu ve daha demesine kalmadan devasa bir kuş kafesinden geliyormuşa benzeyen bağırış çağırışların koptuğu bir yere yaklaşmaya başladılar. Kapının önüne vardıklarında, kapı kolunun olmadığını gördüler, gardiyanlardan biri kapıyı özel bir anahtarla açtı, Clarisse de şimdiye kadar olduğu gibi içeriye herkesten önce girmeye davrandıysa da Dr. Friedenthal onu bir hışımla geri çekti. Özür dilemeden, manidar ve yorgun, "Burada bekleyin!" dedi. Kilidi açan gardiyan kapıyı sadece azıcık aralamıştı, aralığı da geniş gövdesiyle kapatıyordu, içeriyi önce dinleyip sonra da göz gezdirince kendini çarçabuk odaya attı, girişin öbür tarafında pozisyon almış ikinci bir gardiyan da peşinden gitti. Clarisse'in kalbi küt küt atıyordu. General takdirle, "Öncü, artçı, kanatlarda siper al!" dedi. Onlar siper alınca berikiler içeri girdi ve dev gibi gardiyanlar tarafından yatak yatak gezdirildiler. Yatağında oturanlar heyecanla ve bağırarak kollarını çırpıyor, gözlerini kırpıştırıyorlardı; sanki herkes yalnızca kendisi için varolan bir mekâna bağırıyordu, gelgelelim hepsi, başka başka adaların dillerini konuşan, aynı kafese kapa-

tılmış yabancı kuşlar gibi gürültülü bir sohbete kapılmış gibiydi. Bazıları serbestti, bazıları da ellerine kısıtlı bir hareket alanı bırakan ilmiklerle yataklarına bağlıydılar. Doktor, "İntihar tehlikesinden ötürü," diye açıklayıp hastalıkları saydı: Felç, paranoya, dementia praecox gibileri bu yabancı kuşların cinslerindendi.

Clarisse ilkin bu karmakarışık manzaralardan ürktüğünü hissedip tutunacak dal bulamadı. Derken arada kaç yatak olmasına rağmen birisinin uzaktan hararetle el kol sallayıp bağırarak bir şeyler söylemesi gözüne dostane bir işaret gibi göründü. O kişi Clarisse'e doğru koşmak için çaresizce kurtulmak istermiş gibi kendini yatağında sağa sola atıyor, yakınmaları ve öfke nöbetleriyle koroyu bastırıyor, Clarisse'in dikkatini gitgide daha fazla kendi üstüne çekiyordu. Clarisse ona ne kadar yaklaşırsa adamın sanki sadece kendisine hitaben konuşuyormuş gibi görünen hâlinden tedirginlik duyuyor, hâlbuki ne söylemek istediğini anlamaya hiçbir şekilde muvaffak olamıyordu. Nihayet yanına vardıklarında başgardiyan doktora Clarisse'in anlamayacağı kadar kısık bir sesle bir şeyler anlattı, Friedenthal de çok ciddi bir yüz ifadesiyle bir talimat verdi. Sonra hastaya şakayla karışık bir şeyler söyledi. Deli hemen cevap vermedi ama aniden, "Beyefendi kim?" diye sorup yaptığı bir hareketle Clarisse'i kastettiğini belirtti. Friedenthal kardeşini işaret ederek onun Stockholm'den gelen bir doktor olduğunu söyledi. Hasta, "Hayır, şu adam!" diye karşılık verdi, Clarisse'te ısrarcıydı. Friedenthal gülümseyip onun Viyanalı bir kadın doktor olduğunu iddia etti. Hasta, "Hayır, o bir erkek," diye karşı çıkıp hemen sustu. Clarisse kalp çarpıntısı hissediyordu. Demek bu hasta da onu erkek sanmıştı!

Bunun üzerine hasta yavaş yavaş, "Bu, imparatorun yedinci oğlu," dedi.

Stumm von Bordwehr, Ulrich'i dürttü.

Friedenthal cevaben, "Bu doğru değil," dedi ve, "yanıldığını kendiniz de söylesenize," çağrısıyla Clarisse'e dönerek oyunu devam ettirdi.

Heyecandan konuşacak hâli kalmayan Clarisse hastaya kısık sesle, "Bu doğru değil, arkadaşım," dedi.

Hasta inatla, "Sen yedinci oğlansın!" diye cevap verdi.

"Hayır, değilim," diye adamı temin eden Clarisse, bir aşk sahnesinde oynayacakmış gibi bir sahne heyecanıyla dudakları kaskatı kesilerek ona gülümsedi.

Hasta, "Öylesin!!" diye tekrar edip Clarisse'in anlam veremediği bir bakışla baktı. Clarisse'in aklına verebilecek daha ne gibi bir cevabı olduğu gelmiyordu, onu prens sanan delinin gözlerine çaresiz bir nezaketle baktı, hâlâ gülümsemeye devam ediyordu. Bu esnada iç dünyasında garip bir şey oldu: Ona hak verme ihtimali şekilleniyordu içinde. Hastanın tekrar eden iddiasının baskısıyla içinde bir çözülme oldu, nedendir bilinmez düşünceleri üzerindeki hâkimiyetini kaybetti, siluetleri sislerin içinde beliren yeni yeni bağlamlar oluşuyordu: Bu hasta onun kim olduğunu bilmek isteyen ve onu "erkek" sanan ilk kişi değildi. Ama bu tuhaf bağa kapılıp hastanın ne yaşını ne de özgür hayatın, çehresinde tezahür eden diğer kalıntılarını anlamlandırabildiği yüzüne bakarken, o yüzde ve tüm şahsiyetinde hiç anlam veremediği bir şeyler olmaya başladı. Sanki bakışları, takılıp kaldığı bu gözler için aniden fazlasıyla ağırlaşmıştı, çünkü hastanın gözleri kaymaya başlayıp bir anda yere çevrildi. Dudakları da hummalı bir harekete girişti, gitgide daha da sıklaşarak birbirine kavuşan iri damlalar misali hastanın baştan savma gevezeliğine bazı ahlâksız sözcüklerin karıştığı işitiliyordu. Clarisse bu kayıp giden dönüşümden öyle telaşa kapıldı ki âdeta elinden bir şeyler kayıyordu; sonra uğursuz adama doğru kollarıyla gayriihtiyari bir hareket yaptı ve kimsenin engel olmasına fırsat kalmadan hasta da ona doğru atıldı: Battaniyesini üstünden attığı gibi yatağın ayakucuna çömeldi ve kafesteki maymunların mastürbasyon yapması gibi eliyle aletini çekiştirmeye başladı. Doktor çabucak, sert bir sesle, "Pislik yapma!" dedi, aynı anda gardiyanlar da adamı ve battaniyeleri kaptıkları gibi göz açıp kapayıncaya kadar, kıpırdamadan yatan bir demete çevirdiler. Ama Clarisse kıpkırmızı kesilmişti: İnsanın asansördeyken aniden ayaklarının altındaki zeminin yok olduğunu hissetmesi gibi aklı karışmıştı. Yanlarından geçtikleri bütün hastalar arkasından, henüz ziyaret etmedikleri de

ön taraftan ona bağırıyormuş gibi geldi birden. Ya tesadüften ya heyecanın bulaşıcı kuvvetinden olacak, ziyaretçiler henüz yan tarafta durdukları sırada iyi niyetli şakalar yapmış olan yan yataktaki nazik ihtiyar da, Clarisse'in yanından koşturarak geçtiği anda ayağa fırlayıp ağzından iğrenç köpükler saçarak müstehcen laflarla sövmeye başladı. Gardiyanların yumrukları onu da her türlü mukavemeti un ufak eden ağır birer piston gibi kıskıvrak yakalayıverdi.

Ama hokkabaz Friedenthal, hünerlerini ilerletmekten gayet iyi anlıyordu. Refakatçilerinin girişte de sağladıkları emniyetle salonun öbür ucundan çıktılar, birdenbire kulakları yumuşak bir sessizliğe dalmıştı sanki. Bulundukları yer linolyum kaplı, temiz ve sevimli bir koridordu, bayramlık havaları olan insanlarla ve doktoru güven ve nezaketle selamlayan tatlı çocuklarla karşılaştılar. Bunlar aile fertlerinin yanına girebilmek için bekleyen ziyaretçilerdi, sağlıklı dünyanın bıraktığı izlenimin de gene insanın çokça yadırgadığı bir yanı vardı; yabanlık kıyafetler giymiş bu mütevazı ve nazik insanlar ilk bakışta biblo veya çok iyi taklit edilmiş yapma çiçekler gibi duruyorlardı. Fakat Friedenthal çabucak aralarından geçip arkadaşlarına, onları şimdi de cinayet ve benzeri ağır suçlar işlemiş delilerin kaldığı bir bölüme götüreceği haberini verdi. Hemen sonrasında yeni bir demir kapıyla karşı karşıya geldiklerinde refakatçilerinin dikkati ve tavırları kötü bir şeyler olacağının işaretlerini veriyordu. Etrafı galeriyle çevrili olan ve birçok taş ile az sayıda bitkinin bulunduğu modern, sunî bahçelerden birine benzeyen üstü kapalı bir avluya girdiler. Boş hava ilkin suskunlukla şekillenmiş bir küp gibi etraflarını sarmaktaydı avluda; duvarların dibinde sessizce oturan insanları ancak bir süre sonra keşfettiler. Girişe yakın yerde idiot gençler vardı; kir pas içinde, burunları akmış ve bir heykeltıraşın aklına gelen grotesk bir fikir neticesinde kapının etrafındaki direklere yapıştırılmışçasına hareketsizdiler. Duvarın dibinde öbürlerinden ayrı vaziyette ilk oturan, sade görünümlü bir adamdı, üzerinde hâlâ koyu renk pazar giysisi vardı, bir tek yakası eksikti; buraya daha yeni sevk edilmiş olmalıydı ve herhangi bir aidiyetten yoksun duruşu insanı tarifsiz duygulara gark ediyordu. Clarisse

aniden, Walter'i terk etmesinin ona vereceği acıyı tasavvur edip ağlayacak gibi oldu. Bu, başına ilk defa geliyordu ama çabucak attı, çünkü yanlarından geçtiği diğerleri hapishanelerden bildiğimiz o suskun alışmışlık izlenimini oluşturmakla yetiniyor, çekingen ve nazik bir tavırla selam verip küçük ricalarını arz ediyorlardı. İçlerinden sadece biri, genç bir adam, sırnaşıp şikâyet etmeye başladı; hangi ücra köşeden çıktığını ancak Tanrı bilirdi. Doktordan niçin burada olduğunu açıklamasını ve sonra da salıverilmesini istedi, beriki bu konudaki kararın kendisine değil, müdüre ait olduğu şeklinde kaçamak bir cevap verince soruyu soran hasta onu yine rahat bırakmadı; ricaları halkalarının düşüşü gitgide hızlanan bir zincir misali tekrar etmeye başladı, ısrarcı tonu yavaş yavaş sesine de yerleşip tehditkâr bir ton kazandı ve en sonunda hayvanî, cahilce bir tehlikeye dönüştü. İş bu raddeye varınca dev gardiyanlar hastayı oturduğu banka âdeta çivilediler ve adam cevap alamadan sessizce, bir köpek gibi suskunluğuna geri döndü. Clarisse buna artık alışmaya başlamıştı, yaşananların her biri hissettiği genel heyecana karışıyordu, o kadar.

Başkaları için de vakti olmadı, çünkü avlunun öbür ucunda ikinci bir zırhlı kapı vardı, gardiyanlar bu sefer o kapıya vurdular. Kapıya vurulması yeni bir şeydi, çünkü şimdiye dek kapıları yalnızca temkinli ama önceden haber vermeden açmışlardı. Oysa bu kapıya yumruklarıyla dört kez vurmuş, dışarı sızan huzursuzluğa kulak kesilmişlerdi. Friedenthal, "Bu işaret verilince içerdeki herkesin duvarların önünde sıraya geçmesi," diye açıkladı, "yahut duvar diplerine dizili banklara oturması gerekiyor." Gerçekten de kapı yavaş yavaş, kademe kademe dönerek açılırken az önce kısmen sessiz kısmen de gürültüyle ortalıkta dolanan herkesin iyi talimli mahkûmlar misali itaat ettikleri görüldü. Buna rağmen gardiyanlar içeri girerken öyle dikkatli davranmışlardı ki Clarisse aniden Dr. Friedenthal'in koluna yapışıp heyecanla, Moosbrugger'in de bunların arasında olup olmadığını sordu. Friedenthal başını sessizce iki yana salladı. Vakti yoktu. Ziyaretçilere aceleyle her bir hastadan en az iki adım uzak durmaları gerektiğini tembihledi. Bu ziyaretin sorumluluğu altında biraz eziliyor gibiydi. Otuza karşı yedi kişiydiler; hem de dış dünyadan uzak-

ta, duvarlarla çevrili ve her biri en az bir cinayet işlemiş delilerle dolu bir avluda. Silah taşımaya alışkın kimseler silahları olmayınca kendilerini başkalarına göre daha güvensiz hissederler: O yüzdendir ki kılıcını bekleme odasında bırakan generalin doktora, "Acaba yanınızda silah taşıyor musunuz?" diye sormasında ayıplanacak bir şey yoktu. Gururunu okşayan sorudan hoşlanan Friedenthal, "Sadece dikkat ve tecrübe silahı!" diye cevap verdi. "Bütün mesele her tür başkaldırıyı daha filizlenmeye başlamadan yok etmektir."

Gerçekten de biri bile sıradan çıkmak için en ufak bir teşebbüste bulunduğu anda gardiyanlar üstüne hücum edip onu yerine öyle bir hızla oturtuyorlardı ki burada yalnızca böyle baskınlarda zor kullanılıyor sanırdınız. Clarisse olanlardan razı değildi. "Hekimlerin belki de anlamadığı şudur," diye geçirdi içinden, "bu insanlar burada bütün gün başlarında kimse olmadan bir araya kapatılmış vaziyette bulunmalarına rağmen birbirlerine hiçbir şey yapmıyorlar; sadece yanlarına yabancı bir dünyadan gelen bizlere karşı tehlike arz ediyorlar!" Biriyle konuşacak oldu; o kişiyle doğru düzgün anlaşmayı başarabileceği aklına esti birdenbire. Bir tanesi hemen kapının yanında, bir köşede dikiliyordu; güçlü kuvvetli, orta boylu, kahverengi çevre sakallı ve bakışları bıçak gibi saplanan bir adamdı, kollarını kavuşturup duvara yaslanmış, susuyor ve ziyaretçilerin hareketlerini kötücül gözlerle seyrediyordu. Clarisse yanına yaklaştı ama Dr. Friedenthal eliyle derhâl Clarisse'in kolunu kavrayıp engel oldu. Kısık sesle, "Olmaz," dedi. Clarisse'e başka bir katil baktı ve onunla konuştu. Konuştuğu, mahkûmlardaki gibi dazlak ve sivri kafalı, tıknaz adamın tekiydi, doktor onun geçimli biri olduğunu biliyor olacak, adam hemen dimdik durup emrine amade cevap vererek, düşündürücü bir şekilde iki sıra mezar taşını andıran dişlerini gösterdi.

Dr. Friedenthal, Clarisse'in kardeşine, "Neden burada olduğunu sorsanıza bir," diye fısıldadı, Siegmund geniş omuzlu sivri kafaya, "Neden buradasın?" diye sordu.

Gelen cevap oldukça kısaydı: "Gayet iyi biliyorsun!"

İpleri hemen gevşetmek istemeyen Siegmund oldukça çocuksu, "Bilmiyorum," diye karşılık verdi. "Söyle bakalım, neden buradasın?!"

Cevap artan şiddetiyle tekrar etti: "Gayet iyi biliyorsun!!"

"Bana neden kaba davranıyorsun?" diye sordu Siegmund. "Gerçekten bilmiyorum!"

Clarisse, "Şu yalanlar yok mu!" diye geçirdi aklından, hastanın basit cevaplar vermesine mutlu olmuştu. Hasta, "İstiyorum da ondan!! Ben ne istiyorsam onu yaparım!!!" diye tekrar edip bir kez daha dişlerini gösterdi.

Delinin aklına gelenlerden daha fazlasını düşünemeyen bahtsız Siegmund, "Ama sebepsiz yere kaba davranmak olmaz ki!" diye tekrarladı.

Clarisse, bir hayvanat bahçesinde kafese kapatılmış hayvanları kızdıran biri gibi budalaca davranan kardeşine öfkeliydi.

Akıl hastası, bir astsubay tavrıyla, "Sana ne be! Ne istersem onu yaparım, anladın mı?! Ne istersem!!" diye çıkıştı ve yüzünün bir yerinde bir gülümseme belirdi ancak bu yer, büyük ölçüde tekinsiz bir hiddetle dolu olan ağzı da gözleri de değildi.

Ulrich bile, "Bu herifle şu anda asla yalnız kalmak istemezdim," diye düşündü. Deli, yanına yaklaştığı için, Siegmund'un, olduğu yerde durma imkânı kalmamıştı, Clarisse ise delinin, kardeşinin boğazına yapışıp yüzünü ısırmasını arzu ediyordu o an. Friedenthal gayet memnundu, olayların gelişmesine ses çıkarmadı, çünkü meslektaşının durumun üstesinden gelebileceğini sanıyor, ayrıca mahcubiyetinden de keyif alıyordu. Olayı ustalıkla son raddesine kadar tırmandırıp ancak meslektaşı söyleyecek söz bulamayınca bitirme işaretini vermeye davrandı. Ama Clarisse'in içinde yine müdahale etme arzusu peyda olmuştu! O arzu bir şekilde, verilen cevapların patır patır gelişiyle daha da şiddetlenmişti, aniden kendine hâkim olamayıp hastanın karşısına çıktı ve "Ben Viyanalıyım!" dedi. Bir trompetten çıkarılacak herhangi bir ses kadar saçma gelmişti söyledikleri. Ne maksat güttüğünü de bunların aklına nasıl geldiğini de bilmiyordu, adamın hangi şehirde bulunduğunu bilip bilmediğini bile merak

etmemişti, zaten biliyorsa söyledikleri hepten saçmalık olmuştu. Ama konuşurken çok ümitvardı. Bazen, daha ziyade tımarhanelerde olsa da, gerçekten mucizeler yaşanabiliyor: Clarisse bunu söyleyip heyecandan tutuşarak katilin karşısında dikildiği sırada, adamı aniden bir parıltıdır kapladı; taş kırma çekicine benzeyen dişleri, dudaklarının arkasında geri çekildi ve delici bakışlarına iyiliksever bir ifade yayıldı. Nerede ne söyleyeceğini bilen eski bir orta sınıf mensubunun hırsıyla, "Ah, rüya şehir Viyana! Ne güzeldir orası!" dedi.

Dr. Friedenthal gülerek, "Sizi tebrik ederim!" dedi.

Ama bu olay Clarisse için çok önem kazanmıştı.

Friedenthal, "Şimdi de Moosbrugger'in yanına gidelim!" dedi.

Fakat fırsat olmadı. İki avludan da tekrar dikkatlice dışarı çıkıp, parkın tepe noktasındaki çok uzak görünen küçük bir köşke doğru gitmeye uğraşıyorlardı ki uzun zamandır onları arıyormuş intibaı bırakan bir gardiyan bir yerlerden ortaya çıkıp koşturarak yanlarına geldi. Friedenthal'e yanaşıp fısıldayarak uzunca bir haber iletti; konuşmayı ara sıra sorularla kesen doktorun tavırlarına bakılacak olursa getirilen haber önemli ve nahoş olmalıydı. Friedenthal ciddi ve üzgün bir tavırla bekleyenlerin yanına dönüp ne zaman biteceğini kestiremediği küçük bir işten ötürü bölümlerden birine çağırıldığını ve turu maalesef yarıda bırakmak zorunda olduğunu bildirdi. Konuşurken ilk önce doktor önlüğünün altında general üniforması taşıyan saygıdeğer şahsa döndü; Stumm von Bordwehr ise tesisin mükemmel disiplin ve düzenini yeterince gördüğünü ve yaşadıklarından sonra ha bir katil eksik ha bir fazla görmesinin pek bir önem arz etmeyeceğini minnettarlıkla açıkladı. Oysa Clarisse'in yüzündeki ifade öyle düş kırıklığıyla dolu ve telaşlıydı ki Friedenthal, Moosbrugger ziyaretini ve bazı birkaç şeyi telafi etmek üzere uygun bir gün ayarlanır ayarlanmaz Siegmund'a telefonla haber verme teklifini ilave etmeden duramadı. General herkes adına, "Çok kibarsınız," diye teşekkür etti, "fakat kendi namıma konuşursam, diğer işlerimden gelmeye fırsat bulur muyum, bilemiyorum.

Bu çekinceyle birlikte sözleştiler ve Friedenthal çok geçmeden tepenin öte yanında gözden kaybolduğu bir yol tuttururken yanlarında bıraktığı gardiyanın refakatindeki diğerleri çıkışa yöneldiler. Yolu terk edip kayın ve çınarların kapladığı güzel yamacın üstündeki en kısa hattan aşağı indiler. General önlüğünden kurtulmuş, onu insanın gezmeye çıktığında yağmurluğunu kolunun üstüne atması gibi neşeyle kolunda taşıyordu, bu arada kimsenin konuşmaya niyeti yok gibiydi. Ulrich o akşam için tekrar hazırlık yapmaya meyilli değildi, Stumm ise eve gitmek fikriyle fazlasıyla meşguldü; kendini yalnızca sol tarafından kibarca yürüdüğü Clarisse'e birkaç eğlenceli söz yöneltmekle mükellef görüyordu. Ama Clarisse dalgın ve suskundu. General, "O pis herif yüzünden sıkılıyor olmasın?" diye meraka kapıldı ve tesisteki özel şartlar sebebiyle centilmenlik edip ona destek çıkmasının mümkün olmadığını bir şekilde açıklama ihtiyacı duydu; öte yandan bundan hiç bahsetmemek en iyisi olabilirdi. Böylelikle dönüş yolu suskunluk içinde ve bir alıkonma hâlinde geçti.

Stumm von Bordwehr'in keyfi ancak arabasına binip de Clarisse ve kardeşiyle ilgilenme işini Ulrich'e devredince yerine geldi, gelince de o sıkıntılı hadiseleri belli bir düzene kavuşturan bir fikir düştü aklına. Yanında taşıdığı büyük deri mahfazadan bir puro çıkarmış, arabasının koltuğunda dinlenirken, ilk mavi duman bulutlarını güneşli göğe üfürüyordu. Rahatı yerinde, şöyle dedi: "Böyle akıl hastalıkları korkunç olmalı! Ancak şimdi dikkatimi çekiyor, onca zaman içerdeyken tek bir kişinin bile sigara içtiğini görmedim! İnsan gerçekten de sağlığın nasıl bir nimet olduğunun farkında değil!"

34

BÜYÜK BİR OLAYIN ELİ KULAĞINDADIR. KONT LEINSDORF VE INN NEHRİ

O hareketli gün Tuzzilerin evindeki "Büyük Gece" ile taçlandı.

Paralel Faaliyet şatafat ve ihtişamla parıldıyordu; gözler ışıldıyor, süsler ışıldıyor, isimler ışıldıyor, ruh ışıldıyordu. Bir akıl hastası burada yerine göre, gözlerin, süslerin, isimlerin ve ruhun böylesi bir sosyete partisinde hep aynı kapıya çıktığı sonucuna varabilir, varmakla da haksız olmazdı. O sıralar Riviera veya İtalya'nın kuzeyindeki göllerde bulunmayan herkes buraya gelmişti; bu yakitlerde, sezon sonuna doğru prensip icabı "olay" falan tanımayan bazılarıysa hariçti.

Onların yerine de daha önce kimsenin görmediği birçok insan katılmıştı geceye. Uzun bir ara verilmesi, davetli listesinde gedikler açmış, gedikleri doldurmak için de Diotima'nın özenli alışkanlıklarına uymayacak bir acelecilikle yeni insanlar çağrılmıştı: Bizzat Kont Leinsdorf, hanım dostuna, siyasî kaygılar sebebiyle çağırılmalarını rica ettiği insanların bir listesini vermişti; salonunun seçkinlik esası bu yüce kaygılara bir kez feda edilince, Diotima da geri kalan işlere her zamanki ihtimamını göstermemeyi tercih etti. Zaten bu debdebeli toplantıya vesile olan, tek başına

kont hazretleriydi; Diotima insanlığa ancak çifter çifter yardım edilebileceği görüşündeydi. Kont Leinsdorf ise, "Kültür ve sermaye sahibi kesim tarihî süreçte üstüne düşeni yapmamıştır, şansımızı bir kez daha denememiz lazım!" iddiasında diretiyordu.

Her seferinde bu meseleye geri dönüyor, "Sevgili dostum, hâlâ kararınızı vermediniz mi?" diye sorup duruyordu. "Artık vakit geldi. Akla gelebilecek herkes yıkıcı temayüllerle ortaya çıkıyor; onlarla dengeyi tutturması için kültürlü kesime son bir fırsat vermeliyiz." Ama insanın çiftleşmesindeki şekil zenginliğinden dikkati dağılmış olan Diotima diğer tüm konularda özensizleşmişti.

Sonunda Kont Leinsdorf onu uyarma gereği duydu: "Bakınız, sevgili dostum, sizde hiç alışık olmadığım hâller bunlar? Parolamızı herkesin huzurunda eyleme geçmek olarak belirledik; kendi adıma ben dâhiliye nazırını... Neyse, onu istifaya bizzat benim sevk ettiğim sırrını size açabilirim; olay çok yüksek kademelerde yapıldı, çok yüksekte, ama gerçekten de işler artık rezalete dönmüştü ve kimse buna son verecek cesareti göstermedi! Velhasıl, aramızda kalsın," diye devam etti, "başbakan da benden içişleri reformu hususunda halktan katılımda bulunan kesimlerin arzularının belirlenmesine dönük ankete daha yoğun mesaiyle eğilmemizi rica etti, çünkü nazır yeni olduğu için pek yol yordam bilmiyor, siz de kalkmış, hep içimizdeki en sebatkâr kişi olmanıza rağmen şimdi beni ortada bırakmak mı istiyorsunuz? Kültür ve sermaye sahibi kesimlere son bir fırsat vermemiz şart! Anlıyorsunuzdur, ya böyle olur yahut–!"

Yarım kalan son cümlesini öyle tehdit edercesine söylemişti ki ne istediğini bildiğinden hiç şüphe yoktu, Diotima da hizmete hazır, acele edeceğine söz verdi ama sonrasında yine unutup işi yapmadı.

Sonra bir gün Kont Leinsdorf malum azmine yenik düşerek kırk beygir gücünü önüne katıp Diotima'nın evine gitti.

"Herhangi bir gelişme var mı?" diye sordu, Diotima'nın verecek tek cevabı hayırdı.

"Inn Nehri'ni bilir misiniz, sevgili dostum?" diye sordu kont. Diotima elbette biliyordu, Tuna'dan sonra en bilindik nehirdi, anavatanlarının coğrafya ve tarihiyle türlü şekillerde iç içe geçmişti. Gülümsemeye çalışsa da ziyaretçisini biraz şüpheyle gözlemledi.

Kont Leinsdorf ise ciddiyeti elden bırakmadı. "Innsbruck'u bir kenara koyarsak," diye açıldı, "Inn Vadisi'ndeki tüm yerleşimler ne kadar da gülünç ve küçücük birer kasabadır, Inn ise bizim için ne kadar da heybetli bir nehirdir! Hâlbuki ben daha önce bunu hiç düşünmemiştim!" Başını iki yana salladı. "Diyeceğim o ki bugün tesadüfen bir karayolları haritasına baktım," diyerek nihayet meramını açıkladı, "ve fark ettim ki Inn, İsviçre'den doğuyormuş. Elbette biliyordum bunu; hepimiz biliyoruz ama hiçbirimiz tam olarak düşünmüyoruz. Maloja yakınlarında gülünç bir dere hâlinde doğuyor, ben bizzat gördüm; bizim Kamp veya Morava derelerine benziyor. Ama İsviçreliler onu ne hâle soktular? Engadin Vadisi'ne bir bakın! Dünyaca ünlü Engadin! Sevgili dostum, Engad-Inn!! Tüm bu Engadin lafının Inn kelimesinden geldiğini hiç düşünmüş müydünüz?! Ben bugün fark ettim: Tabiî, tahammül edilmez bir tevazuu olan biz Avusturyalılar asla bize ait olanları böyle değerlendirmeyiz!"

Diotima bu konuşmadan sonra derhâl, bir yandan kont hazretlerine boyun eğmek zorunda olduğunu anladığı, bir yandan da bir kez daha konuşmaktan kaçınırsa asil dostunu çileden çıkarmaktan korktuğu için arzu edilen cemiyeti topladı.

Ama tam ona söz verdiği sırada Leinsdorf dedi ki: "Hem rica ederim, muhterem dostum, bu kez şu... şey, işte 'Drangsal' dediğiniz hanımı da davet etmeyi unutmayın; arkadaşı Wayden onun yüzünden bana haftalardır rahat vermiyor!"

Diotima bunu bile yapacağına söz verdi, hâlbuki başka zaman olsa rakibine gösterilecek tahammülü vatanî görevinin ihlâli sayardı.

35

BÜYÜK BİR OLAYIN ELİ KULAĞINDADIR. HÜKÛMET MÜŞAVİRİ MESERITSCHER

Odalar şenlik aydınlatmaları ve cemiyetin ışıltısıyla dolduğunda, bir gözlemci yalnızca kont hazretlerini ve onun gelmelerini sağladığı aristokrasinin diğer önde gelenlerini değil, ekselansları harbiye nazırı ve maiyetindeki General Stumm von Bordwehr'in biraz fazla yorgun düşmüş olsa da son derece entelektüel duran başını da fark etti. Tabiî Paul Arnheim'ı da. (Onun sade ve unvansız hâli en etkili olanıydı. Gözlemci bunu ayrıntılarıyla düşünmüştü. Buna zaaf-ı sûrî* denir, ifadede sanatkârane bir sadelik, âdeta kralın, parmağından bir yüzüğü çıkarıp başkasına takması misali insanın kendi vücudundan âdi bir şeyi çıkarması gibi.) Sonra nazırlıklardan kaydadeğer kim varsa onlar da fark edildi (maarif nazırı ayan meclisinde kont hazretleriyle bizzat konuşup gelemeyeceğini bildirmişti çünkü aynı gün büyük bir kilise sunağının açılışı için Linz'e gitmesi gerekiyordu). Ecnebi elçilerin ve temsilcilerin bir "seçkinler topluluğu" gönderdikleri de fark edildi. Sonra "sanayi, sanat ve bilim camialarının" tanınan isim-

* Bir şeyi doğrudan söylemek yerine tersinden ifade etmek veya ifadede daha azıyla yetinerek muhatabını düşünmeye sevk etmek amacı güden söz sanatı. –ç.n.

leri de gelmişlerdi; yazı yazan kalemi kendiliğinden ele geçiren bu üç burjuva faaliyetinin değişmez terkibinde eski bir çalışkanlık alegorisi yer alıyordu. Sonra bu işlek kalem, hanımları da hem fark etti, hem de fark ettirdi: Bej, pembe, vişneçürüğü ve krem... nakışlı, kıvrımlı, üç katlı veya bel altı dökümlü; Kontes Adlitz ile Ticaret Müşaviri Weghuber arasında ise dünyaca ünlü cerrahın dulu, "ruha kendi evinde de sevecenlikle ortam sağlamaya bizzat alışkın" olduğu söylenen meşhur Melanie Drangsal vardı. Bu kısmın sonunda nihayet, adları davetli listesine sonradan yazılmış olan Ulrich Filanca ve kız kardeşi yer alıyordu, zira gözlemci acaba, "kendisinin son derece entelektüel ve anavatan açısından gayet sevindirici bu teşebbüse hizmet eden fedakârca faaliyetleri bilinmektedir" mi, yoksa "geleceğin parlak yıldızı" mı yazsın, muallakta kalmıştı; birçokları Kont Leinsdorf'un bu gözdesinin, hamisini bir kez daha büyük bir düşüncesizliğe sevk edebileceğini farz ediyordu, adını bundan haberdar olanlar listesine vakitlice yazdırmanın cazibesi de büyüktü. Ama bilen kişinin, hele de temkinli biriyse, en derinden duyduğu tatmin hissi daima susmak olmuştur; Ulrich ile Agathe de isimlerinin sadece sonradan gelen kimseler olarak sosyetenin ve entelijansiyanın ileri gelenlerinin hemen önünde zikrediliyor olmasını buna borçluydular, bu kişilerin isimleri tek tek verilmeyip hisselerine ancak "rütbesi ve namı olan herkesin" toplu mezarı düşmekteydi. O toplu mezara birçok kişi girmekteydi, aralarında bakanlığın bir anketine katılmak üzere geçici süreyle başkentte bulunan ünlü ceza hukuku âlimi Saray Müşaviri Profesör Schwung ve bu seferlik bir de genç şair Friedel Feuermaul vardı, çünkü bu geceyi gerçekleştirmelerine yardım edenin Feuermaul'ün ruhu olduğu bilinse de, bu yardım ile tuvalet ve unvanların mazhar olduğu daha sağlam türden saygınlığın kazanılması arasında çok fark olduğunun iyice ayırt edilmesi gerekiyordu. Banka müdürlüğü payesi verilmiş olan Leo Fischel ve ailesi gibiler –hepsi Diotima'nın evine giriş imkânını büyük gayretler sonucunda ve Gerda'nın teşvikiyle, Ulrich'i yormadan, yani sadece o sıra kol gezen ihmalkârlık sayesinde elde etmişlerdi– bir köşeye tıkılmışlardı, o kadar. Yalnızca böylesi bir cemiyette hâlâ idrak eşiğinin altında kalan tanıdık bir hukukçu-

nun herkesten gizlediği, gözlemcinin dahi bilmediği Bonadea isimli karısı sonradan tekrar, mezardan çıkarılıp tuvaletlerini kuşanmış olanların arasına katıldı, çünkü kılığı herkesin dikkatini çekmekte ve hayranlık uyandırmaktaydı.

Kamuoyunun merakını gözlemleyen bu gözlemci elbette bir insandı; çoğunlukla böyle yerlerde onlardan çokça bulunur, Kakanya'nın metropolündeyse o sıralar bir tanesi diğer hepsinin önüne geçiyordu, işte o kişi Hükûmet Müşaviri Meseritscher'di. Wallachisch-Meseritsch'de doğan, adı da doğum yerinin izlerini taşıyan ve kendi kurduğu "Meclis ve Toplum Gazetesi"nin yayıncısı, başyazarı ve başmuhabiri olan bu adam, geçen asrın altmışlı yıllarında ailesinin Wallachisch-Meseritsch'teki meyhanesini devralmak ümidini, o sıralar çok revaçta olan liberalizmin parıltısına kapılıp gazetecilik mesleğine feda eden bir genç olarak başkente gelmişti. Çok geçmeden gazetelere küçük, mahallî polisiye haberler gönderen bir ajans kurarak liberalizme bizzat katkıda bulunmaya başlamıştı. Ajansının başlangıçtaki hâli, sahibinin çalışkanlığı, güvenilirliği ve titizliği sayesinde gazetelerin ve polis teşkilatının memnuniyetini kazanmakla kalmamış, yakın zamanda başka yüksek mercilerce de fark edilerek arkasında bizzat görünmek istemedikleri ama yayımlanmasını arzu ettikleri haberlerin gazetelerde yer almasını sağlamak üzere kullanılmış, nihayet ajansa imtiyazlar verilerek malzeme temin edilmişti, tâ ki resmî olmayıp resmî kaynaklardan yararlanan habercilik sahasında istisnai bir konum işgal edene dek. Azimle ve yorulmak bilmez bir çalışma hırsıyla dolu bir adam olan Meseritscher, başarısının arttığını görünce faaliyetlerini saray ve toplum haberleriyle genişletmişti, hatta aklında zaten hep böyle bir şey olmasa muhtemelen asla Meseritsch'ten ayrılıp başkente gelmezdi. Bir faaliyete katılanların eksiksiz listesini hazırlamak uzmanlık alanıydı. Olağanüstü bir kişi hafızası vardı, insanlar hakkında anlatılanları unutmazdı; bu hafıza, salonlarla da hapishanelerle kurduğu müthiş ilişki kadar rahat münasebetlerde bulunmasını sağlıyordu. Sosyeteyi kendisinden bile iyi bilirdi ve on yıllardır bütün evlilik planları ve terzi işlerine dair tüm sırların anlatıldığı yaşlı bir kavalye misali, sosyetede buluşan insanları tükenmez

bir aşkla ertesi gün birbirleriyle tanıştırabilirdi. O yüzdendir ki bu gayretli, hareketli, daima hizmete hazır ve hatırşinas küçük adam, şenlik ve törenlerde bütün şehrin tanıdığı bir kişiye dönüştü, ömrünün sonraki yıllarında da böylesi organizasyonlar dokunulmazlık hakkını ancak onun sayesinde ve onun gelişiyle elde ettiler.

Meseritscher'in kariyeri hükûmet müşaviri tayin edilmesiyle zirveye ulaştı, çünkü bu unvanın kendine has bir özelliği vardı: Gerçi Kakanya dünyanın en barışçıl ülkesiydi ama Meseritscher günün birinde, artık savaşların olmayacağına dair kanaatinin derin masumiyeti içerisinde, memurlarını tıpkı subayların rütbelerine denk düşen sınıflara ayırmayı düşündü, hatta onlara tıpkı subaylarınki gibi üniforma ve nişanlar da vermişti. O günden sonra da hükûmet müşavirliği rütbesi İmparatorluk ve Krallık üsteğmeninin rütbesini karşılamaya başladı; aslına bakılırsa çok yüksek bir rütbe olmamasına rağmen Meseritscher'e tevcih edildiği zamanki özelliği, bozulmak nedir bilmeyen her şey gibi Kakanya'da sadece istisnai olarak sekteye uğramakla beraber asla bozulmayan bir geleneğe göre Meseritscher'in aslında imparatorluk müşaviri olmasının gerekmesiydi. Çünkü imparatorluk müşavirinin, kelimenin içeriğine göre hükmederek hükûmet müşavirliğinden daha yüksek bir kademe olduğunu sanmamak lazımdı, zira daha düşüktü; imparatorluk müşavirliği ancak yüzbaşı rütbesine tekabül ederdi. Aslında Meseritscher'in imparatorluk müşaviri olması gerekirdi, çünkü bu unvan, sivil memurlar hariç yalnızca serbest meslek erbabına, mesela saray berberlerine ve araba üreticilerine, ayrıca aynı sebepten ötürü yazar ve sanatçılara tevcih edilmekteydi; oysa hükûmet müşavirliği o zamanlar gerçek bir memuriyet unvanıydı. Bu unvanın buna rağmen ilk ve tek olarak Meseritscher'e verilmesinde, unvanın yüceliğinden öte, hatta ülkede olup bitenleri pek de ciddiye almamak gibi gündelik bir talebin de ötesinde başka bir şeyler ifadesini bulmaktaydı: Bu hak edilmemiş unvanla birlikte yorulmaz vakanüvisin saray, devlet ve toplumla yakın ilişkisi zarif ama mahzurlu bir şekilde tasdik edilmiş oldu.

Meseritscher zamanının birçok gazetecisine örnek teşkil etmişti, önde gelen yazar derneklerinin idare heyeti azalarındandı. Hatta kendisine altın yakalı bir üniforma diktirdiği ve üniformayı yalnızca bazen, evdeyken giydiği söylentisi de dolaşıyordu ortalıkta. Ama bu söylentinin aslı olamazdı, çünkü Meseritscher, özünde Meseritsch'teki meyhaneye dair bazı hatıralarını hep muhafaza etmişti ve iyi bir meyhaneci asla içki içmezdi. İyi bir meyhaneci bütün müşterilerinin sırlarını da bilir ama bildiklerinin hepsinden faydalanmaz; bir tartışmaya asla kendi görüşüyle katılmaz ama vakıa, anekdot veya nükte namına ne varsa rahatlıkla anlatır ve aklında tutar. Böylelikle güzel kadınların ve zarif erkeklerin takdir ettiği bir raportör olarak bütün şenliklerde karşılaşmanın mümkün olduğu Meseritscher, kendisi için asla iyi bir terzi tutmak teşebbüsünde bile bulunmamıştı, siyasetteki bütün sahne arkası sırları biliyor ve tek bir siyasî faaliyet bile göstermiyordu, devrinin tüm icat ve keşiflerinden haberdardı ama birinden bile bir şey anladığı yoktu. Bunların mevcut ve çağdaş olduklarını bilmek ona kâfi geliyordu. Çağını samimiyetle seviyor, çağı da her gün varlığından haberler verdiği için ona belli bir sevgiyle mukabelede bulunuyordu.

Diotima içeri girdiğini fark edince hemen el sallayarak onu yanına çağırdı. Olabildiğince sevimli bir tarzda, "Sevgili Meseritscher," dedi, "kont hazretlerinin ayan meclisinde verdiği nutku bizim zihniyetimizin ifadesi saymamış, hele de ona kelimesi kelimesine inanmamışsınızdır herhâlde!?"

Zira kont hazretleri ayan meclisinde, nazırın devrilmesiyle alâkalı olarak ve endişelerinin tahrikiyle yardımseverliğin ve disiplinin hakiki yapıcı ruhunun eksikliğini hissettirdiği için kurbanına sitem ettiği, herkesin çokça dikkatini çeken bir nutuk atmakla kalmamış; nutuk esnasında kendini, konuyu açıklığa kavuşturmadan basının önemini takdirle zirveye ulaşan genel gözlemlere kaptırmış, bu gözlemlerde "iktidarı ele geçirmek için harekete geçmiş bu müesseseyi;" şövalye zihniyetli, bağımsız ve tarafsız bir Hıristiyan erkeğinin hiçbir surette kendisine benzer bulmadığı bir müesseseyi itham edebileceği ne varsa aşağı yu-

karı hepsiyle suçlamıştı. Diotima'nın diplomasiyle çözmeye çalıştığı da işte buydu; o, Kont Leinsdorf'un hakiki zihniyetini tanımlarken gitgide daha güzel ve anlaşılması daha zor kelimeler seçerken Meseritscher dalgın dalgın onu dinliyordu. Ama aniden elini koluna koydu ve âlicenap bir tavırla sözünü kesti, özetleyerek, "Hanımefendi, buna niye o kadar üzülüyorsunuz?" diye sordu. "Kont hazretleri iyi bir dostumuzdur. Yalnız fazlaca abarttı: Hem bir şövalye değil midir kendisi, niye abartmasın?!" Onunla ilişkisinin zarar görmediğini de hemen göstermek için ilave etti: "Ben de tam yanına gidiyordum!"

İşte Meseritscher! Fakat yola koyulmadan mahremiyet içerisinde Diotima'ya bir kez daha başvurdu: "Acaba Feuermaul meselesi nedir, hanımefendi?"

Diotima gülümseyerek güzel omuzlarını kaldırdı. "Trajik bir şey değil, sevgili Hükûmet Müşaviri. İyi niyetle yanımıza yaklaşan bir kimseyi geri çevirdiğimiz dedikodusu çıkmasını istemedik!"

Meseritscher, Kont Leinsdorf'a doğru giderken, "'İyi niyet' iyiymiş!" diye düşündü; ama daha kontun yanına varmadan, hatta sonunu öğrendiği için bizzat sevineceği fikrini düşünmeyi bile bitirmeden ev sahibi dostane bir tavırla yolunu kesti. Şube Müdürü Tuzzi gülümseyerek, "Sevgili Meseritscher, resmî kaynaklardan yine sonuç çıkmadı," diye söze başladı, "ben de yarı resmî haberlere başvurayım dedim: Bugün aramızda bulunan Feuermaul hakkında bir şeyler anlatabilir misiniz?"

Meseritscher, "Ne anlatabilirim ki, Müdür Bey?!" diye yakındı.

"Dâhiymiş, öyle diyorlar!"

Meseritscher, "Duyduğuma sevindim!" diye cevap verdi. – Eğer yeni haberleri çabuk ve kesin olarak verebilmek istiyorsanız yeninin, zaten bilinen eskiden çok da farklı olmaması lazımdır. Deha da, yani önemi hakkında kendi devrinin süratle uzlaştığı gerçek ve takdir görmüş dâhi de bundan müstesna değildir. Ama dehası herkesçe hemen dâhiyane görülmeyen dâhi başka! Onda âdeta hiç de dâhice olmayan bir taraf vardır ama tek başına buna bile sahip değildir, o yüzden de böyle kimseler hakkında yanıl-

mak her bakımdan muhtemeldir. Hâsılı, Hükûmet Müşaviri Meseritscher'in sevgi ve dikkatle takip ettiği sabit bir dâhiler grubu vardı ama yeni kayıtlardan pek hoşlanmazdı. Hatta ne kadar yaşlanıp tecrübelendiyse, içinde, yükselmeye çabalayan sanat dehasını, hele de meslekçe yakınında duran edebiyat dehasını, muhabirlik görevine düşüncesizce kastetme teşebbüsü diye görme alışkanlığı gelişmişti ve şahsî haberler sütununa girecek kadar olgunlaşana dek o dâhiden bütün kalbiyle nefret ederdi. Ama Feuermaul'ün o sıralar bu seviyeye ulaşmasına daha çok vardı, hatta o seviyeye getirilmesi lazımdı. Hükûmet Müşaviri Meseritscher ise buna kayıtsız şartsız razı olacak değildi.

Şube Müdürü Tuzzi şüpheli, "Büyük bir şair, diyorlar," diye tekrar etti, Meseritscher ise kesin bir cevap verdi: "Kim diyor?! Sanat köşesi eleştirmenleri! Ne kıymeti var ki, müdür bey?!" diye devam etti. "Uzmanlar diyor. Uzman dediğiniz nedir? Bazıları da zıddını söylüyor. Hem uzmanlar bugün böyle, yarın başka konuşurlar, örnekleri çoktur. Mesele onların ne dediği mi? Gerçek şöhret, uzman olmayanlar nezdinde de şöhret olmalıdır, ancak o zaman güvenilir olur! Size gerçek fikrimi söyleyeyim mi: Önemli bir adamın ne yaptığını bilemezsiniz, bir geldiğini bir de gittiğini bilirsiniz yalnızca!"

Melankoliyle konuşa konuşa hararetlenmişti, sonrasında gözleri Şube Müdürü Tuzzi'ye takıldı. Tuzzi vazgeçip sustu. Meseritscher, "Bugünün asıl amacı nedir, müdür bey?" diye sordu.

Tuzzi gülümseyerek, dalgın dalgın omuz silkti. "Hiç. Aslında hiçbir amaç yok. Biraz ikbal hırsı. Feuermaul'ün kitaplarından okuduğunuz var mı hiç?"

"Kitaplarında yazanları biliyorum: Barış, dostluk, iyilik vesaire."

Tuzzi, "Onu pek adam yerine koymuyorsunuz demek?" diye sordu.

"Tanrım!" diye söze giren Meseritscher arkasına döndü. "Ben uzman mıyım? –" Fakat o an Bayan Drangsal, dümeni ikisinden tarafa kırdı, Tuzzi'nin de nezaketen ona doğru birkaç adım atması gerekti; Kont Leinsdorf'un etrafını saran çemberde bir boşluk fark

eden Meseritscher, hızlı bir kararla bu ânı kullandı ve kimsenin onu yolundan alıkoymasına izin vermeden kont hazretlerinin yanına demir attı. Kont Leinsdorf, nazır ve başka birkaç beyle sohbet etmekteydi ama Hükûmet Müşaviri Meseritscher'in herkese hürmetlerini sunmasıyla oradan derhâl biraz yüz çevirip Meseritscher'i kenara çekti. Israr ederek, "Meseritscher," dedi, "yanlış anlaşılma çıkmayacağına bana söz verin, zira gazetelerdeki beyler ne yazacaklarını asla bilmezler. Demem o ki: Son defadan bu yana vaziyette en ufak bir değişiklik olmadı. Belki olacaktır. Bilmiyoruz. Şimdilik kimse işi bozmamalı. Yani sizden ricam, meslektaşlarınızdan biri bu geceyi soracak olursa, Şube Müdürü Tuzzi'nin refikasının eviyle alâkalı bir mesele olduğunu söylersiniz!"

Meseritscher'in göz kapakları yavaş yavaş ve endişeyle, kumandanın verdiği emirleri anladığını teyit etti. Bir defa güvenmek hep güvenmek demek olacağından dudakları aslında gözlere yaraşır bir parıltıyla ıslandı ve şunu sordu: "Efendim, sormamda beis yoksa, Feuermaul meselesi nedir?"

Kont Leinsdorf şaşkın, "Neden beis olacakmış?" diye karşılık verdi. "Feuermaul meselesi diye bir şey yok. Barones Wayden rahat vermediği için davet edildi. Yoksa ne mesele olacak? Sizin bildiğiniz bir şey mi var?"

Hükûmet Müşaviri Meseritscher, Feuermaul meselesine şimdiye dek önem atfetmek istememiş, onu daha ziyade toplumda her gün gördüğü çok sayıdaki rakiplerden biri saymıştı. Fakat Kont Leinsdorf'un da önemi olduğunu şiddetle reddetmesi bu görüşü muhafaza etmesine daha fazla imkân vermedi, artık evde önemli hazırlıklar yapıldığına kaniydi. Yürümeye devam ederken, "Niyetleri ne olabilir?" diye düşünüp taşınarak iç ve dış siyasetin en cüretkâr ihtimallerini aklından geçirdi. Fakat bir süre sonra karara varıp, "Adam sen de!" diye düşündü ve dikkatinin raportörlük işinden uzaklaştırılmasına daha fazla izin vermedi. Çünkü yaşam içeriğiyle ne kadar çelişik gibi dursa da Meseritscher büyük hadiselere inanmaz, hatta onları sevmezdi. Eğer kişi çok önemli, çok güzel ve çok büyük bir zamanda yaşadığına kaniyse o zamanda istisnai önem, güzellik ve büyüklükte başka

bir şey olabileceği tasavvurunu kaldıramaz. Meseritscher dağcı değildi ama olsaydı, bu mesele, gözetleme kuleleri asla en yüksek zirveye değil sıradağların orta yüksekliklerine konur gerçeği kadar doğrudur, derdi. Ama böyle kıyaslamalardan âciz olduğundan içindeki huzursuzlukla ve raporunda Feuermaul'ün adını bile anmamak niyetiyle yetindi.

36

BÜYÜK BİR OLAYIN ELİ KULAĞINDADIR TANIDIKLARA RASTLANILIR

Kuzini, Meseritscher'le konuşurken yanında duran Ulrich bir an yalnız kalınca şöyle sordu: "Maalesef çok geç geldim: Drangsal'le ilk karşılaşma nasıldı?"

Diotima ağır kirpiklerini dünyadan bezmiş tek bir bakış atmak için kaldırıp tekrar indirdi. "Elbette harika," dedi. "Yanıma uğradı. Bugün bir karara varacağız. Ama hiç önemi yok!"

Ulrich, "Gördünüz mü işte!" dedi. Bu sözleri kulağa eski konuşmalarındaki gibi gelmiş, sanki o konuşmaların altını çizmek istemişti.

Diotima başını çevirip kuzenine sorgularcasına baktı.

Ulrich, "Demin de söyledim. Hepsi geçti sayılır, bir şey de olmadı," diye iddia etti. Konuşmaya ihtiyacı vardı; öğleden sonra eve geldiğinde Agathe evdeydi ama az sonra yine çıkıp gitmişti; buraya gelmeden önce ancak iki çift laf edebilmişlerdi; Agathe bahçıvanın karısını getirtip onun yardımıyla giyinmişti. Ulrich, "Sizi uyardım!" dedi.

Diotima ağır ağır konuşarak, "Neye karşı?" diye sordu.

"Ne bileyim. Her şeye karşı!"

Bu doğruydu, uyarmadığı ne kalmıştı, kendi de bilmiyordu. Diotima'nın fikirlerine, ikbal hırsına, Paralel Faaliyet'e, aşka, zihne, dünya çapındaki kutlama yılına, yapılan işlere, salonuna, tutkularına karşı uyarmıştı; hissiliğe, işleri ihmalkârca oluruna bırakmaya, ölçüsüzlüğe ve doğruluğa, zina ile evliliğe karşı uyarmış, uyarmadığı bir şey kalmamıştı: "Değiştiremezsin!" diye düşündü. Kuzininin yaptıklarını gülünç buluyor ama kadın öyle güzeldi ki yaptıklarına üzülüyordu. Ulrich, "Sizi uyardım," diye tekrarladı. "Artık tek merakınız seks bilimiyle alâkalı meseleler olmuş!?"

Diotima duymazdan geldi. "Drangsal'in gözdesini yetenekli buluyor musunuz?" diye sordu.

Ulrich, "Elbette," diye cevap verdi. "Yetenekli, genç, olgunlaşmamış. Başarısı ve bu kadın mahvedecek onu. Bizde süt çocuklarını bile, harika sezgileri olduklarını, entelektüel gelişimle o sezgileri ancak kaybedeceklerini söyleyip mahvediyorlar. Feuermaul'ün de bazen güzel fikirleri oluyor ama saçmalamadan on dakika duramıyor." Diotima'ya yaklaşarak kulağına, "Kadın hakkında başka bildikleriniz var mı?" dedi.

Diotima başını belli belirsiz, iki yana salladı.

Ulrich, "Tehlikeli bir ikbal hırsı var," dedi. "Ama şu yeni araştırmalarınızda ilginizi çekecektir: Eskiden güzel kadınların incir yaprağı koydukları yere onun defneyaprağı var! Böyle kadınlardan nefret ederim!"

Diotima gülmedi, hatta gülümsemedi bile; kulağını "kuzenine" doğru eğmekle kaldı. "Ya siz onu erkek olarak nasıl buluyorsunuz?" diye sordu.

Diotima, "Üzücü," diye fısıldadı. "Vaktinden önce fazla semirmiş bir kuzuya benziyor."

"Makûl! Erkekte güzellik ancak tali bir cinsiyet vasfıdır," dedi Ulrich. "Ondaki ilk uyarıcı başarılı olması ümididir. Feuermaul on yıla uluslararası bir üne kavuşacak; Drangsal'in bağlantıları bunu temin edecektir, sonra da onunla evlenir. Adam şöhretini kaybetmezse mutlu bir evlilikleri de olur."

Diotima bir şeyler hatırlayıp Ulrich'i ciddiyetle düzeltti: "Evlilik saadeti, insanın ancak kendi üzerinde disiplinle çalışarak

haklarında hüküm vermeyi öğreneceği şartlara bağlıdır!" Sonra heybetli bir geminin, demir attığı rıhtımı geride bırakması misali Ulrich'i arkasında bıraktı. Ev sahibeliği görevleriydi onu uzaklaştıran, halatı sökerken Ulrich'e bakmadan belli belirsiz başını salladı. Ama kötü niyetli değildi, aksine Ulrich'in sesi ona gençliğinden kalma bir müzik eseri gibi gelmişti. Hatta içinden, Ulrich'in şahsını sevgi bilimiyle aydınlatmasının ne gibi sonuçlar doğurabileceğini merak etti. Tuhaftır, bu meseleleri etraflıca ele alırken daha önce hiç onunla ilişkilendirmemişti.

Ulrich başını kaldırdı ve cemiyetteki hengâmede oluşan bir boşluktan, belki ansızın yerini terk etmeden önce Diotima'nın gözünün de takip ettiği bir tür optik kanaldan bakarak hemen yan odada Paul Arnheim'ın Feuermaul'le sohbet ettiğini gördü, Bayan Drangsal de âlicenap bir tavırla yanlarında dikiliyordu. İki adamı bir araya getiren oydu. Arnheim purolu elini yukarı kaldırmıştı, bu güya bilinçdışı bir savunma hareketiydi ama yüzünde çok sevecen bir gülümseme vardı; Feuermaul hararetle konuşuyor, purosunu iki parmağı arasında tutuyor, cümle aralarında, ağzını anasının memesine dayayan bir buzağının hırsıyla purosundan hızlı nefesler çekiyordu. Ulrich ne konuştuklarını hayal edebilirdi ama zahmete girmedi. Mutlu terk edilmişliğini sürdürdü, gözleri kız kardeşini arıyordu. Onu, hiç tanımadığı bir erkekler grubu arasında keşfetti, dalgınlığının içinden dondurucu, serin bir şeyler aktı. Derken Stumm von Bordwehr parmak ucunu yumuşakça kaburgalarına bastırdı, aynı anda öbür taraftan Saray Müşaviri Profesör Schwung da yaklaşmaktaydı ama birkaç adım kala araya giren başkentli bir meslektaşınca alıkondu.

General rahatlayarak, "Nihayet bulabildim seni!" diye fısıldadı. "Bakan 'yaşama düsturları' nedir, bilmek istiyor."

"O niye?"

"Niyesini bilmiyor. Nedir yaşama düsturları?"

Ulrich tarif etti: "Ebedî hakikatlerdir fakat ne hakiki ne ebedîdirler, ancak belli bir süre için geçerlidirler, o da o sürenin bir şeylere yönelebilmesi için. Felsefî ve sosyolojik bir terim, nadir kullanılır."

"Oldu o zaman," dedi general. "Çünkü Arnheim da, insan iyidir öğretisinin ancak bir yaşama düsturu olduğunu iddia etti. Feuermaul ise yaşama düsturu nedir, bilmediğini söyledi ama insan iyiymiş, bu da ebedî bir hakikatmiş! Bunun üzerine Leinsdorf da dedi ki; 'Çok doğru. Fena insan diye bir şey aslında yoktur, çünkü fenalığı kimse isteyemez; bunlar ancak yoldan saptırılmış kimselerdir. Günümüz insanları asabi, çünkü böylesi zamanlarda sabit bir şeye imanı olmayan çok sayıda şüpheci ortaya çıkar.' Ben de, keşke bugün öğleden sonra yanımızda olsaydı, diye düşündüm! Ama kendisi de, anlamak istemeyenleri zorlamak lazım, diyor. Neyse, nazır yaşama düsturlarının ne olduğunu bilmek istiyordu: Ben bir koşu yanına gideyim, tekrar dönerim; o arada seni tekrar bulabilmem için burada beklersin?! Zira seninle acilen konuşmam gereken bir şey var, sonra da seni nazırın yanına götüreceğim!"

Ulrich izahat bile isteyemeden Tuzzi yanından geçerken, "Ne zamandır yanımıza uğramıyordunuz!" sözleriyle koluna girip devam etti: "Hatırlıyor musunuz, pasifizm istilasıyla karşı karşıya kalacağız, diye bir tahminde bulunmuştum?!" Bu sırada General'in gözlerine de dostça bakıyordu ama Stumm'un acelesi vardı, verdiği tek karşılık, gerçi subay olarak başka bir yaşama düsturuna sahip olması, fakat saygıdeğer bir kanaate karşı– Cümlesinin devamı onunla birlikte ortadan kayboldu, çünkü her defasında Tuzzi'ye sinirleniyor, sinirlenmesi de düşüncelerinin teşekkülü için elverişli olmuyordu.

Şube müdürü, generalin ardından neşeyle gözlerini kırptı, sonra yine "kuzen"e döndü. "Petrol yatakları meselesi de tabiî fasaryadan ibaret," dedi.

Ulrich ona şaşkın şaşkın baktı.

Tuzzi, "Yoksa petrol hikâyesi kulağınıza gelmedi mi?" diye sordu.

Ulrich, "Olmaz mı?" diye karşılık verdi. "Ancak sizin bilmenize şaşırdım." Nezaketsizlik etmemek için de ekledi: "Saklamayı çok iyi becermişsiniz!"

Gururu okşanan Tuzzi, "Çoktandır haberdarım," diye açıkladı. "Bugün şu Feuermaul'ün de aramızda bulunmasını Leinsdorf

vasıtasıyla Arnheim ayarladı elbette. Sırası gelmişken, hiç kitaplarını okudunuz mu?"

Ulrich evet cevabı verdi.

"Amansız bir pasifist!" dedi Tuzzi. "Karımın tabiriyle Drangsal de ona öyle bir hırsla analık ediyor ki aslen tek merakı sanatçılar olmasına rağmen icabında pasifistlik uğruna ceset bile çiğneyebilir." Tuzzi bir müddet düşündü, sonra Ulrich'e derdini açtı: "Elbette asıl mesele pasifizm, petrol yatakları sadece bir oyalama taktiği; o yüzden de Feuermaul'ü pasifistliğiyle öne sürüyorlar, çünkü o zaman herkes, 'İşte, oyalama taktikleri bu!' diye düşünüyor ve arka planda petrol yatakları meselesinin olduğunu sanıyor! Harika bir hamle, fark edilmeyecek kadar zekice. Çünkü Arnheim'ın elinde hem Galiçya'daki petrol yatakları hem de askerî hazineyle yapılmış bir tedarik sözleşmesi varsa elbette sınırı korumamız gerekir. Aynı zamanda Adriyatik'te de bahriye için petrol üsleri kurup İtalya'yı tedirgin etmemiz gerekir. Ama komşularımızı böyle tahrik edersek tabiî ki barışa duyulan ihtiyaç ve barış propagandaları da artacaktır; Çar da Ebedî Barış'la alâkalı bir fikirle öne çıkarsa psikolojik zemini hazır bulacaktır. İşte Arnheim'ın istedikleri!"

"Siz de buna karşısınız?"

"Buna tabiî ki karşı değiliz," dedi Tuzzi. "Ama hatırlayacaksınızdır, size bir defasında, her ne pahasına olursa olsun barış taraftarlığı kadar tehlikeli hiçbir şey olmadığını açıklamıştım. Acemiliğe karşı kendimizi korumalıyız!"

Ulrich gülümseyerek, "Ama Arnheim savunma sanayicisi," diye karşılık verdi.

Tuzzi biraz tahrik olarak, "Elbette öyle!" diye fısıldadı. "Tanrı aşkına, bu meseleleri düşünürken bu kadar kolaya kaçmayın! Sözleşme zaten onda kalacak. Ayrıca, en kötü ihtimal komşularımız da silahlanırlar. Göreceksiniz; karar ânında maskesi düşecek, pasifist olduğu anlaşılacak! Pasifistlik sürekli ve güvenli bir silahlanma işidir, savaşsa risktir!"

Ulrich, "Askerî cenah, sanırım, hiç de o kadar kötü niyetli değil," diyerek konuşmanın havasını değiştirdi. "Tek istedikleri de

Arnheim'la çalışarak topçu sınıfının silahlarını değiştirmeyi kolaylaştırmak, o kadar. Hem zaten artık bütün dünya sadece barış için silahlanıyor; herhâlde askerler de, bunu bir kez de barış taraftarlarıyla yapmaktan ne çıkar, diye düşünüyorlardır!"

Tuzzi bu şakaya aldırmaksızın, "Peki, onu nasıl yapacaklarmış?" diyerek ağzını aradı.

"Bence işi daha o raddeye getiremediler; şimdilik yalnızca hissî açıdan pozisyon alıyorlar."

Tuzzi başka bir şey beklemezmiş gibi sinirle, "Tabiî ya!" diye doğruladı. "Askerin tek düşüneceği savaş olmalı, başka her hususta ilgili daireye müracaat etmelidir. Ama bunu yapmadan önce beyefendiler acemilikleriyle bütün dünyayı tehlikeye atmayı yeğliyorlar. Tekrar ediyorum: Diplomaside lâlettâyin barıştan bahsetmek kadar tehlikeli bir şey yoktur! Ne zaman barış ihtiyacı belli bir seviyeye ulaşıp da artık durdurulamaz olmuşsa bir savaş daha çıkmıştır! Size bunları belgelerle ispatlayabilirim!"

O an Saray Müşaviri Profesör Schwung meslektaşından kurtulmuştu ve ev sahibine takdim edilmek için Ulrich'i tüm samimiyetiyle kullandı. Ulrich onun bu isteğine, ceza hukuku alanındaki bu meşhur âlimin, pasifistliği, siyaset sahasında belirleyici biri olan Şube Müdürü'ne benzer şekilde reddettiğinin söylenebileceği ifadesiyle karşılık verdi.

Tuzzi gülerek, "Tanrı aşkına," diye şiddetle karşı çıktı, "beni çok yanlış anlamışsınız!" Schwung da bir müddet bekledikten sonra kendine güvenini toplayarak, cezaî ehliyetin azalması görüşünün asla kana susamış ve gayriinsanî bir vasıfla görülmesini istemediğini belirtmek suretiyle Tuzzi'nin itirazına iştirak etti. Daha inandırıcı olmak adına da kolları yerine sesi açılan eski bir ders kürsüsü aktörü olarak, "Bilâkis!" diye haykırdı. "Bizi belli bir katılığa sevk eden tam olarak insanın pasifistleştirilmesidir! Acaba, şube müdürü beyefendinin meseleyle alâkalı şu sıralar gündemde bulunan gayretlerimden haberdar olduğunu farz edebilir miyim?" Bu sözlerle doğrudan, gerçi hasta bir suçlunun cezaî ehliyetinin azalmasının sebebi o suçlunun tasavvurlarında mı yoksa sadece iradesinde mi yer alabilir şeklindeki tartışmaların-

dan hiç haberi olmayan ama söylenenleri bir o kadar nezaketle onaylayan Tuzzi'ye döndü. Yarattığı etkiden çok memnun olan Schwung, bunun üzerine bu akşamın tasdik ettiği ciddi hayat görüşünün, üzerinde bıraktığı izlenimden övgüyle söz etmeye başladı ve sağda solda yapılan konuşmaları dinlerken "erkek disiplini" ve "ahlâkî sağlamlık" ifadelerini sık sık işittiğini anlattı. Sonra kendi adına, "Kültürümüz, kıymetsiz ve ahlâken ebleh kimseler sebebiyle fazlasıyla kirletiliyor," diye ekleyip sordu: "Ama bu gecenin amacı nedir? Dikkatimi çekti de farklı farklı grupların yanından geçerken insanın doğuştan iyi olduğuna dair âdeta Rousseauvari beyanlar duydum sık sık?"

Sorunun bilhassa yöneltildiği Tuzzi susarak gülümsüyordu ama o an general, Ulrich'in yanına döndü, onun elinden kaçmayı arzulayan Ulrich ise generali Schwung'la tanıştırarak tüm davetliler arasında bu soruyu cevaplamaya en müsait adamın o olduğunu belirtti. Stumm von Bordwehr buna hararetle karşı çıktıysa bile, Schwung da Tuzzi de onu bırakmadılar; Ulrich sevinçten dört köşe olmuş, ilk ricat adımlarını atıyordu ki eski bir tanıdık, "Karım ve kızım da buradalar," sözleriyle onu alıkoydu. Söz konusu kişi Banka Müdürü Leo Fischel'di.

"Hans Sepp devlet sınavına girdi," diye anlatıyordu. "Buna ne buyurulur? Artık tek eksiği doktora sınavı! Hepimiz şu köşede oturuyoruz" – Evin en uzak ucundaki odayı işaret ediyordu. "Burada çok az tanıdığımız var. Hem kaç zamandır bize uğradığınız yok! Babanız beyefendiden ötürü, değil mi? Buraya gelebilmemiz için davetiyeyi Hans Sepp temin etti, karım illa ki gelmek istiyordu, çocuk da hepten işe yaramaz değilmiş. Artık resmen olmasa da nişanlı sayılırlar Gerda'yla. Haberiniz yoktu, değil mi? Ama Gerda yok mu, çocuğu gerçekten seviyor mu yoksa aklına mı esti, onu bile bilmiyorum. Biraz bizim tarafa doğru gelsenize –!"

Ulrich, "Daha sonra gelirim," diye söz verdi.

Fischel, "Tabiî, gelin!" diye tekrar edip sustu. Sonra fısıldadı: "Ev sahibi şu herhâlde? Beni onunla tanıştırmaz mıydınız? Şimdiye kadar fırsat olmadı. Ne onu ne hanımını tanıyoruz.

Ulrich tam davranacakken Fischel onu alıkoydu. "Ya şu büyük filozof? O ne yapıyor?" diye sordu. "Karım ve Gerda onun için yanıp tutuşuyorlar tabiî. Ama petrol yatakları meselesi ne olacak? Şimdilerde bunun yanlış bir rivayet olduğu söyleniyor: Ben inanmıyorum! Tekzip edilmeyen ne var ki! Bakın, şöyle: Karım bir hizmetçiye kızsa, kızın ne yalanı, ne ahlâksızlığı, ne de küstahlığı kalır –; manen baştan aşağı kusurludur âdeta. Ama ben kafam rahat etsin diye kıza gizlice zam yapmayı vaat etsem, ortada ruh muh kalmaz! Sözü edilemez, her şey aniden yoluna girer, karımsa sebebini anlamaz. Değil mi ya? Öyle olmaz mı? Petrol yatakları meselesinin doğruluğu ticarî bakımdan o kadar muhtemel ki tekzibe inanmanın imkânı yok."

Ulrich suskun durduğu, Fischel ise karısının yanına bilgiç bir tavırla dönmek istediği için tekrar söze girdi: "Burası güzel, itiraf etmek lazım. Ama karım meraklanıyor, tuhaf şeyler konuşuluyor. Hem şu Feuermaul de nesi?" diye hemen ilave etti. "Gerda, büyük bir şair olduğunu söylüyor; Hans Sepp ise insanların aldanıp kapıldığı ikbal düşkününün teki, diyor!?"

Ulrich, hakikatin aşağı yukarı ikisinin ortası olduğunu söyledi.

Fischel, "İyi lafmış!" diyerek ona teşekkür etti. "Zira hakikat her zaman orta yoldadır, hep ifrata kaçılan günümüzde bunu herkes unutuyor! Hans Sepp'e her defasında söylüyorum: Herkesin görüşleri olabilir ama uzun vadede kalıcı olanlar yalnızca bize bir şeyler kazandıranlardır, çünkü bu onların başkalarının da aklına yattığını ispatlar!" – Leo Fischel'de fark edilmeksizin önemli bir değişim olmuştu, Ulrich ise peşine düşmeyi maalesef ihmal edip Gerda'nın babasını Şube Müdürü Tuzzi'nin grubuna devretmek için acele etmekle yetindi.

Bu arada Stumm von Bordwehr grupta sazı eline almıştı, zira Ulrich'i ele geçiremiyordu ama öyle büyük bir içini dökme isteğiyle doluydu ki isteğinin önünü en kestirme yoldan açtı. Saray Müşaviri Schwung'un sorusunu tekrarlayarak, "Bu geceyi nasıl mı açıklamalıdır?" diye haykırdı: "Bu sorunun sorulmasındaki incelikle iddia etmek isterim ki hiç açıklanmasa daha iyidir! Şaka etmiyorum, beyler," diyerek konuşmasına mütevazı bir gurur da

katarak meramını anlattı: "Bugün ikindi üzeri kendisine üniversitemizin psikiyatri kliniğini göstermem gereken genç bir hanımefendiye, sohbetimiz sırasında rastgele, her şeyi doğru dürüst açıklayabilmek için gördükleriyle gerçekten ilgilenip ilgilenmediğini sormam üzerine bana insanı fevkalade düşünmeye sevk eden manidar bir cevap verdi. Dedi ki: 'Her şeyin açıklanması istenirse insan dünyanın hiçbir tarafını değiştiremeyecektir!'"

Schwung başını iki yana sallayarak bu iddiayı tasvip etmediğini gösterdi.

Stumm, "Maksadını anladığımı söyleyemem," diye karşı çıktı, "ifadesini de benimsemek istemem ama insan esaslı bir tarafı olduğunu da hissetmiyor değil! Bakınız, mesela kont hazretlerine ve onunla beraber Faaliyete sık sık danışmanlık etmiş olan dostuma," –nazikçe Ulrich'i işaret etti– "birçok izahat borçluyum ama bugün buradaki teşekkül, izaha karşı bir nebze antipati barındırıyor. Böylelikle başlangıçtaki iddiama geri dönüyorum!"

Tuzzi, "Ama sizin istediğiniz," dedi, "– yani söylendiğine göre Harbiye Nezareti'ndeki beylerin istediği, bugün vatansever bir karar verilmesini sağlamakmış; topçu sınıfının yeniden silahlandırılması için kamudan alınan vergilerin toplanmasını veya benzer bir şey istiyorlarmış. Ancak parlamentoyu kamuoyunun isteğiyle belli ölçüde baskı altına almak için göstermelik bir değeri olabilir bunun elbette."

Saray Müşaviri Schwung, "Bugün duyduklarımdan bazılarını ben de buna yormak isterim!" diyerek onun fikrine katıldı.

General, "İşler çok daha karışık, müdür bey!" dedi.

Tuzzi açıktan açığa, "Ya Doktor Arnheim?" diye sordu. "Açık konuşmamda mahzur yoktur sanırım: Arnheim'ın da topçu meselesiyle âdeta ortak bir anlaşma teşkil edecek Galiçya'daki petrol yataklarından başka bir isteği olmadığına emin misiniz?"

Stumm bir kez daha şiddetle, "Ben ancak kendi adıma ve işimle alâkalı meseleler hakkında konuşabilirim, müdür bey," diye karşı çıktı, "ve o noktada her şey çok daha karmaşık!"

Tuzzi gülerek, "Tabiî ki daha karmaşıktır!" diye karşılık verdi.

General, "Elbette toplara ihtiyacımız var," dedi galeyana gelerek, "Arnheim'la ima ettiğiniz şekilde işbirliği etmek de, ihtimal, avantajlı olabilir. Ama tekrar ediyorum, ben ancak kültür dairesi şefliği pozisyonumdan hareketle konuşabilirim; size şunu sormak isterim: Ruh olmadan top neye yarar!"

Tuzzi müstehzi, "Öyleyse neden Bay Feuermaul'ün celp edilmesine bu denli önem verildi?" diye sordu. "Bu düpedüz kötümserliktir!"

General kesin konuşarak, "Müsaadenizle itirazım var," dedi, "işte buna zamanın ruhu denir! Zamanın ruhunda da bugün iki akım vardır. Kont hazretleri –kendisi nazırla beraber diğer odada bulunmaktadır, ben de daha demin yanlarındaydım– mesela kont hazretleri, yeni parola eyleme geçmek olmalıdır, gelişmeler bunu talep etmektedir, diyor. Zaten günümüzde herkes, diyelim ki, yüz yıl öncesine göre, insanlığın büyük fikirlerinden daha az haz alıyor. Ama öte yandan tabiî ki insan sevgisi zihniyetinin de elle tutulur bir tarafı var, ama kont hazretleri, bir kimse mutluluğunu istemiyorsa icabında onu buna zorlamak lazımdır, diyor! Yani kont hazretleri, akımlardan birinden tarafken öbüründen de hepten elini çekmiyor!–"

Profesör Schwung, "Ben tam anlamadım," diye itiraz etti.

Stumm gönüllü olarak, "Anlaması kolay değil zaten," diye itirazı kabul etti. "Belki zamanın ruhunda iki akım olduğu gerçeğinden hareket etmeliyizdir yine. Akımlardan biri der ki: İnsan, tabiatı icabı iyidir, yeter ki onu rahat bırakın–"

Schwung, "Neden iyiymiş?" diyerek sözünü kesti. "Günümüzde kim bu kadar safdil düşünür? Artık on sekizinci yüzyılın fikir dünyasında yaşamıyoruz ki?!"

General incinerek, "İşte buna karşı çıkmam lazım," diye kendini savundu, "pasifistleri, çiğ beslenenleri, şiddet karşıtlarını, tabiata geri dönmek isteyenleri, entelektüalizm karşıtlarını, vicdanî retçileri bir düşünün...: Şimdi böyle bir çırpıda, hepsi aklıma gelmiyor, insanlara böylesi bir güven duyanların hepsi beraber büyük bir akım oluşturuyorlar. Ama lütfen," diye kendisine sevimli bir hava katan o isteklilikle ilave etti, "isterseniz zıddın-

dan da hareket edebiliriz. Mesela, insanın, tek başına ve kendi isteğiyle asla doğru olanı yapmayacağı için köleleştirilmesi gerektiği olgusundan hareket edelim; ihtimal, bunda uzlaşmamız daha kolaydır. Kitle güçlü bir ele muhtaçtır, kendisiyle konuşmakla yetinmeyip karşısında enerjik duran liderlere muhtaçtır, yani tek kelimeyle, tepesinde eylem ruhunun olmasına muhtaçtır; insan topluṃu, tabiri caizse, gerekli ön eğitime sahip az sayıda gönüllüden ve ancak zorlamayla hizmet gören, ilerleme hırsı da gütmeyen milyonlardan ibarettir; aşağı yukarı böyle değil midir?! Edinilen tecrübeler zemininde bu anlayış gitgide bizim Faaliyetimizde de kendini kabul ettirdiğinden, ilk akımın (çünkü demin tasvir ettiğim, zamanın ruhundaki ikinci akımdı) – ne diyordum, ilk akımın, insana duyulan sevgi ve inanç gibi büyük bir fikrin hepten kaybolup gidebileceği endişesinden ödü patlar, işte o noktada da son anda kurtarılacak ne varsa kurtarmak için Feuermaul'ü Faaliyetimizin toplantısına gönderen kuvvetler iş başına geçmiştir. Belki böylelikle her şey başta göründüğünden daha kolay anlaşılabilecektir, değil mi?" dedi.

Tuzzi, "Peki ne olacak?" diye sordu.

Stumm, "Sanırım, hiçbir şey," diye cevap verdi. "Faaliyet'te şimdiye kadar birçok akımımız olmuştur."

Hukukçu kimliği sebebiyle böylesi bir belirsizliğe tahammül edemeyen Profesör Schwung, "Ama bu ikisi arasındaki tezat yenilir yutulur cinsten değil!" diye itiraz etti.

"Aslına bakılırsa öyle değil," diye muhalefet etti Stumm. "Tabiî ki öbür akım da insanı sevmek istiyor; gelgelelim önce onu bu amaçla zor kullanarak şekillendirmek gerekir, diyor: yani arada teknik bir fark var, o kadar."

Burada sözü Müdür Fischel aldı: "Ben sonradan geldiğim için bütün meseleye ne yazık ki vâkıf olamadım; yine de müsaade varsa belirtmek isterim ki benim nezdimde, insana saygı duymak esasen bunun zıddından daha yüceymiş gibi görünüyor! Şüphesiz istisna olmakla beraber, bazı cenahlardan başka millet-lere mensup başka türlü düşünen insanlar hakkında inanılmaz görüşler duydum bu akşam!" Tıraşlı çenesinin ikiye ayırdığı sa-

kalları ve burnunun üzerinde yamuk duran kelebek gözlüğüyle büyük insanî ve ticarî özgürlük fikirlerine sımsıkı bağlı bir İngiliz lordu gibi görünüyor ve ayıpladığı görüşleri, Hans Sepp'ten, yani "zamanın ruhundaki ikinci akımı" avucunun içi gibi bilen müstakbel damadından duyduğunu saklıyordu.

General bilgi vermeye hazır, "Kaba görüşler mi?" diye sordu.

Fischel, "Olağanüstü derecede kaba," diye tasdik etti.

"Belki 'terbiye'nin sözünü etmişlerdir, zira bunlar kolaylıkla birbirine karıştırılabilmektedir," dedi Stumm.

Fischel, "Yok, yok!" diye haykırdı. "Tamamıyla saygısız, âdeta devrimci görüşler! Siz belki de fesatçı gençliğimizi tanımıyorsunuzdur, tümgeneral; böylelerinin buraya nasıl alındığına şaşırdım doğrusu."

Durumdan hoşlanmayan Stumm, "Devrimci görüşler mi?" diye sorup değirmi çehresinin izin verdiği ölçüde serinkanlılıkla gülümsedi. "Müdür bey, şöyle söyleyeyim, ben devrimciliğe asla tam manasıyla karşı değilimdir! Elbette gerçekten devrim yapılmasına müsaade edilmediği sürece! Devrimcilikte çoğunlukla bir hayli idealizm de vardır. Buraya alınmalarına gelince, bütün vatan sathını kuşatması gereken Faaliyetin, kendilerini ne surette ifade ederlerse etsinler, yapıcı kuvvetleri geri çevirmeye hakkı yoktur!"

Leo Fischel susuyordu. Profesör Schwung sivil idareye mensup olmayan bir rütbelinin fikrini pek önemsemiyordu. Tuzzi'yse hayal kuruyordu: "İlk akım – ikinci akım." Bunlar ona "ilk tıkanıklık, ikinci tıkanıklık" gibi benzer isim tamlamalarını hatırlatıyor ama ne kelimeler ne de o kelimelerin geçtiği, Ulrich'le yaptığı sohbet aklına geliyordu; yüreğinde yalnızca, karısına duyduğu anlaşılmaz bir kıskançlık uyanıyordu ve o kıskançlığın bu zararsız generalle tek alâkası, hiçbir surette düğümlerini çözemediği görünmez bağlardan ibaretti. Suskunluk onu hülyalarından uyandırınca askeriyenin temsilcisine daldan dala atlayan laflarla kendisini kimsenin yanıltamayacağını göstermek istedi. "Özetleyecek olursam, general," diye başladı söze, "o zaman askeriye partisi–"

Stumm derhâl, "Rica ederim, müdür bey, askeriye partisi falan yok!" diyerek onun sözünü kesti. "Sürekli askeriye partisi dendiğini duyuyoruz, oysa askeriye özü itibariyle partilerin üstündedir!"

Tuzzi sözünün kesilmesinden dolayı gayet abus, "O zaman askeriyenin yetki alanı olsun," diye karşılık verdi. "Dediniz ki orduya hizmet yalnız toplarla olmaz, ordu ruha da muhtaçtır; öyleyse, toplarınızı hangi ruha doldurtmayı düşünürsünüz?"

Stumm, "Çok alâkasız oldu, müdür bey!" dedi. "Beyefendilere bu gecenin amacını açıklamam istendi, ben de, aslen açıklanacak bir şey olmadığını söyledim; ısrarcı olduğum tek husus da budur! Çünkü zamanın ruhunda sözünü ettiğim o iki akım gerçekten varsa, ikisi de 'açıklamadan' taraf değildir. Günümüzde millet; itici kuvvet, kan kuvveti ve benzeri şeylerden taraftır; ben bunlara kesinlikle katılmıyorum ama hepten yabana atılır gibi de değil!"

Bu sözleri duyan Müdür Fischel bir kez daha köpürdü ve askeriyenin sırf toplarına ulaşmak için icabında antisemitizm taraftarlarıyla bile uzlaşmak istemesini ahlâksızlık olarak niteledi.

Stumm onu, "Olur mu, müdür bey!" diye teskin etti. "Birincisi, insanlar bir defa 'anti' oldular mı mesele birazcık antisemitizme kalmaz: Almanlar, Çeklere ve Macarlara; Çekler Macar ve Almanlara karşı, yani her biri diğer hepsine karşı olur. İkincisi, Avusturya subayları daima beynelmilel olmuştur; bütün o İtalyan, Fransız, İskoç ve daha bilmem hangi milletlerden isimlere bir bakmak yeter, hatta von Kohn diye bir generalimiz var, Olmütz'te kolordu kumandanıdır!"

Tuzzi sözünün kesilmesine, "Buna rağmen korkarım ki kendinize fazla güveniyorsunuz," şeklinde yine söz keserek karşılık verdi. "Beynelmilelsiniz, savaşçısınız ama millî ve pasifist akımlarla işbirliği yapmak istiyorsunuz; bu, uzman bir diplomatın yapabileceğinin bile fazlasıdır. Bugün pasifistlikle askerî politika yapmak Avrupa'daki en uyanık uzmanların bile zihnini meşgul etmektedir!"

Stumm bir kez daha bu kadar yanlış anlaşılmaktan bezdiğini belli edercesine şikâyetçi bir tonla kendini, "Ama politika yapan

biz değiliz ki!" diye savundu. "Kont hazretleri, kültür ve sermaye sahiplerine ruhlarını birleştirmeleri için son bir fırsat tanımak istiyordu: İşte, bu gece toplanmamızın sebebi budur. Elbette sivil ruh hiç uzlaşamayacak olursa, o zaman bizim işimiz–"

Tuzzi, söylenecek sözü aceleyle körükleyerek, "Evet, ne olurmuş sizin işiniz? Bunu duymak isteriz!" diye haykırdı.

Stumm temkinli ve mütevazı, "Elbette zor olurdu," dedi.

Fakat bu dört adam böylece sohbet ederlerken Ulrich çaktırmadan yanlarından ayrılmıştı ve kont hazretleri ile harbiye nazırı da yanlarına çağırmasın diye onların olduğu grubun etrafından geniş bir kavis çizerek Gerda'yı aradı.

Onun duvar dibinde kaskatı hâlde salonu izleyen annesinin yanında oturduğunu tâ uzaktan gördü, öbür yanında da Hans Sepp, huzursuz ve anut dikiliyordu. Ulrich'le son talihsiz görüşmelerinden bu yana Gerda iyice zayıflamıştı; Ulrich ona ne kadar yaklaşsa, cazibelerinden daha da çok soyunan ama tam da bu sebeple uğursuz bir çekiciliğe kavuşan başı, güçsüz omuzlarıyla birlikte odadan sıyrılıyordu. Ulrich'i fark edince yanaklarına haşin bir allık hücum edip peşinden de çok yoğun bir solgunluk geldi ve kalbi ağrıyan, öne uzanmasını da türlü hâllerin engellediği bir insan gibi gövdesiyle gayriihtiyari bir hareket yaptı. Onun vücudunu tahrik etmenin verdiği hayvanca avantaja vahşice kapılarak, iradesini istismar ettiği olay hatırına düştü Ulrich'in: Genç kızın elbisesinin altından bile gördüğü vücudu, işte, bir sandalyenin üstünde oturuyor, incinmiş iradenin artık mağrur davranması gerektiğine dair buyruklarını alıyor, alırken de titriyordu. Gerda ona dargın değildi, Ulrich bunu görüyordu ama her ne pahasına olursa olsun Gerda, Ulrich'le "işini bitirmek" istiyordu. Ulrich bütün bunların tadına alabildiğine varmak için adımlarını belli etmeden yavaşlattı, bu şehvet dolu geciktirme de asla bütünüyle bir araya gelemeyen bu iki insanın arasındaki ilişkiye uygun görünüyordu.

Ulrich ona epey yaklaşıp kendisini bekleyen çehredeki titremeden başka bir şey görmeyince üzerine gölgeye veya bir sıcaklık dalgasına benzer ağırlıksız bir şey çöküverdi ve Ulrich,

sessizce ama hepten maksatsız da olmayarak yanından geçen ve kendisini muhtemelen takip etmiş olan Bonadea'yı fark ederek ona selam verdi. Dünya, olduğu gibi kabul edince güzeldir: Bir saniyeliğine bu iki kadında kendisini ifade eden dolgun ile cılız arasındaki saf zıtlık, tarla sınırındaki çayırlık ile taşlık arazi arasındaki zıtlık kadar büyük göründü gözüne; Ulrich, kabahatinin farkında olduğunu belli eden bir gülümsemeyle olsa da Paralel Faaliyet'ten artık koptuğu hissine kapıldı. Gerda bu gülümsemenin yavaş yavaş aşağı, oradan da uzattığı eline doğru inişini görünce göz kapakları titreşti.

O an Diotima; Arnheim'ın, genç Feuermaul'ü kont hazretleri ile harbiye nazırının grubuna götürdüğünü fark etti ve tecrübeli bir taktisyen olarak bütün hizmetçilerin odalara yiyecek ve serinletici içecek getirmesini emrederek bütün yakınlaşmaları bir anda sonlandırdı.

37

BİR KIYASLAMA

Yukarıda tasvir edilenlere benzer konuşmalardan düzinelerce yapıldı ve herkeste öyle hemencecik tarif edilemeyecek ama Hükûmet Müşaviri Meseritscher gibi göz kamaştırıcı bir cemiyet tasvirini salt oradakileri saymakla yapmayı beceremezsek söylenmeden de geçilemeyecek ortak bir taraf vardı; falanca ve filanca oradaydılar, üstlerinde şu veya bu elbise vardı, falanca veya filanca şeyleri söylüyorlardı; zaten birçoklarının en hakiki anlatım sanatı saydığı da tastamam bunlardan ibarettir. Velhâsıl, Friedel Feuermaul sefil bir yaltakçı değildi, hiçbir zaman da olmamıştı, bununla beraber Meseritscher'in karşısında onun hakkında, "O, aslında çağımızın Homeros'udur! Yok, gayet ciddiyim," diyerek çağdaş fikirlerini doğru yerde öne sürüyordu ve ekledi: "Bütün insanları ve olayları peş peşe sıralarken kullandığınız destansı bir sarsılmazlığı olan 've' bağlacının benim nezdimde çok büyük bir yeri vardır!" *Meclis ve Toplum Gazetesi*'nin patronunu yakalamayı, patronun, Arnheim'a tazimde bulunmadan evi terk etmek istememesi sayesinde başarmıştı; Meseritscher ise buna rağmen onu isimleri yazılı konuklar listesine koymadı.

İdiot ve kreten konusunda teferruata dalmadan şu kadarı hatırlatılmalıdır ki belli seviyedeki bir idiot "anne-baba" tasavvu-

runa gayet hâkimken "ebeveyn" kavramını idrak etmeyi bir türlü başaramaz. Fakat Meseritscher'in sosyetedekilerin aralarındaki bağları kurmasına yardımcı olan da bu sade ve isimleri peş peşe sıralamayı sağlayan "ve" bağlacı idi. Yine hatırlatılmalıdır ki idiotların düşüncelerinin basit maddiyetinde, bütün gözlemcilerin tecrübesine göre esrarengiz bir şekilde ruha hitap eden bir yön bulunur; şairler de bilhassa ruha hitap ederler, hatta tarzları da o denli birbirine benzer ki olabildiğince elle tutulur bir düşünme tarzıyla temayüz ederler. Şu hâlde Friedel Feuermaul, Meseritscher'e şair diye hitap ederken, keza –yani hayal meyal veya ondaki diğer bir ifadesiyle ani bir ilhamla tasavvur ettiği aynı hislerden hareketle– idiot diye de hitap edebilir, hitap tarzı da tüm insanlık için önem arz ederdi. Çünkü burada söz konusu olan ortak taraf; etraflı kavramlarla bir arada tutulmayan, tecrit ve soyutlamalarla arındırılmayan bir zihin hâli, yani en aşağı birleştirmenin zihin hâlidir ve ifadesini en bariz biçimde en basit bağlaçla, zekâsı geri kalmış kimselerde karmaşık ilişkilerin yerini alan, çaresizce peş peşe sıralamaya yardımcı "ve" bağlacıyla sınırlandırılmasında bulur; iddia edilebilir ki dünya da, içinde barındırdığı ruha hiç aldırmaksızın, buna benzer bir embesillik içerisindedir, hatta dünyada cereyan eden olayları bütüne bakarak anlamak istiyorsak bu durum hepten kaçınılmaz olur.

Elbette böylesi bir gözlemin sahipleri veya katılımcıları, bir tek akıl sahipleri olacak değildir! Mesele fert de değildir, ferdin yaptığı ve o gece Diotima'nın evine gelen herkes tarafından şöyle böyle bir zekâvetle yapılan işler de. Çünkü mesela General Stumm, o arada, çok geçmeden kont hazretleriyle konuşmaya dalıp sohbetin seyrinde dostça bir inat ve hürmet dolu bir samimiyetle, "Kont hazretleri, müsaadenizle buna şiddetle karşı çıkmak isterim; insanların ırklarından gurur duymalarında yalnızca kibir yok, sempatik ve soylu bir taraf da var!" diyerek kendiyle çeliştiğinde bu sözlerle neyi kastettiğini tam olarak biliyor, ne var ki ne söylediğini pek bilmiyordu, çünkü böylesi sivil kelimelerin etrafında, insanın kalın eldivenlerle bir kutu kibritin içindeki tek bir kibrit çöpünü tutmaya çalıştığında hissettiğine benzer bir fazlalık vardır. Generalin sabırsızlıkla kont hazretlerine gitmeye

gayret ettiğini görünce onun yanından ayrılmayan Leo Fischel de ekledi: "İnsanları ırkına değil, liyakatine göre ayırmak lazımdır!" Kont hazretlerinin cevabı ise tutarlıydı, zira kendileri, şahsına yeni takdim edilen Müdür Fischel'i atlayıp von Stumm'a cevap verdi: "Burjuvanın ırka ne için ihtiyacı olacakmış?! Bir teşrifatçının on altı kuşak soylu ataları olması zaruretini hep kibir diye tenkit edip durmuşlardır, ya şimdi kendilerinin yaptığı nedir? Taklit etmek istiyorlar, mübalağa ediyorlar. On altı atadan ötesi züppelik değil de nedir!" Kont hazretleri asabiydi, asabi olunca da böyle konuşması gayet mantıklıydı. Zaten ihtilaflı olan; insanın akla sahip olması değil, aklını topluluk içerisinde kullanım şeklidir.

Kont hazretleri "halktan" unsurların Paralel Faaliyet'e nüfuz etmesine öfkeliydi ama müsebbibi bizzat kendisiydi. Onu buna mecbur bırakan, göz önünde bulundurması gereken çeşitli siyasî ve sosyal meselelerdi; kendisi sadece "devlet halkını" tanır, kabul ederdi. Siyasî dostları ona şu tavsiyede bulunmuşlardı: "Irkmış, saflıkmış, kanmış, ne derlerse dinlersin, zararıyok; kimin ne söylediğini ciddiye alan mı var zaten!", "Ama insandan hayvanmış gibi bahsediyorlar!" diye karşı çıkan Kont Leinsdorf'ta insanın şerefine dair Katoliklere has bir anlayış vardı ve bizzat geniş arazilere sahip birisi olmasına rağmen tavuk ve at yetiştiriciliği ideallerinin Tanrı'nın evlatlarına tatbik edilebileceğini anlamasına engel oluyordu. Bunun üzerine dostları demişlerdi ki: "O kadar derinlemesine irdeleme! Belki de böylesi, şimdiye kadar olduğu gibi hümanizmden ve sair ecnebi ihtilâl kavramlarından bahsetmelerinden daha iyidir!" Sonunda bu da kont hazretlerinin aklına yatmıştı. Fakat kont hazretleri, davet etmesi için Diotima'yı sıkıştırdığı şu Feuermaul'ün Paralel Faaliyet'te yeni bir karmaşa yaratıp kendisini hüsrana uğratmasına da sinirlenmişti. Barones Wayden onun hakkında mucizeler anlatmış, kont da ısrarlarına dayanamaz olmuştu. "Hakkınız var," diye teslim etmişti, "şu gidişatta Cermen taraftarlığı yapıyoruz diye kolaylıkla adımız çıkabilir. Bütün insanları sevmek mecburiyetinden bahseden bir şairi de davet edelim, ziyanı olmaz derken de hakkınız var. Ama ben Tuzzi'ye bunu yapamam, anlıyor musunuz!" Wayden ise ipleri

gevşetmemişti; yeni, makûl sebepler bulmuş olmalıydı, zira görüşmenin sonunda Leinsdorf, Diotima'dan davetiye talep edeceğine söz vermişti. "Severek yapmayacağım," demişti. "Ama güçlü ele güzel söz lazım ki insanlara meramını anlatabilsin, bu konuda size katılıyorum. Son zamanlarda her şey çok yavaş ilerliyor demekte de hakkınız var, işin arkasında artık gerçek ceht yok!"

Ama şu an durumdan memnun değildi. Kont hazretleri kendini başkalarından daha akıllı saysa da asla kimseyi aptal yerine koymazdı ama bu akıllı insanların, üzerinde, topyekûn bu kadar kötü bir intiba bırakması nedendi, bir türlü kavrayamıyordu. Hatta bütünüyle bu intibaı bırakan, hayatın ta kendisiydi, sanki özeldeki ve bilindiği üzere inanç ve bilimi de aralarına kattığı resmî tedbirlerdeki akıllılığın yanında genelde de tam bir cezaî ehliyetsizlik vardı. İkide bir insanın bilmediği fikirler ortaya çıkıyor, tutkuları ateşliyor ve kaşla göz arasında tekrar kayboluveriyorlardı; işte insanlar da kâh şunun kâh bunun arkasından koşuyor, bir bâtıl inançtan öbürüne kapılıyorlardı; majestelerine tezahürat ediyorlar, derken bir süre sonra mecliste mide bulandıran kışkırtıcı nutuklar atıyorlardı: Gelgelelim ortaya çıkan bir şey var mıydı? Asla! Bu hâl milyon defa küçültülüp âdeta bir insan kafası ebadına getirilebilseydi, Kont Leinsdorf'un şimdiye dek bu konuya kafa yormaya pek fırsatı olmasa da deliler hakkında sürekli kafasında kurduğu, onların sağı solu belli olmaz, unutkan ve cahildirler, soytarılar gibi hoplayıp zıplarlar şeklindeki tasavvur meydana gelirdi. Etrafını saran adamların ortasında bezgin bezgin duruyor, aslında hakiki olanı Paralel Faaliyet'in gün yüzüne çıkarması gerekir, diye düşünüyor ve sadece, yüksek bir duvarın gölgesi gibi rahatlatan hoş bir yanının olduğunu hissettiği inanç hakkında herhangi bir fikir serdedemiyordu, o duvar da muhtemelen kilise duvarıydı. Bu fikirden bir süre sonra vazgeçerek Ulrich'e, "Komik!" dedi, "Bütün bunlar, belli bir mesafeden bakınca, güzün meyve ağaçlarına öbek öbek tüneyen sığırcıkları hatırlatıyor."

Ulrich, Gerda'nın yanından dönmüştü. Sohbetlerinin başlangıcının verdiği vaadi sonu tutamamıştı; Gerda, göğsüne saplan-

mış kama gibi duran, bir şeylerden güç bela kesilerek verilmişe benzeyen kısa kısa cevaplardan fazlasını söylememiş, Hans Sepp ise bir o kadar fazla konuşmuş, onun gardiyanıymış gibi havalara girmiş ve bu kokuşmuş çevrenin kendisini korkutamayacağını hemen göstermişti.

Ulrich'e, "Irkları araştıran büyük antropolog Bremshuber'i tanımıyor musunuz?" diye sormuştu.

Ulrich de, "Nerede yaşıyor?" diye karşılık vermişti.

Hans, "Laa kıyısında, Schärding'de," demişti.

Ulrich, "Ne iş yapar?" diye sormuştu.

Hans, "Ne önemi var ki!" demişti. "Yeni insanların vakti artık! Eczacı!"

Ulrich, Gerda'ya, "Duyduğuma göre resmen nişanlanmışsınız!" demişti.

Gerda da cevap vermişti: "Bremshuber başka ırktan herkesin ayrım gözetilmeden ezilmesini talep ediyor; şüphesiz ki bu, ayrım gözetip küçümsemekten daha az gaddarlıktır!" Çürük çarık parçalar arasından eğri büğrü preslediği bu cümleyi ağzından kerpetenle koparırken dudakları yine titremişti.

Ulrich ise ona bakmakla yetinmiş, başını hayır makamında sallamıştı. Vedalaşmak üzere elini verirken, "Anlamıyorum!" demişti, şimdi de Leinsdorf'un yanında dikiliyor, kendini sonsuz fezadaki bir yıldız kadar masum görüyordu.

Kont Leinsdorf bir süre sonra düşüncesine yavaş yavaş, "Ama uzaktan bakmazsak," diyerek devam etti, "kuyruğunun ucunu yakalamak isteyen bir köpek gibi başı döner insanın! Bakın," diye ekledi, "dostlarıma eyvallah ettim, Barones Wayden'e de eyvallah ettim ama birisi konuştuklarımızı dinlese, duydukları, gerçi özelde çok zekice bir intiba bırakır üstünde ama bulmak istediğimiz asil entelektüel ilişkiler büyük ölçüde keyfî ve alâkasızlarmışçasına bir intiba oluşur!"

Harbiye nazırı ile Arnheim'ın, yanına getirdiği Feuermaul'ün etrafını bir grup sarmıştı, Feuermaul grup içinde hararetle konuşup bütün insanları severken, tekrar geri çekilerek ücra bir köşeye geçen Arnheim'ın etrafında da ikinci bir grup teşekkül etmiş,

daha sonra Ulrich o grupta Hans Sepp ile Gerda'nın da olduğunu fark etmişti. Feuermaul'ün, "Hayat öğrenmekle değil, iyilikle anlaşılır; hayata inanmak lazımdır!" haykırışları oraya kadar geliyor, Profesör Drangsal de onun arkasında dimdik durmuş tasdik ediyordu: "Goethe de doktor olmadı!" Zaten profesörün nezdinde Feuermaul'ün onunla çok benzerliği vardı. Harbiye nazırı da keza dimdik duruyor, tıpkı bir geçit esnasında elini minnettarlıkla serpuşunun siperliğine uzun uzun tutmaya alışkın olması gibi bîteviye gülümsüyordu.

Kont Leinsdorf sordu: "Söylesenize, kimmiş şu Feuermaul?"

Ulrich, "Babasının Macaristan'da çok sayıda işletmesi var," diye cevap verdi. "Galiba fosforla alâkalı bir şey, hiçbir işçi kırk yaşından fazla yaşamıyormuş, meslek hastalığı, kemik nekrozu."

"Tamam da, ya oğlan?" İşçilerin kaderi Leinsdorf'u pek etkilemedi.

"Üniversiteye göndermişler; hukuk bölümüne galiba. Babası kendi kendini yetiştirmiş bir adam, oğlu okumak istemeyince incinmiştir."

O gün fazlasıyla titiz olan Kont Leinsdorf, "Neden okumak istememiş?" diye sordu.

Ulrich omuz silkerek, "Yüce Tanrım," dedi, "herhâlde, 'Babalar ve Oğulları' meselesidir. Baba fakirse oğullar parayı sever; baba paralı olunca da oğullar tutup bütün insanları sever. Kont hazretleri zamanımızın oğul meselesi hakkında bir şey duymadılar mı acaba?"

"Duymasına duydum. Ama Arnheim'ın Feuermaul'ü himaye etmesi niye? Petrol yataklarıyla mı alâkalı?" diye sordu Kont Leinsdorf.

Ulrich, "Kont hazretleri bundan haberdarlar mı?!" diye haykırdı.

Leinsdorf sabırla, "Elbette hepsinden haberdarım," cevabını verdi. "Ama anlamadığım şu var: İnsanların birbirlerini sevmesi gerekir ve hükûmetin bunun için güçlü birine ihtiyacı vardır, bunları hep biliriz ama biri diğerini eskiden tamamlarken şimdi neden alternatifi oluyor?"

Ulrich cevap verdi: "Kont hazretleri hep bütünün içinden yükselen bir nümâyiş temenni etmişlerdi: O da böyle görünse gerektir!"

Leinsdorf canlanarak, "Hiç de doğru değil–!" diye karşı çıktı ama sözü, devam edemeden Arnheim'ın grubundan ayrılıp eli ayağına dolaşarak Ulrich'ten bir şeyler öğrenmeyi arzu eden Stumm von Bordwehr tarafından kesildi. "Kont hazretleri verdiğim rahatsızlığı af buyursunlar," diye rica etti. "Söyler misin," diyerek Ulrich'e döndü, "insanın, asla aklını değil yalnızca heyecanlarını takip ettiği iddia edilebilir mi gerçekten?"

Ulrich aklı başka yerde, ona baktı.

Stumm, "Öbür tarafta bir Marksist var," diye açıkladı, "iddiasına göre insanın iktisadî altyapısı bütünüyle, ideolojik üstyapısını belirlermiş. Psikanalizcinin biri de karşı çıkıyor; ona göre ideolojik üstyapı bütünüyle insanın sezgisel altyapısının bir mahsulüymüş."

Kaçacak yer arayan Ulrich, "O kadar basit değil," dedi.

General hemen, "Ben de hep öyle diyorum! Ama hiçbir işe yaramadı!" diye cevap verdi, gözünü ondan ayırmıyordu. Ama Leinsdorf da sazı tekrar eline aldı. Ulrich'e, "İşte, görüyor musunuz," dedi, "ben de buna benzer bir şeyleri tartışmaya açmak istiyordum. Çünkü altyapı ister iktisadî, ister cinsî olsun, bana göre hava hoş – demin ne diyordum, evet; insanların üstyapısı neden bu kadar güvenilmezdir?! Hani denir ya, dünyanın çivisi çıkmış diye, insanın bazen bu lafın doğruluğuna inanası geliyor!"

Dersini öğrenen general tekrar, "Kitle psikolojisi, kont hazretleri!" diye araya girdi. "Kitleyle ilgili olduğu müddetçe durumu gayet iyi anlıyorum. Kitle yalnız güdüleriyle hareket eder, tabiî ki çoğu fertte ortak olan güdülerle; burası mantıklı! Yani, tabiî ki mantıksız: Kitle mantıksızdır, mantıklı fikirleri sadece süs niyetine kullanır! Gerçekte esas aldığı şey yalnızca telkindir! Gazeteleri, radyoyu, film sektörünü, belki de birkaç başka kültürel mecrayı da bana devredin, iddia ediyorum, birkaç yıla –dostum Ulrich'in bir defasında dediği gibi– insanları yamyama çeviririm! İşte o yüzdendir ki insanlık güçlü bir lidere muhtaçtır! Gerçi kont

hazretleri bunu benden iyi bilirler! Ama icabında çok yüksek makamda bulunan bir insanın bile mantıklı olmadığı söylenirse, Arnheim bile iddia etmiş olsa, buna inanamam."

Bu oldukça tesadüfi fikir ayrılığı karşısında Ulrich'in, dostunun eline ne vermesi gerekirdi? Oltaya balık yerine yosun öbeğinin takılması gibi generalin sorusunda da karmakarışık bir teoriler öbeği öylece asılı duruyordu. Acaba insan yalnız duygularını mı izler, bugün farz edildiği üzere o, kendisini bilinçdışı arzu dalgalarının yahut mülayim heves esintilerinin savurduğu şeyleri mi yapar ve hisseder, hatta düşünür? Acaba –yine bugün farz edildiği üzere– takip ettiği yol, daha ziyade aklın ve iradenin yolu mudur? Bugün farz edildiği üzere belli duyguların, mesela cinsî olanların peşinden mi gider? Yoksa yine bugün farz edildiği üzere her şeyden önce cinsî şartların değil de iktisadî olanların psikolojik etkisini mi izler? İnsan gibi karmaşık bir bünyeye birçok cephesinden bakıp teorik yapı itibariyle eksen olarak şunu veya bunu seçebilirsiniz: Böylelikle ortaya kısmî hakikatler çıkar, onların birbirlerine nüfuz etmesiyle de hakikat yavaş yavaş daha da büyür: Ama gerçekten de daha çok büyür mü? Ne zaman kısmî bir hakikate mutlak geçerlilik atfedilse o hakikat intikamını almıştır. Diğer taraftan o kısmî hakikat gözde bu kadar büyütülmese ona ulaşmak da pek mümkün olmazdı. İşte hakikatin ve duygunun tarihleri birbirleriyle böylece türlü ilişkiler içerisinde bulunur ama o ilişkilerde duygunun tarihi karanlıkta kalır. Hatta Ulrich'in kanaatince bu, tarih bile değil ancak bir hercümerçten ibaretti. Mesela Ortaçağ'ın insan hakkında edindiği dinî, dinî olduğu için tutku da barındıran düşünceler, insanın akıl ve irade sahibi olduğundan çok eminlerken, bugün en büyük tutkuları çok sigara içmekten ibaret kalan ekseri âlim, duyguyu, insanî olan ne varsa hepsinin temeli olarak görür. Ulrich'in aklından işte böyle düşünceler geçiyordu, dolayısıyla da tabiî ki Stumm'un söylediklerine cevap vermeyi canı istemiyor, Stumm da zaten cevap beklemiyor, tekrar yola koyulmaya karar vermeden önce yalnızca biraz kendini sakinleştiriyordu.

Ulrich mülayim, "Kont Leinsdorf!" dedi. "Hatırlar mısınız, bir defasında size hem ruha hem kesinliğe ihtiyaç duyulan bütün meseleler için bir genel sekreterlik kurmanızı salık vermiştim?"

Leinsdorf, "Hiç hatırlamaz mıyım," cevabını verdi. "Zatıâlileri kardinale de bahsettim, içtenlikle güldü. Ama dediğine göre geç kalmışsınız!"

Ulrich, "Ama demin kaçırdığınız nokta da tam olarak buydu, kont hazretleri!" diye devam etti. "Dünyanın dün istediğini bugün artık hatırlamadığını, yeterli sebep olmaksızın değişen ruh hâlleri içerisinde bulunduğunu, sürekli heyecanlı olduğunu, asla bir sonuca varamadığını fark ediyorsunuz; eğer bütün insanların kafalarında olup bitenlerin, aslında tek bir insanın kafasında bir araya geldiği düşünülecek olsa o kimse akıl noksanlığından sayılacak bilindik hastalık belirtilerinden birçoğunu alenen ortaya koyacaktır–"

Öğleden sonra edindiği bilgiler sayesinde gururu yeniden kabaran Stumm von Bordwehr, "Fevkalade doğru!" diye bağırdı. "Bu tam anlamıyla... Neydi o akıl hastalığının adı, yine unuttum ama tam da onun semptomları!"

Ulrich gülümseyerek, "Hayır," dedi, "bu kesinlikle belli bir akıl hastalığı sendromu değil; çünkü sağlam birini akıl hastasından ayıran şey sağlamda bütün akıl hastalıklarının, akıl hastasındaysa yalnız birinin olmasıdır!"

Stumm ve Leinsdorf biraz farklı kelimelerle de olsa âdeta bir ağızdan, "Çok zekice!" diye haykırıp peşinden de ilave ettiler: – "Ama bunun manası nedir?"

Ulrich, "Manası şu," diye iddia etti, "eğer ahlâktan duygu, muhayyile ve sair şeyleri kuşatan bütün o ilişkilerin hepsinin düzenlenmesini anlamak mümkünse o zaman söz konusu ilişkilerin her biri ahlâkın alanına girerken yönünü başkalarına göre tayin eder ve bu şekilde bir nebze sağlamlığa kavuşmuş görünür ama hepsi beraber ahlâk içerisinde cinnetin ötesine geçemezler!"

Kont Leinsdorf iyi niyetle, "Hadi, bu kadarı fazla ama!" dedi, general de şöyle söyledi: "Baksana, her insanın kendi ahlâkı olması lazımdır; kediyi mi sevsin, köpeği mi, kimseye dayatamazsın!"

Ulrich ısrarcı, "Dayatılabilir mi, kont hazretleri?!" diye sordu.

Kont Leinsdorf her sâhada "doğru" bir şeyin olduğuna dair itikadına isabet edilmesine rağmen diplomat tavrıyla, "Eskiden olsa, evet," dedi, "eskiden daha iyiydi. Ama bugün?"

Ulrich, "O zaman inanç savaşı sürer gider," dedi.

Leinsdorf merakla, "Buna inanç savaşı mı diyorsunuz?" diye sordu.

"Ya ne denir?"

"Şey, hiç fena değil. Günümüz hayatı için epey iyi bir niteleme. Zaten hiç de kötü bir Katolik olmadığınızı daima içten içe biliyordum!"

Ulrich, "Ben çok kötü bir Katolik'imdir," diye cevap verdi. "Hatta bence Tanrı yoktu, daha yeni yeni ortaya çıkıyor. Ama yolunu şimdiye dek olduğundan daha kısa tutarsak ancak!"

Kont hazretleri bunu gayet temkinli bir tavırla, "Bu benim boyumu aşar!" diyerek reddetti.

38

BÜYÜK BİR OLAYIN ELİ KULAĞINDADIR. AMA KİMSE FARKINDA DEĞİLDİR

Buna mukabil general haykırdı: "Maalesef derhâl ekselanslarının yanına dönmem lazım; bunları bana bir ara muhakkak açıklamalısın, yoksa sana rahat vermem! Beyefendiler müsaade ederlerse bir kez daha yanınıza döneceğim!"

Leinsdorf bir şeyler söylemek ister gibiydi, kafasındaki düşünceler hummalı bir çalışma içindeydi ama Ulrich'le bir an bile yalnız kalamamışlardı, dolaşa dolaşa yanlarına yaklaşan ve kont hazretlerinin çekici kişiliğinin alıkoyduğu kimselerle çevrili olduklarını görüyorlardı. Elbette bahis mevzuu artık Ulrich'in demin söyledikleri değildi, ondan başka bunu düşünen de yoktu, o an bir kol arkasından koluna girdi, yanına gelen Agathe'ydi. İnsanın içini okşayan bir fenalıkla, "Beni savunacak sebep buldun mu?" diye sordu.

Ulrich onun kolunu bırakmadı, yanlarında durduğu insanlara onunla beraber arkasını döndü.

Agathe, "Eve gidemez miyiz?" diye sordu.

Ulrich, "Hayır," dedi, "ben henüz ayrılamam."

Agathe ona, "Seni alıkoyan, uğrunda kendini temiz tutman gereken geleceğin olmasın sakın?" diye takıldı.

Ulrich, onun kolunu kendininkine bastırdı.

Agathe de ağabeyinin kulağına, "Bence, benim ait olduğum yer kesinlikle burası değil, hapishane!" diye fısıldadı.

Yalnız kalabilecekleri bir yer aradılar. Cemiyet artık iyice fokurdamaya başlamıştı ve katılımcılar yavaş yavaş birbirine giriyordu. Yine de bütüne bakınca hâlâ ikili bir gruplaşma seçilebiliyordu: Harbiye nazırının etrafındakiler barış ve sevgiden, Arnheim'ın etrafındakilerse o sırada Alman yumuşaklığının, en iyi, Alman kuvvetinin gölgesinde gelişeceğinden bahsediyordu.

Arnheim bunları âlicenaplıkla dinliyordu, çünkü samimi bir fikri asla geri çevirmezdi ve yeni fikirlere özel bir merakı vardı. Petrol yatakları işinin mecliste zorlukla karşılaşıp karşılaşmayacağı tek endişesiydi. Slav siyasetçilerin muhalefetinden katiyen kaçınılamayacağını hesaba katıyor ve Almanlar arasındaki konumunu sağlama almayı umuyordu. Hariciye Nezareti'ndeki pek önem atfetmediği belli bir muhalif grup hariç hükûmet çevrelerinde vaziyet iyiydi. Ertesi gün Budapeşte'ye seyahat edecekti.

Onun ve başlıca diğer şahsiyetlerin etrafında dolanan gayet hasmane "gözlemciler" vardı. Diğerleri çoğunlukla farklı fikirlere sahipken onları hemen öne çıkaran, her şeye evet deyip çok kibar davranmalarıydı.

Tuzzi onlardan birini, "Konuşulanların kıymeti yok. Asla olmaz!" sözleriyle iknaa çalışıyordu. Öbürü ona inanmıyordu. Bir parlamenterdi. Burada fena bir şeyler döndüğüne dair peşinen kabul ettiği fikri değiştirmiyordu.

Kont hazretleriyse başka bir sual sahibine gecenin önemini, "Azizim, 1848'ten beri ihtilâller bile konuşa konuşa yapılır oldu!" sözleriyle savunuyordu.

Böylesi farklarda hayatın normalde sahip olduğu tekdüzelikten uygun bir sapmadan başka bir şey görmemek yanlış olurdu; bununla beraber sonuçları ağır olan bu hata da neredeyse, zihin müessesemizi düşünebilmenin en temel şartı olan "Bu bir duygu meselesidir!" cümlesi ne kadar sık telaffuz edilirse o kadar çok işlenmektedir. Bu olmazsa olmaz cümle, hayatta olması gerekeni, olabilecekten ayırır. Ulrich, Agathe'ye, "Bu cümle," diyordu, "kanunî düzeni şahsa tanınan hareket alanından ayırır. Rasyo-

nelleşmiş olanı irrasyonel sayılandan ayırır. Mutat şeklinde kullanılınca, insaniyetin asıl meselelerde mecburiyet, tâlî meselelerdeyse şüpheli bir keyfilik olmasının itirafı anlamına gelir. Derler ki, şarabı mı suyu mu tercih edeceğimiz, ateist mi softa mı olmak istediğimiz bizim keyfimize kalmasaydı hayat bir hapishane olurdu, fakat bununla kastedilen asla, duygu meselesi denen şeyin gerçekten de insanın keyfine bırakılması değildir; kastedilen daha ziyade aradaki sınır kesin olmaksızın meşru ve gayrimeşru duygu meselelerinin varlığıdır."

Kol kola girip boş yere saklanacak bir yer bakınan Ulrich ile Agathe, sadece oradaki toplantı hakkında konuşmalarına ve konuşurken de ikiye ayrıldıktan sonra tekrar birleşmenin sevincini çıt çıkarmadan vahşice duymalarına rağmen aralarındaki duygu meselesi gayrimeşruydu. Oysa açıktır ki hemcinslerinin tamamını sevmek ile önce bir kısmını yok etmek arasında tercihte bulunmak, iki yönlü meşruiyeti olan bir duygu meselesiydi; aksi takdirde, cemiyeti iki garazkâr hizbe ayırmasına rağmen, Diotima'nın evinde ve kont hazretlerinin huzurunda bu kadar hırsla müzakere edilmezdi. Ulrich, "duygu meselesinin" icadının, duyguların işine, olabilecek en kötü hizmette bulunduğunu iddia ediyordu ve kız kardeşine bu gecenin, içinde uyandırdığı garip izlenimi açıklamaya kalktığında istemeden de olsa sabahleyin yarıda bıraktıkları konuşmayı devam ettirerek, hatta haklı da çıkaracak şekilde konuşmaya başladı. "Canını sıkmadan," dedi, "lafa nasıl başlasam, gerçekten bilmiyorum. Sana ahlâktan ne anladığımı söyleyebilir miyim?"

Agathe, "Lütfen," dedi.

"Ahlâk, bir toplum içerisindeki davranışın ama özellikle de davranışın iç tahriklerinin, yani duygu ve düşüncelerin düzenlenmesidir."

Agathe gülerek, "Birkaç saatte büyük ilerleme!" diye karşılık verdi. "Daha bu sabah ahlâkın ne olduğunu bilmem diyordun!"

"Tabiî ki bilmiyorum. Buna rağmen sana bir düzine açıklamada bulunabilirim. En eskisi, Tanrı'nın bize hayatın düzenini bütün teferruatıyla vahyetmiş olmasıdır–"

Agathe, "En güzeli bu!" dedi.

Ulrich, "Ama en muhtemeli," diye vurguladı, "bütün başka düzenler gibi ahlâkın da cebir ve şiddet yoluyla meydana gelmesidir! Hâkimiyeti eline alan bir grup insan, diğerlerine hâkimiyetini sağlama alacak talimat ve esasları dikte eder. Ama ahlâk, aynı zamanda kendisini yüceltmiş olanlara da bağlıdır. Böylelikle bir örnek vazifesi de görür. Aynı zamanda reaksiyonlarla değişime uğrar: Tabiî ki öyle hemen tarif edilemeyecek kadar karışık bir durumdur bu ve ne fikirle ne fikirsiz, ancak tatbikle meydana gelebileceğinden, her şeyin üstüne gökyüzü kadar bağımsızca geriniyormuş gibi görünen uçsuz bucaksız bir örgü ortaya çıkar. İşte her şey bu daireyle alâkalıdır ama dairenin hiçbir şeyle alâkası yoktur. Başka bir deyişle; her şey ahlâkla alâkalıdır ama bizzat ahlâk, ahlâkla alâkalı değildir! –"

Agathe, "Ahlâk bakımından harika bir tavır," dedi. "Fakat biliyor musun, ben bugün iyi bir insanla karşılaştım?"

Ulrich sözünün böyle kesilmesine biraz şaşırmıştı ama Agathe'nin Lindner'le karşılaşmasından bahsetmeye başlamasını ilkin deminki düşünce silsilesinde bir yere oturtmaya çalıştı: "Bugün burada da düzinelerce iyi insan bulabilirsin," dedi, "ama biraz daha devam etmeme izin verirsen aralarında neden kötülerin de bulunduğunu öğreneceksin."

Bunları konuşa konuşa içerideki curcunadan kaçarken sofaya kadar varmışlardı, Ulrich'in nereye dönebileceklerini düşünmesi gerekti; aklına Diotima'nın odası da Rachel'in minik hücresi de geldi ama ikisine de bir daha adım atası yoktu, böylelikle Agathe'yle beraber şimdilik kimselerin olmadığı dehlizde asılı elbiselerin arasında durdular. Ulrich ne söyleyeceğini bilemedi. Sabırsız ve çaresiz bir hareketle, "Aslında en başından başlamam lazım," diye açıkladı. Sonra aniden dedi ki: "İyilik mi ettin, fenalık mı, bilmek istemiyorsun; seni tedirgin eden, ikisini de belirgin bir sebep olmadan yapman!"

Agathe başıyla onadı.

Ulrich onun ellerini tutmuştu.

Kız kardeşinin donuk parıltılar saçan teni, gözlerinin önünde, hafif dekoltesinden yayılan tanımadığı bitkilerin kokusuyla bir an için dünyevî vasfını yitirdi. Nabzı bir elinden öbürüne vuru-

yordu. Dünyevî menşei olmayan derin bir çukur onu kendisiyle beraber bir ütopyanın içine hapseder gibiydi.

Birden bunu niteleyecek tasavvurlardan mahrum kalıverdi; daha önce bu amaçla sık sık kullandıkları bile artık tasarrufunda değildi. "Ânın ilhamıyla değil, asla yarıda kalmayacak bir durumdan hareketle davranalım." "Öyle ki geri almak için geri dönüşün olmadığı merkez noktasına varalım." "İşin kenarından ve değişen hâllerinden hareketle değil, tek ve değişmez mutluluktan hareketle." Böyle cümleler dilinin ucuna gelmesine geliyordu, konuşarak olabilse onları zikretmek de elinde olurdu ama dile getirilebilmeleri o an iki kardeş arasında yaşayacakları bire bir tatbikat içerisinde aniden imkânsızlaşıyordu. Söz konusu imkânsızlık da Ulrich'in elini kolunu bağlıyor, onu heyecanlandırıyordu. Agathe ise onu gayet net anlıyordu. Etrafındaki kabuğun ilk kez bütünüyle kırılıp da "sert ağabeyinin" yere düşen yumurta gibi içindekileri dökmesi aslında onu mutlu etmeliydi. Şaşırtıcıdır ama bu kez duyguları onunkilere ayak uydurmaya tam olarak hazır değildi: Sabah ile akşam arasında Lindner'le o inanılmaz karşılaşması yaşanmıştı, bu adam yalnızca şaşkınlık yaratıp merakını uyandırmasına rağmen münzevi aşkın sonsuz yansımasını meydana çıkartmamak için tek bir zerre yetiyor da artıyordu bile.

Daha cevap vermesine kalmadan Ulrich bunu kardeşinin ellerinde hissetti, Agathe ise – hiç cevap vermedi.

Ulrich bu beklenmedik başarısızlığın, az önce anlatılmasına izin vermesi gereken o hikâyeyle alâkalı olduğunu tahmin ediyordu. Karşılıksız kalan hissinin geri tepmesiyle şaşkınlığa düşüp başını machup mahcup iki yana sallayarak dedi ki: "Böyle birinin iyiliğinden bu kadar beklentinin olması sinir bozucu!"

Agathe, "Belki ondandır," diye itiraf etti.

Ulrich Agathe'ye baktı. Yaşadığı şeyin kız kardeşi için, himayesinde bulunduğu sırada karşılaştığı koca namzetlerinden çok daha fazlasını ifade ettiğini anlıyordu. O adamı biraz tanıdığı bile söylenebilirdi: Lindner hayatın içinde biriydi; vaktiyle vatanseverlik faaliyetinin ilk toplantısında "o tarihî âna" veya her neyse ona yönelttiği ve mahcup bir sessizlikle karşılanan kısa konuşmayı yapan adamdı, beceriksiz, samimi ve önemsiz biriy-

di... Ulrich gayriihtiyari etrafına bakındı ama onu konuklar arasında gördüğünü hatırlamıyor, zaten bu toplantılara bir daha davet edilmediğini de biliyordu. Ona başka yerlerde, muhtemelen akademik cemiyetlerde ara sıra rastlamış, hakkında bazı şeyler okumuş olmalıydı, çünkü hafızasını tazelerken ultra mikroskobik hatıra izlerinden ağdalı ve iğrenç bir damla misali şu hüküm teşekkül etti: "Sıkıcı herifin teki! Hayatta belli yerlere gelmiş birisi bu adamı olsa olsa Profesör Hagauer kadar ciddiye alabilir!"

Bunu Agathe'ye söyledi.

Agathe ses çıkarmadı. Hatta onun elini sıktı.

Ulrich, burada bir tutarsızlık var ama ne olduğu belli değil! gibi bir hisse kapılıyordu.

O an sofaya gelenler oldu, iki kardeş birbirinden ayrıldı. Ulrich, "Sana tekrar içeri kadar eşlik edeyim mi?" diye sordu.

Agathe itiraz ederek bir çare aradı.

Ulrich'in aklına birdenbire, diğerlerinden kaçmak için ancak mutfağa çekilebilecekleri geldi.

Mutfakta bardaklar dolduruluyor, tepsilere kekler konuyordu. Aşçı kadın telaş içinde çalışıyor, Rachel ile Süleyman tepsilerinin verilmesini bekliyor ama eskiden böylesi vesilelerde olduğu gibi fısıldaşmıyor, ayrı yerlerde kıpırdamadan duruyorlardı. İki kardeş içeri girince kısa boylu Rachel hafifçe eğildi, Süleyman da kömür gözleriyle âdeta hazırola geçti, Ulrich, "İçerisi çok sıcak, bizim için buraya soğuk meşrubat getirir misiniz?" dedi. Agathe'yle beraber pencerenin önündeki banka oturdu, onları birisi fark edecek olursa iki aile dostu ufaktan şakalaşıyorlarmış gibi görünsün diye de yanlarına göstermelik tabak ve bardaklar koydu. Oturunca hafif hafif göğüs geçirerek şöyle dedi: "Velhasıl, Profesör Lindner gibilerini iyi mi yoksa katlanılmaz mı bulacağın tamamen duygu meselesidir!"

Agathe'nin parmakları ambalajlı bir şekerlemeyle meşguldü.

Ulrich, "Yani," diye devam etti, "duygu hakiki veya sahte değildir! Şahsî bir mesele olarak kalmıştır! Telkine, vehme, iknaa devredilmiştir! Senle ben, şu içeridekilerden farklı değiliz! İçeridekiler ne istiyor, biliyor musun?"

"Hayır. Ama önemi var mı?"

"Belki vardır. Çünkü iki hizbe ayrılmışlar, ikisi de haklılık veya haksızlıkta birbirinden aşağı kalmıyor."

Agathe, sadece toplara ve politikaya inanmaktansa, gülünç olsa da insanın iyiliğine inanmanın kendisine daha olumlu göründüğünü söyledi.

Ulrich, "Şu tanıştığın kişi nasıl biri peki?" diye sordu.

"Nasıl diyeyim, iyi işte!" diye cevap veren kardeşi güldü.

Ulrich kızarak, "Sana göre neyin iyi olduğunu da, Leinsdorf'a göre iyi görüneni de mühimseyemezsin!" diye cevap verdi.

İkisinin de yüzleri gülümsemekten ve heyecandan kasılmıştı: Nazik ve neşeli ifadenin hafif akıntısı, daha derinlerdeki karşı akıntılarla engelleniyordu. Rachel bunu başlığının altındaki saç diplerine dek sezmekteydi; ama kendisini o kadar sefil hissediyordu ki o sezgi, daha iyi zamanlarını hatırlatırcasına, eskiye göre çok daha basıktı. Yanaklarının güzel yuvarlaklığı farkına varmadan çökmüş, gözlerinin siyah yangını bezginlikten bulanmıştı: Ulrich onun güzelliğini kardeşininkiyle kıyaslamayı isteseydi, Rachel'in o eski siyah parıltısının, üstünden ağır bir araba geçmiş küçük bir parça kömür misali un ufak olduğu mutlaka gözüne ilişirdi. Ama Ulrich ona dikkat etmiyordu. Rachel hamileydi ve hamileliğini bu belanın vahametini anlamadan ona romantik ve cıvık planlarla cevap veren Süleyman'dan başka bilen yoktu.

Ulrich, "Asırlardır," diye devam etti, "dünya, düşüncelerin hakikati, dolayısıyla da mantıken belli bir dereceye kadar düşünce özgürlüğü nedir, bilir. Duygu aynı devirdeyken ne hakikatin ne de hareket özgürlüğünün katı ekolüne sahip olmuştur. Çünkü ahlâkın her türlüsü, geçerliliğini koruduğu müddetçe, duyguyu ancak keyfinin bileceği davranışlar için belli temel düstur ve hisler ne kadar gerekliyse o ölçüde, üstelik gayet katı bir biçimde düzenlemiştir; geri kalanı ise keyfe, şahsî duygu oyununa, sanatın ve akademik tartışmaların belirsiz uğraşlarına devretmiştir. O hâlde ahlâk; duyguları kendi ihtiyaçlarına uydurmuş, uydururken de aslında kendisi de duygulara bağlı olmasına rağmen onları geliştirmeyi ihmal etmiştir. Zira ahlâk, duygunun düzeni ve birliğinden ibarettir." Burada durdu. Rachel büyük insanların

meselelerinden artık eskisi kadar çok heyecan duymasa da Ulrich onun büyülenmiş bakışlarını hararetli yüzünde hissediyordu. Mahcup bir sesle, "Mutfaktayken bile ahlâktan bahsetmem belki de komiktir," dedi.

Agathe meraklı ve düşünceli, ağabeyine baktı. Ağabeyiyse ona doğru biraz daha eğilip şakacı ve titrek bir gülümsemeyle ilave etti: "Bu, bütün dünyaya karşı silahlanan bir tutkunluğun başka bir ifadesidir yalnızca."

Sabahki zıtlık istemeden de olsa tekerrür etti, Ulrich yine o pek hoş olmayan öğretici tavrını takınmıştı. Elinden başka türlüsü gelmiyordu. Ona göre ahlâk ne tâbiiyet ne düşüncelerdeki hikmetti, ahlâk ihtimallerin sonsuz bütünlüğünü yaşamaktı. Ahlâkın yükselme kabiliyetine ve ahlâkî tecrübenin kademelerine inanıyordu ama inanışı, herkeste olduğu gibi ahlâk hazır bir şeymiş de insan onun için yeterince temiz değilmiş gibi sadece ahlâk anlayışının kademelerine yönelik değildi. Ahlâka, belli bir türüne inanmaksızın inanıyordu. Ahlâktan çoğunlukla anlaşılan, hayatı düzen içerisinde tutan bir nevi asayiş talepleridir; ve hayat, o taleplere bile itaat etmediğinden o talepler tam anlamıyla yerine getirilemezmiş, böylelikle de bîçare kalmış birer idealmiş gibi bir manzara arz ederler. Ama ahlâkı o raddeye getirmemek lazımdır. Ahlâk hayalgücüdür. Ulrich'in, Agathe'nin görmesini istediği şey de buydu. İkincisi de hayalgücünün keyfilik olmadığıydı. Hayalgücünü keyfiliğe devrederseniz sizden intikamını alır. Kelimeler Ulrich'in ağzında çırpınıyorlardı. Çok az dikkate alınan bir farktan bahsetmek üzereydi, muhtelif tarihî devirler aklı kendi tarzlarınca geliştirmiş, ahlâkî hayalgücünü ise yine kendi tarzlarınca sabitleyip kilit altına almışlardı. Bundan bahsetmek üzereydi çünkü sonuç; bütün şüphelere rağmen az veya çok tarihin bütün dönüşümleri arasından aklın ve onun yapıtlarının dikine tırmandığı bir hat bulunması, hattın karşısındaysa duyguların, fikirlerin, hayat imkânlarının parçalarından oluşan bir yığının olması ve orada ebedî birer tâlî mesele olarak ortaya çıktıktan sonra tekrar terk edildikleri hâlleriyle durmalarıydı. Çünkü başka bir sonuç da; nihayetinde esas hayatın alanına uzanır uzanmaz öyle veya böyle bir kanaate varmak için sayısız

imkâna ulaşmanın ama o imkânları birleştirme fırsatının bulunmamasıydı. Çünkü bir sonuç da; o kanaatlerin, asla uzlaşma imkânları olmadığı için birbirlerine hücum etmeleriydi. En nihai sonuç ise insandaki hissîliğin sabit durmayan bir teknedeki su gibi sağa sola sallanmasıydı. Ulrich'in aklından gece boyunca çıkmayan bir fikir vardı; üstelik eski bir fikirdi bu ve o gece sürekli teyit edildi, Ulrich, Agathe'ye hatanın nerede olduğunu ve herkes isterse nasıl bertaraf edileceğini göstermek istemişti, bunu yapmaktaki acı verici maksadıysa yalnızca, insanın kendi muhayyilesinin keşiflerine bile güvenemeyeceğini ispatlamaktı.

Agathe ise tacize uğrayan bir kadının teslim olmadan önce aceleyle bir kez daha kendini savunmasına benzer hafif bir iç geçirmeyle, "Yani her şeyi 'prensip icabı' yapmak lazım?!" dedi ve ağabeyinin gülümsemesine mukabele ederek ona baktı.

Ağabeyiyse, "Evet, ama yalnızca bir prensibin icabı!" diye cevap verdi. Asıl niyetlendiğinden bambaşka bir şey söylemiş oldu böylece. Söylediği yine, hayatın büyüleyici bir sükûnetle bir çiçek misali büyüdüğü Siyam İkizleri ve Bin Yıllık İmparatorluk alanından çıkmıştı ve aslı astarı yok denemeyecekse de, düşüncenin kimsesiz ve aldatıcı sınırlarına işaret ediyordu. Agathe'nin gözleri paramparça olmuş akiğe benziyordu. Ağabeyi o an biraz daha konuşsa veya elini onun vücuduna koysaydı bir şey olacak, ne olduğunu biraz sonra sorsalar söyleyemeyecekti, çünkü o şey ortadan kayboluvermişti. Zira Ulrich daha fazla konuşmak istemedi. Bir meyve, bir de bıçak alıp meyveyi soymaya başladı. Daha demin kendisini kız kardeşinden ayıran mesafenin eriyip ölçüsüz bir yakınlık hâlini almasına sevinmişti, ayrıca o an sözlerinin kesilmesine de mutlu oldu.

Bu arada açık ordugâhta düşmana baskın yapan bir keşif kolu kumandanının kurnaz gözüyle mutfağı gözleyen kişi generaldi. İçeri girerken, "Rahatsız ettiğim için kusura bakmayın!" diye bağırdı. "Ama ağabeyinizle baş başa olduğunuza göre çok da büyük bir kusur değildir benimkisi herhâlde, hanımefendi!" deyip, "Birileri fellik fellik seni arıyor!" sözleriyle Ulrich'e döndü.

Ulrich de Agathe'ye söylemek istediğini generale söyledi. Ama önce, "'Birileri' de kimmiş?" diye sordu.

Stumm, "Hani seni nazırın yanına götürecektim ya!" diye dert yandı.

Ulrich eliyle reddedercesine bir hareket yaptı.

İyi niyetli general, "Neyse, zaten geçti artık," dedi. "İhtiyar demin gitti. Ama hanımefendi vakit geçirmek için senden daha iyisini bulur bulmaz, şayet söylediklerini hatırlamak lütfunu gösterirsen 'inanç savaşı' derken neyi kastettiğin hususunda seni kendi hesabıma bir sorguya çekmem gerekecek."

Ulrich, "Biz de ondan bahsediyorduk," diye cevap verdi.

General, "Ne kadar enteresan!" diye haykırdı. "Demek hanımefendi de ahlâkla uğraşıyorlar?"

Agathe gülümseyerek, "Ağabeyim ahlâktan başka şeyden bahsetmez zaten," diye düzeltti.

Stumm, "Bugün gündemi belirleyen de neredeyse tamamen bu oldu!" diye iç geçirdi. "Söz gelimi, Leinsdorf daha birkaç dakika önce, ahlâk da en az yemek kadar önemlidir, dedi. Bence öyle değil!" demeye kalmadan bayıla bayıla Agathe'nin uzattığı tatlılara yumuldu. Şaka olmalıydı. Agathe onu teselli ediyordu: "Bence de öyle değil," dedi.

General, "Bir subayın da bir kadının da ahlâkı olmalıdır ama bundan bahsetmekten hoşlanmazlar!" diye irticalen konuşmaya devam etti. "Yalan mı, hanımefendi?"

Rachel ona bir mutfak sandalyesi getirip önlüğüyle sandalyenin üzerini hemencecik sildi, generalin söyledikleriyle can evinden vurulmuş, ağladı ağlayacaktı.

Stumm ise Ulrich'i tekrardan gayrete getirdi: "Neydi o inanç savaşı meselesi?" Fakat Ulrich bir şey diyemeden general tekrar şu sözlerle araya girdi: "İçimden bir ses kuzininin de seni bulmak için oda oda gezdiğini söylüyor, benim önce gelmem aldığım askerî eğitim sayesindedir. Yani zamanı iyi kullanmalıyım. Zira içerisinin tadı kaçtı artık! Bizi âdeta rezil ediyorlar. Kuzininse, nasıl söyleyeyim, doludizgin gidiyor! Ne karar verildiğini biliyor musun?"

"Kararı veren kim?"

General, "İçeridekilerin çoğu gitti. Bazıları kaldı, olan biteni can kulağıyla dinliyorlar," diye olayları tasvir etti. "Kararı kimin verdiğini söylemek pek mümkün değil."

Ulrich, "O zaman belki ilkin ne karar verildiğini söylemen daha iyi olur," dedi.

Stumm von Bordwehr omuz silkti. "Öyle olsun. Ama bereket, içtüzüktekine benzer bir karar da değil," diye tafsilat verdi. "Çünkü Tanrı'ya şükür bütün sorumlular vakitlice geri çekilmişti. Yani bunun yalnızca kısmî bir karar, bir teklif veya bir azınlık oylaması olduğunu söyleyebiliriz. Ben resmiyette bundan hiç haberimiz olmadığı kanaatini temsil edeceğim. Ama hiçbir şey zapta geçmesin diye senin de sekreterinle konuşman lazım. Hanımefendi," deyip tekrar Agathe'ye döndü, "iş konuşuyoruz, kusura bakmayın!"

O da, "Ama gerçekte olan ne?" diye sordu.

Stumm neler olmadı ki der gibi bir hareket yaptı. "Feuermaul, hanımefendi bu genç adamı hatırlayacaklardır, onu davet etmemizin tek sebebi... Nasıl söylesem, bilemedim. Adam zamanın ruhunun temsilcisi, hem zaten birbirine zıt temsilcileri davet etmeye mecburduk; velhasıl, buna takılmadan, hatta belli başlı entelektüel önerilerin de tadını çıkararak bazen maalesef önem arz eden şeylerden konuşmayı ümit ediyorduk. Ağabeyiniz bilir, hanımefendi; Nazırı Leinsdorf ve Arnheim'la bir araya getirip bakacaktık, acaba Leinsdorf'un bazı –: vatanseverce görüşlere itirazı var mı diye. Aslına bakarsanız, hiç memnun kalmadım diyemem," –laubali bir tavırla tekrar Ulrich'e döndü– "işler olabildiğince yoluna girdi. Ama bunlar olup biterken Feuermaul başkalarıyla –" Stumm bu noktada Agathe'nin anlaması için bir ilave yapmayı gerekli gördü: "Yani insanın bir yere kadar iyi davranılması gereken barışçıl ve sevecen bir varlık olduğu görüşünün temsilcisi aşağı yukarı bunun tersini iddia eden başka temsilcilerle bir araya geldi, dolayısıyla aralarını düzeltmek için güçlü bir yumruğa ve gereken başka ne varsa ona ihtiyaç duyuldu – işte, bu Feuermaul diğerleriyle kavgaya tutuştu, derken kimse engel olamadan bunlar ortak bir karar aldılar!"

Ulrich emin olmak niyetiyle, "Ortak mı?" dedi.

Stumm, "Evet, fıkraymış gibi anlatıverdim," diye belirtti, istemeden komik bir şekilde anlatmış olması sonradan onun da dikkatini çekince hoşuna gitti. "Kimse böylesini beklemiyordu. Ka-

rarın ne olduğunu söylesem dünyada inanmazsın! Bugün ikindi üzeri Moosbrugger'i âdeta resmen ziyaret etmek zorunda kaldığım için de nazırlık işin arkasında ben varım sanacak, kimse onu bu fikirden caydıramayacak!"

Ulrich kahkahayı bastı ve Stumm anlatmaya devam ederken aynı şekilde zaman zaman sözünü kesti, bu hâli yalnızca Agathe tam olarak anlarken, incinen dostu tekrar tekrar asabi göründüğünü belirtiyordu. Ama olanlar Ulrich'in daha demin kız kardeşine taslağını çizdiği kalıba o kadar çok uyuyordu ki sevinmemesine imkân yoktu. Feuermaul grubu son anda, kurtarılacak ne kaldıysa kurtarmaya niyetlenmişti. Böylesi vakalarda hedef çoğunlukla maksattan daha belirsizdir. Genç şair Friedel Feuermaul –yakın çevresinde ona Pepi* diyorlardı, çünkü küçük bir Macar şehrinde dünyaya gelmesine rağmen eski Viyana hayalleri kuruyor ve Schubert'in gençliğine benzemeye çabalıyordu– Avusturya'nın bir misyonu olduğuna, ayrıca insanlığa da inanıyordu. Paralel Faaliyet gibi bir teşebbüse çağırılmadığında bundan rahatsızlık duyacağı ortadaydı. Avusturya'nın belirleyici olduğu insanî bir teşebbüs veya insâniyetin belirleyici olduğu bir Avusturya teşebbüsü onsuz nasıl gelişip ilerlerdi! Ne var ki bunu, bir omuz silkişiyle yalnızca hanım arkadaşı Drangsal'e söylemiş, arkadaşıysa bunu memleketine şeref veren bir dul, üstelik ancak geçen sene Diotima'nın salonu yüzünden geri kalan entelektüel bir güzellik salonunun sahibesi olarak önüne gelen her nüfuzlu kişiye anlatmıştı. Böylece çıkan bir söylentiye göre Paralel Faaliyet tehlikeye düşecekti, eğer –: işte bu eğer ve o tehlike, anlaşılacağı üzere biraz belirsizdi, çünkü önce Diotima'nın Feuermaul'ü çağırmaya mecbur bırakılması lazımdı, sonrasında da belki icabına bakılırdı. Ama vatanseverlik faaliyetinden neşet edeceği söylenen bir tehlikenin ilanı; vatan falan tanımayan, devletle zoraki bir evlilik içerisinde yaşayıp devlet tarafından istismara uğrayan halktan başka bir şey bilmeyen uyanık siyasetçilerce fark edilmişti; onlar zaten nicedir Paralel Faaliyet'ten ortaya

* Franz Schubert'in 1818 yılında Macaristan'da tanıştığı ve ilişki yaşadığı hizmetçi kız Josepha "Pepi" Poecklhofer'e atıfta bulunulmuştur. –ç.n.

ancak yeni bir baskı çıkacağından şüphelenmekteydiler. Şüphelerini nazikçe saklamışsalar da bu duruma mani olma amacına, Almanların tehlikenin bizzat kendi milletleri olduğunu itiraf etmeleri gibi faydalı bir ipucundan daha az değer veriyorlardı, çünkü Almanlar arasında meyus hümanistler hep olacaktı ama topyekûn bakıldığında baskıcı bir millet ve devletin asalakları olarak kalacaklardı! Bu sayede Profesör Drangsal ve Şair Feuermaul, gayretlerinin, sebeplerini sorgulamadan canlarına minnet kabul ettikleri bir katılımla gelişme kaydettiğini hissediyorlardı; bir duygu adamı olduğu düşünülen Feuermaul de harbiye nazırına sevgi ve barışa teşvik edecek bir şeyler söylenmesi gerekir fikrine kapılmıştı. Neden özellikle harbiye nazırına söylenecekti ve nazıra burada hangi rol biçiliyordu, orası karanlıktı ama fikrin kendisi o kadar göz kamaştırıcı bir icattı ve o kadar dramatikti ki başka bir desteğe gerçekten de ihtiyacı yoktu. Stumm von Bordwehr'e, yani kültür hırsıyla Diotima fark etmeden ara sıra Bayan Drangsal'in salonuna giden o vefasız generale göre de durum böyleydi; üstelik başlangıçtaki, silah sanayicisi Arnheim'ın tehlikenin bir parçası olduğuna dair görüşün, yerini, mütefekkir Arnheim'ın bütün iyiliklerin önemli bir parçası olduğu görüşüne bırakmasını da bizzat o sağlamıştı.

Hâsılı, her şey katılımcılara uygun olacak şekilde cereyan etmişti, nazırın Feuermaul'le bugün gerçekleşen ikili görüşmesinden de, Bayan Drangsal'in yardımlarına rağmen Feuermaul'ün zihninin birkaç mucizesinden ve bu mucizelerin ekselansları tarafından sabırla dinlenmesinden başka bir şey çıkmamış olması mutat insanî olayların gidişatına uygun düşmekteydi. Ama Feuermaul'ün daha yedekleri vardı, topladığı ordu; yaşlısıyla genciyle, edebiyatçılardan, saray müşavirlerinden, kütüphanecilerden, birkaç barış yanlısından yani kısacası, tedavülden kaldırılan tarihî eser üç koşumlu atlı omnibüslere veya Viyana porselenine destek çıkmaktan memnuniyet duyacak, vatanlarına ve vatanın insanî misyonuna duydukları hisle birleşen her yaş ve mevkiden insanlardan oluştuğundan ve maiyetindekiler gece boyunca, silahlarını alenen ellerinde taşımayan hasımlarına türlü ilişkiler kurmak suretiyle bağlandıklarından, fikirlerin körü körüne hava-

da uçuştuğu sayısız konuşma yapılmıştı. Harbiye nazırı veda ettikten sonra Bayan Drangsal'in dikkati, bilinmeyen sebeplerle bir süreliğine dağıldığında Feuermaul karşısında bu ayartıcı detayı buldu. Stumm von Bordwehr'in tek anlatabildiği, onun genç bir adamla son derece hararetli bir sohbete dalmış olmasıydı, yaptığı tarife göre o genç, büyük ihtimal Hans Sepp'in ta kendisiydi. Öyle veya böyle, başa çıkamadıkları tüm fenalıkların kabahatini yüklemek için bir günah keçisi kullananlardan biriydi; böylesi fenalıklar arasında, milletini üstün görme, kişinin sırf öyle inandığı için kendisiyle kan bağı olmayan ve ona olabildiğince az benzeyen bir günah keçisi seçtiği özel bir vakadır. Gelgelelim, insanın kızınca öfkesini konuyla hiç alâkası olmayan birinden çıkarması, malum, büyük rahatlıktır; pek malum olmayansa bunun sevgi adına da yapılmasıdır. Aslında sevgide de pek fark yoktur, onun da çoğu zaman konuyla hiç alâkası olmayan birinden çıkarılması lazımdır, aksi takdirde başka fırsat bulunmaz. Bu anlamda Feuermaul menfaati uğruna bir hayli can sıkabilen girişken bir gençti ama sevgi keçisi "insandı," genel hâliyle insanı düşünmeyedursun, iyiliği tatmin olmak nedir bilmezdi. Hans Sepp de esasen iyi bir çocuktu, Müdür Fischel'i aldatmaya bile gönlü el vermiyordu, buna mukabil günah keçisi, değiştiremediği her şeyin kinini üstüne attığı "Alman olmayan insandı." Başta birbirleriyle ne konuştuklarını Tanrı bilirdi; herhâlde keçilerini kapıştırmış olacaklardı, zira Stumm şunları söyledi: "Nasıl oldu, gerçekten anlamadım: Birden başkaları da geldi, sonra kaşla göz arasında tam bir izdiham yaşandı, nihayetinde diğer odalardaki herkes etraflarına toplandı!"

Ulrich, "Ne hakkında tartıştıklarını biliyor musun?" diye sordu.

Stumm omuz silkti. "Feuermaul karşısındakine, 'Nefret etmek istiyorsunuz ama edemezsiniz! Çünkü sevgi her insanda doğuştan vardır!' diye bağırdı. Veya buna benzer şeyler söyledi. Öbürü de ona, 'Siz de sevmek istiyorsunuz, öyle mi? Hadi oradan, sizi, sizi –' Tam olarak söyleyemeyeceğim gerçekten, çünkü üniformadan ötürü belli bir mesafede durmam gerekiyordu."

Ulrich, "Ah, asıl mesele orası!" deyip Agathe'nin bakışlarını arayan gözlerle ona döndü.

Stumm, "Ama asıl mesele karar değil miydi!" diye hatırlattı. "Birbirlerini yiyeceklerken apansızın ortak ve alelade bir karar peyda oldu!"

Stumm yusyuvarlak bedeni içerisinde tam bir ciddiyet izlenimi bırakıyordu. "Nazır derhâl oradan ayrıldı," dedi.

İki kardeş, "Tamam, ne karar verdiler peki?" diye sordular.

Stumm, "Tam söyleyemeyeceğim," diye cevap verdi, "çünkü tabiatıyla ben de hemen ortadan kayboldum, hâlbuki onların işi henüz bitmemişti. Zaten böyle bir şeyi nasıl aklında tutarsın ki? Moosbrugger'in lehine, askeriyenin aleyhine bir şeylerdi işte!"

"Moosbrugger mi? O nasıl oluyor?" Ulrich gülüyordu.

General öfkeyle, "Nasıl mı oluyor?!" diye tekrarladı. "Senin için gülmesi kolay ama benim başıma öyle bir iş açacak ki! Hiç yoksa yazışmalar günlerce sürecek. Böyle insanlar söz konusuyken, 'nasıl oluyor' denir mi?! Belki de kabahat, bugün nereye gitse idamın lehine, yumuşak davranmanın aleyhine konuşan şu yaşlı profesöründür. Veya son günlerde gazeteler yine o hilkat garibesinin haberlerini vermeye başladıkları için olmuştur bütün bunlar. Öyle veya böyle, birden lafı geçti işte. Bunu geri çevirmek lazım!" diye kendisinde pek alışık olmadıkları bir kesinlikle açıkladı.

O an kısa aralıklarla peş peşe Arnheim, Diotima, hatta Tuzzi ve Kont Leinsdorf mutfağa girdiler. Arnheim sofadan sesleri işitmişti. Tam da kimseye fark ettirmeden ayrılmak üzereydi, çünkü çıkan huzursuzluk onu Diotima'yla görüşmekten bu defalık kaçınabileceği ümidine sevk etmişti, zaten öbür gün de yine bir süreliğine seyahate çıkacaktı. Ama merakına yenik düşüp mutfağa baktı, Agathe de onu fark edince nezaketi, onu çekilip gitmekten alıkoydu. Stumm vaziyeti öğrenmek için hemen üstüne atıldı. Arnheim gülümseyerek, "Olanları size tam metniyle bile nakledebilirim," diye cevap verdi. "Bazı şeyler o kadar tuhaftı ki gizlice not etmekten kendimi alamadım."

Cüzdanından bir kâğıt çıkardı ve stenografik notlarını yavaş yavaş çözerek planlanan gösterinin içeriğini tane tane okudu: "'Vatanseverlik faaliyeti Feuermaul ve' –öbür ismi anlamadım– 'beylerin isteği üzerine şu karara vardı: İsteyen kendini, kendi fi-

kirleri uğruna öldürtsün ama insanları başkalarının fikirleri uğruna ölmeye sevk eden, katildir!' İşte verilen teklif," diye ekledi, "başka bir değişiklik yapılacağı intibaına kapılmadım."

General haykırdı: "Aynen bunlar söylendi! Ben de aynını duydum! Şu entelektüel tartışmalar yok mu, mide bulandırıyorlar!"

Arnheim yumuşakça, "Günümüz gençliğinin arzusu, sağlamlık ve liderlik," dedi.

Stumm tiksinerek, "Ama aralarında sadece gençler yok ki, kafasında saç kalmamış olanlar da ortalıkta dikilip olanları tasvip ediyorlardı!"

"O zaman herkes liderliğe ihtiyaç duyuyor demektir," diyen Arnheim güler yüzle başını salladı. "Artık her yer böyle. Ayrıca yanlış hatırlamıyorsam, çözümleri çağdaş bir kitaptan alıntı."

"Öyle mi?" dedi Stumm.

Arnheim, "Evet," dedi. "Tabiî ki o çözüme pek olmamış gibi bakmak lazım. Ama onda ifadesini bulan ruhanî ihtiyacı faydalı hâle sokmayı becerirseniz, belki işe yarar."

General biraz sakinleşmiş gibi oldu, Ulrich'e dönerek, "Ne yapılabilir, bir fikrin var mı?" diye sordu.

Ulrich, "Tabiî ki!" diye cevap verdi.

Arnheim'ın dikkatiyse Diotima yüzünden dağıldı.

General sessizce, "Buyur öyleyse!" dedi. "Söyle bakalım! Ben, tabii liderliğin bizde kalmasını tercih ederim!"

Ulrich acele etmeden, "Gerçekte neler oldu, önce kafanda canlandırman lazım," dedi. "Biri öbürüne elinden gelse sevmek isteyeceğini söylemekte, öbürü de aynı şeyin nefret için de geçerli olduğu cevabını vermekte haksız sayılmaz. Bütün duygular için geçerlidir bu. Günümüzde nefretin bazı uygun tarafları var, öte yandan gerçekten sevgi denecek şeyi bir insana karşı hissetmek için yapılması gereken –: iddia ediyorum ki," dedi kısaca, "bunu yapabilen iki insan hiç olmamıştır!"

General çabucak, "Kesinlikle çok ilginç," diyerek sözünü kesti, "çünkü böyle bir şeyi nasıl iddia edersin, hiç anlamıyorum. Ama benim yarın, bugünkü olayların hesabını vereceğim bir rapor yazmam lazım, onun için de yalvarırım, bunu göz önünde bulundur! Askeriyedeki en önemli şey, daima birtakım ilerlemeler

kaydedildiğini rapor edebilmektir; yenilsen bile belli bir iyimserlik muhakkak gereklidir, işin tabiatında bu var: Şu hâlde, olanları ilerleme olarak nasıl gösteririm?!"

Ulrich göz kırparak, "Şöyle yaz," diye tavsiye etti: "Ahlâk hayallerinin intikamı alındı!"

Stumm kızarak, "Ama askeriyede böyle şeyler yazamazsın!" diye karşılık verdi.

Ulrich de ciddiyetle devam etti: "O zaman onu bırak, şunu yaz: Bütün yaratıcı devirlerde bir ciddiyet bulunmuştur. Derinlemesine ahlâk olmadan derinlemesine mutluluk olmaz. Ahlâk eğer sabit bir şeyden türetilmiyorsa ahlâk değildir. Bir itikada dayanmayan mutluluk da olmaz. Ahlâksız, hayvan bile yaşamaz. Ama günümüz insanının bilmediği bir şey var, hangi ahlâkla–"

Stumm soğukkanlılıkla ilerler görünen bu dikteyi de böldü: "Sevgili dostum, ben bir bölüğün ahlâkından, muharebe ahlâkından veya bir kadının ahlâkından bahsedebilirim, ama ne ahlâkı olduğunu daima belirtmem lazımdır; belirtmeden, askerî bir yazıda ahlâktan da hayalgücünden de yüce Tanrıdan da bahsedemezsin, bunu sen de biliyorsun!"

Diotima, Arnheim'ın mutfak penceresinin kenarında dikildiğini gördü, bütün gece temkinli konuştuktan sonra tuhaf ve mahrem bir görüntü arz ediyordu bu. Bakarken aniden, Ulrich'le yarıda kalan sohbetlerini devam ettirmek gibi çelişkili bir istek duydu. Aynı anda birden fazla istikamete yönelerek zayıflayıp dostane ve sakin bir beklentiyle kendi kendini ortadan kaldıran o hoş çaresizlik hüküm sürüyordu kafasında. Konsülün çoktandır tahmin edilen çöküşünü umursamıyordu. Zannınca, Arnheim'ın vefasızlığı da pek umurunda değildi. O vefasızlıkla, içeri girerken karşılaştı ve bir anlığına onları birbirine bağlayan canlı mekâna dair hisleri canlandı. Ama Arnheim'ın haftalardır kendisine rastlamaktan kaçındığını tekrar hatırladı ve "Erotizm korkağı!" düşüncesi heybetle Arnheim'ın üzerine yürüme kuvveti verdi dizlerine. Arnheim'ın gördükleri görüştü, duraksayıştı, mesafenin eriyişiydi; ikisini sayısız defalar birbirine bağlamış olan don tutmuş yollar üzerinde, hepsinin tekrar eriyebileceği sezgisi yer alıyordu. Arnheim diğerlerine sırtını çevirmişti ama son anda

Diotima'yla beraber dönmesi her ikisini de Ulrich'e, General Stumm'a ve öbür tarafta bulunanlara doğru yönlendirdi.

Ulrich'in sıradışı insanların ilhamlarından tutun halkları birleştiren basmakalıp tavırlara kadar ahlâkî muhayyile dediği şey veya daha basit ifadesiyle duygu, yüzlerce yıldır bir türlü tutmayan bir tek mayadan ibarettir. İnsan heyecansız yapamayacak bir varlıktır. Heyecan ise, insanın bütün duygu ve düşüncelerinin aynı ruha sahip olmasıdır. Sen de kalkmış buna âdeta karşı çıkıp eğer bir duygu fazlasıyla kuvvetliyse heyecan öyle bir hâl alır ki tek bir duygu, –coşkuyla!– diğerlerini kendine meftun eder mi diyorsun? Bunun hakkında hiçbir şey söylemek istemedin mi yoksa? Neyse, durum böyle. Veya böyle de olabilir. Ama bu türden bir heyecanın şiddeti geçmek nedir bilmez. Duygu ve düşünceler ancak birbirleri üzerinden, her türlü hâlleriyle süreklilik kazanır, bir şekilde tesviye edilmeleri ve birbirlerini karşılıklı olarak coşturmaları lazımdır. Nitekim insan, bütün araçlarla, uyuşturucular, vehimler, telkin, inanç ve itikatla, hatta çoğu zaman yalnız aptallığın basitleştirici etkisinin yardımıyla buna benzer bir durum yaratmaya uğraşır. Onun fikirlere inanması, bazen bu fikirler hakiki olduğundan değil, onlara inanmaya mecbur olmasındandır. Çünkü insan duygularını bir düzen içinde tutmak zorundadır. Çünkü o, hayat duvarlarının arasındaki deliği, yanıltmak suretiyle tıkamak zorundadır, aksi takdirde duyguları o delikten dört bir yana savrulur. Galiba doğrusu da, geçici zahiri durumlara kapılmaktansa gerçek heyecanın şartlarını en azından aramaktır. Ama bütüne bakınca duyguya bağlı kararların sayısı salt akılla verilecek olanlarınkinden çok çok daha fazla olmasına ve insanlığı harekete geçiren bütün olaylar, hayalgücünden doğmasına rağmen yalnızca aklî meselelerin kişilerüstü bir düzene sahip olduğu görülür, duygular içinse ortaklaşa bir çabalama nitelemesini hak eden veya böyle bir çabalamanın kaçınılmaz zaruretini ima eden hiçbir şey olmamıştır.

Ulrich aşağı yukarı bunları söylerken araya generalin makûl itirazları karışıyordu.

Ulrich pek şiddetsiz geçtikleri söylenemese ve hasetçi bir yorumla sonuçları ağırlaşacak olsa bile geceki olaylarda yalnızca

sonsuz bir düzensizlik örneği görüyordu. O an gözüne milliyetçilik de en az insan sevgisi ve Feuermaul kadar önemsiz göründü, Stumm'un bu kadar şahsî bir pozisyondan nasıl olup da elle tutulur bir ilerleme düşüncesinin damıtılacağını sorması da boşunaydı. Ulrich, "Rapora şöyle yaz," diye karşılık verdi, "bu, Bin Yıllık İnanç Savaşı'dır. İnsanlar bu savaşa karşı hiç bu devirdeki kadar kötü silahlanmamışlardır, çünkü her çağın kendinden sonraki çağa bıraktığı 'nafile hisler enkazı' dağ gibi olmuş, buna karşı da bir şey yapılmamıştır. Yani harbiye nezareti bir sonraki kitle felaketini gönül rahatlığıyla bekleyebilir."

Ulrich aslında gelecekte olacakları söylüyordu ve bundan bîhaberdi. Gerçekte olanlar hiç umurunda değildi; o, saadeti için mücadele ediyordu. Saadetine mani olabilecek her şeyi de bir şekilde araya sokmaya çalışıyordu. O yüzden güldü ve dalga geçiyormuş, abartıyormuş süsü vererek diğerlerini yanıltmaya çalıştı. Agathe için abartıyordu; onunla sohbetine devam etti, hem de sadece en sonuncusuna değil. Aslında ona karşı düşüncelerden oluşan bir tabya inşa ediyor ve tabyanın belli bir yerinde küçük bir sürgü olacağını biliyordu: Sürgüyü çekince her şey duygu seline kapılarak sular altında kalacaktı! Haddizatında durmaksızın bu sürgüyü düşünüyordu.

Diotima ise onun yakınında dikilmiş, gülümsüyordu. Ulrich'in kız kardeşi için katlandığı zahmetlerin bir parçasını hissetmesi içine dokundu, seks bilimini unuttu, apaçık ortada duran bir şey vardı: Muhtemelen o şey, istikbal olduğu kadar bir nebze de kendi dudaklarıydı.

Arnheim, Ulrich'e sordu: "Ve size göre – buna karşı yapılabilecek bir şeyler var, öyle mi?" Bu soruyu sorma tarzı, abartının ardındaki ciddiyeti fark ettiğini ama buna rağmen ciddiyeti de abartılı bulduğunu belli ediyordu.

Tuzzi, Diotima'ya şöyle dedi: "Öyle veya böyle, bu olayların kamuoyuna intikal etmesini engellemek lazım."

Ulrich, Arnheim'a cevap verdi: "Gayet makûl değil mi? Günümüzde elimize fazla fazla duygu ve yaşam imkânı verildiğini görüyoruz. Fakat bu zorluk, bir olgular yığını ve teoriler tarihi karşısında kalan aklın, üstesinden gelmesi gereken zorluğa ben-

zemez mi? Ayrıca akıl için ucu açık olmakla beraber katı bir tutum bulmuşuz ki size tarif etmeme gerek yok. Öyleyse sorarım size, benzer bir şey duygu için de mümkün olmaz mıydı? Varlık amacımızı öğrenmek istediğimize şüphe yok, zaten dünyadaki tüm şiddet eylemlerinin esas kaynağı budur. Eski devirler de yetersiz araçlarıyla buna teşebbüs etmişler ama büyük tecrübe çağı, sahip olduğu ruhtan hareketle hâlâ üstün gelemiyor–"

Çabuk kavrayan ve söz kesmekten hoşlanan Arnheim tasvip edercesine elini Ulrich'in omzuna koydu ve kısık sesle uyararak, "Tanrı'yla ilişkinin ilerlemesi demektir bu!" diye haykırdı.

Ulrich bu aceleci endişeyi biraz da alaycı bir iğnelemeyle karşılayarak, "Başa gelecek en kötü şey olmazdı ya?" dedi. "Ama ben o kadar da ileri gitmedim!"

Arnheim derhâl toparlanıp gülümsedi. "Uzun zaman ortalıkta olmayıp da değişmeyen birine rastlayınca insan seviniyor; bugünlerde böylesine nadir rastlanıyor!" dedi. Üstelik bu iyilik-sever savunmayla kendini emniyette hissetmesine gerçekten de sevinmişti. Zira Ulrich o utanç verici iş teklifi konusunu tekrar açabilirdi, Arnheim onun bu sorumsuz mutlaklığı içerisinde yerle her türlü teması hakir görmesine minnettardı. Samimiyetle, "Günün birinde bunun hakkında konuşmalıyız," diye ekledi. "Teorik tutumumuzun pratiğe naklini nasıl tasavvur ettiğiniz belirsizliğini koruyor."

Ulrich bunun gerçekten de hâlâ belirsiz olduğunu biliyordu. Zaten kastettiği de ne bir "bilginin hayatı" ne de "bilim ışığında sürülecek bir hayat"tı; asıl kastettiği, hakikat arayışına benzer bir "duygu arayışıydı" fakat arada şöyle bir fark vardı ki Arnheim'ın meselesi hakikat değildi. Agathe'den tarafa geçen Arnheim'ın arkasından baktı. Diotima da o tarafta duruyordu; Tuzzi ile Kont Leinsdorf gitmiş, bir süre sonra tekrar gelmişlerdi. Agathe herkesle laflıyordu ve, "Neden herkesle konuşuyor ki?! Beni alıp gitmesi gerekirdi! Bana söylediklerinin kıymetini düşürüyor!" diye düşündü. Kulağına gelen bazı kelimeler hoşuna gidiyor ama yine de canını acıtıyordu. Ulrich'ten gelen her şey yine canını acıtır oldu ve bugün bir kez daha aniden ondan kaçma ihtiyacı duydu. Tekdüzeliği içerisinde ona yeterli gelemeyeceği endişesiyle

ümitsizliğe kapılıyor, bir müddet sonra geride bıraktıkları akşam hakkında gevezelik eden iki insan gibi eve gidecekleri tasavvurunu dayanılmaz buluyordu.

Ulrich ise düşünmeye devam etti: "Arnheim bunu asla anlamayacak!" Ve lafını tamamladı: "Bilim insanının hisleri kısıtlı; pratik insanın haydi haydi öyle. Tıpkı kollarınla bir şey tutman gerektiğinde bacaklarının sabit durması kadar gerekli bir şey bu." Olağan şartlar altında kendisi de öyleydi. Düşünmeye başlar başlamaz, isterse bizatihi duygular hakkında düşünsün, duyguya ancak temkinli geçit veriyordu. Agathe bu durumu soğuk buluyordu; Ulrich ise biliyordu ki: Tamamıyla başka türlü olmak istiyorsan, ölümcül bir maceradaymış gibi önce hayattan vazgeçmen lazımdır, çünkü işin nereye varacağını asla tasavvur edemezsin! Artık heveslenmiş, korkusu kalmamıştı. Kız kardeşine uzun uzun baktı. Konuşmadan etkilenmemiş çehresinin derinlerindeki hareketli oyunu izledi. Birlikte gitmelerini söyleyecekti. Ama daha yerinden ayrılamadan Stumm tekrar yanına gelip onu lafa tuttu.

İyi kalpli general, Ulrich'i seviyordu; harbiye nazırı hakkında yaptığı şakaları affetmiş, hatta "inanç savaşı" konuşması bir şekilde epey hoşuna gitmişti, çünkü o konuşmada süvari serpuşundaki meşe yaprağı veya imparatorun yaş günündeki sevinç nidaları misali askerî şenlikleri andıran bir yön vardı. Kolunu arkadaşının koluna dolayıp onu tenhaya doğru çekiştirdi. "Bak, bütün olaylar muhayyileden doğar demen bence güzel," diye başladı, "elbette bu benim resmî değil, şahsî kanaatim." Ulrich'e sigara tuttu.

Ulrich, "Eve gitmem lazım," dedi.

Stumm, "Kız kardeşin çok eğleniyor, rahatını bozma," dedi. "Arnheim ona kur yapmak için elinden geleni ardına koymuyor. Hazır sırası gelmişken: Şu büyük insâniyet fikrine artık kimsenin hevesi kalmadı; bu işe biraz hareket getirmen lazım. Diyeceğim o ki, zamanın ruhu değişiyor, senin de bir el atman gerekiyor!"

Ulrich işkillenerek, "O da nereden çıktı?!" diye sordu.

"Öyle aklıma geldi." Stumm duymazdan gelip ısrarla devam etti: "Sen de düzenden tarafsın, söylediğin her şeyden anlaşılı-

yor. Hâl böyle olunca da, insan iyi ele mi yoksa güçlü ele mi daha çok muhtaçtır sorusuyla muhatap olduğumu hissediyorum. Bu soruda belli ölçüde günümüzün kesinlik ihtiyacı var. Sana dediğim gibi, bütün bunlara bakınca Faaliyetin liderliğini tekrar devralman içimi rahatlatırdı. Zira bu kadar konuşmaya başımıza daha neler gelir, bilemiyor insan!"

Ulrich güldü. "Ne yapacağım, biliyor musun? Bir daha buraya gelmeyeceğim!" diye sevinçle cevap verdi.

Stumm, "Nedenmiş?" diye şiddetle karşı çıktı. "Senin asla gerçek bir güç teşkil etmediğini söyleyenler haklı çıkarlar!"

Ulrich gülerek, "İnsanlara gerçekte ne düşündüğümü ifşa etsem bu dediğini asıl o zaman söylerlerdi!" cevabını verip arkadaşından kurtuldu.

Stumm kızmıştı ama iyi niyeti galebe çaldı ve vedalaşırken şöyle dedi: "Bu meseleler feci karmaşık oluyor. Bazen düşünüyorum da belki de en iyisi, bütün bu açmazların üstüne Jeanne d'Arc gibi sersemin tekinin gelmesidir, bize ancak öyle biri yardım edebilirdi!"

Ulrich'in gözleri kız kardeşini arıyor, bulamıyordu. Tam Diotima'ya onu sorarken Leinsdorf ve Tuzzi tekrar mutfağa gelip kalanların da yola koyulmaya başladığını haber verdiler. Kont hazretleri neşelenip ev sahibine, "Daha baştan söylemiştim," dedi, "konuştukları, gerçek fikirleri değildi. Drangsal'in de aklına gerçekten kurtarıcı bir fikir gelmiş, bugünkü toplantıya başka bir defa devam etmeye karar vermişler. Ama şu Feuermaul müydü, neydi, toplantıda kendi yazdığı uzun bir şiiri okuyacak ve ortalık yatışacak. İşin aciliyetine binaen, sizin adınıza tensipte bulunma cüretini gösterdim tabiî!"

Ulrich ancak o zaman Agathe'nin aniden vedalaşıp evden onsuz çıktığını öğrendi; Ulrich'e, kararıyla onu rahatsız etmek istemediğinin söylenmesini rica etmişti.

NİTELİKSİZ ADAM

ROBERT MUSIL

Çeviren
M. Sami Türk

Kayıp Zamanın İzinde ve *Ulysses*'le birlikte modernist roman türünün ve aynı zamanda Dünya Edebiyatı'nın başyapıtlarından olan *Niteliksiz Adam* tam metniyle 4 cilt halinde, M. Sami Türk'ün çevirisiyle Türkçede! Musil'in 1920'lerin başından 1942 yılında ölümüne değin üzerinde çalıştığı ancak tamamlamayı başaramadığı *Niteliksiz Adam*, görünürde ana karakter Ulrich'in nitelik kazanma çabalarını ve bir grup Avusturyalı entelektüelin Paralel Faaliyet adını verdikleri bir oluşum içerisinde "önemli bir şeyler" yapma teşebbüsünü anlatırken, özünde "hiçbir şey yapamamanın" romanıdır; herkes eyleme geçmek ister ama geçemez, herkes çok ciddidir ama bu ciddiyet zamanla trajikomik bir hal alır, kitapta aslında çok şey anlatılır ancak bir yandan da hiçbir şey anlatılmaz; *Niteliksiz Adam*, her şeyin ve hiçbir şeyin romanıdır. Hem kesinlik hem de belirsizliklerle doludur. Fikirsizlik üzerine yazılmış, fikirlerle dolu devasa bir eserdir.

"Bu kitap bir hiciv değil pozitif bir konstrüksiyondur. Bu, bir psikoloğun kitabı değildir. Bir düşünürün kitabı değildir. Bir şarkıcının kitabı değildir. Başarılı olan, başarılı olmayan bir yazarın kitabı değildir. Kolay da zor da bir kitap değildir, çünkü bu tamamen okura bağlıdır. Böyle devam etmek zorunda kalmadan, bu kitabın ne olduğunu bilmek isteyen herkesin onu bizzat okumasının (benim veya başkalarının hükmüne güvenmeyip bizzat okumasının) en iyisi olacağını söyleyebileceğimi zannederim.„

Robert Musil

9 786052 060735

aylakadamdukkan.com.tr
aylakadamyayin
aylakadamyayinlari

AYLAK ADAM

Federal Chancellery
Supported by the Austrian Federal Chancellery